I. E. TOROUȚIU ȘI GH. CARDAȘ

STUDII ȘI DOCUMENTE LITERARE

Vol. I

I. E. TOROUȚIU ȘI GH. CARDAȘ

STUDII ȘI DOCUMENTE LITERARE

VOL. I.

I. E. TOROUȚIU și GH. CARDAȘ

STUDII ȘI DOCUMENTE LITERARE

COLECȚIE CUPRINZÂND:

CORESPONDENȚĂ — LITERATURĂ CULTĂ ȘI POPULARĂ TRADUCERI — CONTRIBUȚII ȘI MONOGRAFII BIBLIOGRAFICE — CERCETĂRI LITERARE — STUDII DE LITERATURĂ COMPARATĂ

...«*Să aibi vreame și cu cetitul cărților a face iscusită zăbavă*»...
MIRON COSTIN

PENTRU TRANSCRIEREA ȘI TRADUCEREA TEXTELOR GERMANE RĂSPUNDE I. E. TOROUȚIU, FRANCEZE GH. CARDAȘ, ROMÂNEȘTI ȘI LATINEȘTI AMÂNDOI, PENTRU CELE DIN ALTE LIMBI SE VOR INDICA PERSOANELE

I. E. TOROUȚIU și GH. CARDAȘ

STUDII ȘI DOCUMENTE LITERARE

VOL. I.

«J U N I M E A»

SCRISORI DIN ANII 1867—1915 CĂTRĂ I. C. NEGRUZZI PRIMITE DELA T. MAIORESCU — I. L. CARAGIALE — DUILIU ZAMFIRESCU — NICU GANE — B. P. HASDEU — MIRON POMPILIU — GHEORGHE PANU — GHEORGHE BARIȚIU G. DEM. TEODORESCU — ALEXANDRU LAMBRIOR — TEODOR V. STEFANELLI — A. DENSUȘIANU — ALEX. PAPADOPOL CALIMACH — DIM. ONCIUL — I. BOGDAN — I. T. MERA DIMITRIE PETRINO — SIMEON FL. MARIAN — NICOLAE VOLENTI — VASILE BURLĂ — ION CREANGĂ — MIHAIL EMINESCU — VERONICA MICLE — AL. VLAHUȚĂ — ANTON NAUM — ST. G. VĂRGOLICI — GEORGE POPOVICI — IOAN CARAGIANI — MITE KREMNITZ — IOAN URBAN-IARNIK

BUCUREȘTI 1931
INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE «BUCOVINA»

LUI IACOB C. NEGRUZZI
„ALE TALE DINTRU ALE TALE"
LA AL 90-LEA AN DIN VIATA

RESPECTUOS OMAGIU

I. E. T. şi GH. C.

GÂNDUL NOSTRU

> *«Cercaţi scriptura. Scriptura depărtate lucruri de ochii noştri ne învaţă, cu acele trecute vremi să pricepem cele viitoare».*
>
> MIRON COSTIN
>
> Cartea pentru Descălecatul de'ntâiu.

Lucrarea de faţă este — ne dăm seama — un început greu şi de mare răspundere. Izvoare ale *trecutului* devin *mâne* întâmplările de *azi*.

Numele colecţiei nu ne fixează nici o limită. Dimpotrivă, atât în timp cât şi în spaţiu, ea poate lua proporţii nebănuite.

Insemnările în legătură cu viaţa noastră literară şi culturală, vor fi prinse în slova tiparului, pentru a fi apărate de nimicire. Războaiele şi alte nenorociri de pe capul oamenilor distrug monumente de marmoră şi granit, dar pasămite gândurile omului aşternute pe un *singur* petec de hârtie... Din focul celui din urmă prăpăd n'a scăpat decât ceea ce fusese *multiplicat* prin binecuvântata născocire a tiparului.

Cine a trăit în apropierea lui *N. Iorga*, putea şti că bogata sa corespondenţă a trebuit să pribegească, în timpul războiului, dela Vălenii de Munte la Bucureşti, de aci la Galaţi, de acolo la Iaşi şi numai îndârjita credinţă în victoria finală, a istoricului, a oprit trecerea ei peste Nistru. Ce soartă au corespondenţa lui *George Bariţiu*, şi atâtea alte documente şi odoare nepreţuite, care luară calea Moscovei, n'am putea să spunem, iar ce s'a întâmplat cu o parte din arhiva lui *Iacob C. Negruzzi*, ne-o spune însuşi venerabilul îndrumător al literaturii noastre: ...„casele mele au fost ocupate timp de 23 luni de oştirile duşmane, cari

x Caietele cu memorii le-a trimis Iorga la Moscova.

n'au avut grije să-mi cruţe nici biblioteca, nici hârtiile"... (I. C. Negruzzi, *Analele Academiei Române* Sect. lit. S. III, T. I, m. 2 p. 1).

Dacă toate aceste documente s'ar fi publicat, desigur pierderea originalului n'ar fi atât de simţită.

Pentru studierea unei opere literare, alături de argumentul estetic trebue să intervină şi cel istoric. Pusă la îndemâna cercetătorilor, colecţia de studii şi documente va ajuta la elucidarea unor probleme, verificări de presumţii, în lucrările viitoare. Faţă de studiile tipărite însă, materialul documentar intervine şi impune categoric numeroase *rectificări* de date greşite, *modificări* în opinii acreditate şi *completări* de fapte noi.

Colecţia „Studii şi Documente Literare" va publica: corespondenţă, literatură cultă şi populară, traduceri, contribuţii şi monografii bibliografice, studii de istorie literară şi de literatură comparată.

Textele străine vor fi publicate în original şi traducere românească.

Fiecare volum din această colecţie este însoţit de un indice al numelor proprii şi al motivelor literare, iar după o serie de 10—12 volume vom da un indice general, pentru a înlesni consultarea publicaţiei noastre.

Transcrierea textelor cirilice se va face în ortografia curentă, ţinându-se seamă de particularităţile arhaice sau dialectale, care prezintă interes filologic sau pentru caracterizarea scriitorului, epocei, etc.

Vom da, după mijloacele posibile, orice document inedit în legătură cu un scriitor sau cu un curent literar. Pe lângă texte, propriu zise inedite, se vor reproduce şi acele răvăşite prin reviste şi ziare.

In faţa noastră avem un imens material inedit, o bogăţie mare de probleme literare nestudiate, un teren încă nedesţelenit.

Cu dragoste neţărmurită pentru trecutul nostru literar, pornim la muncă în nădejdea că mai marii noştri ne vor îndruma şi da tot concursul necesar.

Facem un călduros apel cătră persoanele cari au scrisori vechi, texte, precum şi orice document literar, să ne pună la dispoziţie originalul spre a fi copiat de noi şi publicat în colecţie.

Inainte de a încheia, ţinem să exprimăm mulţumirile noastre d-lui profesor *I. Bianu*, Preşedintele Academiei Române, pentru bunavoinţa de a ne fi pus la dispoziţie materialul din *Biblioteca Academiei*, d-lor *Iuliu Tuducescu* şi *Gheorghe Nicolaiasa*, funcţionari la secţia manuscriselor, pentru ajutorul dat la descifrarea unor pasagii din scrisori.

I. E. TOROUŢIU şi GH. CARDAŞ.

15 Octombrie 1931,
Bucureşti, str. Argentina 39.

INTRODUCERE

Volumul de față cuprinde **numai o parte** din scrisorile membrilor societății **„Junimea”** și a colaboratorilor revistei **„Convorbiri Literare”** adresate lui **Iacob C. Negruzzi.** In volumul II și III se va continua cu publicarea corespondenței legată de numele lui I. C. Negruzzi, iar în al IV-lea se va da schimbul de scrisori între diferiții membri ai „Junimei”. Astfel, primele patru volume din colecțiunea noastră „Studii și Documente Literare” vor deschide pentru istoria literaturii române capitolul „Junimei” și al „Convorbirilor Literare”.

Literatura scrisorilor se bucură în Apus de o deosebită atențiune din partea literaților și a marelui public. Când răsfoești, bună oară, coloanele celor mai cunoscute reviste literare, din Franța sau Germania, te convingi de acest lucru. Corespondența —, mai mult decât studiul istoric sau critic, care de multe ori își are nota sa părtinitoare cauzată de motive prietenești, condescendență sau complezență —, păstrează acel timbru al veracității sufletești și acea oglindire a faptelor contemporane, pe care nu le putem întâlni aiurea. Corespondența literară, prin valoarea ei documentară, prin datele și aspectele sufletești ale unui scriitor, prin geneza unei opere literare, deschide drum nou cercetătorilor. Ea aduce contribuții pentru studierea unei monografii sau pentru aprofundarea unei întregi epoci literare.

Viața marilor scriitori a interesat întotdeauna pe cetitorul și admiratorul operilor lor. De un fapt însă trebue să ținem seamă, atunci când urmărim în corespondența unor literați însemnările autobiografice. Să nu rămânem influențați, în valorificarea unui scriitor, de unele defecte sau intimități, cunoscute din viața lui. Să lăsăm de o parte opera și

de alta omul-scriitor, care este și el om ca toţi oamenii şi ca atare poate avea calităţile şi defectele firei omeneşti. Să păstrăm totdeauna seninătatea şi echilibrul sufletesc care se degajează din opera pe care o analizăm.

In gruparea autorilor, de aci nu ne-am condus nici de criteriul cronologic şi nici de cel al ierarhizărilor literare. Numai în ce priveşte succesiunea scrisorilor aceluiași scriitor am respectat ordinea cronologică.

Totuşi, nu întâmplător am început epoca „Junimii" şi a „Convorbirilor Literare" cu **Titu Maiorescu.** Şi evident, nu din intenţiunea noastră prima scrisoare a lui Maiorescu s'a nimerit să fie în limba germană, deși fusese trimisă din Paris.

Acest fapt are o dublă semnificaţie.

Când se vorbeşte de „Junimea", ca societate literară, şi de organul ei de publicitate, numele criticului „despot" — cum l-a numit odată Mite Kremnitz —, trebue să apară pe primul plan. Pentru a putea schiţa personalitatea lui Titu Maiorescu şi rostul pe care l-a avut în desvoltarea limbei şi literaturii române moderne, e bine să ne întoarcem spre trecutul nu prea îndepărtat al vieţii noastre culturale, 30—40 de ani, şi să urmărim evoluţia ei, până la apariţia celui dintâiu civilizator al nostru.

In preajma anului 1830 literatura românească încerca să-şi croiască drum spre o creaţiune originală în formă artistică. Deşi născuţi subt influenţă străină, Iancu Văcărescu, Vasile Cârlova şi Grigore Alexandrescu în Muntenia; Costache Conachi, Costache Negruzzi şi Costache Stamati în Moldova; sunt interpreţii acelui ecou. Dar, tot în acel timp, din dorinţa câtorva conducători de reviste: Eliade, Asachi şi Bariţiu, de a forma cu orice preţ o literatură —, înţelesul exagerat al patriotismului literar, constituia linia lor dreaptă în orientarea critică —, şi aceasta i-a făcut să ocrotească şi să încurajeze orice emanaţie scriitoricească, indiferent de valoarea ei intrinsecă. Acel dicton, rămas proverbial şi atribuit

unui asemenea șef de școală literară : ... „scrieți, băieți, numai scrieți”..., simbolizează elocvent intențiunile de realizare ale acelei vremi.

Manifestările revoluționare ale anului 1848, cu acea falangă de ideologiști politici, au fost o piedică și mai mare în evoluția noastră literară. Istoricul literar nu poate înregistra nici o creațiune poetică de valoare, din timpul acestor frământări.

Insă pericolul de greșită interpretare a noțiunii de literatură, s'a întins și în manifestarea ei formală. Nu dispăruse încă mania neologismelor franceze, destul de primejdioasă pentru o literatură embrionară; italienismul lui Eliade, emanație individuală, dar cu posibilități de expansiune ; și din Ardealul idealistului Gheorghe Lazăr plana asupra întregii noastre literaturi, — nu acvila cu două capete a imperialismului habsburgic, — ci razele artificiale ale unor „luceferi” căzuți în orbita pământului italic: Urmașii acelora cari, — cu un secol mai înainte, descălecaseră în inima Blajului, scuturând desagii lor plini de mărturiile latine ale poporului nostru, agonisite în bibliotecile Vaticanului, — pregăteau un al doilea descălecat, chiar în inima Academiei din București, unde au deșertat din fundul sacului lor filologic acea monstruozitate și aberație științifică: „Dictionariulu Limbei Romane dupa insarcinarea data de Societatea Academica Romana. Elaboratu și proiectu de August Treboniu Laurianu și J. C. Massimu, Bucuresci, 1871 și „Glossariu care coprinde vorbele d'in limb'a romana straine prin originea sau form'a loru, cumu și celle de origine îndouiosa. Dupa insarcinarea data de societatea Academica Romana. Elaboratu și proiectu de A. T. Laurianu și J. C. Massimu. Bucuresci, 1871.

Numai într'un colț din cuprinsul ținutului daco-român mai dăinuia tradiția sănătoasă și firească. Dela „Dacia Literară” (1840) a lui M. Kogălniceanu inelarea s'a continuat prin „Propășirea” (1844) și „România Literară” (1855), apărute toate în Iași. In acest oraș al tradiționalismului a venit

profesorul craiovean de origine ardelenească, pentru ca să realizeze și să desăfârșească, ajutat de mediu şi oameni, regenerarea și modernizarea noastră literară și culturală, începută cu două decenii mai înainte în acest centru moldovenesc.

Sosit în capitala Moldovei la 4 Decembrie 1862, ca director al „Liceului Internat" și ca profesor la Universitate, în vârstă de abia 22 ani, după un scurt popas, Titu Maiorescu pleacă, pe la finea lunii Octombrie 1863 la Berlin, și numai după înapoiere își începe activitatea, impunându-se repede atențiunii generale, în conferințele publice.

„Originea „Junimii" se pierde în noaptea timpurilor" — sunt cuvintele introductive în „discursul glumeț" dela banchetele anuale, prin cari se sărbătoria aniversarea societății literare „Junimea"[1]. Și totuși, gluma conținea un adevăr, deoarece cu mult înainte oamenii, în mijlocul cărora descindea Titu Maiorescu, se agitaseră pentru înjghebarea unui cerc literar. Ajutați de bătrânul Costache Negruzzi, tinerii: Vasile Pogor, Theodor Rosetti, P. P. Carp și Iacob C. Negruzzi activaseră asiduu în acest sens, fără a reuși să concretizeze gruparea. „Bine, bine, dar să-l așteptăm pe Maiorescu" — răspunde Carp, când prietenii nerăbdători stăruiau întru realizarea planului. „Să-l așteptăm pe Maiorescu" suna ca un simbol al vremii. Se aștepta omul cu autoritatea bazată pe darul înăscut și dreptul câștigat de a fi conducătorul unei mișcări literare.

Așa dar, la sosirea lui Titu Maiorescu terenul era pregătit, prietenii nu numai convinși, ci chiar nerăbdători ca o societate literară să ia ființă cât mai curând.

Astfel, la începutul anului 1864 se dau cele dintâiu dovezi de activitate a societății literare „Junimea". Fundatorii ei sunt : Titu Maiorescu, P. P. Carp, Vasile Pogor, Iacob Negruzzi și Theodor Rosetti, cari în „Albumul Junimii" figurează încă din 1863, desigur dela sfârșitul anului.

[1] *Iacob Negruzzi*, Amintiri din „Junimea" București, f. a. p. 3.

„Prelegerile — societăţii , Junimea ' au început la 9 Februarie 1864 şi au urmat până în luna lui Mai. Pogor a făcut două conferinţe : , Despre înrâurirea revoluţiei franceze asupra ideilor moderne ', Carp de asemenea două : , Asupra tragediei antice şi moderne ' şi , Despre trei Cesari ' (Cesar, Carol cel Mare şi Napoleon) iar Maiorescu singur a ţinut zece. Negreşit, Pogor a vorbit bine şi cu mare succes. Carp de asemenea a vorbit foarte bine, dar cursurile lui Maiorescu au fost admirabile. Era pentru mine ceva neaşteptat. Vorba lui Maiorescu, limpede şi uşoară, limba sa română atât de frumoasă, de care nu-mi dam seamă unde a găsit-o, claritatea expunerii..., materia cea interesantă a prelegerilor, cunoştinţele variate şi bogate ale oratorului..., strălucita lui eloquenţă"[2], l-au impus dintr'odată cercurilor literare şi ştiinţifice şi l-au ridicat deasupra celorlalţi colegi. Un vânt primăvăratic prindea să svânte mucegaiul ciunismelor și umutului. Se simţea o nouă viaţă, cu pulsaţie tinerească şi curată, şi cu bogăţie de gânduri.

Reţinem mijloacele, prin cari Titu Maiorescu se remarcă dela primul său contact cu publicul : limba şi ideea, prin urmare forma şi fondul, pe care în toată activitatea sa literară şi ştiinţifică le-a considerat deopotrivă de însemnate. Inaintaşii criticei noastre neglijase tocmai elementul esenţial în aprecierea şi valorificarea unei opere poetice : armonizarea dintre idee şi formă. Titu Maiorescu nu venea să spună lucruri nemaiauzite aiurea. Dimpotrivă, în Germania de pildă, unde criticul român îşi făcuse studiile, lupta în contra neologismelor şi bagajului de imitaţii străine spiritului şi simţirii germane, era cunoscută de mult. După exemplul dat de Herder şi Goethe, Bürger, Uhland, Arnim şi Brentano, Heine, generaţia care le-a urmat, s'a îndreptat spre literatura populară, spre a-şi căuta izvoare de inspiraţie şi forme de exprimare.

Când la 1 Martie 1867 apare revista „Convorbiri Lite-

[2] Ibid. pp. 12—13.

rare", pentru a ceda unei expansiuni mai largi şi atât de fireşti faţă de bogăţia ideilor, pe cari membrii „Junimii" le propovăduiseră prin „prelecţiunile publice" timp de 4 ani în cercul relativ restrâns al auditorului ieşan, Titu Maiorescu se afirmă ca un modernizator şi civilizator al limbei şi literaturii române. „Direcţia nouă", „Beţia de cuvinte", „In contra neologismelor", „Despre poezia română", „Despre poeziile populare" sunt tot atâtea probleme, câte titluri. Şi profesorul examinează, judecă, taie, distruge şi construeşte indirect : de subt ruini se înalţă spre lumină disciplina cugetării şi se cristalizează adevărata simţire. „Beţiei de cuvinte" pe cât de răsunătoare pe atât de goale, îi opune exprimarea sinceră a sensibilităţei sufleteşti. Retorismul pseudopatriotic şi limbuţia se ruşinează în faţa oratoriei clasice cu acea demnitate care prin puterea şi măreţia ideilor sapă forme de granit.

In ordinea înfăţişării linguistice se încadrează şi chestiunea ortografiei, pe care Maiorescu a urmărit-o şi desăvârşit-o dela începutul activităţei sale până la perioada celor din urmă neteziri şi simplificări.

Sentimentul de mândrie naţională îl îndeamnă să facă cunoscut scrisul nostru şi peste hotare. Se ştie că unii dintre colegii săi dela Theresianum au ajuns celebri în istoria literaturii germane şi universale. E destul să amintim că printre prietenii câştigaţi în acel timp, Titu Maiorescu îl numără pe Wilhelm Scherer, fostul profesor la Universitatea din Berlin şi autorul acelei istorii a literaturii germane, care este şi va rămânea încă multă vreme o operă fundamentală, cunoscută în toată lumea. Pe vremuri Wilhelm Scherer conducea „Deutsche Rundschau", revistă cu o tradiţie similară „Convorbirilor Literare" dela noi. Prin legături de acest fel şi din iniţiativa lui Titu Maiorescu, publicaţiunile periodice germane scriau elogios despre manifestările noastre literare. Astfel în articolul „Literatura Română şi Străinătatea", Titu Maiorescu vorbeşte pe larg despre ecourile pe cari traducerile lui Wilhelm Kotzebue din poezia noastră populară („Rumä-

nische Volkspoesie", Berlin, 1857), le-au avut în Germania. Şi tot în acel articol se raportează despre felul cum au fost primite şi judecate numeroasele traduceri din literatura română, făcute de Carmen Sylva şi Mite Kremnitz. Când bună oară la 1 Ianuarie 1882 T. Maiorescu reproducea după „Literarische Beilage der Montags-Revue" (din 21 Martie 1881) elogii ca acestea:

„România poate privi cu mulțumire şi cu mândrie la creşterea sănătoasă şi puternică a literaturei sale naționale, care în poesia lirică a ajuns aproape la înălțimea celor mai frumoase produceri ale acestui gen literar la celelalte popoare" [3]

— era desigur o mare satisfacție sufletească pentru acel care contribuise aşa de mult la răspândirea literaturii noastre în străinătate.

Cu cinci ani înainte de publicarea articolului său „Literatura Română şi Străinătatea" T. M. scria lui Iacob Negruzzi:

„K. E. Franzos cere „Rumänische Skizzen" pentru a le enunța în „Gegenwart" a lui P. Lindau şi W. Scherer asemenea pentru „Deutsche Rundschau". Cum vezi, ne lățim prin străinătate" [4].

Desigur că dascălul sobru şi sever, care 'şi propusese să lupte pentru curățarea limbei de ecrescențele istorismului romantic, trebuia să întâmpine rezistență, chiar în virtutea unei tradiții. Teoria estetismului său câştigă viață şi amploare, când apar poetul şi prozatorul cari oferiră un puternic razim prin realizările lor. Erau: Eminescu şi Creangă. Ei veniau să ilustreze şi să însuflețească teoria criticului. Când aceşti doi scriitori geniali au ajuns să clădească cele mai desăvârşite opere din întreaga noastră literatură, Titu Maiorescu începu să se simtă liniştit şi mulțumit, că nu zadarnic dărămase...

[3] **Convorbiri Literare**, 1882, XV p. 363.

[4] Volumul de față p. 8.

Din parcurgerea întregii corespondenţe adresate de scriitorii dela „Convorbiri Literare" lui Iacob C. Negruzzi, putem scoate în evidenţă rolul pe care l-a avut Titu Maiorescu în calitatea sa de teoretician şi critic al grupării junimiste, în paralelă cu acel al lui Iacob C. Negruzzi, conducătorul de fapt al revistei ieşene.

Teoriile estetice ale lui Titu Maiorescu nu se enunţă ele înşile în tratate cuprinse de acel abstractism sec, care isbuteşte totdeauna să le îndepărteze de efectul urmărit. Dimpotrivă, ele însoţesc opera poetului şi ca razele unui reflector o luminează în laturile ei profunde sau îi evidenţiază greşelile. Principiile se degajează din însăşi analisa, interpretarea şi judecarea manifestărilor artistice, şi cum cea mai mare parte din activitatea sa era nevoit s'o pună în rolul ingrat de a distruge, pozitivismul critic se afirmă numai din atmosfera curată care rămâne după prăbuşirea şi îndepărtarea unui bolnăvicios sistem de gândire şi nefiresc mod de exprimare. De subt ruinele cari cad zgomotos se înalţă praf înăbuşitor şi nu odată ameninţă însăşi existenţa dărâmătorului ; i se întind curse, i se înscenează procese, omului i se dau lovituri destul de grele. Temut şi hulit de mediocrităţile literare ale timpului, Titu Maiorescu a avut în schimb satisfacţia deplină de a se fi ştiut înţeles, de a se fi văzut iubit şi stimat de către scriitorii cu adevărat talent.

Cu totul altfel ni se desprinde figura lui **Iacob C. Negruzzi**. Acesta este dela început şi rămâne aproape 30 de ani adevăratul gospodar al întregii clădiri. Fără să mai insistăm asupra marei griji financiare, a editării „Convorbirilor Literare", care cade întreagă şi cu toată greutatea pe umerii lui, vom accentua numai asupra laturei sufleteşti, asupra darului pe care l-a avut gazda ospitalieră, ca să cultive prieteniile câştigate şi să achiziţioneze la timp, noi şi iar noi colaboratori pentru revistă.

„Ştiu că eşti om, care când zice vorba, îi merge românului la inimă, şi-mi închipuesc că cu chipul acesta a trebuit să ade-

menești mulți creștini"[5]. Așa ni-l caracterizează Duiliu Zamfirescu într'o scrisoare. Un alt fapt care trebue deasemenea reținut este stăruința accentuată a lui Iacob C. Negruzzi de a avea colaboratori din toate ținuturile românești. Nu este numai o întâmplare că între membrii „Junimei" și sumarele anuale ale „Convorbirilor" se găsesc nume din Ardeal, Bucovina, Basarabia, Macedonia. Astfel ideea de unitate națională s'a cimentat puternic prin strânsele legături de colaborare ale cărturarilor din vechiul regat cu cei din ținuturile robite.

S'a acreditat opinia filogermanismului junimist și s'a confundat de multe ori politica junimistă cu programul literar al revistei „Convorbiri Literare". Pagina umoristică a lui B. P. Hașdeu s'a prefăcut în adevăr istoric, deși nu avea la bază decât farsa unui „hâtru bun de glume". Este adevărat că întemeietorii „Junimii" și o bună parte din primii colaboratori ai revistei „Convorbiri Literare" veneau din școala germană. Titu Maiorescu studiase la Viena și Berlin, Iacob Negruzzi, P. P. Carp și Xenopol la Berlin, Eminescu însuși crescuse în sfera culturii germane dar aceste fapte nu opresc direcțiunea, ca să prindă treptat, treptat pe aproape toți tinerii cari studiau la Paris, sau în alte centre latine. Gheorghe Bengescu, Ștefan G. Vârgolici, Gh. Panu, Al. Lambrior, Anton Naum, Vasile Conta, Nicolae Volenti, Dimitrie Olănescu, Duiliu Zamfirescu, etc., sunt exponenții cei mai caracteristici ai spiritului latin. Dacă la aceștia mai alăturăm pe neaoșul moldovan Ion Creangă și pe clasicul prin excelență Ioan Caragiani, echilibrul ideologiei junimiste este pe deplin stabilit.

Această explicație vine să justifice și a doua semnificație din prima scrisoare a volumului, despre care s'a vorbit mai sus.

Scrisorile lui **I. L. Caragiale,** alcătuite în obișnuitul său ton de sarcasm și umor, descoper pe marele maestru din schițe

[5] Volumul de față p. 55.

şi nuvele, pe scriitorul îngrijit şi corect, pe stilistul unic al scrisului românesc. Din accentul mândru şi independent, în care scrie lui Iacob Negruzzi, recunoaştem uşor pe omul care-şi dă seama de talentul şi superioritatea sa literară faţă de scriitorii din acea vreme.

In corespondenţa lui **Duiliu Zamfirescu** găsim multe aprecieri asupra literaturii noastre, din epoca junimistă, care ne pot autoriza să acordăm aristocratului şi finului romancier şi titlul de caustic şi încercat critic literar. El a recunoscut valoarea artistică a lui Al. Brătescu-Voineşti cu mult înaintea criticilor autorizaţi. Aşa, într'o scrisoare din anul 1893, el compară schiţa „Inspecţie" [6] cu nuvelele scriitorului american Bret Harte, iar într'o altă scrisoare din anul 1894 face următoarele afirmări:

„Brătescu este temperamentul cel mai artistic dintre nouii tineri dela Convorbiri: trebuie încurajat să scrie ceva mai lung" [7].

Şi acelaş Duiliu Zamfirescu, care mai târziu, în discursul de recepţie la Academia Română, a părut unora că dispreţueşte ce este mai sincer în sufletul românesc, scrie aceste rânduri, din care respiră cel mai curat accent de iubire naţională:

„Şi ce dor îmi e uneori să mă încălzesc la o lumină din ţară" [8].

Sau în altă parte unde compară infanteria italiană cu dorobanţii noştri:

„...Dar la noi sărmanu curcănar câte nevoi nu înghite şi el, — şi cu toate astea cât e de altfel! Parcă văd opincele tropăind pe pământ cu încăpăţinare şi cu pana de curcă ameninţând pacea Europei!" [9].

Dar baciul Micu, în care credem că s'a realizat cea mai fericită icoană a ţăranului nostru, n'a fost creiat de pana sa?

---

[6] I. A. Brătescu „Inspecţie" (schiţă) în **Convorbiri Literare**, 1893, XXVII pp. 32—40.

[7] Volumul de faţă p. 93.

[8] Ibidem, p. 57.

[9] Ibidem, p. 58.

Nuvelistul moldovean **Nicu Gane** a fost unul dintre cei mai devotaţi membrii ai „Junimei". Scrisorile sale cuprind preţioase mărturii în legătură cu istoricul societăţii. Intr'o notă [10] am căutat să atragem atenţia asupra anului său de naştere, dat greşit de aproape toţi istoricii noştri literari.

Cele două scrisori dela **Bogdan P. Haşdeu** arată legăturile personale dintre cei doi conducători ai revistelor adversare.

Despre rolul pe care l-a avut **Miron Pompiliu** în societatea „Junimea" şi despre munca pe care a depus-o la conducerea revistei, atunci când Iacob Negruzzi a lipsit din Iaşi, ne dă amănunte inedite corespondenţa sa. In „Convorbiri Literare" Miron Pompiliu a publicat mai multe traduceri din poeţii germani şi câteva culegeri de literatură populară. El este cunoscut şi prin editarea unei „Antologii române pentru uzul şcoalelor secundare", apărută în mai multe ediţii.

Scrisorile lui **Gheorghe Panu** conţin interesante date autobiografice, iar cele dela **Gheorghe Barițiu, G. Dem Teodorescu, Alexandru Lambrior, Teodor V. Stefanelli** [11], **Aron Densuşianu, Alexandru Papadopol Calimach, Dimitrie Onciul, Ioan Bogdan** și **I. T. Mera,** aduc contribuţii interesante pentru istoricul literar. In publicarea acestei corespondenţe literare, n'am ezitat nici un moment în faţa materialului de provenienţă istorică. Numele lui D. Onciul, I. Bogdan, etc. figurează în coloanele „Convorbirilor Literare", alături de ceilalţi colaboratori poeţi şi prozatori. Activitatea lor istorică a fost primită şi încurajată de o revistă literară, asupra căreia noi ne silim să adunăm tot materialul informativ. In afară de aceste considerente, nu ştim dacă sfera noţiunii de literatură a fost îngrădită într'o limită fixă?

---

[10] Volumul de față, nota 74 dela pag. 143 și articolul nostru „Rectificări pentru istoria literaturii" în „Făt-Frumos" Suceava, 1931, N-rele 4—5 pp. 205—206.

[11] Pentru **T. V. Stefanelli** se îndreaptă în nota dela pag. 198—199 și în articolul „Rectificări pentru istoria literaturii" din „Făt-Frumos" Sucava, 1931, N-le 4—5 pp. 207—208 o greșită interpretare bibliografică.

Poetul bucovinean **Dimitrie Petrino,** fire sensibilă și greu adaptabilă mediului, nu a reușit să se grupeze în rândul junimiștilor, deși pregătirea sa literară i-ar fi permis să stea cu onoare în mijlocul lor.

Folkloristul **Simeon Florea Marian,** poetul **Nicolae Volenti** și filologul **Vasile Burlă** ne-au lăsat scrisori care oglindesc evocativ figurile lor caracteristice și totodată găsim în ele și amănunte biografice necunoscute până acum.

Deși numai în număr de trei, scrisorile lui **Ion Creangă** au o valoare neprețuită. Cât de frumos definește el în cuvinte simple, creațiunea artistică:

„Cu toate aceste, încuragiat de D-voastră, voiu mai încerca a scrie ceva. Timpul însă, pe când voiu ave ceva gata, nu vi'l pot hotărî; căci, știți D-voastră tare bine că aceasta e treabă de gust, nu de silință" [12].

Din fragmentarul material publicat, în legătură cu **Mihail Eminescu,** nu putem face deocamdată nici-o mențiune. Ne rezervăm acest drept pentru mai târziu.

Pe lângă 3 mici scrisori dela **Veronica Micle,** dăm și 2 poezii inedite care nu figurează, după afirmația lui Iacob C. Negruzzi, în volumul tipărit la 1887.

In scrisorile către Iacob C. Negruzzi, **Alexandru Vlahuță** este umil și trist, așa cum sunt și eroii din nuvelele sale. Admirația-i sfântă față de marele Eminescu, o desprindem din fragmentul de scrisoare:

„Mă silesc să fac în mic, ceeace face în mare d-l Eminescu, a cărui tăetură genială în versuri, nu o pot îndeajuns admira. Imi va sluji de model acest mare maestru, care-și cunoaște atât de bine limba; și care-și mlădie atât de artistic gândirea" [13].

Anton Naum, mort la 28 August 1917, în vârstă de 88

[12] In acest volum, p. 309. — Scrisoarea este din 15 Mai 1885.

[13] Volumul de față, p. 336.

ani, a fost una din figurile cele mai simpatice ale societății literare „Junimea", și a rămas până la sfârșitul vieței sale un statornic și asiduu junimist, atât în concepțiile literare cât și în cele politice. Profesor de literatură franceză la Universitatea din Iași, A. Naum a fost un admirator pasionat al clasicismului și romantismului francez. A tradus „Arta poetică" a lui Boileau, fabule din La Fontaine, o comedie după Fr. Ponsard și câteva poezii din Lamartine și V. Hugo. Din bogata sa corespondență, atragem atenția asupra scrisorii autobiografice din 17 Ianuarie 1913, cu ajutorul căreia se îndreaptă pentru istoria literaturii noastre, data nașterii autorului [14].

O altă figură simpatică din „Junimea" este aceia a profesorului **Ștefan G. Vârgolici.** Spirit fin, înzestrat cu o cultură occidentală, pe care și-a asimilat-o în timpul studiilor făcute în străinătate, Șt. Vârgolici a îmbogățit literatura noastră cu multe traduceri bune din literaturile străine: Byron, Schiller, Molière, A. Chénier, Lamartine, Musset, Fr. Coppée, Anacreon, Ovidius, Propertius, Tibullus, etc. Din literatura spaniolă a tradus pe „Don Quixote" a lui M. Cervantes și un număr de poesii populare. A publicat deasemeni și studii asupra lui Miguel Cervantes, Lope de Vega, Calderon de Barca, etc. Ca profesor universitar, Vârgolici a avut intuiția de a cunoaște și ceti în sufletul studenților, darurile înăscute ale fiecăruia, și totodată a prezice și viitorul:

„Mi-a părut bine că ai publicat în Convorbiri studiul lui Iorga asupra Veronicăi Micle. Cred că vei publica și cel asupra lui Creangă. De sigur că tinerul n'are încă esperiența condeiului, dar nu se poate contesta că are un fond de idei foarte bogat și foarte original. **Ori mă înșel eu, ori acest tiner e menit cu timpul a ocupa un loc însemnat în mișcarea literară dela noi** [15].

[14] Pentru amănunte vezi nota din acest volum, p. 367 și articolul nostru: „Rectificări pentru istoria literaturii" în „Făt-Frumos" Suceava, 1931, N-le 4—5 p. 206—207.

[15] Volumul de față p. 387. Scrisoarea către Iacob C. Negruzzi este din 16 Aprilie 1890. Pentru alte aprecieri asupra lui N. Iorga, vezi pp. 384—386.

Credem că aceste rânduri, scrise acum 41 de ani, constituesc cel mai curat şi mai sincer omagiu pentru marele nostru savant de astăzi, care a împlinit vârsta de 60 ani.

In inima profesorului Vărgolici, putem spune că a vibrat revolta întregului nostru neam, atunci când scrie aceste pagini duioase :

„Eminescu care e la Niamţu e cu totul bine, dar dacă ar veni în Iaşi, n'ar avea cu ce trăi. Nu s'ar putea face ceva pentru dânsul ? Vr'o rentă viageră, vr'o recompensă naţională ? sau vr'o pensiune de la vr'un bogătaş de pe acolo ? Este o adevărată ruşine pentru ţară ca un asemenea om să nu aibă cu ce trăi în viaţă când numele lui va trăi cât veacurile" [16].

Un frumos articol evocativ asupra profesorului ieşan, a scris acum câţiva ani, fostul şi iubitul său elev" [17].

George Popovici a fost pentru ştiinţa şi literatura românească, prin moartea sa prematură, o pierdere mult simţită. Natura îl înzestrase cu superioare calităţi. Când se vorbeşte despre el, avem tot atâtea cuvinte de admiraţie pentru istoricul trecutului nostru juridic, cât şi pentru poetul gingaş al Bucovinei : **T. Robeanu.** Cine a fost şi cum a scris poetul ne arată atât de frumos Leca Morariu în studiul : „Un cântăreţ al Sucevii : T. Robeanu" [18]. Ce viaţă a dus şi ce suflet a avut scriitorul şi istoricul ne-o spune marele său prieten :

„Dacă a fost vre-odată o viaţă de om chinuită şi jertfită pentru aleasa gingăşie, pentru nemărginita bunătate, pentru mărinimia superioară a sufletului regal care o stăpânia şi nu putea să stăpânească şi împrejurările unor vremuri nenorocite, a fost viaţa prietenului nostru George Popovici. Intre învinşii păcatelor noastre, între acei pe cari i-a ucis prostia şi răutatea din acest neam, nu ştiu niciunul pe urma căruia să trebuiască atâtea lacrimi. A fost aur curat în calea acelora cari, împodobindu-se cu plumbul, l-au călcat în picioare" [19].

[16] Cfr. p. 381.

[17] *N. Iorga*, „O amintire : Şt. G. Vârgolici" în „Ramuri-Drum Drept", Craiova, 1 Octombrie 1923.

[18] Cernăuţi, 1926. Reproducere din „Glasul Bucovinei", An. IX, 1926.

[19] *N. Iorga*, „O lacrimă pentru George Popovici" în *T. Robeanu*, „Poezii postume", Bucureşti, 1908.

Macedoneanul **Ioan Caragiani** era membru în „Junimea" din anul 1865. La 12 Februarie 1867 el a vorbit la „prelecțiunile populare" despre Iliada lui Homer [20]. Bun cunoscător al literaturii grecești, I. Caragiani a publicat în „Conv. Lit." traduceri din Homer, Theocrit și Aristotele.

Scriitoarea germană **Mite Kremnitz,** o sinceră admiratoare a literaturii noastre, a tradus în nemțește 3 volume de schițe și poezii românești: „Rumänische Skizzen" Socec, 1877, și „Neue Rumänische Skizzen", Lipsca, 1880 și în colaborare cu Carmen Sylva „Rumänische Dichtungen", Lipsca, 1881, cari au contribuit mult la răspândirea scrisului românesc peste hotare. Cât timp a stat în România, ea a avut legături prietenești cu cei mai de seamă scriitori de la noi. Mihail Eminescu îi închină poezia sa „Atât de fragedă" [21]. In timpul răsboiului nostru pentru întregire, istoricul literar Hermann Kienzl a editat la München în 1917 fragmente din opera postumă a scriitoarei și cu titlul tendențios „Das Faülnis Rumäniens" le-a folosit-o ca pamflet de propagandă anti-românească. Ce impietate revoltătoare față de acea scriitoare care în tot cursul vieței sale a scris așa de frumos despre literatura noastră.

„...De câte ori am să vorbesc în vileag alături cu mai mulți, totdeauna cer ca un fel de hatâr mare, să mă lase să vorbesc cel din urmă"... — adecă „cel din urmă nu e cel de mai puțină vază" [22] —

este sfătosul **Ioan Urban Iarnik,** pe care-l amintim aici la urmă, făcându-i și noi acel „hatâr mare", pe care-l cere. In rândul savanților străini, cari s'au ocupat cu limba și literatura română, activitatea românească a lui I. U. Iarnik a fost întovărășită întotdeauna și de o dragoste nețărmurită pentru manifestările sufletești ale poporului nostru.

In volumul de față ne-am încercat să dăm câteva mențiuni, desigur sumare, asupra scriitorilor junimiști sau nu-

[20] Cfr. *Conv. Lit.*, 1867, I, pp. 13—14.

[21] Pentru amănunte vezi pp. 428—429.

[22] *România Jună*. MDCCCLXXI—MCMXXI. Cartea semicentenarului. București [1924], p. 161.

mai colaboratori ai Conv. Lit. cari au avut corespondenţă cı Iacob C. Negruzzi. Ne rezervăm pentru mai târziu, dreptul d(a reveni pe larg, atunci când vom reuşi să adunăm laolaltă tot ce a rămas scris de pe urma lor. Aşa fragmentare cum sunt, aceste contribuţii, credem totuşi că pot fi folosite pentru istoria noastră literară în măsura faptelor inedite, pe cari le aduc.

Şi acum când stăm să deschidem scrinul înaintaşilor noştri, dând cetitorilor prilejul de a scotoci prin el cu toată indiscreţia, îi rugăm să se lase călăuziţi de acelaş gând ca şi noi: să desfacă fructul din coaja sa uneori tare, alteori neplăcută la vedere, şi să oprească numai miezul, folositor pentru oricine şi gustos pentru cei deprinşi cu astfel de roade. Dacă în timpul adnotărilor noastre, am greşit cu ceva, să ni se atragă atenţiunea. Dacă am omis ceva, cei binevoitori şi cu dragoste pentru progresul scrisului şi al ştiinţei, să ne completeze. Orice sfat, orice sugestie le vom primi cu recunoştinţă, care nu va fi numai a noastră.

TEXTE ȘI NOTE

STUDII ŞI DOCUMENTE LITERARE
COLECŢIE INGRIJITĂ DE I. E. TOROUŢIU ŞI GH. CARDAŞ

Titu Maiorescu către Iacob C. Negruzzi

Scrisori din anii 1867—1902

I

Paris, Dienstag 2 Aprilie, 1867.

JUVENIS ORNATISSIME,

Bitte, kündige Du in deiner Sonntagsvorlesung an (wenn der Brief nicht zu spät kommt) und lasse jedenfalls in der ersten April-Numer deiner Zeitung ankündigen und an der Univers. affichieren:

D. Maiorescu va ţine prelecţiunea sa publică despre critica raţiunei (Kant), Duminecă în 9 Aprilie la ora 1.

Ich werde zwar am 2. April schon in Jassy sein, aber vermuthlich in einer Verfassung, welche unter aller Kritik überhaupt und insbesondere unter der Kritik der reinen Vernunft sein wird.

Grüsse allseits [1]
T. MAIORESCU

II

Bucureşti 29/11 1874.

IUBITE JACQUES,

Fă bine trimete lui Picot, Paris 3, Place d'Eylan numerele din „Corvorbiri", în cari este cuprins articolul lui Apostol Mărgărit [2] asupra Macedonenilor. Picot [3] (autorul documentelor pour servir à l'étude des dialects romanes) publică un studiu asupra Românilor transilvăneni şi transdanubieni, şi pe lângă aceste, dări de samă regulate despre noi în *„Revue de Bibliographie"* a lui Leroux.

Din această cauză cred, că i-ai puté trimite regulat foaia Ta. „Noblesse oblige". Dar cât pentru numerele menționate, acele Te rog trimete-i-le în ori ce cas.

2. Nu mai vine Slavici? Fă bine amintește lui Eminescu să'mi comunice *de urgență* lista tuturor articolelor, despre care crede, că trebuesc să figureze în *„Conversations-Lexikon" Brockhaus,* precum și a celor ce ar trebui eliminate din ultima edițiune. Am primit o scrisoare dela Brockhaus, care aprobă collaborarea lui Eminescu și pe de altă parte Vodă se interesează a cunoaște lista lucrărilor.

[Doctoratul ce 'mi promisesă să 'l facă, pe baza cărei promisiuni i-am mandat subvențiunea anume pentru acel scop. Lipsirea lui la făgăduința dată ar fi greu de calificat între amici] [4].

3. Pregătește „Junimea" cartea de cetire pentru școalele secundare?

Aici lucrurile merg bine. Proiectul meu de lege al învățământului se tipărește. Indată ce va părăsi teascurile, vi'l trimet. Lui Fĕtu [5], care a fost jignit — cu drept cuvânt — de indiscrețiunea celor ce 'i-au publicat o resoluțiune a mea, menită a remâne confidențială, i-am scris câte-va rânduri de esplicare.

Salutări și complimente ție și D-rei Rosetti. Pentru D-na Negruzzi o respectuoasă sărutare de mână și, ca totdeauna, esprimarea părerei mele de rău, că nu mă pot subscrie înaintea D-sale decât cu numele foarte burghez de

T. MAIORESCU

III

Bucureşti, Luni 24 Noemvrie 75

IUBITE JACQUES,

N'am timp să scriu mai multe scrisori. Iți scriu Ție și pentru Ganea și Pogor.

I. Am vorbit cu Socec pentru Schopenhauer. Socec e gata a dà hârtia gratis, a și telegrafiat la Viena, după înțelegerea ce am avut, și hârtia vă vine la tipografie. Insă lucrarea tipografică trebue să o dea tipografia Voastră, remăind a se despăgubi împreună cu Socec din vânzarea cărții. Primești ?

Atunci începe retipărirea părţii odată publicată într'un număr al „Convorb." [6], îndată ce va sosi hârtia lui Socec. Poate, s'ar puté tipărì cu *Garmond* şi nu cu *Cicero*. Inainte însă de a se tipărì în formatul cărţii trebue să mi se trimeată mie o corectură frântă în pagine. La ortografie nu veţi părăsi odată nefericitul *de 'ntăi* în loc de *d'intăi? D'impreună* nu *de 'mpreună, d'impotrivă* nu *de 'mpotrivă, dincolo* nu *de 'ncolo* etc. etc. Und vor Allem: man sagt *d'intăi* u. nicht *de 'ntăi*. Warum unnütz inconsequent sein [7]? Respunde'mi întăi la aceste şi 'ţi trimet îndată manuscriptul.

II. Iţi trimet atunci totodată o traducere bunicică a lui Hamlet de Dr. Stern [8], car ezice că recunoaşte critica ce i se făcuse odată contra traducerii „Clopotului" [9] şi s'a îndreptat.

Trebue să ştii, că Stern erà unul din cei mai buni elevi ai liceului Sf. Sava de aici şi născut în Bucureşti.

III. Cumnată-mea [10], care a învăţat destul de bine româneşte în acest an, a tradus în nemţeşte (Cocoana Nastasica, Popa Gavriil [11]) şi va mai traduce şi din Slavici, poate şi Ganea, Odobescu [12]. E vorba să se publice în ediţie deosebită la Brockhaus[13]... Traducerea e foarte bună. N'ai nimic în contră ca autor? À tout Seigneur tout honneur.

IV. Cartea de cetire pentru Gimnasii? Dacă vă trebue ceva bani pentru un copist, faceţi cerere formală la Ministeriu, arătând scopul şi suma.

V. Cum se poate să-Ţi fi dat Tu votul pentru Suciu [14] şi Ionescu [15] la alegerea rectoratului? Culianu [16] nu erà mai bun? Nu e mai bun chiar Micle [17]? Eu nu voi întărì pe nici unul, ci voi aşteptà modificarea Legii Instr., care s'a şi început în discuţia secţiilor astăzi.

VI. Vreai să primeşti deputăţia în vre unul din colegiele vacante? [18].

VII. Ganea şi Pogor să vie *imediat* la Bucureşti! Facem politică sau nu? Este o solidaritate între voi din Iassi şi între mine? Trebue să facem faţă în contra atitudinei gheşeftarilor Boerescu [19], Aslan etc.? Atunci trebue să vie în Cameră şi ei, căci singura lege importantă, unde prin mine vor să ne atace pe toţi, e în sesiunea presentă legea Instrucţ.[20].

Complimente D-nei Maria Negruzzi şi calde mulţumiri pentru prea amabila primire ce mi-a făcut cu ocasia ultimei mele veniri la Iassi.

Al tău,
T. M.

IV

16/28 Mai 1876, Berlin Thiergarten-hôtel.

IUBITE JACQUES,

Iţi trimet în fine manuscript Schopenhauer [21] pentru vr'o 6 sau 8 numere. Spre neplăcuta mea surprindere văd, că'mi lipsesc în manuscript doue coale! Le ai tu ăncă de atunci? Dacă nu, le voi traduce eu a doua oară, însă mai târziu. Legătura între deosebitele părţi a le aforismelor este aşa de slabă, încât nu se strică nimic prin o asemenea sărire peste câteva pagine. Continuarea este dar aşa: După cele publicate acum 4 ani în „Convorbiri" [22] vin alăturatele coale imprimate (corectura făcută), apoi ar veni în manuscript coalele 11 şi 12, care însă lipsesc; dacă nu le ai nici tu, atunci continuă cu alăturata coală „Parcurge 13" *in dulce infinitum.*

Fă bine mai îndreptează'mi traducerea cu ocasia corecturei. Eu n'am revăzut'o bine. Curăţi-o mai ales de unele neologisme [23]. Pe a treia pag. a coalei 23 e scris cu creionul „das Citat copiren aus pag. 363" [24] şi în alte locuri găseşti „est" [25] cu două linii încrucişate. Aceasta însemnează că textul citaţiunei în limba originală trebue copiat din cartea lui Schop. la pag. indicată, aceasta numai pentru casul, când ai face şi Tu în „Convorbiri" ca Schopenh., adecă să dai pe lângă traducere şi citatul original. Dacă nu, atunci lasă-le la o parte. Dar vezi, să nu tipărească zeţarul „citat pag. 363". Complimente Doamnei din partea neveste-mi şi a mea.

Al tău, TITU

V

Bucureşti, 19 Noemvrie 1876.

IUBITE JACQUES,

Tu credeai, că manuscriptul lui Schopenhauer stă gata în saltarul meu şi că sunt eu numai aşa de nepăsător de a nu'l trimite. Dar lucrul nu e aşa de simplu. Manuscriptul vechiu s'a isprăvit cu pagina ce Ţi-o adusese D. Vârgolici [26]. Traduc dar din nou, şi primele pagine ale nouei traduceri. Ţi le trimet în alăturare, pentru a puté începe tipărirea lor; peste 5 zile îţi mai trimet cam tot atât manuscript, aşa încât să poţi publicà întregul rest al rubricei B din „Parenese şi Maxime" [27] în numărul de la 1 Decemvrie [28]. Numai nepăsător nu am fost nici odată pentru lucruri literare, şi mai ales nu pentru „Convorbirile" Tale. Dar luna din urmă a fost grea pentru mine. M'am mutat, mi-am aşezat cele 2.000 volume de cărţi, îmi caut o nouă posiţie şi stau sub acusarea ministerială [29], îţi par destule aceste împrejurări, pentru a tăià cuiva putinţa de a face o lucrare mai serioasă în literatură ? Şi serioasă trebue să fie traducerea lui Schopenhauer, şi va fi de acum înainte. Nu ştii, cu ce interes neaşteptat se ceteşte în Bucureşti; mi-e cu atât mai mult năcas de reaoa stilizare a unor pasage a le mele din partea publicată în numărul din urmă al „Conv.".

Fă bine înapoieşte D-lui Creangă alăturatul manuscript *„Moş Nichifor"* [30] şi spune'i din parte'mi mulţumiri şi pentru trimitere şi pentru scrisoarea hazlie de acum câteva zile [31].

Am pentru „Convorbiri" un articol cam lung, ce mi l-a trimes D. Bărbescu [32], fost revizor şcolar, băiat inteligent şi energic. Dar trebue remaniat, nu băiatul, ci articolul. Dacă voi avè timp, fac eu remaniarea; dacă nu, Ţi-l trimet *tale quale* peste 5 zile şi atunci foarfecă'l Tu cu marea deprindere ce o ai [33].

O idee, ce ar fi bine să o realizezi îndată. Pune pe pagina din urmă a copertei „Convorbirilor" un mic catalog alfabetic al tuturor publicărilor făcute de membrii *„Junimei"* [34].

Mulţi oameni întreabă după ele, ar fi dar un repertoriu foto-

sitor, și totodată o podoabă a revistei Tale în locul uritelor specimine de litere care se reslățesc astăzi pe acel posterior. Eu îmi închipuesc acest catalog în două coloane, ca pe copertele lui Charpentier [35]. Alăturez lucrările mele și câteva altele, de care îmi aduc aminte. Să completeze înșii autori.

Nevastă-mea mulțumește pentru scrisoarea ce i-ai trimis'o și salută, împreună cu mine, pe D-na Negruzzi.

Al tău,
T. M.

VI

Marți, 23 Noemvrie 76

IUBITE JACQUES,

Iată și partea din urmă a lui Schopenhauer pentru viitorul număr din „Convorbiri". Mai zi, acum, că nu'Ți lucrez nimic! Dar pe Bărbescu [36]. Ți'l trimit neîndreptat. Multă muncă, o sumă de neologisme rele, pe la început trebue scurtat în jumătate, fără acea citare a lui Leibniz, etc. De ce să întărim strigătul de germanism ? [37] Dar încolo cred, că Bărbescu e un băiat cu minte, pe care e bine să'l atragi prin publicarea manuscriptului lui.

De ce nu publici drama lui Slavici ? [38] Să nu uităm, că Slavici este cel mai capabil scriitor al întregei „Junimi" [39]. Iți trimisesem odată o traducere din Shakespeare de Stern. Ai de gând să o publici ? [40].

Al tău,
T. M.

VII

Bucureşti 17/29 Ianuarie 1877

IUBITE JACQUES,

Dintr'o călătorie la Buzău, unde am apărat pe un fost Prefect înaintea Juraţilor, m'am întors aşa de răcit, încât am zăcut 5 zile sub teama unei inflamaţii de plămâni.

Acum sunt bine, dar şi timpul a trecut aşa încât nu'ţi trimet pentru viitorul număr al „Conv." decât alăturata pag. din Schopenhauer. Dar tot ai destul manuscript pentru un număr. Pentru numărul 12 şi cel din urmă îţi trimet, se 'nţelege, tot Schopenhauer începând de la *D*/471, până la sfârşit, împreună cu capitolul despre deosebirea vărstelor, care îl am pe jumătate gata încă de mai nainte. Socec vrea să editeze apoi toată traducerea în formă de carte deosebită.

Intre lucrările „*Junimei*" pe coperta „Convorb." s'a uitat „*Othello*" de Carp. Anul XI începe în format 8°, nu aşa? Vine şi mai eftin, fiindcă încape mult mai puţin în acelaşi număr de coale. Nu te îngriji de abonaţi, se vor găsi de sigur, şi volumele restante vor fi vândute ca premii. In zioa, când vor reveni Conservatorii la putere, acţiunea noastră intelectuală va fi îndoit de energică şi stăruitoare. Am învăţat minte cu toţii.

„Timpul" nu publică nici o notiţă despre „Conv.", fiindcă e redactat de fleacul cela de H. Grandea. Insă foaia noastră cea nouă dacă o fundăm, sau „Timpul" dacă (precum se agită acum) intră sub mâna mea, se 'nţelege că va da samă de tot ce apare în revista Ta.

De ce nu mai scrii „Cópii de pe natură", după părerea mea adevăratul teren al penei tale humoristice ? D. e. o cetire a „Monitorului" cu desbaterile Camerei şi Senatului sub roşii este un izvor bogat. Şi altele, şi altele: Belferul diplomat la Paris, etc.

Pentru D-na Negruzzi complimente şi salutări din partea nevestei-mi, cărei din norocire îi priesc Bucureştii în iarna aceasta mult mai bine.

Al tău amic,

T. M.

Fă bine ,dă lui Eminescu alăturatul bilet dacă mai este el pe la tipografie; dacă nu; Te rog, fă'mi tu comanda.

VIII

Strada Herestreu, 27,
Vineri, 4 Noemvrie 77.

IUBITE JACQUES,

Brockhaus îmi cere pentru ediția 12 a lexiconului seu de conversație biografia scurtă (10 rânduri) a tatălui tău și a mea proprie. Fă bine dă'mi acea notiță, și alătură și data nașterii tale. Eu vreau să fac ca adaos: Sein Sohn Jacob N. u. s. w. berüchtigter Redacteur der Convorbiri u. s. w. [41].

K. E. Franzos [42] cere *„Rumänische Skizzen"* [43] pentru a le enunța în *Gegenwart* a lui P. Lindau [44] și W. Scherer [45] asemenea pentru *Deutsche Rundschau* [46].

Cum vezi, ne lățim prin străinătate.

Cum stă cu contribuțiile *Timpului?* Fă bine, spune să se trimeată banii adunați lui Teodor Rosetti. Căci Eminescu continuă a muri de foame — agonia poeților români.

Al tău,
T. M.

IX

București, Strada Herestreu, 27
Luni, 28 Noemvrie 1877.

IUBITE JACQUES,

Mulțumesc pentru notița biografică despre tatăl tău. Sub bandă iți trimet astăzi ½ numere din *Revista Contimp.* cu începutul studiului lui Păucescu. Păucescu Te roagă să retipărești totul fără a mai menționà revista, și roagă Tipografia Convorbirilor să'i tragă *500 exemplare* al studiului său, în Broșură în 8° întrebuințând sațul din Convorbiri și plătind, el, Păucescu, hârtia și o mică îndemnizare pentru tipar.

[Fă bine, răspunde, dacă se primeşte, cu ce şi dacă se poate, ca să stea saţul câteva zile] [47].

Numai când nu s'ar face prea multe greşeli de tipar în încurcata parte a manuscriptului!

2. In unul din numerele trimise a le revistei vei aflà o notiţă asupra *„Rumänische Skizzen"* scoasă din *„Vossische Zeitung"*. Poate s'ar nemeri să fie publicată în *Convorbiri.*

Altele vor urmà.

3. Sub altă bandă îţi trimet o lucrare interesantă. Vei fi aflat despre *basmele* culese de Ispirescu sub modestul titlu al „culegătorului-tipograf". In *„Sprachliches aus rum. Volksmärchen"* [48] de Jarnik se aduce cea mai mare laudă acestei culegeri, preţioase în sensul în care sunt preţioase scrierile lui Creangă prin elementul lor popular. După îndemnul meu, *culegătorul tipograf* trimete pentru *Convorbiri* istoria lui Ştefan cel Mare scrisă în ton popular, es ist der erste Versuch einer wirklich volksthümlichen Geschischtsdarstellung bei uns, in sofern in den Convorbiri so recht am Platze [49]. Două condiţii Te roagă D. Ispirescu să i le primeşti: a) să 'i înapoieşti manuscriptul (prin mine) după ce se va fi tipărit, b) să nu 'l numeşti altfel în „Convorbiri" decât „Un culegător-Tipograf". Trimite Pogor bani lui Slavici şi Eminescu pe Oct. şi Noemvrie la *Timpul?* Să 'i trimeată dea dreptul lui. Adressa: „Ion Slavici, la redacţia *Timpului* Bucureşti, Palatul Dacia".

Ce frumoasă e *„Dona Clara"* [50] a lui Naum! Novela lui Ganea deabia Vinerea viitoare vom ajunge a o ceti în reînceputa noastră „Junime".

Al tău amic,

T. M.

X

Bucureşti, Mercuri 8 Fevr. 78.

IUBITE JACQUES,

Crede, Te rog, că numai curata neputinţă materială de a găsi un pătrar de oră liber m'a împedecat de a'Ţi scrie, până acum şi a'Ţi

mulţumi încă odată de tot ce ai făcut pentru mine şi de scrisoarea cu interesantele notiţe asupra alegerii. (N. B. Max hat mir einen grossen Gratulationsbrief geschickt u. die Belfer in einer Note denunzirt, dass sie meine Wahl angreifen wollen. Schöner Kerl) [51]. Una din cauzele acestor covârşitoare supărări a le mele este şi prezenţa lui Lascăr Catargi aici, care ne adună în toate serile ca să desbatem asupra atitudinei noastre ca partid şi ca foşti Miniştrii acusaţi. In orice cas vom protestà în contra retragerii acusării. Insă cum? Unde?

That are the questions.

Interpelarea lui Beizade Viţică [52] asupra condiţiilor de pace, care se va desbate în Senat mâine, este signalul acţiunei noastre, pe care însă nu cred că e prudent a o comunicà printr'o scrisoare. En attendants impresia tuturor este că Basarabia e pierdută şi că Ministeriul joacă o infamă comedie, cel puţin Cogălniceanu şi C. A. Rosetti, dacă nu şi....

Dovadă pentru aceasta e amânarea votării asupra alegerii mele, şi aceeaşi amânare pare a o face şi cu Generalul Florescu. Nu vor, ca unul din noi să deştepte Basarabia în Cameră. Nu s'ar puteà face o manifestare a alegătorilor din col. I, în care să se proteste în contra nepresentării în Cameră a celui mai important Colegiu în împrejurările de faţă? O depeşă a lui Beizade Grigore cu ceilalţi? Ai cetit în *Timpul* articolul lui Eminescu (care nu'şi poate încă stăpâni indignaţia) şi prin urmare ştii ce s'a petrecut. Şi *România liberă* le-a aruncat un strigăt de indignare.

Mavrogenie *greu* bolnav. A răcit pe drum, astăseară aud că e în delir de friguri violente, şi e teama unei inflamaţii de plămâni.

Al tău,

T. M.

XI

Strada Herestreu, 27.
Duminecă 26 Fevr. 78.

IUBITE JACQUES,

Am primit scrisoarea Ta ieri. Şi eu găsesc protestul alegătorilor în chestia mea foarte bun, şi cred, că poate fi de oare care însem-

nătate mai târziu de a-l fi dat. E bine să putem arătà odată, că inșii radicalii au surpat temelia vieței constituționale, împedecând sub pretexte greșite alegerile oposiției. Trimeteți protestul cu câte subscrieri are: *non numerantur, sed ponderantur*. In zilele acestea îți trimet actul I al *bunei* traduceri a lui *Ruy Blas* [53] (Victor Hugo) făcută de Olănescu și cetită în Junimea noastră de aici. Olănescu este şef de secție în Ministeriul de externe va să zică de ai Guvernului. Insă traducerea lui, fiind în felul nostru, fără multe neologisme, a deșteptat o întreagă revoluție la teatru. Dimitriad actorul, Stăncescu şi alți nebuni au declarat'o prea rea pentru scena D-lor. Protesturi, contraprotesturi, huet mare — chestia e încă pendentă, dar arzătoare: Olănescu însă s'a refugiat în brațele Junimei literare și se roagă de a fi primit în „Convorbiri". Cetiți și voi traducerea, fă bine spune-mi părerea Voastră și tipărește drama în foaia Ta. Olănescu, Păucescu, D. Sturdza... contingentul începe a se mări. Şi *Gaster* vrea să părăsească pe Hașdeu și mi-a trimis o lucrare despre *Jung și Roesler* [54], însă așa de slabă și ovreește scrisă, încât i-am spus să o mai prelucreze.

Alaltă seară a fost și Tocilescu în „Junimea" noastră și ne-a cetit din manuscriptele nou descoperite a le lui Cantemir de prin archivele din Petersburg, Chiev și Moscva, de unde s'a întors Tocilescu de câteva zile [55].

Au fond, de très mauvaises blagues.

Portretele lui Rosetti și Mandrea le tot esecut și nu mai isbutesc. Cu Eminescu am să mă duc eu mâine la fotograf, mai nainte însă la bărbier să se radă. *La Bohème roumaine.*

Eri am fost citat la Comisia judiciară pentru cercetarea alegerii mele. Erau în complet: President Locusteanu (un bătrân [56]

XII

București, 16/1/1879.
Strada Mercur 1 (în casele mele)

IUBITE JACQUES,

Rog pe D-na Negruzzi să aibă mai multă încredere în mine,

propriu vorbind o rog să aibă o încredere absolută. Pachetul ce mi'l încredințase, a pornit în *aceeași* zi prin mâni sigure la București și a fost Mercuri în 27 Dec. în mânele D-nei Briolles. Eu am trebuit să plec la Berlin, și nu vorbisem despre aceasta, fiindcă voiam, ca la început această călătorie să remână neștiută de nimeni. Insă din Berlin am mai telegrafiat la București anume și m'am convins atunci din răspunsul primit, că pachetul a ajuns exact la destinația lui. D-na Briolles are dar pachetul dejà de atunci și ori ce întârziere este vina ei.

La Berlin am aflat I) că Bleichroeder [57] umblă din *toate* puterile după vânzarea drumului de fer către Statul Român în forma convenită cu mărginitul și (după indicii sigure) neonestul Costenescu. Fiind lucrul dar așa de folositor pentru bancherii din Berlin, trebue să fie păgubitor pentru noi, II) că i s'a dat a înțelege lui Rosetachi, ca nici să nu vie la Berlin, neputând obține nimic, III) că în chestia Ovreilor togmai în urma anunțatei călătorii a lui C. A. Rosetti s'a înțeles Guvernul german cu cel englez și *francez* de a respinge ori ce recunoaștere a României până când nu se va rezolvi chestia israelită. (*Republ. franc.* nu mai probează nimic, decând Gambetta este în opozițiune cu Guvernul actual francez). Acum însă, prin legiveriarea Guvernului nostru puterile nu se mulțumesc cu ștergerea art. 7 din Const. ci așteaptă și legea specială ulterioară asupra Israeliților.

Et voilà ce qu'on a perdu en ne pas faisant ce que nous autres de l'opposition avions proposé au mois de Septembre de l'année passée (c'est à dire la convocation immédiate de la Constituante) [58].

Cât pentru prelegerea mea de ținut la Jassi, amicii politici de aici m'au sfătuit să nu o țin, ci să mă duc la întrunirile electorale la Jassi pentru a vorbi politică. Ei zic, că *à sort ou a raison* eu trec acum acolo de un om mai ales politic. De ce ar avé aerul, când — după o absență de atâția ani dela presentarea publică în mijlocul Jeșenilor și când este vorba de reforma Constituției și alte asemenea lucruri foarte actuale și naționale — așí începe să vorbesc de Khagiur sau alte asemene Khagioslîcuri. Crezi și Tu că au dreptate cei din București ? ? Ceea ce remâne însă hotărît, este, că voi veni la Jassi pentru „Electorale" și în genere pentru ori și ce moment, în care veți crede voi, că este bine să fiu acolo. Totodotă Te rog să'mi spui cifra contribuției mele pentru alegeri, spre a Ți-o trimite îndată.

Aici au început întrunirile literare la mine (Sâmbăta). Sâmbăta trecută General Cerkez ne-a făcut o espunere, ilustrată cu planuri, asupra luării Plevnei și predării lui Osman Pașa în mânele lui, care e foarte interesantă pentru toți. Din cele politice nu știu multe. Se zice, că Brătianu vrea să disolve Consiliul Comunal din Jassi, și că pentru alegerile Constituantei așteaptă momentul *între* listele cele noue provisorii și rectificarea lor prin tribunale.

Complimente respectuoase D-nei Negruzzi și complimente fără respect celorlalți amici.

Al tău,
T. M.

A propos : o rugăminte : să nu cumva să vorbească Verussi în prelecții împreună cu voi. Ce tot afișăm pe acest incapabil în mijlocul nostru ? Nici Xenopol nu e la locul lui.

XIII

București, 18 Aug. 1881.

IUBITE JACQUES,

Va mai fi cineva pe la tipo-litografia „Convorbirilor", care să'mi mai cunoască slova și să mă poată zețuì ?

Par'că e un veac, de când n'am mai scris. Dar însfârșit am început iarăși, și eacă îți trimit o prea lungă dare de samă asupra *Psichologiei* lui Popescu [59], presupuind că poate fi ceva prea lung pentru redactorul a 5 coale de tipar pe lună. Dar în tot casul mâna mea a ajuns a fi așa de neceteață, încât — dacă n'aşi fi prea pretențios, ca Caragiale — aşi dori să revăd eu o corectură, adecă să mi se trimită la București.

Dacă aceasta ar îngreuia prea mult zațul „Convorbirilor" și se va găsi altcineva să se jertfească la corectura unui manuscript așa de rău scris, îl rog să ia samă la numele proprii și să nu lase Fessier în loc de Ferrier [60] sau Maubschelle în loc de Maudsley [61], și să cunoască cuvântul *afasie* într'un loc și *adaptare* (nu adoptare) în altul. De aci încolo Dumnezeu să'l lumineze întru ale hieroglife-

lor. Ce e mai curios, este, că odată pus pe povârnişul scrisului, am mai [scris un al] doilea articul (mai lung) pentru „Convorbiri" cu titula *în contra neologismelor*[62]. Aştept să'l citesc într'o sară literară aici pentru a ţi'l trimite. Pe la 2 sau 3 Septembrie îl vei avé în Jassi, poate şi mai nainte.

Al treilea, asupra literaturei române în Germania, este în pregătire.

Aşi vorbi şi de al patrulea, dacă nu mi-ar fi teamă că mă pierd într'o perspectvă prea îndepărtată.

Destul că am reînceput să scriu ; numai cantitatea să se potrivească şi cu [calitatea]...

In urma înroşirei lui Mavrog. era plin Bucureşti de numirea mea la Berlin sau la Minist. Cultelor etc...

Nu este şi nu poate fi vorba de intrarea mea isolată în vre o relaţiune mai deaproape cu Guvernul.

Dar grupul nostru celor mai tineri cred că trebue să ia o altă posiţie în urma perderei lui Mavr. şi a căderii în alegerile din Iassi.

Ce posiţie, aceasta o vom hotări cu toţii. Am fost la Kissingen, am fost câteva zile şi prin Munţii noştri şi acum am reînceput salahoria la Tribunale.

Sărutări de mână D-nei Negruzzi şi salutări prieteneşti ţie şi la toţi ai noştri.

T. M.

Ştii că a murit Arăp. Golescu, şi Thierry (cel cu M-e Cuciur), A. M-e Fialkowsky—Nouvelles de Bucarest.

XIV

Bucureşti, 23 Sept. 1881.

IUBITE JACQUES,

Nu ţi-am respuns îndată la scrisoarea Ta din urmă şi nu am trimis manuscriptul „Neologismelor", fiindcă în numărul dela 1 Sept. al „Conv." nu putuse apărè critica psichologiei lui Popescu, prin urmare nu mai era trebuinţă de art. neologismelor pentru numărul din

Octombrie, în care presupun că apare acum cel relativ la Popescu. Ear ideea ta să dau mai întâi neologismele şi apoi critica Popescu nu se puteà realizà, fiindcă în art. neologismelor, născut chronologic după critica Popescu, se află unele amintiri şi citări din aceasta din urmă, care trebue dar să fie mai întâi tipărită în „Convorb."

Iţi trimet astăzi *Neologismele* cu rugămintea ca să fie publicate în numărul dela 1 *Noemvrie, dacă* în numărul ce apare acum la 1 *Octomvrie* se află dejà tipărită critica Popescu, care trebue neapărat să meargă înainte. Pe lângă aceste am *gata de tipar* şi al treilea articol *„literatura română şi critica străină"* [63] (Carmen Sylva), care însă a ajuns a fi o lungă polilogie asupra întregei noastre literaturi ştienţifice (Haşdeu), pe lângă cea literară. Articolul are 90 pagine, este de două ori mai lung decât neologismele — poate prea lung. Dar şi de altminteri este riscat în unele din părerile sale, şi eu doresc să'l cetesc întâi „Junimei" în Iassi înainte de a'l publica. Poate se vor modificà în urma acestei cetiri câteva pasage, precum am schimbat altele după citirea în cercul nostru din Bucureşti.

Voiţi să facem aniversarea „Junimei" Sâmbătă la 14 Noemvrie, cu o zi înaintea deschiderii Camerelor? Atunci aşi veni la 14 Noemvrie în Iassi, am ceti articolul împreună, aşi schimbà *stante pede* ce este de schimbat, şi ar puté încă să fie tipărit în ultimele 2 coale a le „Convorbirilor" ce vor apăré la 1 Decemvrie. Şi nici nu ar fi bine să apară în fruntea unui număr al „Convorb."; căci cred, că *Neologismele* vor fi cel d'întăi articol în numărul de la 1 Noemvrie şi atunci nu poţi începe şi numărul de la 1 Decemvrie tot cu mine. O să le fie „lechamite" oamenilor de atâta critică de a mea.

Şi de art. *„Neologismelor"* îmi pare foarte rău, că nu vi'l pot ceti însumi şi nu mă pot folosi de observările voastre. Eu cred acest articol cel mai cu temei şi mai sfârşit în felul său din câte le-am scris până acum. Dacă îl cetiţi din întâmplare acum Sămbătă la „Junimea" (şi este d. e. şi Lambrior sau Burlă de faţă), te rog spune'mi, unde aţi crede, că este ceva de schimbat. Cum ştii, eu sunt uşor de convins în privinţa unor asemenea schimbări (stilistice mai ales) şi aşi mai avè timp să le fac înainte de a se începe tiparul, care pentru numărul de la 1 Noemvrie se face cam de pe la 3 sau 4 Octomvrie.

Presupun dar, dacă nu ai tu nimic în contra, că articolele cele 3 vor aparè aşa:

1. *Critica Psichologiei Popescu*, acum în numărul de la 1 Octomvrie, mai spre mijlocul sau spre sfârşitul numărului.

2. *„In contra Neologismelor”* la începutul numărului de la 1 Noemvrie.

3) „Literatura rom. şi critica străină” la sfârşitul numărului de la 1 Decemvrie. Ear dacă cumva nu apare critica Popescu în acest număr de la 1 Octomvrie, atunci şirul întreg trebue înaintat cu un număr, şi, *ordinea trebuind neapărat să remână aceeaşi,* Te rog să publici în acest cas articolele la 1 Noemvrie (Popescu), 1 Dec. (Neolog.) şi 1 Ianuarie (Lit. străină).

Iartă-mi această stăruinţă cam pedantică. Se vede, că omul îmbătrânind ajunge a fi mai îngrijat, sau că, unde n'am mai scris nimic de vr'o 8 ani, am pierdut liniştea cam impertinentă ce o aveam, când ne aflam cu toţii în Iassi şi isbeam în dreapta şi în stânga cu divina grobianitate a *tinereţei.* La Comitetul teatral se va puté face ceva. Când vei veni la Bucureşti, ado şi pe *Don Carlos* [64]; dar şi *Intrigă* [65] *(sau Cabală) şi amorul* este de representat. (S'a mai reprezentat odinioară pe scena din Bucureşti într'o grozavă traducere a lui Simeon Mihalescu-Warşowski [66] de prin franţuzeşte şi a plăcut foarte mult, îmi spune idiotul de Stăncescu). Dacă îmi răspunzi, scrie-mi şi un rând despre politică. Ai vorbit cu Rosetti şi Carp ? Sunteţi voi (adecă tu şi Leon [67], Gane, Pogor, Buicliu [68], Naum) de părere să formăm grupul nostru propriu cu Carp, Cantacuzino, Triandafil (n'am vorbit încă cu Lachovary-Mano) ? Atunci am scăpà de Florescu-Tell-Hiotu, şi de *Timpul* [69]. Ca organ ni se oferă, „România Liberă” [70] care s'ar identifica atunci (împreună cu toţi ai ei) cu noi. In urma nefericitei treceri a lui *Mavrogen nu putem să remănem* cum suntem şi trebue făcut ceva.

*

„Moara cu Noroc” [71], o foarte curioasă şi interesantă novelă a lui Slavici (lungă), o am la disposiţia ta în manuscript. Când să ţi-o trimit ? Apare în traducere germană în *„Deutsche Revue”* de la 1 Noemvrie stil nou [72].

*

Ce face D-na Negruzzi ? E speranţă să o vedem în Bucureşti în toamna aceasta ?

La revedere cel puţin cu prilejul aniversărei dela 14 Noemvrie, dacă nu mai nainte.

Salve et vale,

T. M.

XV

6 Noemvrie 1881, Bucureşti

IUBITE JACQUES,

Nu face nimic că s'a publicat artic. Neologismelor. Voi ceti astăzi la Academie altă blagomanie, sau asupra lit. rom. în străinătate sau asupra Statisticei sinuciderilor. Schöne Gegend ![78] La Aniversară viu, se 'nţelege 14/26 Noemvrie seara. D-na Donici, fosta soţie a lui Costache Rosetti Golescu numărul ultimo, a venit ieri pe la noi și m'a poftit în numele Comitetului damelor Ieșane din care face parte, să ţiu earăși o conferinţă cu plată în Iassi în folosul scopului acestei a doua reuniuni. Te rog întreabă pe soţia ta, ce crede să fac. Nu e vorba aici de sdruncinarea mea etc., ci de faptul, că e o societate rivală cu cea de iest-an. Eu sunt de părere, că togmai fiindcă este o societate rivală, nu pot refusà, nefiind treaba mea de a mă amestecà în rivalităţi locale, când este vorba de binefacere. Dar înfine D-na Negruzzi să hotărască şi eu mă voi supune.

Adaog, că este pentru mine totdeauna o plăcere de a puté veni la Jassi. C. se întoarce Marţi la Jassi.

Lucrurile merg în înţelesul nostru. Eri am avut cea din urmă întrunire la mine (Ştirbei, Gen. Manu — cel mai recalcitrant —, Lachov., Peucescu, Triandafil, Rosetti şi Carp). Desează şedinţa hotăritoare în vechiul Comitet. E să se facă alegerea lui Ştirbei de Prezident, a celorlalţi, minus Florescu, Catargi şi Peucescu, de membri şi transformarea vechiului Club în asociaţiune pentru susţinerea ziarului Timpul cu programa propusă de Carp şi primită de noi cu oare cari modificări. Intră şi „Rom. liberă” cu noi.

Dar să vedem deseară. Nie den Tag vor dem verdammten Abend loben. Und nun gar die Nacht nachher ! Wie viel Kerzen

braucht man und festenden Champagner, damit es hell und lebendig wird !"[74].

La revedere Vineri sau Sâmbătă, şi deocamdată sărutări şi salutări epistolare.

T. M.

XVI

Bucureşti,
Luni 16 Noemvrie 1881, 5 ore

IUBITE JACQUES,

Intâi relaţiile omeneşti, apoi literatura, în al treilea rând politica — aşa merge scara intereselor sufleteşti a le subscrisului.

Şi dar mai întâi încă odată şi încă odată mulţumiri pentru „ciasurile de fericire" petrecute în mijlocul vostru şi în deosebi în casa Ta din Iassi. De câte ori plec de la voi, parcă sunt un pui golăşel, care îşi părăseşte cuibul cel cald şi sgripţură de frig în aer străin. Puiul e cam bătrân, nu-i vorbă; dar compararea tot e dreaptă.

In a le literaturei, am uitat să şterg adaosele cu creionul făcute în titlu larticolului I. Trebue să remână *„Literat rom. şi străinătatea"*, fără „poetică" sau alt cuvânt. Te rog, sterge şi îndreptează aşa. Fă bine asemenea şi adaogă în nomenclatura romanurilor la partea I cam spre sfârşit, unde e vorba de *„Mare au diable", „Rabbiata"* etc... şi *„Blocus"* de *Erckmann-Chatrian"*, după *George Sand*[75], ştergând poate *„Rabbiata* lui *Heyse"* ca să nu fie pomelnicul prea mare. O altă rugăciune ar fi să mai arunci tu ochii prin articol, dacă ia ceva vreme, şi că faci *unele* terminări în *-ţie,* unde am eu, ca pretutindeni, *-ţiune.* Odobescu m'a cam făcut să zic tot *-ţiune.* Dar recitind, lucrarea înaintea lui Alecsandri, prea mi-a părut terminarea monotonă şi urită. Poate lasa *-ţiune,* unde cuvântul este mai rar şi mai ştienţific, şi *-ţie* unde este mai de obicei.

Cum vezi, am plecat cam pe grăbite din Iassi. In şedinţa Clubului, care a fost ieri Duminică, nu s'a hotărit iarăşi nimic, şi s'a amânat pe Dumineca viitoare. Flor. se simte blesat până în rărunchi, dar totuşi Clubul nu îndrăsneşte, a ne prea nesocoti. L. C. nu a venit.

Remâne ca noi să prevenim totul şi să ne constituim între noi în Cameră şi Senat *înainte* de Duminică, fie Vineri şi Sâmbătă seara.

Presenţa ta şi a lui Gane se crede de *absolut necesară* şi aşa şi este. Il y a va du parti pour le moment. Vă rog fiţi negreşit aici Vineri, amândoi. Ado însă, iscălită de toţi foşti ai Clubului, o declarare cam aşa : „D-le Preşedinte al Club. Cons. d. Bucureşti. Am onoare a declarà că mă retrag din clubul D-voastră conservator şi vă rog să binevoiţi a mă şterge din lista membrilor lui. Important iscăliturele Tran., C. Suţu, N. Gr. Suţu (din Iassi ?), Vogoride, Balş Gr. şi T., Aslan Teod., Pogor, Gane, M. Kogălniceanu etc. In fine câţi or fi : Reservă dreptul de a presentà această hârtie la momentul oportun. (Aceştia sunt membri fundatori ai Clubului).

Sărutări de mână, salutări şi la revedere !

T. M.

XVII

Bucureşti, Luni 13/15 Fevr. 1884.

IUBITE JACQUES,

Trimit în alăturare două poesii nouă de la Vlahuţă, amândouă frumuşele, una foarte frumoasă.

Te rog, şterge un *l* din traducerea poesiei lui Byron „Umpleţi'mi paharul". In strofa a 5-a, versul 1 :

„Amorul iubitei e-a unuia soartă", nu *al* unuia, se rapoartă la soartă. Ai văzut în ultima „Familie" poesia cu totul inedită a lui Eminescu [76] ? Poate ar trebui reprodusă în „Convorb.", pentru totalitate. Este din cele 5 ce i le dase Em. lui Vulcan în primăvara trecută. Sărutări de mână D-nei Negruzzi. Când veniţi ?

Al tău,

T. M.

XVIII

Bucureşti 9/21 Mai 1884.

IUBITE JACQUES,

Te rog schimbă în traducerea poesiei lui Byron „fill the goblet again” în următorul mod :

1) la strofa I, versul al 4-lea

ca-a vinului spume (în loc de „paharului”);

2) la strofa penultimă, versurile 3 şi 4 :

Rămâne speranţa — şi cui nu rămâne ?

Dar, vesel fiind, nu mai vreu să mă 'ngâne.

Şi acum publică-o dacă nu ai ceva mai bun la îndemână.

Pe Caragiale nu l-am văzut încă. Indată ce'l voi prinde, îţi voi trimite contractul subscris.

Conservatorii se vor adună din nou în public Joi 17 Mai (zi de sărbătoare). Dar nu sara, ci zioa, pentru a luà poliţiei pretextul de intervenire.

La votul final asupra Constit. cred că va fi neapărat să vii şi Tu. Cine ştie, cum iese la sfîrşit.

Nicu Negri e la otel Oteteleşanu suferind, de un reumatism articular la mâna dreaptă.

Călătoria Reg. la Montpellier a devenit nesigură, îmi pare în urma unei indicaţiuni contrare din Berlin.

Sonst die alte Confusion, mit etwas unserer Maiwärme und Abspannung [77].

O amicală stringere de mână consorţilor convorbiriali.

T. M.

XIX

Bucureşti, Joi 10 Septemvrie 1887.

IUBITE JACQUES,

In halul ceremoniilor civile şi religioase şi în praful şoselei şi

al drumului de fer nu am avut răgazul să'ţi mulţumesc Ţie şi cumnate-mi Marie aşa din inimă, precum îmi este, pentru prietenia simplă şi dragă, cu care m'aţi îmbrăţişat la intrarea mea în familie. Şi că aţi venit din Iaşi pentru cununie, mai ales Tu în starea de indispoziţie fisică, în care Te aflai încă, şi aţi fost aşa de veseli şi micul tău toast foarte frumos la dejunul de Duminică şi toate şi toate... eu nu vi le voi uita nici odată şi în amintirea lor stăruitoare trebue chiar de acum să-Ţi scriu aceste rânduri fără alt rost şi şir, decât ca să dau o deschidere simţirii de recunoştinţă.

De ce îmi pare încă bine în acest caleidoscop de impresii fericite, este că Tu Te aflai mai dispus decât ori când în Curtea de Argeş; erai ca în zilele din Anno dazumal a le primei tinereţe. Anicuţa şi cu mine ne-am pitulat câteva zile în cuibul nostru din strada Mercur, a treia zi a venit Măiculiţa la dejun, şi a mai venit foarte sprintenă în aceeaşi zi încă odată (eu cred, că deabia acum îşi dă samă, că se mărită Anicuţa), astăzi a fost pe aici şi Juca Costaforu, întoarsă de ieri din escursia lor la Rîmnicul-Vâlcei, Horez, Bistriţa, Monastirea dintr'un lemn. Pe Mitică l-am văzut tot azi la tribunal. Mare tevatură între advocaţi: vrea Stătescu, Ministrul Justiţiei (!) să fie ales Decan al Advocaţilor, remâind şi Ministru, precum e censor la Bacă. Opoziţia însă pare a fi energică şi promite succes. Vă mai sărut odată, dacă nu aveţi destul din sărutările de la Curtea de Argeş.

MAIORESCU.

XX

Joi 21 Iunie 1890 Galaţi.

IUBITE JACQUES,

In Galaţi am găsit (e şi emporiul comerţului român!) o marfă rară care nu o puteam aveà la Bucureşti: timpul liber pentru a'mi aşezà gândurile de vacanţă.

Am pledat, am terminat pentru azi, Anicuţa stă întinsă în cămaşe pe canapea (29° R) şi ceteşte Goncourt, ear eu am 5 ore li-

bere înainte'mi, şi astfel am fixat mai bine zilele drumului nostru la Nord-Cap în vederea venirii voastre.

După însemnarea ce o are Sarimica, noi am porni Duminecă 1/13 Iulie din Berlin la Kopenhaga. Dar aceasta, dacă v'aţi hotărî să veniţi, vă sileşte la prea repede plecare din Iaşi. Şi de aceea am refăcut începutul planului nostru de drum astfel:

Vineri 29 Iunie remânem noaptea la Schandau; Duminecă 1/13 Iulie *dimineaţa* până pe la 11 ore suntem încă în *Dresda, hôtel Bellevue.* Prin urmare, dacă nu Te-ai hotărît încă până acum Luni ca să'mi telegrafiezi la Bucureşti că veniţi cu noi la Cap Nord, îmi poţi telegrafia încă *din Iaşi Sâmbătă în 3 Iunie* la Dresda (Maiorescu, hôtel Bellevue 12 Iulie) şi atunci primesc depeşa la Dresda Sâmbătă sara sau Duminecă dimineaţa în timp util. In acest cas telegrafiază-mi, când sosiţi la Berlin, şi noi vă mai putem aştepta 2—3 zile. In or ce cas, noi vom fi toată zioa de Luni 2/14 Iulie la *Berlin (Hôtel de Rome),* şi, dacă nu veniţi voi, plecăm după noul plan *Marţi 3/15 Iulie* 8 ore dimin. din Berlin prin Rostock la Kopenhaga. Iar dacă veniţi, vă aşteptăm sosirea la Berlin fie şi cu 2 sau 3 zile mai târziu.

Ich hab dir die Hölle heiss gemacht [78], acum să Te vedem.

T. M.

XXI

Helsingor d. Joi 5/17 Iulie 1890.

Scriu din Helsingör în Danemarca, dar voi pune scrisoarea la poştă în Helsingborg, vis-à-vis peste Sund în Svedia, unde ne va duce vaporul peste o oră, trecerea numai 20 minute.

La bariera micului oraş Helsingör e castelul Kronborg, desemnat sus [79], şi înaintea turnului din mijloc (unde am pus eu crucea) pe un colţ de bastion este „din flagnubatta viu" cu terasa pe care Shakespeare face să-i apară lui Hamlet spiritul lui tată-său. Castelul a fost zidit între anii 1577—85, şi se vede că erau respândite prin Anglia desemnuri despre această construcţie luxoasă. „Hamlet" e scris pe la 1596 (?) pe cât îmi aduc aminte. Şi acum la a le noastre.

Dr. Gerhardt a sfătuit pe nevastă-mea să stea vr'o 3 septemâni la Ems sau la Reichenhall. Noi am hotărît să mergem, la întoar-

cerea din călătoria hiperboree, la Reichenhall, în drumul vostru; cu speranţa că ne întâlnim acolo şi să stăm câteva zile împreună. Noi vom fi la Reichenhall cu începere dela 4/16 August. Cum ştii, Reichenhall e la ½ oră de la Salzburg, şi pe la 6 Aug. veţi trece şi voi pe acolo. Noi vom fi cu locuinţa în Reichenhall sau la otelul Axelmannstein sau la otelul (poate mai bun) vis-à-vis. Poate staţi şi voi câteva zile de repaos la Reichenhall, care e minunat de frumos.

Călătoria noastră spre Cap Nord a început cu impresii din cele mai plăcute, în parte neaşteptat de frumoase. Spre marea noastră mulţumire (dacă tot n'aţi venit voi) ne-am întâlnit la Rostock-Warnemünde cu Buicliu, care ne însoţeşte la Cap Nord. E discret, fără nici un „deranj", inteligent şi chiar hazliu, vorbeşte danezo-suedo-armeneşte de te tăvăleşti de râs. Ne-a găsit la Rostock în urma celor spuse lui de Jacques la Iaşi.

Trecerea pe mare dela Warnemünde la Gjedser (2 ore şi 10′) e absolut liniştită, ca pe un lac, mai liniştită, decât pe lacul de Constanţa. La Copenhaga (în marele şi bunul otel d'Angleterre) a fost cald (22° R); oraşul e urît, fără interes ca oraş. Dar nespus de frumos e museul Thorwaldsen şi simpla şi imposanta biserică Fruenkirke, a le cărei singură decoraţie sunt statuele mari ale lui Christos cu cei 12 Apostoli, şi un înger în genunchi cu vasul de botez, de Thorwaldsen. Apoi spre port şi citadelă o elegantă primblare „lange Linie", şi atâta tot. Foarte bine pentru oameni obosiţi de Bucureşti.

De la Cap. am plecat azi dimineaţă la 9 ore, cu vaporul pentru coasta ostică a Danemarcei, care la fiecare 10 sau 15 minute costează una din multele băi de mare din apropiere — o plimbare cam ca pe la lacul de Zürich sau Geneva. De la Copenhaga până spre Helsingör (2¼ ore) un şir *neîntrerupt* de case, ville, palaturi, parcuri, instalaţii de baie — încântător! Pe vapor un excelent restaurant, o masă lungă încărcată cu bucate reci (homard, lax, sprotten, rostbeuf, etc. etc.), vinuri franceze, bere bună — felul englez: plăteşti 2½ franci de persoană şi mănânci ce vrai şi cât vrai!

Pe mare aer răcoritor, lume multă şi interesantă, o mare mulţime de vapoare şi corăbii cu pânze, câte 40—50 la o singură vedere. Şi frumoase sări! Apusul soarelui la 9 ore, până la 10 sara mai poţi distinge ora pe ceasornic! etc...

Până la 20 Iulie (2 August) ne găsesc scrisorile la Drontheim,

hôtel Britann'a; iar până la sfârşitul lunei la Copenhaga hôtel d'Angleterre, pe unde ne întoarcem.

T. M.

XXII

Duminecă sara 11½ ore, 15/27 Iulie 1890.
(Dar voi da scrisoarea la poştă mâine în Tromsö).

Scriu pe puntea vaporului „Capella", zioa mare, apus de soare, deşi se apropie de miezul nopţii. Suntem înaintea ultimei insule din grupul Lófoten. Vederi nespus de grandioase: munţi de stâncă direct până în mare, gheţari, cascade, anemone şi delfini în apă, pe insule flori şi Birkenwälder [80]. Temperatura acum +12° R. Alaltăieri la Drontheim (ploaie, vânt) +7° R. Dar aici la Lófoten e mai senin şi cald. Ieri la 6½/ ore d. am. am trecut linia polară. Mâine dela Tromsö avem să facem o excursie la un campament de Laponi şi poimâne sara la Cap Nord.

T. M.

XXIII

Reichenhall, Villa Flora,
Vineri 10/22 August 1890.

DRAGĂ JACQUES,

Povestea vechie: caută un ac într'un car de fân! Şi eu aveam două ace de căutat, pe Tine şi pe Marie (fără alusie, că ar fi Dumneaei înţepata sau înţepătoare, cel mult ascuţită), şi carul cu fân erà Europa cu oraşele şi satele şi vârfurile aflării voastre posibile.

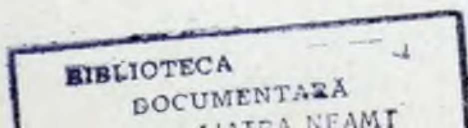
Mercuri 18/30 Iulie, dimineaţa pe la 2 ore, sub continuarea celui mai splendid soare dela miezul nopţii încoace, şi-a desprins vaporul nostru „Capella" ancora sa din fundul mării dela Cap Nord şi a început să ne ducă spre Sud înapoi la Drontheim. Peste 5 ore, pe la 7 dimineaţa am ajuns iarăş la Hammerfest, de unde — în încântarea noastră de cele văzute V'am trimis o telegramă la Iaşi, de care acum, după cele aflate în urmă, îmi aduc aminte cu cea mai penibilă strân-

gere de inimă. Vesela noastră depeșe trebue să fi sosit la Iași tocmai în zioa înmormântării lui Leon! Cine o putea presimți?! E grozavă simultaneitatea timpului la așa mare distanță în spațiu.

Sâmbătă 21 Iulie (2 Aug.) dimineața ne-a depus vaporul în Drontheim, de unde am pornit a doua zi cu drumul de fier prin Upsala la Stockholm. Aici am stat până Vineri sara, încă fără nici o știre despre nefericirea de la voi. Ne-am despărțit de Buicliu, care aveà să mai steà vr'o câteva zile la Stockholm și să plece apoi spre Helsingfors-Petersburg-Moscva, și ne-am dus la Nowköpping, unde am petrecut Duminecă 29 Iulie la villa (minunat de frumoasă) a D-nei Betti Svartz; erau și copiii ei, Per și Carl, acolo; pe M-e Janse o văzusem acasă la ea lângă Stockholm — cunoștințe din Pontresina.

Am plecat Duminecă pe la 10 ore sara din Nowköpping prin Malmö și Luni la 9 ore dimineața 30 Iulie (11 Aug.) am fost earăș în Copenhaga, hôtel d'Angleterre. Am dat aici în fine de scrisori de acasă, dela Maman și, dela Mitică, dela soru-mea, dela Miss, nimic de la Tine. Când am văzut, că nu e nimic dela Tine (deși îți scrisesem la prima noastră trecere din Copenhaga și îți dasem atunci adresa „Copenh.", pentru întâlnirea noastră la Reichenhall) și înainte de a deschide celelalte scrisori, eram sigur, că s'a întâmplat ceva. Din scrisoarea lui Mitică, am aflat, ce s'a întâmplat! Anicuța nu se putea stăpâni de plâns. Cine ar fi crezut'o, după vorbele doftorilor și optimismul bietului Leon, când l-am văzut în Iunie la Iași! Ți-am telegrafiat îndată la Iași, și am sfârșit depeșa cu un cuvânt de insistență ca să ne întâlnim la Reichenhall. Dar depeșa trebue să fi sosit după plecarea Voastră din Iași. Am scris lui Mitică, să Te îndemne dacă treci prin București, să vii prin Reichenhall!

Dar și această scrisoare a sosit la București după plecarea voastră de acolo — așa îmi spune o scrisoare a lui Mitică primită aici. Am sosit în Reichenhall Marți 7/19 August; îndată la poștă — nimic de la Voi, numai scrisori dela Maman și Mitică și o telegramă a lui Buiucliu dela „Imatra", o mare cascadă à la Niagara între Åbo și Petersburg. Scrisoarea lui Mitică vă zicea, plecați „în Svițera", Maman vorbea de plecarea voastră cu Elise Maurocordat și de Abbazia. Cum să vă dăm de urmă, acul într'un car de fân? Am telegrafiat Marți lui Mitică după voi și Mercuri „Madame Elise Mavrocordato Abbazia". *Rp.* Eri, Joi, am primit dela soru-Ta Eliza respuns,

că sunteţi „Lucerne, hôtel du Cygne", dar în fine astăzi dimineaţă, acum câteva minute, mi-a sosit scrisoarea Ta din Bürgenstok („Burgenstok", cum zice Sarimica).

Va să zică, am „mâncat trenul" întâlnirii noastre! Deşi Reichenhall are 470 metri, va să zică nu prea sus, şi cea mai imaginabil frumoasă posiţie între munţi! La Reichenhall *trebue* să stăm, pentru Anicuţa. Când Ţi-am scris întâi din Copenhaga despre Reichenhall, consultasem pe Dr. Gerhardt. El propusese Ems, dar fiindcă Ems erà prea afară din drumul vostru, i-am cerut altă baie mai în direcţia voastră probabilă, şi aşa s'a hotărît Reichenhall, la o distanţă de ½ oră cu drumul de fer dela Salzburg — eu cu speranţa, să vă prind în drumul spre Sviţera.

Apoi de!...!

Anicuţa ia băi de sare, eu „inhalez", ca să fac şi eu ceva, câte ½ oră „zerstäubte Soole", contra micului catar la gât al tuturor fumătorilor şi vorbitorilor; ne primblăm prin munţi, ne pare grozav de rău de absenţa voastră, mâncăm ca nişte salahori şi evităm compatrioţii, câţi mai sunt pe aici (Pascal cu tot neamul, Poenaru-Bordea dela Curtea de Apel, Stonescu dela Ministerul Cultelor, Vrăbiescu, socrul lui Stolojanu, apoi Mandica, Tandica, Frosiniţa, K. Ta).

De ce nu v'aţi oprit vr'o 2 săptămâni la Reichenhall ? Se vede, că nu cunoaşteţi locul. (Nu mai vorbesc de Marie: văd, că în materie de călătorie n'are nici o trecere în menaj). Dacă l-ai cunoaşte, Te-ai opri totdeauna. Opriţi-vă la întoarcere, pentru o zi-două de repaos, înainte de Bucureşti, dacă nu stă Abbazia în prospect. Dela Verona direct prin Kupstein Rosenheim, Reichenhall (13½ ore). Sfatul e desinteresat, fiindcă noi plecăm de aici la 21 August stil vechiu spre Viena şi spre casă.

Nici nu îndrăsnesc să Vă zic, nici măcar să sper (cu tot optimismul meu) să veniţi acum stante pede, la Reichenhall. Din Lucerna 7°20′ dimin. prin Zürich-Lindau în München 7°45′ sara, de unde V-am luà noi, şi dacă voiţi să continuaţi îndată, se poate, şi sosim la Reichenhall la miezul nopţii. Sau, cu Espresul, din Lucerna la 4°47′ după amiazi, în Zürich la 6°15′, în Romanshom la 9°8′ sara, în Lindau (cu vaporul) la 11° sara, în München la 6°25′ dimineaţa, în Reichenhall după 3 ore. Sau mai bine atunci înoptat în Romanshom sau Lindau *(foarte bine* la Otelul Bayrischer Hof) şi a doua zi

îndelete la München, — Reichenhall (d. e. din Lindau la 11°52′ amiazi, în München 5 ore după amiazi, etc.).

De aici München-Strassburg-Paris. La întoarcerea din Paris amicul şviterano-american, apoi Geneva-Nizza. (Marsilia nu e de luat în plan din cauza posibilei chstere).

Dar astea's proiecte cam în lună ! Păcat, că din cauza curei începute de Anicuţa aici, nu putem veni noi la Bürgenst. Mai real e, să ne gândim la cele de făcut sigur. Articulul asupra lui Leon se 'nţelege că'l scriu eu pentru „Convorbiri". Dacă aş aveà novelele lui la îndemână, l'aş scrie îndată. Dar aşa, îl voi scrie în primele zile Septemvrie la Bucureşti, şi va puteà apare în No. de la 1 Octomvrie [51]. Ce bine, că n'aţi venit cu noi la Cap Nord ! Lasă, că cele 8½ zile şi nopţi de mare au vr'o 24 ore în total de valuri agitate în toată puterea cuvântului (notiţa contrară din Bädeker e falşă), dar ideea, că ai fi plecat Tu cu noi, fără să fi văzut pe Leon, şi ai fi aflat pe urmă la Stockholm sau Copenhaga despre moartea lui, e ceva de negândit! Pe de altă parte, ce e drept... dar aşa de egoist să nu fie nimeni !

O caldă strângere de mână pentru amândoi.

T. M.

XXIV

Reichenhall, Luni 20 Aug./1 Sept. 1890

COCOANE IACOVACHE,

Ai scris ca un advocat, care ascunde partea cea slabă a afacerii. La toate mi-ai răspuns, afară de una: de ce nu v'aţi oprit o săptămână la Reichenhall ! Noi alesesem Reichenhall tocmai ca să fim în drumul vostru. Pela Salzburg veţi fi trecut; dela Salzburg la Reichenhall, e o abatere de 30 minute !

Reichenhall e cea mai frumoasă (ca posiţie) baie, mai frumoasă decât Baden-Baden, Ems, etc... Inălţimea vr'o 500 metri, aerul minunat, primblări comode şi variate... prin urmare ? ?

A fost soru-mea Emilia pe aici (din Karlsbad) pentru vr'o 4 zile, ieri a plecat înapoi. Şi Iacovaki cu băiatul său a părăsit Syltul

de plixis şi s'a luat după noi; e aici de o săptămână, încântat de poziţie şi de plimbări. Cu el eşim în toate zilele cu trăsura prin Munţi, Lofergebirge, Hohenstaufe, Ranisau-Berchtesgaden, etc...

Mâine, Marţi, plecăm de aici, ne oprim o zi la Salzburg — pentru mine cel mai frumos oraş —, o zi la Kamersee, poate o noapte la Schafberg, apoi Viena vr'o 2 seri de teatru, şi poate 2 zile Mehadia ca odihnă intermediară, iar la 31 August Bucureşti. Te rog, scrie-mi îndată la Bucureşti datele necesare pentru notiţa asupra lui Leon, când s'a născut, unde a studiat, când s'a întors în ţară şi aproximativ când şi în ce ramură a funcţionat mai nainte.

O scrisoare dela Mis spune, că a eşit bine operaţia D-nei Linche, deşi a fost mai complicată decât se credeà. Dar aceasta o veţi fi aflat'o voi direct.

Va să zică Zermatt! La Visp (viège) e bun otelul Post, foarte neînsemnat ca aparenţă de construcţie, odăi mici, dar bun ca organizare, serviciu, mâncare. De altminteri cel mai bun în Visp. Precum am cetit, s'a deschis acum tot drumul de fer Visp — St. Nicolas.

Mare înlesnire! Tocmai aceasta erà partea drumului la Zermatt unde nu puteai merge cu trăsura. Dela St. Nicolas la Zermatt duce un drumuleţ pentru trăsuri mici. La Zermatt hôtel Mont-Cervin, mai plăcut şi mai liber, dar toate sunt bune a le lui Seiler. Zermatul însuşi, adecă satul 1600 m. e o decepţiune. Un deal mare, pus deacurmezişul, închide vederea; numai ultima parte, murdară şi în aparenţă mică, a gheţarului Gornev se vede în fund, şi deasupra la dreapta nasul straniu al lui Matterhorn (să nu se supere Marquisa de nas). Adevărata frumuseţe unică e sus la *Riffel-Alp,* un splendid otel, tot al lui Seiler, bine de rămas acolo. Călare până la el. Dar ţie îţi va fi prea înalt, e de vre-o 2100—2200 metri. Şi mai sus e (mai mică şi mai ţărănească) Riffelhaus, 2400 metri. De aici apoi încă 1½ suire pe cal la Gornergrat cu faimoasa vedere. Nu încercaţi, ca noi, dela Rittelhaus o mergere de vr'o 4 ore pe gheţar? Spre Monte-Rosa (Lyskamm) e mai comodă.

T. M.

XXV

Bucureşti, 15/27 Sept. 1890

DRAGĂ JACQUES,

Cei 800 franci din Botoșani au sosit şi sunt în deposit la mine; îi vei găsi poate diminuaţi cu 250 franci pentru chiria Măiculiţei.

Despre Alecsandri nu se poate scrie nimic în numărul viitor al „Conv.". In cel dela 1 Septemvrie, — a stat pe ultima pagină (mai bine ar fi fost pe prima, dar se vede că erà prea târziu): *„Vasile Alecsandri a murit"*. Iorga îi scrie, în felul lui sec, un mixtum-compositum pentru „Revista nouă" [82]. Dar „Conv." n'au trebuinţă de aşa ceva. Literariceşte Al. a fost adeseori apreţiat în „Conv.". A face astăzi un nou studiu asupra lui, care să spue alta decât s'a spus, îmi pare prematur. Aşa încât părerea mea este, că la întoarcerea Ta în ţară să faci Tu din „Amintirile asupra Junimei" şi din alte amintiri un articol de suveniri *curat personale*, lăsând la o parte toată blagomania atâtor Jorgi asupra posiţiei sale în literatura noastră.

Notiţa despre Leon Negruzzi, cam scurtă, o termin mâine şi o vei face să apară în ultimele pagine ale „Convor." dela 1 Octomvrie.

Ce să'ţi mai scriu ? Ai să fii în curând în Bucureşti .... Mitică își botează mâine fetiţa; naş e Sevescu, şi prin urmare o s'o chieme Noemi — din Gedankenweise. Coralie vine deseară din Filipești pentru această solemnitate. Berindei s'a dus iar în străinătate după cupoale .... Budişteanu scrie articole militare înverşunate în „Voinţa Naţională" [83] şi pretinde că va fi de sigur ales Senator — nu mai ştiu unde, poate nici el nu ştie.

Şi, precum vezi, lumea e tot rotundă şi se rostogoleşte înainte. Iar eu întrerup linia rotundă pentru a'ţi strânge mâna dea curmezișul şi o reiau pentru a mă plecà la picioarele Marchizei.

HYPERBOREALIS

XXVI

Courmayeur, Hôtel Royal
Mercuri, 29 Iulie/10 Aug. 1892.

IUBITE JACQUES,

Dacă te mai apucă scrisoarea înaintea plecării voastre, îţi pot fi de folos câteva notiţe, mai ales pentru casul (posibil, dacă nu probabil) când s'ar ivi ceva choleră prin Mediterana. Căci atunci fireşte numai de Neapol (cel mai murdar oraş din lume) nu poate fi vorba.

Un lucru foarte frumos de făcut, dar frumeseţe de 1-a ordine ! este Cortina d'Ampezzo. Aţi veni atunci în Italia din Viena (Südbahn) prin Marburg-Lienz-*Toblach*. Cu trenul, care pleacă dela *Südbahn* din Viena sara la 8°20′ ai şi vagon direct şi sleeping-car (à 6 fl.), Viena-Toblach-Franzensfeste. La Toblach soseşti a doua zi la 11¼ dimineaţa. Laşi fireşte bagajul la gară. La gară poate, de sigur la dreapta gărei cu câţiva paşi la „Gasthof Ampezzo" angajază îndată o trăsură cu 2 cai pentru Cortina d'Ampezzo *prin Misurina-See şi Tre-Croci, şi înapoi pe şoseaua mare a doua zi.* Cu această ocolire şi cu dormirea în Cortina d'Ampezzo trăsura costă 22 fiorini, dar face, dacă vre-odată face o cheltuială de mare plăcere. Odată trăsura angajată pentru ora 12, vă duceţi alături la marele hôtel Toblach să dejunaţi (foarte bine) în sufrageria din et. I (La Gasthof Ampezzo şi alături la Hôtel Germania nu e mâncarea bună). Pe la 12¼ sau ½ în trăsură pe frumoasa şosea spre Cortina. La 10 km. Landro, elegantă instalaţie cu electricitate în clasa a 3-a a otelului Baner, nou construită, în mijlocul grandioşilor munţi dolomiţi, peste 3 km. Schenderbach, cu Monte Cristallo (gheţar), Tin Popena şi mai ales la dreapta Croda Rossa (toate peste 3000 m.). Dela Schenderbach la stânga, părăsind şoseaua, dar pe drum vicinal destul de bun, sus la lacul Misurina, privire măreaţă spre Marmarole şi Sora-piss (pardon de expresie dar aşa e botezată). Aici un otelaş cu f. bună cafea cu lapte. Apoi spre dreapta în sus prin una din cele mai frumoase păduri la Passo Tre Croci şi de aici repede în jos la Cortina. Peste tot dela Toblach la Cortina pe acest drum 6½ la 7 ore, cu ceva odihnă de cai. La Cortina interesantul otel „Aquilla Nera" al fraţilor

pictori Ghedina. Cereţi odaia No. 10 din et. 2-lea cu balconaş. Bine, curat, somn liniştit, căci deşi Cortina e la 1200 m. dar e cald şi temperat — climă de sud. A doua zi dimineaţa la 7½ ore din Cortina înapoi, dar pe frumoasa şosea directă, în 3½ ore iar la Toblach, de unde puteţi continua drumul cu acelaşi tren accelerat care din Toblach prin Franzensfeste (schimbă wagonul) duce în jos la Bozen-Aba-Verona unde soseşte târziu. Noi mai stăm 2 săpt. aici. Iuca se îngraşe cu băile, apoi pe la Pallanza, Simplon, Rigi, Zürich la Viena, şi la 29 Aug. stil vechiu acasă.

XXVII

St. Moritz-Bad Engadiner Hof
Marţi, 16/29 Iulie 1902.

IUBITE JACQUES,

Da, congresul a fost un succes. Pe lângă interesul politic al manifestării, era nespus de interesantă înfăţişarea intelectuală şi oarecum artistică (în înţelesul artei oratorice) a celor ce au vorbit, cu atât mai mult, cu cât „debutanţii" erau alături şi în comparare cu oratori eminenţi ca Delavrancea sau încercaţi ca N. Filipescu, Arion, Missir. Fără voie deveneai membru unui juriu de concurs şi clasai candidaţii cu numărul de ordine al meritului lor relativ.

Din acest punct de vedere, după impresia mea, cel dintâi între cei tineri a eşit S. Mehedinţi. Şi idee, şi simţire (căci nu erau idei abstracte, ci simţiri prinse în idee) şi dicţiune bună, şi mai presus de toate acel farmec nepriceput al oratorului născut, care după cele dintâi vorbe rostite a subjugat auditorul şi'l face să se înalţe şi să se coboare, să râdă şi să plângă cu el par'c'ar fi un singur suflet.

In al doilea rând, dar la distanţă de Mehedinţi (Mehed. are genialitate ca orator, Florescu are talent). s'a deosebit Lili Florescu. Glas deschis, limbă bună, antiteze de spirit, înfăţişare simpatică, ceva-ceva declamatoriu pe alocurea şi prea „recherché" ! Dar în total o mare izbândă pentru el şi o nouă cale deschisă.

Interesant a fost Negulescu : cea mai distinsă figură, gestul sobru, glasul cam încet, dar potrivit cu distincţia figurei, care nu

admite un sgomot mai mare; începutul discursului foarte inteligent și suggestiv (în public se șoptea: viitor ministru); dar după cea dintâi treime o lungă, anostă expunere a relației lor cu liga culturală, pe care ei au întemeiat'o (Mehed. Negul., Dragomirescu, etc.). dar care n'avea ce căuta la congres; tonul devenit doctoral, aproape pedant; din viitorul ministru ieșea actualul profesor.

Cu tact a fost Rădulescu-Motru, mie dealtminteri nesimpatic. Avea însărcinarea să vorbească numai 10 minute ca tranziție spre oamenii de politică mai practică. A vorbit în adevăr numai 10 minute, și deși venea imediat după Mehedinți, a știut să fie ascutat cu oarecare respect și să dea o notă nouă cu accentuarea rolului presei.

In rezumat 4 succese la acești 4 începători. Mediocru a fost Bogdan: gros la înfățișare, în haine de burtă-verde, cu discursul învățat pe dinafară și simțindu-se că e așa învățat, de altminteri plin de reminiscențe din ziare, înșirate numai într'o ordine cu aparență doctrinară. Rău a eșit Jean Miclescu; tremurând de emoție, frângându-și într'una mânile în loc de altă gesticulare, idei paradoxale asvârlite în public cu glas strident, neputând sfârși și tot lungindu-și strania declamare cu speranța inconștientă de a scăpa din prăpastie: un histeric înspăimântat.

Din cei vechi a fost bine Matei Cantacuzin, care a și început șirul discursurilor. Efectul asupra auditorului a fost mare. Figura subțire a oratorului, ochii negri, pasionați, aproape fanatici, atitudinea mândră, chiar și accentul moldovenesc au contribuit să facă din reprezentantul Clubului dela Iași un puternic prevestitor al izbândei. Hiott convenabil; rece, fără accent, dar ascultat. Dicțiune incoloră, dar cu un început de autoritate, à la Maurogeni. Greci amândoi. Arion și Missir ca totdeauna. Buni oratori de mâna a doua: unul prea franțuzește dulceag, altul prea nemțește nebulos. Le-ar fi prins bine să fi schimbat unul cu altul țara, în care și-au făcut studiile universitare.

Delavrancea și de astădată (ca la Iași, ca la Dacia) oratorul *fenomenal,* cu nepilduita putere de a electriza un auditor popular și de a-l zgudui până'n măduvă. Şi ce mă minunează mai mult la el, este

că produce acelaş efect, când întrebuinţează — nu fraze banale de oratorie, ci deadreptul termenii speciali de ştiinţă modernă, din sociologie, din jurisprudenţă, din filosofie, chiar din fiziologie.

Lui i se trec toate şi toate contribue la rezultatul cel puternic.

La sfârşitul zilei dintâi, după vorbirea fără nici o pauză a 6 oratori de la ora 3 la 6¼, a venit să vorbească al 7-lea şi cel din urmă Nicu Filipescu, şi a vorbit de la 6¼ la 7¼, ţinând vie toată atenţia auditorului şi deşteptând îndată şi păstrând până la cel din urmă cuvânt cea mai simpatică mişcare a publicului ascultător.

Erà copilul casei, viitorul stăpân. Ce a vorbit, a fost şi cu minte şi cu inimă. Omul şi-a găsit acum noima vieţei publice, studiază mult, îşi hrăneşte vorbirea cu roadele acestor studii şi pare că a înviat din morţi de când s'a identificat cu junimismul politic. Acum are nu numai o doctrină, are un cult, o religie, şi aceasta e tainica legătură care îl ţine împreună cu Mehedinţi, Negulescu şi ceilalţi urmaşi ai noştri din noua generaţie.

In ziua a doua, iarăş ca al 7-lea şi cel din urmă, şi la aceeaş oră a vorbit Carp [84].

Fără îndoială cel mai însemnat din cele 14 discursuri, cel mai aclamat şi cel mai pătrunzător. Nu numai înalt ca idee, dar şi foarte abil ca mod de exprimare faţă de Rege şi faţă de ţară. S'a simţit în auditor, că însfârşit, după 21 de ani de trudă, e pricepută politica junimistă, inaugurată prin contra-adresa de la 1881 şi concepută de Carp.

De astă dată la toate vorbele lui răspundea un răsunet adecuat din publicul auditor, şi congresul s'a transformat de la sine în apoteoza lui Carp. De acum omul poate zice, că n'a trăit în zadar [85].

Adio !

XXVIII

Joi, 18/31 Iulie 1902.

N'am mai avut vreme alaltăieri după atâta descriere a oratorilor de la congres, suna de masă, după masă concert de muzicanţi vagabonzi, fireşte italieni („naţie de lăutari", cum zicea răposatul

Bolliac), și ieri o încântătoare plimbare pe la Crestalta, deasupra lacului de la Silvaplana, m'a făcut să uit scrisoarea în saltar.

Noi sântem aici pe deplin mulțumiți, peste așteptare. Otelul e bun, odaia cu un „Erker" inundat de soare, înălțimea ne priește, și plimbările (zilnic 3—4 ore) sânt ca în vis de frumoase.

Pricep foarte bine, că vă place Baden-Baden. Trebue să placă, și văd pe cocoana Marița admirând natura de pe balcon și pe duduca Natalița bucurându-se de muzica de la Kurhaus. După 50 de ani mai mult natură, înainte de 50 mai mult artă.

Și Wiesbaden e foarte frumos, ca prăvălii mai elegant. Nu știu, dacă imediat după Baden-Baden va face aceeaș bună impresie.

Poate vă duceți în prima zi la Hôtel Wilhelma, unde am fost și noi. E cel mai bine situat, cu vedere spre Park și în apropiere de Dr. Pagenstecher. Nu uitați plăcutul tramway-electric, care duce și în sus la Nerothal, și în jos la Biebrich, drept pe țermul Rhinului, querüber von Mirinz. Nu uitați: cu trăsura la Schlangenbad, cu C. F. la Schwalbach, plimbări între dejun și prânz.

Doamne frumoase lucruri mai sânt în lume!! Cu acest gând vă și sărut.

TUTTI.

XXIX

8/20 Fevruarie.

IUBITE NEGRUZZI,

Te rog spune astăzi la Cameră d-lor *Panu* și *Ienescu,* că, în urma înțelegerii cu d. Director al Ministeriului Cultelor, îi rog să vie *astăzi Joi la 9 ore seara* „fix" la Ministeriul Cultelor pentru continuarea examinării Bugetului. Eu, din păcate, nu pot veni nici astăzi, nici mâine, poate nici poimâne, la Cameră, fiind reținut la Curte de desbaterile procesului Oteteleșanu. 7 abonați de o parte, 4 de ceialaltă și confusia la mijloc.

Al tău,
T. MAIORESCU.

XXX

Joi dimin.[86].

Bine ați venit ! Și iată și loja pentru deseară la „Hatmanul". No. 13 suntem noi, No. 15 Teod. Rosetti cu Kremnitz. Livia merge astăzi la Palat și are să îndemne pe Regina să vie la teatru. Toate bune dar nu știam, că consoarta este o babă așa de grozavă încât să ne aducă atâta zăpadă.

Izvoare: Biblioteca Academiei Române. Secția Manuscriselor: Autografe românești dăruite de *Iacob C. Negruzzi.*

DISCURSUL D-LUI T. MAIORESCU, ROSTIT CU OCASIA IMPĂRȚIREI PREMIILOR LA INSTITUTUL ACADEMIC, IN 26 IUNIE 1873 [87]

ONORATĂ ADUNARE,

Solemnitatea școlară de astăzi este a 7-a, ce o serbează Institutul Academic de la înființarea lui.

Unii din d-voastră își vor aduce aminte și de cea de 'ntâi din 1867. Proporțiunile de atunci erau întru toate mai mici: 75 de elevi, 16 profesori și pedagogi, un local puțin încăpător. Astăzi aproape 200 de elevi (187), 30 de învățători, edificiul mare în care ne aflăm acum și alăturea cu el un altul pe 2 clase ale cursului superior — și cu toate aceste o afluență crescândă de elevi așa încât la începerea noului an școlar fondatorii Institutului, hotărîți a limita aici întinderea Internatului lor, se vor vede în posiție de a alege numai pe cei mai buni dintre cei noi ce se vor presenta.

Care este cauza, care este înțelesul acestei sporiri estraordinare? Pentru a o spune în câteva cuvinte: este schimbarea radicală

a spiritului instrucţiunii publice conform cu aceeaşi schimbare în toată viaţa intelectuală a poporului nostru.

Mulţi din cei ce onorează serbarea de astăzi cu presenţa d-lor ne-ar puté descrie starea învăţământului din vremea mai veche.

Pe atunci cultura tinerimei erà întemeiată pe doi stâlpi: în privinţa instrucţiunii memorizarea mechanică, în privinţa educaţiunii pedepsele mai ales, pedepsele trupeşti.

Dascălii, cu unele escepţii onorabile, aveau câte o carte, fie grecească, fie franţuzească, mai pe urmă română, în care pretindeau că se cuprinde sucul şi măduva înţelepciunii pentru tinerime; tema lor era de a vârî — ertaţi-mi această espresie prea populară, dar potrivită aici — de a vârî cartea în mintea copiilor prin o învăţătură pe din afară lipsită de înţeles, şi vă aduceţi aminte, cum la esamenele publice acel şcolar erà cel mai distins, care ştiea să-şi reciteze cartea sa rând după rând, cu o voce grăbită, strigătoare şi monotonă, aşa încât el însuşi nu înţelegea nimic, publicul nu înţelegea nimic şi poate nici dascălul nu înţelegea nimic.

Memorisarea esclusiv mechanică erà aşa de străină şi nefirească pentru copii, încât aceştia numai cu sila se ţineau la şcoală şi între şcolari şi dascăli erà o vrajbă învechită, tradiţională, pare că ar fi fost două puteri în stare de răsboi.

Nu ne vom mira dar, că adevărata ilustrare a acestui fel de învăţământ ne-o dau pedepsele, la care s'au văzut siliţi a recurge dascălii pentru a menţine în şcolarii lor o umbră de disciplină.

Intre requisitele, cu care trebuia să fie înzestrată o şcoală pe atunci, erau certe instrumente primitive de tortură, şi chiar din micul meu trecut îmi aduc aminte, că la 1850 în şcoala primară a unui oraş însemnat se afla un dulap, pe care îl deschidea învăţătorul în toate Sâmbetele la începutul lecţiilor. Sâmbăta se făceau repetiţiile de săptămână, şi şcolarul chiemat la tabelă privea totdeauna în dulap, unde se aflau două bice, o legătură de nuele şi o cărămidă pentru frecarea unghiilor, (pe aiurea erau şi falange).

Dacă şcolarul nu răspundea bine sau dacă se purtase rău peste săptămână, i se aplicà resplata îndată în strigătele şi vaetele lui, şi cei mai buni elevi, în semn de onoare, erau însărcinaţi de dascăl a esecuta pedepsele asupra colegilor lor.

Intre şcolarul, care se împotrivea astfel la învăţarea mechanică,

şi între dascălul, care îi aplica asemenea pedepse, nimeni astăzi nu s'ar îndoi pe cine să-l declare mai cu minte.

Căci astăzi spiritul instrucţiunii publice este radical schimbat. Prin reforma politică a Statului Român, tendinţa întregei clase culte dela 1857 încoace este de a primi şi în creşterea copiilor elementele culturei apusene ce le-am primit în constituirea noastră politică. Statul de astăzi nici nu poate esista fără conlucrarea inteligentă a claselor mai culte la realizarea scopurilor lui.

Pentru această conlucrare însă se cere *libera judecată* a fiecărui cetăţean. Desvoltarea ei este tema principală a instrucţiunii, şi pe când înainte acel învăţământ se credea mai bun, care introducea mai mult material nemistuit în mintea copiilor, regula metodică de astăzi prescrie din contra: a nu propune şcolarilor nici un rând măcar din vre-o carte fără ca ei să-l pătrundă în totul cu mintea lor şi a nu le înzestra memoria decât cu cunoştinţe înţelese.

Şi, lucru caracteristic, odată cu reforma metodei de învăţământ s'au reformat dela sine pedepsele, şi cele fisice au dispărut cu totul. Invăţarea la înţeles este aşa de naturală minţii copiilor, încât ei o primesc cu plăcere, sila disciplinară se întrebuinţează din ce în ce mai rar, şi adevăratul mijloc de autoritate pentru învăţător în faţa şcolarilor săi este inteligenţa conştiincioasă, cu care îşi esplică obiectul său conform cu gradul de desvoltare al celor ce 'l ascultă.

Pentru o energică realizare dar a acestor idei de reformă şi în sfera instrucţiunii private s'a fundat Institutul Academic. El a voit să împreuneze elementele progresului modern cu întărirea naţionalităţii, şi s'a încercat a da tinerilor din România o creştere de cultură europeană în chiar patria lor.

Noi trebue să fim recunoscători părinţilor, care au înţeles aşa de bine şi au încurajat aşa de mult tendinţele acestui Institut şi suntem datori a constata cu fericire, că spiritul modern în înţelesul esplicat mai sus însufleţeşte astăzi în toată ţara noastră învăţământul public şi privat. Şcoalele Statului, un institut privat (Liceul nou), fundat în urma Institutului Academic şi susţinut cu distincţiune, lucrează împreună la scopul comun, şi, după reformele realizate în şcoalele pentru băeţi, tema de o egală importanţă este acum de a introduce acelaşi spirit de cultură patriotică în pensionatele private de sex femeesc, de a opri şi aici înstrăinarea elevelor şi a deschide calea pentru libera desvoltare a judecăţii.

Cu câtă armonie — pentru a reveni la Institutul Academic — lucrează astăzi organele instrucţiunii publice în înţelesul arătat, se vede şi din aceea, că la esamenul de bacalaureat din ultima sesiune, deşi majoritatea esaminatorilor erau străini Institutului, din 16 elevi ai lui, 14 au fost admişi în ordinea, în care se aflau clasaţi deja la Institut, şi cei 2 rămaşi pentru sesiunea dela toamnă putea să prevadă acest resultat din chiar notele Institutului.

Onorată Adunare, terminând puţinele cuvinte, care am crezut că nu ar fi de prisos cu ocasiunea solemnă de astăzi, remâne să mulţumim elevilor Institutului pentru aplicarea şi vioiciunea, cu care au primit învăţătura dela Profesorii lor, şi pentru spiritul cel bun ce-i însufleţeşte în marea lor majoritate. Un semn esterior al mulţămirii noastre pentru cei mai buni elevi sunt premiele, la a căror distribuire se va procede îndată. Să nu exagerăm însă importanţa acestui semn: el vrea să distingă un mic număr de elevi, dar nu vrea să pună în umbră pe ceilalţi, şi fiindcă mai toţi au lucrat cu bunăvoinţă fiecare după puterile sale, cred că adevărata resplată a tuturor elevilor, abstrăgând de premii, va fi conştiinţa că şi-au îndeplinit datoria, precum şi bucuria părinţilor şi învăţătorilor lor.

Profesorii Institutului Academic, despărţindu-se pentru lunele de vacanţă de elevii lor, le doresc păstrarea vie a acelei conştiinţe de datorie împlinită, o veselă petrecere a timpului liber, şi din când în când reamintirea studielor din şcoală, pentru ca la Septemvrie, când ne vom revede în acest Institut şi când elevii cei nepromovaţi vor fi admişi la un nou esamen pentru îndreptarea notelor, să continuăm cu puterile împrospătate lucrarea comună.

NOTE

I

[1] Te rog să anunţi în prelegerea ta de Duminică (dacă scrisoarea nu ajunge prea târziu) şi dispune să se publice în primul număr din April al revistei tale şi să se afişeze la Universitate următoarele:

D. Maiorescu va ţine prelecţiunea sa publică despre critica raţiunei (Kant), Duminică în 9 Aprilie la ora 1.

Dealtfel, eu voiu fi în Iași încă dela 2 April, însă probabil într'o stare care va fi mai prejos de orice critică și mai ales subt raportul criticei rațiunii pure.

Anunțul a fost publicat în *Convorbiri Literare* an. I, n-rul 3 — cu data de 1 April 1867, la pag. 44, astfel: *„Prelcțiuni populare.* Din causa absenței D-lui T. Maiorescu, discursul despre critica rațiunei lui Kant, se va ține Duminică în 9 Aprilie".

II

[2] *Apostol Mărgărit*, „Comunele române din Dacia Aureliană, cu începere de la frontierele Greciei pe șira muntelui Pindu", în *Convorbiri Literare* 1874, VIII, pag. 197—208 și

„Apostol Mărgărit și Școlile române de peste Dunăre", în *Conv. Lit.* 1874 VIII pag. 235—247; 264—282; 317—329 și 353—362.

Redacția revistei adnotează primul studiu cu nota: *„D. Apostol Mărgărit român din Macedonia s'a ocupat ani îndelungați cu sprijinirea și desvălirea spiritului de naționalitate română în imperiul Turcesc. De la d-nealui avem mai multe articule interesante despre Românii din acele locuri, articule ce vom publica succesiv"*.

Apostol Mărgărit s'a născut la 1834 și a murit în 1903. Primul studiu din Conv. Lit. îl datează: *„In Vlaho-Clisura din Macedonia, 7/19 Aprilie 1873"*.

In afară de articolele citate, A. M. a mai publicat următoarele *lucrări:*

„Notiță onomastică topică macedo-română", în *An. Acad. Rom.* S. II 1879/80, Secț. I., Tom. II.

„Les Grecs, les Valaques, les Albanais et l'empire ottomane". Bruxelles, 1886. Subt pseudonimul *Un Valaque du Pinde.*

„Școalele române din Macedonia". București, 1895.

Despre A. Mărgărit

Răspuns la scrisoarea d-lui A. Mărgărit despre școalele române din Macedonia. București 1896.

N. Iorga, „Apostol Mărgărit" [necrolog] în *Semănătorul* 1903 III pg. 569.

P. Vulcan, „Apostol Mărgărit, necrolog", în *Ovidiu*, Constanța 1903, anul II, seria II, din 1/IX.

„Apostol Mărgărit" [necrolog] în *Revista Idealistă* 1903 I tom. III, pg. 632.

Cfr. și *Gheorghe Adamescu*, „Contribuțiune la Bibliografia românească". Fasc. III, București 1928, pg. 184.

[3] *Émile Picot* (* 13 Sept. 1844 — † 24 Sept. 1918), istoric și filolog romanist, între 1866—68 secretar al Domnitorului Carol I al României, a scris numeroase lucrări, dintre cari o bună parte se referă la literatura și cultura românească din trecut. Cfr. Documentata monografie bibliografică: *N. Georgescu-Tistu*, „Émile Picot et ses travaux relatifs aux Roumains", extras din *Mélanges de l'école roumaine en France, 1925*, Première partie, Paris.

[4] Fragmentul cuprins între paranteze drepte [ ] este șters în scrisoare.

[5] *Atanasie Fătu* (* 1815 † 1886), medic şi profesor de botanică la Univ. din Iaşi, membru al Acad. Rom.

III

[6] *Conv. Lit.* 1872 VI nr. 8, pg. 289—303.

[7] „Şi înainte de toate se zice *d'intăi* şi nu de 'ntăi. De ce să fii inconsecvent?"

[8] N'a apărut în Conv. Lit.

[9] Traducerea lui *Adolf Stern* a apărut: *Schiller,* „Clopotul" poemă tradusă de Adolf Stern, Bucureşti. Tipograf-Editor Ioan Weiss 1869. Critica despre care menţionează T. M. a fost făcută de *S. L. Bodnărescu,* care spunea despre traducerea lui A. Stern că e o „caricatură neestetică pe lângă original". Cfr. şi *G. Bogdan-Duică,* „Schiller la Români", în *Luceafărul* 1905, IV, pg. 191.

[10] *Mite Kremnitz* (* 1852 — † 1916). Prozatoare germană, prin legăturile ei cu *Carmen Sylva* a contribuit mult la răspândirea scrisului românesc în Germania. A publicat numeroase lucrări, dintre cari amintim:

Aus dem Leben König Karls I. von Rumänien. Aufzeichnungen eines Augenzeugen. Nach des Königs Tagebüchern und offiziellen Dokumenten. 4 Bände, Stuttgart. 1894—1901.
Rumäniens Anteil am Kriege 1877/78. Leipzig. 1887.
König Karl von Rumänien. Ein Lebensbild. Berlin. 1903.
Carmen Sylva. Eine Biographie. Halle a. S. 1903.
Marie Fürstin-Mutter zu Wied. Eine Biographie. Halle a. S. 1904.
Rumänische Märchen. Leipzig. 1882.
Rumänische Skizzen. Bukarest. 1877.
Neue rumänische Skizzen. Leipzig. 1880.
Ausgewanderte. Roman. Leipzig. 1905.
Aus der rumänischen Gesellschaft. Zwei kleine Romane. Leipzig. 1882.
Elina. Roman. Berlin. 1894.
Zwischen Kirche und Pastorat. Novelle. Berlin.
Herr Baby. Eine Kindergeschichte. Berlin.
Mann und Weib. Novellen. Berlin.
Sein Brief. R. 2. Auf. 1908.
Am Hofe von Ragusa. Roman. Berlin. 1902.
Fatum. Roman. 1902.
Muterrecht. Novellen. Berlin. 1906.
Siegerin Zeit. Roman. Berlin.
Eine Hilflose. Roman. Berlin. 1906.
Was die Welt schuldig nennt. Novellen. Berlin 1907.
Ist das — das Leben? Roman. Concordia. Berlin. 1908.
Die Getäuschten. Roman. 1909.
Tönendes Erz. Schauspiel. Berlin. 1912.
Der rote Streif. Eine Liebesgeschichte. Charlottenburg. 1908.

Laut Testament. Roman. Charlottenburg. 1911.
Das Geheimnis der Weiche B. M. Berlin.

In colaborare cu Carmen Sylva:

Aus zwei Welten. Roman. Leipzig. 1883.
Astra. Roman. Leipzig. 1903.
Anna Boleyn. Trauerspiel. A. Kröner, Leipzig. 1886.
In der Irre. Novellen. 4. Aufl., A. Kröner, Leipzig. 1901.
Feldpost. Roman. 4. Aufl., A. Kröner, Leipzig. 1886.
Rache. Novellen. 3. Aufl., A. Kröner, Leipzig. 1901.
Rumänische Dichtungen. 3. Aufl, A. Kröner, Leipzig. 1889.

Postume:

Mutter unbekannt. Roman aus Rumänien von **Mitte Kremnitz.** Mit einer Einleitung von **Hermann Kienzl.** — Reclams Universalbibliothek.

Von jenseits des Grabes. Nachgelassene Dichtungen und Schriften von **Mite Kremnitz.** Mit einem Lebens- und Charakterbild der Dichterin von **Hermann Kienzl.** Verlag Georg Müller, München.

Die Kammerwahl. Eine rumänische Zustandsburleske in vier Akten von **Mite Kremnitz** und **Hermann Kienzl.** Frei nach I. L. Caragales „Des verlorene Brief".

Colaboratorul și biograful ei, *Hermann Kienzl* a editat în 1917, după moartea scriitoarei, o crestomație, care cuprinde extrase tendențioase din traducerile Mitei Kremnitz din literatura română, cu titlul „Die Fäulnis Rumäniens im Lichte rumänischer Dichter und Schriftsteller. München 1917". („Putreziciunea României dovedită de poeții și scriitorii români"). Scopul urmărit de autor este evident.

[11] Nuvele de Iacob C. Negruzzi.

[12] *Mite Kremnitz* a tradus, în volumul „Rumänische Skizzen" nuvele din *A. Odobescu, I. C. Negruzzi, N. Gane, I. Slavici, I. L. Caragiale* ș. a.

[13] Au apărut în ediție deosebită, însă nu la Brockhaus, ci la București (Socec, 1877).

[14] Contrar voinței lui Titu Maiorescu, *Petru Suciu* a fost ales rector al Univ. din Iași.

[15] *Nicolae Ionescu* (* 1820 — † 1905), fost profesor de istorie la Univ. din Iași.

[16] *Nicolae Culianu* (* 1834 — † ?), fost profesor de geodesie și astronomie la Univ. din Iași.

[17] *Ștefan Micle* (* 1820 — † 1879), fost profesor de fisico-chimice la Univ. din Iași. Șt. M. a fost soțul poetei *Veronica Micle.*

[18] *Iacob C. Negruzzi* n'a acceptat.

[19] *Vasile Boerescu* (* 1830 — † 1883). La 1875 V. B. era ministru de externe în cabinetul *Lascar Catargiu.* In acelaș cabinet se afla și *T. Maiorescu.* In cursul anului, după remanierea dela 7 Noemvrie 1875 *V. Boerescu* nu mai făcea parte din cabinetul *Lascar Catargiu,* iar *Titu Maiorescu* rămâne până la 30 Ian. 1876, când îl înlocuește *Petre Carp.*

[20] „*Monitorul Oficial* din 24 Dec. 1875 cuprinde un rezumat al ideilor, pe care Maiorescu le-a pus în circulaţie ca ministru; tot acolo sunt înşirate şi unele fapte de politică şcolară..." Cfr. *S. Mehedinţi (Soveja),* Titu Maiorescu, Bucureşti, pg. 87.

IV

[21] „Aforisme pentru înţelepciunea in viaţă" de *Arthur Schopenhauer* în *Conv. Lit.* 1876/7, X, pg. 32—38, 48—56, 115—121, 125—136, 176—188, 240—248, 262—268, 313—325, 365—374; 423—433 şi 459—469 —, ca urmare dela anul VI, 1872.

[22] „*Convorbiri Literare*" 1872, VI, pg. 289—303.

[23] T. M. anticipează interesantul său articol de mai târziu „In contra neologismelor", în *Conv. Lit.* 1881, XV, pg. 281—293, înţelegând să fie tot atât de riguros şi faţă de scrisul său.

[24] „Copiază citatul dela pg. 363".

[25] „est" şters : X.

V

[26] *Ştefan Vârgolici* (* 1843 — † 1897), profesor la Univ. din Iaşi, membru în soc. „Junimea".

[27] „Parenese şi Maxime" de *Arthur Schopenhauer* sunt un subtitlu dela „Aforisme pentru înţelepciunea în viaţă": publicarea lor începe la pag. 262, 1876.

[28] Urmarea la „Parenese şi Maxime" a apărut în numărul din 1 Ian. 1877, pg. 365—374.

[29] Vezi: *S. Mehedinţi (Soveja)* Titu Maiorescu, cap. V. Ministere şi Acuzarea Ministerială, pg. 80 şi urm.

[30] „Moş Nichifor-Coţcariul" de *I. Creangă* a apărut în *Conv. Lit.,* 1877, X, pg. 377—384.

[31] ...„scrisoarea hazlie de acum câteva zile"... poartă data 10 Noemvrie 1876 şi s'a publicat, după 30 ani, în *Conv. Lit.* 1906, XL, pg. 272—273; o vom reproduce şi noi în unul din volumele viitoare.

[32] Acest articol nu s'a publicat.

[33] Cu toată directiva critică a lui Titu Maiorescu şi cu toată autorizaţia ce o dădea redactorului, Iacob C. Negruzzi, să foarfece un articol, ceea ce i se părea că n'are valoare, nu vedea lumina tiparului.

[34] Acest catalog al lucrărilor publicate de colaboratorii revistei s'a reprodus pe coperta Conv. Lit. mulţi ani în şir.

[35] Editură parisiană.

VI

[36] De care aminteşte în scrisoarea V.

[37] In urma cunoscutelor farse ale spiritualului B. P. Hasdeu cu poezia imagi-

narului poet german Gablitz (*Eu şi ea* din *Gablitz* de M. I. Iliasu) în Conv. Lit. 1871, V, pg. 168 şi cu poezia *La noi* publicată în Conv. Lit. 1876, IX, pg. 441 subt pseudonimul *P. A. Calescu*, în a cărei acrostih se vede ironia la adresa revistei („La Conforbiri Literare... e putred mărul..."), Titu Maiorescu cere să se evite prea multele traduceri şi citate din literatura germană.

[38] *I. Slavici* : Probabil e vorba de drama *„Gaspar Graţiani*, Domnul Moldovei" apărută mult mai târziu, în *Conv. Lit.* 1888, XXII, pg. 1—22, 136—154, 225—242, 308—320 şi 441—453.

[39] Aprecierea elogioasă la superlativ se referă, desigur, la acea dată (1876).

[40] Traducerea lui *Adolf Stern*, Hamlet de *Shakespeare*, cu toată stăruinţa lui Titu Maiorescu, n'a putut pătrunde în paginile Convorbirilor Literare. Ea a apărut la 1877 în editura traducătorului, iar după apariţie *A. D. Xenopol* îi imputa : „Traducerea în genere ne pare a fi fost făcută în mod mecanic, mai ales dacă observăm că d-sa traduce vers cu vers şi că arare-ori ideea engleză este exprimată în româneşte în mai multe versuri decât în original". (*Conv. Lit.* 1877, XI, pg. 276). Cfr. şi *P. Grimm*, Traduceri şi imitaţiuni româneşti după literatura engleză, în *Dacoromania* III, Cluj, 1924, pg. 332.

VIII

[41] „Fiul său Iacob N. ş. a. m. d. renumitul redactor al „Convorbirilor" ş. a. m. d.".

[42] *Karl Emil Franzos* (* 1848 — † 1905), de origine din Podolia, a publicat schiţe „culturale" din Galizia, Bucovina austriacă şi România. Tendenţios atât în scrierile sale politico-sociale, cât şi în cele literare, cu imaginare progromuri, persecuţii etc. Dintre lucrările sale : „Die Juden vor Barwov", „Vom Don zur Donau" şi „Aus Halbasien", aceasta din urmă a trezit unanimul protest al Românilor, în presa de pe vremuri, iar *M. Eminescu* într'un articol din „Curierul de Iaşi" îi face un aspru rechizitoriu : „D. Carol Emil Franzos recte Franzois, care primejdueşte câte odată citirea Noii prese libere (în) foiletoanele sale, scrise în acea prosă coruptă, pe care Germanii o numesc cu drept cuvânt *franceso-judaică*, şi-a tipărit impresiile sale, culese pe la Colomeia, Sadagura, Podul-Iloaei şi alte asemenea locuri, în care se prăseşte jidovimea, supt titlul „Aus Halb-Asien (din Semi-Asia). D-sa numeşte aceste secături icoane de cultură (Culturbilder) din Galiţia, Bucovina, Rusia meridională şi România. Credem însă că pentru a da o icoană fidelă despre cultura unor popoare, trebue să le cunoşti limba, căci cunoştinţa limbii jidoveşti nu poate servi, decât pentru a te introduce în universităţile din Târgul-Cucului. Ca toţi Jidanii, care în literatura germană se deosebesc prin stilul franţuzit şi prin espresii mârşave şi obraznice, şi acest tânăr şi gros colaborator de la „N. Fr. Presse" nu-şi cunoaşte lungul-nasului, judecă fără a şti nimic şi batjocoreşte toate popoarele, câte n'au plecare de-a se săruta cu Jidanii. Se vede că, înamorat de stilul d-lui Franzois, un jurnal săsesc din Transilvania, pe care Telegraful român îl citează numai în iniţiale (S. d. T., poate că Siebenbürgisch-deutsches Tagblatt), publică asemenea aceste producte nespălate ale filosofului din Sadagura, pentru a le pune proaspete şi calde în fiecare dimineaţă înaintea lectorilor

săi flămânzi de calomnii în contra Românilor". *M. Eminescu, Opere complecte*, cu o prefaţă şi un studiu introductiv de A. C. Cuza. Iaşi, 1914, p. 510.

In literatura română, *K. E. Franzos* este cunoscut şi prin unele traduceri din lucrările sale. In Bucovina, *Teodor V. Stefanelli* traduce „noveleta" *Menia*, în Foaea Societăţii pentru literatura şi cultura română (1868, IV, pg. 246—258). In Ardeal, Nic. Corcheş publică nuvela *„Vrăjitoarea*, în *Familia* 1886 pg. 322 şi urm. şi *I. P. Reteganul — După legea cea mai înaltă*, în *Revista Ilustrată* 1899, II, pg. 1, 17, 34 şi urm., iar în Bucureşti *Vasile Savel* ne-a dat în colecţia „Biblioteca Minervei" nr. 14 aceeaş nuvelă „Vrăjitoarea", care cu 20 ani înainte se tradusese şi în Ardeal.

43 „Rumänische Skizzen" de *Mite Kremnitz*, Bucureşti 1877.

44 *Paul Lindau* (* 1839 — † 1918), dramaturg şi romancier, cunoscut la noi cu drama sa din 1888 „Die beiden Leonorën" în prelucrarea lui *Gusti* „Lorica noastră", comedie în 4 acte, jucată la Teatrul Naţional din Bucureşti, 1913. Cfr. şi *P. Locusteanu* în *Flacăra* 1913, II, pg. 384. — *Gegewart*, de care aminteşte *T. Maiorescu* este o revistă săptămânală „pentru politică, literatură, artă şi viaţă socială". Intemeiată la 1872 de Paul Lindau, a fost condusă de acesta până la 1881. De aci înainte a fost încredinţată conducerii altora.

45 *Wilhelm Scherer* (* 1841 — † 1886), profesor la Viena (1868), la Universitatea din Strassburg (1872), Berlin (1877), celebru germanist şi autorul celei mai reputate istorii a literaturii germane. In special amintim temeinicele sale studii critice despre Goethe.

46 *„Deutsche Rundschau"*, revistă beletristică lunară, fondată la 1874, în Berlin, continuă să apară şi astăzi. Aci, Titu Maiorescu, şi-a publicat la 1 Ian. 1881, renumitul articol care a făcut multă vâlvă, prin faptul că T. M. propunea „orientarea noastră spre alianţa puterilor din mijlocul Europei" (*S. Mehedinţi*, Titu Maiorescu, pg. 83). In scrisorile lui *T. Maiorescu*, precum şi în lucrarea lui *S. Mehedinţi* în loc de „Deutsche *Rundschau*" i se spune adesea „Deutsche *Revue*".

IX

47 Textul dintre paranteze este şters în autograf.

48 *Sprachliches aus rumänischen Volksmärchen*, Wien 1877 („Elemente filologice din basmele populare româneşti") de *Urban Jarnik*.

49 „...este într'adevăr cea dintâiu încercare de expunere istorică în spirit popular şi atât de potrivită pentru Convorbiri".

50 *„Dona Clara"* poezie de *A. Naum* în Conv. Lit. 1877, XI, pg. 151—153. Urme de influenţă heineană: atmosferă, subiect (Donna Clara, Don Ramiro), ritm şi uneori chiar versuri:

„Sub veranda elegantă de mătasă vişinie
„Ondulată de suflarea zefirului sburător
„Und der Zephir schmeichelt freundlich.

X

51 „Max mi-a trimis o lungă scrisoare de felicitare și denunță pe belferi, că aceștia ar vrea să atace alegerea mea. Bravo lui!

52 *Beizade Vițică* = Grigore M. Sturdza (n. 1821), fiul fostului domnitor al Moldovei Mihail Sturdza.

XI

53 In *Convorbiri Literare* 1878, XII, pg. 89 și urm.

54 N'a apărut.

55 *Grigore Tocilescu* (* 1850 — † 1909) a fost trimis de Stat în Rusia, pe urmele lui Dimitrie Cantemir.

56 Sfârșitul scrisorii lipsește. N.B. Locuplenum, Supl. XII, Craiova 1898

XII

57 *S. Bleichröder* întemeetor al unei Case de Schimb din Berlin, de prin anii 1822. În urmă devenită bancă mare, sub acest nume, cu o mulțime de amestecuri în afaceri de stat și finanțări ale C. F. Germane. Banca Bleichröder figura prin reprezintanții ei și în cartierul general german la Versailles în 1871, unde avea să-și spună cuvântul asupra despăgubirilor de războiu. E amestecată și în istoricul C. F. R.

58 „Și iată această chestiune perdută, neputând face ceeace unii dintre noi, din opoziție am propus în luna Septembrie din anul trecut (cu alte cuvinte, convocarea imediată a Constituantei).

XIII

59 *T. Maiorescu*: „O psicologie empirică în limba română" — I. Popescu: Psicologia empirică sau știința despre suflet între marginile observațiunii. — Un vol. în 8°, XIV și 290 pg. Sibiiu 1881, în *Conv. Lit.* 1881, XV, pg. 241—252.

60 și 61 *Conv. Lit.* 1881, XV, pg. 242.

62 *Conv. Lit* 1881, XV, pg. 281—293.

XIV

63 „Literatura română și străinătatea" în *Conv. Lit.* 1882, XV, pg. 361—370 și 401—408.

64 *Friedrich v. Schiller*: „Don Carlos, infant de Spania", tragedie, trad. de *Iacob Negruzzi*, în *Conv. Lit.* 1882, XVI, pg. 15—30, 50—74, 88—102, 132—156 și 173—189. Vezi și: Iacob Negruzzi „Scrieri Complete" VI, București 1896, pg. 165—440.

65 *Friedrich v. Schiller*: „Din Cabală și Amoru" tradusă de D. *Iacob Negruzzi*, în *Conv. Lit.* 1870, IV, pg. 131—135. Traducerea întreagă se găsește în „Scrieri Complete", VI, București 1896, pg. 3—164.

[66] Nu s'a publicat nicăirea.

[67] *Leon C. Negruzzi.*

[68] *Christea Ştef. Buicliu* (* 1857 — † 1915), profesor la Fac. de med. din Bucureşti, medic al Curţii Regale, sau:

Grigore Buicliu (* 1840), membru al Junimii.

[69] *Timpul*, ziar politic, comercial, industrial şi literar, 15 Martie 1876—17 Martie 1884 şi 13 Noemvrie 1889—14 Decemvrie 1900, în Bucureşti.

[70] *România Liberă*, ziar, Bucureşti: 15 Mai 1877 — 14 Iunie 1889.

[71] N'a apărut în revistă.

[72] Deutsche Revue = Deutsche Rundschau vezi nota nr. 46. S'a publicat şi în celebra colecţie: Reclams Universal Bibliothek sub titlul „Die Glücksmühle".

XV

[73] „Nostimă privelişte!"

[74] „Să nu lăudăm nici odată ziua înainte de a se coborî amurgul! Dar după înoptare! De câte făclii şi şampanie n'ai nevoe, ca să fii luminat şi plin de viaţă!"

XVI

[75] Cfr. *Conv. Lit.* 1882, XV, pg. 368.

XVII

[76] „Din Noaptea..." în *Familia* 1884, XX, pg. 73.

XVIII

[77] „De altfel zăpăciala cunoscută cu ceva din căldura noastră de Mai şi cu oarecare destindere".

XX

[78] „Ţi-am înfierbântat iadul...".

XXI

[79] Deasupra locului şi datei din scrisoare este un clişeu reprezintând un peisagiu marin, în fund castelul Kronborg.

XXII

[80] „Păduri de mesteacăn".

XXIII

[81] *Titu Maiorescu*, *„Leon C. Negruzzi"* în *Conv. Lit.* 1890, XXIV, pg. 590—594. Despre *Leon C. Neggruzzi* vezi nota 45 la *Duiliu Zamfirescu*.

XXV

[82] *N. Iorga* „Vasile Alecsandri" în *Revista Nouă* 1890, III, pg. 201, 242, 293.
[83] *Voința Națională*, ziar național-liberal, fondat în București, 10 Iulie 1884.

XXVII

[84] Nota lui T. Maiorescu în scrisoare: „Ordinea a fost următoarea:

Zioa I, Duminică 23 Iunie, dela 3 la $7^1/_4$ fără întrerupere: Mat. Cantacuzin, I. Bogdan, P. P. Negulescu, S. Mehedinți, C. Rădulescu-Motru, I. Miclescu, N. Filipescu.

Zioa II, Luni 24 Iunie, de la 3 la $7^1/_4$ fără întrerupere: (Hiott, Al. S. Florescu, P. Missir, C. C. Arion, Delavrancea, Maiorescu, Carp.

[85] Discursurile congresiștilor partidului conservator se pot ceti în *Revista Română*, București 1902, I, pg. 325—379.

XXX

[86] Scrisă pe o carte de vizită a lui Titu Maiorescu.

DISCURSUL

[87] După o foae volantă descoperită la anticarii din București. Discursul este tipărit pe trei coloane, având însemnarea: *Iași — Tipografia Națională*. — Importanța acestor pagini constă nu numai în forma frumoasă și stilul cizelat, obișnuite în scrisul lui T. Maiorescu, dar și în unele aspecte interesante ale învățământului românesc din trecut.

Ion L. Caragiale cătră Iacob C. Negruzzi

Scrisori din anii 1881—1883

I

6 ianuarie 1880 București [1].

ONORABILE DOMN,

Bagă de seamă după acest vocativ că sunt necăjit... Onorabile Domn, pentru ce mi-ai pus în numărul acesta scrisoarea, când ne învoisem amundoi [2] ca să rămâie pe luna viitoare ? — pentru ce dacă mi-ai pus-o, 'mi-ai pus-o așa la coadă ca un fel de umplutură sau ca o belea ? — pentru ce dacă ai vrut că mi-o pui, ca *belea* — mănțin cuvântul — nu mi-ai trimis a doa corectură, și mi-ai lăsat opera plină de greșeli, greșeli compromițătoare ? — pentru ce să'mi văz eu opera între poeziile lui T. V. Ștefaniu și ale lui I. V. Ștefaniu ? [3] — răspunde pentru ce ?

Eram hotărit să nu'ți mai dau urmarea, dar d. Maiorescu mi-a citit o scrisoare, ba doă, din partea d-tale, și în cari te arăți a fi într'o nesucită poziție. Eu, cum sunt generos, nu mă lasă inima să te mai prigonesc. Iți trimet pe a doa, am onoare însă să-mi formulez niște condiții, fără de cari nu voiu să mai apară ceva de mine în „Convorbiri". Iată condițiile : Să'mi trimeți doă corecturi și să mi se execute toate însemnările făcute de mine ; apoi să mi se pună în foaie oriunde, numai nu între I. V. Ștefaniu și T. V. Ștefaniu. Scrisoarea a doa, schimbându-se numai titlul și iscălitura cum am însemnat eu, să se culeagă tot cu garmond ca cea d'ântăiu, și să se așeze și pagina tot în coala din urmă [4].

Salut respectuos pe d-na Negruzzi, asemenea pe toți domnii

din „Junimea" în deosebi pe d-ii Pogor, Gane, Naum, Carp, Misir și chiar pe dumneta.

Mă rog nu mă mai batjocori

Al d-tale
I. L. CARAGIALE.

In cercurile bucureștene, cari citesc „Convorbirile" scrisoarea mea [5] n'a prea plăcut. Toți o iau ca o răsbunare în contra actorilor.

II

ILUSTRE ȘI IUBITE HATMANE [6],

Aseară am terminat de copiat libretul *complet* partea prozii. Eram să vă bat o depeșă în această privință spre a vă da știrea cea de bucurie, când am găsit pe fratele dv. stimatul primar, care mi-a permis cu bunăvoința caracteristică familiei, să'l rog a se însărcina d-sa cu aducerea acestei scrisori. Muzica este lăsată la competentele locuri spre cea d'ântâi încercare. In principiu, însă, acești domni mi-au spus că, piesa [7] fiind neapărat admisă, teatrul de aici ar avea nevoe de o găluşcă ; trebue dar numai decât să înghițim găluşca. Oare să fie imposibil ? Ce zici ? Oare nu, după Constituția noastră cea liberală, stagiunea Teatrului, coincidează cu sesiunile Senatului și Sfântului Sinod ?... Să dăm parastase la vreo episcopie ; Românul nu piere, să sperăm dar. Pe de altă parte, Teatrul de aici, foarte abotnic de reprezentații productive, ar fi prea doritor să realizeze opera noastră, și astfel nu s'ar târgui mult să acorde multă zamă găluștii în chestie. Până una alta pune-te d-ta în vorbă cu maestrul Codiță despre afacerea aceasta, însă numai *în principiu*, de oare ce tratativele afacerii și le rezervă Teatrul.

Astfel dacă d-ta și Codiță ați pune afacerea pe un teren așa încât să îndreptățească pe persoana să formuleze (vreo [8]) pretenție neadmisibilă, atunci s'ar periclita afacerea, la care, de aminteri, nimeni nu se interesează mai mult ca noi. Eu nu o declar aceasta celor dela Teatru ; eu mă las greu, ba chiar le-am spus că nu cred să le-o pot da, pentru că voiu s'o păstrăm pe altădată.

„Junimea" începe ; talanga mă chiamă.

Răspunde'mi când vii. Am nerăbdare să-ți arăt opera gata și

sfârșită și să te fac a recunoaște că nu sunt așa de leneș pe cât ziceai.

Salutări de mâini d-nei Negruzzi. Complimente lui Codiță, tutulor domnilor din „Junimea". Nu mai mă lăsa să scriu.

Al d-tale stimatoriu
STACAN COMIS.

București Sâmbătă 29 Oct.
9 fără ¼ seara la d. Maiorescu.
Salutările mele lui Pleașcă zis și Missir [9].

III

1883; fevruarie 4 st. n. dumin.
București.

ONORABILE,

Mai ăntăiu nu lipsesc a cerceta despre scumpa Dv. sănătate și doresc ca mica mea epistolă să vă întimpine în momentele cele mai ferici; căci eu, din mila Creatorului, mă aflu în cea mai deplină mulțumire, fizicaminte, moralminte și intelectualminte; nu pot însă, vai ! a zice tot așa și dintr'un punct de vedere mai important cu mult — adică pungaminte vorbind. Aceasta [10] chiar mi-a întărziat și mie călătoria ce trebuia s'o fac ăncă dela ianuarie 25 st. n. spre a doua capitală a noastră.

Am sosit ieri din Rîmnicul-ne-Sărat și am găsit la domiciliu stimabilele D-v doă (2) carte postale din 4/16 și 5/17 ianuarie, pentru cari mă și grăbesc a vă acuză recepțiune.

Alătur, pe lăngă prezenta, copia a patru (4) numere de muzică, menite a potoli, până să viu eu în Iași, voracitatea, dacă mă pot exprimă astfel, a D-lui maestru Codiță [11], pe care'l salut cordial. Nu puțin m'am bucurat când am aflat, din stimabilele D-v menționate, că imisul maestru s'a suit la înălțimea libretului cu ferma resoluțiune d'a nu se cobori d'acolo niciodată, — și mă bucur cu atât mai mult, onoratul meu colaborante, cu cât prin laudabila suire a citatului componist, se adeverește o vorbă a mea memorabilă, pe care am zis'o cu toată încrederea ce o am în priceperea mea și în talentul maestrului : „Opereta de Codiță — am zis — va fi un cap de operă !"

Ziceam mai sus, onorate colaborante, că anexele de pe lângă

prezenta mă premerg cu puține zile în municipiul D-v. In adevăr, după toate probabilitățile voiu fi în Iași peste vreo zece zile.

E nedescriptibilă impaciența cu care adăst momentul când să ne întoarcem iar la cheful de operă al nostru (N. B... A nu se trece cu vederea jocul).

Până atunci, rog a arăta Doamnei Negruzzi respectuoasele mele salutări. Domnilor din „Junimea" asemenea, după vârstă și importanță.

Iar eu rămân ca totdeuna.

Al D-v mai mic colaborante
Inspector I. L. CARAGIALE.

1 P. S. — Rog a arata junelui Missir căința mea profundă că am fost un infam în respectul seu. Când oiu veni la Iași, am să'l fac să mă ierte... Să mă ierte ?... Da ! mă va ierta, de sigur ; dar... va uità el oare, Dumnezeul meu ?!...

2. P. S. — Spuneți lui Codiță să se ferească de coarda lirică — și să remână — în caracterul odată convenit.

3. P. S. — *(Cu rugăciune de a se publicà)*. Ce deosebire este între D-rul Kremnitz și o sofà ? — Nici una : sofaoa este un pat olog, doctorul asemenea.

4. P. S. — (Publicați'l măcar pe acesta, spre încurajare). Care este culmea greșelii de punctuație ? — Să treci o gârlă pe virgule, în loc s'o treci pe punte.

Sincer Stimatoriu.
CARAGIALE.

N O T E

I

[1] Data este scrisă cu creionul, de altă mână și nu este exactă, întru cât articolul lui *I. L. Caragiale* („Amintiri din teatru — Scrisoarea întâia" semnată Luca) apare în Convorbiri literare, XIV, 1 Ianuarie 1881, pp. 397—400. Deci la 6 Ianuarie 1880 nu putea I. L. Caragiale reproșa publicarea unui articol apărut la 1 Ianuarie 1881.

[2] „Amundoi" cfr. autograful, unde *u* este subliniat.

[3] Articolul lui I. L. Caragiale a apărut între o recenzie filologică de V. M. Burlă şi poezii de N. Volenti.

Aluzia la T. V. Ştefăniu şi I. V. Ştefăniu este un joc de nume. Intr'adevăr academicianul bucovinean T. V. Ştefanelli apare în revista Convorbiri literare (anii IV, VI, X, XI şi XVI etc.) subt următoarele nume: G. V. Ştefăniu, I. V. Ştefăniu şi T. V. Ştefăniu. Primele iniţiale G. şi I. sunt desigur erori de tipar, deoarece prima iniţială corectă este T [eodor] V. Stefanelli.

In tendinţa de rutinizare forţată a Bucovinei, numele de origină al lui Teodor Stefanelli, în actele oficiale, era *Stefaniuc*. Ca un protest, în publicaţiile sale prime, din ţară, apare cu terminaţia românească, oprindu-se în urmă la terminaţia *romanică*: *Stefanelli*.

[4] In *Convorbiri literare* 1881, XIV, pp. 434—438. T. Maiorescu adnotează cu creionul în autograf: „De ce ?? T. M. Gerade nicht". [„Tocmai nu"].

[5] E vorba de prima scrisoare publicată în *Convorbiri literare* 1881, XIV, pp. 397—400.

II

[6] Lipseşte anul. Pe ultima pagină a scrisorii se află trecută data de 1880, cu creionul, probabil de I. C. Negruzzi sau T. Maiorescu.

[7] E vorba de *Hatmanul Baltag*, piesă scrisă de I. L. Caragiale in colaborare cu I. C. Negruzzi, publicată mai târziu în *Convorbiri literare* 1884, XVIII, pp. 56—68; 109—118 şi 157—166 subt titlul: *Hatmanul Baltag. Operă bufă, în 3 acte şi 5 tablouri* de *I. C. Negruzzi* şi *I. L. Caragiali (Muzica de Ed. Caudella)*. Reprezentată pentru întâia oară la teatrul naţional din Bucureşti în 1 Martie 1884. — Cfr. şi *Iacob C. Negruzzi, Autografe române*, Buc. 1923. Academia Română. Memoriile secţ. literare, seria III, t. 1 mem. 1 p. 12.

[8] Şters în autograf.

[9] Scris de altă mână.

III

[10] In scrisoarea de faţă litera: *s* este scrisă de câteva ori cu caracter gotic. Ironic?

[11] Maestrul Codiţă este compozitorul Eduard Caudella, care a pus pe muzică piesa *Hatmanul Baltag*.

Izvoare: Biblioteca Academiei Române, Secţia Manuscriselor: Autografe româneşti dăruite de *Iacob C. Negruzzi*.

Duiliu Zamfirescu cătră Iacob C. Negruzzi

Scrisori din anii 1888—1908

I

Légation
de
Roumanie [tipărit]

Roma, 16 Iuniu 88.

CUCOANE JACQUES,

Am să mă plâng. M'ați surghiunit aici și nu vreți să vă mai aduceți aminte de mine. Teclu [1] mă persecută. E un mizerabil. I-am scris două cărți poștale să'mi trimită Convorbirile aici, și nu m'aude. Ii voiŭ scrie o a treia și'i voiŭ trimite și cuvenitele timbre ca să nu piarză românu diferența de port. Dacă nu voiŭ primi Convorbirile nici după aceasta, îi voiŭ scrie o a patra spre a'l necinsti. — Pătrașcu [2] e un... să zicem un om de la pașopt. I-am scris și lui, mizerabilu, de două ori; ba, ce e mai grav, i-am trimis și *poezele* [3]. Na, nici pis nu zice.

Dumneta, cu vechia și cinstita obicinuință a unuĭ junimist din vremea cea bună, proptește într'o zi tramwayul în poarta Ministeruluĭ și urcă-te sus de vezi ce'i : au murit ? s'au prostit ? Ești proprietar al *poezelelor* și, ca atare, ai dreptul să le reclami de la Musiu Costin [4], căruia îi dedic o sprafcă într'o viitoare scrisoare de nici căini n'o mănâncă.

Ce mai faci Coane Jacques ?

Sunt vinovat către d-ta că nu ți-am trimis *novealele* [5], dar să le bată pustia că aici n'am decât un singur exemplar [6].

Am să mă rog de Socec să'mi mai trimită vre-o câteva, și

să'ţi scriu cu propria mea icoană „lui Conu Jacques, dela Pavel cetire etc. etc."

Acu, eşti dispus să mă asculţi. Am nevoe să plâng îi jiletca cuiva, căci sunt necăjit, de singurătate, de uitare, ba până şi de moarte. Dar, iar mă întorc şi zic: ce mi-o făcut creştinu ăsta să mă leg de el şi să'i turbur liniştea ? şi aceasta zicându-mi-o faţă chiar de prieteni mai tineri şi mai intimi, înghit şi tac. E probabil că aburul nemulţumirei se va ridica în sus, şi se va face poesie, or fum. Căci în definitiv asta rămâne.

Roma începe puţin câte puţin să'mi placă. Pe balustrada de pe Pincio mă uit în umbra pădurei din Villa Borghesa şi în toată raza muntelui ce înconjură oraşu, şi în văpselele infinite cu care stropeşte soarele de la apus conturul dealurilor şi a zidirilor, mă întreb dacă nu şi-aŭ găsit scăpare toate privirile galeşe şi fără nădejde, cari, ca ale mele, s'au uitat spre *părinte[le]* cel cald de sus.

Zău, când intri în Colyseŭ sau în Forul Roman şi vezi zbuciumul omenireĭ spre a se lupta cu dispreţul timpului, zău dacă nu'ţi pare mai bine să fiĭ singur, şi nu numai să fiĭ ci să şi rămâi vecinic singur. Căci toate, toate trec. Tot ce este legătură între forma de ieri şi forma de mâine stă în timp, spaţiul neputând să păstreze tiparul a nimic.

Iacă-tă-mă spunând prostii.

Ia te rog, vii în Italia ? şi când şi cum ?

Pierde un minut şi scrie'mi cinci rânduri, căci poate să ţi le daŭ pentru gazetă cu o dobândă foarte încărcată.

Nu uita a mă readuce aminte (în timp)! doamnei Negruzzi, şi fii bun a interveni cu autoritatea d-tale pe lângă Teclu.

Dorindu-te, coane Jacques, îţi trimit o frăţească şi respectuoasă închinare.

DUILIU ZAMFIRESCU.

II

Légation
de
Roumanie
Adresa: *Palazzo Roccagiovine Foro Trajano.*

Roma, 28 Iuliu 1888.

IUBITE COANE JACQUES,

Ştiu că eşti om, care când zice vorba îi merge românului la inimă, şi'mi închipuesc că cu chipul acesta a trebuit să adimeneşti mulţi creştini. E drept însă că eu mă găsesc în împrejurări nu prea obicinuite, şi o scrisoare mai cu seamă bine-voitoare, e pentru mine un lucru de mare preţ. Dar chiar dacă n'ar fi aşa, a dumitale tot mi-ar face plăcere, fie chiar numai pentru cele câteva linii în cari ţi-ai muiat condeiul în lumină şi ai aruncat câteva stropituri răcoroase şi viĭ pe răbdătorul şi tristul câmp al hârtiei. Ce păcat că nu vrei să mai scrii, şi mai cu samă că ţi-a intrat în suflet convingerea că nu mai ai inspiraţie ! Parcă noi, oamenii de azi, mai credem în aşa comediĭ. Dacă eşti temperament de artist şi lumea te impresionează alt fel de cât pe cei-l-alţi muritori, impresia acumulată şi oare-cum exaltată, devine izvor de poezie sau de cugetare proprie, de îndată ce o cauză oare-care, adesea fără însemnătate, te face să te răsfrângi în lăuntrul firei tale însu'ţi. Inspiraţia este nimicul trecător care sparge coaja indiferenţei zilnice şi face loc izvorului adevăratei simţiri, puternicei concentrări de mai 'nainte. Şi aŭ n'ai d-ta acuma destule pretexte de aşa zisă inspiraţie ? Eşti într'o ţară blagoslovită de dumnezeu; d-na Negruzzi e cu d-ta ; copii n'ai acasă ca să le duci grija; Brătianu, care îţi chinuia atâta mintea, a căzut, — aşa încât firea artistică trebuie să se urce la suprafaţă şi s'o videm şi noi.

De sigur că poate ai putea şi d-ta să'mi faci acelaşi proces. Dar eu nici n'am tăcut, şi apoi la mine alte sunt condiţiele : mai întâiŭ e prea cald ca să mai ai vreme să te inspiri ; apoi, eu sunt muncit de o greoaie nostalgie, care, câte odată, în faţa puteriĭ impresiunelor antichităţii, se duce, şi am momente în cari rămân în

stăpânirea unui gol ce mă sperie. Dar, răbdare. Această vorbă mi-o repet la fie-ce pas la deal.

Altfel, dacă n'ar fi cine-va pedepsit să stee de-apururea aici, Roma, şi mai cu seamă împrejurimele ei, trebueşte neapărat cunoscută. Lasă că pentru noi, românii, e un fel de datorie pioasă, un pelerinagiu la mormintele bunilor noştri, — dar, afară de asta, câştigi un soiu de demnitate de convingere, recetind istoria romană cu mâna pe piatra rece, care rămâne o mărturie eternă a trecutului. Eu am cetit Istoria romană şi o ştiam aproape bine chiar înainte de a mă ocupa de *Străbunii noştri* [7].

Mărturisesc însă că o aveam în cap mai mult ca o cronologie seacă, şi de la August încoace toată mărirea şi strălucirea Imperiului avea în minte'mi ceva fantasmagoric, care nu se putea lipi bine pe umerii realităţii. De când însă umblu prin For şi prin Amfiteatru flavian (Colosseul); de când trec pe sub arcurile de triumf ; de când strebat galeriele acelor divini criminali, cari ca Nerone [8], Caligula [9], Claudiu [10] şi Heliogabal [11], ne-au lăsat palate enorme, — de atunci istoria romană mă farmecă, căci flavienii trăesc încă în Colosseu, familia iuliană în For şi antoninii în coloana lui Marc Aureliu Antoninul [12]; iar Regele Regilor, Impăratul, Unul şi singur pentru noi, Trajan, trăeşte, în Forul şi 'n coloana lui, în arcul de triumf a lui „Costantin", în Forul roman, ici şi colo, peste tot, şi e un mare dor împlinit de a videa urmele vii şi a te încredinţa că te cobori din cel mai mare Impărat ce l'a avut lumea. Eu singur râd câte odată de această sfântă flacără care mă încinge ca pe fraţii *ghenghimcolo*, dar iar zic: să vede că, cu toată aparenţa mea, nu sunt aşa blazat, saŭ poate tocmai pentru că sunt, aceste rămăşiţe, puternice şi măreţe nu mai au nimic banal şi ridicul la Roma.

Aş vrea să te văd în locul meu, trecând nouă mări şi nouă ţări în cari nu se aude un accent, frate cu al nostru, şi ajuns aici, să dai de un popor (mai ales cei din Roma) cari ţi se par câte odată că sunt nebuni or vor să râdă de d-ta cu vorba lor, atât se aseamănă în unele cuvinte cu noi. — M'am apucat, fără nici o pretenţie şi numai pentru originalitatea lucrului, să notez vorbele populare din dialectul roman care se rostesc şi au întocmai acelaşi înţeles ca la noi. Văd că sfârşesc, şi vream să'ţi spun ceva de împrejurimi, între altele de Anzio (pe mare) unde a fost ucis Cicerone [13], şi de Albano

(vechia Alba-Longa) lângă care se află pe drept celebrul lac a lui Lamartine: Nemi [14]. Dacă 'mi răspunzi, e vai de d-ta: nu te las până nu mi-oiŭ răcori sufletul. In scrisoarea viitoare te rog să'mi spuĭ dacă Petrașcu ți-a dat poeziele ce'i trimisesem cu acest scop. La din contra le voiŭ copia și vi le trimit.

Sărut mâna d-nei Negruzzi și'i mulțumesc că și-a adus aminte de mine. Vă doresc petrecere bună și dumitale poftă de lucru. Să ne videm sănătoși .

DUILIU ZAMFIRESCU.

III

Roma, 6 Aprilie 1889.

IUBITE DOMNULE NEGRUZZI,

Dacă supărările politice vă mai lasă vreme să citiți, dați-mi voie să vă scriu, așa, cum o veni vorba, fără scop.

Văd din jurnale că toți nerozii se leagă de d-voastră. Negreșit că asta nu vă împiedică de a dormi. Dar mie, care sunt departe și doresc câte odată să văd ce se mai petrece prin țară, îmi produce o impresie de desgust nepomenită. De la cea mai mică foaie până la cea mai însemnată sunt goale, goale. Parcă în vremea mea de jurnalistică tot mai scânteia câte ceva. Poate că mă înșel. Dar vă asigur că acum le citesc pe toate și vreau câte odată să storc ceva o idee, un lucru de haz, din întregul pachet... Nimic. Mai zilele trecute văd numele lui Vlahuță la sfârșitul unei cronici, și mă reped s'o citesc: *la vitrina lui Mandi fotograful...* [15].

Păcat. — Și ce dor îmi e une ori să mă încălzesc la o lumină din țară! Dar să nu mai facem proces lumei. — Vin dela un teatru, unde se cântă Barbiere [16]. Cel puțin aici ai mulțumiri de astea trainice și curate; ai un local în care unul din acei nenorociți oameni de geniu cum a avut Italia mulți, a stropit plafonul cu fantazia sa aprinsă; ai cântăreți cari te mișcă: un Figaro clasic [17], o Rosină [18] vie ca o vorbă de duh: ai geanta latină [19] în toată necuviincioasa ei splendoare. Câte odată râd singur de asemănarea caraghioslâcurilor noastre cu ale italienilor.

Fundul firei celor două popoare e unul şi acelaşi, şi după cum bună oară Dunărea dela Brăila, orcât e de schimbată, duce cu ea isvorul din pădurea neagră, asemeni ducem noi, cele două naţii, pornirea strămoşilor noştri latini, unii în Carpaţi alţii la Tibru. La noi, ţăranul e mai vânjos, mai flegmatic, se luptă mai de-adreptul cu pământu; sângele dac ce i-a păstrat un oare-care caracter de sălbătăcie, condiţie neapărată or cărui neam de viitor. Or de câte ori văd aici infanteria italiană, îmi aduc aminte cu bucurie de dorobanţii noştri. Aici infanteristul e pitic; umblă cu un pas pripit; are cornişti care cântă nişte minunate arii, pline de soare, duioase, dar molatice; duce puşca în mână, bănănăind'o fără regulă; cum se opreşte, pune raniţa jos, etc. Negreşit, e şi clima aşa.

Dar la noi sărmanu curcănar câte nevoi nu înghite şi el, — şi cu toate astea cât e de altfel! Parcă văd opincele tropăind pe pământ cu încăpăţinare şi pana de curcă ameninţând pacea Europei; parcă aud *goarnele* lor dând chicsuri şi le văd feţele osoase închingate în cureaua căciulei. „Simte cotu, măi!"... Simte el multe, şi mai cu seamă frigu şi alte asemenea plăceri.

Dar la oraş, domnule Negruzzi suntem tále quále. Ba în unele suntem noi poate mai geantă latină decât ei, — în politică bunăoară. Nu 'i vorbă, în această nobilă ramură noi avem şi multă necinste bizantină. Grecii ne-au lăsat urma dinţilor lor veninoşi. Insă în celel-alte manifestări: în sfânta beţie bună oară, or în galeria teatrului naţional, între acte, când se dă Păstoriţa Carpaţilor [20], — fraţi de cruce!...

Deci, spre a mă reîntoarce la cele ce spuneam mai sus, când nu poţi stoarce din jurnalele noastre nimic, te duci spre pildă la teatru. E aici un creştin care a moştenit dela tată-său câte-va milioane şi gustul operei. Se numeşte Lonzogno. Toate lucrurile artistice dar curioase îl ademenesc.

Dă opere noi, pe cari nimeni nu îndrăzneşte să le administreze publicului; desgroapă câte o pagină veche care i se pare lui frumoasă; ruinează editori de muzică ce 'i stau în cale; prinde câte un cântăreţ pe gârlă şi'l scoate la lumină, — petrece în sfârşit pe socoteala lumei, dar cu pricepere. Eu îi datoresc una din cele mai curate impresii de artă ce am avut de când sunt la Roma: *Orfeul* lui Glück [21].

13 Aprilie.

In sfârşit, Coane Jacques, dete dumnezeu şi căzurăţi dela Guvern!... Erà să zic *căzurăm,* dar mi-e frică să nu fac ca musca care se 'ntorcea dela arat pe coarnele taurului și se simțea foarte ostenită. Dacă n'aşi aveà oroare de politică, aşi zice că o asemenea cădere e mai demnă decât un succes chiar neîndoelnic, căci pentru a te retrage când împrejurările nu te silesc încă, trebue caracter. Dar să lăsăm la pustia necazurile politiceşti. Cred că pe noi noul guvern nu ne-o da afară; şi chiar de ne-o da, nu'i nimic.

După cum vedeţi am întrerupt şirul povestei de mai 'nainte.

De-o cam dată mă simt în alte dispoziţiuni sufleteşti. Sunt 8½ de dimineaţă. O adevărată zi de primăvară a înfăşurat lumea în respirarea sa parfumată.

E cald şi bine. Venind încet pe uliţe, mă uitam la umbrele palatelor cari tăiau profiluri posomorâte în pânza luminei. In piaţa Termelor lui Diocleţian locul se lărgeşte. Apa săltăreaţă din vasele de marmură pare a se scăldà ea însăşi în mirajul fermecător al clarului. Câte odată îţi pare că lumea e alcătuită după o mare lege de armonie, şi oamenii, dacă 'ţi sunt necunoscuţi şi'i vezi trecând cuminţi pe uliţe, nu te mai supără. Dimineaţa nervii sunt liniştiţi, gândirea e senină, fleacurile te supără, îţi place să taci, şi fantazia urzeşte o cale lungă de trandafiri pe care te pierzi ca un pribeag... Inchipuiţi-vă că n'am închis ochii toată noaptea. Imi simt un grad de saturaţie de firea altuia care substitueşte toată negura firei mele, şi mă cred oare cum dublu, cu un mănunchiŭ de impresii strâns legat dar de diferite naturi. Nu'i aşa că înţelegi acest mişmaş de cuvinte? Eu vreaŭ să spun ceva, dar cine ştie ce-oiŭ fi spunând.

Şi mergând aşa pe uliţe, caut nişte hecxametre. Am o amintire care mă chinueşte, dela villa în măreţe ruine a lui Cicero, la Frascati sus. Aş voi să ştiŭ ce credeţi de un aşa fel de poezie.

Eŭ multe aşi mai spune *pro,* dar... ia să vă dau mai bine câte-va versuri:

Dela Villa Tusculana [22]

Tristele / umbre se / lasă pe văi de / sus de pe / dealuri,
Singure /, palide /, pline de-o / lume / vie de / basme;
Bradul um / brela şi-o 'n / tinde pe / muchea / arsei co / line;
Mierla şa / galnică / ţipă prin / grase / tufe de / lauri.

Am pus printre măsuri parmacele ce le vedeți, ca să nu mai avem vorbă. Așa trebuie să meargă șeartul cântecului. Nu v'ați săturat de rimele noastre?

Mai limbă ușoară decât cea românească pentru a stihui, nici că se mai poate. Și apoi, simțimentul meu e de așa fel că nu primește drumul mare a lui *făceai* cu *dregeai.*

Odio l'usata poesia: concede
Comoda al vulgo i fiosci fianchie senza
palpiti sotto i consueti amplessi stendesi e dorme [23].

Curat vorba poetului: poezia uzată își dă cu 'nlesnire vulgului flancurile moleșite, și fără emoțiune, sub obicinuitele sărutări, se 'ntinde și doarme.

Se 'ntinde și doarme e o poemă întreagă. Carducci [24]. Apropo și de Carducci.

Am început să traduc din *Odi bàrbare* [25] o minunată pagină de clasicism modern. *La Fôntâna Clitumno* [26].

Dă doamne bine cu câte-am început.

Fiind-că azi e blagoveștenia și ași vrea să mă duc la capelă să iaŭ o ramură de salcie, vă las, cu nădejde de a relua firul lui *Orfeŭ* altă dată. — Vorba *salcie* e întocmai în Carducci.

Al D-voastre totd'auna același,
DUILIU ZAMFIRESCU

IV

Roma, 29 Maiu 1889

IUBITE DOMNULE NEGRUZZI,

Bine ați făcut că mi-ați scris, fiindcă m'ați scos dintr'o piroteală și nehotărîre aproape bolnăvicioasă. Am atâtea comedii începute, încât mi-ar trebuì 9 suflete, fiecare cu deverul său, ca s'o scot la capăt. Afară de asta, luna lui Maiu e plină de Sirocco, vântul cel mai nesuferit, care te moleșește, te deprimează așa, încât cu puțină nevoie în viață, te gândești numai decât la suicid. O statistică în acest sens ar fi curioasă.

In Roma tentativele de suicid sunt nenumărate. Gazetele caută

numai decât cauza în mizerie sau în amor. Eu cred că asta e numai cuvântul hotărîtor, — starea latentă fiind pregătită mai dinnainte de o surexcitare nervoasă generală, provenită dela Sirocco. Bine, n'aveţi idee ce e! D-nu şi D-na Maiorescu zâmbeau când eu mă jeluiam, şi au plecat cu zâmbetul pe buze; dar numai o zi dacă mai steteau, erà să văd pe sensitiva cuconiţă cu capul în mână, blestemând soarta acestei omeniri peste care se plimbă zefirul Africei; şi adio Lascăre Viorescule [27], adio bere, adio zacusca dintre 4 şi 5, şi toate bunătăţile lumei aceştia!...

De, în zilele cele-l-alte, frumoasă e Italia. Şi eu nu doresc mai bine decât să veniţi. Acu m'am întărit în arta ciceronisitului. Numai, Coane Jacques, trebue să faci un stagiu prin curente, ca să nu cazi la pat din prima zi. Glume, toate astea. Inţelegeţi că dacă ar fi aşa, eu ar trebui să fiu deapururea bolnav de brâncă, şi, slavă domnului, n'am nici o meteahnă.

Acu de-ale literaturei.

Bine, domnule Negruzzi, să vă trimit.

Dar începusem o lucrare mai lungă, pentru care îmi trebue timp, linişte şi senin. Cred că în vara asta, ca şi 'n cea trecută, o să fiŭ silit să stau în Italia, cu această deosebire că dacă voiŭ rămâne singur o să mă duc or în munţii Sabini, la Suliaco, or la mare pe la Castellammare, Capri sau poate la Livorno, unde să respir puţin şi să fiu cu totul al meu.

Sper să pot fini ceea ce am de mult început. Cred că ştiţi ce greu e şi câtă disciplină trebue, ca să te aşezi în toate zilele la acelaşi lucru, să'ţi urmăreşti crâmpeiul de idee ce aĭ şi să'ţi ţii fantazia în lanţ ca pe un prepelicar.

Cu toate astea, cum am zis, o să mă puiŭ să sfârşesc o novelă mai aşa, de un număr, pe care o înjghebasem încă din toamna trecută, numită *Alesio* [28]. Subiectul e de prin ţările astea.

Dar Dumneavoastră ? Madame Maiorescu mi-a spus că sunteţi bine cu totul. Prin urmare ar trebui să mai daţi o parte de activitate şi Convorbirilor.

Vă rog să bine voiţi a spune d-lui Teclu că primesc neregulat numărul. Cel[e] două din urmă, Apriliŭ şi Maiŭ, le-am găsit aici închise în acelaşi plic şi venite târziu. Despre carte, s'o lăsăm

până la venirea mea, la toamnă, ca să vă pot scrie un cuvânt pe ea. Vă cer mii de scuze că nu mi-am făcut datoria la vreme.

Pentru înscrierea pe coperta Convorbirelor nu e nimic de zis: faceţi cum doriţi.

In curând veşti noi dela devotatul D-vs.

DUILIU ZAMFIRESCO.

V

Roma, 10 Februariŭ 1890.

DOMNULE NEGRUZZI,

La plecarea mea din ţară v'am făgăduit să vă trimit încercarea de roman, al cărui început îl citise domnu Maiorescu, pentru 1 Martie, ca să poată apărea în numărul de 1 Aprilie, — dar au venit împrejurări cari m'au împiedecat de a lucrà. După o lungă chibzuială cu mine însumĭ, am hotărît că e bine să mă însor. Şi mă însor.

Fără să fiŭ câtuşi de puţin ameţit — fiind-că lucrul se face fără de histerismul care în de obşte însoţeşte asemene acte — sunt ocupat cu faptele şi vorbele vieţei reale: ba tu hârtie de întins pe pereţĭ, ba tu act de naştere, ba iute ăla zice că eştĭ prea aşa, celălalt alminteri, — şi deşi eu înnalţ din umerĭ şi fac ceea ce trebue să fac, totuşi, când intru sara acasă, mi se 'ntâmplă să mă uit în oglindă şi să nu mă văd, atât de concentrată şi de resfrântă îmi e mintea în lăuntru. In adevăr, cred că nici o dată nu mi-am avut gândurile mai strânse, dintr'un instinct de apărare. Le simt parcă grămădite într'un mănunchiŭ, şi am câte o dată sensaţiunea că aşi putea să le ţiŭ într'o mână, plastic, ca pe un snop de mlaje. De altminteri, aderenţa aceasta a eului meu, altădată risipit, e firească. Singur mi-am pregătit tot, şi tot singur trebue să am răspundere.

Astfel că romanul, în loc să'l scriu, îl fac. Căci, fără să fie nimic romanesc, în sensul literal: peste tot unde e viaţă, unde sunt mişcări sufleteşti, romanul e gata. Şi haide înnainte. Om vedea-o şi pe asta.

Vă rog însă să nu'mi puneţi cruce, ca la mulţi din vechii

colaboratori ai Convorbirilor, cu tradiţionalul „l'am pierdut şi pe ăsta", fiind-că nu înţeleg prin însurătoare să iau drumul cimitirului, şi am bună nădejde că viitoarea mea cucoană să fie de părerea viitorului ei soţ.

Şi aşa să ne vedem sănătoşi.

DUILIU ZAMFIRESCU.

VI

Nizza, 16 Martiŭ 1890.

IUBITE DOMNULE NEGRUZZI,

Sunt în întârziere cu răspunsu, dar v'aţi însurat şi D-vstră şi ştiţi câte sunt la capul românului în asemenea împrejurări.

In cele din urmă toată dandanaua asta s'a sfârşit, şi iată-mă reintrat încetul cu încetul în viaţa obicinuită, având un moment liber ca să vă scriu.

Sunt la Nizza cu femeea mea de Marţi la 12 Martiŭ. Primele trei zile erau aşa de frumoase pentru viaţa pământească. Soare, mare, palmieri, roze păreau a se topi în suflarea primăverei, lăsând organismului omenesc impresia complecsă dar armonică pe care o lasă ochiului colorile limpezi din *Hrăpirea Europei* de Tiziano [29]. In lumina asta, lumea pare a se legăna în plasa iluzielor sale cu o nespusă înlesnire, — ceea ce în fapt este adevăratul merit al frumosului natureĭ : nimic sau aproape nimic din lumea reală nu rezistă la o critică amănunţită ; dar unele lucruri mai mult de cât altele înlesnesc în noi iluzia frumosului perfect. De trei zile însă s'a sculat vântul de pe mare, şi cum hotelul nostru e chiar în mal, a tras în gazdă la noi. Se plimbă noaptea şi ziua prin cele odăi, de ţi se pare că nu mai e proprietar Mussiu Durbec, ci el. Apoi a mai adus spre petrecere şi o drăguţă de ploaie, de'ţi spală toată văpseaua luminoasă a celor trei zile de mai 'nnainte. Parabola mântuitorului: 7 vaci grase şi 7 slabe. [30]

In rezumat însă, Nizza, Beaulieu, Monaco, Bordighera, San Remo, etc. sunt locurile în care viaţa mi s'a părut cea mai stranie de până acum. Pe un fond de frumuseţe naturală, căreia îi seamănă numai conca d'oro în care stă Palermo sub Monreale, a zidit mâna omenească un imens circ de plăceri şi de depravare, în care aleargă un

singur cal: jocul. Faimosul Monte-Carlo, care de pe cornişe pare aşa de frumos, văzut de aproape e oribil. Stilul casinului şi al hotelurilor e degradator pentru un ochiu civilizat, grădinele sunt pripite şi nefireşti ; lumea interlopă ; cafenelele scârboase, — aşa că dacă n'aşi fi convins că organizatorul acestei necuviinţe erà un samsar ordinar, aşi fi tentat a crede că erà un om de geniu, atât e de bine reprezentat în aerul dinafară sufletul dinlăuntru. Aici ar fi trebuit să puie Dostojewski pe *Jucătorul* lui [31]. Dar încă odată natura e splendidă şi am fost mulţumit să văd de aproape Bordighera, unde se petrece minunatul roman a lui Ruffini : *Dottor Antonio* [32].

Şi fiindcă sună la masă, scurtez rugându-vă să iertaţi or ce întârziere şi să mă credeţi al D-vstre devotat

DUILIU ZAMFIRESCO

VII

Roma, 11 Maiu 1890.

IUBITE DOMNULE NEGRUZZI,

După cât văd, saltarele goale v'au speriat de tot. Ale mele nefiind mai pline, îmi iau libertatea să mă sperii şi eu. Ca să fie treaba serioasă, n'aşi puteà să vă trimit de cât o parte din roman ; dar asupra acestuia mă aflu încă în litigiu cu domnu Maiorescu. Sper de toamnă să'l am gata.

Dar ce'i de făcut până la toamnă ? Iată aci trei poezii vechi, cetite la Convorbiri încă de când eram în ţară. Dacă veţi rări strofele, ajungeţi la vre-o patru sau cinci pagine de tipar. E puţin, — dar vă pregătesc în curând proză.

Eu mai am lucruri gata scrise la Roma, însă acestea sunt ciudate, nu ştiu până la ce punct pot fi gustate *astăzi* de public. In toate cazurile ar trebui publicate (fiind o serie de poezii) toate într'un număr, sperând că o dată prins cetitorul cu una mai interesantă, să aibă răbdarea de a le ceti pe toate. De asemeni, ce ziceţi, pe vremea asta de secetă, de traducţiele din Leopardi ? [33].

Aşteptând să'mi răspundeţi, vă rog să arătaţi doamnei Negruzzi respectuoasele mele urări de viaţă lungă, cu păr negru, în casele cele noi.

Al D-vstre cu totul devotat

DUILIU ZAMFIRESCO.

VIII

Roma, 30 Maiu 1890.

IUBITE DOMNULE NEGRUZZZI,

Iată secate toate isvoarele saltarelor mele. Vă mărturisesc că poeziele le păstram pentru mai târziu, cu gând de a face o culegere aparte de lucruri inedite, inspirate pe pământul Italiei. Dar e lipsă mare, și la vremuri de lipsă, omul cheltuește toate economiele, ba se și împrumută. Deci, ce va fi slab, autorul se roagă să le treceți în exercițiul anilor viitorii, când dânsul speră să'și răscumpere, cu încercări mai serioase, slăbăciunele de acum. Traducțiele din Leopardi înțeleg a vi le trimite nu ca umplutură ci ca lucru frumos. De și nu e nici ritm, nici rimă, și zică-se or ce contra autorului, farmecul și seninătatea cu care se exprimă asemenea simțiri omenești, trec, cum trec în tangentă razele Soarelui pe lângă pământ, dincolo de noi, și cu critica de pe planeta noastră nu ne aducem umbră decât nouă. Am căutat să traduc cuvântul italienesc cu vorba românească cea mai potrivită și mai poetică, și vedeți, bună oară din poezia cea dintâi, ce cântec simplu de durere se desprinde din ele. Despre cum se mișcă de la Vrancea [34] și alții, eu i-am uitat de mult. Tot ce se poate întâmpla, e că dela Vrancea, sau altul, să ajungă Ministru [35] și să fiu silit a'l ruga să mă protejeze. Dacă însă voiu fi tot așa cum sunt acum cu sufletul, e probabil că o să'i dau pace chiar Ministru fiind. Astfel că, despre partea mea, să fie sănătoși... Aș dori ca poeziele ce vă trimit acum să le publicați într'un număr când veți voi. Despre călătorii, dacă în atingerea nordului Italiei sunteți hotărîți să mergeți împreună cu d-nul Maiorescu spre valea d'Aosta, sau or unde în Italia, ne vom vedea. Deci să ne vedem sănătoși

Al D-voastre devotat amic,
DUILIU ZAMFIRESCO

Proză nu mai am, și ca să încep acum ceva, ar trebui să las ceea ce lucrez, — iar cele lăsate cu greu se mai reîncep.

IX

Orvieto, 22 Iuniŭ 1890.

IUBITE DOMNULE NEGRUZZI,

Am primit ierĭ, aici, scrisoarea dumneavoastră, și, așa departe de țară, într'o lume atât de străină, mi-a făcut o plăcere mai mare decât de obiceiu. Am cetit'o tihnit, la umbra castanilor, între două lecturi clasice: Tacit (traducțiunea lui Davanzati) [36] și Pliniu cel tânăr (traducerea Sacy et Pierrot) [37]. Sunteți mulțumit de societate? Aceste nume pretențioase vin naturalmente sub condeiŭ: de când am început să citesc, după recomandația domnului Maiorescu, pe Gibbon [38] (pe care mi l'o dăruit anul trecut la Roma) m'am supărat pe istoricii moderni. Mai scriitor discusut decât suscitatul englez nu cred să existe. Așa, am hotărît să mă duc la isvoare, cari îmi erau la îndămână în biblioteca lui socră-meu, și încet, încet m'am îndrăgostit atât de mult de istoriciĭ lui Trajan, în cât am început să regret că nu sunt îndestul pregătit spre a scrie o Istorie populară a împăratului nostru. Ce carte frumoasă s'ar putea face, domnule Negruzzi, la Roma, având toate datele istorice, urmărindu'l pe monumente, studiindu'l pe busturi, cercetând forul și deaproape copia în platru a coloanei ce se află în muzeul Lateran, cu Fröhner [39] alături, și posedând mai presus de toate căldura unei inime de român tânăr, care s'a pătruns de mărirea și geniul acelui ce ne-a adus la gurile Dunărei ! Scrisă într'o limbă românească limpede și încălzită de entusiasmul unui suflet optimist, o asemenea carte n'ar avea nici o valoare istorică pentru străini, dar pentru noi româniĭ ar fi o comoară. Ce este istoria lui Bălcescu, decât o pagină de entusiasm asupra lui Mihai Viteazu, scrisă de un artist ?...

Nu'mi stricați iluziele, dacă nu'mi împărtășiți părerile.

Imi pare bine că Leopardi v'a mișcat: e semn că traducerea a prins ceva din farmecul originalului. Incerc acu să traduc două alte bucăți, cari sunt toată baza teoriei sale: 1° *Canto notturno di un pastore errante dell'Asia* [40], 2° *La ginéstra, o il fiore del deserto* [41]. Despre întreaga traducere a lui Leopardi, nu răspund.

Mă leg de dânsul când sunt ostenit de alte lucruri, între cari și de viață câte odată, căci, cu toate mulțumirele pământești, acel *perché delle cose e del tacito, infinito andar del tempo* [42] se deșteaptă în noi, or cât am fi de fericiți și de drept cumpănitori ai lumei aceștia. In colo, toată activitatea mea actuală se încheie în romanul început.

Puțin câte puțin, el se desfășoară pe planul vechiŭ și merge înainte.

De patru zile mă aflu aici cu nevastă-mea. E o colină a Apenninilor, verde așa cum o cântă Carducci și precum e toată Umbria. Sunt la 3 ore cu drumul de fier de Roma și la o oră cu trăsuri de stațiune. Vom sta aici până în Noembrie. Eu viu la fiecare două sau trei zile, și'mi petrec vara pribeag între Orvieto și Roma. Viu la Milano neapărat și mergem la Aosta și unde vreți (în Italia). Am însă a vă face rugămintea de a veni înnainte de 15 August sau după 1 Septembrie stil nou. Dela 15—30 August absolut nu pot să lipsesc din Roma, pentru afaceri ce le am cu socrul meu, foarte însemnate. Trebue să mergem la Florenza, unde se află sediul Societăței drumurilor de fer, spre a regula niște titluri de acțiuni zestrale, etc. etc. Vă dau detaliĭ ca să nu bănuiți că e vorbă goală. — Vă rog și rog pe domnu Maiorescu să hotărască mergerea la Aosta în începutul lui August stil nou, ca să pot veni să vă văd. Ași fi fericit dacă ați admite rugămintea mea.

Cu bine și la revedere, da ?
DUILIU ZAMFIRESCO

X

Orvieto, Villa Napoleoni
14 August 1890.

IUBITE DOMNULE NEGRUZZI,

Aflu din *Familia* [43] d-lui Vulcan, că fratele D-voastre, d-nul Leon Negruzzi a încetat din viață [44]. L'am cunoscut personal și l'am

cunoscut mai cu seamă din una sau două novele, pline de vigoare, publicate în Convorbiri [45].

Vă cer voie a vă exprima adânca mea părere de rău, — şi vă rog să mă credeţi ca în totdeauna al Dvs. prea devotat

DUILIU ZAMFIRESCO

XI

Roma, 12 Noembrie 1890.

IUBITE DOMNULE NEGRUZZI,

Cu vie plăcere am cetit scrisoarea D-Voastre şi am văzut că sunteţi sănătos. O fi ceva sau n'o fi nimic serios în cura D-rului Mattei, puţin ne pasă. Faptul e că v'a făcut bine, lucru de căpetenie.

Trebue însă să mă plâng în contra D-V că aţi venit până la Bolonia, fără să'mi daţi de ştire. Inţeleg că umblaţi după sănătate iar nu după petreceri, — dar, or şi cât, eu m'aşi fi repezit până acolo să vă strâng mâna.

Despre cele două picturi de care îmi vorbiţi, cred că lucrul e uşor şi puţin costisitor, dacă nu au o reală valoare artistică (căci dacă sunt de preţ, e păcat să le dăm pe mâna unui cârpaciŭ, şi un pictor cu renume trebuie plătit). Vă pot afirma a priori că vă găsesc meşterul trebuitor. Cred însă că e bine să ne lămurim asupra unei chestiuni prealabile. D-Vstră ştiţi că Italia are o lege cu privire la lucrurile de artă vechĭ, care împiedecă eşirea lor din Regat. După ce moşnegiĭ D-vs vor fi meremetisiţi, cum îi scoatem la graniţă ? O fi poate vre-un mijloc, dar eu nu'l cunosc. Pentru mine, cel mai practic ar fi venirea mea în ţară. Cum noi ne bucurăm de inmunitatea diplomatică a nerevizuireĭ cuferelor, le-aşi pune în fundul unei lăzi şi vi le-aşi aduce. Dar eu nu ştiu când viu. Călătoria mea atârnă în parte şi de poziţiunea ce mi s'o face la Minister. In tot cazul Socrămeu, care e un om înţelept, se va întoarce peste trei zile la Roma şi'l voiŭ întreba cum e mai bine de urmat.

De la roman, multă sănătate. Creşte: e la fila 193. Pe la sfârşitul luneĭ ăştia sper să vi'l trimit, gata.

Mă bucur de lucrarea lui Petrașcu [46]. Il auzeam vorbind despre acest studiŭ încă de pe când eram în țară, dar nu cunosc nimic din el. Dacă veți începe a publica Memoriele de la Junimea [47], scrisori de-ale reposaților Alexandri [48] și Eminescu [49], studiul lui Petrașcu, etc.... anul are semne bune. Și à propos de publicare, eu doresc ca încercarea mea de roman să fie trasă în volum, după ce va apare în Convorbiri. De aceea voiŭ recurge la D-Vs sau la d-nul Maiorescu pentru o vorbă bună pe lângă Socec. La din contra mă voiŭ vedea silit să'l public pe socoteala mea — bine înțeles tot după Convorb. De-acuma în colo păcatele mele de scriitor sunt greu de lecuit, fiind-că sunt oare-cum constitutive: izvoresc din felul meu de a simţi și a gândi. Nu se poate schimba de cât ceea ce este artificial simțit. Dar vom vorbi despre asta mai târziu, după ce vă voiŭ trimite romanul.

Ieri, întorcându-mă de la țară, am găsit acasă un jurnal literar grecesc numit *Evlomiak,* trimis sub bandă de la Athena, fără nici o explicare. In el se găsește o traducție a unui fleac de prin *România liberă* [50] de la 82, intitulat *Baba-oarba.* Cu acest prilej, palicarul de traducător dă o schiță biografică a autorului, în care afirmă, cu o egală nesocotinţă, că la 18 ani eram un june plin de geniu, iar 32 sunt un *steril.* Auziți steril, tocmai când eu încep a avea copii! Imi vine să'l poftesc la botez pe grec. Vă rog să arătați sărutări de mâni doamnei Negruzzi și s'o întrebaţi ce dorește să'i trimit, nostim, pentru casa cea nouă, de la Roma

Al D-vstre devotat
D. ZAMFIRESCO

XII

Roma, 8 Decembrie 1890.

IUBITE DOMNULE NEGRUZZI,

Printr'un pachet poștal a parte, vă trimit în fine romanul [51]. Mă gândeam să vă istorisesc toată geneza lucrului și să vă dau

lămuriri asupra unor particularităţi, cari poate să vi se pară ciudate, — dar am socotit, acum în urmă, că e de prisos: „autorul a vorbit" [52], povestea veche.

Dacă, pentru un cuvânt sau pentru altul, nu vă va plăcea, — vă rog să'mi păstraţi manuscrisul, fiindcă este originalul şi copie nu am.

Vă rog să'mi răspundeţi de primire.

Al D-vstre devotat
DUILIU ZAMFIRESCU

10. Dec.

Ca să nu rup scrisoarea, adaog:

Spre mai multă siguranţă trimit manuscrisul prin scrisoare recomandată.

Nu mi-aţi mai scris nimic despre tablouri.

XIII

Roma, 4 Februariŭ 1891.

IUBITE DOMNULE NEGRUZZI,

Au trecut serbătorile Crăciunului fără să'mi scriţi dacă aţi cetit manuscriptul. Ştiŭ că aveţi mult de lucru şi nu v'aşi importuna cu literatura mea, dacă n'aşi fi încredinţat că încercarea de faţă poate să displacă mai mult de cât de obiceiu. E „un cas de consience" în insistenţa mea.

Pe aici, Carnaval şi soare. După vre-o 10 zile de frig, cu două de ninsoare, vremea s'a îndreptat. Mascaradele umplu uliţele, în zdrenţe medio-evale, călări pe hâţe de cai în trei picioare, or sprijiniţi pe tocuri scâlciate. Ieri şi azi il getto dei coriandoli (pe româneşte împroşcătură cu gloanţe de var) pre Corso într'un câmp de bătaie de zidari. Femei în toată firea, de pe la balcoane şi fereşti, îşi aruncă praf în ochi cu iscusinţă minunată.

Băeţii cari trec pe sub balcoane vor ei să ridice privirea spre

partea locului, dar îi orbesc hapurile de gips. Şi se zice că, în aprinderea luptei, sunt multe de văzut.

Mă rog, geantă latină nu'i ?

Peste tot balamucul acesta, soarele tomnatic pare a privi şi surâde ca un flăcău bătrân: a văzut el multe crailâcuri, mai cu vârf, pe vremea papilor, când Iuliŭ 2-a [53] să lupta cu cardinaliĭ spre a'i împedieca de a face prea multe blestemături pe la fraibaluri. Ieri, Ministrul a scăpat din coriandoli ca dintr'o stână: hămăit ca vai de oameniĭ.

In sfârşit la Piazza del Popolo sunt alergări de *butteri* (un fel de herghelegii din campania romană. Priveliştea de pe Pincio erà ieri minunată. Pentru întâiaşi dată mi-am putut vedea, plastic, întruparea imaginei unui circ roman, al Coliseului bună-oară. Toate acestea, ca să vă spuiŭ că ar trebui să veniţi la Roma.

Punct, şi cu bine. Aştept un rând de răspuns

DUILIU ZAMFIRESCO

XIV

Roma, 14 Martie 1891.

IUBITE DOMNULE NEGRUZZI.

Intorsătura ce au luat'o lucrurile politice la noi, trebue să vă preocupe de o cam dată mai mult de cât literatura. E firesc să fie aşa, fiindcă viaţa trăită este mai pasionată decât cea reflectată prin romanele şi versurile noastre.

Cu toate astea, o vecinică năzuinţă a sufletului omenesc către ceva mai bun decât ce se trăeşte, face pe mai mulţi dintre noi să se întâlnească într'un unghiu nevăzut, pierdut în senin, de care ni se anină idealurile.

Faptul că în mijlocul tribulaţiilor electorale, vă veţi strânge la Iaşi să sărbătoriţi un aniversar literar, dovedeşte aceasta mai bine de cât toate frazele. Eu la Convorbiri sunt, relativ, un om nou. Cu toate astea aşi lăsa toate întrunirile politice pentru cea literară. Trebue să fie foarte curios de a vedea ce rasă de capete se dobândeşte după o selecţiune literară de 25 de ani [54]. Credinţa mea este

că venirea Convorbirilor la Bucureşti a semnalat un moment de întoarcere a purului sânge către speţa vulgară. Imi aduc aminte de primele timpuri ale întrunirilor Junimei de la Bucureşti [55] în care eu, fricos, cu un cult ascuns pentru oracolii templului, veneam să ascult, să sorb vorbele lor, aducând cu mine imaginea atât de plastică a statuei albe din criticele d-lui Maiorescu.

Eu eram crescut de copil în citania Convorbirilor. Şi regulat eşeam cu o tristeţe ascunsă în suflet, fiindcă mi se părea că *ce n'est pas ça*. In-adevăr, pe acele vremuri „convorbelnicii" de la Bucureşti erau grozav de împestriţaţi. Se întâlneau la un loc d-nii Ureche [56], Hâjdeu [57], Pecus [58], Macedonski [59], B. Ştefănescu [60], Vlahuţă, Baican[61]; autori cu articol indefinit ca d-nii Antonescu-Lupul[62] şi Găvănescul[63]; fratele Scipione Bădescu [64]; Scrob [65]; un biet nenorocit (Ansănescu [66] sau aşa ceva) cu o pacoste de poemă, fără număr de cânturi, despre care răposatul Alexandri zicea că „e o lucrare de talent"; etc. et..., — toţi aceşti domni, persoane foarte onorabile, şi, unii, oameni cu dar, dar făcuţi de fire ca să nu se înţeleagă nici odată cu Convorbirile. Când mai venea şi epoca Academieĭ, apoi dă doamne bine: Marieneşti [67], Burieneşti [68], Vulcani [69] şi alte cataclisme, schimbau cu desăvîrşire caracterul vechilor convorbiri. Toate aceste naturi eterogene au avut o înrâurire secretă asupra literaturei junimei, fie prin strecurarea a câte un articol în Revistă, fie prin graiu şi de făimare; ast-fel încât, revenind la selecţiune, s'a făcut o nouă încrucişare între rasa porumbilor darwiniani, les culbutants, cum s'ar zice porumbii jucători, cu porumbii guţani (les Bisets) şi isprava a fost că purul sânge junimist a rămas cât-va timp în loc. Prin urmare cum puteţi D-vstră vorbi de „onorabilă retragere [70]" ?

Sunteţi dator să rămâneţi la hulubărie, ca să nu se mai întâmple împărecheri cu rase sălbatece. Porumbul junimist (fie zis fără aluziune) este din firea lui foarte prolific. Incă un număr de ani, şi rasa se îndreptează.

Concluziune :

Trebuie să rămâneţi la Convorbiri.

Al D-vstre devotat amic
DUILIU ZAMFIRESCO.

XV

Roma, 20 Maiu 1891.

IUBITE DOMNULE NEGRUZZI,

Mă scarpin în cap de un sfert de ceas, ca țăranii cari vin să mai ceară bani pe-un pogon, fiind-că nu știu cum să 'ncep, ca să vă spuiŭ că *Lumea* [71] subscrisului din Convorbiri se publică cu un număr nespus de greșeli. Și dacă ar fi vorba numai de greșeli de tipar !... Dar se pare că cel cu corecturile nu e mulțumit de timpurile verburilor mele. In aceiași frază, două verburi sunt la trecut și două la prezent, cu toate că se povestește ceva întâmplat. Apoi vorba *măsa* e peste tot înlocuită cu vorba *mama*. Ințeleg că cea din urmă e mai elegantă de cât cea dintâi, însă sunt două lucruri deosebite : în românește *mama* nu vrea să zică *la mère,* ci *ma mère,* iar *sa mère* e *mamă-sa* sau *măsa*. In vorbirea de toate zilele, posesivul persoanei a treia se confundă cu substantivul, și tocmai fiind-că se face o întrebuințare zilnică de forma aceasta, ea pierde trivialitatea ce decurge din înjuräturile combinate cu dânsa.

In fine, liniele cari indică dialogul sunt puse unde nu trebuie și nu sunt acolo unde trebuie să fie.

Vă rog Domnule Negruzzi, fiţi cu tragere de inimă, că doar autor sunteți și D-voastră și știți ce pustie de patimă colcăie în vinele noastre, când e vorba de tipar. De cât să'ți vezi lucrurile schimbate, mai bine te vâri ucenic la domnul Cațavileanu [72] și'i recomandezi hapurile în versuri.

Eu mă rog de mată, Coane Jacques, să'ți arunci câte-o privire părintească pe ultimele corecturi, și te-om duce înnainte cu Convorbirile până la nunta de aur. Dar cu alegerile, ce pozná !...

Apăi vine, vorba lui Hübsch [73] asta țară de „măsa pe ghiață". Dacă un Maiorescu cade față de un... Jupan; dacă d. Pogor și D-Voastră rămâneți în urnă, și iese cine știe ce document slavonic de pe vremea Imperiului româno-bulgar, — mai bine îți pui condeiul în brâu, muza în pension și te culci să dormi până la a doua

înviere a sfintei dreptăţi. Iar bine că se alese Excelenţa Sa [74], să mai auzim nostime cu nimbul opoziţiei.

Al D-Voastre devotat amic
DUILIU ZAMFIRESCO.

Hôtel Vittoria
Sorrento

XVI

3 Iuniŭ 1891, Sorrento.

IUBITE DOMNULE NEGRUZZI,

Am primit scrisoarea D-vstre la Napoli, și mă grăbesc să răspund numai de cât, spre a nu întârzia corecturile. Aveţi dreptate întru cât priveşte vorba „măta". La persoana 2-a nu merge. Ba chiar nici la persoana a treia, „măsa", nu merge, când s'ar vorbi intim și despre o persoană a noastră, prieten sau rudă. Dar socotesc că într'o povestire merge foarte bine. Dacă însă nu vă place contopitul „măsa" și voiți să'l înlocuiți cu „mamă-sa", n'am nimic de zis. Nu primesc însă pe „mama" în loc de „măsa", fiind-că miroasă a traducere franţuzească, or a heliadism.

Cât despre moldovenism sau românism, eu nu m'am gândit să combat pe d-nii Corjescu-Aslan de la Liga revendicaţielor moldovene. Domnul cu ei, dacă o vrea şi Conu Lascăr [75].

Scrisoarea D-vstre mi-a adus aminte alte scrisori de felul acesta, pe care în copilărie le ceteam pe la Pruncu [76] sau pe la unchiul meu Mincu, când se îndeletnecea cu literatură, — și, în mijlocul haimanalelor ăstora de napolitani, m'a coprins o admirare sinceră pentru viaţa D-stre de Cap al Convorbirilor, în timp de 25 de ani. Câţi oameni, câte stele aprinse şi înnoptate, câţi rătăciţi, câte amintiri trebue să rechieme în mintea D-vstre discuţiele astea! Cu mine nu veți avea nimic de strâns de scurt, fiind-că nu mă lupt pentru cuvinte. Unde îmi pare că nu merge o vorbă, mă rog să n'o puneți, cu sfânta dreptate de autor în buzunar. Iar, dacă nici asta n'are preţ, fiind-că D-vs sunteți cu și mai sfântă dreptate de Director, atunci ne-am înțeles cu desăvârșire.

După cum vedeți, vă scriu de la Sorrento. Mă săturasem de Roma groaznic, şi am venit la portocali. Faimosul golf de Napoli m'a lucrat straşnic, fiind-că sufăr du mal de mer ca un nenorocit. Dar în sfârșit și asta, ca toate mizeriele lumei, a trecut, și acuma vă scriu de sub neramzi. E pace, zmerenie pe ape și 'n văzduh; florile atârnă de ramuri cu o lene grasă, parfumată, ca o mână de femee eșită din baie. Lămâile par de ceară. Trandafirii prin brazde zâmbesc ca niște fete prietene și așteaptă degetele fine ale necunoscutei zâne să'i rupă de pe crăngi, cum toți aşteptăm pe „mai bunul de mâine" să ne aducă idealul. Iar mâine vine o foarfecă grădinărească şi'l toarnă la coș. Dulci iluzii, foarte trebuitoare vieţii ! Oamenii înțelepţi ar trebui deapururi să'și schimbe țara și prietenii. Pe cei buni să'i caute cu dorul, pe cei indiferenți să'i uite, pe cei necunoscuţi să'i cheme, — și cu aceiași regulă să treacă, să tot treacă mai departe. Dar apoi femeile...

Eu o să îmbătrânesc nebun, însă cu gândul neschimbat. Sunt gata să vă fac o comparaţie, cu gustul neașteptat de lămâie ce'l are o floare de magnolia, pe de o parte, şi surprinderea fizică ce ne face să tresărim când respirăm o șuviță de păr moale și tânăr, pe de alta... însă mi-e frică de domnul Director.

Și deci cu bine. Când v'o fi dor de lume de pe lumea cea-l-altă să poftiți pe la noi. Suntem sănătoși și tineri la Sorrento.

DUILIU ZAMFIRESCO.

XVII

Roma, 31 Decembrie 1891.

IUBITE D-LE NEGRUZZI,

E probabil că nu mult în urma acestei scrisori voiŭ ajunge şi eu la București, și atunci vom vorbi mai pe larg asupra cuprinsului scrisoarei D-Voastre din urmă. Țiu însă chiar de acum a vă mulțumi de bunele cuvinte ce dedicați *Lumei V. și noui* [77]. Or cât de desbrăcat de amor propriu aşi fi, mă bucură o părere atât de favorabilă, cu atât mai mult că mi se părea că munca mea de doi ani trece nebăgată în seamă de nimeni.

Sunt deprins cu indeferentismul de la noi şi chiar îmi plăcea, dar când văd că pentru tot ce nu fac, sunt hulit ca un câine în popuşoi, acuzat că m'am îmbrăcat în pielea lui Loredan şi alte asemenea veştminte, — iar pentru ceea ce fac, tăcere complectă, — mă întreb dacă nu e mai bine să fac pe câinele în popuşoi, să scriu şi să fac intregi, iar literatura s'o las să doarmă, căci atunci e probabil că n'aşi fi acuzat de ceea ce fac şi s'ar vorbi de ceea ce nu fac, adică de literatură? Tot acest fel de silogism fals ar trebui să mi'l aplic şi cu slujba: de aproape 7 ani de când sunt în Minister şi mai cu seamă de 4 ani de când sunt în străinătate, datorii n'am făcut, cărţi n'am jucat, alte blestemăţiĭ încă şi mai puţin, — mi-am împlinit datoria ca or care altul, dacă nu mai mult, — sunt cel mai vechiŭ pe lista de înnaintare, şi cu toate astea locul de Prim Secretar aici, la Roma, unde slujesc, e vacant, şi văd că nu mă numeşte. Apoi nu e mai bine să fac ca ceilalţi?

Sunt amărât, Domnule Negruzzi, de intrigi, de minciuni şi de nedreptăţi. Nătărăul ăsta de Ministru, care a sosit la Roma de vre-o 6 zile, nu'i ştiĭ nici vrerea nici nevrerea. Impăiat în nişte formule goale, e ridicul şi rău-mirositor întru toate.

Scopul scrisorei mele nu era acesta. Vream să vorbesc, precum începusem de literatură. Părerea D-Voastre asupra sfârşitului romanului îşi are valoarea sa. Dar o catastrofă, când nu e cu totul logică, devine o adevărată catastrofă pentru întregul roman. Mie mi s'a părut că firea indivizilor mei nu comportă nici o concluziune în acţiunea romanului. Unii sunt infami alţii sunt buni, trăiesc împreună cu diversitatea Naturelor lor, cum se freacă într'un port de mare hamali de toate rasele: fără altă concluziune de cât aceia de a trăi. Interesul nu stă atât în subiect, cât în reprezentarea lui. Astfel este înţeleasă estetica modernă, spre deosebire de estetica metafizicianilor.

De altminteri, asupra acestui punct vom dezbate mai îndelung cu prilejul unei monografii asupra lui Tolstoi [78], pe care vom ceti-o împreună.

Cât despre celelalte: Vânătoarea [79] şi poezia franceză, faceţi D-Voastră cum socotiţi mai bine. Cu vânătoarea (pe care o aveam începută de vre-o 2 ani) am vrut să dau o icoană caldă a campaniei romane. Numele proprii stau acolo pentru culoarea locală, sunt o formulă de notariat spre a autentifica actul.

Imi pare rău că politica v'a împiedecat de a veni și de astă dată la Roma. Ne făceam, cu femeia mea, o sărbătoare din venirea D-Voastre și a D-lui și D-nei Maiorescu. Respectuoase sărutări de mâni Doamnei Negruzzi. Sărbători fericite și cu bine

DUILIU ZAMFIRESCO.

XVIII

Roma, 7 Apriliu 1892.

IUBITE D-LE NEGRUZZI,

Imprejurările m'au împiedecat de a vă scrie mai curând, atât spre a vă mulțumi de ospitalitate, cât și spre a vă felicită de deputăție. Acuma, prind ocaziunea naşterei băiatului meu, pe care cu deosebită cinste v'o comunic, spre a îndreptă lucrurile. De la întoarcerea mea în Roma, n'am mai primit nici un număr din Convorbiri. Imi închipuesc că vina e numărul jubiliar. Dar acesta va fi probabil interesant. Articolul d-lui Maiorescu [80] îl cunosc : taie ca un crivăţ obrajii socialiști a lui Gherea, și apoi, după un aforism al autorului, trece pe-acasă și'i înflorește geamurile cucoanei. Capitolul D-Vstre din *Amintiri* [81] îl cunosc de asemeni: foarte interesant. Păcat că nu le puteți publica toate de-odată.

Chestiunile politice, oportunitate, etc. toate bune, dar *Amintirile* nu pot interesa de cât atunci când își păstrează cruzimea și sinceritatea unei memorii neatârnate.

Dacă tai de ici, pentru cuvinte de oportunitate, îndulcești colo din prietenie, uiți dincolo pentru politică —, adio farmec. Așa cu *Memoriele* lui Talleyrand: [82] a vrut să fie șiret până și dincolo de mormânt, și i s'a întâmplat ceea ce se întâmplă tutulor oamenilor cari nu sunt de cât șireți: a ostenit lumea.

In fine, sper că Excelența Sa [83], precum și d-nii Pogor [84] și Rosetti [85], se vor sculà fie-care de pe la vetrele lor ministeriale, municipale și banco-naționale, spre a jubilà în al 25-a an al Convorbirilor lor.

De prin București nu mai știu nimic. Păstrez cea mai bună amintire de noua casă din Strada Romană, și vă urez să serbați în ea al 50-a an al Convorbirilor [86].

Pe aici nimic extraordinar. Trăim în dulcea speranță de a sări în aer la 1 Maiu, și asistăm la căderea rușinoasă a ilustrei case Borghese. Nu știu dacă Regele și oamenii bogați de pe la noi vor fi în curent cu vinderea colecțiunei acestia: sunt lucruri unice. Intre alte e și faimosul serviciu de argint și aur, dăruit de Napoleon I surorei sale Paolina Borghese, care face mai bine de un milion și probabil va fi vândut pe prețul jumătate.

E o adevărată jale.

Dar, în fine, asta'i lumea.

Când veți avea nevoie de materie să vă adresați mie, fiind-că sunt aproape gata cu Tolstoï [87]. Partea din urmă „Estetica" merge greu, dar e foarte interesantă pentru mine, fiind un isvor nesecat de observațiuni și de studiu. De alt-fel, știți că în asta stă mulțumirea noastră, scriind: în a ne trăi viața noastră în raport cu oamenii, în noi înșine.

Și așa, cu bine. Respectuoase sărutări de mâni Doamnei Negruzzi

Al D-vstre devotat amic
DUILIU ZAMFIRESCO.

XIX

IUBITE DOMNULE NEGRUZZI [88],

Mii de iertăciuni că nu pot veni să mergem împreună la Vatican. Vântul de ieri mi-a iritat ochiul,așa că nu cred prudent a eși astăzi din nou pe vânt.

Iată un bilet pentru concertul lui *Ondricek,* precum și *Independența* [89] *cu Lupta* [90].

Sunt foarte trist că nu pot veni cu D-voastră.

La revedere mâne
DUILIU ZAMFIRESCO.

Joi. 28.

XX

Bruxelles, 14/26 X-bre 92

IUBITE DOMNULE NEGRUZZI,

Mă simt pentru întâiaşi dată vinovat faţă cu *Convorbirile,* şi prin urmare rog pe bunul lor Director să mă ierte. De şăse luni în coace, viaţa mea a fost pribeagă, plină de nestatornicie, silit să mă plimb de la Roma la Athena, de acolo la Roma, de aci la Bucureşti, iar înapoi la Roma, şi, în fine, la Bruxelles, căutând în acest equilibru instabil un moment de orientare pentru viitor şi negăsindu'l încă: în adevăr, sunt la Bruxelles, hotărît chiar să-mi aduc casa întreagă, dar pentru cât timp ?...

In asemenea împrejurări mi-a fost cu neputinţă să lucrez, — şi eu am suferit, cel dintâiu, moraliceşte şi în toate felurile.

Dar, iubite domnule Negruzzi, *je prends mon mal en patience.* M'am hârşit cu aşteptarea, m'am deprins a mă mulţumi cu făgăduelile, şi slavă lui dumnezeu că nu mi-au pierit toate iluziele. A zice poate *iluzii* e a întrebuinţà un termen nepropriu, fiindcă nu imagina unei mai bune stări materiale îmi stă în minte, ci dorinţa de a lucrà. Câ e de superioară arta, chiar mediocră, pentru cel ce o face, faţă cu alte ţeluri ale vieţei, exemplul meu o dovedeşte. Mă gândesc cu o adevărată plăcere a continuà un crâmpeiu de roman, început de mult, şi îmi pare că toată realitatea imediată a vieţei nu are nici o însemnătate, că e trecătoare şi zadarnică. De altminteri, *îmi pare* e de prisos căci aşa e: realitatea imediată este trecătoare; statornică este numai cea mediată, a sufletului nostru. Acolo, din fericire, limpeziciunea idealului e ca a lacurilor din grote, în cari nu plouă, nu cad găteji de uscături, nu bate vântul. Păstrezi ce ai, închis în tine, şi nimeni nu are, nici dreptul, nici putinţa de a turbura avuţia aceasta. Dar, în fine, ia să lăsăm fiecăruia farmecul închipuirei sale: — Cum stau *Convorbirile ?* Când am plecat din Bucureşti eraţi cam descurajat, şi înţeleg: după 26 de ani de muncă să fiĭ redus a *inventà* scriitori ca să poţi alimentà Revista mai departe ! e trist.

Domnule Negruzzi, aci se pune o întrebare nedreaptă, dar se impune: Aceasta să fie rezultatul muncei şi şcoalei Convorbirilor ? Că Revista a avut o înrîurire mare asupra epocei, mai cu seamă pe când era la Iaşi; că a schimbat direcţia latinistă şi a îndreptat spiretele către bunul gust al limbei populare; că a prigonit şarlatanismul literar al *Revistei Contemporane* [91] şi altora ca dânsa, îmbrăţişând sinceritatea şi munca serioasă, — toate acestea sunt adevărate. Dar epoca aceea a fost o epocă de formaţiune, anormală, în cari forţele eraŭ în luptă. Acum s'a intrat în desvoltarea normală a aceloraşi forţe. Drumul indicat şi cucerit de Convorbiri pare astăzi al bunului simţ. Nu e nici un cuvânt ca astăzi elementele bune să fugă de Convorbiri, cari le-a deschis calea şi ochii. Nu credeţi D-Voastră că editura lui Socec să fie pentru Revistă, ceea ce este căsătoria pentru înamoraţi ? adică o lungă agonie a amorului, produsă din lipsa de piedeci. Şi băgaţi de seamă că Socec ar fi ştrengarul de bărbat, care, ştiindu-se iubit, se duce la club, umblă după petreceri, ba cine ştie dacă nu şi după alte femei, cari, în cazul de faţă, s'ar numi *Revista nouă* [92] (mai proastă, dar maĭ nouă)? Siguranţa editurei îmi pare că a făcut mai mult rău decât bine Convorbirilor.

Ce credeţi ?

Eu văd lucrurile de departe şi poate greşit, — deci s'o scurtez.

Respectuoase sărutări de mâni doamnei Negruzzi

Al D-voastre devotat amic,
DUILIU ZAMFIRESCO

Sper în curând să pot scri şi domnului Maiorescu.

XXI

IUBITE DOMNULE NEGRUZZI,

Mulţumesc pentru cele 4 numere ale *Convorbirilor*, cu cari am petrecut o zi întreagă; foarte mulţumesc pentru bunele veşti că *Junimea* nouă s'a pus pe lucru. Eu îi urez din toată inima succes, şi mai cu seamă trăinicie.

Iată încă o traducere din Leopardi [93], pentru mine încântătoare. De asemeni, à titre d'essai, o odă barbară [94], care nu are barbar decât complecta lipsă de formă. Dar și aici, ca și'n Leopardi, preocuparea mea este de a da cuprinsul (mai cu seamă al vorbelor) cu toată intensitatea de înțelesuri.

Cu bine și în curând mai lung.

Amic devotat

DUI. ZAM.

Bruxelles 1 Martie 93.

N'am cetit încă novela [95] Popovici. Vă voi spune cum îmi place. In grabă și cerându-vă iertare de forma prezentă.

XXII

Bruxelles, Joseph II, 76
8 Martie 1893.

IUBITE DOMNULE NEGRUZZI,

Cu mare plăcere am cetit novela „In lume" a lui Popovici. Cine este autorul, ce, și de unde [96] ? De *unde* e de prisos, fiindcă se vede: de dincolo; dar ce e omul, unde trăiește, căci are în el stofă de scriitor, și merită să se intereseze lumea de el.

O încântătoare simplicitate de expunere păstrează tonalitatea tristă și săracă a mijlocului în care se desfășură novela ! Sandu [97] e *adevărat* de la început la sfârșit, și, lucru de notat, foarte greu de caracterizat, fiindcă e tot în lăuntru și nimic în afară. Ana [98] estompată cu discreție: ulcica de vin fiert pe malul gârlei înghețate, mi-a amintit lungile șesuri din țara noastră, pustiĭ, ninse parcă pentru totdeauna, prin mijlocul cărora un șivoiu de apă sfredelește două mălurele zgrimțuroase. Maistorița Veta [99], hărțăgoasa maistoriță, e leită dumneaei: parc'o vezi lângă *tanti* haraschievicĭ, femeia *bancrotului* [100], poftind'o la aluaturi. Dar Maistorul[101], dar soacrăsa..... toți sunt oameni vii. Dacă s'ar puteà desbărà de unele construcții gramaticale greșite, cum bunăoară întrebuințarea trecutului compus, în loc de trecutul simplu, ceea ce dă o nuanță de transilvanism foarte displăcută, novela ar fi din toate punctele minunată.

Frază ca aceasta „şi fără să ştie ce face, mişcă înainte; când *a fost* însă aproape de cea dintăi şatră se sfii şi n'avù curajul să dea maestrului, cu succedarea neregulată a timpurilor, se întâlbineţe neşte foarte des în novelă, şi, în general în stilul scriitorilor din Transilvania, chiar şi în Slavici, care trăieşte de mult la noi. Autorul încearcă să explice, într'o notiţă de la sfârşit, că „viaţa meseriaşilor nu poate fi descrisă decât în felul vorbirei lor". Aşa este, pentru dialog, *pentru felul vorbirei lor;* dar nu este aşa, pentru felul vorbirei autorului: el trebuie să vorbească bine româneşte, vreau să zic corect, cu sintaxa noastră a celor din România [102].

Dar, în fine, astea sunt lucruri secundare; principalul e, şi eu, în depărtarea asta, sunt fericit mai mult decât D-Voastră din ţară, de a găsi ceva românesc bun.

Cât despre Tolstoï [103] mi-e şi ruşine să mai vorbesc. Socot însă că tot e mai bine să vă spun lucrurile cum sunt: am încercat să'l urmez mai departe (adică încă un număr, cu care s'ar sfârşi) însă mi-a fost peste putinţă, din cauza întreruperei prea lungi, a notelor învălmăşite, a semnelor din cărţi, pierdute cu mutarea, etc. Ar trebui să recitesc toate scenele de căpetenie din toate romanele, — sau, mai pe scurt, ar trebui să mă simt din nou dispus şi încălzit de Tolstoï, ca să pot face ceva. Aşa cum e până aci, poate aveà multe cusururi, dar e făcut cu credinţă, cu deplină convingere. Ceea ce aşi face acum ar fi rece. Tot trag nădejde să vie o vreme în care oamenii să fie mai următori loruşi şi să sfârşească ceea ce încep. Pentru asta însă să nu mă căinaţi: „săracul e pierdut şi acesta pentru literatură", fiind-că nu sunt pierdut: tot mai fac câte ceva.

Sărut mânile Doamnei Negruzzi. Imi pare rău că n'am sfârşit pe Tolstoï, fiind-că aveam o judecată cu Zola şi admiratorii săi. Femeea mea se roagă să nu fie uitată şi D-nei Negruzzi respectuoasele sale complimente.

Al D-voastre devotat amic

DUILIU ZAMFIRESCU

XXIII

Bruxelles, 15/27 Martie 1893.

IUBITE DOMNULE NEGRUZZI,

Domnul Maiorescu îmi scrie că, împreună cu D-ta, m'aţi propus membru corespondent la Academie [104]. Daţi'mi voie să mă grăbesc a vă mulţumi de încrederea ce aveţi în viitorul meu literar, căci trecutul numai judecat cu prietenie ar putea fi luat în considerare.

Am văzut că Ollănescu [105] şi Naum [106] au fost deja aleşi membri efectivi, iar Vlahuţă [107] membru corespondent. Iar bine că de astă dată Academia nu s'a dus pe la Oradea Mare să desgroape fosile latinistice.

Văd în publicaţiele junimei de pe scoarţa Convorbirilor, sub numele meu, anunţat un volum de poezii în editura Socec. Nu'mi pot închipui că editorul s'ar fi crezut autorizat să facă o astfel de publicaţie, fără să mă 'ntrebe, sau fără cel puţin să vă 'ntrebe pe D-vstră or pe D-l Maiorescu. De aceea socot că e o simplă eroare (Numărul pe Martie). Aşi dori să ştiu cine este Străjanu care traduce *Gândirile lui Leopardi* [108]. E bine că le traduce, dar ar trebui să fie mai limpede, mai clasic şi, mai presus de toate, mai exact. Pentru această din urmă condiţie se cere să aibă toate ediţiele însemnate ale lui Leopardi. Unele se deosebesc de altele, chiar în text. Câte-va sunt comentate, şi printre acestea una din cele mai bune este a lui Castagnola (Roma, 1874 şi 91). Dacă e om de omenie, aşi dori să intru cu el în plug, să'i scriu câte-va observaţii ce mi-a suggerat traducerea sa.

De'l cunoaşteţi, vă rog să'mi spuneţi ce e şi unde e.

Am văzut că Pentelicul v'a supărat, din cauza prea marei aproprieri de un munte coleg, producător de adevărat caşcaval. Ce'i de făcut ?

Să suprimăm reputaţia Penteleului nu se poate; să înlocuim versul cu Pentelicul vinovat iar e greu. Dar în sfârşit, dacă găsiţi ceva care să'l înlocuiască, eu primesc [109]. Cine o fi Genel, din numărul pe Martie [110] ? Cele două strofe sunt bune. *Seara de toamnă* a lui

Popovici (1 Ian.) [111] e minunată; de asemeni epigra[ma] lui Cuza *De's Mulți* [112] din acelaşi număr. Cum organizaţi Redacţia cu tinerimea ?

Mă iertaţi că vă fac atâtea întrebări. Scuza mea stă în depărtarea ce ne desparte și în interesul ce mă leagă de soarta Convorbirilor. Femeea mea speră să vadă pe Doamna Negruzzi de vară, şi o roagă să primească respectuoasele și amicalele sale salutări.

Al D-vstre prea devotat amic
DUILIU ZAMFIRESCO.

XXIV

Bruxelles, 13/25 Maiu 1893.

IUBITE DOMNULE NEGRUZZI,

E adevărat că numărul acesta din Convorbiri e mai isteţ decât multe numere din urmă. Aceasta este impresia mea generală. Mai tânăr şi mai sburdalnic, el are vioiciunea vârstei sale, precum şi micele ei neorândueli. Dar are vioiciune.

Acum, în parte, fie-care articol, e mai greu de judecat, fiind-că o afirmaţiune generală nu mai ajunge. *Povestea Vulpei* [113] nu se poate înțelege numai din ceea ce s'a publicat. După proporțiele începutului, are aerul de a deveni un fel de *Batracomiomachia* [114], în care Leopardi [115], punând faţă în faţă armate șoricești și broștești, râde cu atâta spirit de oameni.

Inspecția lui Brătescu [116] ar fi cea mai bună bucată, vreaŭ să zic cea mai originală, dacă Ionescu Teodor [117] nu și-ar fi adus sentimentalismul lui de bacalaureat, care coboară schița literară la nivelul unui articol din Lupta: *Iar bătaia în armată !* Lăsată așa cum o duce până la scrisoarea bacalaureatului, ar fi o minunată reprezentare a unui colţ de lume ,plină de mişcare, cu o notă pasională puternică, ce reese din chiar expunerea scenelor; ar avea ceva din felul atât de original a lui Bret Hart [118], care, indiferent faţă de nevoile colonilor din California, le expune cu o formă glumeaţă, și rar, foarte rar ridică tonul, dar atunci cu o simplitate şi o nobleţe de expresii admirabile : „Et cel homme fort, s'atta-

chant au frêle petit être, comme le noyé, dit-on, s'attache à une paille, fut emporté parle fleuve plein d'ombres qui roule à jamais vers l'Océan inconnu" [119].

Poezia lui Popovici [120], mai cu seamă jumătatea dintăi, e minunată. Acum, o părere grea de formulat este aceea asupra lui Dragomirescu. Cunoști impresia mea despre dânsul, — e curioasă: or de câte ori l'am văzut seara, mai cu seamă în discuțiuni literare, mi s'a părut de-o inteligență cu totul superioară; or de câte ori l'am văzut ziua, la întreaga lumină a soarelui, mi s'a părut spălăcit, fără ton colorant, atât la fisic cât și la moral. Și, din nenorocire, poeziele sale publicate până aci împrumută tonul de ziua, Dragomirescu, pentru mine, nu e poet. In ceea ce privește articolul de critică [121], lucrul se schimbă. Tocmai zilele astea am primit de la Graeve *Literatura și Știința* [122] lui Gherea, cu articolul contra d-lui Maiorescu [123], ast-fel că critica lui Dragomirescu veneà la vreme. Drag. scrie liniștit (mai cu seamă în generalizări), cu perioade pline, plăcute, — pe câtă vreme Gherea scrie pripit și deslânat.

Dar în polemică, Drag. devine confuz și e lipsit de sare ; pe câtă vreme celălalt e picant și mai cu seamă limpede, — calitate asupra căreia insistă într'un mod atât de curios amicul nostru Dr. Și băgați de seamă că eu socot că Dragomirescu are dreptate, că Gherea e mai puțin cult, la temelie; că arta și literatura în sine îl interesează mai puțin de cât alte scopuri sociale tăgăduite. De altminteri vă mărturisesc că, după titlu și după început, nici nu mă așteptam la polemica ce se desvălue în studiul Dragomirescu ; și erà mai bine să nu se desvălue de loc.

Criticele d-lui Maiorescu [124] sunt un subiect minunat, considerate din punct de vedere al teoriei filozofice ce reprezintă, al esteticei și al înrâuririlor sociale.

Cauzalitatea [125] lui Răd. Motru n'am sfârșit'o iar *Observările asupra ortogr.* [126] ale lui Răd. nu le-am cetit până acum. Iată părerile mele. Se poate să mă 'nșel, și e chiar probabil să mă 'nșel, — dar, sinceramente, astea sunt. Socot că e inutil să le cetiți respectivilor autori, de oarece ei nu mi le-au cerut, iar eu nu eram de față când s'au discutat în junime, ca să pot spune ce gândesc în mod spontaneu. Afară de asta, văd că se 'ncepe o perioadă de nouă luptă între Revista lui Gherea și Convorbirile reorganizate,

şi e bine să existe o idee de solidaritate între noi, faţă cu Ponteficele uns de Graeve et C-ie [127].

Vă rog să spuneţi d-lui corector I. A. Rădulescu [128] să nu mai năpăstuiască lumea, punând pe socoteala mea poezii ce n'am comis. De asemenea îl rog să aibă de normă (fiind-că vreau să continuŭ când pot pe Leop. şi Carducci) că nu iscălesc nici o traducere; cel mai mult poate să puie un Z. [129], ca să ştiu în urmă care sunt bucăţile traduse de mine, de oare-ce nu păstrez manuscriptele.

Alte manuscripte, sunt, dar nu am curajul să vi le trimit înainte de a le sfârşi. Urmând povaţa D-vstre şi înclinarea mea, scriu un alt roman, şi sunt atât de fericit! Nu e nici o consolare mai mare, în această vale de lacrămĭ, de cât de a împânzuĭ videniele fantaziei tale pe răbdătoarele lanuri ale sferturilor de hârtie!... Pot cetitorii şi criticii să zică ce-or pofti. Ca amorul, scrisul este plăcut în sine, pentru scris, iar fructul lui puţin importă. Mai cu seamă scrisul de romanuri, unde fiinţele au o continuitate... Aşa fiind de o cam dată lucrurile, rămâne să vorbim altă dată de călătoriĭ.

Cu bine şi respectuoase sărutări de mâni doamnei Negruzzi dela devotatul D-vstre

DUILIU ZAMFIRESCO.

XXV

Bruxelles, 4/16 Iuliu 1893.

IUBITE DOMNULE NEGRUZZI,

Nu m'am grăbit să vă mulţumesc de trimiterea volumului al 2-a din *scrieri complecte* [130], fiind-că ţineam să'mi dau întâiu seamă de cuprins. Acuma, în cunoştinţă de cauză, vă mulţumesc şi vă felicit că aţi ajuns cu bine la publicarea tuturor scrierilor D-Voastre legând astfel într'un mănunchiŭ ceea ce crescuse şi înflorise plantă cu plantă.

Doresc să ştiŭ unde vă aflaţi acuma, pentruca să vă trimit sfârşitul romanului. De bine, de rău, iată'l dus la capăt. Cu o parte din persoanele de aci, sper să scriu când-va volumul al 2-a: *Viaţa la Oraş* [131] (De vă aduceţi aminte Tincuţa [132], Scatiu [133] şi Mihaiŭ [134]

protagoniști. Scatiu, arendașul îmbogățit și mitocan izbutește să ia de nevastă pe Tincuța; se alege Senator; se mută la București; continuă a fi mitocan mai mult ca or și când; își chinuește nevasta; votează cu Guvernul; dă sindrofii etc. etc.). Cu alte cuvinte, de studiat pătura nouă a arendașilor îmbogățiți de agricultură și de răposatul Brătianu, care vrea să facă din ei clasa mezină a societăței românești și sprijinul partidului liberal. Ar putea să fie interesant, nu e așa ?

Și vă trimit pe malurile Prutului (unde îmi închipuesc că vă aflați) o salutare foarte respectuoasă și foarte amicală

D. Z.

XXVI

Bruxelles, 7/19 Iuliu 1893.

IUBITE DOMNULE NEGRUZZI,

Mă grăbesc a Vă mulțumi de urările ce D-Vstră și Doamna Negruzzi bine-voiți a'mi face pentru înnaintarea la gradul de Prim Secretar: a venit încet, dar în sfârșit a venit. Am să mulțumesc amicilor ce mi-au acordat, cu buna lor prietenie, sprijinul moral, și cred că D-Vstră sunteți dintre aceia.

Projectele D-Vstre de călătorie mă fac să'mi lase gura apă. Aix-les-Bains pe de o parte, Napoli pe de alta m'ar tentà grozav. Văd cu plăcere că Roma v'a lăsat o puternică impresiune. Fără îndoială, e un orașiu plin de originalitate. Venezia e încântătoare : poezia într'însa se revarsă în unde parfumate, ca mirosul din petalele unui crin, mereu și tot mereu, dar poate tocmai de aceea sufletul se saturează repede.

Roma e ca un sanctuar, în care fie-cine are câte-ceva de adorat, și pe soclurile căruia aștepți să vezi statuele mișcându-se, or vestalele venind aievea și mișcând tăciunii ce par stinși de 2000 de ani, dar sub cenușa cărora tot mai trăiește o scântee. E mărirea trecută ce pare că s'a adăpostit fricoasă în unghiul zidurilor din Terme; e splendoarea spectacolului celui mai clasic ce se desfășură ochiului de pe Janicul, și se duce, între Pincio și Roma vechie, spre Campania

romană; e, în fine, viața modernă, multicoloră, elegantă, a străinilor din tot universul.

. . . . . . la dea
Roma qui dorme
Paggiata il capo al Palatino augusto Tra'l Celio aperte e l'Aventiu le braccia Per la Capena i forte omeri stende
A l'Appia via [135].

Despre Napoli ce să vă spun? Aici, ca şi la Venezia, impresiele se personalizează, fiind-că Napoli, ca or ce lucru cu mult caracter, e foarte suggestiv: place sau displace până la extrem. E lume care a ajuns la Napoli pe vreme de ploaie; a căzut în mâna camoriştilor de birjari; a văzut toate vermina dezgustătoare de prin carteerele de la S-ta Lucia; a tras la un otel de mâna a 3-a; l'a mâncat noaptea ţânţarii şi alte dobitoace; a mai stat înc'o zi, şi iar a plouat; a văzut banul fugindu'i printre degete, subtilizat cu vorba „Cellenza" (Eccelenza) de toată lumea, — aşa că de'i vorbeşti de Napoli, îţi răspunde:

— „Ce tot spui, nene: dă'i dracului de macaronari, că m'am plictisit de moarte".

Impresiele mele sunt altele. Eu am petrecut în două rânduri, câte o lună, la Napoli, şi, făcându'mi bine socoteala, cred că n'am fost nici o dată mai fericit.

Iată reţeta mea: să mergeţi în Septembrie şi să nu staţi în Napoli de cât timpul trebuitor de a vizita Muzeul San Ferdinando, Filangiesi, să vă urcaţi la Capodimonte (eu pe Vesuv nu m'am urcat), primblare pe Chiaja, câte-va biserici (fără mare însemnătate) etc. Hotel recomandabil *(Grande Bretagne* (cameră la al 3-a sau al 4-a, cu ascensor, ca să aveţi vedere pe grădină şi pe mare). Muzeul San Ferdinando e unul din cele mai minunate din lume, pentru mulţimea şi frumuseţea sculpturilor (Taurul Farnez, Hercule Farnez, Venera Callipyge, infinita mulţime a urnelor sculptate, seria busturilor imperiale, frescurile de la Pompei, admirabilele bronzuri de la Herculanum, şi mai presus de toate vasele din Magna Grecia şi Cameele de la Pompei, cum nu am văzut nici la Athena, nici la Paris, nici la Roma). Când veţi sfârşi cu Napoli, să luaţi trenul pentru Castellammare (o oră); aci, nefiind nimic de văzut, tocmiţi pe piaţă o trăsură care să vă ducă la Pompei (dus şi întors, cu vizită la Pompei, dela 3—4 ore), de acolo înnapoi la Castellammare şi de aci de-a dreptul la

Sorrento, fără a vă opri. Drumul e o minune de frumuseţe (1 oră¾). Preţ, pentru o trăsură cu 3 cai, maximum 15 frs. La Sorrento să trageţi la hôtel Victoria, şi să cereţi să vă dea camere în casa din mijlocul grădinei, cu vedere pe terasă şi pe mare (are să fie poate cam greu, fiind-că la epoca asta toată lumea napoletană şi mulţi diplomaţi de la Roma merg la Sorrento). O dată instalaţi, să vă lăsaţi să trăiţi. Emoţiuni violente, nu.

Dar atâta poesie !... Mai cu seamă dimineaţa şi seara. Aerul tremură de subţirime şi sensibilitate; marea, placidă, oglindeşte golful; Vezuvul gâlgăie foc, în colţul pământului, chemând parcă spiritul distrat către respectul primejdiei.

Dela Sorrento vaporul vă duce în 45 minute la Capri (aci de văzut *la punta di Tiberio* şi drumul la *Ana capri)*. La Sorr. de vizitat Villa Gortchacoff prea frumoasă, şi drumul la *Massa hebrense*. Nu pot sfârşi fără a vă ruga să nu plecaţi fără a vedea Poestum (drum de fier Napoli-Pompei-Cara-Salerno-Poestum).

Templele grece din Poestum sunt poate cele mai vechi şi mai frumoase din lume, anume templul lui Neptun, ale cărui coloane dorice nu au pereche de cât doar în unele temple de la Athena, a lui Jupiter bună-oară. Am întins'o mult de tot. Cu mine e mai bine să nu începi vorba despre Napoli. A propos: la întoarcere, între Napoli şi Roma, trebuie numai de cât vizitată Monastirea de călugări numită Monte-Cassini, — un palat splendid ,pe un vârf de munte, cu o bibliotecă de o bogăţie incalculabilă. Vă rog să'mi spuneţi unde's D-l şi D-na Maiorescu, şi să'mi daţi şi adresa, dacă o cunoaşteţi. Pentru iarna viitoare, veste bună: romanul gata (va fi gata), şi să vedeţi că are să meargă poate mai bine ca celelalte. Aşi dori să ştiu dacă aţi primit traducerile din Carducci: da? şi dacă aţi făcut îndreptarea despre care v'am scris ?

Urmarea criticelor amicului nostru *Drag* [136] îmi place din ce în ce mai puţin. Femeea mea trimite salutări amicale doamnei Negruzzi şi D-Voastre, iar eu unesc respectuoasele mele omagii şi sunt al D-Voastre devotat amic

DUILIU ZAMFIRESCO

XXVII

5/17 Ian. 94 [137]

IUBITE DOMNULE NEGRUZZI,

Mai zilele trecute v'am trimis prima jumătate a romanului, fără să vă pot scrie a parte. Astăzi, din îndemnul nevestei, care știe că nu am altă copie de pe originalul expediat D-voastre, viu să vă întreb dacă l'ați primit în bună stare. Cred că o să aveți materie pentru vre-o trei numere, în care timp, și cu mult înnainte, vă voiu trimite restul. Chiar acum ați puteà avea alte 80 de pagini; dar cred că nu v'ar fi de nici un folos, deocamdată. Ieri am primit No. 1 din *Vatra* [138], revistă cu Icoane. Pentru un număr de debut, e slăbuț: O proză rimată de Coșbuc; o *noveală* dulceagă de Slavici și o anecdotă de Caragiale. Or noi ne-am făcut pretențioși, ori scriitorii populari ca Slavici și-au trăit traiul, — faptul e că grozav îmi pare de mediocru !... Răposatul Popovici [139] îi dă sută la sută. Dar un lucru: cine cumpără și citește toate revistele astea ? Avem: Viața [140], Vatra [141], Revista Atheneului [142], a tinerimei studioase [143], a celei nestudioase, a lui Macedonski [144], a lui Stoenescu [145], a lui Cincinat Pavelescu(!) [146], a d-lui Hâjdău [147], etc. etc., frate, hârtia asta costă bani. Vrea să zică e cineva care o plătește. Vrea să zică sunt cititori... Așa să fie ? Așteptând două rânduri dela D-voastră, rămân devotat amic

DUILIU ZAMFIRESCU

XXVIII

Bruxelles, 10/22 Ianuariŭ 94.

IUBITE D-LE NEGRUZZI,

Trandafir Djuvara, cu care am fost în foarte strânse legături de prietenie, mă roagă cu insistență să trimit câteva strofe sau o bucată de proză, pentru o nouă revistă ce va apareà în numele Atheneului [148]. D-Voastră cunoașteți părerea mea asupra acestei insti-

tuţii, — dar dacă Atheneul nu'mi place, Djuvara îmi este prieten. Pentru asta și pentru alte cuvinte, ar trebui să'i trimit ceva. Am o schiţă începută: *Cinci zile în carantină* [149], pe care aşi termina'o pentru el.

Credeţi că pot s'o fac ?

Eu am răspuns deja lui Djuvara că nu am nicio încredere în revistele nouă; că am fost solicitat şi de alţi innovatori literari, cărora am răspuns acelaşi lucru; că totuşi, după ce voiu vedea revista, poate să sustrag ceva din monopolul voluntar acordat Convorbirilor (de care el mă acuză) și să i-l trimit.

Vă rog să'mi răspundeţi ce trebuie să fac.

Respectuos și devotat

D. Z.

XXIX

Bruxelles, 13/25 Ianuariŭ 94.

IUBITE D-LE NEGRUZZI,

Mă grăbesc a vă răspunde, spre a vă rugă, să schimbaţi numele lui Goethe în Schiller [150], dacă aşa este. De v'aduceţi aminte, eu v'am rugat mai acum câte-va luni să-mi trimiteţi o copie de pe traducerea din Convorbiri (dată îmi pare de Scheletti), tocmai fiind-că eram nesigur de poesie. Nu ştieam că aţi tradus'o şi D-Vstră [152]. Ea a ajuns până la mine pe calea unui cântec (tocmai acela pe care'l cântă Saşa) şi nici chiar de versuri nu sunt sigur de sunt în tocmai aşa.

Cât despre observaţiunile ce bine-voiţi a face, eu am vorbit [153], şi or ce tălmăcire pe cale de scrisori e de prisos. E drept că discursul meu e numai la jumătate. Dar dacă aşteptaţi dramaturghie şi psichologie (aceasta din urmă vorbită de autor), socot că lucrarea mea are să vă displacă, fiind-că psichologia aşa cum se face astăzi, am lăsat'o sistematic la o parte.

Dacă persoanele din roman sunt vii iar acţiunile lor fireşti, psichologia e satisfăcută. Pot iarăşi să v'asigur că limba şi viaţa ţăranilor mei este limba şi viaţa lor cea adevărată, acolo unde sunt

puşi. Dacă, după cum îmi spuneţi, am reuşit să dau o puternică şi sănătoasă notă a pământului nostru românesc, ţelul meu este atins. Două lucruri m'au îndemnat să aleg subiectul acesta : 1-a) Credinţa ce s'a întemeiat în mine că românii din straturile de sus devin, pe zi ce merge, mai vagabonzi iar spiritul lor mai internaţional : idealul or cărui boernaş este să'şi arendeze moşioara cât s'o putea mai scump (unui grec or unui jidan, care să ia şepte piei de pe spinarea ţăranului) şi să se statornicească în străinătate sau cel puţin la Bucureşti; 2-a) dorinţa de a da nota exactă a naturei noastre româneşti, atât în ţăran cât şi în lucrurile din prejurul lui. Poate să greşesc, dar simţimântul meu este că atât novelele lui Slavici, cu dulcegăriele fetilor şi flăcăilor lui, cât şi ale lui B. Ştefănescu, cu mahalagii bucureşteni daţi drept plugari şi cu Sultănicele de carnaval, au falsificat noţiunile ce aveam noi despre populaţia noastră rurală.

Copilăria mea cât nu am mers la şcoală, şi după ce am mers, vacanţele, s'a petrecut în judeţele Râmnic-Sărat şi Brăila, unde ai mei aveau pământuri sau le ţineau cu arendă, după cum au şi astăzi. Prin Ialomiţa am fost de mai multe ori, şi a nume în marginea Bărăganului. Prin urmare cunosc limba locurilor acestora şi nu a altora. Cât despre Mateiu [154], socoteam că el şi cei dimprejurul lui explică în deajuns pentru ce se lasă de medicină, făcută a lene şi numai ca să facă ceva, spre a se statornici la ţeară.

In mintea mea, el însuşi era unul din nenumăraţii români, înstrăinaţi de ţeara, pe care o împrejurare aşa de puternică cum e moartea maică-sei şi amorul lui pentru Saşa, îl hotărăsc să rămâie acolo şi să dischidă ochii cu interes la priveliştea naturei şi a lumei de la ţeară.

Dar, încă o dată, astea sunt explicări inutile. Romanul trebuie să stea de sine, fără scrisorile mele. Nu am primit încă numărul din Convorbiri pe Ianuariŭ. Vă rog să nu mă uitaţi cu numerile din 88, ce lipsesc din colecţie. Respectele mele Doamnei Negruzzi şi mii de salutări afectuoase de la devotatul D-vstre

D. Z.

XXX

Bruxelles, 29/10 Ianuariŭ 1894.

IUBITE DOMNULE NEGRUZZI,

Mulţumesc din inimă de urările ce ne faceţi şi cu vie dragoste vă rugăm la rândul nostru să primiţi pe ale noastre. Anul 94 să v'aducă toate după pofta inimei. Nevasta mea trimite Doamnei Negruzzi afectuoase suveniri, şi dacă vremurile or fi bune, speră să o vadă la vară.

Imi pare foarte rău că sănătatea d-lui Maiorescu nu e bună. E un mare păcat ca o aşa de minunată inteligenţă să nu se poată bucurà de toate sensurile complecte, — dar poate răul nu e fără leac şi, în toate cazurile, nu e o catastrofă. In adevăr, cura lui Kneipp am auzit că face minuni. Noi aveam la Roma o nemţoaică, din marele Ducat de Baden, care se 'nchinà la numele lui.

De altminteri, chiar medicina clasică a împrumutat multe tratamente dela empirismul lui Kneipp. Eu am avut ocazie să constat, când cu boala fetiţei mele, efectele minunate ce produc compresele cu apă caldă, sub pânza gomată, la picioare. Maladia, care se purtà la cap şi ameninţà meningele, a fost deviată şi s'a rezolvat printr'o infinitate de bubuliţe pe picioare, cari după câte-va zile s'au uscat. Ar fi bine ca D-l Maiorescu să încerce la vară cura aceasta.

In ale literaturei, am văzut numărul 1-iu din *Viaţa* [155], o anemică foiţă, fără vlagă, dar cu ilustraţii, am cetit romanul lui Vlahuţa, Dan [156], care are cusururi, dar are şi calităţi, şi este, în tot cazul, cea mai bună lucrare a lui în proză.

Publicaţia lui Caragiale şi Slavici nu o cunosc [157]. Subscriu însă la verdictul D-Vstre dat asupra viabilităţei revistei lor. Ceea ce este statornic în Caragiali e nestatornicia; aşa fiind, nimic din ce întreprinde nu este trainic, nici chiar berăria lui Mihalcea.

Schiţa d-lui Brătescu, *Microbul* [158], e bună. Pentru mine, o mai lungă pregătire a scenei cu călimările n'ar fi stricat; or cum, sfârşitul e minunat. Brătescu este temperamentul cel mai artistic dintre nouii tineri de la Convorbiri: trebuie încurajat să scrie ceva mai lung.

Romanul meu e aproape gata [159]. Cred că mai am vre-o 20 de pagine şi'l sfârşesc. Dacă e nevoie de manuscris, vă pot trimite prima jumătate, adică 100 pagine. De alt-fel chiar trimiţându'l întreg, tot voiŭ fi silit să'l pun în două plicuri, fiind hârtia groasă şi făcând volumul prea mare, pentru unul singur.

Vă rog să'mi lăsaţi câte-va zile ca să recopiez paginele de la început, scrise foarte de mult şi în mare parte schimbate. Pela 10 Ianuariŭ îl veţi primi.

Acum o rugăminte: aşi putea să am numerele 1, 2, 3, (Aprilie, Maiu şi Iunie) din anul 1888 ? V'aşi rămânea foarte îndatorat, căci cu chipul acesta aşi avea Convorbirile complecte de la 1 Aprilie 88 până astăzi. Tot odată vă rog să'mi mai spuneţi dacă numărul de pe Aprilie 92 a apărut sau nu, fiind-că numerotaţia se urmează regulat dar lunele nu. E probabil că Aprilie a fost înglobat în volumul jubilar [160]. Până la 93, anul calendaristic începe cu No. 10; în 93 începe cu No. 9, iar Anul Convorbirilor începea cu luna Aprilie, pe când acum începe cu Maiu. Aşa e ?

Vă mulţumesc dinnainte şi vă rog să mă credeţi

Al D-vstre prea devotat amic

DUILIU ZAMFIRESCO.

XXXI

IUBITE DOMNULE NEGRUZZI,

Am primit cu mare plăcere volumul întâiu din scrierile D-Voastre complecte [161]. Am a vă răspunde spre a vă mulţumi, numai fiindcă ţineam să'mi dau seamă de coprinderea cărţei. Acum vă pot spune că mai toate bucăţile îmi erau cunoscute, de la întâia lor publicare în Convorbiri. Câte amintiri ! câte discuţii, cu studenţimea bucureşteană, părtinitoare a *Revistei Contemporane !...* [162] Eu eram batjocorit ca moldovean, luat peste picior cu epigramele lui Bodnărescu [163], cărora urma numai decât strofe din Muza dela Borta rece a omonimului meu răposat [164]. Din parte'mi, răspundeam cu *Ceaiul de la D-na X* al bietului Marian [165], cu ad anch'io sono pittore a lui Ciru OEconomu [166], cu *Poeticalele* D-voastre [167], prin care se dovedeà că nu tot românul e născut poet, etc. Imi aduc aminte că, o dată

cu anul I de drept, făceam ca auditor și anul I de litere: aci trona Ionescu Gion [168], eșit No. 1 cu mare distincțiune din Liceul Sf. Sava și la Bacalaureat. Acesta era îndoctrinat cu toate bazaconiele latiniste ale lui Maxim [169], cu sforăiturile patriotice ale unui profesor de istorie, Dragomir, cu o limbă deșuchiată a unui profesor de Științe naturale Ananescu, așa că moldovenii aveau *beau jeu*. Acestuia îi ceteam Procesul Verbal încheiat femeii Marghioala lui Vasile Chetrarul, care furase o blană de hulpe în calitate de servă. Atunci ca și acum acest proces verbal mi se părea un monument de gallimathias [170]. Il ceteam mai alaltă seară, acasă, pe când nevasta lucră: ilaritatea mea trebuie să fi fost atât de comunicativă, încât începu să râdă și dânsa, fără să știe de ce. Asta îmi aduce aminte că pe când apăruse Don Quichotte, lumea îl ceteà peste tot, iar preoții catolici ,cum au obiceiŭ, îl ceteaŭ prin grădini, la primblare. Văzând o dată doi trecători pe un popă, care stà pe-o bancă cu o carte în mână, că se tăvăleà de râs, ziseră: „or e nebun, or cetește pe Cervantes". Cam așea trebuie să fi gândit femeea mea de mine.

Vă trimit, sub plic a parte, urmarea romanului, până la pagina 181 inclusiv. Aci se sfârșește paragraful XXI. Vor mai veni vre-o 30 de pagine, în cari se va încheia cu bine dragostea protagoniștilor și se vor tortura țăranii răsculați, din comuna Balta. Insă din ceea ce v'am trimis, puteți vedea structura acestei noui încercări. Vă rog să aveți răbdarea de a'l ceti încă o dată întreg, ca să vedeți că toate persoanele ce au aerul de a interveni numai în mod incidental, sunt legate prin ceva de firul istorisirei, iar caracterul lor se desvoltă. Mai cu seamă vă recomand (nu pentru vre-un post) pe baciul Micu...[171]

Gândul meu eset de a scrie un al doilea roman, sub titlul *Viața la Oraș* [172], cu persoanele rămase mai în umbră și anume cu Scatiu, Tincuța și Mihaiu. Scatiu, bădăranul boerit, care izbutește să ia pe Tincuța și se așează la București, unde *deschide* casă, se alege senator, își exercită talentele sale de mojic, torturându'și femeea prin gelozie, prin ignoranță și prin fumuri de bogăție... In sfârșit, eu văd romanul gata; mai rămâne un lucru de nimic: să-l scriu.

Ce credeți ?

Sărutări de mână Doamnei Negruzzi din parte'mi și compli-

mente afectuoase de la nevastă. Doresc şi sper să ne revedem, — dar când ? Afacerile lui socră-meu au mers rău, şi ale noastre, prin simpatie, nu sunt strălucite.

Rămân al D-voastre devotat amic,

DUILIU Z.

XXXII

Bruxelles, 4/16 Aprilie 1894.

IUBITE DOMNULE NEGRUZZI,

Mi-a căzut cam târziu în mână un număr al Independenţei [173], cu darea de seamă de primirea lui Ollănescu la Academie; de aceea nu v'am putut mulţumi la vreme de cuvintele măgulitoare cu care aţi însoţit numele meu. Inţeleg toată însemnătatea vorbelor ce aţi rostit la Academie; am admirat modul dibaciu cu care m'aţi strecurat în auzul nemuritorilor [174], *à la barbe de St.*, şi de aceea, recunoscător ca în totdeauna, mă grăbesc a vă reînnoi expresiunea sentimentelor mele de gratitudine.

Cea mai sfântă desinteresare se osteneşte câte o dată, mai cu seamă când trăeşti, ca mine ,departe de centrul de activitate românesc, astfel că o vorbă bună te încălzeşte şi te îndeamnă la lucru.

De astă dată mă opresc aici, aşteptând să se sfârşească Academia şi să vie vacanţele de paşte ca să'mi scriţi şi să vă scriu mai lung. Vă duceţi unde-va ? Incă odată, vă mulţumesc din inimă.

Al D-voastre devotat amic

DUILIU ZAMFIRESCO

XXXIII

Bruxelles, 13/25 Aprilie 94.

IUBITE DOMNULE NEGRUZZI,

Iată-ne intraţi în săptămâna patimelor, prin urmare ajunşi la limanul mântuirei: Cameră, Universitate, procese şi Academie — salutare !

Dacă nu porniţi pe unde-va, e de sperat că vă va prinde literatura corespondenţelor. Ştiţi că eu aştept un răspuns la manuscris. Văzând că nici în numărul pe Aprilie nu începeţi publicarea *Vieţei la ţară* [175], doresc să cunosc cauza. Dacă romanul nu place, vă rog să mi-o spuneţi lămurit. Dumnevoastră ştiţi că nu mă supăr, şi că sunt foarte sincer când spun asta. — Eu cred însă că tot e ceva de scos din ultima mea încercare; de aceea (dacă nu o publicaţi), vă rog să'mi înnapoiaţi manuscrisul şi să'mi spuneţi ce şi cum credeţi că ar fi de schimbat.

Ţiu însă să nu se piardă manuscrisul, fiindcă nu am altă copie, şi o muncă de un an greu se mai reconstitueşte din cap.

Noi vrem să petrecem sărbătorile la Paris. Una din cauzele ce mă fac să aleg Parisul este capela română: n'am fost la înviere (cu slujbă românească) de vre-o 7 ani. Fără să fiu bisericos, găsesc deniele noastre pline de poezie, rugăciunile din săptămâna asta minunate, ca fond şi ca formă. A doua cauză e ceva mai profană: Falstaff [176]. Ce interesant e bătrânul Verdi [177]. La 80 de ani, să'ţi schimbi tot sistemul, toată technica muzicală, şi să produci o lucrare plină de vervă, de viaţă şi de humour !...

Grozav aş vrea să'i seamăn.... la ani, — în viitor bine înţeles, fiind-că de-ocamdată mă găsesc mulţumit în pielea mea, chiar fără Falstaff. Sunt sigur că şi Verdi ar vrea să schimbe cu mine, — anii, nici vorbă.

Dar fiind-că nici una nici alta nu se poate, să ne supunem menirei noastre, mergând fie-care spre ce ne este scris.... Dar cu Academia?... Iar m'a votat Secţia literară în unanimitate [178]. Semn rău... De nu m'o numi plenul [179] nici anul ăsta, nu'mi rămâne, la anul viitor, de cât să fac un *turneu* de vizite pe la membrii din Secţia literară şi să'i rog să voteze unul contra, spre a nu mai obţine o aşa de admirabilă unanimitate. Dar, frate, iar bine că nu te uită lumea cu desăvârşire, când soarta ta te poartă prin ţări străine: ai tăi te pierd, iar ceilalţi nu pot sau n'au vreme să te cunoască.

Aştept discursul lui Ollănescu tipărit şi răspunsul D-Voastre [180]. Ascanio [181] mi-a scris o foarte gentilă scrisoare.

Vă urez sărbători bune, cu poftă de literatură, şi vă rog să arătaţi D-nei Negruzzi respectuoase sărutări de mână. Aştept să'mi răspundeţi,

Al D-vstre devotat amic,

DUILIU ZAMFIRESCO

XXXIV

Bruxelles, 6/18 Iuliu 1894

IUBITE DOMNULE NEGRUZZI,

Cu cea mai vie părere de rău aflu de nenorocitul accident ce vi s'a întâmplat. Tocmai ieri vă scrisesem la București, întrebându-vă unde să vă trimit sfârșitul romanului, — fără să'mi treacă prin minte că ași putea să fiu importun cu întrebarea mea. Numai astăzi am avut cunoștință de cele întâmplate, și mă grăbesc a vă scrie, spre a exprima D-nei Negruzzi dorința de a fi ținut, pe cât se poate, în curent cu starea sănătății D-Vstre, sănătate pe care v'o urez s'o recăpătați cât de grabnic.

Atât nevastă-mea cât și eu am fost foarte mișcați la știrea aceasta. Nu vreau să vă obosesc, și de aceea mă opresc aci, pentru astăzi, făcând încă o dată cele mai calde urări de grabnică și complectă însănătoșire.

Devotat amic
DUILIU ZAMFIRESCO

XXXV

Bruxelles, 12 Octombrie 1894.

IUBITE DOMNULE NEGRUZZI,

Socotesc că v'ați întors din Italia, și de aceea vă scriu, spre a vă trimite sfârșitul romanului *Viața la țară*. Cu chipul acesta sunteți asigurat de urmarea lui neîntreruptă până la fine.

Nu vă mai cer părerea asupra acestei noui încercări, pe cât timp n'o fi publicată în întregul ei. Cu persoanele din acest roman (cele tinere) încep un al doilea, care se va petrece, parte în provincie [182], parte în războiu [183] (77—78).

Vă rog să'mi spuneți ce credeți despre *Luptele Românilor* de Th. Văcărescu [184]. Vă mărturisesc că eu aveam o rea opiniune de literatura *încununată* a d-lui Th. V., — opiniune formată a priori și

înrâurită de considerațiuni personale, fără nici un raport cu lucrarea în sine. Trebuind însă să citesc cartea d-lui V., pentru scopul indicat mai sus [185], mi-am schimbat părerea.

Afară de un exces de sentimentalism, care face pe autor să pară adesea copilăros, lucrarea e întocmită cu bună metodă, limba e curată și curgătoare, iar ghergheful pe care se mișcă trupele apare în cele din urmă limpede. — Ce credeți ?

Şi fiind-că suntem în literatură, o rugăminte: n'am primit Convorbirile pe Septembrie nici până acum. Am scris d-lui Administrator, dar nu mi-a răspuns.

Vă rog să interveniți neapărat, spre a nu se mai întrerupe expedierea regulată a Revistei, pe ale cărei numere le am din 88 legate.

Vă mulţumim din inimă de salutarea amicală de la Sorrento. Vă rog să'mi spuneţi care vă este impresiunea cea din urmă. Să fie oare el așa de frumos într'însul, sau frumuseţea lui erà numai un motiv pe care sufletul meu de atunci împânziua videnii proprii? Când îl voiŭ mai revedea, vă voiu spune, dacă era *el* sau eram eu de vină. De voi fi fost eu, atunci vorba poetului se va împlini :

la vita mortal, poi che la bella
Giovinezza spari, nou si colora
D'altra luce giammai, né d'altra aurora [186].

De pe-aici nimic însemnat: o vreme mohorîtă, ploaie, negură.... și gânduri de ducă. Am primit ordin să mă pregătesc de-a mutare la Roma.

Innainte de a sfârși trebuie să vă cer iertare de lucru următor: vă trimesesec, acum doi ani îmi pare, o traducere din Carducci; aceiași traducere am trimis'o lui Djuvara pentru R. Atheneului, fiind-că nu aveam alt nimic. Prin urmare, dacă veţi fi vre-odată în mare lipsă de materie, și veţi voi să umpleţi pagine din *Conv.* cu *Clitumno* [187], să nu o faceţi, fiind-că a fost deja publicată. Eram încredinţat că nu o veţi publica, de oare-ce era o lungă polilogie, trimisă îmi pare într'un moment de lipsă de materie.

Respectuoase complimente şi sărutări de mână D-nei Negruzzi de la noi, şi la revedere în iarna asta

Al D-vstre devotat şi supus amic

DUILIU Z.

O lămurire :

In *Viaţa la ţ.*, *Ciulniţa* se chiamă pârâul care trece pe sub sat. *Ciulniţei* se chiamă satul şi moşiea.

XXXVI

Roma, 12 Maiu 95.

Palazzo Caffarelli, via Condotti 61.

IUBITE DOMNULE NEGRUZZI,

Mă grăbesc a vă mulţumi de volumul al 3-a din *Scrieri complecte* [188], pe care l'am primit astăzi. Mihaiu Vereanu [189] îmi aduce aminte de timpuri fericite, trecute parcă de un veac.

Il voiŭ receti cu cea mai vie plăcere. De *Primblări prin Munţi* [190] nu-mi aduc aminte.

Editura lui Socec e bună. Zic asta, fiindcă *Lume vechie şi nouă* a mea, care va apărea în curând, nu face două parale, — ca tipar, bine înţeles, de oarece nu mă lasă inima să zic tot aşa şi de coprins. Dar mai ştii !...

Cum mai merge politica ?

Se cam încurcă, da ?

Am văzut că iar am căzut la Academie, ceeace însemnează că iar am fost propus [191]. Aşa, pentru a treia oară. La vârsta mea, cu plăcere. Pot să asist la alte trei, patru căderi.

Noi suntem aproape instalaţi. Sper că stăpânirea mă va uita câţiva ani pe loc.

Dacă binevoiţi să-mi scriţi, adresa e în capul foii.

Vă rog să arătaţi respectuoase sărutări de mână Doamnei Negruzzi şi să mă credeţi al D-Voastre devotat amic

DUILIU ZAMFIRESCU

XXXVII

Roma, 15/27 Nov. 96

IUBITE DOMNULE NEGRUZZI,

Primesc chiar astăzi vol. V și VI al scrierilor D-Voastre complecte, şi nu voiu să întârziez nici un minut pentru a vă mulţumi. Am tăiat și am răsfoit Vol. V-a. Din întâmplare mi-am aruncat ochii pe paginele „Din Carpaţi" *Baia şi Slatina* [192]. Am început să citesc din curiozitate, şi am citit, am lasat lucrul (sunt la Legaţiune) am ajuns la sfârșit, dintr'o răsuflare, — atâta îmi par de tinere și de fireşti. Trebuie să vă mărturiesc că plăcerea ce mi-au pricinuit nu stă fără oare-care melancolie.

Ce departe sunt eu și vremea noastră de monastirea Slatina și de entusiasmul cu care o descrieţi!... Şi doar nu'mi sunt sleite de admirare isvoarele sufletești; nu, din potrivă. Se pare însă că o maturitate timpurie înconjură cu o ceaţă de frică pornirile cele mai calde ale sufletelor noastre moderne.

Rău, rău şi fără cale.

Trebuie să mă hotărăsc într'o vară, cât mai sunt tânăr, să călătoresc prin munții noștri. Vedeţi ce efecte peripatetice poate să aibă Vol. V-a. Foarte bine. Căldură şi entusiasm, asta'i.

Respectuoase complimente Doamnei Negruzzi. Doriţi ceva de la Roma? In curând viu în ţară.

Al D-Vstre devotat amic
DUILIU ZAMFIRESCO

XXXVIII

Roma, Via Condotti 61
8/20 Apriliu 1898.

SCUMPE DOMNULE NEGRUZZI,

Vă scriu la întâmplare (neştiind de sunteţi în ţeară sau nu), spre a vă exprima viile mele mulţumiri pentru discursul rostit în Academie.

Ollănescu îmi spune că D-voastre se datorește, în mare parte, alegerea mea [193]. Sper că împrejurările vieții îmi vor permite să vă dovedesc toată gratitudinea ce vă păstrez pentru sprijinul ce mi-ați dat.

Dar ce curioși sunt oamenii !

Se pare că d-l St. [194] era furios în contra mea, pentru cele zise de d-l Maiorescu cu privire la introducerea Discursurilor Regelui.

Se poate o mai stranie legătură de cauze ?

Nici nu știeam că există această introducere, după cum nu știeam că d-l Maiorescu a criticat'o în Academie! E, în adevăr, supărător, să te vezi judecat în ale literaturei asupra unor date atât de streine literaturei.

Dar în sfârșit tout est bien qui finit bien.

Acum, o rugăminte:

A fost ieri la Legațiune Besso. Doreşte un exemplar în limba franceză a legii Creditului fonciar rural. Ne-am gândit cuĭ să ne adresăm, și, de acord ne-am oprit la D-Vstră. Il cunoașteți cred dela Dacia. Puteți să-i procurați broșura aceasta? Şi mai întâi este ea tradusă?

Rugându-vă să-mi răspundeți, atât despre ale Academiei cât și despre legea în chestiune, vă reînoesc expresiunea sentimentelor mele cele mai devotate.

Al D-voastre amic
DUILIU ZAMFIRESCO

XXXIX

Roma, 24/5 Ian. 1901.
Via Condotti 61 [tipărit].

IUBITE DOMNULE NEGRUZZI,

Dela aparițiunea noului ziar și dela știrea numiri D-vstre la Bancă, am impresia că lucrurile și-au reluat mersul lor normal. Sunt foarte mulţumit de modul cum s'a sfârșit acest regretabil incident. Plecasem din București astă primăvară cu o adevărată

neliniște sufletească. Mă întrebam de este cu putință ca o prietenie de 35 de ani, începută la vreme de tinereţe și întărită la maturitate, să fie trunchiată de odată de o neînţelegere politică, — cu alte cuvinte de cea mai nestatornică dintre realităţile vieţii. Nu era cu putință, cel puţin între oameni cu sufletul la locului lui.

De aceea, sunt mulțumit că vă pot scrie de sărbători în deplină pace, — cu atât mai mult că și situațiunea generală pare a se fi îmbunătăţit.

Iar bine, frate! Am suferit, eu, de departe, poate mai mult de cât D-Vstre, cei ce sunteți prinşi în vârtejul dela fața locului. Să sperăm că o eră mai liniştită va urma, în care șeful Guvernului și partidul conservator, reîntegrat, vor putea da toată măsura geniului lor politic. In ceeace mă privește pe mine, multe planuri am plănuit, dar puţine s'au împlinit, — cele ale carierii, fiindcă nu depind de mine; celelalte, fiindcă depind de împrejurări: pe de o parte starea sănătăţii neveste-mi (care acum s'a îmbunătăţit); pe de alta preocuparea de soarta lui cumnatu-meu, căpitanul (pe care l'aţi cunoscut şi care e trimis în China, ca șef de stat major al corpului de expediţie [195]).

Dealtminteri, am văzut că D-Vstră aţi fost mai crud loviți de soartă, prin moartea D-nei Rosetti. Vă rog să exprimaţi Doamnei Negruzzi adânca mea părere de rău pentru perderea iubitei sale mame. Rugându-vă să-mi răspundeți, profit de veacul ce se duce spre a-i mulțumi că ne-a tolerat să ajungem până la cel ce vine şi spre a trimite infinitului salutările noastre; tot odată, celui ce vine, îi zicem ca Furfanţo [196]: mi raccomando !...

La mulţi ani
DUILIU ZAMFIRESCO

Aşi dori să ştiu dacă D-l şi D-na Maiorescu, în calitatea d-lor de paseri migratorii, au plecat de Crăciun, sau sunt în ţeară.

XL

Roma, Mai 21/Iunie 3, 1902.
Via Condotti 61 [*tipărit*]

IUBITE DOMNULE NEGRUZZI,

Nu am putut să mă ocup până acum de însărcinarea ce mi-ați dat, la plecarea mea din București, — deși doream, ca întotdeauna, să vă fiu plăcut. Astăzi însă sunt în măsură să vă dau toate informațiunile posibile cu privire la tabloul lui Guercino [197], S-ta Petronilla [198] lărgime 4m. 25; înălțime aproximativ 7 m, totul fără cadru, care el însuși are 45 ctm; prin urmare, dacă voiți să-l aveți în mărimea de aci, puneți să vă zidească o catedrală și treaba e gata. In privința copierii lui, am vorbit cu pictorul Ferrari, care mi-a spus că are doi elevi buni, pe care îi poate recomanda. Bine-voiți dar a-mi da măsurile zidului. Proporțiunile ce-mi par mie acceptabile ar fi: 3 m înnălțime pe 1,60 lărgime. Prețul rămâne să-l fixați D-Vstră. Chestiuna prealabilă ce s'ar putea ivi este dacă e mai bine să aibă cineva copiĭ după tablourile celebre ale epocelor mari din trecut sau originale moderne. Părerea mea ar fi că e bine să aibă omul și una și alta. In toate cazurile, adevărata deșteptare a civilizației într'un popor a început, în toate epocele, cu dorința de a copia capo-d'operile altor popoare mai vechi. Singurul lucru care mă cam miră la D-Vstră este că v'ați oprit până acum la doi pictori, Romanelli [199] și Guercino, cari intră în decadență, amândoi fiind din începutul veacului al 17-lea. E adevărat că unii pictori din epoca aceasta au lucruri minunate; că bună-oară în S-ta Petronilla toată partea de jos a tabloului e admirabilă; că un Carlo Dolci [200] și un Sassoferrato [201] au lăsat lucruri încântătoare. Totuși, când dela aceștia te raportezi cu mintea la mai marii lor, la Andrea del Sarto [202] spre exemplu, genialul și incomparabilul poet al Madonnei, simți că în cei dintăi a intrat deja gustul extravagantului, ca dominarea albastrului la Carlo Dolci sau enormul și aprinsul la Guercino.

Dar, în fine, astea sunt considerațiuni poate cam pedante. Bine faceți că vă gândiți să vă înfrumusețeați viața cu desfătarea colo-

rilor, cu eleganţa lucrurilor din casă, cari, când nu sunt căutate de un ochiu moblist, armonizează şi potolesc sufletul.

Aştept răspunsul D-vstre şi vă strâng mâna, rugându-vă tot odată să prezentaţi respectuoase complimente Doamnei Negruzzi din parte-ne.

Devotat amic
DUILIU ZAMFIRESCO

XLI

1 Aprilie 1908.

Ministerul Afacerilor Străine
Secretarul General [şters]

IUBITE DOMNULE NEGRUZZI,

Sunt foarte mişcat, şi de alegerea ca membru al Academiei [208] şi de atenţiunea D-Voastre de a vă fi ocupat de această alegere şi a mi-o fi comunicat.

Dacă este obiceiŭ, vă rog să vă faceţi interpretul sentimentelor mele de gratitudine pe lângă Domnii Membri ai Academiei, asigurându-i că noul coleg va căuta prin toate mijloacele să fie demn de încrederea lor.

Pentru Domnia-Voastră personal, aceasta va fi o nouă ocaziune de a vă dovedi nestrămutata mea afecţiune, unită cu cea mai deferentă stimă.

Vă rog să mă credeţi al D-vstre foarte bun şi devotat amic
DUILIU ZAMFIRESCU.

Izvoare: Biblioteca Academiei Române, Secţia Manuscriselor: Autografe româneşti dăruite de *Iacob C. Negruzzi.*

N O T E

I

[1] Fost component al firmei Socec (şi Teclu).

[2] *Nicolae Petraşcu,* născut 1859, critic şi istoric literar. A publicat monografii însemnate despre *Vasile Alecsandri* (Buc. 1894 şi ediţie nouă Buc. 1930), despre *Mihail Eminescu* (Buc. 1892), precum şi alte studii critice: *Duiliu Zamfirescu, Ion Ghica, B. P. Haşdeu, B. Delavrancea, I. L. Caragiale,* etc., unite intr'un volum cu titlul: *Figuri literare contemporane.* Impreună cu *D. C. Ollănescu* a condus revista *Literatură şi Artă Română* (1896—1908). In ultimul timp ne-a dat o preţioasă monografie asupra pictorului *N. Grigorescu* (Buc. 1930). Deşi în vârstă înaintată, *N. Petraşcu* pregăteşte încă lucrări interesante în domeniul trecutului nostru literar şi artistic *(Anghel Demetriescu,* sculpt. *I. Georgescu).*

[3] Cfr. autograful original.

[4] Pseudonimul lui *N. Petraşcu.*

[5] Cfr. autograful original.

[6] Este vorba de volumul lui *D. Zamfirescu* intitulat „*Novele*" (Bucureşti, 1888).

II

[7] *Străbunii noştri.* Novelă istorică. Anul 104 după Christ, în *Convorbiri literare* 1888, XXI, pp. 870—900 şi 937—950.

[8] *Lucius Domitius Nero* (37—68).

[9] *Gaius (Iulius) Caesar Augustus Germanicus Caligula* (12—41).

[10] *Tiberius Cicero Caesar Augustus Germanicus Claudius* (10—54).

[11] *Heliogabalus (Varius Avitus Bassianus),* împărat roman (218—222).

[12] Una din cele 2 columne antonine (prima în onoarea lui *Antonius Pius* ridicată de fii săi adoptivi *Marcus Aurelius* şi *Lucius Verus,* în *Forum Antonini (Piazza Colonna),* astăzi distrusă); a doua, de care vorbeşte *Duiliu Zamfirescu,* este cea ridicată de senatul roman în onoarea împăratului *Marc Aurel* după înfrângerea *Marcomanilor.*

[13] *Marcus Tullius Cicero* (* 106 — † 43).

[14] *Lago di Nemi.*

III

[15] *La vitrina fotografiei Mandi,* cu data 1889 s'a publicat în *A. Vlahuţă. Din goana vieţii,* vol. I, Bucureşti, 1896, pp. 57—65.

[16] *Bărbierul din Sevilla,* operă comică în 2 acte, de Gioachino Antonio *Rossini.*

[17] *Figaro,* bărbierul din opera *Bărbierul din Sevilla* a lui *Rossini.*

[18] *Rosina,* pers. din opera *Bărb. din Sev.* a lui *Rossini.*

[19] Expresie carageliană.

[20] Piesă ușoară în genul fals romantic al timpului.

[21] *Christoph Wilibald Gluck*, compozitor (1714—1787). *Orfeu și Euridice*, operă în 3 acte.

[22] Apărută în *Convorbiri literare*, 1889, XXIII, p. 182.

[23] Aud poesia obicinuită: arată vulgului coastele moi fără mișcări la obișnuite îmbrățișeri se întinde și doarme.

[24] Nu s'a publicat.

[25] Din *Odi bàrbare* de *G. Carducci*, D. Zamfirescu a tradus și publicat în *Convorbiri Literare* numai poesia *Fantasia* (Conv. lit. 1893, XXVII, pp. 68—69).

[26] Cu titlul schimbat: *La isvórele Clitumno* a apărut în *Ateneul Român*, 1894, I, pp. 671—678.

IV

[27] *Ana Maiorescu*, soția lui *T. M.*, a tradus romanul lui *W. Kotzebue*, *„Lascar Viorescu"* și l-a publicat în *Conv. lit.* 1887/88, XXI, pp. 97—105, 261—267, 334—346, 470—482, 509—520, 593—600, 786—793, 992—998 și 1888/89, XXII, pp. 75—83, 259—273, 402—422, 616—624, 814—827, 874—891, 977—991 și 1066—1077; și în volum separat.

[28] *Alesio*, Către Donna Bianca d. G. a apărut în *Convorbiri literare*, 1889, XXIII, pp. 529—547.

VI

[29] *Vecellio Tiziano*, pictor italian (* 1477 — † 1576).

[30] Aici *D. Zamfirescu* greșește. Parabola cu 7 vaci grase și 7 slabe nu este a Mântuitorului, ci a lui Iosif.

[31] *„Jucătorul.* Din însemnările unui tânăr", roman de *F. M. Dostojewski*.

[32] *Giuseppe Ruffini* (* 1807 — † 1881) romancier italian a trăit aproape tot timpul în surghiun (Paris și Londra). *„Il dottor Antonio"*, roman celebru, tradus aproape în toate limbile. Subiectul: povestea unei tinere englezoaice, care se îndrăgostește de un medic sicilian. După ce salvează viața eroinei, acesta ia parte la revoluția din 1848 și fiind întemnițat, ea moare de durere.

VII

[33] Din poeziele lui *Leopardi*, *D. Zamfirescu* a tradus și publicat în *Convorbiri literare* mai mulet bucăți. Despre publicarea lor se vorbește mai departe.

VIII

[34] *Barbu Delavrancea* care a iscălit multă vreme: ***Barbu de la Vrancea.***

[35] Prezicerea lui *D. Zamfirescu* se adeverește, dar cu o întârziere de 20 ani. In 1910 *Barbu Delavrancea* este ales ministru al lucrărilor publice în cabinetul prezidat de *P. P. Carp*.

IX

[36] Cunoscuta traducere italiană.

[37] Cunoscuta traducere franceză.

[38] *Edouard Gibbon* (* 1737 — † 1794), celebru istoric englez, cunoscut mai ales prin renumita sa scriere: *Istoria decadenţei şi a căderei imperiului roman (The history of the decline and fall of Roman Empire)* apărută în 1776.

[39] *Fröhner*, La Colonne Traiane. Paris, 1872—1874.

[40] *Cântecul de noapte al unui păstor rătăcitor din Asia*, în *Convorbiri literare*, 1893, XXVI, pp. 1036—1040. Traducerea nu este iscălită. Identificarea traducătorului se stabileşte acum cu ajutorul acestei scrisori.

[41] *Grozama, sau floarea pustiului* n'a apărut în *Convorbiri literare*.

[42] Causa lucrurilor şi a mersului liniştit, infinit al timpului.

X

[43] *Familia*. Foaie enciclopedică şi beletristică cu ilustraţiuni. Pesta apoi Oradea-Mare, 1861—1906. Redactor: *Iosif Vulcan*.

[44] *Leon C. Negruzzi* (* 1840 — † 1890) nuvelist. Cfr. *Titu Maiorescu, Leon C. Negruzzi*, în *Convorbiri literare*, 1890, XXIV, pp. 590—594.

[45] *Leon C. Negruzzi* a publicat în *Convorbiri literare* 2 poezii şi 6 nuvele. „*Novelele aceste nu se disting prin originalitate de concepţiune sau de stil. După miile de romanuri şi de novele străine ce le-am cetit toţi şi le-a cetit şi Leon Negruzzi, figurele sale, vorbirea, simţimintele şi complicaţiile lor ne par cunoscute din alte scrieri, fără a puteà spune, din care anume; probabil din mai multe deodată, însă numai în cele de felul romantic, nu de felul Balzac-Flaubert-Zola. Dealtminteri limba, în care sunt scrise, este uşoară şi firească, ca şi în novelele lui Gane, de care însă autorul nostru se deosebeşte prin ceva mai mare tensiune a interesului*". Cfr. *Titu Maiorescu, Leon C. Negruzzi*, în *Convorbiri literare*, 1890, XXIV, p. 592.

XI

[46] Se referă la studiul lui *N. Petraşcu* despre *M. Eminescu*, publicat în *Convorbiri literare*, 1891, XXIV, pp. 625—654; 753—785; 983—1001 şi 1892, XXV, pp. 247—266; 646—671 şi 1040—1059.

[47] Primul capitol din memoriile dela *Junimea* au apărut subt titlu: *Infiinţarea* societăţii *„Junimea"* (Cap. I din volumul inedit *„Amintiri din Junimea")*, în *Convorbiri literare*, 1892, XXV, pp. 865—874.

[48] Publicate în *Convorbiri literare*, 1892, XXV, pp. 898—899; anul 1896, XXIX, pp. 207—220; 303—312; 415—425; 575—588; 625—636; 705—722; 787—813; 1000—1018 şi 1116—1138. Cfr. şi *V. Alecsandri, Scrisori* I, Publicaţie îngrijită de *Il. Chendi* şi *E. Carcalechi*. Bucureşti, 1904, pp. 23—159.

[49] Publicate în *Convorbiri literare*, 1892, XXV, pp. 903—906 şi anul 1898, XXXIII, pp. 1—10.

[50] *România liberă,* București, 1877—1889. Director *Aug Laurian.*

[51] Este vorba de romanul *Lume nouă și lume veche* publicat în *Convorbiri literare,* 1891, XXV, pp. 3—19; 111—132; 232—246; 300—314; 411—422; 512—525; 552—574; 672—680 și 739—759.

[52] Cunoscuta expresie junimistă, care nu admitea pe autor să ia parte la discuția operii sale, aruncându-i verdictul: *„autorul a vorbit"*.

XIII

[53] *Iuliu al II-lea* (Giuliano della Roverre) papă (* 1443 — † 1513).

XIV

[54] *Convorbirile* literare s'au înființat în anul 1867, deci în anul 1892 împlineau 25 de ani de existență. Cu această ocazie s'a publicat un număr jubilar, cuprinzând articole dela toți colaboratorii revistei, iar dela cei morți, *Iacob C. Negruzzi* a publicat diferite scrisori inedite.

[55] Se știe că odată cu mutarea lui *Titu Maiorescu* și *Iacob C. Negruzzi* ca profesori la Universitatea din București, iar mai târziu (la 1885) și a revistei *Convorbiri literare,* societatea literară „Junimea" avea două cenacluri: cel vechiu dela Iași, compus din junimiștii locali și altul nou la București, condus de *Titu Maiorescu* și *Iacob C. Negruzzi.*

[56] Istoricul *Vasile Alexandrescu Urechia* (1834—1901).

[57] *Bogdan P. Hașdeu* (1836—1907).

[58] *Pecus(?)*

[59] *Alexandru Macedonski* (1854—1920).

[60] *Barbu Delavrancea* (1858—1918).

[61] *E. Baican,* umorist; a publicat în *Conv. Lit.,* XVII, pg. 317 și urm. povestirea: „Părintele Pafnuti dela mănăstirea Putna".

[62] *Anton Lupu Antonescu* (n. 1859), profesor și autor de manuale didactice și studii literare, între cari „Veacul XVI, Limba și Literatura Românilor" (Buc. 1890), mult apreciată pe vremuri. Pentru bibliografia lucrărilor sale cfr.: *Gheorghe Adamescu,* Contribuțiune la bibliografia românească, III, București, 1928, pg. 211.

[63] *Ioan Găvănescul* (n. 1859) actualul profesor de pedagogie la Universitatea din Iași.

[64] *Scipione I. Bădescu* (n. 1847 — † ?), versificator și ziarist din Transilvania (Restolțiu). A publicat un vol. de *„Poezii originale",* a colaborat la „Conv. Lit." (IV, V și XXV), la „Curierul de Iași" etc.

[65] *Carol Scrob* (* 1856 — † 1913), versificator liric.

[66] *Arsănescu(?).*

[67] *Atanasie Marienescu* (* 1830 — † 1914).

[68] *Burienești:* pe cine o fi vrând să înțeleagă?

[69] *Iosif Vulcan* (* 1841 — † 1907).

[70] După 1892 *Iacob C. Negruzzi* s'a retras dela conducerea efectivă a revistei *Convorbiri literare.*

XV

[71] Romanul: *Lume nouă şi lume veche* apărut în *Convor. lit.* Cfr. n. 51.

[72] Probabil face aluzie la *Luigi Cazzavillan,* fondatorul şi proprietarul de odinioară al ziarului *„Universul"* şi al *„Universului literar-săptămânal".*

[73] *Eduard Hübsch* (* 1833 — † 1894), compozitor; autorul imnului regal „Trăiască Regele"; fost şef al orchestrei Teatrului Naţional din Bucureşti, şi al muzicilor militare române.

[74] *P. P. Carp.*

XVI

[75] *Lascăr Catargiu* (* 1823 — † 1900).

[76] *N. Pruncu,* colaborator la *Conv. Lit.,* (I, II, XIV, XV şi XXV).

XVII

[77] Romanul: *Lumea nouă şi lumea veche.* Cfr. n. 51.

[78] Din monografia lui D. Z. asupra lui *Tolstoi* a apărut numai un fragment în *Convorbiri literare,* 1892, XXVI, pp. 273—287; 358—370; 433—448; 557—569 (sfârşitul acestor articole n'a mai apărut).

[79] *Din viaţa Romanilor moderni. O venătoare de vulpe in Campania romana.* [Schiţă] în *Convorbiri literare,* 1892, XXV, pp. 1029—1035.

XVIII

[80] *Titu Maiorescu, „Asupra personalităţii şi impersonalităţii poetului",* în *Convorbiri literare,* 1892, XXV, pp. 885—894.

[81] Infiinţarea societăţii *„Junimea"* (Cap. I din volumul inedit *„Amintiri din Junimea"),* în *Convorbiri literare,* 1892, XXV, pp. 865—874.

[82] *Charles-Maurice de Talleyrand-Périgord* (* 1754 — †1838), renumitul diplomat francez ,autor al cunoscutelor *„Memorii".*

[83], [84], [85] *P. P. Carp, Vasile Pogor, T. Rosetti,* împreună cu *Titu Maiorescu* şi *Iacob C. Negruzzi,* sunt întemeetorii societăţii *„Junimea".*

[86] Urarea lui *D. Zamfirescu* din anul 1892 a fost de bun augur. In anul 1927 s'a serbat cu deosebită solemnitate, în prezenţa lui *Iacob C. Negruzzi,* 60 de ani dela înfiinţarea revistei *Convorbiri literare.*

[87] Studiul asupra lui *L. Tolstoi* a fost publicat în *Convorbiri literare.* Cfr. nota nr. 78.

XIX

[88] Această scrisoare n'are nici dată, nici localitate. Putem deduce însă că este din Roma şi probabil din anul 1892.

[89] Probabil *L'Indépendance roumaine*, Bucarest. Care apare dela 19 Iulie 1879.

[90] *Lupta*, ziar liberal-opoziţionist. Iaşi, 1884—1886 şi Bucureşti, 1886—1895.

XX

[91] *Revista Contemporană* (1873—1876), care a polemizat cu revista *Convorbiri literare*.

[92] *Revista Nouă* a apărut între anii 1887—1895 subt conducerea lui *B. P. Haşdeu*.

XXI

[93] Probabil: *Către Silvia* (din *Leopardi)*, publicată anonim împreună cu *Cântecul de noapte al unui păstar rătăcitor din Asia* (din *Leopardi*), în *Convorbiri literare*, 1893, XXVI, pp. 1034—1040. Cfr. şi nota nr. 40.

[94] Probabil: *Fantasia*. Din *Carducci*. Odi barbare. [Poezie tradusă în versuri de *D. Zamfirescu*] în *Convorbiri literare*, 1893, XXVII, pp. 68—69.

[95] Este vorba de nuvela lui *I. Popovici-Bănăţeanul* „*In lume*" publicată în *Convorbiri literare*, 1893, XXVI, pp. 801—835.

XXII

[96] *Ion Popovici-Bănăţeanul* (* 1870 — † 1893), născut în Lugoj, din părinţi săraci (tatăl său a fost meseriaş). A studiat teologia, pedagogia, fără să termine studiile. Venit în Bucureşti, a fost funcţionar la Liga Culturală. Incurajat şi sprijinit de *Titu Maiorescu*, a colaborat la „Conv. Literare" cu proză şi versuri. Se remarcă în deosebi cu schiţele sale „*Din viaţa meseriaşilor bănăţeni*". Moare în vârstă de 24—25 ani. Data naşterii sale e nesigură: *Gh. Adamescu* = 1868; *Minerva*: Enciclopedia Română (Cluj 1930) = 1869; *Titu Maiorescu* i-a publicat în volum nuvelele cu un studiu introductiv, reprodus şi în Conv. Lit., 1895, XXIX, pg. 879—898.

[97—101] Personagii din nuvela „*In lume*".

[102] Aceste observaţii critice pot fi şi astăzi de actualitate.

[103] După cum s'a spus şi la nota nr. 78.

XXIII

[104] Propunerea de atunci a lui *T. Maiorescu* şi *Iacob C. Negruzzi* n'a avut succes, deoarece *D. Zamfirescu* n'a fost ales membru corespondent al Academiei Române decât mult mai târziu.

[105] *Dimitrie C. Ollănescu* (* 1849 — †1908), ales membru activ al Academiei Române la 11 Martie 1893.

[106] *Anton Naum* (* 1829 — † 1917), ales membru activ al Academiei Române la 11 Martie 1893.

[107] *Alexandru Vlahuţă* a fost propus membru corespondent al Academiei Române, însă a refuzat.

[108] *M. Străjanu*, Din cugetările lui *Leopardi* în *Convorbiri literare*, 1893, XXVI, pp. 954—975. — Născut la 1841, fost profesor la Craiova, colaborator la *Conv. Lit.* mulţi ani în şir (V—XXXIII), autor de manuale didactice, studii estetice şi literare, traducător din l. latină, italiană şi germană. A murit la 1917.

[109] *D. Zamfirescu*, ca şi *Titu Maiorescu* şi mulţi alţi colaboratori ai revistei *Convorbiri literare*, dădeau autorizaţie lui *Iacob C. Negruzzi* să introducă modificări în manuscrisele lor. Numai *I. L. Caragiale*, după cum s'a văzut mai sus, era foarte susceptibil în această privinţă.

[110] *Genel*, *„Sunt singur"* în *Convorbiri literare*, 1893, XXVI, p. 988. Subt acest nume desigur se ascunde un pseudonim, dar tabla de materie întocmită de *D. Evolceanu* (Convorbiri literare, 1906, XL, p. 1182) nu-l identifică.

[111] *Ioan Popovici*, *Sară de toamnă*, în *Convorbiri literare*, 1893, XXVI, p. 797.

[112] *A. C. Cuza*, *„De's mulţi"...* în *Convorbiri literare*, 1893, XXVI, p. 799. Să dăm cuprinsul epigramei :

De's mulţi cari au avut prilejul
Să se cunoască, 'n conştiinţă
Puţini au trebuit să-şi zică
„Sunt încântat de cunoştinţă !..."

XXIV

[113] *A. Naum*, *„Povestea vulpii — epopee eroi-comică — dedicată D-lui Iacob Negruzzi"*. Prolog şi cântul întâiu, în *Convorbiri literare*, 1893, XXVII, pp. 1—7. La acest început se referă D. Z.

[114] *Batracomiomachia*, poemă eroi-comică atribuită lui *Homer*.

[115] Poetul italian *Leopardi* a scris un studiu despre poema eroi-comică *Batracomiomachia*.

[116] *I. A. Brătescu*, „Inspecţie" (schiţă) în *Convorbiri literare*, 1893, XXVII, pp. 32—40.

[117] Personagiul principal din schiţa *Inspecţie* de *I. A. Brătescu*.

[118] *Francis Bret Harte* (* 1839 — † 1902). Povestirile sale din viaţa minierilor („The luck of Roaring Camp, 1863, „The outcasts of Pokerflat", 1869 ş. a. şi poezia „Plain language from truthful James", 1871, l-au făcut cunoscut în toată America. Iubitor de oameni şi de natură, Br. H. strecoară din când în când o uşoară nuanţă de umor. Prima scriere citată mai sus a fost tradusă de *Titu Maiorescu* : „Norocul din Roaring-Camp" în *Conv. Lit.*, 1875, VIII, pp. 402—409, cu indicaţia „va urma", fără să fi urmat. Traducerea completă apare însă în Bibl. p. toţi nr. 10. — Tot din *Bret Harte* traduce *I. A. Rădulescu-Pogoneanu* nuvela Surghiuniţii din Paker-Flat" în *Conv. Lit.*, 1898, XXXII, pg. 545—559, însoţită de un studiu critic asupra autorului

(după Dr. *I. Hoops*, traducătorul german al lui Br. H.), și „Brown din Calaveras" în *Conv. Lit.* 1899, XXXIII, pg. 577—594.

[119] Și acest om curagios, agățându-se de o ființă neputincioasă, după cum se spune despre înecat că se agață de un paiu; fu luat de fluviul plin de întunecime, care curge veșnic spre oceanul necunoscut.

[120] *I. Popovici*, *„Mamei"*, în *Convorbiri literare*, 1893, XXVII, pp. 58—59.

[121] *Mihail Dragomirescu*, Criticele Domnului *Titu Maiorescu* (Studiu de critică generală) în *Convorbiri literare*, 1893, XXVII, pp. 8—31; 248—267 și anul 1896, XXX A, pp. 1—22.

[122] *Literatură și Știință*, București, 1893—1894. Director: *C. Dobrogeanu-Gherea*. Editura librăriei E. Graeve & Co. Tip. Carol Göbl.

[123] „Idealurile sociale și arta".

[124] Aici autorul se referă la întreaga operă critică a lui *Titu Maiorescu*.

[125] *C. Rădulescu-Motru*, *„Causalitatea mecanică și fenomenele psihice"*, în *Convorbiri literare*, 1893, XXVII, pp. 41—57 și 169—182.

[126] *I. A. Rădulescu-Pogoneanu*, „Câte-va observări asupra ortografiei", în *Convorbiri literare*, 1893, XXVII, pp. 73—89.

[127] *C. Dobrogeanu-Gherea*.

[128] *I. A. Rădulescu-Pogoneanu*, profesor la facultatea de litere din București.

[129] După trimiterea acestei scrisori, *D. Zamfirescu* n'a mai publicat nici-o poezie tradusă în revista *Convorbiri literare*.

XXV

[130] Volumul II din *„Scrieri complecte"* de *Iacob C. Negruzzi* apăruse la București (Edit. Socec) cu data anticipată: 1894.

[131] După cum se știe, al doilea roman al lui *D. Zamfirescu* a apărut subt titlul: *Tănase Scatiu*, după numele eroului principal.

[132], [133] și [134] Personagii cunoscute din romanul *Viața la țară*.

XXVI

[135] Zeița Roma care doarme plecându-și capul sacrului Palatin cu brațele deschise între Celio și Aventin. Prin Capena își întinde umerii puternici către Via Apia.

[136] *Mihail Dragomirescu*, „Criticele Domnului Titu Maiorescu" (Studiu de critică generală) (urmare), în *Convorbiri literare*, 1893, XXVII, pp. 248—267 (numărul din 1 Iulie).

XXVII

[137] Data este pusă la sfârșitul scrisorii.

[138] *„Vatra"*, foaie ilustrată pentru familie, București, 1 Ian., 1894 — Aug. 1896. Directori: *I. Slavici*, *I. L. Caragiale* și *G. Coșbuc*.

[139] *I. Popovici-Bănăţeanul.* Cfr. nota nr. 96.

[140] *„Vieaţa"*, revistă săptămânală ilustrată, Bucureşti, 28 Noemvrie 1893—28 Ian. 1896. Directori: *A. Vlahuţă* şi Dr. *A. Urechiă.*

[141] Cfr. nota 138.

[142] *„Ateneul Român"*, revistă mensuală. Ştiinţe, litere, arte. Bucureşti, 1894—15 Dec. 1895. Director: *T. G. Djuvara.*

[143] *„Tinerimea Română"*, revista societăţii ştiinţifică literară cu acelaş nume: Bucureşti, Mai 1893 — Aprilie 1898.

[144] *„Literatorul"*, Bucureşti, 20 Ian. 1880 — 17 Martie 1885; continuă până la Noem. 1886 sub numele *„Revista Literară"* având între paranteze *„Literatorul"* revine apoi la primul titlu şi apare până în Martie 1904. Redactor *B. Florescu* până la 1881; colaboratori *Al. Macedonschi* şi *Th. M. Stoenescu.* Dela 1883. Director: *Al. A. Macedonschi.*

[145] *„Revista Literară" („Literatorul"),* Bucureşti, 7 Aprilie 1885 — 20 Noemvr. 1905 şi 1 Martie — 20 Mai 1907. Director: *St. Velescu* (până la 1 Sept. 1885); redactor: *Th. M. Stoenescu* (care ia titlul de director în 1887).

[146] Cincinat Pavelescu a condus mai multe reviste.

[147] *„Revista Nouă"*, Bucureşti 15 Dec. 1887 — Sept. 1895. Director: *B. P. Haşdeu*; redactori: *Barbu Ştefănescu-Delavrancea, Al. Vlahuţă,* până în Martie 1891, şi *Victor Bilciurescu.*

[148] Cfr. nota 142.

[149] Această schiţă, cu titlul *„In carantină"*, a apărut în revista *„Ateneul Român"*, 1894, I, pg. 201—214.

[150] Poezia de care vorbeşte D. Z. este a lui *Schiller* şi anume „Der Jüngling am Bache", cu începutul:

„An der Quelle sass der Knabe,
„Blumen wand er sich zum Kranze....

Din 4 strofe de câte 8 versuri, în romanul „Viaţa la Ţară" al lui Duiliu Zamfirescu se citează numai prima strofă de 8 versuri, despărţită în 2 strofe, de câte 4 versuri. Primele 4 versuri sunt luate după traducerea lui *M. Schelitti* (apărută întâiu în *Conv. Lit.,* 1869, III, 19—20). A doua strofă faţă de traducerea din Conv. Lit. se prezintă ca variantă.

[151] *„Copilul la isvoru"* (din *Schiller)* de N. Schellitti în *Conv. Lit.,* 1869, III, 19—20.

[152] Traducerea poeziei lui *Schiller* „Copilul la părău" făcută de *I. C. Negruzzi* este intercalată în articolul său „Primblări" în *Conv. Lit.,* 1868, II, pg. 171.

[153] Cfr. nota 52.

[154] Personagiu din romanul lui D. Z. *„Viaţa la Ţară".*

[155] Cfr. nota 140.

[156] Publicat întâiu în revista *„Viaţa"*, apoi în diferite ediţii.

[157] *„Vatra"*; în scrisoarea (XVII) din 5/7 Ian. 1894 D. Z. vorbeşte de primul număr al acestei reviste.

[158] *„Microbul"* în *Conv. Lit.,* 1893, XXVII, pg. 625—631.

[159] E vorba de romanul „*Viaţa la ţară*".

[160] Volumul jubilar este format din numerele pe Martie şi Aprilie 1892. Acest volum a apărut şi în ediţie separată cu paginaţie proprie, spre deosebire de paginaţia în continuare din colecţia anuală a revistei.

[161] *Iacob Negruzzi*, Scrieri complecte. Volumul I. Copii de pe natură. Bucureşti, 1893.

[162] *Revista Contimporană*. Litere-Arte-Ştiinţe. Bucureşti, 1 Martie 1873 — 1 Iun. 1876. Cfr. şi nota No. 91.

[163] *Samson Bodnărescu* (* 1841 — † 1902) poet liric şi dramatic de origină bucovineană. Membru în societatea *Junimea*. Epigramele de care aminteşte D. Z. s'au publicat în *Convorbiri literare* anii 1868, II, p. 346; 1869, III, pp. 288, 380; 1872, V, pp. 231—232 şi 1892, XXV, p. 921.

[164] *Mihail Zamfirescu* (* 1839 — † 1878) autorul pamfletului literar îndreptat în contra scriitorilor dela Junimea: *Muza dela Borta rece bufonerie literară în 3 acte de H. Meilhac şi L. Halévy, muzica de Offenbach*. Bucureşti, 1873.

[165] *George Marian*, Un ceaiu la d-na Cutare, în *Revita Contimporană*, 1873, I, p. 180 şi urmare.

[166] *Ciru OEconomu* (* 1848 — † 1910) romancier şi poet mediocru, colaborator la *Revista Contimporană* şi la *Convorbiri literare*.

[167] *Iacob Negruzzi*, Copii de pe natură. Poeticale, în *Convorbiri literare*, 1869, III, pp. 13—18 şi în *Scrieri complecte*, vol. I, pp. 69—84.

[168] *George Ionnescu-Gion* (* 1857 — † 1904).

[169] *Ioan C. Massimu* (* 1825 — † 1877) membru al Academiei Române. Impreună cu August Treboniu Laurian a publicat *Dicţionarul limbei române* editat de Academia Română (vol. I, 1871, vol. II, 1876).

[170] Vorbire încurcată, amestec de limbi diferite, *fig.* confusie.

[171] Personagiul rustic din romanul „*Viaţa la ţară*".

[172] Acest de al doilea roman a fost publicat cu titlul *Tănase Scatiu*. Cfr. şi nota No. 131.

[173] *L'Indépendance roumaine*. Bucarest. Fondată la 19/31 Iulie 1879. Continuă să apară. Cfr. şi nota n-l 89.

[174] *Iacob C. Negruzzi* la răspunsul adresat lui D. Ollănescu la discursul său de recepţie asupra lui V. Alecsandri, înşirând numele unor diplomaţi Români care au trăit în străinătate şi s'au ocupat cu literatura română, zice despre Duiliu Zamfirescu:

„D-l Duiliu Zamfirescu, acum întâi secretar la Legaţiunea română din Bruxela, scrie romanuri, novele, poesii originale şi reproduce cu talent în limba română multe din operele minunate ale marilor poeţi ai Italiei moderne".

[175] *Viaţa la ţară* a început să apară în numărul de Iulie (1894) al *Convorbirilor Literare*.

[176—177] *Falstaff*, comedie lirică în 3 acte de *Giuseppe Verdi* (* 1813 — † 1901).

[178] Cfr. notele nr. 104, 174 şi 191.

[179] Membrul propus de o secţie trebue să fie acceptat de plenul celor 3 secţiuni: istorică, literară şi ştiinţifică.

[180] La discursul de recepţie al lui *D. C. Ollănescu* despre *Vasile Alecsandri* a răspuns *I. C. Negruzzi.*

[181] *Ascanio* pseudonimul lui *Dumitru C. Ollănescu.*

[182] *„Tănase Scatiu".*

[183] *„In războiu".*

[184] „Luptele Românilor în rezbelul din 1877/78", vol. I—II, Bucureşti, 1886/87, ed. II, 1888.

[185] Pentru datele şi evenimentele istorice necesare romanului său *„In războiu".*

[186] Viaţa supusă morţii, pentru că frumoasa tinereţe trece, nu se colorează niciodată de altă lumină, nici de altă auroră.

[187] *„La isvoarele Clitumno"* (poezie după *Carducci)* în *Ateneul Român,* 1894, I, pg. 671—678.

[188] *Iacob C. Negruzzi,* „Scrieri Complecte", vol. III, Bucureşti, 1895, care cuprinde :

[189] Romanul *Mihai Vereanu* şi :

[190] *„Primblări"*-le *„prin Munţi".*

[191] Cfr. scrisoarea XXXIII, din 13/25 Aprilie 1894 şi nota nr. 179.

[192] *„Baia şi Slatina"* prima bucată din fragmentara „Descriere de călătorie *Din Carpaţi* prin munţii Moldovei şi Bucovinei", „care s'a pierdut (1865)" — afirmă autorul în notă. (Cfr. *I. C. Negruzzi,* „Opere Complete", vol. V. Bucureşti, 1896, pg. 95.

[193] Cfr. scrisoarea XXXII din 4/16 Aprilie 1894 şi notele 104 şi 174.

[194] *Dimitrie A. Sturdza.*

[195] Cumnatul lui *Duiliu Zamfirescu* era ofiţer italian.

[196] *„Furfanţo"* nuvelă de D. Z.

[197] *Giovanni Francesco Barbieri* cu pseudonimul Guercino, pictor italian (* 1591 — † 1666).

[198] *Martirul Sft. Petronella,* celebru tablou al lui Guercino ; se găseşte în Roma la Galeria Capitolină.

[199] *Romanelli,* pictor italian (* 1617 — † 1662).

[200] *Carlo Dolci,* pictor italian (* 1616 — † 1686).

[201] *Giovanni Battista Salvi* cu pseudonimul *Sassoferrato* (* 1605 — † 1685).

[202] *Andrea del Sarto,* pictor italian (* 1486 — † 1531).

[203] Membru activ ales la 1 Aprilie 1908.

Nicu Gane cătră Iacob C. Negruzzi

Scrisori din anii 1867—1915

I

16 Martie (1867).

IUBITE IACOB,

Fă, te rog toate chipurile și găsește dacă se poate chiar astăzi marca Moldovei înainte de Unire; îmi trebue numai decât spre a o triimite sculptorului dela București. Inchipuește-ţi că am fost găsit'o cu mare greutate în București și nătângul de Pogor căreiea am încredinţat'o spre a o da sculptorului, a perdut'o. Puneţi dar burta în mișcare și nu cruţa, te rog, osteneala spre a o găsi. Trebue să fie la Prefectură sau la biblioteca statului [1]. Eu sunt bolnav și nu pot eși din casă, căci altfel te-aşi scuti de neplăcerea de a alerga și a' perde din această cauză vre-o litră de....

Al tău amic sincer

N. GANE

N. B. Marca Moldovei se găsește în Buletinele Camerei Moldovei din 1859, care sunt la Bibliotecă. Sunt sigur despre aciasta.

II

27 Noemvrie 1867 Focșani.

IUBIŢILOR JACQUES ŞI LEON,

Dacă de când am sosit în Focșani v'am dat puţine semne de viaţă, cauza este, că mă găsesc într'o stare de deconfitură morală astfeliu, încât nu mai știu singur dacă trăesc. Nici odată în viaţa

mea n'am simţit un urât mai apăsător decât acuma; sânt oare în care îmi vin nişte idei aşa de negre, încât eu singur mă înfiorez. M'am făcut de o monotonie nespusă; nu-mi place să fiu singur, nu-mi place nimic. Dacă aşi avea macar pe unul din voi lângă mine, me-ar fi viaţa mai suferită în ticălosul âst de Focşani.

Mult face o vorbă mângâetoare eşită din gura unui amic !

Scrisorile ce me-aţi trimes voi Jacques şi Corne [2] au fost o adevărată binefacere pentru mine. Cetindu-le şi recetindu-le mi să părea că mă transport între voi, mi se părea că vă văz, că vă string în braţe, ca în vremele cele bune, pe când ne vărsam şi bucuria şi durerea în ineme, unul altuea, şi de-ar fi fost cineva să mă privească prin crăpătura uşei, în momentul când cufundat în cetire, înghiţeam cuvintele scrise de mâna voastră, unul câte unul, ar fi zis, zău, că sunt nebun. M'apucase atunci o bucurie copilărească văzind că nu m'aţi uitat, şi mi se pare, dacă nu mă înşel, că rideam şi plângeam tot deodată. Trimetiţi-mi iubiţilor multe scrisori de aceste, căci îmi fac un bine nespus, dela mine însă nu cereţi; sânt incapabil de a scrie; n'am nici măcar curajul de a mă plânge. Ş'apoi ce se vă spui decât tot aceea şi iar aceea?... V'am vorbit destul despre mine, se venim acum şi la voi. Cum mai mergeţi cu politica? Capşa [3], Corne, Pogor, Racovitză [4], Maiorescu ce mai fac?... Dacă vre unul din voi va merge la Bucureşti, îl poftesc de pe acuma la mine la gazdă. Am trei odăi splendide în palatul lui Neculai Mandrea [5], în care mă proslăvesc singur ca cucu în toate după mesile, privind când florile tapiseriei de pe părete, când focul din sobă.

Pe aicea frigurile alegerilor sânt la culme; candidaţii la deputăţie sânt cât păr pe cap, încât bieţii alegători s'au besmeticit. Eu însă nu participez întru nimic la mişcarea electorală din Focşani, pentru că nu vroesc se mi se zică *cine eşti şi de unde vii ?*

Cu toate aceste o să mă arunc şi eu în vârtejul luptelor politice puindu-mi candidatura la Folticeni [6]. Poate că alegându-mă deputat, voi reuşi a scăpa din torpitudinea în care m'a aruncat singurătatea din Focşani.

Triimite „Convorbirile literare" lui Vasilică Stamatin, Elisei Dăscălesco şi Apostoleanu, carii me-au promis că se vor abonà.

Inştiinţaţi-mă ce au făcut Brăteanu în Iassi.

V'aşi mai întreba încă despre oare care persoane, dar nu îndrăsnesc, mă tem că nu-ţi avea a-mi da decât veşti rele.

Vă sărut de o mie de ori.

Al vostru amic din inimă
N. GANE.

III

1868 Ianuarie 4, Focşani.

IUBITE JACQUES,

Pre cât înţeleg v'a luat pe toţi lenea înainte, căci nu vă mai înduraţi să triimetiţi o slovă măcar esilatului din Focşani. Dar să lăsăm la o parte reproşurile, care nu servă decât pentru a fi puse la dosariu (re), spre ştiinţe. Boala din născare leac nu are, de aceea nici voi să-mi mai stric vorba cu nişte ipochimeni ca voi.

Iţi triimit trei galbeni mari şi laţi pentru abonamentul, câte pe un an la *„Convorbirile literare"*, a lui Iorgu Greceanu din Folticeni, a lui Panaite Tufelcic din Focşani şi a Elisei Dăscălesco tot din Focşani.

Fă bine de le triimite numerile cu începere dela 1-a Ianuarie anul curent, dinpreună cu chitanţa de plata abonamentelor.

Ce să-ţi mai scriu alta ?

La alegeri am picat
De coastele mi-am stricat.
Ş'apoi viind înapoi
Prin ploae şi noroi
Am recit
Am bolit
Iar acum slava celui de sus
Frigurile la dracul s'au dus
Şi mă găsesc iar sănătos
Nu însă cu chef şi voios;
Căci mă uresc
Mă plictisesc
In târgul ist frumuşel
. . . . în el.

Sărută din partea mea pe beţivii de Leon [7], Capşa, Corne şi tuti-quanti.

Al tău din inimă.
N. GANE.

P. S. Mai triimet un galben pentru abonamentul lui Dimitrie Sideri domiciliat în Focşani. De ce nu se trimite gazetta de Iaşi regulat D. Sideri şi la cialanţi?

Cercetează şi îndeamnă-i să fie esacţi.

IV

12 Fevruarie 1868, Focşani.

IUBITE JACQUES!

Iată îţi triimet vestita baladă întitulată *„Domniţa şi Robul"* [8]. Ea este o slabă încercare a creirilor mei mâncaţi de atmosfera cea grea a Focşanilor. Precum ştii locurile pe aice nu sânt tocmai proprii a inspira simţiri poetice, de aceea trebue să mă ertaţi dacă nu m'am urcat până la *înălţimea* sau *adâncimea* simţirilor unde plutesc obicinuit scriitorii dela Convorbiri. Cu toate aceste, bună sau rea, eu me-am dat osteneala. Am tras rimele de păr şi am făcut'o. Te rog dar să o transmiţi posterităţii publicând'o în vreunul din cele întâi numere ale Convorbirilor. Te vei mirà poate văzând că am vorbit de ochi negri în loc de ochi *albaştri.* Asta în limba proastă se chiamă a mânca frunzele în dorul căpşunilor; iar după limba noastră a cânta ochi negri, şi a iubi albaştri. N'am voit să las lumea să mai întrevază şi în astă poezie urme de-a nenorocitei mele pasiuni. Dacă balada ta va fi mai bună, ceeace nu mă îndoesc, public'o după a mea [9], însă dreptatea cere să dai prioritate baladei mele, fiindcă sugetul ei este proprietatea mea. Fii bun dragă şi trimete lui Constantin Pleşesco şi mie câte un ecsemplar din *Convorbiri* tipărite în broşură şi câte un volum de poesiile cele nouă populare a lui Alecsandri [10]. Costul ţi-l vom răspunde prin poştă.

Elisa Dascălesco din Focşani, care s'a abonat prin mine la *Convorbiri* şi ţ'a trimes şi paralele pe un an, se plânge că nu-i

trimeţi numerele. Se vede că ai uitat-o. Te rog dar să-i espedueşti toate numerele dela întâi Ianuarie, căci astfel s'a abonat şi astfel ţ'am scris şi eu.

Sărută din parte-mi pe Leon, Capşa, Corne şi Pogor.

Am cercat să viu la Iassi în locul acestui din urmă, dar nu am isbutit. De o bucată de vreme îmi merge tot cam pe dos.

Al tău amic din inimă
N. GANE.

V

1868, Mai 3.

IUBITE JACQUES !

Ne-ai scris că societatea „Junimea" m'a condemnat se fac o nuvelă. Supuindu-mă sentinţei sale, am făcut una pe care ţi-o transmit, şi te rog să o publici dacă se poate în numărul dela 15 Mai [11] pentrucă eu la 1 Iunie plec în străinătate şi aşi dori se am satisfacţiunea de a o vede publicată înainte de a trece hotarele prea iubitei mele patrii. Iţi mai trimet doi galbeni plata abonamentului pe un an, începând dela 1 Martie, a d-lor Grigorie Triandafil, primul nostru Preşedinte dela Curte şi Emanoil Mortzun din Folticeni.

Imi spui prin cea de pe urmă scrisoare a ta că sânt amoresat. Te înşeli foarte mult iubite. Iată ce am scris pe albumul unei oare care persoane, care când îmi da buna dimineaţa mă cam strângea de mână :

De vrei în lume sub ceri senin
Zilele-în pace să-ţi curgă lin
In câmpul vieţei pe nici o floare
Ori cât de mândră mirositoare
Se nu te opreşti; iar dacă vrei
Din vre-o floare roua să bei,
Atunci parfumul cât e de dulce
Se ştii că'n suflet otravă duce ;
Căci nu-i iubire fără de chin
Şi fericire fără suspin.

Pentru aceste câteva versuri inocente me-am stârnit o furtună în cap. Era cât pe ce să mă bată. N'am scăpat decât făgăduindu-i că-i voi fabrica altele mai călduroase, care se repareze receala celor dintăi. Te las să judeci cât de greu îți vine se spui unei femei că o iubești, când ai preferi mai de grabă să primești dela dânsa un pumn în ochi; decât să te supui amorului ei în care îți cade silă. Cu toate aceste a trebuit să mă ecsecut și să-i fac următoarele versuri cu care a fost mulțumită pe jumătate :

Să-ți tot spun deșarte glume
Că și eu știu a iubi,
E un lucru vechiu în lume,
Și de milă vei zâmbi.

*
* *

A iubi nu-i lucru mare;
Câți amorul n'a gustat ?
Dar găsitu-s'au sub soare
Mulți ce bine l'au cântat ?

*
* *

Și-a cânta nu-i de mierare
Un dor greu când te-a lovit,
Insă care cântec oare
Se te'ncânte a reușit ?

*
* *

Eu dac'ași găsi vr'o dată
Acel drag de cântecel,
Jur să-l cânt numai odată
Și cântând să mor cu el !

A rămas mulțumită numai pe jumătate, pentru că ar fi dorit poate să-i cânt cântecul mai de multe ori; iar nu numai odată. Eu însă care am trebuință să-mi conserv sănătatea, nu m'am putut hotărî la o muncă silnică nemărginită [12].

VI

IUBITE JACQUES !

Iţi mulţumesc pentru diligenţa ce ai pus de a publica nuvela mea [13].

Observaţiunile *„Junimei”* erau întemeiate, eu singur am recunoscut aceasta, însă era prea târziu, căci apucasem a ţi-o espedui. Bine ai [fi] făcut însă se mi-o fi înapoet pentru a [o] corecta eu singur, căci astfeliu precum ai ciuntit'o tu, a rămas cam discusută. Este ştiut că nimene nu poate mai bine remaria o lucrare decât autorul ei. Acuma sânt eu [atras] de a compune o altă nuvelă, însă într'un stil umoristic şi care nu va avea sfârşitul aşa de lugubru ca celelante [14]. Iată versurile care le-am făcut pe Col. de Balme:

Frunze verde lemn uscat
Iată-mă-s pe deal urcat ;
Privirea ar fi prea frumoase
Dacă vântul nu m'ar tăea în oase.
Tu care 'n urmă vei veni poate
Să nu mănânci ca mine ouă coapte
Ce o garafă de vin s'o bei duşcă
Dacă la vale vrei să mergi puşcă.

Mi-ai scris că vei veni la Focşani la sfârşitul lui Mai. Te aştept cu o bucurie nespusă. Se dea dracul să nu vii la mine la gazdă c'apoi vai de tine. Procesul lui Fara îl voiu termina pe când îmi zici.

Al tău amic sincer
N. GANE

Mii de complimente la toţi. Eu plec cu frate-meu la Paris, la începutul lui Iunie.

VII

13 Mai 1874.

IUBITE IACOBI !

Deşi ca mandatari a [l] naţiunei [15] tot timpul meu este absorbit de gravele ocupaţiuni politice, cu toate aceste am furat *Patriei* câteva momente pentru a te înştiinţa despre efectul ce a produs articolul lui Buiucliu [16] în Bucureşti. Trebue să ştii că articolul a făcut o sensaţiune neînchipuită.

Prin toate casele nu se vorbeşte decât de *Schina* [17], Paul Gide [18], şi de autorul M. cu trei steluţe, pe care unii îl presupun a fi Maiorescu [19], alţii Mandrea [20]. In tot cazul *„Iniciala"* M. n'a fost bine nimerită.

Petre Grădişteanu [21] şi femeea lui, care până eri erau plini de amabilităţi pentru mine, astăzi me-au arătat o răceală de ghiaţă, de unde am înţeles că ostelităţile earăşi au să înceapă. Cât pentru Schina el este mort *politiceşte.*

Toţi îl arată cu degetul ca pe o dihanie sălbatică şi de ruşinea oamenilor el nici [nu] mai umblă pe jos, ci numai în trăsură şi cu poclitul redicat. Iţi spun drept că n'aşi vroi să mă fac în pielea lui. Duminecă sara am avut o *Junime* la Maiorescu, la care au asistat Cal. Catargi [22], Pogor şi eu. Joea viitoare vom mai avea una la care, pe lângă cei de mai sus, sunt invitaţi: Mandrea [23], Cornea [24], Carp şi Nica [25]. Seratele literare însă sint seci, căci nimene n'are nimic de *eribat.* In lipsa producţiunilor literare, ne mângâem cu ceaiul Ministerial a[l] Excelenţei-Sale Ministrului de Culte [26]. Pe femeea ta am văzut-o de două ori. Ea e sănătoasă şi te doreşte. In Cameră atâte sint încurcate.

Amic sincer
N. GANE

Rogu-te fii cu îngrijare se nu se strecoare vre-o eroare de tipar în Novela mea.

VIII

1875 Decembrie 11, Bucureşti.

IUBITE IACOMO,

Vei fi auzit negreşit cum Camera a dat afară din sinul seu pe Grigore Balş [27] şi Nicu Aslan [28]. Această palmă morală ce li s'a dat şi care au meritat-o atât de mult, a produs în public o bună impresiune. Intre consecinţele bune ale acestui act este şi aceea că în locul lui Aslan la colegiul al III-a de Iassi avem acum putinţa a alege un om de treabă. Acel om de treabă eşti *Tu*. Toţi într'un glas te vor pune pe tine şi m'am însărcinat să-ţi scriu, să primeşti, caută şi nu fă marafeturi. Răspunde-mi cât se poate mai curând; respunsul numai să fie afirmativ. Pogor este numit Prim preşedinte la Curte în locul lui Mitică. Ia gândeşte[-te] şi tu pe cine am putea pune în locul lui la colegiul al doilea. Politica pe aice e cam lâncedă. In Cameră Boerescanii [29] se agită, dar n'au nici o forţă morală. Lupta va fi votarea legei de instrucţiune [30], ba cred că vom birui cu mare majoritate.

Iartă-mi grifonagiul, ocupaţiunile de *Stat* nu-mi dau timpul se fac caligrafie.

Complimente Junimiştilor [31] şi Caracudei [32].

Al tău amic
N. GANE.

IX

1877, Martie 30, Iaşi.

IUBITE IACOB,

Te previn că am avut aseară o lungă convorbire cu Liteanu [33] în privinţa candidaturei lui Carp, şi pe cât am putut pipăi lucrurile pare-mi-se că Cogălniceştii [34] combat pe sub mână pe Carp...

De aceea având în contra noastră atâta pe dânşii cum şi pe

fracţionişti mi-e frică să nu cădem. Şi cu toate aceste cu ori ce preţ — nu trebue să cădem.

Il y a de notre honneur. Inţelege-te dar cu ai noştri, şi vezi dacă nu s'ar putea face cu Cogălnicenştii vre-un compromis pentru campania electorală, fără a angaja viitorul: căci altfel ne vom afla între două focuri şi vom fi învinşi. Cogălniceanu vine mâni. Intâlneşte-te cu Liteanu şi asigură-te de concursul grupului Cogălnicenist.

Eu plec mâni la Folticeni şi voi spune lui Morţun [35] că nuvela lui se va publica. Este necesitate să se publice nuvela lui Morţun.

Inţelegi pentru ce.

Amic intim
N. GANE.

X

1879 Iulie 3/15, Iassi.

IUBITE JACQUES !

Iţi scriu în grabă fiindcă mâni dimineaţa plec la Borsek cu femeea mea şi patru copii, ear cialalţi doisprezece rămân acasă cu cunoscuta „cucoana Ilenuţa".

Suplica despre care me-ai scris se află în mânele lui Beizade Grigori [36], care n'a făcut nici o mişcare. Acuma însă cred că va alerga după iscălituri, căci i-a intrat gărgăuni de senatorie în cap. Inchipueşte-ţi că îşi pune candidatura în colegiul al II de Senat, după ce comitetul nostru a cetit acest colegiu moderaţilor. Costică Şuţu [37], Pogor, Naum, eu şi mulţi alţii suntem hotărîţi a da demisia din comitet şi a rupe cu Beizadeaua. Cu nici un preţ nu putem să ne călcăm cuvântul, deşi moderaţii nu s'au purtat tocmai delicat cu noi şi în special cu mine. Pe aice sună mereu vorba despre căderea Ministeriului — sau disolvarea Camerelor. Versiunea din urmă îmi pare imposibilă — iar cea dintâi puţin probabilă. In calitatea mea de pesimist, eu cred că la urma urmei Brătianu are să isbutească în cestiunea Evreilor [38], după cum vrea el şi are să o ducă încă *patru* ani. Se dea Dumnezeu se rămân de minciună.

Spune lui Carp şi Maiorescu multe şi nenumărate complimente. Imi pare rău de Carp că a rămas aşa singliton în Cameră. Ovreii din Iassi se pregătesc să-i facă o mare ovaţiune la întoarcere. *C'est toujours une compensation.* Dacă se va întâmpla ceva mai neaşteptat în Bucureşti, te rog, scrie-mi şi mie un cuvânt la Borszek. Sărutări de mâni nepoatei Marie, era se zic mătuşicăi.

Al tău din inimă,
N. GANE.

XI

1881 Noemvrie 19, Iassi.

IUBITE JACQUES,

Iţi trimit un estract de pe procesul-verbal a[l] Comisiunei, privitor la modificarea bustului-statuei lui Ştefan-cel-Mare [39], şi te rog să-mi trimeţi imediat adesiunea telegrafică atât a ta, cât şi a Prinţului Grigorie Sturdza [40] neputând altfel să dau nici un răspuns lui Callimak Catargi [41].

Te rog foarte mult să nu pui cât de mică întârziere în această afacere, trebuind eu să espeduesc lucrările la Paris, înainte de Duminecă, când sânt hotărît a pleca la Bucureşti.

Procura ce me-ai dat tu s'a găsit neîndestulătoare.

La revedere, al tău amic,
N. GANE

Complimente atât cucoanei tale, cum şi Domnului şi Doamnei Bengescu [42].

XII

1885 Mai 3, Iassié.

IUBITE JACQUES,

Iţi trimet astăzi două coale revizuite de mine spre tipărire. Peste trei zile nesmintit îţi voi expedui şi restul. Nu te teme că te

voi întârzia. Imi scrii de primirea *caldă şi cordială* ce ţi s'a făcut în Bucureşti, de oamenii noştri. Nu m'am îndoit nici odată că aşa are să fie. Numai de n'ar fi spre paguba Convorbirilor [43]. Un copac care a stat douăzeci de ani într'un pământ ce i-a priit, nu poate fi transplantat aiurea fără să tânjească; de acea era natural să vezi că i se usucă câte o creangă precum: Creangă [44], Olănescu [45], Vlahuţă [46], Anghel Dimitrescu [47] şi alte crengi. Noroc că mai suntem noi rădăcinile din Iassi, care nu vom lăsa copacul să piară, căci deşi bătrâni, dar tot mai avem destul suc pentru a-l hrăni.

Al tău amic,
N. GANE.

XIII

1885, Mai 6.

IUBITE JACQUES,

Iţi trimet astăzi a treia coală. Peste două zile vei avea restul, care nu-i nici o jumătate de coală în urma multelor reduceri ce am făcut.

Te rog însă să fii bun a-mi trimite şi mie o corectură de la Bucureşti, pe care revizuind'o îţi voi înapoe-o chiar în acea zi. Este neapărat să mă încredinţezi însu-mi dacă părţile remase neşterse se leagă bine între dânsele. O lucrare atât de muncită ca aceasta, ca să nu easă schioapă, trebue să treacă prin o cercetare generală.

Am avut Sâmbâta trecută o *Junime* foarte numeroasă [48]. Peste 25 membri au fost prezenţi.

Cu trimiterea restului manuscriptului îţi voi da detaliuri, de tot ce s'a cetit şi vorovit

Al tău frate
N. GANE.

XIV

1885, Mai 12, Iassi.

IUBITE IACOB,

Ţi-am scris mai dăunăzi că am avut o *Junime* splendidă la mine. Intr'adevăr, au fost vre-o 26 de membri.

Pogor, contra obiceiului [49], s'a purtat mai cum se cade. S'a cetit o poezie a lui Naum, un fel de imn contabil, pregătit pentru aniversarea înfiinţărei Academiei Mihăilene [50], apoi două poezii lirice a[le] lui Cuza, alta asemenea lirică a lui Volenti şi o mică epistolă în versuri, a mea, adresată lui Costache Rosetti [51], nu răposatului, ci celui viu din Drezda.

Inchipueşte-ţi că într'o bună dimineaţă, mă pomenesc cu un tratat de poezii dela Drezda, originale şi traduceri. Versurile sunt negreşit cam schioape, cum lesne se înţelege de la un om, care la bătrâneţe s'a apucat de asemine meserie. De glumă i-am răspuns şi eu tot în versuri. Toate aceste poezioare ce s'au cetit şi aprobat de Junimea iaşană, în lipsă de altele mai bune, am onoare, în calitatea mea de secretar [52], a ţi le testimarisi spre publicare când vei crede de cuviinţă. A mea poţi să o laşi chiar nepublicată, dacă vei socoti că nu merită.

Nu ţin să o văd tipărită, ţiu însă să-mi trimeţi un rând de corecturi a novelei mele. Poate mai e pe ici pe colo, de îndreptat câte ceva.

Al tău amic,
N. GANE.

XV

1885 Iunie 4, Iassi.

IUBITE JACQUES,

Am primit Convorbirile din 1-a Iunie şi mărturisesc că am fost mâhnit, văzând amputările ce-a suferit nenorocita me novelă [53]. Ştii

că nu sunt încăpăţânat, şi că mă plec cu bună inimă la observaţiile temeinice ce mi se fac.... Dar atâta trebue să-mi recunoaşte-ţi şi mie: dreptul de a fi consultat.

„Dacă-i trădare, fie, da s'o ştiu şi eu" [54]. Merg cu spiritul de împăcăciune şi mai departe şi admit chiar să se introducă mici modificări şi fără ştirea mea, când lipseşte timpul de a mi le comunica, însă atunci trebue ca acele modificări să fie vederat în avantajul novelei. Din nenorocire, în cazul de faţă nu pot zice aceasta. Novela mea a rămas schiloadă, şi dacă me-ar fi cu putinţă i-aşi renega paternitatea. Sunt suprimări făcute fără nici un cuvânt, şi părţi rămase care nu se mai leagă între ele.

Am auzit că corectorul novelei mele, a fost Caragiali [55]. Vra să zică după 20 de ani de colegialitate literară cu tine, după ce-am publicat în Convorbiri 23 de novele [56], în care nu s'a schimbat o iotă fără consimţimântul meu, iată-mă astăzi sub cenzura lui Caragiali. Ori cât de cu spirit ar fi, şi i-o recunosc aceasta, nu pot însă încuviinţa, ca el să aibă voe a-mi forfeca lucrările, precum forfecă Gheorghiţă Negruzzi [57] novelele lui Morţun [58].

Oare dacă i-aşi fi făcut eu una ca aceasta, ce-ar fi zis? — Apoi s'au strecurat nenumărate greşeli de tipar, care sar în ochi, şi dintre care îţi voiu cita numai una, aceea dela sfârşitul capitolului al V-a, pag. 221 :

„mâncam în sală" în loc de *„mâncam în silă"*. —

Vezi ce non sens.

Prin urmare, iubite Jacques, să ne înţelegem. Ca să nu zici că sunt om de bucluc, iată vă dau voe tuturor, să faceţi în viitor lucrărilor mele, ori ce modificări veţi găsi cu cale; însă cer să mi se trimeată o ultimă corectură, ca să văd şi eu acele modificări. Atâta drept cred că am şi eu, ca ori care proprietari pe munca lui.

Dacă aceasta este cu putinţă, şi nu înţeleg de ce n'ar fi, apoi atunci voi continua cu dragă inimă a fi ca şi în trecut, colaboratorul Convorbirilor.

Al tău frate,
N. GANE.

XVI

Iassi 7 Iunie 1885.

IUBITE JACQUES !

Imi scrii că dintre toți colaboratorii Convorbirilor numai Caragiali [59] și eu ne-am supărat pentru micele schimbări ce tu ca redactor ai făcut în scrierile noastre.

Mai întâi eu nu sunt supărat de loc și nici nu voiu să-ți adaog vre-o neplăcere pe lângă neplăcerile ce zici că întâmpini acolo. Deasemine departe de mine de a gândi măcar, că toate schimbările n'au fost făcute cu cele mai bune intențiuni, în scop de a condensa novela și de a o face mai interesantă. Nu tăgăduesc earăși că cea mai mare parte din modificările introduse, le-ași fi primit eu însumi cu bucurie, dacă mi le-ai fi pus în vedere, dar earăși nu pot tăgădui că unele mi-au displăcut, poate fără cuvânt, și că în momentul când me-am cetit novela m'am simțit *întru-cât-va, așa zicând* necăjit, presupuind mai ales că Caragiali ar fi fost meșterul care a tăeat într'însa ca'n cașcaval. Dar și acel necaz me-a trecut de atunci căci înțălegi bine, n'am să mă sfădesc cu tine pentru asemine lucruri, și prin urmare, pentru o regulă pe viitor pentru posițiunile noastre respective, nu e nevoe să încălecăm, nici tu pe drepturile tale de redactor, nici eu pe ale mele de autor, ci mai nimerit e să rămânem buni prieteni ca mai înainte, fiindcă între noi, Slava Domnului, nu sunt numai relațiuni de redactor la autor. Mai sunt și alte legături — din tinerețe care's mai trainice [60].

Să fie deci bine știut că eu nu-ți contest ție dreptul de a întroduce *schimbări*. Ceeace doresc este să am o corectură, ca să le pot vedea și aprecia. Ce vrei? Poate mai pun și eu dela mine un *și-i-și*. De altfel fii sigur că, interesat fiind eu cel dintâi, ca novelele mele să fie bune, nu voi respinge schimbările, căci am de normă a ținea samă de opinia altora și cu deosebire de a ta, și nici sunt, precum mă cunoști, dintre acei îngâmfați și plini de sine, care se cred autori mari, pentrucă au sgâriat câteva coli de hârtie. Trecând acuma la altele, te rog mai înștiințează-mă cum stăm cu politica în București și ce impresiuni ai despre starea lucrurilor de acolo.

Al tău amic

N. GANE.

XVII

3 Martie 1892 [61].

IUBITE PRIETENE,

Regret că sănătatea mea sdruncinată nu mi-a permis să-ţi trimit, după cum mi-ai cerut, un articul pentru numĕrul jubilar al *Convorbirilor Literare* [62]. Primeşte însă în schimb urările mele cele mai călduroase pentru prosperitatea ziarului ce conduci cu atâta stăruinţă şi merit de douezeci şi cinci de ani. Capitalul de lucru ce am pus şi eu, în mĕsura puterilor mele, la susţinerea *Convorbirilor* în acest pătrar de secul este scump inimei mele, căci el representă munca cea neinteresată şi senină a unei întregi tinereţe şi mĕ leagă pentru totdeauna cu amintirea de vechea noastră colegialitate literară.

Dorind ca Dumnezeu să-ţi dăruiască sănătatea şi puterea de lucru, ca să poţi după alţi douezeci şi cinci de ani sărbători nunta de aur a *Convorbirilor* [63], te rog să primeşti îmbrăţişările mele frăţeşti.

N. GANE.

XVIII

1896 Mai 16 Iassi.

IUBITE IACOB,

Iţi scriu aceste rânduri în grădină sub un brad a cărui umbră şi miros par'că-mi dau sănătate. Iţi scriu ca să-ţi mulţumesc pentru respunsul tău prietenesc. Nici că mă aşteptam la mai puţin dela tine care mi-ai fost ca un frate. Sângele apă nu se face, şi ori încotro părdalnica de politică a putut să îndrepte paşii noştri neexperimentaţi şi vecinic încurcaţi de păcătoşiile vieţii, totuşi n'a izbutit să despartă două inimi legate prin înrudirea de sânge, prin identitatea de simţiri şi prin o colegialitate literară de un sfert de

secol. Acum la bătrâneţe nu era doar să ne sfădim şi să căutăm prieteni noi, care nu se mai găsesc. — Par'că ieri erau acele timpuri când plini de sănătate şi de entuziasm, resturnam Ieşul noi doi şi numai noi doi, şi lucram pe întrecute la susţinerea drapelului nostru literar: *„Convorbirile”* Această lucrare senină şi neinteresată, chiar dacă nu a produs mari rezultate pentru posteritate, căci precum vedem şcoala nouă ne contestă ori ce merit [64], dar a avut pentru noi bunul de a ne lega împreună şi a ne procura oare de mulţumire sufletească care nu se uită. Ei! Dacă Dumnezeu ne-ar reda sănătatea şi vechia energie, cu ce drag aşi reîncepe lucrarea întreruptă a tinereţelor mele, sângura care me-a plăcut între toate!... Incă şi acuma, când strivit de boală, stau culcat pe canapeaua mea din grădină şi ascult muzica gândacilor ce furnică în jurul meu, par'că-mi trece câte o suflare răcoritoare prin pept şi-mi vine să zic : „tot e bine de trăit”. — Dar întocmai ca pasărea rănită care nu-şi mai poate relua sborul, recad îndată în descurajare. Aşa îmi duc viaţa! — Mai mult cu lacrimile'n ochi; şi numai când şi când îmi vine câte o raze caldă de speranţe. Vine ca să dispară. Dar ia să lăsăm ideele negre la o parte. In lume este şi reu şi bine: adecă de ce numai răul me-ar fi rezervat? Cine ştie? Poate că-mi este scris să mai trăesc, să mai am zile bune ca odinioară [65], căci lui Dumnezeu i-a fi milă de copiii mei, şi atunci ear ne vom întâlni nu numai pe câmpul literar, dar pe toate câmpurile, pentru a nu ne mai despărţi. Şi fiindcă până la Dumnezeu trebue să ne ajutăm singuri, m'am hotărît ca odată cu soră-ta, Mitică Mavrocordat [66] şi Anica Gane să plec şi eu la Viena, spre a consulta celebrităţile medicale de acolo. O droae de bolnavi şi de ipohondri. O, să ne susţinem şi să ne îmbărbătăm unii pe alţii. Când dai peste un „Hristachi Văicărescu” [67] mai slab în plăsele decât tine, dela sine par'că-ţi vine ceva curaj.

S'auzim de bine, iubite Iacob, şi să ne revedem sănătoşi şi chefoşi.

Al tău vechi amic
N. GANE.

Nepoatei sărutări de mâni.

XIX

Iaşi 2 Dechemvr. 1896.

IUBITE JACQUES,

Eri a fost solemnitatea înaugurării teatrului naţional din Iaşi [68], Cu această ocaziune numele lui Costachi Negruzzi, părintele tău, a fost sărbătorit după cum se cuvinea [69].

Fiindcă ştiu că porţi un deosebit interes la ori ce mişcare literară sau artistică din oraşul tău natal, mă grăbesc a-ţi trimite programul serbărei dimpreună cu discursul meu.

Al tău ca un frate
N. GANE.

Iţi trimit asemeni şi două poezii, una de Volenti şi alta de Ianov [70].

XX

8/21 Oct. 1905 Iaşi.

IUBITE JACQUES,

Eşti rugat de comitetul erigerei statuei lui Alecsandri, să bine voeşti a trimete câteva rânduri spre a se însera în albumul comemorativ ce se pregăteşte pentru solemnitatea înaugurărei.

Numele tău nu trebue să lipsească din acest album, de oarece până la moartea lui Alecsandri ai fost, mai mult decât noi toţi, în cele mai strânse legături de prietenie şi colegialitate literară cu el. Ce vei scrie (poate să fie cât de puţin) trimete la adresa mea cel mai târziu până la 12 Octombrie curent.

Al tău ca un frate
N. GANE.

Imi pare rău că banchetul [71] proectat a căzut în baltă.
Pârdalnica de politică e vinovată.

XXI

Marţi 11/23 August
Abbazie-Hotel Ştefan.

IUBITE JACQUES,

Astăzi am primit o scrisoare dela fiul meu Alexandru [72] prin care îmi spune că Suzana viind la Folticeni i-au propus din partea ta să se prezinte la un concurs, pentru un loc de ataşat de Ambasadă la Paris. Ideea este fericită mai ales că Alexandru întruneşte toate condiţiunile de admisibilitate la concurs: este Român, are certificat de scutire de serviciul militar, are licenţa în drept, şi nu are încă 25 ani. Cât despre obiectele de studiat nu cred să fie grele şi Alexandru uşor le poate prepara.

Prin urmare iubite Jacques îţi mulţumesc din toată inima mea că te-ai gândit la Alexandru. Ideea ta dacă se va realiza, precum sper, va avea de consecinţă că băeatul îşi va putea cu înlesnire complecta studiile şi cine ştie poate chiar că îşi va asigura o carieră; iar mie îmi va uşura în mod simţitor sacrificiile ce eram nevoit să fac pentru el. Aşa dar prieteneasca ta atenţiune e de natură a-mi face un îndoit bine, şi mie şi copilului, bine care nu-l voi uita, căci nu aparţin acelei şcoli moderne care susţine că ingratitudinea este independenţa inimei.

Eu am plecat împreună cu Mitică, Eliza şi Lizeta la Carlsbad, unde am stat 25 de zile şi acum ne găsim iarăşi împreună la Abbazie. Despre Abbazie ce să-ţi spun? Tu cunoşti acest loc încântător, unde pădurile de dafini se scoboară până în marea.

Aici eu sunt un adevărat fericit şi băile de marea îmi fac un bine nespus. Mitică, Eliza şi Lizeta sunt de asemenea sănătoşi şi nu avem până acum alt neajuns, graţie cerului, decât o căldură de 40 réaumur la umbră. Te rog arată complimentele mele tot atât de ferbinţi, maică-ta, consoartei tale, Anetei şi tuturor copiilor; ear pe tine te îmbrăţişez din inimă.

N. GANE.

XXII

Iași 1/14 Ianuarie 1913.

IUBITE JACQUES,

La mulți ani dimpreună cu nepoata până la adânci bătrânețe cu sănătate și voe bună. Bătrânețele deși-s horopsite de mulți, dar tot îs bune, bată-le să le bată, mai ales când tinerețele n'au fost tocmai deșarte. Apropos de bătrânețâ. Ele mi-a spus că în ajunul anului nou împlinești 70 anii...[73] Insfârșit !... Cei mulți înainte.

Al tău frate

N. GANE.

D-lui Iacob Negruzzi, Președintele Academiei Române București, Str. Romană 71.

XXIII

4/2 1913 Iași.

IUBITE JACQUES,

Am primit cu mare bucurie scrisoarea ta fiindcă din cuprinsul ei am înțeles că ești deplin sănătos, de vreme ce ți-a venit cheful la loc. Zici că ți-a rămas o slăbiciune care persistă.

Ei bine așa-i la noi de un timp încoace, după fiecare boală te restabilești, dar rămâi cu un oarecare deficit de puteri.

Eu unul, cu ajutorul lui Dumnezeu, am împlinit în ziua de 1 Fevruarie curent 75 ani [74]. Am sărbătorit această zi împreună cu o mare parte din familia mea adunată din provinție, și la masă am *șampanizat* după expresia modernă în curs. Vra să zică am ajuns la o vârstă la care nu toată lumea ajunge, căci numai oamenii vrednici îmbătrânesc, mișeii mor în drum. Prin urmare să ne dăm mâna, iubite Jacques, și să disprețuim micile accidente de sănătate ce le avem în viață. Am rămas din vechii membri ai Junimei numai Naum [75], Carp [76], Teodor Rosetti [77], Maiorescu [78], eu [79] și tu [80]. Te pun la urmă fiind că ești mai tânăr dintre toți.... să ne ținem deci

bine ca să încălecăm pe al 80-lea an. Nu-i treabă mare. Naum a trecut de mult dincolo [81], de ce n'am trece și noi? De un lucru însă îmi pare rău, că Pogor [82] nu mai e între cei vii, căci m'ași jălui lui, că a început iarăși a se deșarta *carul cu minciunile*, dovadă Istoria antereului și a jubeluței.

Arată, te rog omagiile mele cele mai afectuoase nepoatelor Maria și Ella, dacă această din urmă, va fi acolo, iar pe tine te sărut cu toată dragostea.

Al tău
N. GANE.

P. S. Ce mai face doamna Anicuța Maiorescu [83] în urma operației ce a suferit ?

XXIV

22 Martie 1913, Iași.

IUBITE JACQUES,

Cunoști negreșit conflictul iscat între teatrul din Iași și cel din București din cauza spiritului centralizator a teatrului nostru, declarându-ne pe noi membrii comitetului de lectură, incapabili de a deosebi o piesă bună de una rea. In această privință am adresat un memoriu D-lui Ministru al Instrucțiunei publice [84], și deși au trecut de atunci mai multe zile, nu avem până acum nici un rezultat. Din gazete am aflat că chestiunea aceasta a fost discutată în prezența D-lui Disescu de către comitetul de lectură a teatrului din București, din care faci și tu parte [85].

Te rog dar foarte mult să mă înștiințezi ce s'a hotărît, căci e vreme să eșim din această situațiune penibilă.

Mă măgulesc a crede că d-l Davilla [86], cu tot temperamentul său războinic și autoritar, nu are interes să împingă lucrurile până la scandal, de oarece, te pot asigura, că scandal va fi dacă nu ni se va recunoaște dreptatea.

De aceea în așteptarea răspunsului tău, te rog să primești o frățească îmbrățișare.

Al tău,
N. GANE.

XXV

23 Martie 1915 Iaşi.

IUBITE JACQUES,

Tu care ai ţinut un registru în regulă despre vrâsta fiecăruia dintre membrii foastei *Junimi* [87], trebue să ştii că la 1 Fevruarie anul curent am încălecat pe al 77-lea an [88]. Iată o vrâstă la care nu toţi ajung. Numai cei vrednici pot să-şi dee satisfacţia de a număra doi de 7 în vrâsta lor; cei bicisnici rămân în drum. Cum vezi am ajuns să mă laud cu bătrâneţea. Aşa fiind am voit să sărbătoresc cu deosebită solemnitate aniversarea mea şi am invitat toată familia la Iaşi pentru aceea zi: băeţi, fete, gineri şi nepoţi, ca să ciocnim câteva pahare. Am fost 16 la masă. (Numai Nucu şi femeea lui dela Constanţa lipseau, nu din vina lor, ca să fim *en grand complet)*. A fost o zi mişcătoare drept să-ţi spun. Eu, sărbătoritul, patriarhul, înduioşat de multele urări de sănătate şi viaţă lungă ce mi s'au făcut, am declarat prin un toast cu paharul în mână, că pentru a le face plăcere m'am hotărît să trăesc mai departe, şi pentru a le da o dovadă despre seriozitatea hotărârei mele, m'am angajat să mai dau o masă la viitorul 1 Fevruarie 1916 [89] la care însă, să nu lipsească nici unul.... Suntem dar toţi obligaţi să mai trăim cel puţin un an.... Ce va fi pe urmă vom vedea. O! De sigur m'aşi fi obligat să-mi convoc familia pentru mai multe aniversări, dacă n'aşi suferi de o pârdalnică de ameţeală care mă pune pe gânduri. Din această cauză n'am putut cu regret să-mi îndeplinesc însărcinarea ce mi-a dat Academia. Apoi ne-am fotografiat cu toţii într'un tablou de familie. Să vezi ce frumoşi am eşit toţi, mai ales copilaşii Tincăi, care par'că-s nişte îngeraşi. La venirea mea în Bucureşti îţi voiu aduce tabloul drept amintire, din partea aceluia cu care ai petrecut o bună parte din tinereţile tale ca prieten şi rudă şi cu care ai împărtăşit munca ta literară la Convorbiri. Deocamdată îţi trimet traducerea Infernului lui Dante eşită în a III-a ediţie la Alcalay [90], care îmi tipăreşte toate cărţile în o ediţie complectă [91].

Mă rog, să nu crezi, că îmi fac bagajul pentru călătoria cea

mare *dans l'autre coté* cum zicea veselul Petrache Lochman tovarășul meu de vânătoare.

Tu și cu mine trebue să mai trăim. Am rămas așa de puțini din bătrânii colaboratori ai Convorbirilor, și din fericire, tocmai cei mai legați cu prietenia, încât ar fi păcat să mai dispară vre-unul dintre dânșii. Paștile cu bine și cu sănătate! Să dea Dumnezeu să ne aducă pacea ca să înceteze măcelul acesta cumplit, între oameni, care e rușinea civilizației moderne [92]. Cu toată dragostea de vechi prieten.

Omagiile mele nepoatei Marie.

N. GANE.

Izvoare: Biblioteca Academiei Române, Secția Manuscriselor: Autografe românești dăruite de *Iacob C. Negruzzi*.

N O T E

I

[1] *Biblioteca Statului* era până la 1901 biblioteca publică a capitalei. Dela această dată a fost încorporată la *Biblioteca Academiei Române*.

II

[2] *Mihail D. Cornea*, născ. 1838 (cfr. *D. R. Rosetti*, Dicționarul Contimporanilor, București, 1898 sau *mai sigur* 1844 (cfr. *Sever Zotta*, La Centenarul lui Vasile Alecsandri, Iași, 1921, pg. 89). Colaborator al rev. *Conv. Lit.* cu versuri, publicate și în volum (*Poésies*, Iassy, 1868). Iscălia M. D. Korne. A murit în 1901.

[3] *Scarlat Capșa*, născ. 1838, mort 14 Martie 1870 (cfr. *D. R. Rosetti*, Dicționarul Contimporanilor, București, 1898) sau 1869 (cfr. Sever Zotta, La Centenarul lui Vasile Alecsandri, Iași, 1921, pg. 89). A colaborat la *Conv. Lit.* cu poezii (Anii I și II) și a publicat și tragedia istorică „Alexandru Lăpușneanu".

[4] *Gheorghe Racoviță*, născut 1839 în Iași, membru al „Junimii" din 1864.

[5] *Nicolae Mandrea*, născ. 22 Mai 1842, Focșani; a colaborat la *Conv. Lit.* cu studii de drept român (II, XX, XXIII, XXVI).

[6] *Nicu Gane* era originar din Fălticeni.

III

[7] *Leon C. Negruzzi*.

IV

[8] *„Domniţa şi Robul"*, balada lui *N. Gane* a fost publicată în *Conv. Lit.*, 1874, VIII, pg. 234—235. Subiectul acestei balade a fost propus de *N. Gane* şi tratat de *Iacob C. Negruzzi* („Domniţa şi Robul", 1868, *Conv. Lit.* II, pg. 333) şi *M. D. Cornea* („Domniţa şi Robul", 1869 *Conv. Lit.* III pg. 55).

[9] Cfr. nota 8.

[10] *Vasile Alecsandri* „Poesii Populare ale Românilor", Bucureşti, 1866.

V

[11] *„Privighetoarea Socolei"* publicată abia în 1870, IV, pg. 106—117.

[12] Sfârşitul scrisorii lipseşte.

VI

[13] Cfr. nota nr. 11.

[14] Toate nuvelele lui *N. Gane* publicate în *Conv. Lit.* până la 1870 aveau un cuprins trist („Fluerul lui Ştefan", „Peatra lui Osman", „Comoara de pe Muntele Rărău" şi „Privighetoarea Socolei").

VII

[15] Nicu Gane era deputat al jud. Suceava.

[16] *G. M. Buiucliu* „Un articul ştiinţific din *Revista Contimporană*" în *Conv. Lit.*, 1874, VIII, pg. 83—96.

[17], [18], [19] şi [20] Articolul citat la nota nr. 16 descopere plagiatul lui *George Schina* („Despre condiţiunea civilă a femeei") după *Paul Gide* „Etude sur la condition privée de la femme, dans le droit ancien et moderne". Autorul semnat cu litera *M* *** este *G. M. Buicliu* şi nu apare cu întregul nume decât în sumarul anului. Din causa literii M. cetitorii revistei atribuiau paternitatea articolului unii lui *Titu Maiorescu* alţii lui *N. Mandrea.*

[21] *Petre Grădişteanu* (* 1841 — † 1921), om politic şi publicist; colaborator la *„Revista Contemporană"*, care a polemizat cu *„Conv. Lit."*

[22] *Calimah Catargi* (* 1830 — † 1882), membru în soc. „Junimea" dela 1871.

[23] Cfr. nota nr. 5.

[24] Cfr. nota nr. 2.

[25] *Teodor Nica* (născ. Braşov 1846); dela 1875 membru în „Junimea".

[26] *Titu Maiorescu*, în cabinetul *Lascar Catargiu.*

VIII

[27] *Grigore Balş*, om politic ,fost ministru de Finanţe şi la Culte în 1862, cabinetul *Barbu Catargiu.*

[28] *Nicul Aslan*, deputat de Iași, opoziționist, pe vremea cabinetului *Lascar Catargiu*.

[29] *Boerescanii* = partizanii lui *Vasile Boerescu*, fost ministru în: 1868 1869, 1870, 1873, 1874, 1875, 1879, 1880 și 1881. Despre V. B. cfr. și nota 19 la *Titu Maiorescu*.

[30] Cfr. nota 20 la *Titu Maiorescu*.

[31] și [32] Despre diferitele grupări junimiste se pot găsi lămuririle necesare în *Gheorghe Panu*, „Amintiri dela Junimea", 2 vol., București, 1908, 1910 și *Iacob C. Negruzzi*, „Amintiri din Junimea", București, ed. Viața Românească, Alcalay, fără dată.

IX

[33] *Gheorghe V. Liteanu* (născ. 1840), dela 1870 membru în soc. „Junimea".

[34] „*Cogălniceștii*", vezi mai jos în scrisoare „*Cogălniceniștii*".

[35] *D. Morțun* (?), care a publicat legende în anii I și II din *Conv. Lit.* sau altul? Nuvela de care scrie N. Gane, nu s'a publicat în revistă.

X

[36] *Grigore Sturdza*, fiul domnitorului *Mihail Sturdza*. Cfr. și nota 52 la *Titu Maiorescu*.

[37] *Costică Șuțu* un membru din familia *ieșană* a Suțeștilor.

[38] Cfr. scrisoarea a XII din 16/1 1879, *Titu Maiorescu* către *Iacob C. Negruzzi*, din acest volum, pag. 12. Prezicerea lui *Nicu Gane* s'a adeverit: I. C. Brătianu n'a cedat în chestiunea Art. 7 din Constituție și s'a menținut la putere până la 1888.

XI

[39] Statuia lui *Ștefan c. Mare* ridicată la Iași.

[40] Cfr. nota 36.

[41] Cfr. nota 22.

[42] *George Bengescu* (* 1848 — † 1922) diplomat, bibliograf și istoric literar. Membru al *Academiei Române*. Amănunte: *I. E. Torouțiu* și *Gh. Cardaș*, „Studii și Documente Literare" vol. II, introducere.

XII

[43] Dela 1 Aprilie 1885 revista *Conv. Lit.* apare în București, schimbându-și și formatul.

[44] Ultima colaborare a lui *Creangă* la C. L. a fost anecdota „Cinci pâni", la 1 Martie 1883, XVI, pg. 485—487. Următoarele două bucăți („*Anecdotă*" în *Conv. Lit.* 1 Iunie 1883, XVII, pg. 114—117 și „*Moș Ion Roată*" în *Conv. Lit.*, 1 Febr. 1885, XVIII, pg. 456—459), sunt reproduse, prima după *Almanahul Societății „România Jună"* din Viena, iar a doua din „*Albumul Macedo-Român*". „*Moș Ion Roată*" din 1885 este forma definitivă a „Anecdotei" din 1883.

[45] *D. C. Ollănescu (-Ascanio)* îşi reia colaborarea.

[46] *Al. Vlahuţă* îşi întrerupe colaborarea la rev. C. L. chiar în anul mutării la Bucureşti (1885) şi nu revine decât oficial la numărul jubilar din 1 Martie 1892 (25 ani dela apariţie).

[47] *Anghel Demetriescu* (nu *Dimitrescu*) a scris în *Conv. Lit.* o singură dare de seamă despre cartea lui *A. D. Xenopol* „Domnia lui Cuza Vodă" în 1903, XXXVII, pg. 650—669.

XIII

[48] Deşi revista se mutase la Bucureşti, membrii ieşeni ai „Junimii" continuau să se întrunească.

XIV

[49] După amintirile lui Gh. Panu şi I. C. Negruzzi, *V. Pogor* era spiritul glumeţ şi sarcastic al cenaclului.

[50] *Academia Mihăileană*, cea dintâiu şcoală superioară românească, înfiinţată de domnitorul Mihail Sturdza la Iaşi şi inaugurată în 16 Iunie 1835.

[51] Nu s'a publicat.

[52] Secretar al „Junimii".

XV

[53] *„Ura din copilărie"* în *Conv. Lit.*, 1885, XIX, pg. 193—233.

[54] Din *I. L. Caragiale*: „O scrisoare pierdută".

[55] N'a fost *Caragiale*, ci *I. C. Negruzzi*; Cfr. scris. XVI din 7 Iunie 1885.

[56] *N. Gane* a publicat în *Conv. Lit.* dela anul I (1867) până la 1 Iunie 1885 următoarele nuvele: „Fluerul lui Ştefan", „Peatra lui Osman" (I); „Comoara de pe muntele Rărău" (II); „Privighetoarea Socolei" (IV); „Domniţa Ruxandra" (VII); „Vânătoarea" (VIII); „Hatmanul Baltag", „Şanta", „Astronomul şi Doftorul" „Două nebunii" (IX); „Duduca Bălaşa" (X); „„Cânele Bălan", „Petru Rareş" (XI); „Andreiu Floarea Curcanul", „In vacanţă" (XIII); „Sf. Andreiu", „Ochii mamei" (traducere din limba germană), „Aliuţă" (XIV); „Petre Dascălul", „Stejarul din Borzeşti" (XV); „Sgârcitul", „Ion Urdilă" (XVII) şi „Ura din Copilărie" (XIX).

[57] *Gheorghiţă Negruzzi*, fratele mai mic al lui Iacob C. Negruzzi. Mort în anul 1890.

[58] *V. G. Morţun*, redactor şi colaborator la rev. *Contemporanul.*

XVI

[59] Cfr. *I. L. Caragiale*, scrisoarea I, din 6 Ian. 1880, volumul de faţă, pg. 48—49.

[60] *Nicu Gane* era rudă cu *Iacob C. Negruzzi*; mama lui *Iacob Negruzzi*, Maria C. Negruzzi, era născută *Gane*. (Cfr. nota din *Conv. Lit.* 1886, XIX, pg. 804) şi ei au copilărit împreună în metropola Moldovei.

XVII

[61] Scrisoarea XVII din 2 Martie 1892 este reprodusă după *Conv. Lit.* 1892, XXV, pg. 1156.

[62] In numărul jubilar N. Gane nu figurează decât cu scrisoarea menționată în nota 61.

[63] Inter arma silent muzae, jubileul de 50 ani căzând în 1917. In schimb s'a sărbătorit în 1927, 60 ani dela apariția revistei.

XVIII

[64] Jubileul dela 1892 înseamnă și apogeul revistei, după care o bună parte din colaboratori se înregimentează la alte reviste tinere, cari polemizau cu *Conv. Lit.*

[65] *N. Gane* s'a născut la 1 Febr. 1838 și a murit la 1916.

[66] *Dumitru Mavrocordat* descendent din vestita familie a M.

[67] Schiță umoristică de *Iacob C. Negruzzi*, publ. în *Conv. Lit.* IV.

XIX

[68] E vorba de noul local al T. N. ridicat între anii 1894—1896.

[69] Inceputurile Teatrului în Moldova se fac prin stăruințele lui *Gh. Asachi* prin 1816, cu piese românești jucate de amatori, în case de boeri. După 1832 reprezintații franceze și românești într'un local propriu. In comitetul teatral din 5 Aprilie 1839, pe lângă căpitanul M. Kogălniceanu, Camille Barozzi figura și spătarul Costachi Negruzzi. Pe lângă aceasta C. N. a compus și prelucrat pentru scena teatrului românesc câteva comedii („Muza dela Burdujeni", „Cârlanii" etc.).

[70] *Ioan Ianov* născ. 1836, junimist, colaborator la *Conv. Lit.*, cu poezii și cântece comice (I, II, V, VII, XIII, XV, XVI și XXI). Canțonetele sale *Von Kalikenberg, Eclesiarhul, Colivărescul, Advocatul Cârciogărescul* ș. a. foarte populare, pe vremuri. A murit la 23 Febr. 1903. Cfr. I. C. Negruzzi, „Dicționarul Junimei", în Conv. Lit., 1924, LVI, pg. 953.

XX

[71] Banchetul obișnuit pentru comemorarea înființării societății „Junimea".

XXI

[72] *Alexandru Gane*, membru în Consiliul Legislativ, București.

XXII

[73] *Iacob C. Negruzzi* născut în 1842.

XXIII

[74] Reținem vârsta dată de *Nicu Gane* și constatăm că Istoria literaturii române, și după ele și manualele didactice, dau data greșită a nașterii lui N. Gane. *Gheorghe Adamescu* în Istoria Lit. Rom. pg. 478, apoi acelaș în *Contribuțiuni la Bibliografia Românească*, în toate 3 volumele (I, pg. 119, II, pg. 171 și III, pg. 127) dă anul 1835. La fel anul 1835 în *Minerva*, enciclopedia din Cluj, precum și *D. R. Rosetti*, „Dicțio-

narul Contemporanilor". Ori atât din prezenta scrisoare a lui *N. Gane* (XXIII din 4 Febr. 1913), cât şi din scrisoarea XXV (23 Martie 1915) se dovedeşte precis că *anul naşterii lui N. Gane este 1838* (1 Febr.).

[75] *Anton Naum* a murit un an după Gane (1917).

[76] *P. P. Carp* † 1918.

[77] *Teodor Rosetti* a murit la 5 Iulie 1923. Cfr. *Iacob C. Negruzzi*, în *Conv. Lit.*, 1923, LV, pg. 531—532.

[78] *Titu Maiorescu* † 1917.

[79] *Nicu Gane* † 1916.

[80] *Iacob C. Negruzzi*, dintre toţi întemeetorii sau vechii membrii a rămas singur în viaţă.

[81] *Anton Naum*, „dincolo" de 80 ani; născut 1829, deci în 1913 avea 84 ani.

[82] *Vasile Pogor* s'a născut în Iaşi, la 20 Aug. 1833 şi a murit în oraşul său natal, la 20 Martie 1906. Cfr. *Iacob Negruzzi* în *Conv. Lit.* 1906, XL, pg. 492—5.

[83] Soţia lui *Titu Maiorescu*.

XXIV

[84] *Constantin G. Dissescu* în cabinetul *Titu Maiorescu*.

[85] Ca reprezintant al *Academiei Române*.

[86] *Alexandru Davilla*, directorul Teatrului Naţional.

XXV

[87] Probabil după acest registru *Iacob C. Negruzzi* a alcătuit *„Dicţionarul Junimei"*, a cărui publicare începe în *Conv. Lit.*, 1924, LVI, pg. 122 şi urm. Un „Album al Societăţii *Junimea*", înfiinţat la 1878, care cuprinde numele şi pronumele, anul intrării în societate, data şi locul naşterii membrilor „Junimii" se află în posesiunea lui *A. Gane*, fiul lui *Nicu Gane*, şi a fost reprodus de către *Sever Zotta* în lucrarea sa „La Centenarul lui Vasile Alecsandri", Iaşi, 1921, anexa 42, pg. 89—91.

[88] *Cfr. nota 74.*

[89] *N. Gane* a trăit până la 16 Aprilie 1916. Cfr. *Iacob C. Negruzzi*, „Nicu Gane" în *Conv. Lit.*, 1916, L, pg. 475—480: „Anul acesta, la masa din 1 Febr. [1916], au venit earăşi cu toţii, mai mulţi chiar decât anul trecut, dar sănătatea capului familiei era mai slăbită şi veselia a fost mai puţin răsunătoare căci încrederea în viitor era mai mică".

„Câteva luni mai târziu Nicu Gane îşi lua ziua bună dela toţi . . . . .
. . . .

Iacob Negruzzi.

[90] *Dante* „Infernul", traducere în versuri, ed. I. Iaşi, 1906, ed. III, Bucureşti, 1915.

[91] După războiu, au apărut numai *„Novele"*-le lui Gane,, Bucureşti, 1922.

[92] Războiul mondial era în toiu.

Bogdan P. Haşdeu cătră Iacob C. Negruzzi

Scrisori din anii 1877—1884

I

DOMNUL MEU,

Aș dori să am colecţiunea întreagă a *Convorbirilor*, pentru care Vă propun în schimb colecţiunea întreagă a *Columnei* [1], afară de anul întăiu, pe care nu-l mai am nici eu. Dacă această propunere Vă convine, veţi bine-voi a-mĭ trimite cu vre-o persoană *Convorbirile*, și a-mi indica vre-o persoană în București, căriĭ să-i predau *Columna*.

Vă rog, Domnul meu a primi asigurarea distinsei consideraţiuni.

Al Dv. plecat
B. P. HAŞDEU

3 iulii 77.

II

PRĔ IUBITE COLEGĂ,

Am primit invitaţiunea [2]. E nostimă de tot. Şi mai nostimă, negreșit, va fi însăși petrecerea; o petrecere *sui generis*, un rău latinist ar putea zice chiar *suis generis*, dar cu atât mai bine. Insă vai și amar! Sum recit foc, recit foc dacă se mai poate. Se vede că nu e chip de a fi și eu *June*. Neastâmpăratul Faust stă acasă, făcând la gargargargară. Şi deci, ori-cât de legitimă din partea ori-cui ar fi dorinţa de a nu se lăsa bătrân, totuși iată că *sum* silit a adresa

de departe călduroasele... da, călduroasele, măcar să *sum* recit... pentru a treia oară călduroasele mele urări la simpatica *Junime* :

Răscoaptă ani de douăzeci
Ş'o zi pe an nebună,
Căci vrea să fie jună'n veci,
Măcar o zi, dar jună :
Bând la Cotnar, mâncând pilav,
Croind la anecdóte....
Veniam şi eu, dar sum bolnàv,
Regret că nu se póte....

Strângere de mână cordială.

B. P. HAŞDEU

3 Ianuariu 84.
[Plicul cu iniţialele B. P. H.].

Izvoare : Biblioteca Academiei Române, Secţia Manuscriselor : Autografe româneşti dăruite de *Iacob C. Negruzzi*.

NOTE

I

1 *„Columna lui Traian"*, Bucureşti, 2 Martie 1870 — [Mai] 1875 ; Ian. 1876 — Dec. 1877 şi Ian. 1882 — Dec. 1883. Director : *B. P. Hasdeu*.

II

2 Invitaţia la banchetul „Junimii".

Miron Pompiliu către Iacob C. Negruzzi

Scrisori din anii 1879—1894

I

Iași, 8 Iunie 1879.

IUBITE DOMNULE NEGRUZZI !

In sfârșit vei fi dat ochii cu „Convorbiri" [1]. Nu țiu minte să se mai fi întâmplat o asemine întârziere. Cauza a fost pe de-o parte migăeala cea mare cu articolul lui Cihac [2], pe de altă parte trebuința de-a se tipări încă jumătate de coală peste ceeace se prevăzuse din pricina lui Rolla [3]. Greșeli de tipar vor fi, însă cred că nu multe. Dar de greșeli stilistice geme acest număr: admirabilul studiu a autorului Eternității [4] se ilustrează într'un mod excepțional pentru Convorbiri. Nu înțeleg... acest studiu a fost dat în cercetarea unei comisii, să-l mai cioplească. Cu toate aceste el se înfățoșează cu puzderia de cusururi, ce le avea, când a văzut întâiași dată lumina zilei. Acele fraze lungi cu construcție vicioasă, la tot pasul acea suflare grea de o limbă archaică, acel nămol de-citații jignesc gustul așa de tare, încât, dacă de desupt n'ar fi Veruzzi [5] *fictum est,* ai crede că-i un alter Pacală în proză. Comedie! Nu putea scrie cum se scrie astăzi?! Alt timp: cam altă gândire și altfel de limbă. Errata relative la articolul „Cuvinte din betrani" [6] le-am lăsat pentru numerul viitor.

Acum un lucru mare! D-ta cum se vede, ai stai în București și parte din luna Iulie. Eu de acest număr mă îngrijesc, însă numai până la finea lui Iunie, de oarece la 2 sau 3 Iulie plec din Iași. Deci

te incunoştiinţez din vreme, ca să însărcinezi pe altcineva, la caz că n'ai să poţi fi aici luna lui Iulie.

Al D-tale stimator
M. POMPILIU

II

DOMNULE NEGRUZZI!

Greu, de tot greu merge treaba cu Nr. Convorbirilor de la 1 Ianuarie. Ai lasat Articol[ul] D-lui Maiorescu [7] şi sfârşitul novelei *Osândiţii* [8]; în colo să pun eu ce-oiu găsi de cuviinţă. Dar ce să pun dacă nu-i de unde. Pân' acum coala 1 este tipărită gata, coala 2 se tipăreşte astăzi. Coala 3 încă-i zăţuită aproape toată. Aceste trei coale s'au înjghebat din partea I art. Maior[escu], din *Osândiţii* şi traducerile de Ascanio [9]. Dar celelalte două coale cu ce să le umplu? Cu Lira Chiralina lui Creangă [10] ?

Nu-i vorbă am un articol întitulat „Despre Exerciţiul", escerpt dintr'un discurs ţinut de Emile Du Bois Reymond [11], adus de Dr Max [12] şi citit în Junimea. Cum sunt câte-odată Onorabilii [13], nu dau semne nici de aprobare, nici de desaprobare, ci moţăesc trântiţi care în contro, astfel încât se pare că ce s'a cetit se primeşte. Eu am luat art. la mine. Şi Dr. mă întreabă când îl public. Acum la urmă Onorabilii mă întâmpină cu vorbele: da ce te potriveşti ? Se înţelege, artic. nu-i de publicat. Un ecstras ca vai ş'amar dintr'un discurs! Novela şi poemul de N. Xen[opol] [14] le-a luat la dânsul Al. Xen[opol] [15], rămâind să le aducă spre a se ceti. Rămâne să vedem mâne sară ce-a mai fi. Mă rog, pe-acolo nu găseşti nimic? Vr'o dare de samă, vr'o critică ?

Sunt două săptămâni de când am trimis Ministerului de Justiţie petiţia pentru încetăţenire [16], dimpreună cu actele necesare. Te rog, vezi să nu se rătăcească, şi la timp căutaţi, să nu-mi facă Onorabilii democraţi vr'o şotie, respingându-mi cererea.

Al D-tale cu stimă
M. POMPILIU

[Cu creionul 1880].

III

Iași, 8 Octombrie, 1887.

STIMABILE !

De bună samă vei fi crezând că te-am uitat cu desăvârșire. Nu te-am uitat, dar trebile zilnice cu școala [17] mă năucesc de cap, încât nu-i chip să am un ceas mai senin.

Ascultă: amicul Roman [18] mi-a promis că va scrie o dare de samă asupra cărții lui Nădejde [19], și eu mă las în nădejdea lui, cu atât mai vârtos că în jurnalul local *„Liberalul"* [20], pe care știi că-l redactează dânsul, a scris niște aprecieri asupra cărții, care nu-s fără șic. Că amicul Roman are gând bun, iată dovada: trei poesii, pe cari te rog a le publica, când se va putea [21]. Articolul cu critica, dacă nu pentru numărul dela 1 Decemvrie, dar pentru cel dela 1 Ianuarie, desigur gata.

Salutare !
M. POMPILIU

P. S. Luptă înverșunată pe la noi, cu socialiștii la Societatea pentru învățătura poporului român.

IV

Iași 27 Noemvrie, 1887.

ONORABILE !

S'avem pardon: prea mă iei din scurt. Când am putut, și ce am putut, n'am făcut ? Zilele aceste am cetit împreună cu Roman [22] darea de samă asupra cărții lui Nădejde. I-am făcut mai multe observări și a rămas să o prelucreze, îmbunătățind-o. Are să fie, nu cine știe ce lucru mare, dar un articol instructiv pentru belferi. Vezi, prin urmare, că nu mă dau în lături, când e vorba despre susținerea „Convorbirilor" noastre. Nu numai atât. Un tâner cu studii serioase făcute în Academia de pictură din München, cu numele Mureșanu, bietul exsuplinitor dela școala artelor frumoase de

aici, se ocupă cu facerea unui studiu asupra bisericei dela Trei-Ierarchi [23]. Judecând după schiţele ce mi-a arătat, are să fie o lucrare interesantă, făcută cu conştiinţă şi competentă. Vra să facă din acest studiu o tesă în limba germană pentru a se duce şi a lua doctoratul, ca în Septemvrie viitor să se poată prezenta în regulă la concursul pentru catedra de estetică şi istoria artelor dela şcoala lui Paniţeanu. Mi-a făgăduit că îndată ce va fi gata lucrarea, are s'o publice în Convorbiri. Nu numai atât. Un biet de ovreu [24], băet cu vr'o patru clasă gimnasiale, are o colecţie interesantă de poveşti, doine şi descântece culese pe la Hărlău, şi culese întocmai aşa cum se află ele în gura poporului. Doinele s'au şi pus sub tipar [25]; are să fie un volum de vr'o 20 de coale; se tipăresc în graiul ţărănesc neschimbat, păstrându-se, pe cât se poate, toate nuanţele fonetice ale sunetelor dialectale. Aşa cred, ai să primeşti bucuros câteva pentru a se publica în *Convorbiri*, dimpreună cu o mică întroducere [26]. Aşa dar vezi, că nu mă dau în lături.

Insă să fac eu o dare de samă asupra lui Conachi, îmi pare cam ciudat. Ce pot să zic despre ceeace am făcut însumi: despre schimbarea rândului alcătuirilor din ediţia I, despre chipul cum am tălmăcit unele cuvinte din scrierile lui Conachi [27]? Chiar şi despre prefaţa prinţului Vogoride [28]? Chiar să nu fiu luat parte la tipărirea volumului tot mi-ar părea cu neputinţă o dare de samă cum mi-o închipuesc. Ar trebui să ai la îndemână literatura poetică *en vogue* din a doua jumătate a secolului trecut în Franţa [29] şi totodată să fii familiar cu poesia erotică grecească din secol[ul] trecut şi de pe la începutul acestui secol [30]. De unde păcate să-ţi procuri acei poeţi francezi, azi cu desăvârşire uitaţi, cari au încântat pe Conachi? Cum poţi eşi la capăt cu autorii greci din timpul Fanarioţilor, când nu pricepi limba?

Competent în această grea sarcină ar fi D. Papadopol Calimah [31], dacă ar scrie mai cu noimă şi simbure.

N'ai pe cineva la îndemână în Bucureşti?

Nu vine prin Junimea, ce văd că aţi înjghebat'o din nou; profesorul care a scris monografia lui Barbu Catargiu [32]?

Caută: trebue să găseşti acolo pe cineva. Ce socoteşti: n'ar fi bine să treci între publicaţiunile Junimei pe Conachi?

Admiţând, vei chipzul (sic) vr'o formulă, cum ar fi aceasta de

pildă: *Vogoride și Pompiliu Poezii: Alcătuiri și Tălmăciri de Logofătul Costache Conachi, ediția II, Iași, 1888.*
Salutare și succes bun în lupta ce se pregătește din nou!

M. POMPILIU

P. S. Cine-i Costin [33]? Răfuește sdravăn pe Dela Vrancea [34]. Bravo lui!

V

IUBITE AMICE!

Iți trimit două poezii de Doamna Micle [35]. Atât pretinsa elită a Junimei, cât și mult ocărita caracudă [36] le-a găsit bune de publicat. Şi când caracuda se pronunță, altă instantă nu mai încape [37].

In Junimea de-asară, o junime rară în caraghislăcuri și'n anecdote foarte decente, s'a pus la cale banchetul. S'a ales comisiunea de trei, precum și secretarul *perpetuu,* comisiunea pentru a regula clefăiturile triburilor mâncăcioase, și secretarul pentru a da de știre cohoartelor împrăștiete spre a se stringe. In comisiunea de trei și subsemnatul are onoare a face parte anul acesta. M'am opus destul, dar n'a fost chip să nu primesc. In fața votului unanim al caracudei atotputernice și mai ales în considerația motivelor de forță majoră ce le-a adus înainte șleahta, cea hămisită și sărăcăcioasă, presidentul ei n'a avut în cotro.

Poți acum să vestești tuturor speciilor care fac parte din numeroasa clasă a caracudei, că anul acesta ca ne altă dată: toate, toate eftine și bune.

Am avut plăcuta ocasie de-a vorbi cu Doamna Poni [38]. Mi-a promis că o să se întoarcă la Convorbiri. Insă fii bun și numai decât trimete-i Convorbirile de pe întreg anul acesta. Mi-ai spus că merg bine, deci nu te scumpi pentru o nimica toată. Nu vorbesc de mine care trebue să alerg pe la ușile oamenilor ca să văd și eu câte-un număr, dar interesul general, interesul colectiv, onorabile.... în această privință nu e de glumit. Așa cred: nu trebue să insist mai mult.

Antologia română [39] sau moftologia, cum au botezat'o gurile rele, ori antrofologia, cum a avut cinstea a o boteza un librar de

spirit din Bârlad.... ce efect a făcut pe-acolo, prin strălucitele cercuri literare? Aşa-i că prost de tot ?

Ai mai vorbit cu cineva despre afacerea mea cătănească [40] ?

S'ar putè transpune procesul aici ?

Salutare şi la revedere în ziua de 26 Oct[ombrie].

M. POMPILIU

[Cu creionul s'a scris anul 1890].

VI

Iaşi, 24 Ianuar, 1894.

IUBITE DOMNULE NEGRUZZI !

Vei fi aflat, că m'am întors din străinătate astă-vară, deplin însănătoşat. Am văzut pe Domnul Maiorescu şi aşa mi-a părut de bine, găsindu-l sănătos, în toată puterea şi ducând o viaţă liniştită, mulţămită şi senină. Mi-a părut rău numai că nu te întorsesăşi încă în Bucureşti; de asemene mi-a părut foarte rău că n'am putut să te întâlnesc când ai fost câteva zile aicĭ. Ce mai fac Convorbirile? M'am bucurat când mi s'a spus că eşti hotărît a continua cu redactarea lor [41] ! De când m'am îndreptat şi m'am întors la catedră, m'am tot gândit să-ţi mai trimit şi eu ceva. La întoarcere, m'am oprit pe-acasă, printre Românii din Biharea, despre carĭ, ţ'aducĭ aminte, s'a publicat un studiu în Convorbiri [42]. Am strâns din nou câteva date, notiţe despre limba Crişenilor (Crişul-Negru) şi bucăţi de poesie populară. Insă din causa ocupaţiei cu ale şcoalei, n'a fost chip să revăd materialul strins şi să înjgheb un articol de Doamne-ajută. Ba azi, ba mâne. Odată tot o să fac ceva [43].

Aşa cred, cunoşti bine pe institutorul Rĕceanu, tovarăş de-a lui Creangă la cunoscutele cărţi didactice pentru învăţământul primar [44]. Bietul, sufere de-o boală de nervi, întocmai cum am suferit eu [45]. E în concediu de câteva lunĭ, catedra i-o ţine un suplinitor rânduit înadins de către Minister. Suplinitorul e slab de tot ca profesor, şi se poate întâmpla ca ministru să-l schimbe. La o aşa întâmplare, Rĕceanu e grozav de îngrijat, să nu să facă vr'o boroboaţă, să-i încurce catedra. La April ese la pensie, şi m'a rugat foarte mult să-ţi scriŭ ca să binevoeşti a-i fi cu priinţă când ar

veni în discuţie posiţia lui. El cere numai atât să fie lăsat în pace până la 1 April. După-ce s'ar linişti pe deplin, eşind la pensie, s'ar pune omul pe căutare cu totdinadinsul. M'a mai rugat să-ţi pomenesc despre *metoada* lor şi despre *Invăţătorul Copiilor* [46]. Anul acesta e să se aprobeze de către minister toate cărţile didactice pentru şcoalele primare, în spiritul şi virtutea nouĕlor programe.

Rĕceanu se îngrijeşte, nu cumva să rămâe pe dinafară cărţile lor. Cine, mă rog a putut fi sfătosul care-a înjghebat programul şcoalelor normale de institutori şi institutoare? Intre multe năsbutiĭ, a făcut una boacnă, a pus să se cetească şi să sĕ analizeze, ca model de op literar Ioan-Vodă cel Cumplit a luĭ Hăjdĕu [47]. O scriere infectă şi ca fond şi ca formă [48]. Ca fond: o vanitate ş'o laudă patriotică greţoasă, ca formă o frazeologie hodorogită, un stil bombastic, de par'că auzi pârăind rachete. Ioan Vodă cel Cumplit e bun nu pentru a vedea mostre de composiţiune literară de valoare, ci pentru spicuirĭ din cale afară numeroase de tot felul de cusururi stilistice.

Nu ştiŭ cum aşi face. Să mi se acorde un concediu de vr'o 10 zile. Aşi vra să viŭ la Bucureştĭ ca să vizitez şcoala normală de institutorĭ, precum şi aceea unde e profesor un distins pedagog dela Caranşeb [49], venit anul acesta în Bucureşti. Mi-ar plăcea să asist şi la cursuri şi la lecţiuni practice în şcoalele de aplicaţie. Şcoala noastră centrală devenind şi ea, şcoală normală şi încă de institutoare, noi dascăli din timpuri cam înapoiate, ne-am trezit că nu prea ne ştim orienta în mijlocul acestor prefacerĭ. Simţim trebuinţa de-a învăţa câte-ceva acu la bătrâneţe. Mi s'ar da oare concediu, arătând sincer motivul ?

O asemene orientare am căutat'o şi în vacanţia de Crăciun. Având trebĭ la Pesta, pentru interese familiare, în tot timpul cât am stat în capitala Ungarieĭ, am profitat de ocasie şi am visitat câteva şcoale, cu deosebire şcoalele normale superioare. Deşi pentru ştiinţă şi metoade pedagogice nu se duce nimene pe la Unguri, totuşi am observat că tot poţi profita ceva. Dacă n'au creat nimic nou, însă cu împrumuturile bune şi nimerite ei sunt mult înaintea noastră.

Complimente şi salutări cordiale !

M. POMPILIU.

VII

DOMNULE NEGRUZZI !

De ce m'am temut, nu-i chip să scap. Insomnia, de care mă liniștisem puțin de trei zile, m'a cercat din nou cu mare furie și acum împreunată cu sudoare și sintome de friguri [50].

In această stare ori-ce preocupare neobișnuită mă aprinde și mă tulbură într'un mod spăimĕntător. Simțesc, că ar fi foarte greu, ba cu neputință chiar, să țiu prelecția de Duminică. Deci te rog, pregătește-te d-ta pentru Duminica viitoare. Totuși dacă printr'o întĕmplare norocită mi-ar mai trece, am să viu la D-ta Joi dimineață; în cazul însă de-a nu veni, nu rămâne altă decât să faci publicația cuvenită de schimbarea prelecției în *Curierul* de Vineri [51].

Scuză, n'am prevăzut cazul. In publicație să nu se fixeze Dumineca pentru care se amână prelecția mea. Fixarea Duminecii atârnă de liniștirea mea deplină, și această fixare se poate face cunoscută earăși cu două zile înainte de ziua prelecției.

Al Dumitale Stimător

M. POMPILIU.

[Anul 1894 [52] este scris la sfârșitul scrisorii].

Izvoare: Biblioteca Academiei Române, Secția Manuscriselor: Autografe românești dăruite de *Iacob C. Negruzzi*.

NOTE

I

[1] La 1879 *I. C. Negruzzi* fiind deputat și luând parte la desbaterile parlamentare, încredință redactarea revistei, în mod temporar, profesorului *M. Pompiliu*.

[2] *A. Cehac*, *„D. Petriceicu-Hasdeu* și Cuvente den bătruni" în *Conv. Lit.* 1879, XIII, pg. 81—98, 135—155.

[3] *„Rolla" (Alfred de Musset)* trad. de *P. V. Grigoriu* în *Conv. Lit.* 1879, XIII, pg. 113—123.

[4] *P. Verussi* „Stefan-Voevod cel Mare" în *Conv. Lit.* 1879, XIII, pg. 98—112. Cfr. scrisoarea XII Titu Maiorescu, volumul de față, pg. 13.

[5] *Petre Verussi* născut 17 Iunie 1847 în com. Mărunţiş, jud. Dâmboviţa. Dela 1870 membru în soc. „Junimea".

[6] Errata se publică în *Conv. Lit.* 1879, XIII, pg. 164.

II

[7] şi[8] *Titu Maiorescu*, „Literatura Română şi Străinătatea" în *Conv. Lit.* 1882, XV, pg. 361—370 şi urm. — *Leon Negruzzi* „Osândiţii", „novelă" (urmare şi sfârşit), ibid. pg. 372—383. — Cu ajutorul acestor articole reconstituim data exactă a scrisorii, care este 1882, iar nu 1880 cum este însemnată cu creonul, la sfârşit, probabil de *I. C. Negruzzi*.

[9] Din *Horaţiu* : „In saeculi vitia" (cartea III, oda XXIV) şi „Ad. venerem" (cartea I, oda XXX), traduceri de Ascanio [D. C. Ollănescu], în *Conv. Lit.* 1882, XV, pg. 371—372.

[10] *Ion Creangă* „Lina Catalina" (poezie populară) în *Conv. Lit.* 1882, XV, pg. 383—384.

[11] Emil Du Bois = Reymond (* 1818 Berlin — † 1896 tot aci), naturalist cu renume mondial. A publicat un număr însemnat de opere, dintre cari unele de valoare epocală („Untersuchungen über tierische Elektrizität" 2 vol. Berlin 1848—84) ş. a. Discursul său : „Ueber die Grenzen des Naturerkennens" (1872, la 1898 ed. 8) a fost tradus de *Titu Maiorescu* şi publicat în *Conv. Lit.* 1891, XXV, pg. 620—645 („Despre limitele cunoaşterii naturei"): traducerea este însoţită de următoarea notă : „Pentru mica mişcare filosofică, deşteptată între studenţii facultăţii de litere din Bucureşti, este de toată importanţa a se fixa exact punctul de transiţie între Positivismul lui Compte şi Metafisica lui Kant. La o asemenea fixare precisă poate contribui în prima linie mult lăudatul şi mult discutatul discurs al renumitului profesor de la facultatea de medicină din Berlin Du Bois = Reymond „despre limitele cunoaşterii Naturei". Credem dar de datoria noastră a'l introduce în literatura ştienţifică română". T. M.

[12] Nu s'a publicat.

[13] Membrii „Junimei".

[14] *Nicolae Xenopol* (* 11 Sept. 1858), nuvelist, romancier, şi versificator. Membru în „Junimea" din 1877.

[15] *Alexandru D. Xenopol*, istoricul, fratele nuvelistului.

[16] *Miron Pompiliu* (* 20 Iunie 1848 în Ştei (Crişana) — † 19 Noemvrie 1897 Iaşi). Cf. Necrologul de *A. C. Cuza* în *Conv. Lit.* 1897, XXXI, pg. 1184, unde anul naşterii dat după ziarul Opinia este greşit. Originar din Ardeal, avea nevoe de formalităţile încetăţenirii.

III

[17] Miron Pompiliu a fost profesor de limba română la Şcoala Militară, la Şcoala Centrală de fete şi la Liceul Internat din Iaşi.

[18] *Ioan N. Roman*, publicist, colaborator la *Conv. Lit.*; mort la Constanţa, 12 Iulie 1931.

[19] *Ioan Nădejde* „Istoria Limbei şi Literaturei Române", Iaşi 1887.

[20] *„Liberalul"* Iaşi 26 Noemvrie 1880 — 31 Martie 1888.

[21] *„Din boschet"*, pg. 1022—1024; *„Silviei"*, pg. 1122—1123 şi *„Sonet"*, pg. 1123, în *Conv. Lit.* 1888 XXI.

IV

[22] Cfr. nota 18.

[23] Nu s'a publicat.

[24] *Mihail Canianu.*

[25] *Mihail Canianu,* Poesii populare (Doine), Iaşi, ed. Şaraga nr. 3.

[26] Nu s'a publicat nimic.

[27—28] E vorba de cartea: *Costache Conachi* „Alcătuiri şi tălmăciri" editată de *Miron Pompiliu,* cu o prefaţă de prinţul *Vogoride,* ed. II, Iaşi, 1888.

[29] Acest studiu despre influenţa poeziei franceze la sfârşitul sec. XVIII asupra operii lui Conachi s'a scris de abia în zilele noastre de *Ch. Drouhet,* Logofătul Konaki şi poezia franceză a epocii, în „Viaţa Românească", 1930, anul XXII, vol. LXXXI, No. 1, pg. 25—32.

[30] Reprezintată mai ales prin poezia anacreontică a lui *Athanasios Christopulos* născut la 1772 în Castoria (Macedonia); a învăţat la şcoala grecească din Bucureşti; apoi medicina la Budapesta şi Padua, devenind în urmă educatorul copiilor prinţului Alexandru Moruzzi. Volumele sale de poezii Εςωτικά şi Βάκχικά au apărut la Viena (1811—12). A murit la 1847.

[31] *Alexandru Papadopol-Calimah* (* 1833 — † 1898).

[32] *Anghel Demetriescu.*

[33] Costin pseudonimul lui *N. Petraşcu.*

[34] Studiu critic de *N. Petraşcu* publicat mai târziu în volumul său *„Figuri literare contemporane",* Bucureşti, 1893.

V

[35] *Veronica Micle.*

[36] *„Caracudă"* = „poreclă dată de *A. Naum,* cu ocasiunea unei Aniversări, unui număr destul de însemnat de membrii ai Junimii, care mai tineri şi mai modeşti şed obicinuit prin colţuri, vorbesc foarte puţin, cârtesc pe la urechie foarte mult şi aşteaptă cu nerăbdare momentul când se aduc ceaiul, cafeaua şi cozonacul". *Iacob C. Negruzzi,* „Dicţionarul Junimii", în *Conv. Lit.* 1924, LVI, pg. 460.

[37] Cfr. *Gheorghe Panu,* „Amintiri dela Junimea", Bucureşti, 1908, 1910 şi *Iacob C. Negruzzi* „Amintiri din Junimea", Bucureşti f. d.

[38] *Matilda Cugler-Poni.*

[39] *Miron Pompiliu,* Antologia română, Iaşi, 1890.

[40] Cfr. nota 16.

VI

[41] După jubileul de 25 ani (1892), *Iacob C. Negruzzi* hotărîse să se retragă dela conducerea revistei. Cfr. *Iacob C. Negruzzi*: „Cătră Cetitori" în *Conv. Lit.* 1 Aprilie 1893, XXVI pg. 993—994. Totuși, în 1895 se retrage, după ce în 1893 (1 Apr.) își asociase „un număr de autori din generația tânără", pentru a-i iniția în conducerea revistei și continuarea „cu succes a operei începute de generația precedentă". Cfr. *I. C. Negruzzi*: „Cătră Cititori" în *Conv. Lit.* 1 Ianuarie 1895, XXIX, pg. 1—2.

[42] *Miron Pompiliu*, „Graiul Românescu din Biharia în Ungaria", în *Conv. Lit.* 1887, XX, pg. 993—1022.

[43] Acest articol n'a apărut în *Conv. Lit.*; probabil M. P. nici nu l-a mai scris.×

[44] *„Metoda Nouă de scriere și cetire"*, ed. I, 1867—1868 (?) și *„Invățătorul copiilor"*,. ed. I, Iași 1871. Bibliografia completă a manualelor didactice publicate de *I. Creangă* împreună cu alți colaboratori, ne-o dă cu multă bogăție de amănunte *Leca Morariu* în „Institutorul Creangă", Cernăuți, 1925.

[45] Insomnie.

[46] Cfr. nota 44.

[47] *B. P. Hasdeu*, „Ioan Vodă cel Cumplit", București, 1865, ed. II, 1894.

[48] In ce privește fondul, M. P. exagerează; în ce privește forma, monografia istorică a lui B. P. Hasdeu este scrisă în genul romantic al vremii, în stil retoric, care de altfel și astăzi se dă ca model în manuale didactice.

[49] *Petru Pipoș* (n. 1859).

VII

[50] Din cauza acestei boli, *Miron Pompiliu* s'a sinucis la 19 Noemvrie 1897, în Iași.

[51] „Curierul", „foea intereselor generale", Iași, Ian. 1873 — 27 Iunie 1893.

[52] Anul **1894** credem că e greșit, deoarece „Curierul" din Iași, de care amintește M. P. a apărut numai până în Iunie **1893**.

× S. T. Kirileanu a găsit la anticari notele lui M. Pompiliu și le-a publicat în revista „Șezătoarea" din Fălticeni.

Gheorghe Panu cătră Iacob C. Negruzzi

Scrisori din anul 1876

I

1876 Decembre 1.

IUBITE D-LE NEGRUȚI,

Primind invitația la banchet, toate suvenirele de la Junimea pentru un moment întunecate mi s'au deșteptat și ele mi-au produs o mișcare cu atât mai puternică cu cât ceace sunt chemat să fac aici este diametral opus cu spiritul liber și modul de a înțălege care ne'au distins tot de una Junimea. Mă gândesc adeseori cum de este cu putință ca cineva să se mulțumească și să găsească plăcere mai presus de orice în această cale îngustă, pedantică și rutinară care aici are nume de literatură.

M'am înscris la Sainte Barbe [1] și astfel am văzut de aproape toate mișcările acestui fel de educație. Cum că peste tot locol educația literară are un caracter național, aceasta o recunosc, dar că sub această manta se cuprinde și trebue să se cuprindă cunoștințele generale câștigate de omenirea întreagă — aceasta nu este mai puțin adevărat. Aici însă lucrul stă alminterea, educația este pur și simplu națională și încă nu redusă la întreaga desvoltare literară din deosebite veacuri, ce numai din veacul al 17-lea.

Clericalii și literații își dau mâna și se înțeleg minunat căci dacă Bossuet și Fénélon, îi încă la ordinea zilei și servește de sujet de dissertație zilnică cum voești ca Papa să desaprobe această directă ?

Când Racine îi totul și Shakespeare nemic, când veacul al

18-lea e condamnat și al 17-lea ridicat în înaltul cerului, este așa de înțeles ce fel de spirit însuflețește toată această mișcare și cam ce poate cineva vârându-se în ea. Din toți autorii clasici cel mai puțin gustat de Sorbona este Moliére și profesorii de la diferite școli, de dânsul se ocupă mai puțin. Intre sujetele de disertație de când sunt la Sainte Barbe 4 au fost despre Bossuet, 1 despre Fénélon, 1 despre Rousseau (se înțelege spre al combate), 1 despre Racine, dar până acum nici n'am auzit pronunțându-se numele lui Moliére măcar că fiecare profesor mă plimbă în fiecare zi prin acel veac.

Ai crede că acești oameni care nu se ocupă cu nimic nou, care îs streini de orice fel de contact cu mișcarea pe care în ideea de astăzi au luat literatura, istoria, filosofia etc, ai crede zic că măcar se ocupă a da în felul lor de educație, studiul serios al limbei latine și grecești? Nu, de fel, în o disertație latină, principalul nu e limba ci este planul și floricelele literare, cu care trebue să o umple. Am văzut lăudându-se disertații pline de solecisme dar care spuneau tot feluri de nemicuri *poliment et gentiment*. A face tot felul de apropouri se înțălege că între clasicii Francezi și cei latini, a spune lucrurile *d'une manière piquante* fără nice se spui cu realitatea ceva, a da ca exemplu fapte și idei din viața autorilor pomeniți mai sus, iată cam în ce constă direcția care este aici în vigoare.

Cât despre limba grecească ea este neglijată cu desăvârșire, am văzut la Sainte Barbe licențiați în litere a cărora teme grecești erau strașnic de rele, pline de solicisme și barbarisme, licențiați (nu se sufere vayalici, care se pregătesc pentru aggregé). Astfel se lasă de o parte limba greacă și literatura ei cea originală, plină de viață și frumusețe, pentru a se ocupa cu literatura cea care au furat totul dela Greci, fără ca cu toate astea nici pe ea să nu o studieze serios.

După declarația lui Benoit [2] nu există o ediție cum se cade în franțuzește a nici unui autor latin, nu există literatură romană și cine nu știe Nemțește ca să citească pe Bernhardi [3] acela trebue să învețe.

Pe băeții dela licență și litere felul de educație care este în vigoare nu-i poate pregăti măcar nici ca să devie Feuilletoniste la Petit jurnal, căci scriind acolo ar fi [în] mare pericol să nu fie în-

ţăleşi decât numai de cei [ce] s'ar fi ocupat cu *Orations funebres*[4] a lui Bossuet. Apoi chiar lor nu le-ar veni îndămână văzându-se în o societate (care e a veacului) despre care ei nimic nu au învăţat, transportaţi fiind cu tot cursul educaţiei lor. Ca un franţuz să se vâre până în gât în asemenea lucruri, cu toate că e foarte rău, cum toţ[i] o înţăleg, acest fel de educaţie este a lui naţională, şi autorii pe care îi admiră au fost Franţuzi, dar eu un străin să mă vârŭ în slăbiciunile şi miseriile naţionale a altui popor, aceasta nu o înţăleg deloc. Fiindcă avem nenorocirea ca să nu avem şcoli la noi în ţară care să fie adaptate cu trebuinţele poporului nostru, sunt nevoit să mă duc la Universităţi străine, dar la acele Universităţi, datoria mea este de a căuta să mă ocup cu tot ce are un caracter mai general de cultură şi a nu lăsa nimic altă naţional dela acel popor decât cea ce are valoare în sine îndată însă ce văd că curentul şi toate silinţele sunt de a da celor ce studiază acolo o cultură pur şi simplu naţională şi încă învechită chiar acolo în ţară faţă cu alt curent a spiritului, datoria mea o cred este de a mă anfişa de toate acelea şi a mă ocupa cu ceace îmi este necesar.

Dacă aşa cum sunt şi dacă ocupându-mă în aceeaşi direcţie în care m'am ocupat până acum, voiu putea trece licenţa, bine; dacă însă nu se poate trece licenţa decât afundându-mă D. E. în *tractatul* de educaţie a lui Boldin[5] care şi astăzi e singura carte pedagogică stimată la Sorbonna (cu toate că pedagogia a făcut imense progrese) atunci desigur că nu am să trec licenţa. Eu voiesc să învăţ latineşte şi greceşte pentru latineşte şi greceşte iar nu pentru ca să ştiu a face planuri de disertaţie şi-a le umple cu tot felul de gentileţe şi de lucruri picante. In loc să-mi perd timpul tratând sujete ca: *La foi est un grand docteur qui laisse peu d'embarres et de lions indécises*[6] (Bossuet), pentru a susţine *crede şi te vei mântui* şi a lăsa ştiinţa de o parte, eu cred că acel timp îl întrebuinţez mai bine a învăţa limba latină şi greacă ca limbi, ear nu ca o ocazie de a răspândi literatura şi ideile veacului al 17-lea. Am crezut de datoria mea şi a lui Lambrior[7] să anunţăm şi pe Maiorescu[8] despre toate acestea. Astfel că acum am lăsat Sainte Barbe, ne-am tocmit profesor de latineşte şi greceşte puindu-i între altele următoarea condiţie: la cel întăi cuvânt ce vom auzi relativ la planu, la gentileţele care trebuesc spuse; la cel dintâi cuvânt care va pronunţa de Racine,

Bossuet etc. nu ne mai vede în viaţă. I-au părut foarte curioase această condiţie, însă ne-a făgăduit că va face toate silinţele ca să se poată stăpâni. Ii ridicol ca să stau în Paris în ziua de astăzi şi să avem a face nu cu ideile şi mişcarea din ziua de astăzi, reprezentate prin *Collège de France* [9] şi prin oameni eminenţi din şcoală, ce cu rutină şi cu pedanterie lipsită de orice element novator şi progresist.

Dar să lăsăm aceste şi să mai vorbim de altceva. Nu mai primim de loc *Convorbirile* te rog să mi le trimiţi neplătite, aud numai de prin alţi studenţi de câte un articol din Convorbiri, de multe ori vin pe la noi ca să i le dăm să le citească şi rămân tare surprinşi când le spunem că nici nu le primim chiar. Pe aici nu prea citim alt jurnal de[cât] *Românul* [10], din trânsul s'ar înţelege că Ministerul are să cadă, nu ştiu până la ce punct aceasta e adevărat. Scrieţi-mi când aveţi timp ce se mai face la Junimea, ce membri noi mai sunt, dacă Aroneanul tot mai păstrează anonimul când trimite poesii [11], dacă Lăpuşneanul e gata [12]. La cas când nu ar fi gata aveţi bunătatea să spuneţi Directorului Şcoalei Normale că ideea mea este să-l dee secretarului şcoalei împreună cu alte hârtii a Direcţiei ca să-l sfârşiască. Pe aici un ger straşnic, fac toată ziua foc şi cu toate aceste e ger. Complimentele şi salutările mele sincere, asemenea şi din partea lui Lambrior.

Adresa noastră cred că o ştiţi.

Al D-voastră serv

PAN.

II

Paris 1876, Ian. 2.

IUBITE D-LE NEGRUŢI,

Am primit scrisoarea D-voastră împreună cu „Convorbirile", am petrecut împreună cu Lambrior o seară foarte veselă citind articolul lui Cihak relativ la deducerile matematice a lui Haşdeu în filologie [13], îi comic cum bietul Cihak îl aduce cu multă bontomie pe pământ din regiunile zendice şi sanscrite în care filologul nostru

se pierde apropo de Români [14]. Hotărîtor că Haşdeu este monoman; ce face el altceva decât ceeace făcuse şi fac încă filologii (?) noştri latinişti care habar n'au de filologie şi care căutau să derive din latineşte toate fără ca să se uite la popoarele vecine cu care au fost în contact, Haşdeu le derivă din Persica şi încă cei mai monstruos din limba imaginară a Dacilor [15], earăşi fără să voească a se uita la popoarele vecine când se deduce cuvântul *urdă* din zendicul *urud*, trecând alături cu *urda* slavilor, face oare altceva decât când Laurian deducea *Slatina* de la Stelletina, trecând alături cu cuvântul slav Slatina [16] ?

Am zis că nu face altă ceva, pardon, căci face o monstruozitate şi mult mai mare decât aceea pe care o comiteau filologii noştri latinişti, ei deduceau toate din latineşte, erau exclusivi numai, însă cel puţin deducerile lor erau naturale, scoţându-le din limba imediat care au dat naştere limbei noastre, pe când Haşdeu care sare peste limbile imediat din care ne tragem sau cu care am fost în contact, ca să ne ducă la *Zenda şi Sanscrita* este o adevărată monomanie filologică, cât despre Dacia, care o formează astfel este o decisiune din cele mai vădite a spiritului şi a metodei care trebue întrebuinţate în filologie.

Foarte bine au făcut Maiorescu de iau oprit cursurile de la Universitate [17], asemenea cercetări de fantazie nu pot să aducă decât rău. Nou de o cam dată nu ne trebue Sanscritişti şi Zendiceşti, nou ne trebuie filologi a limbelor romanice şi slavişti şi unii şi alţii să se ocupe cu limbile imediat care au contribuit la a noastră, ear nu alminterea.

Chiar elementele slave prin care s'ar părea că ne atingem cu limbile de întâia derivaţie din limba arică trebuesc cercetate ca elemente aflătoare pur şi simplu la Slavi şi nici decum comparate cu celelealte limbi arice surori şi cu citări din sanscrite, Zenda etc., după cum elementele latine din limba noastră trebuesc cercetate numai în raport cu limba latină fără să ne ocupăm de rădăcinele primitive a lor ce le-am putea găsi în Greacă, Celtică etc. etc. Diez [18] stabileşte gramatica comparată a limbilor romanice fără să se pronunţe, dacă nu mă înşel, o singură dată cuvântul de limbă Sanscrită şi Zendă, aceasta este treaba filologilor care se ocupă cu limbile de întâia formaţie din cea arică, ear nu a acelora care se ocupă cu

cele de a doua formaţie din latină; ce e dreptul că Diez nu are intenţia să inventeze o nouă limbă bunăoară ca cea Dacică.

Venind la cele ce-mi scrieţi ca răspuns la scrisoarea mea, constat că un fel de deosebire tinde a se stabili în modul de a vedea lucrurile între noi doi de aici şi între dumneavoastră asupra [unor] lucruri despre care aveam odată un fond comun de idei, aceasta o cred că nu e numai din lipsa de contact şi schimb zilnic al ideilor, causa o cred mai degrabă în schimbarea ce sunt pe cale a o face în o mulţime de chestiuni precum şi în însemnătatea pe care o dau altor lucruri decât cele care se fac obişnuit la Junimea. Se înţelege schimbarea bună sau rea, nu o datoresc studiilor licenţiare, care numai prin noutatea ideilor nu strălucesc, du rest dacă lucrurile ar fi aşa, cea mai bună dovadă ar fi că m'ar înţelege Naum[19] şi Vergolici[20], din fericire pentru mine nu mă înţeleg. Nu mă mir deloc de aceasta, cele spuse de neînţelegere[a] ce începe a se stabili o spun apropo de D-voastră şi de alţi membrii dela Junimea şi numai având în vedere pe această parte din Junimea, m'am întrebat mai sus dacă nu cumva depărtatea sau altă causă face această divergenţă, cât despre Naum şi Vergolici, chestia este mult mai simplă, depărtare[a] nu poate intra cu numărul casurilor puse. I-am văzut în fiecare zi timp de 2 luni la Sainte-Barbe între colegii mei licenţiaţi sau nelicenţiaţi; în această clasă de studii licenţiare sau în spiritul licenţei, varietatea nu merge până la specii, este un singur prototip din care toţi ce au onoare a face parte din această categorie se trag cu imperceptibile modificaţii. A vorbi cu un licenţiat este a vorbi cu toţii. Aceasta nu poate să aibă nimic ofensător în sine, ea dovedeşte numai o admirabilă disciplină în o perfectă simplicitate.... de credinţi. Dacă dumnealor au găsit cauza, dece nu ne extasiam dinaintea studiilor licenţiare, pentru mine chestia este deasemenea lămurită de ce D-lor se extasiază; ce e drept nu mă aşteptam să văd explicată râsa organizaţie, după mine, a teatrului francez din cauză că mi-i greu să învăţ latineşte şi greceşte, nici lipsa şi îndepărtarea de pe scenele franceze a dramelor lui Shakespeare din cauză că nu mai am vârsta de 20 ani proprie acelor limbi. Chestia însă îi destul de serioasă pentru a face sujetul unei dezertaţii şi odată pusă sub acest vesmint minunat nu mă mai îndoesc că Vergolici nu ar putea să mă convingă. Până însă când această

chestie nu voiu vedea figurând între cele ce se dau ca sujete de disertație, îmi vor da voe Naum și Vârgolici ca să le spun că se înșeală amar cu o asemenea explicație. Nu am groază (și când vorbesc de mine trebue să înțelegi și pe Lambrior [21]) de a învăță limba greacă și latină; am *groază că făcând licența nu voiu învăța latinește și grecește;* aceasta s'ar părea de o cam dată un paradox, mai cu seamă celor ce nu sunt în poziția a privi lucrul de aproape, ce sunt nevoiți să tragă concluzii după aparența lucrului; cât despre cei ce au fost pe aici și au trecut prin el azi, s'au apropiat ceva, o parte în cazul cel favorabil adecă când s'au dat osteneală să-l judece dintr'un punct de vedere mai serios, o parte zic cred de datoria lor de a învăța când se poate defectele și slăbiciunile sistemului care le-au dat nașterea lor literară și o lasă să circule tot felul de neadevăruri în avantajul școalei, neadevăruri și exagerări care nu pot decât să se răsfrângă și asupra celor ce s'au adapat din ea. Lucrul du reste [22]; se explică a susținea că la licență se învață latinește și grecește, minunat este pentru un licențiat a spune indirect că știe aceste limbi, a susține un altul care nu are alt soiu de cunoștințe decât acele de literatura care se cere mai mult sau mai puțin la licență, că nu e poezie mai frumoasă decât aceea din *Arta poetică* a lui Boileau [23] este a face să-și valoreze marfa sa care îi în mare pericol de a nu-și mai găsi apreciatori; cealaltă, o parte din cei ce au văzut lucrurile mai de aproape își plini de cea mai ferbinte și sinceră admirație bunăoară cum e un băet aici Gheorghiu [24] căruia îi dau lăcrămile de emoție la cel mai prost vers din Racine și cum îi și colegul nostru Teodorescu [25] căruia îi vine să se închine la ori și care mic profesor ce i-ar spune vreun detail din viața lui Bossuet Cu acest soiu de oameni necontestat că nici nu trebue începută discuția. Am zis că ideea ce am exprimat'o asupra limbei latinești și grecești la licență s'ar părea un paradox, în adevăr cine s'ar mulțumi să ia programul de licență, ar vedea că din 4 probe, 2 sunt în latinește și una în grecește (ar observà însă că la această limbă se cere numai *o temă);* ar mai vedea toți autorii greci și latini cei mai grei începând cu Pindar și Horaț etc. etc. ar observa că alte cunoștinți mai moderne nu se cer de loc și s'ar zice că de vreme ce nici un fel de cunoștinți serioase nu se cer, ce numai exclusiv latinește, grecește și franțuzește, de sigur că trebue să se învețe cele

dintâi limbi. Așa am crezut și eu păcatele mele, așa îmi spusese și Vârgolici *care nu are nici un interes* ca să nu spuie altminterea de îndată ce lucru nu ar fi așa, tot acest lucrul mi s'a părut că le-am cetit și în privirea cea clasică a lui Naum, în a cărui privire în loc să citești sufletul lui după cum se zice, poți mai degrabă să cetești bucăți întregi din Racine, Boileau [26], etc. Lucrurile însă se schimbă când începi a intra în ele. Atunci vezi că scopul licenței în litere nu este de a face pe student să învețe latinește și grecește ce mai cu seamă de a-l familiariza până în cele mai mici detalii cu literatura veacului al 17-lea, pentru această în loc să-i dea spre a servi o singură limbă; îi dă trei, privindu-le cât se poate mai secundar ca limbi și ocupându-se mai cu seamă de dânsele ca de un mijloc mecanic pentru răspândirea acelei literaturi. Dacă marginile unei scrisori nu ar fi prea înguste m'aș însărcina și sunt gata azi și orișicând a dovedi cu probe aceasta și a face să vadă pe Vârgolici că făcând licența tocmai punctul *esențial,* tocmai scopul real al ei *i-au scăpat din vedere,* îndată ce socoate această idee a mea ca exagerare. Totul o repet nu are decât acest scop; antiquetatea chîar îi privită din punctul de vedere al veacului al 17 și este studiată mai cu seamă fiind că este în legătură cu literatura acelui veac. Așa profesorul de literatură latină și versuri dela Sainte Barbe ne spunea că o dovadă că Euripid îi frumos este că geniul lui Racine l'au înțeles și l'au imitat, un altul ne-au făcut o dare de samă a unei cărți scoasă de un litterateur cu numele E. Desjardins [27] ridicând-o în înaltul cerului fiindcă autorul au avut *ingenioasa idee de a studia în Corneille viața romană și ajunge la concluzia asupra poporului roman* fără să-și mai bată capul de a o căuta la autorii latini.

Autorii moderni ai lor îs judecați după această măsură, așa André Chénier [28] este admirabil în părțile în care nu s'au depărtat de ideile veacului al 17-lea asupra antichității. Odată ce unul tinde spre unul și acelaș scop, este evident că mijloacele prin care se ajunge la el, adecă limbile cu care se servește cineva sunt considerate pur și simplu ca mijloace ear nu ca scop, prin urmare li se dă importanța corespunzătoare. Căci dacă literatura veacului al 17-lea nu ar fi ca scop esențial și neclătit, ce ar face pe Profesori că sujetele ce se dau la disertații să fie numai decât luate din ea ? Pentru ce Racine, Corneille, Bossuet, Fénélon etc. etc. sunt sujetul

disertațiilor sau când mai rar este vreun autor roman sau grec pentru ce trebuește a te pronunța conform cu ideile acelui fericit veac? Ce legătură strânsă poate să fie între limba latină și veacul al 17 așa ca să nu-ți poți închipui una fără alta? Mai mult chiar, la grecește nu este disertație, este o temă, ei bine și acolo textul ți-l dă din Fénélon sau Bossuet, trecând alăturea cu limba din ziua de astăzi.

Dar se va zice că acest obiceiu de a da sujete numai din acel veac este o rutină deplorabilă dar care nu împiedică pe student de a învăța latinește, căci azi care ar fi sujetul, pentru ca să-l trateze, trebue să scrie latinește. Așa ar fi când acest obiceiu ar fi o simplă rămășiță tradițională din alte timpuri, păstrată mai mult în puterea vechimei, fără ca să mai aibă o importanță reală, faptul însă nu este așa: o disertație nu are de scop principal limba în care îi e scrisă ea — are de scop a face pe student a se familiariza cu un număr de idei, de al deprinde a le pune sub o formă picantă și gentilă, de al deprinde să facă apropouri de tot felul, de al face să scrie după un plan cu regule fixe, prin urmaree a-și diviza și subdiviza sufletul conform lor, cu un cuvânt a căpăta două lucruri: ideile ce se cer și forma în care trebuesc puse, care amândouă constituesc *morala* și *gustul* și frumusețea literară. Aceasta v'o scrisesem și în scrisoarea trecută pentruca să dovedesc, acum din fericire n'am decât să citez cuvintele lui Aderer [29], profesor eminent dela disertația latină la Sainte Barbe, cuvinte pe care nu le-am spus în urma scrisoarei și care confirmă pe deplin ceace susțin mai sus; socot necesar să vă spun această particularitate din cauze: 1) ca să se vadă că am dreptate în cele de sus, 2) că nu ne prea supărăm de latinește de la licență despre care mai jos voiu vorbi pe larg. Iată faptul: părăsind Sainte Barbe într'o zi *Crăciunescu* [30] *doctorul* ne întâlnește și ne spune că are o însărcinare pentru noi de la Aderer anume ca să ne ducem acasă la el, ca să afle cauza pentru care am părăsit Sainte Barbe. Crăciunescu ne mai adaugă ca tot din partea lui Aderer, că se miră grozav de aceasta, de vreme ce disertațiile noastre ca *limbă* arătau o cunoștință a limbei latinești mult mai logică decât a Francezilor și că cât se cere la Licență noi ca fond a limbei îl posedăm, rămânând a căpăta numai o pospoială oare care. Ne-am dus acasă la Aderer și întrebându-ne de ce am părăsit Sainte-

Barbe i-am răspuns că noi am voi pentru interesul nostru propriu să învăţăm latineşte pentru limbă şi nu pentru altceva, la care el ne-a răspuns că dacă voim aceasta atunci am făcut foarte bine de am părăsit această cale a disertaţiilor *care nu are de scop limba, ci stilul, gustul literar, planul, ideile* etc. etc. Mai mult încă el au refuzat a fi profesorul nostru particular, zicând că dacă aceasta este gândul nostru de a învăţa serios latineşte atunci el nu e potrivit căci este deprins a face altceva decât facem noi, ne-au adăugit deasemenea că nu trebue să ne adresăm nici la un profesor din cei ce prepar pentru licenţă, toţi considerând studiul limbei latine subordonat cerinţelor de gust şi de plan a disertaţiei, ce pentru scopul ce-l voim noi numai un *gramatic* poate să ne folosească care studiază o limbă pentru ea pur şi simplu. Despre exactitatea acestora Vârgolici n'are decât să întrebe pe *superiorul său* Crăciunescu [31]. Aderer îi un om foarte inteligent, singurul dela Sainte Barbe care îşi bate joc de lucrurile care le admiră Vârgolici şi Naum, cu toate că le predează, eată deci cum rezultă nu din vorbele mele care pot părea suspecte, ce din a unui profesor inteligent de aici că: 1) licenţa nu are de scop învăţatul serios a limbei latine, 2) că vârsta matură în care suntem (cu toate că pe când eram în clasa I gimnasială copil, Vârgolici era băeat mare în clasa 5-a) nu ne împiedică de a putea învăţà atâta latinească câtă se cere la licenţă. Eată deci că opinia ce am emis-o nu este unică a mea, purcesă din ciudă că nu pot învăţa latineşte, ce o mai au şi alţi oameni, care sunt chiar *doctori,* cum îi Aderer, ceace nu-i împiedică de a vedea lucrurile aşa cum sunt. O mai repet, pentru ori şi care vine din străinătate, este un fel de punct de onoare de a prezenta ca foarte grele şi pline de cea mai înaltă ştiinţă, studiile prin care au trecut ca şi când nu ar fi alt mijloc decât cel *al diplomei,* ca să-l poată cineva judeca de ce ştie şi ca şi când diploma are să-l facă ca într'un moment dat să-şi poată ascunde ignoranţa în cutare lucru, sau lipsurile ce le are în educaţia lui intelectuală. Aşa este o opinie acreditată la noi că dreptul este greu de făcut în Paris şi un licenţiat de aici are cunoştinţe serioase. Ei bine nimic mai falş, este o copilărie licenţa în drept, aceasta o vede aici toată lumea, sunt manualaşe de toate materiile pe care băeţii după ce petrec tot anul se pun cu două luni înainte de examene de le învaţă şi trec foarte bine; mai mult, sunt

cărți de întrebările ce se pun invariabil pe la examene și nimenea nu se gândește să studieze o chestiune ce nu-i pusă între întrebări. Intreabă însă în țară pe un licențiat cu drept de aici dacă sunt grele studiile și ai să vezi cum îți răspunde. Revenind la chestia studiilor licențiare ni s'ar putea încă objecta că chiar când direcția acestor studii nu ar fi îndreptată serios spre scopul de a se învăța latinește aceasta tot nu ar proba nimic pentru cuvântul că se poate presupune ca știință deja limba din Liceu.

Ei bine nici aceasta nu este adevărat, așa credeam și eu cu câteva luni în urmă, însă când am intrat la Sainte Barbe am avut ocazie să fiu în contact cu foarte buni eșiți din Liceu proaspeți, cu licențiați și chiar cu agregați, atunci m'am convins de un lucru pe care nu aș fi îndrăsnit să-l gândesc măcar cu câteva luni în urmă. Mai întâi aceasta se poate înțelege din faptul fundamental cum și care e metoda întrebuințată aici în studierea limbilor. Nu se studiază aici bună oară latina în mod logic în structura și genul ei, metoda este de a căuta pentru fiecare formă franceză sau expresie equivalentul ei în latinește, astfel că studiul limbei latine se compune din o mulțime de bucăți detașate toate corespunzătoare la deosebite fraze franceze pe care elevul îi ținut să le învețe pe de rost și să le aplice la nevoe. Cât se atinge de a intra în analiza formei latinești, a o desface în elementele sale gramaticale și a te face să înțălegi regula abstractă și generală pe care să o poți pe urmă aplica singur când vei vroi, așa cum o vezi aceasta în gramatica lui Madvig[32] etc., despre asemenea lucru nici se vorbește, cunoștința limbei latinești constând în a ști cât se poate mai multe expresii pe de rost se înțelege mecanic cu care să-ți umpli disertația. Când întrebi pe un profesor care e cea mai bună metodă a învăța latinește? el nu te trimite la gramatică, ce îți spune a citi pe Cicerone având un caețel în mână și ați nota toate expresiile care socoți că au să-ți trebuească în disertații, spre a le învăța pe de rost; pentru aceasta îți mai recomandă dicționare de expresii sfătuindu-te ca făcând disertația să fii veșnic cu ele deschise și să le pui la contribuție. O mărturisesc că pentru scopul de a face o disertație de licență metoda nu-i rea de loc, în doi ani de zile cineva poate învăța un număr de expresii, pe care în un minut dat, acel al compunerei disertației de la Licență, să le vâre pe toate

acolo și să treacă, studentul ar fi ceva mai încurcat când ar avea d. e. trei disertații de făcut, atunci neapărat că ar trebui să se repeteze și să întrebuințeze cam tot aceleași forme și expresii ce le are în memorie, de îndată ce latineasca lui nu există în cap sub formă abstractă de gramatică, ce sub formă de fraze, însă din fericire la licență nu se cere decât o disertație, așa că mititelul magazin ce strânge cineva îi de ajuns. Lucrul se schimbă însă când cineva voește să învețe latinește nu pentru a face o disertație din bucăți de fraze rupte din Cicerone sau din un altul, ce pentru a se pătrunde de însăși limba, așa cum nouă Românilor ne trebue pentru a se putea odată ști în mod serios a se cerceta limba noastră .

Din acest fel de a învăță limba despre care am vorbit mai sus, se poate ușor a videa că cine s'a servit cu el nu poate să știe latinește, ori câte fraze ar ști cineva pe de rost, totuși ca să le lege în o disertație trebue să mai pue ceva dela dânsul, sau când au uitat expresia este evident că voind s'o înlocuiască cu ceva analog face greșeală, regulele gramaticale neservindu-i lui întru nimic; aceasta am constatat la Sainte Barbe unde băeți buni ce au a se prezenta la April la Licență sau chiar licențiați *dovedeau o necunoștință mare a limbei latine.* Pentru frazele și expresii din Cicerone etc. vedeai în disertațiile lor multe solicisme și barbarisme care nu le găseai în disertația lui Lambrior bună oară [33], nu le găseai pentrucă atât el cât și eu în aceste 10 luni am învățat latinește și grecește pentru aceste limbi ear nu pentru Bossuet și Fénelon. Să nu credeți că solecismele se găseau pe în dissertațiile aspiranților la licență sau chiar licențiați, atrăgeau atenția particulară a profesorului, nu, de fel, el numai le sublinia, și aceste solicisme nu-l împiedica a găsi disertațiile admirabile discutându-le din punct de vedere al frumuseților literare a lor, a planului etc. etc. deosebirea între modul lor de a învăța latinește și al nostru se vede din observațiile care le notăm pe disertațiile date, așa pe când pe disertațiile Franțuzilor punea profesorul cuvinte ca acestea *planu bine conceput, idei gentile și ingenios susținute,* pe disertațiile noastre punea = *cunoștință serioasă a limbei latinești* sau *justă aplicare a regulilor gramaticale* etc. și citind asemenea remarce, Franțuzii zimbeau cu milă privindu-ne fiindcă sub-diviziile planului nu erau riguros observate de noi, pe când noi eram foarte mulțumiți că suntem pe calea de a

învăța ceace suntem chemați a învăța, adică *latinește*. Cât despre *grecește* v'o spun că am rămas minunat văzând căt de rău se învață, pentru a vedea aceasta este destul să să spun că temele noastre exceptând pe *licențiați*, a căror teme erau *puțin* mai bune, erau ca și a celorlalți aspiranți; când zic puțin mai bune, bun înțăleg relativ, căci solecisme și barbarisme erau destul de multe și în temele lor. Ca să se convingă cineva de adevărul acestora n'are decât să întrebe pe Teodorescu care numai prevenit în contra licenței nu poate fi. Din toate spuse până acum, rezultă un fapt anume: că un aspirant la licență nu se ocupă cu limba latină decât ca un simplu mijloc și instrument de importanță secundară; deosebiți studenți de la Sainte Barbe ne-au declarat că ei când compun disertațiile nu deschid gramatica latină decât ca să se asigure de vre o finală de verb etc. adică apropos de vre o chestie etimologică, cât despre sintaxă aceeia nu o consultează, neavând nevoe de ea, cea ce se explică din cele spuse mai sus. Cu ce se ocupă deci un candidat la licență și ce știe? Cu ce se ocupă? vă voiu scrie îndată; ce știe? aceasta îi mai greu, îi mai ușor a arăta aceasta în mod negativ spuind ce nu știe = istorie nu știe, filologie nu, literatură modernă nu, dar noțiuni de artă n'are niciuna etc. etc. Cât despre cu ce se ocupă aceasta îi mai ușor, face disertații a căror sujete morale, teologice sau doctrino-rutinare îi consumă timpul, câte odată trătează vreun sujet literar, o comparație între doi autori etc. însă și atunci trebue să se inspire din cărțile cele pline de *lieux communs* asupra autorilor și să susție ideile din ele într'un chip cu totul dogmatic. Tratarea sujetelor ca idei și ca formă nu ca limbă, îi repeşte candidatului mai tot timpul, căci în această privință o disertație nu este ușor lucru; trebue să cetești o mulțime de bagateluri literare, trebue să faci apropieri de tot felul, trebue să citezi cutare particularitate din viața unui clasic francez ca dovadă la ideile ce le înșiri, trebue să cauți tot felul de gentilețe și lucruri picante, pe care să le sameni în disertație ca pe niște prețioase diamante ce au să-ți facă a străluci compoziția. Cu acest chip timpul trece, ear limbile latină și greacă remân neglijate. Un exemplu are să lămurească chestia = între sujetele ce ni s'au dat odată a analiza a fost următorul = a se analiza capitolul.... din Montaigne în care se tratează și despre *folosul*

gimnasticei şi a sculatului de dimineaţă (nu ştiu dacă nu era şi mâncatul de dimineaţă şi însuratul de vreme). Ei bine pentru ca să pui această disertaţie, trebue mai întâi să merg la Biblioteca Sainte Geneviève [34] ca să găsesc pe Montaigne fiindcă nu'l am, însă un nenorocit de candidat venise acolo înaintea mea, aşa că mi se răspunde că uvrajul e în lectură, aştept, în fine ni-l dă, cetesc un capitol de 100 pagine, îmi notez ce-mi trebue şi mă întorc acasă. Până aici încă n'am făcut nimic, căci de acum trebue, să mă apuc să fac disertaţia, apoi aranjarea ideilor după tipicul ce-l au de normă şi gentileţile pe care le caut cu lumânarea şi nu le găsesc, îmi mai consumă o mare parte de timp, aşa că sfârşind disertaţia *timpul cel mai puţin l-am întrebuinţat cu latineşte; pe când cea mai mare parte l'am pierdut în zadar.*

Şi acest lucru se repetează în fiecare zi şi de acest lucru nu poţi scăpa de voeşti să ai licenţa, căci azi fiind la Sainte Barbe, azi având profesor particular tot trebue să faci asemenea *disertaţii* ce sunt sujetul studiilor licenţiare. Este întrebarea cu ce mă aleg la urmă din toate acestea? Cu cunoştinţa limbei latine nu, căci cineva nu poate să se aleagă cu ceva care în timp de doi ani de zile s'au ocupat mai puţin şi de vreme ce cu latineşte prin natura disertaţiilor mă ocup mai puţin, este evident că la urmă nu am să ştiu latineşte cum trebue ştiut. Mă aleg deci, ca să mă ţin de exemplu dat cu aceeace am citit, un capitol din Montaigne de unde am învăţat necunoscutul fapt igenic că îi priincios a face gimnastică şi a te scula de dimineaţă. Nu zic că aceste lucruri nu pot fi bune pentru Vârgolici bunăoară, mai ales spuse în latineasca de cârpituri, ele însă nu-mi convin mie, nu am de gând să mă fac littérateur, cred că ştiţi că înţeleg pozitivistu prin acest cuvânt. Voim să învăţăm latineşte şi greceşte eată de ce fugim de rutină şi dorinţa noastră e atât de puţin egoistă încât dacă ar putea fi retrospectivă am dori ca şi Vârgolici să o fi făcut aceasta, adică ca cele 3/4 din timp pierdut să-l fi întrebuinţat pentru cele două limbi în sine cea ce acum nu i-ar strica de fel, este drept însă că el au avut 5 ani aşa că i-au putut rămâne timp şi pentru acest fel de ocupaţie serioasă, noi însă care avem numai doi ani, căutăm ca să nu-i pierdem în zadar.

O mai repet, nu voesc, nici n'am de gând să fac concurenţă

D-lui Naum scoţând o nouă traducere a artei poetice a lui Boileau [35], pe când bietul Molière şade netradus. Dar aceasta se explică foarte uşor tot prin spiritul general de aici şi din care D-l Naum se împărtăşeşte. Pot zice mai mult încă; asemănarea de credinţă literară este aşa de perfectă, încă D. Naum au avut meritul de a găsi pe Ministru de Instrucţie *Wallon* [36]. Şi aceasta nu e un mic merit. Wallon în o circulară nu de mult, *opreşte citirea cu glas tare a lui Molière sub pretest că diştează gânduri nepermise*, opreşte introducerea cărţilor de *critică sceptică* în şcoli, precum a lui Sainte Neuve în schimb permite cunoştinţă a câtorva autori moderni, însă numai în pasagile cele mai inofensive şi mai conforme cu spiritul pur a classicităţii. Aşa fiind înţăleg dece D-l Naum nu a luat pe Molière să-l traducă, trebuia să-l citească tare la *Junimea* şi Wallon opreşte aceasta [37]. Cât despre ceeace-mi scrieţi anume ca să fac pe şarlatanul şi să învăţ lucruri ce nu le cred, aceasta nu o pot în nici un fel, *căci a mă înşela pe mine în educaţia şi cultura mea,* adică ami pierde timpul cu lucrări pe care le desaprobez fundamental şi a nu mă ocupa cu lucrări pe care le aprobez fundamental, aceasta îi un fel de virtute de care nu sunt capabil şi de care mă felicitez eu cel dintâi. Eu sunt pe cale de a-mi schimba o mulţime de idei care făceau parte dintr'un sistem de cugetare mult mai superior decât acela din care sunt cuprinse studiile licenţiare, adică din sistemul de cugetare metafizic, pe care văd acum că nu-i decât o teologie travestită; aşa că într'o sară am comunicat lui Lambrior câteva idei fundamentale asupra ce trebue şi cum să se înţăleagă arta, idei pe care le-am discutat împreună, spuindu-şi şi el pe a lui şi asupra cărora s'au însărcinat el ca să vă scrie o scrisoare. Dacă deci recunosc că trebue să-mi modific idei cu care azi un metafizic de la *Junimea* se mândreşte, idei, o repet, mult mai superioare ca vedere al lucrurilor decât acele cu care sunt chemat a mă ocupa, cum voiţi ca tocmai aceste din urmă, adecă rutina literară lipsită chiar de spiritul critic metafizic, să mă atragă până acolo încât să facă din mine *un martir al licenţei în litere prin aceea* că pentru consideraţii cine ştie care, eu să mă dau suflet şi trup cu D. Naum în un sistem de idei monstruos de fals? Cum voiţi ca să pot urma această cale când la fiecare lecţie, eu trebue să es indignat din clasă de ceeace am auzit? Ce este de făcut când aud

pe *Crouller* faimos *Maitre* de conferințe de la Școala Normală făcând viața lui Descartes din anecdote și aventuri curioase ce i s'au întâmplat filosofului, lăsând la o parte importanța enormă a acelui în impulsiunea spiritului modern și explicând amestecul de credințe religioase și de independență de cugetare la acel filosof prin aceea că era *une intelligence complète ! !*

Au dreptate Naum și Vârgolici când zic că vârsta noastră desvoltând spiritul critic, nu mai poate primi ori și ce, bună oară ca cele de mai sus; cum rămâne însă *cu cei care mai cred și susțin în o vârstă mai mult decât matură, lucruri care le-au primit la 20 ani fără nici un control ?*

Marfa care au colportat-o Vârgolici de aici la noi în țară, îi o marfă care începe a nu mai avea nici un preț, spiritul modern gândind alminterea de cum gândea Cicerone și îndreptându-se în cu tot altă direcție decât cea care preocupa pe *literatori* [38]. In ziua de astăzi, chiar istoria; pe care un licențiat nu o știe, începe a se studia alminterea de cum i-ar veni în minte unui licențiat să o facă. Considerațiile generale și abstracte asupra popoarelor, acele le mai pot face metafizicii și teologii care își închipuesc că orice ar zice pozitiviștii, însă istoria, arta etc. remân cuprinse tot în domeniul lor; astăzi însă în istorie au început a se introduce aceiași metodă științifică care au dat naștere celorlalte științe pozitive și prin urmare scoate pe această rasă de oameni feneanți ce se numesc metafizici sau literatori și din studiul istoriei.

Astăzi se caută a se intra în istorie nu prin considerații a priori, ce având un instrument științific în mână cu care se începe a cerceta omenirea nu în totalitatea ei ce în deosebitele și particulările ei manifestări, rămânând ca pe urmă după ce se va stabili pe bază științifică aceste deosebite părți să se facă cercarea de a se scoate legile generale. Aceste instrumente cu care se cercetează istoria, instrumente de un caracter științific când sunt corect întrebuințate se numesc în știința modernă: filologie, arheologie, paleontologie etc. etc. lucruri de care habar n'are un licențiat sau un metafizic. Pentru a nu fi espus la divagații in istorie, trebue ca să ai la îndemână unul din aceste instrumente, prin care nu mai dai cercetărilor un caracter pozitiv. Cea ce deosebea până acum sociologia de celelalte științi era tocmai că în studierea ei nu se

găsea nici o bază științifică care să servească ca punct de reazăm, totul mărginindu-se în a da fiecare istoric părerea lui și a considera deosebite evenimente din punctul său de vedere cu totul personal și abstract, fără a avea o bază comună pe care să se poată întâlni cu ceilalți, și această metodă de a face istoria pur abstractă și de considerații apriori nu era altceva decât o aplicare a metodei ce au dat naștere la atâtea sisteme metafizice ce fac bucuria unora din Junimiști. Insă după cum metafizica nu a ajuns a stabili absolut nici o lege (în sensul pozitiv științific) tot așa și istoria nu putea să ajungă la un rezultat mai bun. Când bunăoară însă vine filologia și dovedește că Indienii și Celții sunt scoborîți din aceeași limbă comună, acest fapt este științific căpătat, e sigur ca ori și care lege fizică sau chimică și nimărui nu-i mai vine în minte să-l contesteze, după cum metafizicii fac față cu deosebitele lor sisteme filosofice. Tot asemenea caracter științific au o mulțime de cercetări de arheologie, paleontologie etc. Ei bine numai ținând samă de aceste rezultate a deosebitor părți din sociologie, poți ajunge la concluzii serioase în istorie, după cum fisiologistul trebue să ție seamă de toate fenomenele fizice și chimice care contribuesc la cele vitale. Nu poți a fi istoric fără să nu fii numismat sau filolog sau altceva adecă fără să ai un instrument positiv care să te conducă în cercetările ce le ai a face, cercetări mult mai complicate decât fenomenele cele mai complicate fiziologice și care până acuma au fost tratate cu o ușurință cu totul metafizică. Istoric de considerații generale *à priori*, sau *au hasard* și metafizic în filosofie, este acelaș lucru, adecă un om ce se pronunță asupra unor lucruri nu așa cum sunt ele, fiindcă nu le-au cercetat niciodată, ce după ce crede că trebue să fie. Acesta fiind punctul meu de vedere, tot ce nu intră și nu e în concordanță cu el, nu poate să fie un object de ocupație pentru mine, prin urmare poate D-l Naum să se sălășluiască în sânul lui Boileau, să fie sigur că nu-l voiu ruga niciodată să-și moae vârful degetului în apă, ca să-mi atingă buzele mele aprinse. După cum se crede în poesie ori și ce estravaganță, care pentru un medic ar fi un fenomen patologic, este permisă pentru cuvântul că este poesie, după cum închipuirile cele mai monstruoase și contrare legilor naturei constituesc la poeții metafizici frumosul precum șiruri de morți cu secriurile în spate, care merg conversând

cu poetul etc. etc. tot de asemenea se crede că în istorie îi permis cuiva de aşi pune sub formă de teorii toate estravaganţiile pe cuvântul foarte simplu că ele sunt nou și ca noutate de sigur, aduc un element mai mult în propășirea științei istorice. Această sufisanță, pe care am avut-o și eu și care m'au făcut să scriu pagini ce astăzi nu aş mai scrie, este tot ce poate fi mai metafizic și mai contrar cu ori și ce spirit serios de cercetare. Un exemplu proaspăt am văzut în *„Convorbiri"*.

Cine îl trăgea de mânică pe Alexandri să scrie *„Din Albumul unui bibliofil"* [39] și să cadă la fiecare rând sau în platitudinile cele mai de rând sau în neadevărurile cele mai groase sub cuvânt că face un fel de istorie cu spirit dacă pot zice astfel? Așa de exemplu, poate fi ceva mai fals decât că *„nu putea să fie nici un isvor de măgulire pentru Român în titlurile de Paharnic, Stolnic"* etc. etc pe cuvântul *„că boeria acestora nu era decât o slugărie travestită"*. Eată-l făcut din fie care Român o ființă superioară, un nou Caton sau Brutus, pe când cine au citit o pagină din cronicari au văzut că se sfădeau mișelește de la aceste funcții, lucru care își are explicația lui nu fantasistă. Ce sunt acele „hep hep" demne de a figura în calendarurile cele proaste umoristice, ear nu în jurnal serios; sau *„Convorbirile"* au devenit oare un jurnal de „păpușării"? Ce sunt acele necalificabile *„câteva cugetări"* [40] unde ordinarul se amestecă cu estravagantul și cu ridicolul? *„lăcomia regilor produce foametea popoarelor"*, *„sunt frați în Cristos"* etc. etc. *geniul ca să fie complet* etc. etc. *Cerul sătul de a privi ?...*

Despre *„basa geografică la Români"* [41] nu zic nemic, ea putea foarte bine să nu fie. De sigur *duduca de la Vaslui* [42] are să guste *„albumul unui bibliofil"* nu știu însă dacă s'ar cuvine ca cineva să scrie și să se conforme cu cele ce-i plac acelei *închipuite duduci,* care în realitate nu'i altă ceva decât personificarea gusturilor literare metafizice a Junimei. Scrisoarea aceasta în partea ei cea din urmă nu are pretenția deloc a susţinea ideile nou[e] și contrare spiritului unei părți din Junimea, câteva idei împrăștiate pe ici pe colea nu pot constitui o argumentare, cea ce voesc este ca să se știe că o divergență în a vedea lucrurile începe a se stabili şi că întorcându-mă în țară, schimbarea să nu se pară prea tranșantă, ce să fie signalată încetul cu încetul. In privința colaborărei noastre, nu

vă făgăduim nemic pozitiv, însă poate să vă trimit ceva, bună oară ca: *observaţii asupra gramaticei lui Diez în cea ce priveşte limba română* [43], numai dacă va plăcea *duduci de la Vaslui.* Dacă aţi voi să publicaţi sub o formă anonimă, v'am trimite lucrările noastre de la Sainte-Barbe, anume desertaţiile: *despre Gimnastică, despre iazuişti* şi *janseanişti,* sfada între Bossuet şi Fénélon, lucruri care ar mai îmblânzi puţin pe D. Naum.

Sfârşesc scrisoarea aceasta prea lungă, dorindu-vă tot felul de fericiri pentru anul nou şi salutându-vă din suflet.

Salutări şi din partea lui Lambrior.

Al D-voastră serv

PAN.

Izvoare: Biblioteca Academiei Române, Secţia Manuscriselor: Autografe româneşti dăruite de *Iacob C. Negruzzi.*

N O T E

I

[1] Şcoală superioară în Paris. Sainte-Barbe este numele unei coline, în jurul căreia s'a desfăşurat o parte din bătălia dela Noisseville la sfârşitul lui August şi începutul lui Sept. 1870 între Francezi şi Germani.

[2] *Charles Benoit* (* 1815), latinist, profesor la Univ. din Nancy. Membru al şcoalei franceze din Atena.

[3] *Gottfried Bernhardy* (* 20 Martie 1800 — † 14 Mai 1875). filolog clasic. profesor în Halle, cunoscut mai ales cu „Istoria Literaturii Latine" şi „Istoria Literaturii Greceşti".

[4] *„Orations funèbres",* apărute în 1669/87.

[5] (?)

[6] „Credinţa este un mare doctor, care lasă puţin în încurcătură şi leii îndoelnici".

[7] *Alexandru Lambrior* studia filologia romanică la Paris şi era coleg şi prieten cu *Gh. Panu.*

[8] La 1875 Titu Maiorescu fiind ministru cultelor şi instrucţiunii publice trimisese la studii de specializare în Paris pe mai mulţi tineri, între cari *Alex. Lambrior, Gh. Panu, G. Dem. Teodorescu* ş. a.

[9] *„Collège de France",* celebru institut, la Paris, întemeiat de Francisc I în anul 1529.

[10] „Românul" ziar politic, comercial, literar, Bucureşti, 9 Aug. 1857 — 9 Iulie 1864; 25 Martie — 25 Aprilie 1865 şi 13 Febr. 1866 — Aprilie 1905. Directori: *C. A. Rosetti* ş. a.

[11] *Aroneanul (?).*

[12] (?)

II

[13] *A. Cihac* „Câteva cercetări etimologice ale d-lui Hasdeu" în *Conv. Lit.* 1875, IX, pg. 345—359.

[14] Se cunoaşte metoda filologică folosită de *B. P. Hasdeu* pentru stabilirea originii cuvintelor în limba română.

[15] *B. P. Hasdeu* a fost primul filolog român, care a căutat să reconstruiască prin deducţii filologice limba strămoşilor noştri daci.

[16] Cfr. *Aug. T. Laurian* şi *I. C. Massim* „Dicţionarul Limbei Române" 2 vol., Bucureşti, 1871/76.

[17] În anul 1874 şi 1875 *Titu Maiorescu* era ministru al instrucţiei publice.

[18] *Friedrich Diez* (* 15 Martie 1794 — † 29 Mai 1876) este întemeetorul filologiei romanice. Profesor de germanistică la Bonn, desfăşoară o bogată activitate atât în domeniul *germanisticei* cât şi al *filologiei romanice. Opera:* „Altspanische Romanzen", 1821; „Über die Minnehöfe", 1825; „Die Poesie der Troubadours", 1826; „Leben und Werke der Troubadours" 1829; apoi: *„Grammatik der romanischen Sprachen"*, 3 vol. Bonn 1836—1838; *„Ethymologisches Wörterbuch der romanischen Sprachen"*, 2 vol. Bonn 1853; aceste două opere sunt fundamentale pentru filologia romanică. Alte publicaţiuni: „Altromanische Sprachdenkmale", 1846; „Zwei altromanische Gedichte", 1852; „Ueber die erste Kunst- und Hofpoesie", 1863; „Altromanische Glossare", 1865 şi „Romanische Wortschöpfung", 1875. *Postume:* „Kleinere Arbeiten und Rezensionen", 1883. — La 1872 ales membru onorar al *Academiei Române*. E primul care aşează limba noastră pe plan egal cu celelalte limbi romanice, în „Grammatik der romanischen Sprachen" (1836—38). Cfr. şi *Sextil Puşcariu:* „Locul limbei române între limbile romanice". Discurs de recepţie la *Academia Română*.

[19] şi [20] *A. Naum* şi *St. Vârgolici* studiau în acelaş timp cu Gh. Panu la Paris. Cfr. şi nota 8.

[21] Cfr. nota 7.

[22] Sub influenţa limbii franceze, *Gh. Panu* întrebuinţează foarte des, în această scrisoare expresia „du reste".

[23] *Nic. Boileau* (* 1636 — † 1711): „L'art poétique", 1676.

[24] *Xenofon Gheorghiu* născut 14 Oct. 1850 în Iaşi. Dela 1880 membru în „Junimea" *cfr. Sever Zotta*, „La Centenarul lui Vasile Alecsandri" Iaşi, 1921, pg. 91. Mai puţin probabilă este data naşterii (1855) indicată de *Iacob C. Negruzzi* (în *Dicţionarul Junimii* Conv. Lit. 1924, LVI, pg. 952). Mai târziu X. Gheorghiu a publicat mai multe „Studii de Literatură Franceză" în *Conv. Lit.*

[25] *G. Dem. Teodorescu* (* 1849 — † 1900).

[26] *Anton Naum* a tradus „Arta poetică" a lui Boileau şi a publicat-o în *Conv. Lit*

[27] *Ernest Desjardins* (* 30 Sept. 1823 — † 23 Oct. 1886) profesor, arheolog şi istoric. Studiul de care aminteşte *Gh. Panu* este: „Le Grand Corneille historien", 1861.

Pentru români reţinem din opera sa vastă: *„Les Juifs de Moldavie"* 1867 şi „Acta musei nationalis hungarici", 1873. — Dela 1871 membru onorar al *Academiei Române.*

[28] *André Chénier* născut la Constantinopol în 1762, mort la Paris 1794.

[29] Profesorul de l. latină a lui *Gh. Panu.*

[30] şi [31] *I. Crăciunescu* şi-a trecut doctoratul în l. latină şi franceză, în anul 1874 cu lucrările: *Thèse latine:* „Comparaison de Plutarque avec Hérodote et Thucydide pour la méthode historique. — Plutarchus cum Herodoto et Thycydide comparatur quod ad historicam rationem attinet. Paris, Hachette 1874 şi *Thèse française;* „Le peuple roumain d'après ses chants nationaux. Essai de littérature et de morale. Paris, 1874. I. Cr. a fost profesor la facultatea de litere din Bucureşti şi a murit la 27 Iunie 1909.

[32] *Johan Nikolai Madvig* (* 1804 — † 1886 în Kopenhaga), filolog şi bărbat politic, profesor de limba şi literatura latină la Univ. din K., ministru de culte; orbind, se retrase la 1879 din viaţa publică. Este unul dintre cei mai spirituali şi temuţi critici. Foarte numeroase scrieri referitoare la limba şi lit. lat. au fost traduse în mai multe limbi europene. Gramatica de care vorbeşte *Gh. Panu:* „Latinsk Sproglaere til Skolebrug", K. 1841, se cunoştea la Paris desigur în traducere franceză.

[33] *Alexandru Lambrior* a fost unul dintre cei mai distinşi filologi români. Despre strălucitele sale studii dela Paris şi despre activitatea sa filologică a scris un frumos şi documentat studiu tânărul filolog ieşan *I. Şiadbei* (Alexandru Lambrior, Iaşi, 1923).

[34] La *bibliothèque Sainte-Geneviève,* înfiinţată de călugării genovevieni. Localul ei actual a fost construit şi inaugurat la 1850. Fresca bibliotecii poartă numele savanţilor lumii, între cari se găseşte şi *Dimitrie Cantemir* al nostru.

[35] Apărută în *Conv. Lit.* 1875, IX, pg. 133—142 şi 173—185.

[36] Alusie la *Titu Maiorescu?*

[37] *A. Naum* nu apare în *Conv. Lit.* cu traduceri din *Molière.*

[38] Critica lui Gh. Panu asupra lui St. Vârgolici este nedreaptă.

[39] *V. Alecsandri* „Din Albumul unui bibliofil" în *Conv. Lit.* 1875, IX, pg. 333—339, 420—423 şi 1876, X, pg. 136—143 şi 188—192.

[40] Capitolul VII în articolul lui V. Alecsandri „Din Albumul unui bibliofil", pg. 338—339. Cfr. nota 39.

[41] *A. D. Xenopol* „Basa geografică a Istoriei Românilor" în *Conv. Lit.* 1875, IX, pg. 359—367.

[42] *„Duduca dela Vaslui":* „Aceasta este o fiinţă închipuită care represintă pe cetitorii burghezi ai Convorbirilor mai ales din sexul frumos şi în special din provinţe. La cetirea unei scrieri prea ştiinţifice, prea corosive sau prea înalte pentru publicul profan, când este vorba de a se şti dacă e bună de pubicat sau nu, mulţi întreabă: Ce va zice duduca dela Vaslui? De când s'a publicat dicţionarul istrian, în deosebi litera p, se spune că Duduca dela Vaslui nu mai este o piedică pentru scrierile cele mai corosive — căci după ceea ce a înghiţit, orice ar veni în urmă ar fi puţin lucru. De a gândit Pogor la o persoană anume, când a iscodit pe Duduca dela Vaslui, sau nu ,este un mister nepătruns încă până acuma". *Iacob C. Negruzzi* „Dicţionarul Junimii" în *Conv. Lit.* 1924, LVI, pg. 863.

[43] Despre *Fr. Diez* cfr. nota 18. Articolul lui *Gh. Panu,* n'a apărut în *Conv. Lit.*

Gheorghe Barițiu cătră Iacob C. Negruzzi

O scrisoare din anul 1880

Academia Română.

București 23 Mart 1880.

DOMNULE COLEGU !

Ddnii Membri ai Comissiunei de 9 membri, cari au se censurezie cărțile intrate la concursu [1], adunânduse astăzi după siedinția în numeru de 7 au decisu ca se ție șiedinția mâne la 9 oare demineația, în care voru se dea citire la optu raporturi càte au intratu pàna astăzi, și eu credu că pàna mâne voru mai intra vreo trei. Așia ve rogu ca dacă ve este prin putinția, se binevoiți a participa la acea siedinția

Salutare frățiească
GH. BARIȚIU [2]

Izvoare: Biblioteca Academiei Române, Secția Manuscriselor: Autografe românești dăruite de *Iacob C. Negruzzi.*

N O T E

I

[1] Cărților prezintate la Academia Română pentru premiile anuale, li se face un raport în scris de către un membru activ, din secția respectivă.

[2] *Gh. Barițiu* iscălia la început *Barit.*

G. Dem. Teodorescu către Iacob C. Negruzzi

Scrisori din anul 1877

I

Paris 12/24 Martie 1877
(Place du Panthéon 9)

DOMNULE NEGRUZZI,

Amŭ primitu cu o deosebită plăcere binevoitoarea D-voastră epistolă din 18 Februar/3 Martie, prin care-mi faceţi cunoscută trămiterea Convorbirilor. Credeam la început că nu e vorba decât de 2 numere ce-mi sosiseră de o dată cu scrisoarea. Acum însă, când primii şi No. 12 de la 1 Martie, începu a bănui că prin trămiterea foiei, D-voastră aţi înţeles pe mai multu timpu. De aceea şi mulţumirile ce vi le trimitŭ sunt îndoite. Rămâne însă să mi le exprim şi prin fapte, căci, de şi contrari în credinţele politice — v'o spun cu sinceritatea ce'mi veţi găsi totdeuna, nu vidu de ce n'aş trimite şi *Convorbirilor* câte un mic articol, cum fac cu *Columna lui Traian* [1] care, cam fără meritu m'o trecutu şi între colaboratori, ca şi pe Xenopol. Această datorie însă nu mi-o voiu putea îndeplini curând, ocupat fiindu cu licenţa 'n litere care, aici la Paris, e gradul cel mai temeinic şi cel mai greu, de oare-ce doctoratul e, ca şi'n Germania, o simplă formalitate. Pe lângă acestea, îmi mai dă de lucru şi o cărticică ce va apare 'n curând la Bucuresci. E vorba de metoda ce trebue întrebuinţată 'n culegerea de literatură poporană, şi mai cu deosebire de proverbe [2]. Dintr'ânsa veţi vedé că D-l Hinţescu din Sibiu [3], în noua-i publicare de proverbe, a făcut şi alte greşeli afară de cele semnalate de D-voastră în bibliografia ultimului No. al *Convorbirilor* [4].

Totŭ acolo veţi găsi, sper, şi explicarea pentru ce colindele

române sunt obscure! Când D-l Alesandri a prefăcutu cu totul poesiile populare publicate adesea înfrumusețându-le cu versuri d'ale D-sale, îmbogățindu-le rima și 'nlocuind vechile cuvinte cu altele tot poporare dar mai noi, totul e limpede și frumos însă totul e fals și schimonosit. Din contra lăsate 'n firea lor cea mai necioplită, toată această literatură ne pare obscură și urîtă, nouă celor de azi și ele trebuesc explicate și cu deamănuntul comentate, cum ziceți și D-voastră. Să nu ziceți că critic pe D-l Alesandri nu mai de plăcerea de-a critica [5].

Nimeni mai mult ca mine, care mă ocup d'aproape de acest fel de studii, nu să scie a prețui meritele și calitățile, dar în acelaș timp nu mă pot opri d'a constata că, prin schimbările ce a făcut, a adus pagubă literaturii, și mai cu seamă filologiei și istoriei limbei. Cât despre mine, v'asigur că nu mă voiu lăsa să cad în aceleași greșeli. De aceea am și scris broșurica ce are să apară, în speranță să arătu că nu e bună sistema urmată pân' aici de D-l Alesandri [6], N. Caranfil [7] și alți culegători de poesii poporare la noi [8], D-l Atha. M. Marienescu [9], Băncilă [10], Hințescu [11] și alții în Transilvania [12].

Colecțiunea de colinde, ce am pân' aici, va apare însă mai târziu [13]. N'o pot sfârși decât în țară, căci voiu să dau toate variantele aceluiași colind și păstrând totul neatins, să-l însoțesc de o mulțime de explicări, privitoare la limbă, la formulele întrebuințate și la tot cuprinsul unei bucăți. Afară de acestea, voiu face, într'un alt volum un studiu asupra celor ce am scris până acum despre dânsele; despre origina lor probabilă; refrenul de Ler-oi-leo și Oi-ler-oi; dupre mitologia 'n ele coprinsă etc.

Cum vedeți, lucrarea cere o muncă și grea și lungă, pe care nu acum o pot întreprinde. In tot casul, încurajările D-voastră mă vor anima și mă vor susține.

Mai nainte de-a pune capăt acestor pre lungi și pre răpede scrise linii, mă încred în buna D-voastră voință spre a vă face două rugăciuni.

E mai bine de un an de când ați publicat în Convorbiri un articol al D-lui E. Picot d'aici privitor la cărțile apărute în România în 1874—1875, [14]. Acel articol a dat loc unui violent atac al D-lui Hașdeu încontra D-lui Picot. Am aflat deși cam târziu că 'ntr'însul e vorba și despre mine. De urmă i-am dat, însă din acele tipăriri ale

şcoalei de Chartes nu se mai găsesc numere separate de atunci, iar colecţiunea anuală e prea scumpă pentru punga mea. Aş dori deci să am acel număr din convorbiri, însă numai dacă se mai găsesc separat.

A doua rugăciune e o informare. Familia Golescu o încredinţat de mai mulţi ani, D-lui V. Alesandri un gros volum manuscris de proverbe şi anecdote, despre care Lambrioru a scris un articol în Convorbirile depe la 1872 [15].

Acel manuscris D. Alesandri 'l dăruise Junimei, precum o spun şi 'n noua 'mi broşură. D-voastră sunteţi mai în posiţie decât oricine a-mi spune daca el se află totu la Junimea, în Iaşi, sau dacă D. Alesandri l'a reluat. Mă interesează această afacere, căci dacă nimeni nu se îndeopună a le publica, apoi eu unul primesc bucuros această sarcină cu 'ndatorirea de a le scoate la lumină conform sistemei ce arăt în cărticica ce veţi citi în curând. De aceea voi să sciu de trebuesce să scriu direct D-lui Alesandri sau familiei Golescu, cu care de altminterea am relaţiuni de respectoasă şi plăcută amiescă.

Binevoiţi a fi sigur, D-le Negruzzi, de stima ce vă poartă,

G. DEM. TEODORESCU

II

Paris 27 Maiu/8 Iuniu 1877
(Place du Panthéon 9).

DOMNULE NEGRUZZI,

Sunt 26 de zile de când am primit epistola D-voastră din 6/18 curente. Dé c'amŭ întârziatu a vĕ răspunde v'asigur că vinea nu mi-o pot lua tótă asupra-mia. De două luni de când amu trecutu examenul de licenţă şi când credeam să mă repauzez puţin, după doi ani de muncă aspră şi continuă, veniră evenimentele din ţară, care neliştescu atât de mult pe tineri şi pe bătrâni [16]. Apoi nisce friguri neaşteptate, oboséla 'n care mă aflu, necazurile ce avem cu traiul d'aici (căci guvernu ne lasă 'n ântârziere cu bursa câte 2—3

luni), înfine hotărîrea ce am d'a porni la Bucuresci făr-a mai mă opri la Berlin şi Lipsca, cum aveam de gând, tóte acestea m'au făcut să întârzi cu răspunsul ce vă datorez.

Vă mulţumesc de aprecierile ce faceţi micei mele lucrări şi de sinceritatea cu care le exprimaţi. Cu aceaşi sinceritate însă mi voiu permite să deosebesc de părerile Dumneavoastră în ceva ce privesce cotaţiunile şi notele. Ele nu sunt un obiceiu moştenit de la Haşdeu (cu care d'alminterea mai mult am fostu certaţi de cât prieteni) căci, la vârsta și 'n urma ore-cărei experienţe şi cunoşcinţe ce am dobândit, nu mai mi-e permis a lucra prin obiceiu și deprindere.

Ele sunt un sistem, a cărui motivare amu explicat-o de ajuns chiar în cărticica de care e vorba, în § V şi mai cu seamă la pag. 50.

M'aşi mulţumi ca cine-mi va critica sistema să reproducă şi răspunsul meu de la acea pagină. Scriitorii germani nu păcătuesc deloc când înmulţesc notele. Acesta e un merit pe care Francezii se silesc să-l dobândească. Lucrările unui Le-Duc [17], Magnin [18], Barthélemy [19], Egger [20] etc. sunt o dovadă că Francezii recunocându-şi greșeala, începu a îmbrăţişa sistemul în care-i întrecu Germanii. Acum, dacă d-lu Missail [21] scrie răpede și obscur, asta e altă chestiune. Omul munceşte ca să strângă isvoarele ce arătă 'n note. dér... literaţii nu se nasc ca poeţi ci se formează prin muncă, prin cugetare prin exerciţiu.

Vedeţi dér că în această părere suntem deosebiţi cu desăvârşire.

Nu mă miru că manuscriptul bătrânului Golescu [22] să se afle în posesiunea căpitanului Bengescu. Poate ca D-sa s'o fi ocupând cu literatura însă ca amator. Așia e la noi. Niţescu a învăţat în străinătate vioara şi s'o făcut subprefectu. Sunt chiar 2 fraţi violonişti care sunt funcţionari administrativi. Unu D-nu Chirolov a făcut matematicile și azi se află impegat într'un minister: altul urmează dreptul și se pomeneşte istoric, acesta face medicina şi în urmă devine episcopu.

Nu mă mir deci dacă şi ofiţerii noştri să se ocupe cu ramura de literatură care cere atâtea studii, în paguba ştiinţei militare, care înaintează ca racul ca multe altele. Inlegeţi că n'am nimic de ris în contra D-lui Bengescu, care poate fi un tânăr bun în toate privinţele. Constatu numai un faptu, tristu, dară adevăratu. Şi cu atât

mai mult, cu cât acelaş lucru mi se poate întâmpla şi mie care, lupt atâta muncă cu literatura, m'voiu pomeni mâine poimâine cu cine ştie ce slujbă administrativă, căci.... omul trebue să trăiască mai ales când e sărac.

Nu ştim decât să ne mâncăm ca câinii unii pe alţii şi n'avem nici tăria d'a fi solizi într'o specialitate, nici lealitatea a recunoasce şi lăuda fără rezervă munca, talentul şi meritele celor mai forţi decât noi. Iată o bogată materie pentru D-ta, voescu să zicu pentru pană satirică a D-lui Negruzzi [23]. Cât despre acel manuscript, eu am declarat că mă însărcinez să'l public. Mi-am luat sarcină cam grea, dar o voiu face [24]. Atât mai rău pentru literatură, dar atât mai bine pentru mine, în caz de nu mi se încredinţa. Cu această ocazie vă trimit un mic articol, care sper să găsească un locşor în colónele Convorbirilor. V'am făcut plăcerea să nu-i pun nici o citaţiune. Această plăcere însă nu e completă = *Keine Rose ohne Dornen* [25]. Cându m'o apuca cineva să spui de unde am luat cutare citaţiune ori idee, în ce loc autorul cutare vorbesce despre cele ce spunŭ, pe ce temeiu sprijinescu aserţiunile mele, atunci îl voiu trimite la D-ta şi vei fi silit să le răspunzi. Cu chipul acesta vei îngădui ca, la altă ocasiune, să fie şi note, cel puţin ca să scapi de o asemenea belea.

Cât despre ideile politice, aş aveà multe de zis. Eu, mai mult decât oricine, sunt convins că 'n literatură amestecul politicii e fórte vătămătorŭ. Amŭ ţinutu însă să vă spun, cu sinceritatea pe care o veţi găsi întotdeauna în mine şi de care nu mă îndoesc nici din partea D-voastră, că suntu şi voiu fi cu totul contrar părerilor politice ce, pe drept sau pe nedrept, profesează societatea *Junimea* din Iaşi şi'n special grupul conservatorilor, din care face parte D-l Maiorescu ca şi D-voastră [26].

De când sunt în străinătate am temeiu să cred c'am dobândit o mare doză de imparţialitate. Ne amestecat în luptele politice, am privit şi privesc, am judecat şi judec lucrurile cu sânge rece. Ceva mai mult, am citit alături cu *Românul* [27], nu numai *Timpul* [28], ci şi presa, fără întrerupere.

Din cele franceze, citesc ziarele tuturor nuanţelor. Ei bine, din ce în ce mă conving că la noi sunt două grupe (dacă nu voiţi partide); că, pe lângă chestiunile de buget şi de venirea la putere, sunt

idei, suntu principii care le mișcă și că acele principii le găsesc rele, greșite, periculoase 'n partea conservatorilor.

Sciu că și ceilalți își au greșelile lor, însă mai sciu că dacă țara noastră va putea progresa, va fi prin libertăți sincere și printr'un spirit democraticu, nu al turburărilor și interesului personal, ci al onestității, alu stiinței și al patriotismului. Fără dânsele suntem perduți. Nu mi-e teamă pentru țară nici de Turci, nici de Ruși, ci de jăfurile care au sărăcit țara de 15 ani încoace, de când tot ce e casier, perceptor și vamesiu fură de stinge pământul; de ignoranța și fanfaronada tinerimii noastre care, dacă are o păcătoasă de diplomă, se crede genii și âmblă cu nasul în vântŭ, criticând în loc de a lucra, ameținduse în loc de a cugeta; de ideile greșite ale unor școale pretinse umanitare care vrea să facă pentru națiuni ceia ce comunarzii vor să facă pentru comunități, în fine de greșita cale ce au aici la noi școlele, ca și multe instituțiuni. Dacă D-voastră simțiți ca și mine, mă bucur că suntem alăturia. De nu... să ne ocupăm cu literatura, dacă nu vom fi alăturea într'ale politicei, de cum-va ne-am întâlni într'însa.

Nu mă îndoesc însă că principiile frumoase vă animă, și de aceeia mi place a convorbi cu D-voastră prin scris mai nainte d'a vorbi mai pe larg în persoană. Cu această încredere vă trămitu salutările servitorului D-voastră

G. DEM. TEODORESCU

P. S. Peste câteva zile voiu porni la Bucuresci. Décă tot îmi trămiteți convorbirile, vă rog să mi le adresați acolo, la ziarul *Românul* [20], până când voiu sosi ca să sciu ce altă adresă să vă indicu.

Izvoare: Biblioteca Academiei Române, Secția Manuscriselor: Autografe românești dăruite de *Iacob C. Negruzzi.*

NOTE

I

[1] In lista de colaboratori ai revistei *Columna lui Traian*, din 1877, întâlnim următoarele nume: A. I. Odobescu, Dim. A. Sturdza, A. Papadopol-Calimach, Dr. Gr.

G. Tocilescu, Dr. C. Esarcu, G. L. Frollo, Dr. Barbu Constantinescu, *G. D. Teodorescu, Dr. A. Xenopol*, M. Gaster, P. Ispirescu şi P. Georgescu.

[2] *G. Dem. Teodorescu:* „Cercetări asupra proverbelor române, cum trebuiesc culese şi publicate, studiu critic şi bibliografic". Bucureşti 1877.

[3] *I. C. Hinţescu:* „Proverbele Românilor", Sibiu 1877.

[4] Darea de seamă asupra cărţii lui *I. C. Hinţescu* „Proverbele Românilor", apărută în *Conv. Lit.* (1877, X, pg. 473—474) nu este semnată.

[5] Se ştie că publicarea poeziilor populare adunate şi *„întocmite"* de *V. Alecsandri* a provocat protestul filologilor şi folcloriştilor împotriva „întocmirii" materialului cules din popor. Mai ales celebritatea *M. Schwarzfeld* a resimţit durerea amputării poeziei noastre populare de către „Meşterul drege-strică" V. Alecsandri şi i-a dat expresie prin scrierile: „Poeziile populare colecţia Alecsandri, sau cum trebuiesc culese şi publicate cântecele populare". Iaşi 1889. (Extras din *„Contemporanul"* 1887). — „Vasile Alecsandri sau Meşterul drege-strică şi apărătorii săi. Cercetare critică pe tărâmul estetic şi folkloristic". Craiova 1889. (Extras din *„Revista Olteană"*). Greşala detractorilor lui Alecsandri constă în nesocotirea mărturisitei intenţii a poetului: subtitlul colecţiei spune clar criteriul care la avut la bază culegătorul. Pe coperta „Poesiilor Populare ale Românilor" Alecsandri mărturiseşte că ele sunt *„coordonate"* iar pe pagina a doua a titlului: „adunate şi *întocmite"*. Colecţia sa trebue privită din punctul de vedere al valorii estetice, nu filologice sau folkloristice. La acestea se mai adaogă şi curentul romantic al timpului, şi mai ales cel din Franţa, unde Alecsandri îşi făcuse educaţia literară.

V. Alecsandri era în Franţa (1839—1842) în epoca mistificărilor literare. Influenţa mistificărilor englezeşti: *Ossian* şi colecţia de poezii populare a lui *Walter Scott*, în traducerea lui *Artaud* (Paris, 1826), a găsit adepţi în literatura franceză din acea epocă — „La Guzla" de *Prosper Mérimée* (1827); *„Le Barzar Breiz"* (le Barde de Bretagne) de *M. de La Villemarqué* (1839) credem că au fost cunoscute de V. Alecsandri. De altfel aceste mistificări au avut o expansivitate europeană. Poetul ceh *Vaclav Hanka* publică în 1818 o colecţie de vechi poeme slave descoperite (se spune) în oraşul *Kralove Dvor* din Boemia. De abia în zilele noastre (1907) s'a descoperit de slavistul *Louis Leger* autenticitatea acestei plăsmuite colecţii de balade populare. In Bulgaria folkloristul *Verkovitch* publică în 1860 o vestită colecţie *Veda slavă* care a stârnit admiraţia în toată Europa. In urmă s'a dovedit că această publicaţie este o reuşită mistificare romantică. Asupra mistificărlor literare şi folklorice din epoca romantismului se găsesc amănunte preţioase în: *Pypine et Spasowicz* „Histoire des littératures slaves" trad. par É. Denis. Paris, 1881; *Voyslav M. Yovanovitch* „La Guzla" de Prosper Mérimée. Étude de histoire romantique". Paris, 1911; *Augustin Thierry*, „Les grandes mystifications littéraires". I—II. Paris, 1913 şi *P. Van Thieghem* „Ossian en France". Tome I—II. Paris, 1917.

In afară de cele expuse mai sus cu privire la influenţa mistificărilor franceze asupra lui V. Alecsandri, este necesar să se accentueze şi asupra unui alt fapt important, care desigur trebue să fi produs un ecou puternic asupra poetului: marele succes

pe care l-au avut în Franța baladele populare grecești și sârbești. Stimulat și îndrumat de aceste fapte, poetul nostru se întoarce în țară la 1839 și în anul 1842 pleacă în munții Moldovei. Ceiace a urmat se știe...

[6] Cfr. nota 2 și 5.

[7] *N. A. Caranfil:* „Cântece populare de pre valea Prutului". Huși, 1872.

[8] *I. Păunescu* „Orație la nuntele țăranilor români". Buc. 1848; *P. M. Georgescu,* „Momente câmpenesci séu poesiele unui sătean". Buc. 1852 și 1855; *Anton Pann,* „Spitalul Amorului", ed. II, 6 broșuri. Buc. 1852; *Oprea Dumitrescu,* „Colecțiune din cânturile populare". Buc. 1858; „Tilinca sau culegere de mai multe cântece naționale din ambele Principate. 2 părți". Editor Chr. Ioaniu. Buc. 1859; „Voicu Plugarul sau entuziasmul țăranului român, cântec popular". Editor C. Rădulescu. Buc. 1859; *Oprea Dumitrescu,* „Cântece naționale". Buc. 1861; *Ucenescu,* „Cântece de stea și colinde". 4 broșuri. Buc. 1863; *I. Păunescu,* „Orații ținute la nunte țărănești", Sibiiu, 1867; *I. Pop. Florantin,* „Cântece voinicești". Bârlad, 1870; *S. Fl. Marian,* „Poezii populare din Bucovina", Botoșani, 1869. Ediția II-a cu titlul „Poezii populare române". Cernăuți, 1873—1875 (Vol. I Balade, vol. II Doine și hore); *H. C. Wartha,* „Dorul, culegere de cânturi naționale" 2 broșuri. Buc. 1874 și 1877; *A. Gorjeanu,* „Românul glumețiu, basme, legende, tradițiuni poporale, orațiuni de anu nou și de nuntă, cântece poporale vechi, povestea vorbei sap proverbiuri". Partea I. Buc. 1874; *Demetriu Iarcu,* „Românul glumețiu, anecdote". Buc. 1874; *I. C. Fundescu,* „Literatura poporală. Basme, orații, păcăliturі și ghicitori". Cu o introducere despre literatura poporană de B. P. Hașdeu. Buc. 1875; *„Amorulu",* culegere de cânturi naționale și poporale. Ed. VII. Buc. 1876; *Th. Lazăr,* „Orații, cântece" etc. Craiova, 1876 ;etc.....

[9] *Atanasie M. Marienescu: „Balade culese și* **Corese**". Ediția I, Pesta, 1859, ed. II, Viena 1867; și același: *„Colinde culese și* **Corese**". Ediția I, Pesta, 1859, ediția II, București, 1861.

[10] *Petru Băncilă:* „Colindele Crăciunului și ale Pasciloru séu producțiuni cu cântece la Nascerea și învierea Domnului nostru Isusu Christosu. La care s'au adausu și colăcăritu séu vornicitulu usitatu la nunți... *Adunate, îndreptate și întocmite astfeliu* de...", Sibiiu, 1875; ediția II, Sibiiu, 1904.

[11] Cfr. nota 3.

[12] *Miron Pompiliu,* „Balade populare române", Iași, 1870; [*At. M. Marienescu*], „Steaua Maghilor seu cântece la nascerea Domnului Isus Christosu". Biserica-Albă, 1875; *I. C. Hințiescu,* „Cântece de Irozi la nascerea Domnului, împreunate cu cântece naționale. Ed. II. Brașov, 1876; etc.....

[13] *G. Dem. Teodorescu:* „Noțiuni despre colinde", București, 1879.

[14] Articolul lui *E. Picot* n'a apărut în *Conv. Lit.*

[15] *A. Lambrior:* „Literatura Poporană. — Pilde, povățuiri i cuvinte adevărate și povești adunate de d-nealui Vornicul Iordachi Golescul, fiul reposatului banul Radul Golescul" în *Conv. Lit.*, 1874, VIII, pg. 66—83.

II

[16] Râsboiul româno-ruso-turc.

[17] Emm. L. Nic. *Viollet-Le-Duc* (* 1781 — † 1857), filolog şi bibliofil de seamă. Intre lucrări menţionăm: „Histoire de la satire en France, dans les OEuvres de Régnier (Mathurin)", 1853; „Ancien théâtre français", 1854—1857.

[18] *Charles Magnin* (* 1793 — † 1862), autor dramatic, istoric literar, profesor la Sorbonna şi membru al Academiei de Inscripţiuni. *Lucrări:* „Orig. du théâtre mod.", 1838; „Histoire des marionnettes en Europe", 1852, ed. II, 1862.

[19] *Jules Barthélemy Saint-Hilaire* (* 1805 — † 1895), filosof şi erudit francez, profesor de filosofie la *Collège de France*, în urma primelor sale traduceri din filosofia lui Aristotel. Membru al Academiei. A jucat şi un mare rol politic. A publicat numeroase studii şi traduceri din filosofia budistă şi grecească. Este şi traducătorul în versuri al *Iliadei* lui *Homer* (1869).

[20] *August Émile Egger* (* 1813 — † 1885), elenist, profesor de limba şi literatura greacă la fac. de lit. din Paris. Membru al Academiei Franceze şi membru onorar al *Academiei Române* (ales la 1871). Cele mai însemnate scrieri: „Essai sur l'histoire de la critique chez les Grecs" 1849 şi L'Hellénisme en France" 1869.

[21] *George Missail* istoric şi ziarist, născut 1834(?) — † 1906.

[22] Cfr. nota 15.

[23] *Iacob C. Negruzzi* publicase în *Conv. Lit.* o serie de satire, în cari biciuia moravurile societăţii contemporane.

[24] N'a publicat.

[25] „Nici un trandafir fără spini".

[26] In politică, membrii „Junimii" au creiat partidul conservator, prin „contraadresa dela 1881 concepută de Carp" (Cfr. vol. de faţă, pg. 33).

[27] *„Românul"* ziar politic, comercial, literar (9Aug. 1857 — Apr. 1905. Organ al part. liberal. Director: *C. A. Rosetti.*

[28] *„Timpul"*, Bucureşti, 15 Martie 1876—17 Martie 1884 şi 13 Noemvrie 1889—14 Dec. 1900. Organ al part. conservator.

[29] *G. Dem. Teodorescu* era colaborator al ziarului „Românul".

Alexandru Lambrior cătră Iacob C. Negruzzi

Scrisori din anii 1870—1871

I

1870 Decemvre 28.

DOMNULE REDACTORŬ !

Vă rog binevoiţi a regula trimiterea la Botoşani a No. 16 din „convorbiri literare" care credŭ că din eroare nu mi s'a espeduitŭ la timpŭ. Adressa mea este „A. Lambrior professoru la liceu" [1].

In timpu ce jurnalistica noastră, chiaru şi acea ce se pretinde literară a devenitu politică fanatică! simt o satisfacţiune necsprimabilă a citi stimabilulŭ D-voastre ziarŭ unde se însereaze, fără emfasŭ adeverurile ştiinţifice, literare şi artistice. De acea v'aşŭ ruga D-le Redactor să nu me privaţi de regularitatea ziarului D-voastre.

Primiţi va rogŭ stima ce vă conserv

LAMBRIOR

Domniei Sale
Domnului Redactor a Convorbirilor Literare.

II

1871 Fevruar 24 Botoşani.

DOMNULE REDACTORU !

Grăbescŭ a vă trimite costulŭ abonamentului la „Convorbiri literare" pentru anul începătoru de la 1 Marte 1871. Sarcina de [a]

vă face abonaţi o primescu cu mulţimire. Iară până acum nu v'am pututŭ face de câtu unul, D. N. Giurgea professorŭ, pentru care va trimitŭ preţulŭ abonamentului odată cu alŭ meu.

Mulţi dorescu să scie, dacă se află toţi anii trecuţi ai ziarului, pentru ca să-i cumpere.

Ori ce abonamente voiu face, me voiu grăbi a vă trimite costul seu împreună cu numele abonatului.

Primiţi Domnule Redactor stima şi respectul ce vă conservŭ

A. LAMBRIOR

D-sale
Domnului Redactor alŭ ziarului
„Convorbiri literare".

Izvoare: Biblioteca Academiei Române, Secţia Manuscriselor: Autografe româneşti dăruite de *Iacob C. Negruzzi.*

NOTE

[1] *A. Lambrior* a fost profesor la liceul Laurian din Botoşani.

Teodor V. Stefanelli cătră Iacob C. Negruzzi

Scrisori din anii 1872—1887.

I

DOMNULE REDACTOR !

Alăturat mi-am luat libertatea să Vă trimit o poesie mică, pe care am tradus'o din limba germană.

Dacă credeţi, cumcă corespunde bunului gust, pe care-l propagă „Convorbirile", ve-ţi publica-o în stimabilul D-Voastre ziar, ear' de nu, ve-ţi arde-o.

Am tradus'o din simpla causă, ca să se cunoască şi părerea unui străin asupra acestui obiect istoric, despre care vorbeşte atâta de mult şi istoria noastră naţională [1].

Poetul german a subscris această poesie numai cu iniţialele sale, de aceea nu l'am numit aici. De ve-ţi respinge-o, Vă rog să răspundeţi prin corespundinţa Convorbirilor sub numele : *Teodor Viena.* Primiţi cu această ocasiune asigurarea deosebitei mele stime şi consideraţiuni.

T. V. ŞTEFANIU

Viena 2 Decemvre 1872.

II

STIMATE D-LE REDACTOR !

Am avut onoarea a Vă trimite o traducţiune română: *Pădurea Bucovinei* [2], şi D-Voastră aţi avut bunătatea a-mi anunţa prin co-

respondența Convorbirilor literare [3] ca să trimit și originalul acestei poesii în limba germană.

Până acuma n'am fost în stare să satisfac acestei dorinți a D-Voastre de oare ce nu puteam afla defeliu originalul și nu-mi aduceam aminte nici de numele poetului. Am scris deci la cunoscuții mei din Bucovina și abia acuma am căpătat acest original împreună cu numele poetului german; deci mă grăbesc a Vi-l trimite prin poștă, rugându-Vă tot odată să fiți încredințați despre deosebita stimă și despre respectul ce Vi-l păstrează.

Al D-Voastre
T. V. STEFANIU

Viena 11/2 1873.

III

DOMNULE REDACTOR !

Alăturat Vă trimit câteva traducțiuni din Heine [4], și una din Emanuel Geibel [5], pentru „Convorbiri literare".

Dacă credeți cumcă au un merit, atunci bine voiți a le publica, și înștiințați-mă totodată; ori de Vă mai pot trimite și mai departe câteva traducțiuni din cei mai însemnați clasici germani, pe care le am deja traduse gata [6].

Dacă veți binevoi a-mi răspunde, atunci faceți-o aceasta prin corespondența Convorbirilor sub adresa: *Leandru, Cernăuți* [7].

Primiți D-le redactor, cu această ocasiune, asigurarea deosebitei mele stime.

T. V. STEFANIU

IV

DOMNULE REDACTOR,

Imi iau libertatea a Vă trimite odată cu această scrisoare un articol care cuprinde câteva date statistice și istorice din Bucovina [8], și Vă rog să aveți răbdarea și să-l cetiți, și dacă veți crede cumcă are vr'un merit și se potrivește pentru foaea Dv. să-l publicați în

„Convorbiri". Tot odată vă autorisez a face și unele modificări ce vi s'or păre de trebuință, ca să se poată publica acest articol în Convorbiri. După cât știu eu, foaea Dv. este cetită și căutată în Bucovina, și poate prin acest articol scris cât se poate de obiectiv, se vor mai deștepta oamenii noștri, și se vor mai apuca de lucru [9]. Dar chiar de nu s'ar realisa acest scop, atunci acest articol cuprinde destule date, care cred că va interesa și pe publicul D-v. care ține la noi și la țărișoara noastră. Dacă cumva veți voi să-mi răspundeți prin Corespendența Convorbirilor, atuncia vă rog să-mi răspundeți sub pseudonimul *Leandru* [10].

Primiți D-le redactor cu ocasia aceasta, espresia deosebitei mele considerațiuni.

T. V. STEFANELLI
judecător de instrucție în Cozman Bucovina.

V

DOMNULE REDACTOR,

Conform promisiunei mele acceptate de D-Voastre, am onoarea a vă trimite alăturat o mică scriere în proză pentru Convorbiri literare, rugându-vă să o publicați, dacă veți crede că merită aceasta. Am numit această scriere *o amintire din trecut;* s'ar pute tot așa de bine numi: *tip comic din vremile trecute* [11]; las deci la disposiția Dv. a o caracterisa după părerea D-Voastre. Aș dori să știu, de vă sunt bine venite traducțiile mele din Heine, ce vi le-am trimis înainte de 2 luni; sau să-l las pe Heine în pace și să nu vă mai molestez cu traducții din el, pe care le-am fost pregătit pentru publicare [12]. Știu prea bine că aveți îmbulzeală de materii, și vă mărturisesc sincer că simțesc o deosebită bucurie că progresează Convorbirile într'un mod atât de vădit, precum n'a fost până acuma nici cu o întreprindere literară la noi, și de aceea recunosc și mulțămesc sincer pentru deosebita bunăvoință, ce ați avut, publicând scrierea mea: *Câte-va date statistice din Bucovina.* Umoresca ce v'o trimit astăzi, vă rog

s'o criticați aspru, căci ținând și eu foarte mult la prosperarea Convorbirilor, nu doresc să să furișeze lucruri mediocre în coloanele lor.

Profitezi și de această ocasie a Vă asigura despre deosebita stimă ce Vă păstrez.

T. V. STEFANELLI
judecător de instrucție

VI

ONORATĂ REDACȚIUNE,

Ca pro urmare la traducțiunile mele din poeții germani, ce ați binevoit a le publica înnainte de doi ani în stimata foae „Convorbiri" [13] sub pseudonimul meu de „T. V. Stefaniu"[14], îmi iau libertatea a Vă mai trimite alăturat câteva traducțiuni din Heine, rugându-vă să binevoiți a le publica, dacă veți crede cum că merită să fie date publicității [15].

Măgulit prin amabila scrisoare a D-lui redactor Iacob Negruzzi, relativă la articolul meu publicat în ultimul număr al Convorbirilor, voiu îndrăsni mai tărziu a trimite mai multe lucrări de ale mele în proză onor redacțiuni, și mă voi simți fericit, dacă vor fi tot așa de bine primite, precum au fost primit studiul meu asupra Bucovinei [16], despre care a binevoit a-mi scrie D-l Negruzzi.

Primiți și cu această ocasie expresia deosebitei mele considerări.

T. V. STEFANELLI
judecător de instrucție.

VII

DOMNULE REDACTOR,

Presupun că v'ați întors din București, și că scrisoarea mea vă va afla în Iași. Vă molestezŭ deci cu aceste puține șire, rugându-vă să bine voiți a mă înștiința prin o carte de corespondență despre soartea unei scrieri, ce v'am trimis'o înainte de vro 6 luni spre publicare. Scrierea era intitulată: Un patron în Viena [17] (humorescă).

Am scris această humorescă, încuragiat fiind de D-Voastră prin scrisoarea ce mi-aţi adresat'o când aţi publicat scrierea mea: *Comoara lui Pintea* [18]. De atunci v'am mai scris de căte-va ori, dar n'am primit nici un răspuns. Ştiu că sunteţi foarte ocupaţi, cu toate astea cred că veţi ave deosebita bunăvoinţă să-mi răspunde-ţi câteva cuvinte la această scrisoare.

Noi cei din Bucovina, scriem, păcatele noastre, căţiva căte ceva, ca să ne mai perfecţionăm în limbă, şi să mai dăm câte un semn de viaţă, dar ce folos că n'avem unde publica scrierile noastre, fie bune ori rele. Eu mă ţin lipcă de Convorbiri, fiindcă cei mai mulţi colegi ai mei, precum Slavici, bietul Eminescu, Chibici-Revneanu [19] sunt membri ai Junimei, şi a fost cinste mare pentru mine, unicul Bucovinean [20], că aţi publicat scrierile mele: *Câteva date statistice şi istorice din Bucovina, Sandu Ţintilă, Comoara lui Pintea,* precum şi câteva poesii [21].

Vă mulţămesc pentru aceasta din toată inima, şi vă rog să-mi conservaţi şi pentru viitor bună voinţa D-Voastre.

Scuzaţi că am hodorogit mai mult decât trebuia, dar tribunalul meu din Suceavă are ferii şi eu timp, şi de aceea am făcut vorbă mai lungă.

Aşteptând răspunsul D-Voastră, vă rog să primiţi şi cu această ocasie, asigurarea deosebitei mele stime.

TEODOR STEFANELLI

membru la tribunalul din Suceavă. Bucovina.

VIII

DOMNULE REDACTOR,

In urma scrisorii D-Voastre din 7/19 Ianuar a. c., vă trimit alăturat o anecdotă sau o istorioară, scrisă astfel precum aţi dorit D-Voastre în acea scrisoare. Dacă credeţi că este potrivită pentru a fi publicată în Convorbiri [22], atuncea bine voiţi a mă înştiinţa despre aceasta prin o carte postală.

Primiţi cu această ocasie asigurarea deosebitei mele stime.

T. V. STEFANELLI

membru la tribunal în Suceavă.

18/2 884.

IX

STIMATE DOMNULE NEGRUZZI,

Te vei mira de îndrăsneala mea, dacă-ţi voiu spune cumcă scrisoarea de faţă este menită a ţi face reproşuri. De ce? Apoi dă, ca judecător am să stau strâmb şi să vorbesc drept, spuindu-ţi cumcă îţi fac reproşuri din causă că nu binevoeşti a publica poesiile atât originale cât şi populare ce le-au trimis D-ra Xenopol sub pseudonimul *Stanca* la redacţiunea „Convorbirilor" înainte de câteva luni [23]. Am cetit celelalte poesii originale publicate de Stanca în „Convorbiri" [24] şi am văzut că sunt foarte bune, şi de aceea cred că şi poesiile ce le-au trimis acuma Convorbirilor, nu vor face ruşine redacţiunei, măcar că nu le cunosc. Ear ce se atinge de poesiile poporale, apoi ştiu că astă vară, Stanca bolnavă cum era, au cules în Dorna mulţime de poesii poporale foarte frumoase, menite pentru Convorbiri [25].

Pe de altă parte D-l profesor A. D. Xenopol au scris o schiţă foarte frumuşică asupra Dornei, aşa precum au fost cea publicată an în Convorbiri asupra băilor din Mehadia [26], şi văd că n'a publicat'o încă; seamănă că se teme ca să nu rămâe în cartoanele redacţiunei, precum a rămas până acuma un articol ce l'a trimis mai an Convorbirilor. Noi, cei din Bucovina, ne-am bucura foarte mult, dacă Convorbirile ar publica atât schiţa lui A. D. Xenopol asupra Dornei [27], cât şi poesiile Stancăi culese în Bucovina sau compuse în urma inspiraţiunei din munţii Bucovinei, şi cred că şi D-ta vei fi de opinia mea, că scriitori probaţi ca Xenopol susţin autoritatea Convorbirilor la înălţimea, la care a ajuns, întrecând toate foile literare române.

Asemene şi Stanca are cugetări adânci şi frumoase, şi avânt poetic, şi ar fi pacat să n'o încuragiaţi. După idea mea, sunt oameni de spirit toţi Xenopolenii [28]. Şi acuma Vă poftesc din toată inima de ertare, că am îndrăsnit să vă scriu aceste şire, şi sunt sigur că mă vei erta.

Dovada cea mai bună că m'aţi ertat, va fi publicarea articolelor lui A. D. Xenopol şi a poesiilor Stancăi. Eu am fost 7 luni bolnav de inflamaţie de plămâe, şi nu am putut scrie nimică; acuma

însă m'am pus pe lucru, presupunând, că dacă îmi voiu luà libertatea să vă trimit ceva, nu mă veţi *trata cu refuz*.

Incă odată vă rog să mă scuzaţi, şi dorindu-vă sărbători fericite şi an nou cu bine, rămân cu tot respectul al D-Voastre

T. V. STEFANELLI

Suceavă 28/12 85.

X

DOMNULE REDACTOR,

In numărul din urmă al Convorbirilor aţi anunţat publicarea romanului Don Quixote de Cervantes [29]. De această ştire se bucură cu bună samă toţi abonații Convorbirilor, mai cu samă fiind că traducerea, după probele ce ele avem, este escelentă. In interesul Convorbirilor şi al abonaţilor vă fac, D-le redactor, o propunere adecă: publicarea romanului Don Quixote să nu formeze parte integrantă a Convorbirilor, adecă să nu fie numerotată cu Convorbirile la un loc, ci să aibă numerotarea sa proprie, ca să se poată detaşà de Convorbiri şi să se poată în sfârşit lega ca o carte deosebită, care ar pute înfrumuseţà ori şi ce bibliotecă de lectură, mai cu samă dacă D-l Socecŭ ar fabrica şi ar vinde şi păreţi frumoşi pentru legătura cărţii [30].

Ideea aceasta se practică foarte ades de revistele nemţeşti şi este şi avantagioasă din mai multe puncte de vedere, de oare ce Socecŭ vine în posiţia de a vinde şi legătura cărţii. Convorbirile nu pierd nimică, ear abonații pe lângă Convorbiri, mai au şi o carte deosebită, un roman frumos şi bine tradus.

Şi punerea în praxă a acestei idei nu este grea; să nu se înceapă publicarea romanului pe o pagină care cuprinde altă materie din Convorbiri, asta-i totul.

Poate D-Voastră aţi avut această idee chiar dela început, şi atunci această scrisoare este de prisos; cu toate astea mulţi abo-

naţi m'au rugat să vă scriu în privinţa aceasta, şi să supun ideea amintită aprecierii D-voastre.

Primiţi şi cu această ocasiune expresia deosebitei mele stime.

T. V. STEFANELLI.

Suceavă 31/1, 87.

Izvoare: Biblioteca Academiei Române, Secţia Manuscriselor: Autografe româneşti dăruite de *Iacob C. Negruzzi.*

N O T E

I

[1] E vorba de poezia *„Pădurea Bucovinei"* = *Dumbrava Roşie,* de un versificator german (Victor Umlauff), tradusă de *T. V. Stefanelli.* Amănunte cfr. nota 2.

II

[2] şi [3] In 2 Decemvrie 1872, T. V. Stefanelli trimite, din Viena, poezia „Pădurea Bucovinei", tradusă din limba germană, fără să indice autorul ei. Totodată T. V. St. roagă redacţia să-i răspundă prin poşta redacţiei sub numele *Teodor — Viena,* dacă se va publica sau nu. — In numărul 9 al *Conv. Lit.* (1872 VI), purtând data st. v. 1 Dec. 1872 şi desigur apărut cu întârziere, se dă la pag. 363 răspunsul următor: „D-lui *Teodor — Viena.* Vă mulţămim. Insă mai întâi binevoiţi a ne trimite originalul german cu numele, sau cel puţin iniţialele autorului". Din răspunsul redacţiei se vede întâiu precauţiunea de a preîntâmpina ediţia a doua a unei farse ca cea jucată, cu un an înainte de P. A. Călescu (B. P. Hasdeu). — In n-rul 12 din 1 Martie 1873 (VI) apare poezia „Pădurea Bucovinei" paralel cu textul german, precedată de această notă redacţională: „Pădurea *Bucovinei.* — Un autor German inspirat de o faptă Română este în adevăr ceva extraordinar. D-nul I. V. Stefăniu ne comunică o poesie germană „Der Bukowiner Wald" făcută de *Victor Umlauff* în care se tratează acelaş subiect ce a fost ilustrat de D. *V. Alecsandri* în *Dumbrava Roşie.* Totodată ne trimite D. Stefaniu şi o traducere Română a poesiei germane. Le publicăm mai jos pe amândouă" (pg. 466).

Din nota redacţiei cât şi din semnătura traducerii, constatăm eroarea de tipar la nume, prima iniţială tipărindu-se I. în loc de T. Din nou este greşită iniţiala primă a numelui la tabla de materie anuală, unde se tipăreşte S. V. Stefăniu în loc de T. V. St. Erori similare s'au repetat ani de-a rândul încât *I. L. Caragiale* a putut face jocul

de nume, în scrisoarea sa din 6 Ian. 1880 (cfr. vol. de față, pag. 48 și nota 3, pag. 52). Tot din causa acestor erori, pe lângă ironia lui I. L. Caragiale și supărarea autorului desigur, istoria literaturii române, din zilele noastre, fără să controleze, repetă erorile, și pe baza unor greșeli de tipar inventează un nou autor, atrăgându-se chiar atențiunea: „*T. V. Ștefăniu nu trebue confundat cu fratele său G. (sic) V. Ștefaniu care a publicat în acelaș timp în „Conv. Lit.” și în calendarele Bucovinei poezii, între cari amintim* Pădurea Bucovinei *(„Conv. Lit.”, a. VI), tradusă după Victor Umlauf (sic.) „Der Bukowinaer Wald”, care tratează acelaș subiect ca „Dumbrava roșie” a lui V. Alexandri (sic)*”. (Vezi: *Constantin Loghin,* Istoria Literaturii Române din Bucovina, 1775—1918, Cernăuți 1926, pg. 183 și nota 4). *C. Loghin* n'a avut la dispoziție prezenta corespondență a lui Teodor *V. Stefanelli* pentru a evita o asemenea greșală. In schimb putea utiliza „*Indice-le* de materiile publicate în *Conv. Lit.* în anii I—XL” de *Dumitru Evolceanu,* unde autorul acestei table de materii cu ajutorul lui *Iacob C. Negruzzi* a identificat pe toți colaboratorii revistei. Aci nu găsim decât pe *T. V. Stefanelli* în locul tuturor pseudonimelor și greșelilor de tipar din trecut. Și la acest nume este trecută și traducerea lui *Victor Umlauff* „Pădurea Bucovinei”.

III

[4] Din *H. Heine* T. V. Stefanelli a tradus 15 poezii, cari au fost publicate în *Conv. Lit.* (IX, 368, 441/2; X, 360/1; XVI, 37). Cfr. și *I. E. Toroutiu* „Heinrich Heine și Heinismul în lit. rom.”, Buc. 1930, pg. 200.

[5] *Emanuel Geibel:* „Copila Voevodului” [Des Woiewoden Tochter] în *Conv. Lit.* 1875, IX, pg. 287—288.

[6] Afară de traduceri din Heine și din epigonul acestuia, E. Geibel, lui T. V. Stefanelli nu i s'au publicat din alți autori germani.

[7] Răspunsul *Conv. Lit.*: „D-lui *Leandru,* Cernăuți. — Admitem, dar nu tot. Primiți mulțămirile noastre”. — Cu ajutorul acestei notițe, putem data scrisoarea a III-a cu anul: 1875.

IV

[8] *T. V. Stefanelli* „Câteva date statistice și istorice din Bucovina” în *Conv. Lit.,* 1881, XIV, pg. 467—478.

[9] T. V. Stefanelli, în calitatea sa de judecător, într'un județ menit rutenizării, alarmat desigur de modul în care se făcea noul recenzământ al Bucovinei, în plină rutenizare, scrie acest articol în *Conv. Lit.* pentru ca și pe această cale să îndemne populația românească la rezistența desnaționalizărei. Recensământul populației însemna în Bucovina un mare eveniment social. Era vorba de afirmări energice ale celor două populații protagoniste, Românii și Rutenii, cei dintâi băstinași, ceilalți ajutați de politica față de naționalități a guvernului central din Viena. Astfel, datele sunt destul de eloquente, pentru a alarma pe orice român, și mai ales pe marele român care a fost Teo-

dor V. Stefanelli, cu atât mai mult că el cunoştea şi intenţiunile urmărite de guvern şi instrucţiunile secrete, în ce spirit trebuia să se facă recensământul din 1880. Dăm aci câteva cifre asupra mişcării poporaţiei din Bucovina dela încorporare şi până la 1910 din care se poate deduce, că guvernul austriac îşi făcea statisticile după cum ii dictau interesele politice. La 1774: Români 63.700, Ruteni 8.400; la 1779: Români 87.811, Ruteni 21.114; la 1786: Români 91.823, Ruteni 31.671; la 1848: Români 209.293, Ruteni 108.907; după trei ani, la 1851: Români 184.718, Ruteni 142.682; la 1869: Români 207.000, Ruteni 186.000; la 1875: Români 221.726, Ruteni 202.700 — iar după cinci ani, al 1880 numărul Românilor scade la 190.005, iar cel al Rutenilor creşte la 239.690 şi de aci înainte populaţia rutenească e în continuă creştere, încât la 1910 ajunge la 305.101, pe când Românii numai la 273.254. (Cfr. *I. Nistor*: „Românii şi Rutenii în Bucovina", studiu istoric statistic. Academia Română. Bucureşti 1915 şi *Dr. Aurel Morariu* „Bucovina 1774—1914", Bucureşti 1915). Rezultatul recenzământului oficial dela 1880 a fost aşadar dezastruos pentru Români, astfel că îndemnul lui T. V. Stefanelli i-a fi deşteptat pe Românii bucovineni, dar de acest fapt Viena se sinchisea să-şi măsluiască cifrele, după cum avea nevoe.

[10] Prin poşta redacţiei nu i s'a răspuns.

V

[11] *T. V. Stefanelli*: „Sandu Ţintilă. — O amintire din trecut" în *Conv. Lit.* 1881, XV, pg. 270—277.

[12] Din *Heine* i s'a mai publicat o traducere în anul 1882, XVI, pg. 37.

VI

[13] Cfr. notele 1—5 şi 12.

[14] Numele autorului era Teodor V. Stefaniuc. Cfr. nota 3 pg. 52, vol. de faţă.

[15] Cfr. nota 12.

[16] Cfr. nota 8.

VII

[17] Nu s'a publicat.

[18] T. V. Stefanelli „Comoara lui Pintea" (Poveste) în Conv. Lit. 1882, XVI, pg. 261 —266.

[19] „Eminescu era cu toţi deopotrivă de bun şi sincer, dar nu erau mulţi acei cu care avea legături mai strânse. Intre acei din urmă erau Bucovinenii şi mai cu seamă eu, Vasile Morariu, *Alexandru Chibici-Revneanul,* Ioan Luţă, Samuil Isopescu, Onesim Ţurcan, Vasile Bumbac, Iancu Cocinschi şi Pamfil Dan. Dintre tinerii din Regatul Ungariei erau *Ioan Slavici,* cu care avea foarte bună prietenie..." *(Teodor V. Stefanelli* „Amintiri despre Eminescu", Bucureşti, 1914, pg. 66).

[20] Inaintea lui *T. V. Stefanelli* colaboraseră la *Conv. Lit.* și alți Bucovineni, între cari *D. Petrino, Samson Bodnărescu, V. Burlă, S. Fl. Marian, St. Stefurea (c)* ș. a.

[21] In *Conv. Lit.*, X și XI.

VIII

[22] *T. V. Stefanelli*: „Hassan Călugărul" în *Conv. Lit.* 1884, XVIII, pg. 25—32.

IX

[23] *Adela Xenopol* cu pseudonimul *Stanca* publică poezii în anii precedenți scrisorii lui T. V. St. (*Conv. Lit.* 1880 și 1884).

[24] 1883 și 1884.

[25] Nu s'au publicat.

[26] *„Mehadia. Impresiuni de călătorie* de *A. D. Xenopol*" în *Conv. Lit.*, 1884, XVII, pg. 376—383, 438—443 și 453—469.

[27] Publicată mai târziu (1900) în revista *„Arhiva"* Iași, XI, pg. 1, 93 și urm. sub titlul: *„O călătorie la Dorna în Bucovina (1888)"*.

[28] *Alexandru D. Xenopol, Nicolae D. Xenopol* și *Adela Xenopol*.

X

[29] Fragmente din Don Quixote au apărut încă în anii XIV și XVI. Traducerea completă începe să se publice în 1884, XVIII, pg. 219 și urm. și se continuă în anii XX, XXI—XXIV din *Conv. Lit.* Traducătorul este *St. Vârgolici*.

[30] Romanul n'a apărut nici în ediție separată, nici în Conv. Lit. nu s'a publicat cu paginație proprie.

Aron Densușianu cătră Iacob C. Negruzzi

O scrisoare din anul 1868

STIMATE DOMNULE !

Mi- permitŭ a ve tramite unu cantu din *„Ierusalimulu liberatu”* de Tasso tradusu în românesce și însocitu d'o notiță critică-literară [1].

Vă rog a-i deschide coloanele pretinitului ziariu ce redactați.

Numerulu 15 din „Convorbiri” nu mi-a venitu. Fără îndoială se va fi înstrăinatu la vre-o poștă. M'ați d'oblega foarte multu, dacă ați dispune să mi se tramită acestu numeru, pentru ca se nu-mi remană exemplariu schimbatu.

Me semtu ferice a poté totu odată profita d'acesta ocasiune pentru a ve exprima distinsa considerațiune ce vă păstrezu.

Al D-vostre stimatoriu
ARON DENSUȘIANU

Fogarasiu în 8 Decem. [1]868.

P. S. Nu v'am tramisu episodu întregu a lui Rinaldo și a Amidei, adecă cântulu 14, 15 și 16 fără numai al 14-lea, pentru-că ar ocupa pre multu spațiu, și n'ași voi se abuzez nici de buna voința D-voastre, nici de a publicului [2].

ARON DENSUSIANU
Advocatu

Izvoare: Biblioteca Academiei Române, Secția Manuscriselor: Autografe românești dăruite de *Iacob C. Negruzzi.*

N O T E

[1] *A. Densușanu* „Rinaldo și Armida”. „(Trad. din „Gerusalemme liberata” Cântul XIV)” în *Conv. Lit.* 1869, II, pg. 359—364; 370—374 și 395—398.

[2] In *Conv. Lit.* nu s'a publicat decât cântul al XIV-lea.

Alexandru Papadopol-Calimak
cătră
Iacob C. Negruzzi

Scrisori din anii 1881—1889

I

Tecuci, 29 Martie 1881

DOMNUL MEU AMICE,

In convorbirile literare dela 1 Martie, No. 12, este un articol al D-lui T. V. Stefanelli sub titlu: Câteva date statistice și istorice din Bucovina. In acel articol se zice că la 1786, legile austriace, se traduseseră în limba românească, se *tipăriră* în 400 exemplare şi se împărţiră în toate părţile Bucovinei [1].

Ne având onóre a cunóşte pe autorul acestui important articol, adecă pe D-l Stefanelli, am recurs la D-ta, rugându-te să iei dela autor şi să-mi dai următoarele informaţiuni:

In ce oraşu anume şi în ce tipografie se tipăriră aceste traduceri a legilor austriace la 1786?

Dacă la Iași, autorul [2], sau altcineva possede vre un volum, fie oricare, din această collecţiune ca să'l potu consulta când voiu veni la Iași.

Aşteptând aceste informaţiuni de la bunăvoinţa D-tale, îţi mulţumescu de mai înainte, remânind

Al D-tale devotatu şi amicu
AL. PAPADOPOL CALIMAK

II

Tecuci 2 Ianuar 1884

IUBITE AMICE,

Studiul meu asupra *Curţii Domneşti din Iaşi* [3], şi mai multe alte opuscule, le ţinu la disposiţia D-tale pentru Convorbiri, şi-ţi voiu trimite mai întâi acel despre curte. Nu credŭ însă de ţi'l pot trimete mai nainte de 20 Ianuarie, pentru că mai am ceva de adaos şi de îndreptat şi apoi trebue să'l copiezu.

Imi pare prin urmare rău că nu pot să ţi 'l trimitu pentru serbarea aniversară a Junimei [4].

Aţi dorescu şi cu acéstă ocasie ani mulţi şi fericiţi şi-ţi strâng mâna cu frăţie.

ALX. PAPADOPOL CALIMAK

III

Tecuci 30 Octombr. 1888

IUBITE COLEGA ŞI AMICE,

Sânt numai trei săptămâni şi ţi-am trimis, pentru Convorbiri, un articol despre istoria inamovibilităţei judecătorilor la noi [5]. Nu ştiu amu de l'ai primit, şi te rog să-mi scri, şi dacă s'ar fi publicat, fii bun de-mi trimete N. Convorbirilor.

Sper să-ţi trimit curând şi alte pentru Convorbiri.

Al dumitale devotat prieten

AL. PAPADOPOL CALIMAK

IV

Tecuci, 4 Februarie 1889

IUBITE AMICE,

Am fost absent la T. Ocnei, venind am găsit scrisoarea ta de la 24 Ianuarie.

Aștept cu nerăbdare ziua de 1 Martie și atunci voiu veni la București pentru toată durata sesiunei Academiei.

Atunci voiu aduce cu mine hărtógele mele și negreșit îți voiu da mai multe lucrări pentru Convorbiri pe care cât voiu putea tot deauna le voiu sluji cu colaborarea mea. Vezi, dragă amice, eu tot scriu câte ce-va, dar de ce nu scuturi puţin din lenea lor pe ceilalţi care nu scriu nemic ?

Eu am început a obosi, ș'apoi (ce vrai?) óre n'am drept și eu sub soare la binefacerile lenei? Studiul meu despre Costaki Negri l'am refăcut cu totul, și acum e fórte voluminos. Nu știu dacă nu'l voiu destina pentru una ședință a Academiei [6]. Voiu videa când voiu vini la București, adecă la 1 Martie. La revedere, sărutări de mâni D-nei Negruţţi.

Dacă leneșul de Pogor este acolo, sărută-l din partea mea, și adă-i aminte că ar trebui să scrie și el ceva pentru Convorbiri.

Te îmbrăţisează al D-tale devotat amic

AL. PAPADOPOL C.

P. S. De poţi trimite-mi No. Convorbirilor în care au apărut articolul meu despre inamovibilitate.

V

București 13 Mai 1889

IUBITE AMICE ȘI COLEGA,

In interesul *Convorbirilor literare,* te rog să-mi dai îndată următoarele informaţii :

1° In ce zi s'au întâmplat incendiul Curţii din Iași

2° Copie de pe adresa Regelui către Primar asigurând că se va restaura neamânat.

Aceste informaţii să mi le trimiţi aice, indicându-mi și No. Monitorului în care Adresa Regală este tipărită, trimiţându-mi și un număr al vre unui jurnal din Iași în care se descrie incendiul.

Nu mult după aceasta îţi voiu trimite, sper, pentru Convorbiri articolul meu despre curte.

Cu strângere de mână amicală,

AL. PAPADOPOL CALIMAK

VI

Berlad 17 Iunie 1889

IUBITE AMICE,

Am primit cartea D-tale postală de la 6 ale corente. Âţi voiu trimite curând sfârşitul articolului meu, trebue să mă repădu la Galaţi ca să copiez o inscripţie. Dar mult în zece zile îl vei avea. Eu mă ocupu aice cu tipărirea unei monografii a mele Notiţă istorică despre Bârlad [7].

La revedere,
Al D-tale prieten şi coleg
ALEX. PAPADOPOL CALIMAK

VII

Tecuci 12 Decemb. 1889

SCUMPE AMICE,

Etă sfârşitul articolului meu. Te rog răspunde-mi că l'ai primit. Şi te rog trimite-mi No. convorbirilor care să conţină atât începutul cât şi sfârşitul. După aceasta, publică traducerea mea din Lucian [8] şi după ce va eşi şi aceasta, î-ţi voiu trimete un studiu despre epoca lui Duca Vodă şi a Vistiernicului Gh. Ursuai [9].

Ţi-am trimis o broşură scrisă de mine: Notiţă istorică despre Bârlad [10]. Spune-mi de ai primit-o.

La revedere şi să auzim de bine

Al dumitale devotat prieten
ALEXANDRU PAP. CALIMACH

P. S. Fiind că am uitat paginaţia începutului articolului meu, am notat sfârşitul cu literile a, b, c, d, e, f, g, h, i, j, k şi l.

Izvoare: Biblioteca Academiei Române, Secţia Manuscriselor: Autografe româneşti dăruite de *Iacob C. Negruzzi.*

N O T E

I

[1] „Dacă amintim că el [*I. Budai-Deleanu*] este traducătorul celor două opere de legislaţie, apărute la Viena în 1787 şi 1788: *„Rânduiala judecătorească de obşte"* şi *„Pravila de obşte asupra faptelor rele şi a pedepsirii lor"*, tălmăcite de el [*I. B. D.*] în calitate de secretar de tribunal provincial în Galiţia, etc....". Vezi: *Gh. Cardaş* în: Ioan Budai-Deleanu *„Ţiganiada"*, Bucureşti, 1928, pg. XVII.

[2] Papadopol Calimach credea că T. V. Stefanelli, autorul articolului menţionat mai sus, locueşte în Iaşi.

II

[3] *Alexandru Papadopol-Calimak*: „Amintiri despre Curtea domnească din Iaşi" în *Conv. Lit.* 1884, 1885, XVIII, pg. 341—358 şi 393—411.

[4] Aniversarea a 20-a dela înfiinţarea soc „Junimea".

III

[5] S'a publicat abia în anul 1889, XXII, pg. 833—840 în *Conv. Lit.*: „Ochire istorică asupra inamovibilităţii judecătorilor".

IV

[6] Studiul despre *Costachi Negri* n'a fost comunicat în şedinţele *Academiei Române*, în schimb a apărut în *Revista Nouă* 1889, II, pg. 321 şi urm.

VI

[7] *A Papadopol-Calimak*: „Notiţă istorică asupra oraşului Bârlad", Bârlad 1889.

VII

[8] *„Jupiter tragic"*, piesă tradusă din *Lucian* în *Conv. Lit.* 1890, pg. 213—231 şi 321—341. Traducerea a fost făcută la Mirceşti, între 15 şi 20 Aug. 1889. A. P. C. era bun prieten cu *V. Alecsandri*.

[9] N'a apărut în *Conv. Lit.*

[10] Cfr. nota 7.

Dimitrie Onciul cătră Iacob C. Negruzzi

Scrisori din anii 1884—1892

I

DOMNIA VOASTRĂ !

Epistola, cu care m'aţi onorat D-voastră, mi-a făcut multă bucurie şi-mi este prea mult stimată, ca să nu mă grăbesc a V'o respunde cu mulţămire. Sunt foarte măgulit prin apreţiarea studiului mieu despre Iuga [1] din partea D-voastre cum şi a D-lui Xenopol: cu atâta mai mult, încât ea provine din partea unei reviste, căreia am a mulţămi dimpreună cu toată generaţia mai tineră foarte mult în ceea ce priveşte cultura naţională.

Primiţi, prea onoratul mieu Domn, mulţămirile mele cele mai intime pentru această incurajare. Căci ca începător pe calea publicaţiunii, ceea ce D-voastră ca bun observator al mişcării noastre literare veţi fi cunoscut, asemenea sentinţă trebue numai decât să mă incurajeze a urmà cu zel nestrămutat studiele intreprinse pe câmpul istoriei noastre, unde avem încă prea mult a lucrà.

Cât pentru publicare, V'oiu fi mulţămitor să apară studiul mieu în broşura dela 1 Aprilie [2], căci aş dori să-l alăturez publicat pe lângă disertaţiunea mea de doctor (despre originile statului român [3]), care tocmai am supus-o spre censurare.

Adausuri V'am trimis doue: cel dintâiu cevà mai mare cu unele corecturi, şi al doilea mai mic în timpul din urmă; cred că le veţi fi primit pre amândoue. Rugându-Ve să-mi păstraţi şi 'n viitor bunăvoinţa D-voastre, mă recomând cu profund respect al D-voastre mulţămitor şi totdeauna devotat

D. ONCIUL
cand[idat] philos.

Vicov 1/13 Mart 1884.

II

DOMNULE REDACTOR,

Viu a-mi implinì promisiunea dată în articolul: *„Juga Vodă”* [4], de-a tratà și despre originile principatului moldovenesc.

Trimețându-Vă deci alăturatul studiu: *„Dragoş şi Bogdan”* [5], Vă rog, ca aflându-l bun pentru stimata revistă a D-voastre, să binevoiţi a-i da preţioasa ospitalitate a Convorbirilor literare.

Primiţi, Domnule Redactor, încredințarea distinsului mieu devotament.

D. ONCIUL

Vicov, 18/30 August 1884.

III

DOMNULE REDACTOR,

Mai întâiu Ve mulțămesc pentru amabila scrisoare a D-voastre care am primit-o în Vicov, cum și pentru buna primire ce aţi făcut studiului mieu despre *Dragoş şi Bogdan.*

Opul D-lui Xenopol despre carele mi-aţi scris, l-am primit dela D-sa. Primesc cu plăcere și onorifica propunere de-a scrie pentru stimata revistă a D-voastre o dare de samă asupra acestei însemnate cărţi [6]. Dar, precum am scris și D-lui Xenopol, nu voiu putè începe cu această lucrare înainte de luna lui Decembre, căci am a mă supune pe la finea lui Noembre rigorosului ultim pentru doctorat. Alăturat Vă trimit corectura unor erate din partea publicată a studiului *„Dragoş şi Bogdan”,* cum și unele îndreptări pentru partea ce are să se publice, rugându-Vă să binevoiți a dispune pentru îndeplinire. Corectura eratelor din partea acum publicată cred că ar fi bine să se puie ca notă subliniară la înecputul părţii următoare.

Remăn cu multă stimă al D-voastre preadevotat

D. ONCIUL

Cernăuţi 24/X 84.

IV

Cernăuţi, 2-a Aprilie 1887.

STIMATE DOMNULE,

Amicul mieu Nicolai Stamati, fiiul poetului Constantin Stamati [7], mi-a pus la disposiţie, după indemnul mieu, unele încercări poetice de ale sale, cu destinaţiune de a fi publicate. Eu, fără a face alegere dintr'insele, Vă trimit tot ce mi-a dat D-Voastre, ca să judecaţi asupra lor şi asupra talentului autorului. De bună seama, unele din aceste efusiuni ale unei simţiri înnăscute, dar pân'acum lipsite de razem mai puternic, sunt slabe, atât cu privire la inspiraţie cât şi la formă; dar totuşi cred că la câte-va dintr'însele veţi afla atâta bun, pentru a le putè face parte de încurăjătoarea ospitalitate a *„Convorbirilor Literare"* [8]. Acasă în Basarabia are încă altele, de care nu-şi aduce aminte pe de rost; poate că se va afla ceva şi într'acelea.

Cât pentru mine, regret că ocupaţiunile mele de acuma nu mă lasă să urmez a Vă trimite vr'un articol pentru Convorbiri, precum aş dori. Tot anul am a face cu scrieri în limba germană, pentru care abia îmi ajunge timpul ce-mi rămâne afară de şcoală. Profesorii noştri de la şcoalele medie, prin ocupaţiunea lor, greu viu la aceea de a mai putè scrie căte ceva. La vară, lucrarea cu care sunt ocupat acuma — un studiu asupra istoriei Bucovinei, destinat pentru programul gimnasului de aici — va apărè şi în broşură separată [9]. Nu voiu întârzia a V'o trimite la timpul seu. După aceea voiu căuta să mai scriu iarăşi ceva şi în limba mea, mai înnainte de toate pentru Convorbiri, cărora la aniversare le doresc din inimă plină an nou fericit şi cu sporiu.

Primiţi urările mele cele mai bune pentru serbătorile pascilor, cu salutări cordiale dela

Al D-Voastre devotat

D. ONCIUL

V

Vicov, 8/20 Iuliu 1887.

STIMATE DOMNULE,

Dați-mi voie să Vă rog pentru unele informațiuni ce nu le pot căpăta pe altă cale mai nemerită, decât adresându-mă cătră D-Voastră.

Sun ingajat a da pentru *„Deutsche Encyklopädie"* ce se redactează la Rudolfstadt [10], între alte articole privitoare la Români, și o schiță biografică asupra lui *Mihai Cogălniceanu* și asupra lui *Lascar Catargiu.* In literatura ce am spre disposiție, n'am putut afla datele trebuincioase, afară de aceea că plecând dela Cernăuți, nici nu pot cerca mai deamăruntul.

Deci îmi dau voie a Vă ruga, ca să binevoiți a-mi comunica pe scurt datele mai importante din viața și activitatea numiților bărbați, poate ceva și despre origina și vechimea familiei lor, — fie din propria D-Voastre cunoșcință, fie după informațiune directă dela persoanele în chestiune, sau după vr'o publicațiune mai recentă despre care n'am scire.

Scuzați, Vă rog, dacă — având grabă cu lucrul — abusez poate de bunăvoința D-voastre, însărcinându-Vă prețiosul timp cu asemenea treabă. Mă veți îndatori însă mult prin aceasta.

Cu deosebită stimă

Al D-voastre devotat

D. ONCIUL

Adresa mea pe timpul vacanțelor: *Vicov,* Bucovina.

VI

Vicov, 1-iu Aug. 1887.

STIMATE DOMNULE,

Primiți mulțumirile mele pentru respunsul ce ați binevoit a mi-l da. Deși din locul unde Vă aflați acum n'ați putut satisface

indeplin cererii mele, totuşi informaţiunile date au valoarea lor pentru a mă orienta.

Cât despre provocarea D-voastre de a face pentru Convorbiri o notiţă asupra scrierii mele privitoare la istoria Bucovinei, sunt în nedumerire, ce fel de notiţă ar avè să fie aceea. O notiţă bibliografică asupra propriei mele scrieri nu pot să dau; un extras din această scriere ar puté fi privit ca un fel de reclamă ce mi-aş face-o însu-mi, iar o traducere completă nu cred că ar fi de trebuinţă. Scopul scrierii mele e în prima linie didactic, cu privire la trebuinţele noastre din ţară, şi a publica într'o revistă din România o parte din istoria ei ce priveşte mai ales teritoriul Bucovinei, nu cred că ar fi o lucrare nemerită. Deci regret că în punctul acesta nu Vă pot împlinì dorinţa. Doară să Vă trimit o scurtă notiţă asupra mitului lui Laslău [11] pe care, cu ajutorul unei legende ungureşti, l-am explicat acum cu mai bun succes decât în studiul *„Dragoş şi Bogdan"* [12] din Convorbiri.

Afară de aceasta, nu voiu întârzie de a Vă trimite la timpul său un studiu ce am să-l scriu pentru *Almanachul Societăţii România Jună* [13] din Viena, carele se va puté publica şi în Convorbiri, dacă Vă va conveni. Vă mai sunt încă dator şi cu promisul studiu asupra Asaneştilor şi Basarabeştilor [14], pentru care am adunat materialul, dar n'am ajuns încă de a-l prelucra. De-aş afla numai timp! Sciţi că la asemenea lucru trebue răgaz.

Salutându-Vă cordial, remân cu deosebită stimă

Al D-voastre devotat

D. ONCIUL.

VII

Cernăuţi, 1/13 Octobre 1890.

STIMATUL MEU DOMN,

Aniversarea seculară a pretinsului descălecat al lui Radul Negru trece fără să fi apărut un studiu special asupra acestei chestiuni atât de interesante. Deci m'am decis să întrerup pe un timp studiele ce mă ocupă de doi ani încoace (asupra relaţiunilor Au-

striei cu principatele românești în secolul 17 și 18 [15]), ca să scriu pentru Convorbiri un studiu despre *„Radul Negru și originile principatului Țerii Românești”* [16]. Spre acest scop îmi mai trebuesc însă niște informațiuni, care cred că mi le veți puté procura.

E vorbă mai întâiu de manuscriptul cronicarului *Radu Greceanu* din biblioteca centrală în București [17], cuprinzând *coordonarea cronologică* a domnitorilor de la Radul Negru până la Șerban Cantacuzino [18]. In această scriere, Greceanu (după *Revista Română* I, 577 [19]) se provoacă la un pomelnic al lui Radul Negru din anul 6730 (1222), pe care frații Tunusli [20] și Fotino [21] îl pun la a. 1122. Față cu această contrazicere aș dori să știu cu siguranță dacă în manscriptul lui Greceanu se află într'adevăr anul . . . . . *(6730)* cum se spune în Revista Română, și de nu s'a păstrat cum-va acest pomelnic (transcris în domnia lui Leon Vodă), care pe timpul lui Greceanul se afla în monăstirea dela Câmpulung, unde se pare că exista încă și pe timpul lui Fotino [22]; iar în cas că s'ar fi păstrat, cum se cetește anul. Apoi aș dori să aflu ceva despre *cronica anonimă,* aflată (după Revista lui Tocilescu III, 284) de Ștefan Greceanu într'un codice cu istoria lui Constantin Brâncoveanu de Radu Greceanu [23]. Această cronică încă inedită, dacă e identică cu cea tradusă în nemțește de Filstich [24], se deosebește după traducere de cronica anonimă publicată în Magazinul istoric [25] IV, 231. Dacă se poate, V'aș ruga deci să-mi procurați o copie exactă a *capitolului I* din această cronică, numai atâta cât tractează despre începutul Țerii Românești și de Radul Negru.

In sfârșit mi-ar trebui să știu dacă și în această cronică se află interpolată, în locul domnielor dela Radu cel Mare până la moartea lui Neagoe Basarab, *viața patriarchului Nifon* [26], ca în cronica anonimă din Magazinul istoric. După traducerea lui Filstich, această interpolațiune ar avé să lipsească. Dacă lipsește, ceea ce se poate cunoaște prin confrontare cu cronica anonimă din Magazinul istoric (IV, 234—267), apoi V'aș ruga și pentru copia părții acesteia, adică a domnielor de la *Radul cel Mare până la moartea lui Neagoe Basarab,* care parte nu poate să fie lungă, în cas că nu s'ar afla interpolată aici Viața lui Nifon. Aceste date îmi trebuesc, parte pentru critica cronicelor, parte pentru rectificarea cronologiei lui Radu Greceanu, rătăcirile căruia se explică foarte bine cu ajutorul

paleografiei, încât remâne afară de îndoială că Radul Negru despre care vorbeşte Greceanu, nu poate fi altul decât fiiul lui Alexandru Basarab şi tatăl lui Mircea, carele a domnit între 1372—1385.

Asigurându-Vă de recunoştinţa mea pentru serviciul ce veţi binevoi a mi-l face, remân cu deosebită stimă

Al D-voastre devotat

D. ONCIUL.

Strada Residenţei No. 11.

VIII

Cernăuţi, 19/31 Oct. 1890.

STIMATUL MIEU DOMN,

Primiţi mulţumirile mele pentru informaţiunile ce aţi binevoit a mi le da cu privire la rugarea ce Vă adresasem. După scrisoarea D-lui Lugoşianu [27], originalul românesc al cronicei traduse de Filstich nu s'ar mai găsì. Eu presupun însă că acest text original ar puté să fie cel cuprins în codicele aflat de D-l Şt. Grecianu, carele după Revista D-lui Tocilescu cuprinde cronica anonimă a Ţerii Româneşti, continuată cu istoria lui Brâncoveanu de Radu Greceanu [28]. Deci am scris D-lui Tocilescu, rugându-l pentru deslușirile necesare, şi aştept că mi le va puté da.

Ocupat peste măsură cu şcoala şi alte afaceri de ale noastre, n'am putut sfârşi încă studiul, ca să Vi-l pot trimite acuma; cred însă că în Noembre V'oiu putè trimite o parte, ca publicarea să se poată începe încă în Decembre, până ce nu trece anul secular (1290-1890). Studiul întreg va fi pentru 2 sau 3 numere.

D-l Popovici [29] mă roagă să Vă comunic că nu Vă poate trimite pentru numărul din Noembre studiul promis, din causa că chiar ieri i-a răposat bunul seu, ceea ce-l împiedecă a sfârşì lucrarea acum aproape gata. După înmormântare voiu insista asupra lui, ca să-l sfârşească şi să-l trimită cât mai curând.

Aşi mai avè să mă lămuresc asupra bănuieli D-voastre că de multă vreme aşi fi lăsat cam la o parte Convorbirile. Nu vreu însă să Vă molestez cu vorbă lungă despre ocupaţiele şi năcuzurile mele,

pentru ca să Vă conving despre starea lucrului. Fie de ajuns observarea că datoriele chiemării mele de aicia îmi răpesc prea mult timp pentru ca să pot lucra destul şi în literatură, şi că tot anul trecut, reuşind a obţinè un concediu, am fost ocupat cu cercetări în archivele din Viena şi Berlin pentru studiul ce mă ocupă de doi ani încoace şi despre care V'am scris în epistola din urmă. Astfeliu mi-a fost cu neputinţă a scrie şi pentru Convorbiri, cum aşi fi dorit faţă cu o revistă ce o preţuesc prea mult pentru ca s'o pot lăsa cândva la o parte.

Remân cu deosebită stimă

Al D-voastre devotat

D. ONCIUL

IX

Cernăuţi, 12/24 Noembre 1890.

STIMATUL MIEU DOMN,

Tocmai astăzi pot să Vă trimit o parte din studiul mieu despre Radul Negru [30], care cred că va fi destul pentru un număr. Urmarea voiu căuta să V'o trimit în luna viitoare, cel puţin atâta cât va fi de lipsă pentru numărul următor. In cas să nu V'o pot trimite la timp, V'oiu înştiinţa, ca să nu fiţi împiedecat în redacţiune.

Aflu din jurnale că Academia a decis să se serbeze în anul viitor aniversarea de 600 de ani a întemeierii principatului Ţerii Româneşti [31]. Dacă şi resultatele mele nu vor puté să sprijinească această decisiune a Academiei, totuşi cred că studiul va fi binevenit. Chestiunea e una din cele mai interesante ale istoriei noastre, mai ales cu privire la elementul istoric al tradiţiunii, pentru care încerc o esplicare nouă şi, cum cred, destul de întemeiată.

Pentru manuscriptul despre care V'am scris, m'am adresat, cum mi-aţi zis, cătră D-l Tocilescu, dar D-lui nici n'a aflat de cuviinţă a-mi răspunde. Nu ştiu cum să înţeleg această tăcere, căci nu pot presupune că D-l Tocilescu n'ar fi primit scrisoarea mea. Deci nu pot scrie mai mult despre acest manuscript, decât ceea ce spun în nota 3.

V'aș ruga să binevoiţi a vorbi cu D-l Socec ca să-mi scoată separat (în vr'o 30 de exemplare) coalele din Convorbiri ce vor cuprinde studiul mieu, *cu paginatura originală* și fără alt adaos decât indicațiunea: *Din Convorbiri literare XXIV. 1890/1,* pusă în rândul de sus de pe pagina primă.

Al D-voastre cu deosebită stimă, devotat
D. ONCIUL

X

STIMATUL MEU DOMN,

Cu toată stăruința mea de a sfârşì urmareea studiului ce aţi dorit să Vi-l trimit până la Crăciun, n'am putut încă ajunge la capăt. Am dat de unele greutăţi neaşteptate, la care am trebuit să mă opresc mai mult, ceea ce-mi face cu neputință de a Vă trimite acum urmarea, precum aţi dorit. Dar nu voi zăbovì mai mult decât o septămână după anul nou, când cred că voiu veni încă la timp.

Dacă lucrurile oficiului, apoi și ocupațiunile în feliu de feliu de comitete și comisiuni de la care sub împrejurările noastre nu te poţi retrage, îţi risipesc timpul și-ţi desconcentrează puterile atât de mult, e de înţeles că numai încet poţi înainta cu lucrări literare. In considerarea acestora, cred că voiu afla scusă la D-voastră, dacă Vă las să aşteptaţi mai mult decât se cere. In manuscriptul ce Vi l-am trimis mi se pare că am sfârşit cu *„ştirilor autentice"*. Dacă e așa, atunci aş dori să se corecteze: *„mărturielor autentice"* [32], dacă nu e prea târziu acum.

Dorindu-Vă sărbători plăcute și an nou fericit, mă închin cu deosebită stimă

Al D-voastre devotat
D. ONCIUL.

Cernăuţi, 23 Decembre 1890.
Strada Residenţei No. 11.

XI

Cernăuți, 18/30 Ian. 1891.

STIMATUL MEU DOMN,

Când V'am trimis urmarea studiului ce-l scriu pentru Convorbiri, nici n'am aflat timp de a Vă scrie cele ce vin să Vă comunic prin aceste șiruri.

Mai întâiu Vă cer scusă că am întârziat cu o septămână mai mult decât Vă promisesem. Având a încheia cu sfârșitul lunei acesteia semestrul de iarnă, am avut foarte mult de lucru cu trebile școalei, încât cu cea mai opintită silință n'am putut sfârși mai curând transcrierea părții trimise. Totuși cred că n'am venit prea târziu, unde numărul pentru Ianuarie n'a sosit încă aici.

Cât despre sfârșit, unde am să tractez despre Radul Negru și originile statului, Vă rog să mă îngăduiți încă o lună, pentru ca să Vă pot trimite un lucru bine cumpenit înainte de a-l da publicității. Cred că partea trimisă va fi destul pentru Februarie și Mart; dacă însă nu, aunci e mai bine să se întrerupă pe o lună urmarea studiului, decât să se publice un lucru precipitat.

Pentru luna lui April veți primí în ori ce cas sfârșitul destul de timpuriu.

Dacă doriți să aflați de pe acuma la ce resultate am ajuns, Vă pot comunica următoarele :

Tradițiunea cronicelor despre Radul Negru e combinată din doue: una despre *Radul,* fiiul lui Alexandru Basarab, pe care călugării, pentru funațiunile sale mănăstirești, l-au făcut fundator ; a doua parte, mai veche, e mitul poporan despre *Negru Vodă,* privit ca fundatorul statului la Românii din stânga Oltului. Negru Vodă nu e decât o personificațiune pentru Negrii Vlachi, cum se numea Românii din partea resăriteană a Țerii Românești și din Moldova; el representă deci statul acestor Români, unde la 1247 e adeverit voevodatul lui Seneslau. In Oltenia, unde la 1241 e adeverit Basarab Ban și la 1247 Lytuon Voevod, exista din timpuri mai vechi Banatul Basarabilor, cum spune tradiția. După tradiție, Basarabii se închină lui Negru Vodă. Această închinare nu poate să aibă alt

înțeles decât predominațiunea statului român din stânga Oltului, care, după toate indiciele istorice, nu poate fi altul decât imperiul româno-bulgar al Aseneştilor. Deci Negru Vodă representă intemeiarea statului naţional la Românii din stânga Oltului (Negri-Vlachi) prin Asenești. Descălecatul din Amlaş și Făgăraş nu priveşte pe Negru Vodă al tradițiunii poporane, ci pe Radul cel istoric, care într'adevăr era Duce de Amlaş și Făgăraş. Acest titlu a fost tălcuit mai tărziu, când ducatele ardelenești nu erau mai mult în posesiunea Domnilor români, în înțelesul descălecatului după analogia descălecatului Moldovei, formându-se astfeliu o tradiție *literară* despre originile statului, lipsită de fond istoric. Nu din Ardeal s'a întemeiat statul român, ci din sine însuși: prin Basarabești în dreapta Oltului, prin Aseneşti în stânga fluviului, până ce mai pe urmă Basarabeștii au unit ambele voevodate într'un singur stat. Elementele organisatoare de stat nu sunt de origine ungurească, ci naționale, desvoltate mai ales sub inrâurire byzantină și bulgară. Din Țeara Românească, ele au trecut și în Moldova. Inriurirea byzantino-bulgară, invederată chiar de la început, află esplicare în imperiul Aseneștilor, punctul de plecare indispensabil pentru priceperea originilor statului român. Prin mijlocirea Aseneştilor, statul român remâne, după căderea popoarelor balcanice sub stăpânirea Turcilor, singurul representant politic al moștenirii romano-byzantine şi al continuității ei.

Atâta cred că va fi destul pentru informaţiunea D-voastre, până voiu puté trimite tot studiul. Argumentele ce le voiu aduce vor lămurì lucrul mai deaproape, iar resultatul cred că va mulţumì pe istoric, ca și pe patriot.

In sfârșit V'aş ruga să binevoiți a mă înștiința de este de lipsă ca să mai scriu și lui Socec pentru edițiunea separată a studiului acestuia, precum V'am rugat să dispuneţi ca să mi-o facă ca extract din Convorbiri. Studiul fiind mai lung și de interes mai larg, aş dorì să-l am și în ediţie separată. Socec poate să-l scoată în câte exemplare ar voì; pentru mine aș cere numai 50 de exemplare.

Aş dori însă ca, înainte de a se trage exemplarele, să revăd eu însu-mi coalele de probă, pentru ca să îndrept erorile de tipariu ce se vor fi strecurat.

Chiar acuma primesc Convorbirile din Ianuarie, şi văd că au rămas unele erori de tipariu. Daţi-mi voie a mai observa că nu mă pot împăca cu scrierea *şase* pentru *şese*, *ţării* pentru *ţerii* ş. a. particularităţi ale graiurilor locale, care le-aş evita în limba literară.

Vă salut cu deosebită stimă

Al D-voastre devotat
D. ONCIUL

Strada Residenţei No. 11.

XII

Cernăuţi, 22 Mart/3 April 1891.

STIMATUL MEU DOMN,

Cu poşta de astăzi V'am trimis capitolul III din „Radul Negru". M'am cam întărziat, dar împrejurări independente de voinţa mea nu mi-au permis să sfârşesc mai curând această parte. Capitolul următor şi ultim e şi mai greu de tractat, aşa că nu-l voiu putè trimite mai curând decât pentru numărul din Iunie. Deci o întrerumpere de o lună în publicarea studiului va trebui să se facă. Altfel nu ies cu timpul.

Cred că cu ocasia serbării Academiei din 1/13 April voiu putè fi în Bucureşti, ceeace mi-ar face mare mulţumire. Nu pot însă căpăta concediul trebuincios, deci trebue să renunţ la această bucurie. Regret cu atăt mai mult împiedecarea, cu cât sunt foarte dorit de o întălnire cu cercul literar al D-voastre. Noi cei mai tineri, până a împlé bine şirurile rărite în garda veteranilor care acum împlineşte un pătrar de secol de muncă cinstită şi rodnică, avem lipsă de a cunoaşte mai deaproape arena luptei pentru cultura naţională, ca să putem fi la locul nostru. Eată pentru ce o călătorie la Bucureşti mi-ar fi fost chiar în momentul de faţă atât de dorită. Dar neputând fi, nu-mi remăne decât să mă măngăiu cu aşteptarea pentru altă ocasie [33].

Primiţi salutările mele cordiale şi încredinţarea deosebitei stime cu care sunt

Al D-voastre devotat
D. ONCIUL

Strada Residenţei 11.

XIII

Cernăuţi, 17/29 Maiu 1891.

STIMATUL MEU DOMN,

Fiind foarte ocupat în timpul din urmă atât cu trebuinţele şcoalei cât şi cu alte afaceri, n'am putut scrie până acuma sfârşitul studiului Radul Negru. Timpul fiind acum prea înaintat, va trebuì să întrerumpem publicaţiunea pentru Iunie şi să lăsăm sfârşitul pentru Iulie, când Vi l-oiu trimite de bună samă. Aş mai avè şi o rugare. Cum v'am spus, doresc să fac o ediţie separată a acestui studiu. Vă rog deci să binevoiţi a dispune ca să mi se trimită numerii din Convorbiri în care a apărut studiul, pentru ca să-l coreg pentru tipar, căci au trecut mai multe erate. Odată cu Radul Negru, voiesc să retipăresc ceva prelucrat şi pe Dragoş şi Bogdan [34], cum şi Teoria lui Roesler [35], care o voiu prelucra de nou.

Toate trei studii ar forma un întreg asupra originilor române, în un volum de vr'o 200 de pagini.

Cred că Socec va fi aplecat a lua în editură această publicaţiune. Pentru mai bună înţelegere, V'aş ruga să binevoiţi a vorbí cu dinsul în această privinţă şi să-mi comunicaţi condiţiunile lui.

Asigurându-Vă de recunoştinţa mea, remân cu deosebită stimă

Al D-voastre devotat

D. ONCIUL

Strada Domnească No. 9.

XIV

Cernăuţi, 1 Februar n. 1892.

STIMATUL MEU DOMN,

După multe adversităţi şi obstacole, am dus în sfârşit la capăt studiul „Radul Negru". Veţi avè motiv de a fi nemulţumit cu mine pentru îndelungata întrerumpere. Dar, *ultra posse nemo obligatur* [36]. De aceea cred că voiu afla scusă la D-voastră, mai ales dacă veţi

lua în considerare nevoile mele. Nu destul că în anul acesta sunt peste măsură încărcat cu lucruri de ale oficiului, având să ţin, afară de cursurile ordinare, încă şi un curs deosebit pentru învăţători de şcoale primare superioare, — dar pe lângă acestea am mai fost şi neliniştit prin o boală grea a tatălui meu, carele mai toată vara şi din Septembre până acum doue septămâni a fost silit să stee aice pentru căutare medicală. In asemene împrejurări, şi timpul şi dispoziţia pentru lucru trebuia să-mi lipsească.

Sfârşind acum studiul, sunt surprins prin anunţul D-voastre din „Convorbiri" că numărul viitor va fi cel iubilar, şi că numărul pentru Februarie, în care s'ar fi putut publica sfârşitul, nu are să apară. De altă parte, nu desminţiţi svonul că cu numărul iubilar „Convorbirile" au să înceteze [37], ceea ce, dacă s'ar adeverì în marea pagubă a literaturei noastre, aş regreta foarte mult. In numărul iubilar, nu ştiu de-ar puté să apară urmarea studiului meu, nefiind un lucru întreg.

Cât despre colaborarea mea pentru numărul iubilar, îmi făcusem doue proiecte: un studiu metodic despre împărţirea istoriei române [38], sau altul despre înriurirea umanismului asupra istoriografiei române [39]. Dar întârziind cu „Radul Negru", îmi este acum peste putinţă de a sfârşì la timp unul din aceste studii, lipsindu-mi timpul necesar. Astfel, spre marea mea părere de rău, n'aş puté contribuì pentru numărul iubilar decât ceea ce mai am să public din „Radul Negru", dacă credeţi că sfârşitul acestei scrieri ar puté să afle loc în el.

Deci Vă rog să binevoiţi a mă înştiinţa despre hotărîrile D-voastre, atât cu privire la publicarea sfârşitului, cât şi cu privire la viitorul „Convorbirilor", pentru care sunt în nedumerire. Dacă sacrificiele ce Vi le-aţi impune n'ar fi din cale afară de mari, aş crede că aţi trebui să susţineţi „Convorbirile" cu ori şi ce preţ. Poate să luaţi în ajutor doi redactori din puterile mai tinere, unul pentru partea sciinţific-literară, altul pentru partea beletristică, remăindu-Vă D-voastre numai sarcina direcţiunii [40]; şi dacă şi sacrificiele materiale nu s'ar mai puté purta, atunci ar fi dătoria statului să subvenţioneze o revistă literară de asemene importanţă pentru cultura naţională, până ce publicul va fi mai mult educat pentru un lucru ca acesta.

In aşteptare de a primì veşti bune de la D-voastră, Vă salut cu deosebită stimă

Al D-voastre devotat
D. ONCIUL.

XV

Cernăuţi, 15/27 Iuniu 1892.

STIMATUL MEU DOMN,

Astăzi am expediat la adresa D-voastre studiul despre Radul Negru. Cred că nu va ajunge prea târziu pentru ca să poată apărè în numărul din Iuliu. Am adaus şi corectura eratelor mai păgubitoare înţelesului, care aş dori să urmeze, dacă se poate, îndată după articol. După cât mi-aduc aminte, îmi pare că în propoziţiunea ultimă din text am scris *totul* în loc de *tot*. Vă rog să îndreptaţi aceasta, căci „totul" ar însemna „întregul", ceea ce n'am voit să zic.

Primiţi mulţumirile mele pentru ospitalitatea ce aţi binevoit a da acestui studiu care s'a trăgănat atâta timp, cum şi pentru indulgenţa ce aţi avut cu lungile întrerumperi. Nici un lucru încă nu mi-a mers aşa greu ca acesta, fiind necontenit tot împiedecat prin ocupaţiunile mele, care mi-au răpit timpul cel mai preţios pentru ceea ce aş fi avut să fac după dorinţa mea şi după cum mă trage mai mult inima. Timpul fiind acum atât de inaintat, nici nu ştiu de voiu putè isbuti în timpul vacanţelor (de la 18 Iuliu până la finea lui August) să prelucrez de nou studiele despre Teoria lui Roesler şi despre Dragoş şi Bogdan, pentru ca să le pot publica împreună cu Radul Negru într'un volum încă în anul acesta, precum aveam de gând. Sau poate ar fi recomandabil să apară deocamdată în broşură separată numai Radul Negru ?

Rugându-Vă să-mi comunicaţi părerea D-voastre,

Vă salut cu deosebită stimă
D. ONCIUL.

Izvoare: Biblioteca Academiei Române, Secţia Manuscriselor: Autografe româneşti dăruite de *Iacob C. Negruzzi.*

N O T E

I

[1] *D. Onciul*: „Iuga-Vodă, Domn al Moldovei la 1374 și 1400" în *Conv. Lit.* 1884, XVIII, pp. 1—9. — Acesta este primul studiu publicat de D. Onciul în revista *Junimei*. O notiță redacțională ne arată însă, că istoricul bucovinean încercase cu mult timp înainte (1873) colaborarea la revistă, dar din cauza defectelor formale, articolele sale au fost refuzate: *„D-lui Dim. On. Bucovina. — Intențiunea e bună și vă îndemn să urmați. Însă păn acuma, pre multe greșeli de limbă și de formă"*. — (Vezi *Conv. Lit.* 1873, VII, p. 284).

[2] A apărut la 1 Aprilie 1884. Cfr. nota 1.

[3] Tema fundamentală a lui D. Onciul, care a fost tratată în mai multe studii separate, iar în formă definitivă la 1899 în cartea sa: *„Originile Principatelor Române"*.

II

[4] Artic. cit. la nota 1 în Conv. Lit., pg. 2.

[5] *D. Onciul*: „Dragoș și Bogdan, fundatorii Principatului moldovenesc" în *Conv. Lit.*, 1884, XVIII, pg. 253—262 și 304—319.

III

[6] *D. Onciul*: „Teoria lui Roesler *Studii asupra stăruinței Romanilor în Dacia Traiană* de *A. D. Xenopol*. Dare de seamă critică" în *Conv. Lit.* 1885, XIX, pg. 60—80; 174—187; 255—278; 327—348; 424—439 și 589—602.

IV

[7] și [8] Din scrierile poetice ale lui *N. Stamati* nu s'a publicat nimic în *Conv. Lit.*

[9] *D. Onciul*: „Zur Geschichte der Bukowina", Czernowitz, 1887.

V

[10] „Deutsche Encyklopädie" redactată de *Köster* și *Roos* la Frankfurt; între anii 1778 și 1804 au apărut 23 volume. Nefiind isprăvită de către aceștia, redacția a trecut în seama altor oameni de știință germani (Ersch și Gruber), până când în sfârșit s'a concentrat și desăvârșit în monumentalul *Lexicon F. A. Brockhaus*, numit astfel, după editor.

VI

[11] Nu s'a publicat. Asupra acestei chestiuni revine în articolul: *„Papa Formosus în tradiția noastră istorică"* în *„Lui Titu Maiorescu. Omagiu"*. Buc. 1900, pp. 620—631.

[12] Cfr. nota 5.

[13] N'a apărut în *Almanah.*

[14] Nu s'a publicat ca studiu separat.

VII

[15] Material utilisat în opera sa istorică.

[16] *D. Onciul*: „Radu Negru şi Originile Principatului Ţării Româneşti" în *Conv. Lit.,* 1891, XXIV, pg. 817 şi urm.; 1892, XXV şi XXVI.

[17] şi [18] Cronica lui *Radu Greceanu,* în forma ei cea mai completă, cuprinde aproape întreaga domnie a Brâncoveanului, dela anul 1688 luna Octombrie până la anul 1714 luna Februarie şi s'a păstrat în două manuscrise diferite, ce se găsesc acum în *Bibl. Acad. Române.* Unul dintre aceste manuscrise se afla la 1890 (când se referă D. O.) în *Biblioteca Centrală* din Bucureşti. Dar pe lângă aceste două manuscrise complete, au mai existat şi altele fragmentare. Cunoaştem unul care cuprinde povestirea anilor dela 1688—1699 publicat de *N. Bălcescu* în *„Magazinul istoric pentru Dacia",* II, (1846), pp. 129—177; 193—228 şi 321—354 şi în *„Istoria ţării româneşti",* tom. II, pp. 166—278 publicată de *Ioanid.* O altă redacţiune cuprinde un text mai complet, anii 1688—1707, şi s'a păstrat într'o traducere germană făcută de *I. Filstich,* care se găseşte în biblioteca gimnaziului evanghelic din Braşov. — Forma completă a cronicei lui Radu Greceanu a fost publicată de *Şt. D. Greceanu*: *„Scrierile lui Radu Logofătul Cronicarul",* în *„Revista Română",* 1861, pp. 575—588 şi 1862, pp. 245—258; continuată în opera aceluiaş: *„Scrierile lui Radu Logofătul Cronicarul. Complectarea articolului din „Revista Română" pentru a servi ca introducere la „Viaţa lui Costandin Vodă Brâncoveanu".* Buc. 1904; iar o ediţie completă a cronicei s'a dat tot de *Şt. D. Grecianu* în importanta sa lucrare: *„Viaţa lui Costandin Brâncoveanu de Radu Vel Logofăt Grecianu",* cu note şi anexe. Buc. 1906. Cfr. *N. Iorga „Istoria literaturii române din sec. XVIII".* Buc. 1901, vol. I, pp. 34—35; 155—156, 174—175; vol. II, pp. 305—306 şi 624—636. — *Sextil Puşcariu „Istoria lit. rom. Epoca veche".* Sibiu, 1920, pp. 102—103. — *G. Pascu „Ist lit. rom. in veacul XVII",* Iaşi 1922, p. 152—159. — *Gh. Cardas,* „Pagini de istorie literară românească. Scriitorii vechi". Vol. I. Arad, 1927, pp. 224—236.

[19] Cfr. notele 17 şi 18.

[20] *Fraţii Tunusli „Istoria Ţării Româneşti dela 1215—1774".* Viena, 1806. Greceşte. Fraţii *Tunusli* publică în această carte cronica grecească a lui *Mihaiu Cantacuzino* fără a indica autorul. O traducere românească din ediţia fraţilor *Tunusli* a publicat *G. Sion*: *„Istoria politică şi geografică a Ţării Româneşti de la cea mai veche a sa întemeiere până la anul 1774".* Buc. 1863.

[21] *Dionisie Fotino, „Istoria Daciei vechi.* Vol. I—III. Viena, 1818—19. Greceşte.

[22] Intre anii 1800—1818.

[23] Cfr. notele 17 şi 18.

[24] Cfr. notele 17 şi 18.

[25] *Cronica anonimă* publicată în *„Magazinul istoric"* tomul IV, pp. 231 şi urmare nu este scrisă de Radu Greceanu.

[26] In cronica lui Radu Greceanu publicată de Ştefan Grecianu nu se găseşte interpolată *„Viaţa patriarchului Nifon"*. Cfr. şi *N. Cartojan*, Cărţile populare în literatura românească. Vol. I, *Epoca influenţei sud-slave*. Bucureşti, 1929.

VIII

[27] *O. Lugoşianu* fost funcţionar la Biblioteca Academiei Române.

[28] Cfr. notele 17 şi 18.

[29] *George Popovici* (T. Robeanu).

IX

[30] Cfr. nota 16.

[31] 1290—1890.

X

[32] Probabil scrisoarea a sosit după ce se imprimase articolul, deoarece textul are necorectat : „ştirilor autentice". Cfr. *Conv. Lit.*, 1891, XXIV, pg. 833.

XII

[33] Ocazia s'a ivit după 4 ani : Cu adresa nr. 8796 din 18 Noemvrie 1895, *Dimitrie Onciul* fu numit profesor la Universitatea din Bucureşti la catedra de *Istoria Românilor până la sfârşitul veacului al XVII-lea*. Cfr. *Marin Popescu-Spineni* : „Contribuţiuni la Istoria Învăţământului Superior", Bucureşti, 1928, pg. 116.

XIII

[34] Cfr. nota 5.

[35] Cfr. nota 6.

XIV

[36] Nimeni nu este obligat să facă mai mult decât poate.

[37] Cfr. nota 41 dela p. 157, în volumul de faţă.

[38] Acest studiu cu titlul : *„Epocele istoriei române şi împărţirea ei"* a fost pronunţat ca discurs de recepţie la Academia Română în anul 1906.

[39] Acest studiu nu s'a publicat.

[40] Aşa a şi fost până în anul 1895. Cfr. nota 41 dela p. 157, în volumul de faţă.

Ioan Bogdan cătră Iacob C. Negruzzi

Scrisori din anii 1889—1890

I.

STIMATE DOMNULE NEGRUZZI,

Primind dela D-l Xenopol vol. I din *Istoria* [1] sa cu rugarea de ai face o dare de samă sau un studiu critic mai întins în *Convorbiri* [2], înainte de a Vă trimete acest studiu aș dori să știu dacă nu cumva ați publicat până acum ceva asupra acestei cărți sau dacă nu cumva va făgăduit cineva un studiu asupra ei [3]. Eu de vre o câteva luni n'am văzut *Convorbirile literare;* aci în biblioteci nu să află; dintre profesori le are numai unul, dela care cu mare greutate le poți căpăta. Astfel nu știu ce s'a publicat în ultimele numere și sunt silit să vă întreb pe D-v dacă s'a publicat ceva despre cartea D-lui Xenopol. Eu aș dori să Vă trimet întâiŭ un studiu critic pe scurt, în care aș arătă toate neajunsurile și greșelele, relevând să 'nțelege și meritul, cărții. După aceasta din când în când câte un studiu special asupra chestiunilor ce le voiŭ atinge pe scurt în critica generală. Dacă n'aș fi ocupat cu studii de altă natură, aș putea să încep deacuma un studiu întins cum a publicat D-l Onciul asupra teoriei lui Roesler [4]; la aceasta însă nu mă pot hotărî deoarece ar trebui să-mi neglijez studiile limbilor slave, pentru care sunt trimes și pentru care mă prepar [5]. Aci trebue să lucrez mult, deoarece aceste limbi [î]mi sunt cu totul străine, iar în Viena, unde am stat un an, am făcut relativ foarte puțin, fiind parte ocupat cu studiul diplomaticei latine, parte fiind bolnăvicios și slab mai tot anul. Deaceea nici n'am avut vreme 'să scriu ceva. Aci, cu toată clima

nesănătoasă a Sf. Petersburgului, mă simt mai bine ca în Viena și în timpul scurt de trei luni am învățat binișor rusește. Prin cunoașterea acestei limbi sunt în stare acum să înaintez cu mult mai iute și mai ușor în cunoașterea celorlalte limbi slave.

Vă rog să-mi răspundeți cât mai de grabă la întrebarea mea, ca să vă pot trimete și eu cât mai de grabă acest studiu. Sper că în acest an voiŭ putea să vă trimet și alte câteva mici studii.

Al Dv. devotat serv
I. BOGDAN

Vasilijevskij ostrov, 7 linija, dom. 36'. Kv. 18 Sf. Petersburg 3 Ian. 1889.

II

STIMATE DOMNULE NEGRUZZI,

Vă trimet pentru numărul viitor al Convorbirilor în loc de critica făgăduită asupra Istoriei D-l Xenopol un mic studiu ce ar fi trebuit să formeze o parte din acea critică. Mi se pare că nici nu voiŭ mai scrie o astfel de critică, căci ar trebui să iasă prea lungă, dacă aș trata toate chestiunile în care nu mă unesc cu fostul meu profesor. Voiŭ avea poate ocasie într'un an sau doi să scot observările mele într'un studiu separat asupra vechiului period al Istoriei noastre [6]. Până atunci voiŭ mai trimete Convorbirilor câteva studii mărunte. Pentru un alt număr viitor Vă trimet încă unul, aproape gata. Aș avea însă o rugare. Mai toate aceste studii vor avea un interes nu numai pentru noi, ci și pentru slavistică în genere sau pentru istoria Slavilor cel puțin. Deaceea v'aș ruga să aranjați cu editorul așa ca să primesc măcar *5—10 Separatabdrücke* [7] de pe articolele mele, ca să le pot trimete la câțiva slaviști, cunoscuți mie, pentru a afla și părerea lor. Aceasta este o cheltueală de cel mult 50 l. pentru D-l Socec: cred dar că-mi va împlini această dorință,

dacă veţi stărui Dv. Afară de aceasta eu, neprimind Convorbirile, n'aş avea nici articolele mele.

Primiţi afectuoasele mele salutări.

Al Dv. devotat
IOAN BOGDAN
Vasilijevsky Ostrov, 7 linyà dom 36. Kv 18.
Sf. Petersbrg. 20 Febr. 89.

P. S. Vă rog să faceţi atent pe corector că articolul trebue să să tipărească *fără nicio greşală*, căci în textele slave fie care literă are însemnătatea sa. Ar fi bine dacă mi s'ar trimete o corectură.

III

Sf. Petersburg 4 Mart.

STIMATE DOMNULE NEGRUZZI,

In articolul meu despre *„diploma lui Ioan Caliman Asen"* [8] s'a strecurat din nebăgare de samă o greşală, care trebue s'o îndrept înainte de a sě tipări sau la corectură. Am cetit în catalogul actelor lui Porfirie 67.... în loc de 6700; trebue să schimb întreg pasajul acela şi poate şi altele din text. Afară de această doresc să adaug o mică notiţă, că şi C. Jirêček [9] îl declară falş pe acel document: aceasta în ultima lui publicaţie, care am primit-o după ce am scris articolul. Imi pare bine că un specialist ca Jirêček a ajuns la acelaş resultat ca şi mine.

Asupra cărţii lui Jirêček *Călătorii în Bulgaria* [10], unde sě află o mulţime de notiţe interesante pentru noi, Vă voiŭ trimete peste două trei zile o dare de samă, în care voiŭ comunica cele mai interesante lucruri pentru noi: cartea lui, fiind scrisă în limba boemă, n'o poate ceti la noi decât doar singur D-l Hasdeu.

Impreună cu această dare de samă Vă voiŭ trimete al doilea articol din seria despre care v'am vorbit, despre *Iŵ din titlul Domnilor români* [11]: o chestie foarte interesantă şi până acuma neexplicată. Am adunat un material bogat pentru explicarea acestui enigmatic *Iŵ* şi Vă rog numai să îngrijiţi ca tipărirea să sě facă exact.

Articolul întâiŭ neputându-să publica fără îndreptarea de care Vă scriu, Vă rog să-mi trimeteţi sau corectura (aceasta ar fi mai bine, căci aş corege şi alte greşeli ce să pot strecura în textele slave, ruseşti şi bulgare) sau manuscriptul. Dacă s'a început a sĕ tipări să poate amâna pentru un număr viitor.

Al Dv. devotat
I. BOGDAN

Vasilijevskij Ostrov 7 lin. dom. 36. Kv. 18.

IV

St. Petersburg 10 Mart.

STIMATE DOMNULE NEGRUZZI,

Cu ocasia trimeterei acestor articole îmi permit să Vă adresez o mică rugare. A trecut aproape două luni decând am trimes Ministeriului de Instrucţie o petiţie, prin care ceream un ajutor să pot învăţa fotografia. Până acuma n'am primit nici un răspuns. Vă rog să fiţi atât de bun — ştiu că sunteţi membru în consiliul permanent — şi să aduceţi aminte la cea mai aproape ocasie D-lui Ministru de cererea mea. Nu cred că D-l Maiorescu [12] îmi va refusa acel mic ajutor după ce va vedea din cererea mea pentru ce voesc să învĕţ fotografia. Pregătesc o lucrare asupra manuscriptelor şi cărţilor vechi tipărite, slavone şi române, ce sĕ află în bibliotecile de aci: o lucrare trebuincioasă, pe care nu ştiu cine va avea ocasie mai bună s'o facă decât mine, deoarece mĕ voi afla aci încă câteva luni [13]. La Moscva şi în alte locuri pe unde voiŭ umbla sunt o sumedenie de materiale pentru istoria şi literatura noastră veche: cercetându-le eu aş dori să-mi iau fotografii de pe cele mai însemnate manuscripte, diplome şi objecte de artă, ca ceeace voiŭ publica mai tărziŭ asupra lor s'o pot face cu tot aparatul ştiinţific ce sĕ cere dela astfel de lucrări. Ajutorul ce l'am cerut eu este o bagatelă în raport cu folosul ce-l voiŭ avea în studiile mele de mai tărziu.

Că aceste studii vor eşi cum trebue cred că nu poate aveà nimenea motiv să sĕ îndoească după lucrările ce le-am trimes nu de mult Academiei [14] şi cele ce le primiţi Dv. acum. Voiŭ avea în cu-

rând ocasie să Vă trimet şi altele, din care sĕ va putea vedea că mi-am dat silinţa să fac tot posibilul în specialitatea pentru care sunt trimes aci.

Al Dv. devotat
I. BOGDAN

Vasilijevskij Ostrov, 7 linija, dom 36, Kv. 18.

P. S. Aş dori să văd corectura artic. despre Іѡ

V

St. Petersburg 16 Mart. 89.

STIMATE DOMNULE NEGRUZZI,

Vă scriu încă odată despre articolul meu asupra documentului lui *Ioan Asan*, căci mĕ tem să nu cumva să uitaţi a mi trimete coala de corectură sau manuscrisul, ca să coreg greşala ce s'a strecorat întrînsul din nebăgare de samă. Vă rog dar să nu-l tipăriţi înainte de al revedea; dacă cumva l'aţi dat la tipar amânaţi-l pentru un număr viitor şi puneţi în locul lui artic. despre *Românii din Bulgaria* ca recensiune.

Tot aşa aş dori să revăd şi corectura articolului asupra lui Іѡ, nu fiindcă ar fi vre-o greşală întrînsul, ci fiindcă doresc a sĕ tipări exact, ca să-l pot trimete şi câtorva specialişti străini.

Vă rog să-mi răspundeţi la cele ce v'am scris despre Separatabdrücke.

Al Dv. devotat
I. BOGDAN

Vasilijevskij Ostrov, 7 linija, dom 36. Kv. 18.

VI

Chiev 22 Mart. 89.

IUBITE DOMNULE NEGRUZZI,

Intărziind foarte mult în Moscva şi oprindu-mĕ apoi aci două săptămâni, nu v'am putut trimete până acuma o adresă pe care

să-mi trimeteţi corectura notiţei despre diploma lui Asan. Dacă nu cumva aţi tipărit-o definitiv, Vă rog să-mi expediaţi după primirea acestei scrisori corectura cu manuscrisul la Cracovia, poste-restante. Eu voiŭ pleca de aci mâne sau poimâne şi sper să găsesc corectura acolo. O voiŭ trimete inmediat îndărat, aşa că notiţa va putea eşi în nr. din Mai. M'a ţinut aci un foarte interesant sbornic slavonesc [15] în care sĕ află o veche cronică a domnilor moldoveneşti până la jumătatea sec. 16, în limba slavă. Mi-am procurat o copie completă şi sper că în curând voiŭ avea plăcerea a edita această cronică, cea mai veche din cele cunoscute până acum [16].

Apucându-mă primăvara aci, m'am oprit cu plăcere câte va zile mai mult decât ar fi fost de lipsă. Chievul e unul din cele mai simpatice oraşe din câte am văzut, atât prin poziţia lui pitorească, cât şi prin nenumăratele resturi ale antichităţilor ruseşti. Academia duhovnicească însă, prin spiritul ei de exclusivitate şi obscurantism, printr'un servilism mai urât decât ori unde în lumea catolică şi prin lipsa completă de orice educaţie, mi-a făcut o impresie foarte rea. Mă mir şi nu pot înţelege de fel cum să mai găsesc oameni la noi, carii trimet aci pe viitorii noştrii teologi-învăţaţi. Ei să întorc de aci sau de jumătate sălbătăciţi sau corupţi şi fără nici o convingere, nici religioasă, nici ştiinţifică nici chiar morală. Aci am priceput pentru prima oară absoluta trebuinţă a facultăţii noastre de teologie. Aş dori ca în curând să nu mai gândească nimenea a trimete pe oamenii noştrii, să sĕ adăpe de ortodoxismul „rusesc" dela Chiev; aci ortodoxismul este numai rusesc; de astfel de ortodoxism să ne ferească sfinţii.

Mi-aţi face o mare plăcere dacă mi-aţi trimete măcar o jumătate de an Convorbirile la Cracovia, căci acolo nu cred să sĕ primească undeva. Voiŭ căuta să Vă trimet ceva şi pentru anul viitor, cu toate că voiŭ fi foarte ocupat întâiŭ cu studiul limbei polone, al doilea cu două studii mai mari, asupra cronicei lui Manasse [17] şi asupra celei ce am găsit-o aci [18].

Al Dv. foarte devotat
I. BOGDAN

VII

Sf. Petersburg 4 Apr.

IUBITE DOMNULE NEGRUZZI,

Vă rog să-mi scrieţi dacă aţi început a tipări articolele mele, deoarece materialul pentru cele următoare mi-e gata: nu le pot însă trimete până ce nu es cele dintâiŭ, deoarece sunt în legătură unele cu altele. Următoarele vor fi deocamdată a.) *Analisa critică a câtarva notițe despre introducerea liturgiei și limbei slave la Români* [19]; b.) *principatul Iaşilor* [20]; c.) *despre Brodnici* [21], un popor ce a trăit în ţările noastre prin sec. 11-13 și care a fost până acuma cu totul nebăgat în samă de istoricii noștrii. d.) *O notiță despre principii bolochoveni* [22] ce unii îi socot a fi fost Români. Să Vă trimet o bibliografie despre cartea lui Brückner *„die Europäisierung Russlands"* [23]? Poate că o cunoașteţi. E o carte foarte interesantă pentru cei ce nu pot cunoaşte Rusia decât din isvoare ne-rusești.

Al Dv. devotat
I. BOGDAN

Vasilijevskij Ostrov, 7 linija, d. 36. Kv. 18.

VIII

STIMATE DOMNULE NEGRUZZI,

Scrisoarea Dv. mi-a făcut o mare plăcere: nu știam pentru ce întârziați așa de mult cu răspunsul și mă temeam că nu veți fi primit unele din scrisorile mele. Imi pare bine că situația politică s'a lămurit încâtva și că aveți mai mult timp pentru ocupațiile Dv. de predilecţie și cu deosebire pentru Convorbirile, care aș dori să-și păstreze locul lor de onoare între jurnalele noastre literare. Vă mulţămesc pentru interesul ce văd că aveți pentru cererea mea și Vă rog să faceţi tot posibilul pentru a îndupleca pe D-l Ministru să nu-mi refuse un ajutor, fie și mai mic decât am cerut, care mi-e absolut trebuincios pentru studiile mele. Doresc să profit de tot ce

mi-e posibil în timpul cât voiŭ sta în Rusia. Cine știe când voiŭ mai avea ocasie a veni pe-aci. Dacă mijloacele mele, mărginite la bursa ce o primesc, mi-ar ajunge, n'aș mai supăra Ministeriul cu cereri, pe care lumea le privește la noi cu neîncredere, căci s'a obicinuit a vedea în ele cereri lipsite de scopuri științifice. Mi s'ar face o mare nedreptate, dacă s'ar crede că și cererea mea este de acest fel: în studii de diplomatică fotografia e tot așa de indispensabilă ca și cunoașterea paleografiei, a limbei documentelor ș. c. Sper că noul ministru [24], amic al Dv., nu va avea alte convingeri, mai ales că trebue să cunoască în linii generale organizarea școalei „des Chartes" din Paris, a institutului de diplomatică dela Viena ș. c. Aș dori să primesc cât sě poate mai de grabă un răspuns.

E bine să începeţi cu Românii din Bulgaria. Al doilea articol să fie cel despre diploma lui Asen [25]. Corecturile ar fi bine să sě facă așa: o corectură s'o facă cineva la tipografie și a doua eu aci. Ms. trebue trimes în plic recomandat, căci să poate perde altfeliŭ: în Rusia să desfac aproape toate pachetele sub bandă la mai multe staţiuni, mai ales când sunt adresate la persoane private: a risca să pierzi și manuscriptul și corectura e neprudent. In adevăr, e departe și tipăritura să întârzie, dar altfel nu sě poate. Cu studiile ce le tipăresc în Analele Academiei [26] am mare necaz din pricina aceasta: nici acolo nu e nimenea care să poată face corecturile. Pentru cele ce Vă trimet Dv. o corectură cred că va fi de ajuns, deoarece m'am silit a scrie mare și lămurit. Voiŭ fi aci probabil până pe la finea lui Mai 20—25): s'ar putea tipări mai 'nainte cele două studii ca să le coreg cât voiŭ fi aci.

Aș dori să nu să împlinească prevederile Dv. asupra completei întunecări a orisontului nostru politic. Poate că vedeţi lucrurile mai suspecte decum sunt, din pricina agitaţiilor politice rusești și austriace. Ce să face la noi știu foarte puţin, căci nu citesc decât jurnalele rusești: dacă aș crede însă tot ce scriu ele, atunci situaţia politică la noi în ţară ar fi tristă de tot: regelui nu i-ar rămânea decât să plece, cum a plecat Milan [27], iar Românilor să-și aleagă un altul dintre ei sau din casa imperială rusească; pe foștii liberali și pe Dv. (înţeleg pe junimiști) ar trebui să vă punem în furci, fiindcă ne vindeţi ţara Nemţilor. Ministeriul Catargi [28] e privit de toate jurnalele ca rusofil: întru cât aceasta este exact nu pot vedea

din ceace scriu Rusii; sunt însă convins şi mă conving pe fiecare zi mai mult că o politică rusofilă e pentru noi cel mai mare pericol: înţeleg o politică rusofilă consequentă, nu o cochetare când simţi de trebuinţă. Visul Ruşilor e transformarea ţărei noastre în două gubernii: că aceasta să va întâmpla de bună samă ţi-o spune fiecare om cu care vorbeşti aci: prost sau cult, tot una: noi nu însemnăm nimic la Dunăre, până ce nu ne vom închina de bună voe „părintelui ţar" cum au început să-l numească de mult bieţii Români din Basarabia. Sper că va trece încă multă apă pe Dunăre până şi-or împlini acest vis, care ar însemna nimicirea în scurtă vreme a orişicărei culturi naţionale româneşti. Rusia e o astfel de putere încât când ai intrat în ghiarele ei, cu greu te mai poţi scăpa. Decând sunt aci şi văd cu ochii mei ce presiune exercită Ruşii asupra altor popoare mici, mi să umple sufletul de ura, ce o are orice fiinţă slabă pentru alta puternică şi ameninţătoare, când aceasta n'o lasă să trăească. Văd ce au ajuns Românii din Basarabia, ce vorbesc acum ruseşte, afară de cei bătrâni de tot: în Basarabia a dispărut orice urmă de viaţă românească intelectuală. Peste tot, până şi în biserici, s'a introdus limba rusască. In 50 de ani s'ar întâmpla acelaş lucru dacă ne-ar anexa Rusia. A cultiva simpatie pentru Rusia în poporul nostru, a căuta să-l apropii de Ruşi, de care şi altfeliŭ e prea aproape prin aceeaşi credinţă, mi să pare că ar fi o politică ce ne-ar duce la urma urmelor la o abnegare a individualităţii noastre naţionale. Cu greu îmi vine să cred că între oamenii noştrii politici sĕ găsesc oameni cu astfel de idei. Mi se pare că opinia publică rusă sĕ înşală şi asupra cabinetului Catargi cum s'a înşelat şi altădată.

Primiţi afectuoase salutări dela

Al Dv. devotat

I. BOGDAN.

St. Petersburg 14 April 89. Vasilijevskij Ostrov, 7 lin. d. 36, Kv. 18.

IX

St. Petersburg 26 Apr.

STIMATE DOMNULE NEGRUZZI,

Fiindcă veți vorbi D-lui Ministru pentru cererea mea, Vă rog să binevoiți a-i aduce totdeodată aminte să dispună a mi să expedia bursa pe jumătatea anului. (April-Octombre). Aştept de o lună de zile să mi-o primesc şi nu mi s'a trimes, cu toate că am dat două telegrame până acum. A rămânea aci atâta vreme fără de bani însamnă o adevărată miserie. Pe credit nu poţi trăi în Sf. Petersburg.

Scuzaţi că Vă scriu pentru o astfel de bagatelă: Ştiind că sunteţi membru al consiliului permanent cred că veţi avea inmediat ocasie să stăruiţi a mi să trimete banii mai de grabă.

Primiţi afectuoase complimente dela

Al Dv devotat

I. BOGDAN.

Vasilijevskij Ostrov. 7 lin. d. 36. Kv. 18.

X

Sf. Petersb. 3 Mai.

STIMATE DOMNULE NEGRUZZI,

Vă trimet încă un articol din seria despre care v'am vorbit. Şi pe acesta trebue să-l coreg eu, ca să nu sĕ strecoare greşeli în textele slave. Imi va fi ceva mai uşor, deoarece D-l Samureanu, pe care cred că-l cunoaşteţi, mi-a făgăduit că-mi va face corectura dintâiŭ. Mie-mi rămâne numai ultima corectură, care o veţi revedea apoi Dv. D-lui Samureanu i-am scris să ceară dela Dv. corecturile.

Nu e de lipsă să mai vorbiţi la Minister pentru bursă: mi-am primit un trimestru după o lună de aşteptare. Scuzaţi dacă veţi fi vorbit după expediarea banilor.

Adresa până la finea lui Mai îmi va fi aceeaşi.

Al Dv. prea devotat

I. BOGDAN.

XI

Sf. Petersburg 18 Mai.

STIMATE DOMNULE,

Cu privire la articolele mele ce sě tipăresc în Convorbirile literare găsesc cu cale să Vă scriu următoarele:

Trebue să fac eu însumi cel puțin *două corecturi*, căci altfeliŭ vor eși cu o sumedenie de greșeli în textele slave; înțeleg două corecturi așa că trebue să revăd corectura întâiŭ, ca să mě 'ncredințez de îndreptarea greșelelor. Aceasta cerând cel puțin 24 de zile, va trebui să destinați fiecare articol pentru o lună mai tărziu decât timpul când va începe a sě tipări.

D-l Samureanu, care s'a presentat D-voastră pentru a face corecturile, va face numai o singură corectură ca să nu-mi rămână mie prea multe greșeli de îndreptat; dânsul nu poate însă cu nici un preț să scrie pe vre-un articol „bun de tipar". Dacă sě află în redacțiune cineva care să cunoască bine literile slavone, poate face prima corectură și altul în locul D-l Samureanu.

Prima corectură trebue trimeasă în plic recomandat și dela 24 Mai încolo pe adresa *„poste-restante Moscva"* până ce voiŭ trimete o adresă de acolo. A doua corectură sě poate trimete sub bandă recomandată.

Al Dv. devotat
I. BOGDAN.

Vasilijevskij Ostrov, 7 lin. d. 36. Kv. 18.

XII

Moscva 5 Iunie.

STIMATE DOMNULE,

Am primit astăzi corectura dela două articole ale mele; ați uitat însă să-mi trimeteți manuscriptul, fără de care e imposibil să controlez toate. Vă rog așa dar să bine voiți a mi expedia inme-

diat manuscriptul articolelor despre *diploma lui I. C. Asan*[29] și despre *Iω din titlul domnilor Români*[30]. Corectura n'o pot trimete până ce nu voiŭ primi manuscriptul iar publicarea articolelor va trebui amânată cu două săptămâni mai mult de cum veți fi calculat Dv. Văd că sunt multe greșeli în aceste două articole. Afară de acestea în cel dintâi sunt de îndreptat două locuri și în al doilea de adăugat ceva. După corectura mea cred că nu va fi de lipsă să le trimeteți încă odată.

La articolul despre *Analisa notițelor despre liturg. slavă la Rom.*[31]. Vă rog să-mi trimeteți deadreptul mie corectura întăia și a doua. E mai bine să le fac eu amândouă aci, decât D-l Samureanu acolo. Cum v'am amintit și în scrisoarea precedentă tipăriți totdeauna cu o lună măcar înainte de a apărea.

Adresa mea va fi aci deocamdată *Hotel Peterhof (Nomera Skvarcova) nro 149,* russ. gostinița Petergofî (nomera skarțova), Moscva[32].

Vă rog să-mi trimeteți un număr din Conv. în care a eșit *„Românii din penins. Balc.”*. Presupun că vor fi greșeli de tipar și aș dori să le îndrept într'un alt număr.

Al Dv. devotat
I. BOGDAN.

P. S. Dacă știe cine va din administrație să scrie rusește e bine să faceți adresa în rusește căci primesc scrisoarea cu o zi mai nainte.

G-u Ivanu Iv. Bogdanu
Gostinița Petergofî Nr. 149, Moscva[33].

XIII

Moscva 7 *Iunie* 89.

STIMATE DOMNULE NEGRUZZI,

Ieri am primit aci corecturile dela cele două articole dintâiu. Dintr'o notă scrisă de mâna Dv. văd că o corectură a făcut-o D-l

Samureanu; au rămas însă o sumă nenumărată de greșeli în toate textele afară de cele rusești moderne. Până nu-mi veți trimete manuscrisul meu mi-e imposibil să le îndrept pe toate, căci sunt unele casuri ce nu le pot ști de rost, ear cărțile și notițele mele nu le am încă aci. V'am fost scris că împreună cu corecturile să binevoiți a mi trimete și manuscriptul totdeauna; să vede că ați scăpat din vedere aceasta. Am scris și D-lui Teclu [34] rugându-l totdeodată să-mi trimeată un număr din *Conv.* cu *„Românii din Bulgaria”*, ca să fac erata într'un număr următor. Să nu râdeți de această pedanterie: greșelele de tipar, dacă nu le voiŭ îndrepta, specialiștii le pot pune pe socoteala neștiinței mele și mi-ar face o nedreptate, care vreau s'o evit cu toate neplăcerile ce am cu corecturile. Dacă nu aveți lipsă de material pentru *Conv.*, ați face bine să-mi trimeteți încă odată aceste corecturi ca să me conving eu însumi că s'au îndreptat și s'au tipărit exact cele ce am schimbat sau adăugat. Cred că nu mai e de lipsă să să trimeată de aci nainte și D-lui Samureanu o corectură: mi-a diformat mai toate cuvintele čehe și a lăsat o sumă de greșeli în textele slave, ba a îndreptat rău unele locuri, nețінându-să de manuscriptul meu. Va fi mai bine să mi sĕ trimeată mie *două corecturi.*

Mi să vor trimete Separatabdrücke ?

Aș dori să am 10.

Adresa mea pentru timpul verei va fi *Hotel Peterhof nro 64.* Sunt hotărît, dacă voiŭ putea suferi aerul stricat și murdăria din Moscva, să stau toată vara în oraș și să mă ocup în Archivul ministeriului de externe și în bibliotecile deschise în timpul verei. Moscva e frumoasă și originală când o privești din clopotnița înaltă a Cremlului; când ești însă silit să umbli pe jos prin strade pline de toate duhurile, prăfoase și strâmte și murdare; când mai ești silit să prânzești în tractire scârboase (locale mijlocii nu sĕ află) și să trăești foarte modest, îți cam trece pofta de cercetări archivalice ori filologice. Din toate orașele câte am văzut, în nici unul viața bogaților nu stă într'un contrast așa de mare cu a săracilor, ca aci. Oamenii de sama mea trebue să să aclimatizeze cu voe, făr' de voe cu cea din urmă, căci n'au altă alegere. Dacă archivele și bibliotecele n'ar fi așa de bogate în materiale prețioase pentru sla-

vistică şi pentru istoria noastră, n'aş putea sta nici două luni în Moscva.

Primiţi afectuoase complimente dela

Al Dv. devotat
I. BOGDAN.

XIV

Moscva 21 Iulie 89.

STIMATE DOMNULE NEGRUZZI,

Vă rog să dispuneţi a mi se trimete extrasele din Convorbiri sau, dacă editorul nu s'a învoit la aceasta, măcar câte un număr din cele ce conţin articolele mele. Socot de prisos a Vă mai spune că n'am mijloace pentru plătirea unui abonament la Convorbiri; cu cea mai mare plăcere le-aş abona. Aci nu le găsesc nicăiri şi doresc să văd cum s'au publicat articolele mele. După corectura D-l Samureanu au rămas atâtea greşeli încât dacă să trimetea şi a doua corectură dânsului, ar fi eşit o batjocură din articole. Ar fi trebuit tipărite a doua oară. Articolul despre *„Analisa notiţelor asupra introducerei limbei slave la Români"* [35] să mi să trimeată mie deadreptul spre corectură. Nu să poate tipări altfeliŭ, căci sunt texte neobulgare, ce pot fi desfigurate cu totul de un corector ce nu ştie limba neobulgară. Trebue să fac, afară de aceasta, o citaţie dintr'un articol precedent şi prin urmare trebue să le am pe amândouă aci.

Deocamdată nu Vă pot trimete celelalte făgăduite; bibliotecile sunt închise toate până la Septembre. Afară de aceasta consacru tot timpul cât pot lucra pentru adunarea de materialuri din archive şi din bibliotecile de manuscripte. Pentru Octombre însă voiŭ pregăti de bună samă ceva.

Al Dv. foarte devotat
I. BOGDAN.

Vagankovskij Pereulok d. Kumanina, Kv. Bóni.

XV

IUBITE DOMNULE NEGRUZZI,

Primind ultimul numer din *Convorbiri* cu articolul despre *I* ω (care a eşit fără greşeli de tipar) Vă mulţămesc pentru toate numerile câte le-am primit. Mi-aţi trimes mai mult decât am cerut: aş fi fost mulţămit dacă mi s'ar fi trimes numai numerile ce conţin articolele mele. Nu v'am putut încă trimete nimic din pricină că am fost foarte ocupat cu o lucrare mai mare asupra originalului bulgăresc a cronicei lui Moxa [36], needitată până acum. Am întrebuinţat aproape 3 luni exclusiv la copiarea mscrpt. din biblioteca sinodală, la verificarea copiei şi colaţionarea mscript. Moxa, editat de D-l Haşdeu [37] după o copie nu în toate exactă a D-l Tocilescu. Afară de aceasta în bibliotecile de aci şi în colecţiunile de mscrpte sunt atâtea lucruri preţioase, încât am preferit a mi consacra tot timpul la studiul manuscript. slave, studiu ce nicăiri nu pot să-l fac cu atâta înlesnire ca aci. Pentru aceasta am hotărît a mai sta macar 6 sau 8 săptămâni aci, cu toate că mi-e greu a suporta frigul. La sfârşitul lui Ianuarie sau începutul lui Februarie voiŭ pleca la Cracovia. Fiindcă am cerut dela Ministeriul Instrucţiunei să mi se acoarde cheltuelele de drum dela Sf. Peterb.—Moscva şi Moscva—Cracovia, îmi iau libertatea a Vă ruga să bine voiţi a aduce aminte D-lui Rosetti [38] de cererea mea la prima ocasie ce vi să va oferi. După telegramele jurnalelor ruseşti ştiu că D-l Rosetti e ministru ad interim al Instrucţiunei. Aş fi scris însumi o scrisoare D-lui Rosetti, nu ştiu însă dacă D-sa mă ţine minte, deoarece o singură dată m'a văzut în cabinetul Dv. Dacă nu-i va aduce cineva aminte, cererea mea va zăcea ca de obiceiŭ câteva luni fără să o vadă ministrul.

Călătoriile dela St. Peterb.—Moscva şi dela Moscva-Cracovia fiind cuprinse în programul de studii ce mi l'a dat Ministeriul Instrucţiunei acesta este obligat ami acorda cheltuelele. D-l Sturdza [39] mi-a acordat cheltuiala dela Bucureşti-Viena, D-l Maiorescu [40] dela Viena-St. Persbs.; cred că D-l Rosetti nu-mi va refusa cheltuele[le] de întoarcere în suma de 89 Rble ruseşti. Aş dori să mi să trimată banii odată cu bursa dela Ianuarie ca să-mi pot cumpăra câteva cărţi ruseşti din economiile ce le-am făcut.

Peste câteva zile Vă voiŭ trimete un adaos la articolul despre diploma lui Ioan Caliman Asen [41], în urma studierei acestei diplome după fotografia ce să află în colecția lui Sevastianov din museul Rumjastzov. Ediția lui Aprilov are mai multe greșeli, la care trebue să atrag atențiunea, deoarece ea este singura ediție a acestei diplome.

Vă doresc sărbători vesele.

Rog să nu uitați a vorbi D-lui Rosetti și primiți mulțămirile mele pentru aceasta.

Al Dv. devotat

I. BOGDAN

Moscva 18/30 Dece. 89, Vagankovskij Pereulok d. Kumanina, Kv. Boni.

XVI

Cracovia în 4 Iulie 1890.

IUBITE DOMNULE NEGRUZZI,

Vă trimet încă un articol, a căruia corectură deasemenea va trebui s'o fac eu. Fiindcă l'am scris foarte în grabă a trebuit să-l completez în multe locuri și astfel s'au strecurat multe corectări în el, ce vor îngreuia în câtva lucrul zețarului. Credeți-mă că sunt așa de ocupat încât n'am avut timp al copia pe curat. Deocamdată nu cred că Vă voiŭ mai putea trimete ceva, deoarece la 20—25 Iulie (st. n.) plec pentru câteva săptămâni la Zakopane în Carpații galițieni.

Adresa deci dela 25 Iulie până la sfârșitul lui August va fi: Zakopane, Galizien, Öster. Ung. post. rest.

Al Dv. devotat amic

I. BOGDAN

Rog să nu sĕ uite a mi să trimete cu corecturile și manuscrisul.

Izvoare: Biblioteca Academiei Române, Secția Manuscriselor: Autografe românești dăruite de *Iacob C. Negruzzi*.

N O T E

I

[1] *A. D. Xenopol:* Istoria Românilor din Dacia Traiană, vol. I—VI, Iaşi, 1888—1893.

[2] I. Bogdan n'a publicat în *Conv. Lit.* darea de seamă asupra Istoriei Românilor lui Xenopol.

[3] Apariţia Istoriei Românilor a lui A. D. Xenopol a fost un eveniment atât pentru ţară cât şi pentru străinătate. Dintre numeroasele dări de seamă publicate subliniem cea a lui N. Iorga din revista *Arhiva* (Iaşi 1893, IV, pg. 545 şi urm.).

[4] Un studiu asupra teoriei lui *Roesler* de *I. Bogdan* nu s'a publicat.

[5] „Ioan Bogdan fusese trimis în Rusia de guvernul nostru — ministru de instrucţie publică fiind *Titu Maiorescu* — atât pentru a se perfecţiona în studiul limbilor slave, cât şi pentru a cerceta în arhivele ruseşti şi polone, documentele ce puteau fi în raport cu patria noastră şi cu istoria ei" : *I. C. Negruzzi:* Ioan Bogdan, A. Vlahuţă, Al. Xenopol şi manuscripte ale lor. Comunicare făcută la *Academia Română*, Mem. Secţ. Lit., Seria III, Tom. I, Mem. 2, Bucureşti, 1923, pg. 2.

II

[6] „Originea Voevodatului la Români" şi „Despre cnejii Români" în *Anal. Acad. Rom.*, Buc. 1902 şi 1903.

[7] Separatabdrücke = Extrase.

III

[8] *I. Bogdan:* „Diploma lui Ioan Caliman Asen din 1192" în *Conv. Lit.*, 1889, XXIII, pg. 449—458.

[9] Constantin I. Jireček (* 24 Iulie 1854 în Viena — † 28 Dec. 1917), celebru slavist şi istoric al popoarelor sud-est europene; fost ministru al instrucţiunii publice în Bulgaria (1881/2); apoi profesor la Univ. din Praga şi dela 1893 la Univ. din Viena. A publicat între altele, următoarele lucrări: *„Bibliographie de la littérature bulgare moderne 1806—1870"*, 1872; *„Geschichte der Bulgaren"*, 1876; *„Die Heerstrasse von Belgrad nach Konstantinopel und die Balkanpässe"*, *1879*; „Die Handelsstrassen und *Bergwerke von Serbien und Bosnien während des Mittelalters"*, 1879; *„Die Beziehungen der Ragusaner zu Serbien 1355—1371"*, 1885; *„Cesty po Bulharsku"* (Călătorii în Bulgaria), 1888; *„Das Fürstentum Bulgarien"*, 1891; „Serbisches Urkundenbuch" 1892; *„Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters"*, 3 vol., 1901—1904. La 29 Mai 1914 Jireček a fost ales membru onorar al Academiei Române. La înfiinţarea catedrei pentru Istoria Românilor pe lângă Universitatea din Cernăuţi înainte de războiu, C. Jireček a avut un rol însemnat sprijinind teza românească în faţa guvernului austriac. Intervenţia lui J. se datoreşte în mare parte şi stăruinţelor Academiei Române prin *D. Onciul, I. Bogdan şi N. Iorga.*

[10] *I. Bogdan:* „Românii din Bulgaria" — după „Călătoriile" lui *C. Jireček.* Dare de seamă", în *Conv. Lit.*, 1889, XXIII, pg. 97—109.

[11] *I. Bogdan:* „Iω din titlul Domnilor Români" în *Conv. Lit.*, 1889, XXIII, pg. 721—738.

IV

[12] Titu Maiorescu era ministru al instr. publice, în cabinetul *Th. Rosetti.*

[13] Desigur adunarea materialului pentru *„Vechile cronice Moldovenesci până la Ureche.* Texte slave cu studiu, traduceri şi note". Buc. 1891. şi *„Cronice inedite* atingătoare de Istoria Românilor, Buc. 1895.

[14] Inainte de plecarea sa în Rusia, *I. Bogdan* dăduse *Academiei Române* spre publicare: *„Cinci documente istorice slavo-române din Arhiva Curţii Imperiale dela Viena".* Bucureşti, 1889, *An. Acad. Rom.* Seria II, Tom. XI; *„Câteva manuscripte slavo-române din Biblioteca Imperială dela Viena".* Bucureşti, 1889, *Anal. Acad. Rom.* Seria II, Tom. XI şi *„Diploma Bârlădeană din 1131 şi Principatul Bârladului. O încercare de critică diplomatică slavo-română".* Bucureşti, 1889, *Anal. Acad. Rom.*, S. II, T. XI.

VI

[15] şi [16] E vorba de *„Sbornicul dela Chiev"* studiat şi publicat în *„Vechile cronice moldoveneşti până la Urechia",* Bucureşti, 1891, pg. 1—22.

[17] *Constantin Manasses* (Κωνσταντῖνος ὁ Μανασσῆς) trăeşte în prima jumătate a sec. al XII-lea. Cronicar vestit. Scrie mai multe lucrări în versuri şi câteva în proză. In fruntea scrierilor sale stă o *cronică* intitulată Σύνοψις ἱστορική, care cuprinde cam 6733 versuri. In modul obicinuit, cronicarul începe cu facerea lumii şi se opreşte la căderea lui *Nikephoros Botaneiates,* în anul 1081. (Nikephoros al III-lea Botaneiates, comandantul armatei în răsărit, sub împăratul Mihaiu al VII al imperiului roman de R. In anul 1078 Nik. Bot. fu proclamat împărat de către oastea sa şi după abdicarea lui Mihaiu se urcă pe tronul acestuia. La 1081 fu însă detronat de către *Alexios Komnenos,* care-l ajutase altădată la cucerirea tronului împotriva lui *Bryennios.* N. B. se stinse într'o mănăstire). — *Cronograful* lui *Manasses* este un roman politic, scris cu avânt poetic, fără neglijarea figurilor, metaforilor şi alusiunilor mitologice, a comparaţiilor şi excursurilor morale. Ca izvoare *Manasses* a folosit pe *Dionis din Halicarnas,* pe *Ioan Lydos* şi pe *Ioan Antiochenus;* apoi cronica lui Pseudo-Symeon. Numeroasele manuscripte şi aprecieri, cari s'au găsit la Bizantinii de mai târziu, dovedesc cât de mult a fost cetit cronograful lui Manasses. „Ca şi alţi cronicari, Manasses trecu şi la *Slavi.* Traducerea slavă de prin anii 1350 a cronicei sale aparţine celor mai mari realisări din aşa numita *Literatură medie bulgaro-slovenă.* Un minunat codice cu ilustraţiuni al acestei traduceri încă needitat se găseşte în biblioteca Vaticanului". Celelalte popoare sud-est-europene l-au folosit pe Manasses numai pentru alcătuirea unei istorii a lumii. „Românii" — în contrast cu Slavii — „s'au mulţumit şi ei numai cu un cronograf, popular, anonim, în parte după Manasses; atât o redacţie mai scurtă

cât şi alta augmentată cu părţi din *Malalas, Kedrenos* şi din alţii au devenit cronografe româneşti". Vezi: *Karl Krumbacher,* Geschichte der Byzantinischen Litteratur. Von Justinian bis zum Ende des Oströmischen Reiches (527—1453). Zweite Auflage. München 1897. Pag. 376—7. — In româneşte *Cronograful* lui Constantin Manasses prin forma sa bombastică şi romantică a găsit numeroşi imitatori. Cronicarul *Macarie* († 1558) în cronica sa: „La descrierea fugii lui Petru Rareş prin munţi,... compilează 2 pasagii din Manasses, unul asupra pornirii la vânat a lui Marcian şi a soţilor săi, altul asupra poziţiunilor ocupate de Justinian lângă Constantinopole în lupta cu Philippic, rivalul său: lui Macarie îi trebuia o descriere de munţi şi păduri; puţin îi păsă dacă unul umblă în ele la vânat, iar altul caută scăpare dinaintea vrăjmaşilor" (I. Bogdan). In acelaş gen de imitaţie stilistică şi de localizare intră şi cronicarul *Azarie,* care a descris domnia lui *Petru-Schiopul* (1550—1574). In sec. următor *Mihail Moxa* se serveşte şi el de Cronograful lui Manasses, după o traducere din limba slavonă. Cfr.:

De începutul lumei dentâi, Oltenia 1620, publicat de *B. P. Haşdeu:* Cronica lui Mihail Moxa, (Oltenia 1620), în „Cuvente den bătrîni" vol. I, Buc. 1878, pag. 313—443. — *I. Bogdan,* Vechile Cronice moldoveneşti până la Ureche, Buc. 1891. — *I. Bogdan,* [despre izvoarele hronografului] în „Archiv für slavische Philologie", XIII, pag. 501—502. — *I. Bogdan,* Cultura veche română, Buc. 1898, pag. 76. — *I. G. Sbiera,* „Mişcări culturale", Cernăuţi, 1897, pag. 244 şi urm. — *N. Iorga,* „Ist. lit. rom. în sec. al XVIII" vol. I, pag. 83—84 şi vol. II, pag. 550 şi 604. — *N. Iorga,* „Ist. lit. religioase", Buc. 1904, pag. 128 şi 141. — *D. Russo,* „Elenismul în România", pag. 56 nota 2. — *S. Puşcariu,* „Ist. lit. rom.", Sibiu, 1920, pag. 44, 77, 80 şi 193. — *G. Pascu,* „Ist. lit. rom. sec. XVII", Iaşi, 1922, pag. 54—55. — *N. Iorga,* „Ist. lit. rom." vol. I, ed. II, Buc. 1925, pag. 236—237 şi 247—248. — Cit. după *Gh. Cardaş:* Pagini de istorie literară, Arad, 1927, pag. 53—55. — *V. Grecu:* „Originea bizantină a cronicelor româneşti", în *Omagiu lui I. Bianu,* Buc. 1927, pg. 217—223. — *Margareta Ştefănescu:* Cronica lui Const. Manasses [în redacţie românească]. *Arhiva din Iaşi* 1926, Iulie—Oct. An. XXXIII, n-rele 3/4, pg. 238—249. Cit. după *I. Crăciun,* Istoriografia Română în 1925—26, Buc. 1926, pg. 32.

[18] Cfr. notele 15 şi 16.

VII

[19] *I. Bogdan:* „Analisa critică a câtorva notiţe despre introducerea liturgiei slave la Români" în *Conv. Lit.* 1889, XXIII, pg. 295—317.

[20], [21] şi [22] N'au apărut în *Conv. Lit.*

[23] Alexander Brückner (* 5 August 1834 în Petersburg — † 15 Noemvrie 1896 în Iena), profesor la 1867 la Univ. din Odesa, dela 1872 la Univ. din Dorpat, apoi luându-i-se la 1891 dreptul de a profesa fiind de origină germană, i se încuviinţă în urmă catedra de istorie la Univ. din Kasan. De aci B. se mută în Germania (Jena). Dintre scrieri amintim: *„Istoria războiului dintre Rusia şi Suedia 1788—1790",* în limba rusă, 1869; *„Familia Braunschweig în Rusia, 1741—1806",* 1876; *„Iwan Possoschkow, Ideen und Zustände im Zeitalter Petrus des Grossen",* 1878; *„Kulturhistorische Studien: die Russen im Ausland; die Ausländer in Russland im 17. Jahrhundert",* 1887; *„Der Zarewitsch Alexei",* 1880; **„Die Europeisierung Russlands,** Land

und Volk", 1888; *„Material pentru istoria vieţii Contelui N. P. Panin"*, 7 vol. în l. rusă, 1888—1892. A început să scrie şi o *„Istorie a Rusiei"*, pe care n'a isprăvit-o. A apărut numai primul volum, la Gotha, în 1896. — „Bibliografia" de care vorbeşte *I. Bogdan* n'a apărut în *Conv. Lit.*

VIII

[24] Noul Ministru al instr. publ. era *C. Boerescu* în cabinetul *Lascar Catargiu* (dela 30 Martie 1889).

[25] Cfr. notele 8 şi 10.

[26] Cfr. nota 14.

[27] Milan Obrenović al IV-lea, rege al Serbiei (1868); a abdicat la 1889 şi a murit la Viena în 1901, după mai multe reveniri la tron şi după o viaţă extrem de aventuroasă. Mamă-sa, Maria, era născută Catargi; nevasta lui Natalia Keschko, era fiica unui colonel rus şi a Pulcheriei Sturdza.

[28] *Ministerîul L. Catargi* dela 30 Martie — 3 Noemvrie 1889.

XII

[29] Cfr. nota 8.

[30] Cfr. nota 11.

[31] Cfr. nota 19.

[32] şi [33] Adresa este scrisă în caractere ruseşti.

XIII

[34] *Teclu* asociatul firmei *Socec.*

XV

[35] Cfr. nota 19.

[36] Hronograful lui Constantinos Manasses. Cfr. nota 17.

[37] *B. P. Haşdeu*: „Cuvente den Bătrâni" vol. I. Bucureşti 1878.

[38] Th. Rosetti, ministru al instr. publ. dela 3—16 Noemvrie 1889, în cabinetul general *G. Manu.*

[39] *Dimitrie A. Sturdza* din partea *Academiei Române.*

[40] Titu Maiorescu, ministru al instr. publice.

[41] Cfr. nota 8.

I. T. Mera cătră Iacob C. Negruzzi

O scrisoare din anul 1883

Viena, 29 Iunie 1883.

STIMATE DOMNULE !

In luna lui Ianuarie Vă trimesesem o poveste pentru publicare în Convorbiri ; neapărând până acum numita lucrare în revista D-voastră, îmi iau voie a Vă întreba, dacă o puteţi folosi [1].

Cu această ocasie Vă rog Stimate Domnule de un sfat pentru Soc[ietatea] „România Jună", al cărei president sunt [2].

Intreprinderea Almanachului [3], la a cărei realisare aţi binevoit şi D-voastră a lucrà în măsură însemnată au avut un resultat, ce a trecut peste toate aşteptările noastre. Publicul a primit interesanta publicaţie cu cea mai mare căldură şi pentru Societate am scos un venit curat foarte însemnat.

Dorinţa noastră este de a edita în fiecare an câte un nou număr din Almanach şi a da prin aceasta literaturii româneşti în fiecare an câte-o publicaţie de valoare, ear *României June* a-i asigura existenţa.

Realizarea acestei dorinţe a noastre depinde dela împrejurarea, dacă distinşii scriitori români ne vor da şi pe viitor concursul, fiindcă din partea Publicului ne place a crede, că vom întimpina aceeaş căldură.

Aceasta este întrebarea, la care Vă rog foarte mult să-mi răspundeţi şi în privinţa căreia am scris şi D-lui Maiorescu. Putea-vom

avea adecă și pe viitor sprijinul literaților români și cu deosebire dacă ne promiteți D-voastră distinsul concurs ?

Pașii ce vom face vor depinde dela respunsul D-voastră și a D-lui Maiorescu; la tot casul însă înainte de a pleca pe serii din Viena, voiu a lua o hotărîre definitivă, pentrucă în cas de a scoate Almanachul II [4] să putem da On. Autori vremea de lipsă pentru scrieri.

Primiți, Stim. Domnule, asigurarea deosebitei mele stime.

I. T. MERA.

Izvoare: Biblioteca Academiei Române, Secția Manuscriselor: Autografe românești dăruite de *Iacob C. Negruzzi*.

N O T E

[1] S'a publicat în *Conv. Lit.* (1883, XVII, pg. 161—169) sub titlul: „Impărăteasa furată".

[2] *I. T. Mera* a fost președinte al soc. „România Jună" din Viena, în 1883, iar în calitate de membru a ținut conferințe sau a cetit din opera sa literară, în diferiți ani:

„Simion Crâsnicul", novelă, 11 Iunie 1881. — *„Crăișorul Șerpilor"*, poveste, 21 Ian. 1882. — *„Mitru Dascălul"*, schiță, 6 Iunie 1882. — *„Scriitorii dela Junimea"*, 17 Iunie 1882, publicată în *„Familia"* 1882, pg. 302 și urm. — *„Cenușotca"*, poveste, 28 Apr. 1883. — *„Impărăteasa furată"*, 21 Iunie 1883. — Cfr. *I. Grămadă* „Societatea academică socială literară *România Jună* din Viena" (1871—1911). Monografie istorică, Arad, 1912, pg. 155—156.

[3] Almanahul Societății „România Jună" Viena, 1883, cu următorul cuprins:

Carmen Sylva: Vremea și Iubirea (alegorie), trad. de *Titu Maiorescu*. — *V. Alecsandri*: Iarna vine; Izvorul (horă din Mircești). — *P. S. Aurelian*: Un sfat poporului român. — *I. Creangă*: Anecdotă. — *M. Eminescu*: Luceafărul (Poezie). — *N. Gane*: Ion Urdilă (Novelă). — *T. Maiorescu*: Despre progresul adevărului în judecarea lucrărilor literare. — *I. Negruzzi*: Copii de pe natură (Un drum la Cahul). — *I. Nenițescu*: Blestemul meu; Lui Amor; Neînțelegere; Moștenitorii mei (Poezii). — *I. Popescu* (Sibiiu): Necesitatea studiului pedagogiei. — *I. Sbiera*: Condițiunile necesare pentru existența, conservarea și prosperarea graiului național. — *I. Slavici*: O scrisoare din Italia, mai ales despre Sta Cecilia și Neapoli. — *N. Teclu*: Insemnătatea Chimiei. — *I. Vulcan*: Iubirea. (Poezie). — *A. D. Xenopol*: Realism și idealism.

[4] Al doilea Almanah a apărut în anul 1888 cu următorul cuprins: *Carmen Sylva*:

Scăpată de suferinţă. (Nuvelă). Trad. de *Titu Maiorescu*. — *V. Alecsandri :* Ovidiu (fragment). — *M. Eminescu* De ce nu-mi vii ; Kamadeva. (Poezii). — *T. Maiorescu :* Din experienţă. — *A. Mocsonyi :* Conştiinţa naţională. — *A. Naum :* Donna Serafina. (Poezie). — *I. Negruzzi :* Epistolă către Naum. (Poezie). — *I. Neniţescu :* Cântecul Dorobanţului ; Cântecul Tunarului. (Poezii). — *D. C. Ollănescu :* Fântâna Blandusiei ; Pastel japonez. (Poezii). — *Matilda C. Poni :* Visurile. (Poezie). — *I. Popescu :* Educaţiunea naţională. — *I. Sbiera :* Solidaritatea intereselor. — *I. Slavici :* Bobocel. (Novelă). — *N. Teclu :* Despre elementele chimice. — *St. Velovanu :* Intelectualitatea ca notă esenţială a plăcerii estetice şi morale. — *I. Vulcan :* Săracul.(Poezie). — *A. D. Xenopol :* Caracterul lui Ştefan cel Mare. — *D. Zamfirescu :* Liniştea. (Poezie) ; Frica. (Novelă).

Din respect pentru tradiţie, un fost preşedinte al Soc. *România Jună*, profesorul *Octavian Moşescu* a făcut să apară şi un al 3-lea Almanah al Soc. Rom. Jună, în anul 1924 cu titlul : „*România Jună*. MDCCCLXXI — MCMXXI. Cartea semicentenarului. Bucureşti [1924]. Lucrarea prezintă toate aspectele epocii în care ne găsim, după 50 ani de evoluţie literară. Dacă vechile almanahuri se deschideau cu colaborarea reginei Elisabeta — Carmen Sylva, — „cartea semicentenarului" din 1924 a „României June" poartă în fruntea sa în mod simbolic şi ca o continuare a tradiţiei un articol al celei de a doua Regine a României, *Maria*. Dacă Regina Elisabeta era prima regină a României independente, Augusta autoare din 1924 Maria, este prima regină a României întregi, România visurilor de sute de ani, înfăptuite de puterea neînvinsă a legilor naturii. După suverană urmează întregul alaiu, de gânditori ,poeţi, istorici din Vechiul Regat, Ardeal, Bucovina şi Basarabia. — *Vechiul Regat :* N. Iorga, M. Sadoveanu, Panait Istrati, Jean Bart, I. Petrovici, Tudor Vianu, Ionel Teodoreanu, Cezar Petrescu, S. Mehedinţi, Nicolae Ionescu, Fr. Şirato, V. Zaborovschi, Em. Riegler, Gh. D. Mugur, Camil Petrescu, I. Istrate, Oct. Moşescu (proză); N. Crainic, Adr. Maniu, Ion Pillat, G. Topârceanu, Dem. Botez, Camil Petrescu, G. Bacovia, Ion Minulescu, I. Vinea, Şt. I. Neniţescu, Perpessicius, Em. Riegler, Al. O. Teodoreanu (poezie). — *Ardealul :* O. Goga, I. Agârbiceanu, L. Rebreanu, V. Babeş, I. Slavici, Tiberiu Moşoiu, Const. Sassu (proză); L. Blaga, O. Goga, Emil Isac, A. Cotruş, Ecaterina Pitiş, Vintilă Rusu-Şirianu (poezie). — *Basarabia :* I. Buzdugan (versuri). — *Bucovina :* D. Onciul (proză).

Ca un spontan şi unanim omagiu adus gândirii şi simţirii româneşti întrupate în opera poetică a lui M. Eminescu, întemeetor al societăţii „România Jună" şi colaborator al almanahurilor din 1883 şi 1888 — se tipăresc aci, în al 3-lea volum, traduceri din Eminescu. In limba franceză : *Elena Văcărescu*, J'ai un seul désir — Mai am un singur dor. — In limba italiană : *Marc' Antonio Canini*, Quando nel sonno e nel silenzio giace — Când însuşi glasul gândurilor tace (sonet). — In limba germană : *Oscar Walter Cisek*, Abend auf dem Hügel — Sara pe deal. — In limba maghiară : *Franyó Zoltán*, A mély idök Hab-Arjon — Din valurile vremii... „...de câte ori am să vorbesc în vileag alături cu mai mulţi, totdeauna cer ca un fel de hatâr mare, să mă lase să vorbesc cel din urmă..." — adecă „cel din urmă nu e cel de mai puţină *vază*" — este sfătosul *Ioan Urban Iarnik*, pe care-l amintim ca ultimul colaborator făcându-i şi noi, ca şi redacţia Almanahului, acel „mare hatâr", pe care-l cere. (Cfr. „R. J." pg. 161).

Dimitrie Petrino cătră Iacob C. Negruzzi

Scrisori din anii 1869—1874

I

PRE STIMATULE MEU DOMN !

Ânchĕ un abonat pentru „Convorbirile" m'a însercinat de a Vĕ trimite un galbăn (seau șase florini) adecă: Dómna Natalia de Hurmuzaki [1] în Cernăuţi/Bucovina.

Vă rog dară să-i le trimite-ţi începând dela Martul trecut [2]. Cred că scrisórea-mi din urmă o aţi primit.

Cu deosebită stimă a D-voastre umilit servitor

D. PETRINO

Cernăuţi în 28 April 1869.

II

Cernăuţi în 27 Mart 1874.

MULT STIMATULE MEU DOMN !

Dacă nu V'am mai scris în decursul de trei ani este, pentrucă, suferind mult de o boală de piept ce nu mai eartă niciodată, am fost sâlit să cutrier lumea întreagă și să petrec ernile în ţeri, unde's stelele mai luminoase și catârii mai numeroși decât pe la noi; însă toate aceste avantagiuri nu m'au făcut să aflu sănătatea, și pierzând pân și auzul, am revenit ca să mor în ţara mea. Aceste toate însă nu m'au oprit a mă ocupa mult cu poesia și anume cu traduceri, pe care, dac'aș ști că Vă pot face o mulţămire cu ele, vi le-aș trimite bucuros.

Cu cea mai mare bucurie am urmărit fără încetare sporirea direcției noue, representată prin foaia D-voastre, carea este, fără vre o îndoială, singurul organ literar de adevărată valoare și de gust estetic, care este spre onor și fericire literaturei române; și fără a Vă măguli trebui să Vă spun, că orcine a cetit cu atenție *Cópii de pe natură* [3], trebui să feliciteze din tot sufletul seu pe mult fericitul lor părinte. Binele pe care îl fac Românilor *Convorbirile Literare*, începe însfârșit a fi recunoscut și de cii mai orbiți din neologiștii noștri, carii, fără critica severă a D-lui T. Maiorescu, nu știu zeu în ce stare de corupere literară și limbistică ne-ar mai fi înnecat păn acum. Eu unul nu mai știam în ce formă să-mi exprim mărginitele mele idei, și prețuesc dar, mai mult decât orcine ajutorul moral de așa mare competență, ce ne-a venit de la D-voastre, și cu care ne mai eșțe și nouă aice cu putință a înfrâna puțin mania Ciuniștilor noștri din Bucovina [4], carii tărziu sau de vreme o să se afle isolați și prin urmare sâliți a se întoarce la adevăr.

Tot odată Vă trimit trei poesii, pe care mai mulți amici ai mei și cetitori înfocați ai *Convorbirilor* mă încuragiază a Vi le adresa, cu rugămintea să binevoiți — de cumva vor fi în stare a susține critica D-voastre — a le publica în coloanele numărului viitor. Cu acest prilej Vă trimit și prețul de abonament dela 1 April a. c. și Vă rog, fiindcă nu sânt sângur de acest nume, să binevoiți a-mi adresa *Convorbirile* la adresa: *Dimitrie Petrino în Cernăuți, Schwarzer Adler.* Aș fi prefericit dacă mi-ați împărtăși opinia D-voastre despre bucata intitulată: *De pe pragul morții* [5] și la carea țiu ceva. Aștept un rĕspuns indulgent, și rugându-Vă să împărtășiți multe salutări din parte-mi fraților D-voastre.

Vă rog să primiți expresia stimei mele celei mai distinse, cu carea sânt al D-voastre supus servitor

DIMITRIE PETRINO.

III

Cernăuţi în 2 April 1874.

IUBITE AMICE ŞI CONFRATE!

Precum vedeţi, modestia nu este boala mea, de vreme ce aspir la amiciţiu şi confrăţia unui bărbat de talent mare şi de merite eminente; însă ce vrei? nenorocirea poate a făcut să mă ameţesc eu, pentru persoana mea, de recunoscutul neadevăr *„tot Românul este născut poet"*, şi apoi încă îndulgenţa multor, şi păn' şi aceea a marelui nostru poet, m'a încuragiat în încercările mele literare, şi m'a îndemnat a aspira la cât se poate mai mult, prin urmare dar, păn'şi la amiciţia şi confrăţia D-voastră [6]. Vă rog dar să-mi fiţi şi D-voastră indulgent, şi să luaţi sub aripele binevoinţei D-voastre şi sub scutul Convorbirilor pre mărginitul meu talent. Mai nainte de toate însă vă mulţumesc frăţeşte pentru romanul D-voastră [7], pe care am să'l citesc şi să'l şi dau citit secsului frumos, încredinţat fiind, că va fi cu bună samă deopotrivă cu tot ce produce pana D-voastră — bun, frumos, dovadă de talent şi exemplu de stil.

Toate, ce mi le spuneţi, sânt modestie.... şi am convingerea întemeiată că aţi făcut cu el un mare bine literaturei noastre. Cu orthografia D-voastră mă învoesc în toate, până la omiterea lui *i scurt* = *ĭ*, care îmi pare de neapărată trebuinţă, de e în deosebirea între *naţie* şi *frăţie*, şi apoi mai ales în versuri uneori acelaş cuvânt din causa metrului întonează pe *i* sau îl scurtează, şi cine n'are urechĭa deprinsă este sâlit să scundeze versul pentru a şti deosebirea; aşa dar asta este sângura divergenţă, pe care-mi permit eu şi pe carea nu-mi veţi lua de rău, dacă v'o zic. Fără vre o pretensie filologică am petrecut toate ortografiile şi m'am oprit la ceea ce o scriţi D-voastră, ca cea mai naturală şi mai potrivită.

Culegerea D-voastre de poesii o am [8], şi peste scurt vă voiu trimite chiar două din ele puse în musică de Carl Miculi [9]. *Miron şi Florica* [10] însă vă rog să-mi trimiteţi, asemene şi *Copii de pe natură*, după ce vor apăre [11]. Vă încredinţezŭ încă odată că sânt mare admirator al producerilor talentului D-voastră, şi v'o spun sincer că vă destingeţi în or ce privire de aciĭ alţi autori juni. Eu

unul nu aud pretensiile D-lor din carii unul a publicat *„Inger şi demon”*, *„Egipetul”* [12] etc... altul *„Mintea şi eu”*, *„Rămâne nebun”* [13] etc. şi mulţi alţii altele asemine, însă nici nu-i invidiezŭ, devreme ce talentul D-voastră îl admir, îl înţeleg şi îl invidiez. Pe lângă poesiile D-voastre, îmi mai plac mai ales încercările D-lui *Beldiceanu* [14], care după idea mea promite mult, apoi încă unele bucăţi ale D-şoarei M. Cugler [15], D-lui Vârgolici [16] şi D-lui Şerbănescu [17]. Vă spun aceste, pentru a vă arătà, că sânt sincer şi că mă interesezŭ mult pentru poesia română. Meritele D-voastră ca redactor al *Convorbirilor*, acele se înţeleg de sine şi greutatea ce o întâmpinaţi trebui să fie mare; înse cel puţin aveţi convingerea că aţi fundat singurul organ român, care reprezentă o idee frumoasă, o tendenţă estetică, un viitor sigur. Eu am fost provocat de multe foi române a scrie prin ele, însă m'am ferit de asemine păcat, precum am şi aflat de bine a nu fi membru nici al unei societăţi ştiinţifico-literară-naţională-patriotică etc... şi mi-am făcut chiar de datorie a mă lupta cu multe asemine asociaţii, care au cer mai bine decât a unui *soare*, pe or cine plăteşte acest nume, fie cu bani, sau cu excentricităţi *ciunişte*. Am făcut trista experienţă că or câti ori aş vroi să fiŭ lăudat, nu am decât a publica vre o scriere cât de proastă, în care însă să se repeteze deseori cuvintele: Roma, Traian, Ştefan cel Mare, Patrie, Năciune sau şi Naţiune etc. etc., şi asta m'a desgustat întru atâta, încât acum mă feresc de aceste cuvine ca de dracul, şi îmi duc ocara de cosmopolit, încredinţat că ea nu este cea mai rea. Aşa dară sânt de un gând cu D-voastră şi dacă veţi binevoi a-mi deschide uneori coloanele foaii D-voastre, voiu fi fericit de a contribui după slabele mele puteri la întărirea direcţiei noue. Cu acest scop v'am şi trimis în rândul trecut 3 poesii, din care *Lunca din Mirceşti* [18] o am ales numai pentrucă V. Alexandri îmi scrisesă într'un rând că i-a plăcut. Binevoiţi dar a o publica pe ea şi pe *Inger păzitor* [19] alăture cu ea (fiind asta din urmă mai bună) în numărul viitor. *„Depe pragul morţii”* [20] las în voea D-voastră a tipări saŭ ba. Eu ştiu că are defecte; însă mi-am pus pre mult din însuşi inima şi viaţa mea ca s'o pot schimba; şi mi-ar pare că tai o bucăţică din mine, dacă aş tăie din ea. Dacă însă, D-voastră personal credeţi că scurtări sânt de neapărată trebuinţă, atunci vă rog să le faceţi D-voastră, în delicateţu spiritului şi a inimei cărui am toată încrederea. In casul

acesta, binevoiți a-mi împărtăși și schimbările naintea publicării. Inse cum zic, o las cu totul judecării D-voastre. Lucrul despre care trebui să ve mai zic este, că ambiționezŭ a lăsa literaturei române traduceri din limba germană, care să fie cum zice neamțul vers- und wortgetreu [21].

Am și tradus cea mai mare parte din poesiile lui H. Heine și lui *E. Geibel* [22].

Vă citez aice ca probă :

H. Heine

Regele Visvamitru
Loc nu-și poate afla,
Luptând vra să-și câștige
Vaca lui Variștu.

O rege Visvamitru,
O ce bun ești tu, dacă
Atât te lupți și suferi,
Şi totul pentru-o vacă.

*

Rău m'ați înțeles pe mine,
Rău și eu vă 'nțelegeam ;
Dar ne-am înțeles pre bine,
Când în glod ne întălneam.

Dacă doriți traduceri, vă rog să-mi scriți și să-mi spuneți făr de reservă or de vă este plăcut ami deschide uneori coloanele foaei D-voastre. Ertați că abuzezŭ de tempul D-voastră și fiți bun a vă aduce aminte că aveți și în Bucovina un amic sincer și călduros, care vă salută frățește și vă cere măna de confrăție, pentru a înfrunta mai lesne cetele de genii, carii nasc peste noapte ca ciupercile din pământ și carii își ascund goliciunea sufletească sub haina bombastică și zurgălăi patriotici [23]. Primiți, vă rog, încredințarea sâmțirilor mele celor mai sincere cu care remân, strângîndu-vă mâna frățește, al D-voastre supus

DEMITRIE PETRINO.

IV

Cernăuţi în 11/6 1874.

PRE STIMATE AMICE !

Am cetit şi recitit scrisoarea D-voastră critică, şi mă grăbesc a respunde, pentru a Vă încredinţa că departe de a mă descuraja (precum se vede că credeţi) ea îmi impune dătoria foarte plăcută de a Vă urma pe acest teren, pentru a susţine în faţa tuturor până şi în contra D-voastră, acele, ce-mi par drepte, şi de-a combate în însuşi interesul literaturii, păreri greşite şi neîntemeiate în alta, decât în gustul subiectiv al Junimei, care pe lângă toate meritele sale, nu încetează a fi failibilă ca tot ce-i omenesc. Vă cer dar scuză, dacă mă voiu sâli a slăbi o critică, ce-mi pare nedreaptă, supuind-o unei critice, cât se poate de nepărtinitoare şi de scurte, şi tot odată vă rog să credeţi, că *pro domo sua,* este foarte greu, a combate, pe câmpul literar mai ales, trebuind întâi a se feri cineva de toate cele care ar putea să pară laude de sine însuşi şi apoi de teorii generale, pe care, orcât de frumoase să fie, îndeobşte practica le dementează, lucru pe care voiu cerca al demonstra în urmă. Mă mier că traducerile din Geibel [24] şi Hugo [25] au avut nenorocirea de a displace Junimei şi că nu s'au primit; mă mier însă şi mai mult, că D-voastră, (care îmi vorbiţi despre traducerile cele din Heine şi care sânt fără îndoială mai slabe) nici nu-mi spuneţi ce oare va putut displace în traducerile dintâi, între care *Minnelied* [26] şi *Wie es geht* [27], îmi par chiar *foarte bine* traduse; aş dori să binevoiţi a le critica şi pe aceste într'o scrisoare şi să-mi spuneţi causa neprimirei lor. Sânt curios s'o cunosc şi o aştept cu nerăbdare, crezând că numai o neînţelegere poate a putut face să blamaţi pe acele şi să menţionaţi pe altele, care le sânt inferioare în orce privire. Greşeli pot să fie poate şi în ele, însă cu bună samă nu aşa mari ca în celelalte, care încă nu sânt aşa rele precum ziceţi şi în tot casul, fiind toate traduceri exacte (pe când cele ce s'au publicat pân'acum în *Convorbiri,* nu sânt de loc traduceri, ci numai imitaţii [28]) au preţul lor şi s'ar fi putut publica fără nici o sfială. Puţine exemple numai pentru a dovedi că traducerile cele publicate nu sânt traduceri :

Komm zu mir und setze dich nieder [Vin lângă mine dragă
Wir sassen Hand in Hand... [Să uit chinul amar.

Hat Sturm und Ebb und Fluth. [Furtuna o sdrobesc.

Anfangs wollt' ich fast verzagen [De odată am desperat.
Und ich glaubt' ich trüg' es nie [Că voiu pute răbda.

Deodată nu este *anfangs !* răbda este absolut fals și apoi: că voiu pute răbda ? Neamțul zice *es* și fără de acest *es* fraza este lipsită de sens [29].

Numărul din 1 Mart. 1874 are două exemple din care unul din Heine [30] unul din V. Hugo [31], unde nici forma nu este păzită, iar Hirtenknabe [32] este o imitație mai mult decât liberă și însfârșit toate câte le-am cetit până acum și pe care nu le am la mână pentru a vă cita. Imi mai aduc aminte, *Rolla* din Musset [33] și *Primblarea* de Schiller [34]. Se înțelege că cu așa libertăți traducerea este ușurată și că atunci greșeli de germanisme și barbarisme se pot mai lesne evita; deși D-voastră mai bine decât oricine veți ști cine a întrebuințat într'un roman original, în loc de a învăța de-a rostul, a învăța pe de-afară; asemine D-nul Maiorescu zice: o formă izbutită, în loc de nimerită sau potrivită, lucru ce Românul nu admite, fiindcă el zice am isbutit, nici odată însă sânt isbutit etc. [35]. Deci dar dați-ne voe și noue celor criticați până acum de a întoarce fila și a vĕ zice: *la critique est aisée, mais l'art est difficile* [36]. Care sânt dar acele produse în locul celor dărâmate? Dece nu este o critică pentru toate și mai ales un răspuns la toate ?

La noi Românii critica încă nu a produs nemic și cii, ce-au fost naintea ei, sânt și acum cii mai buni scriitori și sânt poate chiar mai pe sus de dânsa. Cu toate aceste critica nu poate strica nimărui ,fiindcă publicul nu este un ce artificial, ci natural și nu se ține de opinii particulare.

Pentru ce marmură și nu marmor? Dece nu mă sdrobiră? Cât despre tupilat, mărturisesc, că nu este cu totul *elend* [37], însă mai mult decât neferice, și în sensul figural însemnează cam tot aceaș și nu numai plecat, cum ziceți D-voastră. Deci dar în interesul me-

moriei lui Heine, (fiindcă Junimea o protejă [38]) o traducere exactă deşi poate ici colea mai puţin bine urcătoare de metru este mai admirabilă decât prelucrări care pretind a fi bune. Apoi D-voastră chiar ştiţi cu bună samă că pe vremea lui Heine mulţi critici l-au blamat, cu toate aste înse criticile s'au uitat, Heine însă a rămas [39]. Cât despre ceeace ziceţi cu fraza „să facem nu multe, ci bine", asta îmi pare mai mult frasă decât critică, fiindcă ea nu exclude, că unii pot face şi mult şi bine, alţii însă numai puţin şi rău. Insfârşit aveţi să mă faceţi critic fără voe şi am să mă pun de hatârul Junimei, să critic Cartea criticilor a D-lui Maiorescu [40].

Rezultatul acestor este, că de vreme ce traducerile mele nu vă plac, lucru pe care îl regret, vă rog să nu publicaţi nici una şi să bine-voiţi a-mi întoarce manuscriptele, pe care le-am trimis nu *Junimei*, ci D-voastră.

Nainte de a vă trimete traducerile mele v'am întrebat or de sânteţi de gând a-mi deschide coloanele stimatei D-voastre foi, lucru pe care mi l-aţi afirmat, şi de atâta vi le-am trimis; căci să fi ştiut că ele vor fi supuse judecăţii unor domni, a căror idei nu am onorul a cunoaşte, atunci nu le-aş fi trimis. Insfârşit, aştept manuscriptele, pe care le voiu publica aiure, şi vă rog să binevoiţi a mi le trimite cât mai curând, fiindcă peste câte-va săptămâni am de gând să plec în străinătate şi de acolo la Bucureşti, unde sperez să găsesc pe un tânăr pe care voesc să-l angajez pentru a înfiinţa la noi o foae română [41].

Cred că nu-mi veţi lua de rău acest respuns şi că veţi fi drept în judecarea sa, vă strâng mâna frăţeşte şi remân, suferind de a nu Vĕ pute avea de confrate, însă cel puţin mândru de a Vĕ avé ca adversar literar, al D-voastre devotat amic.

D. PETRINO.

Cu cuvântul *turbează* în loc de turbă nu sânt înţeles, deşi e mai corect la ritm. Pentru a vă arăta cât de divergente sânt părerile, vă trimit o critică publicată în Foea Bucovinei în 1868, de un bărbat cel puţin de autoritatea D-lui T. Maiorescu, care m'a criticat altfel [42].

Ertaţi că scriu aşa de rău, însă graba m'a sâlit s'o fac şi vă rog să-mi răspundeţi curând.

V

Cernăuţi în 14/25 April 1874.

IUBITE AMICE !

Primind binevoitoarea D-voastre scrisoare, mă grăbesc a respunde şi vă trimit de astădată patru poesii ale lui *Geibel* [43] şi anume : Wie es geht, Rühret nicht daran. O sieh mich nicht so lächelnd an şi Minnelied, şi una a lui V. Hugo [44]: Chants du Crépuscule XXV. Am să Vă trimit înse după rând toate traducerile mele, devreme ce îmi promiteţi a le tipări în prea onorata D-voastre foae. Dacă veţi avea têmp, binevoiţi a compara aceste traduceri cu originalele şi observările ce mi le veţi face la vreme, le voi primi totdeauna cu multă mulţămire, ca de la un amic binevoitor şi critic competent. De atâta vă şi las plină libertate a corege greşeli ce veţi afla. Ştiu prea bine că ici, cole, metrul este greşit, înse cred că aceste greşeli sânt cele mai mici. Mă bucur foarte tare de numărul viitor al Convorbirilor şi îl aştept cu nerăbdare ca să'mi văd *de pe pragul morţii* [45], deşi regretez că n'aţi făcut coregerile, care vă par de trebuinţă. — Acum să vă zic, fără compliment cumcă Satira II [46] este un cap de-operă şi sânt cu totul de opinia d-lui Slavici ; noi nu avem încă în limba noastră asemine alcătuiri şi ar fi bine ca toţi acii carii întroduc forme noue să-şi iee de esemplu această lucrare. Fiindcă nu este de ajuns a imita frumuseţi străine fără de a le potrivi spiritului limbei noastre, precum o fac mulţi. In cele ce le-a desemnat Boileau [47] în oarecare privire cu tip de clasicitate pentru satiră sânt observate în totul în Satira II şi tot odată ea are caracterul şi originalitatea têmpului şi spiritului nostru. Vă pot zice numai: Bravo şi curagiu, aice începe o direcţie nouă, originală şi artistică şi sânt curios ce va zice implacabilul nostru criticde pe fotoliul ministerial [48]: Oare nu v'a afla D-sa că numita satiră face mai mult onor literaturei noastre decât Epigonii [49] şi epigramele hexametrice înse de gustibus non est disputandum şi de atâta, eu şi aflu că Mihai Ve-

reanu [50] nu este greșit în plan, după cum vă zice D-l Slavici ; el are poate defecte, înse defecte de imaginare și combinare poate, defecte artistice înse nu are de loc, și este pentru Romîni un model de roman; sugetul poate să placă sau nu, asta este o altă întrebare. In tot casul, poate v'om mai ajunge încă a mai vedea și critica criticilor, și atunci cu bună samă nu vor urma cel puțin nemijlocit după „Pasteluri", „Venerea și Madona" [51]. Cu toate aste m'am bucurat foarte tare de denumirea D-lui T. Maiorescu ca ministru și sînt curios ce influență va avea D-sa asupra așa numitei Academii, oare nu va trimite D-sa pe învățații noștri din București să meargă să mai învețe, în loc de a dicta ? In tot casul este frumos și bine că i-a venit și guvern[ului] Român la cunoștiință, că învățătura nu poate spori sub direcția unui general [52], cât de resboios ar și fi acesta. Să videm acum or [53] de Critica va și putea pune bune în locul celor rele. Eu o cred și sîntem îndreptățiți a aștepta mult bine de la un om ca D-l Maiorescu. Spiritul care îl însuflețește este adevărul, și asta remâne calitatea cea mai mare. — Am căpătat deunăzi cartea D-sale de critici [54] ,și de și poate îl aflu uneori pre sever și une ori pre indulgent, trebue să mărturisesc că totalul este de mult merit și dacă D-sa poate nu este destul poet pentru a secta detailuri, totuși are calități străine până acum la noi. — Cartea D-voastră de poesii [55] n'o am la mână, fiind că se ocupă acum un Music [56] cu traducerea în limba armoniei a duror din ele, înse când o voi căpăta înapoi, am să cat or de se află în ea și idila Miron și Florica [57], pe carea se vede că din nebăgare de samă, n'o am cetit. Poesia Mervan [58] mi-a plăcut mai ales; înse drept să zic Satira II întunecă totul ce-am cetit pân acum.

Cu aceste Vă salut frățește, mulțămindu-Vă de interesul ce-mi păstrați și vă rog să primiți sălutările mele pentru frații D-voastre. Am cetit cu mulțămire Resbunarea lui Leon [59] și nici nu știam că și el este de ai noștri.

Traducerile lui Heine [60] o să vă trimit în rândul viitor și împreună cu ele „Der Gott und die Bajadere" de Goethe [61] și un ceva sublim pe care nu știu de cunoașteți: „Verwirktes Leben [62]" de Firks [63].

Am auzit că s'a însurat nu demult un tânăr Negruzzi cu D-ra Sturza, nu cumva e fratele D-voastre George. Vă rog să-i faceți fericitările mele.

Cu cele mai distinse complimente pentru D-voastre și toţi ai D-voastre Vă strânge mâna al D-voastre devotat

D. PETRINO

Cum să se zică românește Minnelied ?[64] Dacă veţi cunoaște ceva mai potrivit, decât cum am zis eu, faceți bine și puneţi în fruntea numitei poesii[65].

VI

Munţii Carpaţi, 3 Iulie 1874.

IUBITE AMICE !

Din cauza absentării mele din Cernăuţi mi-a parvenit abea nainte de vr'o doue zile preţioasa D-voastre scrisoare din 14 Iunie, și mă grăbesc a vă răspunde. Vă mulţumesc de astă dată cu toată sinceritatea cu care binevoiți a objectivisa (ertați incorectitudinea acestui cuvânt) procedarea, cel puţin stranie, a criticilor Junimei faţă de mine, păstrându-mi ceea ce-mi este mai precios decât orce, adecă simpatiile D-voastre personale. Această încredinţare din partea D-voastre îmi este cu atât mai plăcută, fiindcă o faceți *malgré la procédé étrange* al susnumiţilor Domni. Bunătatea D-voastre mă mângăie, îndeajuns de amaru înse neîntemeiata hostilitate a corredactorilor stimatei D-voastre foi și vă pot încredința că voi şti totdeauna să fac o deosebire între un autor de valoarea D-voastre și între spiritele obscure și confuse ale produchătorilor de nonsensuri hexametrice etc. dela a căror gust estetic nu aș [fi] voit să atârne publicarea sau nepublicarea scriptelor mele, cât de mediocre ar fi aceste. Remânem dar amici până la acest punct, pe care înţeleg că nu mi-l puteți acorda altfel, decât pe tăcute.

Acum însă trebui să resping unele reproșuri ce-mi faceţi și pe care nu le merit.

Hostilitatea în contra Junimei nu este provocată de mine, ce impusă de însuși ea. Eu nu m'am oprit la critica din cale afară părti-

nitoare a D-lui Maiorescu, în care îşi exprimă D-sa mai mult o opinie, decât altceva, bravând astfel opinia publicului inteligent şi competent, pentru a ne impune nu cumva pe mai buni, decât acii condemnaţi de D-sa, ci pe Bodnărescu, Eminescu etc.... [66] Eată de exemplu ironie şi dovadă de puţin sens poetic.. „das Verständniss ist Haupteigenschaft des Critikers" [67] zice mult citatul Goethe. Vra să zică lipsa acestii calităţi într'o critică este însuşi cea mai armonică critică a D-lui Critic. Aceste înse nu m'au mierat, fiind deprins la de aceste. Pumnul avea literaţii săi, necunoscuţi de alţii, dece să nu aibe şi Maiorescu pe ai sei ? [68] Poporul român cu toate aceste va păstra pe ai sei ? Eu, ştiind aceste, şi cunoscând afacerea traducerii din Gablitz, tipărită în nefiinţa D-voastre [69], m'am adresat dar numai către D-voastră, neputând avé încredere în gustul acelor carii, fără D-voastră tipăresc cele ce le caracterizază îndeajuns, si sufăr mult în ambiţia mea că cele ce v'am trimis, au fost supuse opiniei acestor Domni, lucru însă care nu se obicinueşte în nici o ţară.

Autorul se presentă publicului, critica îl combate şi publicul îl admite sau îl condeamnă. Jurnalul este mediul între autor şi public, acolo aceşti doi se întâlnesc, acolo apare şi criticul şi lupta începe... Alt chip nu există, şi un autor, care ţine la sine, nu se poate supune unui examen, înainte încă de a cunoaşte opinia publicului, din causa foarte logică, că examinatorii sânt numai o parte a publicului, şi ca atare nu au dreptul de a forma o literatură pe din dosul culiselor. Afară de asta, admiţând acest cas imposibil, atunci criticii ar fi de prisos (lucru neauzit) fiindcă examinatorii ar trebui să admită numai capodopere. Vezi înse *Convorbirile* din 1 Iunie 1874, poesiile şi anume: *Pe un mormânt* [70] şi convingiţi despre contrar. Aceste poesii au trecut examenul şi — minune — s'au tipărit. Cred că aţi fost absent şi de astă dată !

Eată unde este ridiculul acestii procederi şi eată dece nu sânt înţeles cu ea.

„Severitatea", mi-aţi zis într'o scrisoare „este ridiculă faţă de alţii, când n'o observăm cu noi înşine" şi mă plec 'naintea acestor cuvinte, de vreme ce v'or fi puse în practică. Eu sunt deprins la critice şi cred chiar că nici o critică nu poate fi destul de severă; înse

de atâta tocmai nu înțeleg indulgența Junimei față cu unii, ce este mai vătămătoare pentru alții, decât asprimea cea mai mare. Reviind la alt pasagiu al scrisorei D-voastre trebui să mărturisesc, că în privirea limbei *Convorbirile* îmi convin mai mult decât orce altă foae și că nu m'aș fi dispărțit de ele, dacă aș pute să am a face numai cu D-voastră. Un autor are nevoe de o foae, înse o foae, care să reproducă acele ce scrie el, nu acele ce-i plac ei. De atâta sânt silit a căta și eu o foae, care să-mi facă această plăcere. La care foae mă voiu adresa, nu știu încă, pentrucă nu le cunosc îndeajuns și pentrucă limba îmi pare un ce esențial.

Vedeți dar că sânt sincer; și că cele ce vi le zic, nu sânt spontane ce cugetate și recugetate de multă vreme.

Eu mă ocup mult cu literatura, și pot zice serios, și anume am dorința de a îmbunătăți gustul prin traduceri.

Am și tradus o mare parte din *„Die Albigenser"* de Lenau [71]. Tendența și scopul meu sânt deopotrivă cu tendența și scopul ce'l aveți D-voastră, da atâta am și cercat să lucrăm împreună și aș fi dorit mult s'o putem face; regretez că nu este posibil și că mi-o refusați.

Curagiul meu însă nu va slăbi, și de nu voiu pute îmbunătăți alte, gustul meu estetic nu mi'l voiu corupe nici odată și voiu recunoaște totdeauna cele ce sânt bune la alții fie amici sau adversari. Vă rog dar să mă înțelegeți bine, că nu mă feresc de critică, ci de arbitragiu în critică ,și repetez încă, cu D-voastre aș supune bucuros unele și altele pentru dejudecare, dacă s'ar pute face, fără a cunoaște opinia celor nechemați în literatură?

Eu mă aflu acum într'o călătorie prin munții noștri și vă rog cu această ocasie să binevoiți a-mi adresa atât *Convorbirile*, cât și orce ați dori a-mi împărtăși, pentru ca să-mi parvie mai curând la adresa: *Herr Alexander Sauerqwelle für Demeter Petrino in Czernowitz Lupulisches Haus.* Ca dovadă că țiu mult la simpatiile D-voastre și că vă rog să mi le păstrați, și de vreme ce nu mă bucur de acele ale Junimei, care m'a disgrațiat, vă trimit zum eigenen Gebrauche [72] și nu pentru *Convorbiri*, o mică poesie, care a plăcut mult la mai mulți compatrioți ai D-voastre din Iași, compatrioți de sexul frumos.

MOLDOVA

I

Intre Dunărea bătrână
Şi 'ntre muntele Carpat
Este patria română
Cu-al ei soare fărmecat;
Ea se 'ntinde pân' la Mare,
Şi în sânu-i dulce are
Multe mândre, dulci comori,
Multe văi încântătoare,
Grădini multe roditoare,
Codrii, păseri, stele, flori.

II

Are cruci de amintire
Pe morminte de eroi,
Monumente de mărire
Din vremi mândre de resboi.
Are tot ce 'nsufleţeşte
Pe acela ce trăește
Mândru pe patria sa ;
Ca și alte ţări în lume
Ea cu fală al său nume
Ori și unde'l va purta.

III

Insă inimi iubitoare,
Așa ochi, așa femei
Ca 'n Moldova, sântul soare
N'a văzut pe alte căi.

Deci Moldova să-mi trăiască,
Ea-i grădina românească,
Patria amorului,
Unde's sărutări mai sfinte
Şi dismierdări mai fierbinte,
Decât raza soarelui ! !

Strângându-vă mâna cu adevărată şi sinceră amiciţie sânt ca totdeauna al D-voastre devotat amic.

D. PETRINO.

Izvoare: Biblioteca Academiei Române, Secţia Manuscriselor: Autografe româneşti dăruite de *Iacob C. Negruzzi.*

NOTE

I

[1] D. Petrino era înrudit de aproape cu familia Hurmuzachi, maică-sa, Eufrosina, fiind fiica lui Doxachi H.

[2] Anul Convorbirilor începea pe atunci la 1 Martie.

II

[3] „Copii de pe natură" de *I. C. Negruzzi.*

[4] Ciunişti — discipolii lui Aron Pumnul, cu mania formării cuvintelor în terminaţia: *ciune.*

[5] *D. Petrino:* „De pe pragul morţii" în *Conv. Lit.* 1874, VIII, pg. 63—65.

III

[6] *D. Petrino* a rămas în bune relaţiuni numai cu *Iacob C. Negruzzi,* dintre cei mai de seamă membrii ai junimii şi colaboratori ai Convorbirilor. Rând pe rând, D. Petrino a atacat pe Eminescu, Maiorescu, Alecsandri, în regat, iar în Bucovina pe „Pumnişti", încât în cele din urmă nefericitul poet bucovinean se trezi într'o completă izolare. Insuşi tactul fin şi conciliant al gospodarului Convorbirilor *I. C. Negruzzi* n'a putut găsi nici o ieşire pentru împăcarea spiritelor şi între Eminescu-Maiorescu-Alecsandri pe deoparte, şi Petrino de alta, a trebuit să rămână în tovărăşia celor dintâi, unde talentul era precumpănitor. In anul al IX-lea al Conv. Lit. (1875) Petrino îşi încetează definitiv colaborarea. Cfr. *I. E. Torouţiu* şi *Gh. Cardaş:* Studii şi Doc. Lit. vol. II scrisoarea lui *V. Alecsandri* către *Iacob C. Negruzzi,* din 28 Martie 1876: „Scrisoarea adresată de d-l Petrino ziarului *Românul* m'a cuprins de mirare. Cum se

poate ca un om inteligent să răspundă cu asemenea manieră, amabilităţilor cu care a fost întâmpinat la venirea sa în Iaşi de către societatea Junimei? Şi el a căzut în capcana grosolană ce caută să întindă oamenii ostili acestei societăţi? Şi el crede în stafia Direcţiei nouă, inventată pentru spaima copiilor şi a idioţilor?... Incă un molipsit de boală imaginară, un molipsit ajuns la gradul acel pernicios unde omul îşi pierde până şi regulele cele mai elementare ale bunei cuviinţi. Dumnezeu să-l erte, că nu ştie ce mai zice. Imi pare rău însă că Carp s'a potrivit lui şi s'a grăbit de a-l destitui, făcând astfel dintr'un rătăcit o *victimă politică*".

Intr'un număr din ziarul *Românul* al lui *C. A. Rosetti* poetul bucovinean publicase o scrisoare în contra societăţii Junimea, acuzând-o de o activitate politică opusă intereselor româneşti şi declarând în acelaşi timp că se simte jignit de a fi considerat membru al acestei societăţi.

[7] *Mihaiu Vereanu*, Iaşi 1873.

[8] *Iacob C. Negruzzi* „Poezii", Bucureşti, 1872.

[9] Primul care s'a ocupat cu adunarea melodiilor populare româneşti a fost polonezul *Ruşiţchi*. In anul 1834 a publicat la Iaşi în tipografia inst. *Albina* a lui *Gh. Asachi*: *„42 Chansons et Danses Moldaves, Valaques, Grecs et Turcs"*, Cfr.: *Teodor T. Burada* „Cronica muzicală a oraşului Iaşi, 1780—1860" în *Conv. Lit.* 1888 XXI, pg. 1066. — Al doilea străin care a adunat folklor muzical românesc a fost austriacul *Heinrich Ehrlich*, pianist şi compozitor (* 5 Oct. 1822 în Viena — † 30 Dec. 1899 la Berlin). Intre anii 1840—44 a dat concerte în România şi Ungaria. Pe timpul revoluţiei dela '48 a fost corespondentul ziarului *Augsburger Allgemeine Zeitung*. De aci înainte a dus o viaţă de adevărat trubadur medieval trăind şi concertând în diferite oraşe ale Germaniei, la Paris, Londra etc. In acelaş timp era critic muzical şi foiletonist apreciat de mai multe ziare; a scris studii de tehnică muzicală; a compus numeroase bucăţi, iar *pentru noi Românii* este însemnat prin a sa *„Colecţie de arii naţionale"* apărută la Viena în 1850. Prefaţa scrisă în româneşte şi franţuzeşte s'a reprodus în ziarul *„Zimbrul"* Iaşi, 1850, pg. 26—27.

Despre această colecţie vorbeşte şi *G. Missail* în articolul său *„Câteva idei despre* muzica naţională" publicat în *Atheneul Român*, Iaşi, 1869, pg. 65—75. — Tot în acel timp a tipărit la Viena o colecţie de cântece populare româneşti şi *Carl Mikuli*, fost director al Conservatorului din Lemberg. Dealtfel C. M. pare să fie de origină bucovinean, familia Mikuli existând şi astăzi în Bucovina. De acea colecţie ne aminteşte *T. Codrescu* în articolul „Cântece şi giocuri române" („Zimbrul" 1850, pg. 26/7). In 1857 C. Mikuli se afla în Cernăuţi. Compunând o nouă melodie pentru *Hora Unirii* a lui V. Alecsandri, poetul scrie la 8 Febr. 1857 lui Alecu Hurmuzachi următoarele: „Oricum să fie, îmbrăţişează pe Mikuli din parte-mi şi-i spune că am mare dorinţă de a lucra ceva împreună cu el; vre-o operă sau vre-o scenă istorică fantastică, romantică etc., cum i-a plăcea". Cfr. *Conv. Lit.* 1906, XL, pg. 589. Despre *Carl Mikuli* cfr. *Ilarie Chendi* „Voinţa Naţională" 1904 nr. 5879 şi *Gheorghe Bariţiu* în *Prefaţa* dela „Fragmentele lui Hurmuzachi" vol. I, pg. XXV.

[10] *Iacob Negruzzi*, „Miron şi Florica. Idilă în cinci cânturi" în *Convorbiri literare* 1870, IV, pp. 69—73; 85—90 şi 101—106.

[11] *Iacob Negruzzi* „Copii de pe natură", București, 1874.

[12] *M. Eminescu* „Înger și demon" în *Conv. Lit.* 1873, VII, pp. 16—18; și „Egipetul" în *Conv. Lit.* 1872, VI, pp. 261—262.

[13] *N. Lazu* „Mintea și eu" în *Conv. lit.* 1873, VII, pp. 161—162; și „Rămâne nebun" în *Conv. lit.* 1873 VII pp. 86—87.

[14] *N. Beldiceanu* publicase până atunci (1874) în *Conv. lit.* mai multe pasteluri în genul lui *V. Alecsandri.* Cităm câteva: Moșii, Duminica-Mare, Apusul soarelui, Țarina, Furtuna, Carul, etc.

[15] *Matilda Cugler-Poni* a publicat în *Conv. lit.* (I—XXV) numeroase poezii lirice originale.

[16] *Ștefan G. Vârgolici,* pe lângă traduceri din literaturile: greacă, latină, franceză, germană și spaniolă, a publicat în *Conv. lit.* și câteva poezii originale. Dintre acestea: La un luceafăr, Cel ce se naște, Duhul cel rău, Om și om.

[17] *Teodor Șerbănescu* a publicat în *Conv. lit.* dela apariția revistei (1867) și până la 1874, când vorbește D. P., foarte multe poezii originale.

[18] *D. Petrino* „Lunca din Mircești. D-lui V. Alecsandri", în *Conv. lit.* 1874, VIII, pp. 16—17.

[19] *D. Petrino* „Inger păzitor" în *Conv. lit.,* 1874, VIII, p. 62—63.

[20] *D. Petrino* „De pe pragul morții" în *Conv. lit.,* 1874, VIII, pp. 63—65.

[21] „Vers- und wortgetreu" = respectând forma versului și fondul.

[22] Din *H. Heine* revista *Conv. Lit.* nu i-a publicat lui D. Petrino decât o singură traducere, și anume „Declararea" („Die Erklärung"), din ciclul „Die Nordsee", în 1874, VII, pg. 467, iar din *Em. Geibel* nici una. După ultimele cercetări asupra traducerilor lui Heine în românește nu s'a putut afla nimic de soarta celorlalte traduceri Cfr. *I. E. Torouțiu* „Heine și Heinismul în lit. rom.", București 1930, pg. 180.

[23] In această scrisoare poetul bucovinean gândea sub influența spiritului junimist. Dar nu după multă vreme el și-a schimbat cu totul opinia literară asupra scriitorilor dela Junimea. Cfr. nota 6.

IV

[24] și [25] Traducerile lui *D. Petrino* din *E. Geibel* și *V. Hugo* n'au apărut în *Conv. lit.*

[26] și [27] „Minnelied" și „Wie es geht": *Minneliedul* lui *Geibel* este un imn închinat iubirii, diluat și difus prin diferite reflexiuni; *Wie es* geht, poezie lirică, confusă ca fond și greoaie ca formă, în original. Amândouă sunt dintre cele mai slabe poezii ale autorului german; prin traducere desigur că defectele vor fi ieșit și mai mult în evidență, așa că nepublicarea lor nu ne surprinde.

[28] D. Petrino se referă la traducerile lui *N. Șchelitti, V. Sturza* ș. a. din *Heine.* Cfr. și notele 31, 33 și 34.

[29] Ultimele două versuri citate și criticate de Petrino sunt din poezioara lui Heine tradusă de N. Schelitti (în *Conv. Lit.* 1869, III, pg. 322):

HEINE:

Anfangs wollt ich fast verzagen,
Und ich glaubt', ich trüg' es nie;
Und ich hab' es doch getragen, —
Aber fragt mich nur nicht: wie?

SCHELITTI:

Deodată eu am desperat
C'am să le pot răbda
Şi 'n fine toate le-am răbdat
Dar cum? nu mă întreba.

Desigur că traducerea lui Schelitti nu este dintre cele mai fericite. Cu atât mai mult cu cât la 1869 nici nu era uşor să redai întocmai ideea lui Heine liricul virtuos în concentrări de gânduri exprimate într'o formă scurtă. Ceeace s'a mai afirmat şi aiurea, se poate constata şi în acest mic cântec: din 24 cuvinte, *20 sunt monosilabe.* Nici mai târziu *Gr. N. Lazu* (1894), când limba românească trecuse de realisările lui Eminescu n'a isbutit să comprime în 4 versuri ideea neştirbită a lui Heine:

GR. N. LAZU:

Mai nu am crezut că poate
Voiu putea cumva rabda;
Dar le-am suferit pe toate,
Insă cum, nu întreba!

Uneori chiar congenialul lui Heine — St. O. Iosif — în traducerile sale nu reuşeşte să treacă peste aceste piedici. (Cfr. *I. E. Torouţiu,* Heinrich Heine şi Heinismul în lit. rom. Buc. 1930). — Cuprinsul poeziei lui Heine este următorul: *La început îmi venea aproape să desper, şi credeam că n'o voiu mai putea suporta; şi totuşi am suportat-o, dar nu mă mai întrebaţi: cum?*

[30] *V. Sturza* „Domnişoarei B***" (trad. din Heine), în *Conv. lit.* 1 Martie 1874, VII, p. 468.

[31] „Copilăria" (Trad. din Victor Hugo. „Les Contemplations"), în *Conv. lit.* 1 Martie 1874, VII, p. 467. Traducerea nu-i iscălită dar la tabla de materie anuală, se dă ca traducător *A. Naum.* Această poezie a lui V. Hugo mai fusese tradusă, în acelaş an al revistei şi de *V. Pogor* (p. 38).

[32] *„Der Hirtenknabe"* (Păstorul) poezie de *H. Heine,* nu figurează între traducerile *Conv. Lit.* din acest timp.

[33] *V. Pogor* „Fragment din Rolla. (Alfred de Musset)" în *Conv. lit.* 1873, VII, pp. 36—38.

[34] *S. G. Vărgolici* „Primblarea. (Traducere din Schiller)", în *Conv. lit.* 1874, VII, pp. 416—419.

[35] D. Petrino denaturează: *Titu Maiorescu* foloseşte cuvântul astfel: „Nouă şi, după opinia noastră, *isbutită este* întrebuinţarea unui fel de formă populară în *Suspinuri" (Conv. Lit.* 1871, V, pg. 225). Explicaţia la ieşirea lui D. Petrino împotriva lui T. Maiorsecu se găseşte la nota 49.

[36] Critica este uşoară, însă arta este grea.

[37] Elend = nenorocit; păcătos.

[38] Revista *Convorbiri literare* a publicat între anii 1867—1874 un număr însemnat de poezii de-ale lui H. Heine, traduse de: *Iacob C. Negruzzi, N. Scheletti, M. D. Cor-*

nea, I. Brociner, G. I. Lahovari, Miron Pompiliu, V. Sturza şi un traducător anonim iscălit numai cu litera : *Z.* — Memoria lui H. Heine era deci mult respectată în cercul Junimei.

[39] Poetul Heinrich Heine a fost întotdeauna un măr de discordie în istoria literaturii nu numai germane, ci şi universale. El a avut o personalitate dublă : poetică şi politică. Prima, de înaltă valoare artistică, a fost totdeauna elogiată şi apreciată fără rezerve ; cea de-a doua însă a fost şi este unanim reprobată. Cei mai mulţi admiratori nu înţeleg să facă distincţie între una şi alta.

[40] *Titu Maiorescu* „Critice", Iaşi, 1874.

[41] Planul lui D. Petrino de a înfiinţa o revistă literară nu s'a realizat. In schimb poetul a colaborat după părăsirea *Convorbirilor* — la alte reviste şi gazete adversare *Junimei*.

[42] *Foaea Bucovinei* = *Foaea Societăţii pentru literatura şi cultura română în Bucovina*, Cernăuţi 1 Martie 1865 — Dec. 1869. Dela 1 Aug. 1866 redactor şi ed. : *Ion G. Sbiera*.

V

[43] *Emanuel Geibel* (* 1815 — † 1884) poet liric, epigon în deosebi heinean — de unde şi preferinţa unei generaţii de a se ocupa cu traduceri din el : *T. V. Stefanelli* în *Convorbiri Literare* (Copila Voevodului = Des Woiewoden Tochter, 1875, IX, 287—288) ; *Miron Pompiliu* (Viaţa Ţiganilor = Zigeunerleben, 1881, XIV, pg. 383—384), *Gr. N. Lazu, Const. Morariu, G. Coşbuc* ş. a. — Pentru poeziile „Wie es geht" şi „Minnelied" cfr. notele 26 şi 27. „O sieh' mich nicht so lächelnd an" — o elegie în care poetul ajuns în pragul bătrâneţii refusă iubirea unei tinere. „Rühret nicht daran" prozaice reflexiuni erotice.

[44] Traducerea din V. Hugo n'a apărut în *Conv. lit.*

[45] *D. Petrino* „De pe pragul morţii", în *Conv. lit.* 1874. VIII, pp. 63—65.

[46] *Iacob Negruzzi* „Satira II", în *Conv. lit.* 1874, VIII, pp. 14—16.

[47] *Boileau* în „Arta poetică" vorbind de satira latină şi franceză o caracterizează în acest fel :

„Latinul în cuvinte înfruntă cuviinţa :
Francezul pentru dânsa îşi are preferinţa.
El vre ca în lectură să fie respectat.
Deaceea sensul cinic şi tonul degradat
Pe loc îl revoltează ori cât de-acoperit
Când de-un cuvânt mai dulce nu este 'mpodobit.
In satiră îmi place un spirit de candoare
Şi fug de cel obraznic vorbindu-mi de pudoare".

(Boileau „Arta poetică" tradusă de *Anton Naum,* în *Conv. lit.* 1875, IX, pp. 138—142 şi 173—185).

[48] *Titu Maiorescu*, ministru al instrucţiunii publice dela 7 Aprilie 1874—29 Ianuarie 1876, în cabinetul lui *Lascar Catargiu*.

[49] „Epigonii" lui *M. Eminescu* au apărut în *Conv. Lit.* 1870, IV, pp. 185—186.

„Epigramele hexametrice" sunt aluzii la *Samson Bodnărescu,* care publicase în *Conv. lit.* o serie de epigrame (cfr. anii II, III şi V). *Titu Maiorescu* în articolul său „*Direcţia nouă.* Alexandri. Eminescu. Bodnărescu. (Matilda Cugler. Şerbănescu. Petrino)" publicat în *(Conv. lit.* 1871, V, pp. 85—90; 201—205 şi 217—227), ocupându-se de opera poetică a primilor cinci poeţi, le aduce cele mai frumoase laude; la urmă însă, referindu-se la poeziile lui *D. Petrino* spune între altele: „In alte privinţe suntem siliţi a protesta în contra esagerărilor bolnăvicioase a le fantasiei d-lui Petrino...", (p. 226). — Desigur această apreciere critică l-a supărat mult pe poetul bucovinean şi din această pricină izvorăsc toate aluziile sale răutăcioase la adresa lui Titu Maiorescu, M. Eminescu, S. Bodnărescu, etc....

[50] *Iacob Negruzzi* „Mihaiu Vereanu, roman", Iaşi, 1873.

[51] Aluzie la „Pastelurile" lui *V. Alecsandri* şi „Venere şi Madonă" a lui *M. Eminescu,* apărute în *Conv. lit.,* înainte de acea dată.

[52] Inaintea lui *Titu Maiorescu* fusese ministru la instrucţia publică, *generalul Chr. Tell* (14 Martie 1871 — 9 Ianuarie 1874).

[53] „or de" = geramnism: *ob.*

[54] *Titu Maiorescu* „Critice", Iaşi, 1874.

[55] *Iacob Negruzzi* „Poezii", Bucureşti, 1872.

[56] *Carl Mikuli.* Vezi nota 9.

[57] Idila „Miron şi Florica" figurează în volumul de poezii.

[58] „Mervan" baladă în volumul „Poezii", Buc., 1872; şi în *Conv. lit.* 1869, III, pp. 155—156.

[59] *Leon Negruzzi* „O resbunare. Novelă", în *Conv. lit.*, 1874, VIII, pp. 17—31.

[60] Traducerile din H. Heine n'au apărut în *Conv. lit.*

[61] „Der Gott und die Bajadere" — Zeul şi Baiadera de *Goethe* în trad. lui *Petrino* nu s'a publicat în revistă.

[62] „*Viaţă perdută*".

[63] Karl Ferdinand baron de Firks (* 25 Iulie 1828 în Kurlanda — † 20 Febr./4 Martie st. n. 1871. Şi-a făcut studiile prin 1846/48 în Germania, la Göttingen şi München, din care timp datează o bună parte din poeziile sale. La 1849 se înapoiază ca judecător într'un oraş din gubernia sa natală, iar la izbucnirea războiului din Crimeia se înrolează într'un regiment de cavalerie cu care vine în *Principatele dunărene.* După un an şi jumătate trebui însă să părăsească armata, deoarece îşi fracturase mâna dreaptă căzând de pe cal.

Până la 1868 trăeşte îngrijind de o moşie a sa şi făcând politică. La 1869 face o călătorie de studii prin Austria şi Ardeal, în care timp se îmbolnăveşte atât de greu, încât e nevoit să se înapoieze în patrie unde moare. Lucrări: *Două drame:* „Masaniello" şi „Un atelier de sculptură în Florenţa" 1857; apoi: „Poezii" 1864 şi „*Postume*" 1871 din cari probabil face parte şi bucata tradusă de *D. Petrino.* O antologie din scrierile lui *K. F. v. Firks* în limba germană a apărut în colecţia *Bücher der Weisheit,* editura J. E. Grotthus.

[64] „Cântec de dragoste".

[65] Poezia cu acest titlu n'a apărut în *Conv. Lit.*

VI

[66] *Titu Maiorescu* „Direcția nouă. Alexandri. Eminescu. Bodnărescu. (Matilda Cugler. Șerbănescu. Petrino)", în *Conv. lit.* 1871, V, pp. 85—90, 201—205 și 217—227.

[67] „Ințelegerea este însușirea de căpetenie a criticului".

[68] O parte din acei literați discipoli ai lui *Aron Pumnul,* îi întâlnim, alături de *M. Eminescu,* colaboratori la broșura : *„Laecrimioarele învaețaeceilor gimnaesiaști de'n Cernaeuți la mormîntul prea iubitului lor profesoriu* Arune Pumnul *raepaeusat într'a 12/14 Ianuariu 1866.* Cernaeuți, 1866. — De altfel contra *Ciuniștilor* a scris și *D. P.* o carte : „Puține cuvinte despre coruperea limbii române în Bucovina, Cernăuți, 1869.

[69] „Afacerea traducerii din Gablitz" se datorește spiritualului *B. P. Hasdeu.* Intr'un articol intitulat „Un ramașag" publicat în „Familia" din Pesta „Trompeta Carpaților" și „Telegraful" din București, *B. P. H.* arată cum s'au petrecut faptele : ...„La 3 Iuniu, în ajunul marii serbări naționale în onoarea lui Tudor Vladimirescu, mai mulți amici se întruniseră seara la mine, dintre cari 'mi-aduc aminte pre d-nii *Alexandru Lupașcu, dr. Vlădescu, Gregoriu Tocilescu, T. Rădulescu, N. Popovici* și *Scurtescu.* În acel moment mi se aduse numărul *Convorbirilor Literare,* în care d. *Titu-Liviu Maiorescu,* bătându-și joc de *Barnuțiu,* de *Șincai,* de *Cichindeal,* de *Cipariu,* de *Sion,* de *Bolintineanu,* de toate somitățile cugetării române, și mai ales de poeți, celebrează cu emfasă așa numita *Noua Direcția* inaugurată — risum teneatis ! — de d-nii Bodnarescu, Eminescu, Iacob Negruzzi și *tutti quanti.* Pentru a arăta, cât de ridicule sunt toate criticele în bine și în rău ale d-lui Titu-Liviu Maiorescu, eu propuseiu atunci un remașag, afirmând, cu deplina certitudine, că nu este nici o galimatia pre fața pământului, în prosă sau în versuri, pre care *Convorbirile Literare* să nu se grăbească a le primi în sânul lor, cu singura condițiune esențială, ca să nu cuprinză nimic românesc. Drept probă luaiu condeiul și improvisaiu pre loc următoarea frivolitate rimată :

EU ȘI EA
(Din Gablitz)

Ca o liră fără sunet,
Ca un fulger fără tunet,
Ca un riu fără murmur,
Ca o pasere tăcută,
Ca o casă, ce stă mută
Și pustie împrejur :
Ast-feliu sum și eu, vai mie !
Formă fără melodie,
Pur spectacol făr' idei,
De când dânsa nu-i sub soare
Și puterea-mi cântătoare
A perit cu moartea ei.

M. I. Ellias

Observaţi bine, că de la cea dintâi şi până la ultima literă, totul este vag, absurd, rece, mistificat, fără creeri şi fără inimă, o adunătură de sylabe sonore. Titlul *Eu* şi *Ea* — ne face a râde din capul locului. *Gablitz* este un poet care n'a existat nicăiri şi nici-odată: inventând acest sunet nemţesc, eu avui în vedere predilecţiunea *Convorbirilor Literare* pentru tot ce se aduce [de] pre la Berlin. Sub-scrierea *M. I. Ellias* este un nume evreesc, croit într'adins pentru a măguli sympatiele şi aspiraţiunile israelite ale d-lui Titu-Liviu Maiorescu. Primul vers: *Ca o liră fără sunet* — este tot ce poate fi mai comic prin equivocitatea de a desemnà tot aşa de bine o harpă, ca şi o monetă turcă falşă. Cele cinci versuri de la început, debutând fie care prin câte un mare C ce formează *cacofonia*. Apoi un *fulger fără tunet, o formă fără melodie, o putere cântătoare,* tot vorbe în vânt fără nici un înţeles!

In fine un *„vai mie!"* era necesariu pentru a completa tipul sinagogic al acestei bufonade. Am câştigat remăşagul.

Era de ajuns o fantasmagorie evreo-nemţască, un *Gablitz* în cap, un *Ellias* în coadă şi un *înşirăte-mărgărite* la mijloc, dară nici o ideie, nici o simţire, nici o inspiraţiune românească, pentru ca *„Eu şi Ea"* să placă d-lui Titu-Liviu Maiorescu.

Din dată după întoarcere-i din Bucuresci, unde devenise atât de celebru prin sfăşiarea şcoalei naţionale de pre tribuna parlamentului, dumnealui a şi admis cu fericire galimatia în *Convorbiri Literare* din **15 Iulie. Mă cred acum dator a divulgà** rămăşagul rugând toate ziarile române de a'i da o publicitate cât de întinsă, fiind cea mai solidă măsură despre seriositatea de criticism a d-lui *Titu-Liviu Maiorescu* şi cea mai generoasă resbunare pentru acei scriitori români, filosofi, istorici, filologi, belletrişti, pre care'i batjocoresc mereu *Convorbirile Literare*.

Mie unuia îmi pare bine că de câte ori voiu vrea să fiu poet pentru d. *Titu-Liviu Maiorescu*, nu-mi trebue de cât *să sub-scriu evreesce şi să zic că am tradus din nemţeşte*. Eacă ve *Noua Direcţie!!!... Hasdeu.*

Postscriptu. Pentru ca totuşi să consol cât de puţin pre d. *Titu-Liviu Maiorescu,* m'am silit a allege şi a pune în fruntea acestui articol, o devisă anume dintr'un poet — Neamţ şi Evreu tot de o-dată". —

„Devisa" este din *H. Heine:*

„Im Traum sah ich ein Männchen, klein und putzig,
Das ging auf Stelzen, Schritte ellenweit.
Trug weisse Wäsche und ein feines kleid,
Inwendig aber war es grob und schmutzig,
Inwendig war es jämmerlich, nichtsnutzig.....

Heine, Traumbilder, 4.

Dăm după Şt. O. Iosif, traducerea acestor versuri, alese *anume ca motto* de B. P. Haşdeu în articolul său, îndreptat în contra lui T. Maiorescu:

I N V I S . . .

In vis văzui un om gătit, mic de statură,
Mergea cu pași de-o schioapă pe labe răschirate ;
Purtà o haină nouă și albituri curate,
Ci răsărea 'n lumină mojica lui făptură.
In fond erà nemernic, meschin, — o stârpitură.....
St. O. Iosif, „Tălmăciri" Buc. 1909, p. 120

Titu Maiorescu publică în urma atacului înverșunat al lui B. P. H., un răspuns : *„In contra unei copilării" (Conv. lit.* 1871, V, pp. 199—200) ; în care, după ce reproduce articolul publicat de B. P. Hașdeu în revistele și gazetele amintite mai sus, aduce următoarele justificări :

„In fața acestui articol am onoare a vă ruga să publicați și pentru persoana mea o declarare făcută dejà în primii numeri ai „Convorbirilor literare" (15 Iunie 1867). Nici Societatea „Junimea" în genere, nici subscrisul în special, nu au nici un amestec la redacția „Convorbirilor". Atât meritul cât și responsabilitatea acestei întreprinderi privesc esclusiv pe d. Iacob Negruzzi. Participarea mea la „Convorbiri" se mărginesce la articolele subsemnate de mine, pentru a căror publicare această revistă mi-a făcut onoarea de a-mi deschide coloanele sale. In deosebi nu am avut nici o sciință (și nu eram chemat a o avè) despre poesia menționată mai sus, și în timpul când s'a primit și când s'a publicat în „Convorbiri", eram absent din Iassi *. Nu se poate dar argumenta de la publicarea acelei poesii străine într'o foaie, a cării redacție nu mă privesce, în contra criticelor mele „în bine și în rău", și prin urmare cred, că D. Hasdeu împreună cu „scriitorii români", la care face alusie, „filosofi, istorici, filologi, belestriști" sunt cu mult prea modești, când văd în această procedere „cea mai solidă măsură" în contră-mi. Asemenea nu mă îndoiesc, că, dacă în materie literară și științifică poate fi vorba de resbunare, acești bărbați eminenți vor găsi o „resbunare mai *generoasă*" și deocamdată mai cuminte".

* *Nota Red.* — Și d. Negruzzi era și este încă absent. Pentru caracterizarea procedărei d-lui H. mai amintim, că la 4 Iunie, când a trimis d-lui poesia, de *notorietate publică* și D. Negruzzi și D. Maiorescu lipseau din Iassi, fiind la Cameră în București".

Poezia *„Eu și Ea"* s'a publicat în *Conv. lit.* 1871, 15 Iulie, V, p. 168 sub iscălitura greșit imprimată : *M. I. Iliasu* în loc de *M. I. Ellias.* Aflând în urmă de farsa lui B. P. Hașdeu, redacția publică chiar în numărul imediat următor, răspunsul lui T. M. însoțit de o notiță explicativă în care se justifică lipsa lui I. C. Negruzzi și T. Maiorescu din Iași în timpul acela. Mai târziu I. C. Negruzzi ne dă unele lămuriri în această chestiune : „O altă apreciere greșită a Junimii, s'a întâmplat cu ocasiunea unei păcăliri a lui Hașdeu cu care eram în veșnică luptă și polemică.

La dreptul vorbind Hașdeu se laudă că ne-a păcălit de două ori. Intâi ne-a trimes în anul 1870 o poesie intitulată *El și Ea,* tradusă din *Gablitz* sub iscălitura I. M. Elias, spre a dovedi, zice el, că nu este galimatias pe care nu l'am publicat noi, dacă

autorul este neamț sau evreu. In lipsa mea care mă dusesem la Gleichenberg în călătarie de nuntă și a lui Maiorescu care era la Berlin, (Cfr. mai sus și nota redacțională la articolul răspuns al lui T. M. care spune altfel) s'a și publicat poesia în Convorbiri. Când am primit acel număr la băi, țin minte că am fost foarte surprins să văd așa proaste versuri publicate, și am scris îndată la Iași să cer lămuriri. Astăzi încă după atâția ani nu am putut afla dacă atunci a fost o simplă eroare a administratorului tipografiei care a pus să culeagă poesia „El și Ea" ce-i venise prin poștă, cum ar fi dat ori ce altă materie, sau dacă n'a fost cumva rea credință la mijloc. In adevăr câțiva prieteni au susținut mai târziu că publicarea aceasta a fost fapta d-lui I. Scipione Bădescu, român din Ungaria, aflător în Iași, care frequentà adunările noastre. Redactor pe acea vreme la Curierul din Iași, el se găsea zilnic în tipografie, și ar fi putut pune ușor să se imprime poesia *El și Ea* în Convorbiri, în lipsa mea. Nu pot să controlez dacă acest prepus are vr'un temeiu sau nu și fără probă nu voiu să acuz pe Scipione Bădescu". — Cfr. Iacob Negruzzi, „Amintiri din Junimea", Buc. F. d., pp. 136—137.

Farsa lui B. P. Hașdeu a fost destul de reușită, numai tonul cu care a căutat să speculeze aceasta este de reprobat. In tabla de materie anuală a revistei *Conv. lit.* nici nu s'a mai trecut această poesie... Redacția după câteva luni, suferea încă de pe urma acestei păcăleli...

[70] *S. Fl. Marian* „Pe un mormânt" în *Conv. lit.* 1874, VIII, p. 135. —

[71] **Nikolaus** *Franz Niembsch, Edler von Strehl***enau**, născut la Csatad lângă Timișoara 1802, mort la 1850, marele poet german pesimist cunoscut sub numele Nikolaus Lenau. — *„Albigensii"*, ciclu parte de romanțe, parte de poeme dramatice izolate.

[72] „Zum eigenen Gebrauche" — „pentru Dv. personal".

Simeon Florea Marian cătră Iacob C. Negruzzi

Scrisori din anii 1875—1884

I

STIMATE DOMNULE !

Aice Vă trimit un esemplar din „Doine și hore" [1] cu rugămintea: de cum-va veți mai fi având vre un exemplariu din „Copii de pe nătură" [2] spre dispoziție să mi-l trimiteți, dacă va fi cu putință, în schimb.

Pe lângă aceasta Vă mai poftesc încă să fiți așa de buni și să-mi scrieți pe-o țidulică, cu ocasia trimiterei „Copiilor d. p. n." adresele D-lor V. Alecsandri și Tit Maiorescu, fiind că mi-e voea să trimit și D-sale câte un esemplar din „poesiile poporale" adunate de mine.

In urmă Vă rog să anunciați în „Convorbiri literare" eșirea de sub tipariu a acestor „Doine și hore" [3].

Al D-Voastre cu toată stima
SIMEON FL. MARIAN

Cernăuți 28 Prier 1875.

II

STIMATE DOMNULE !

In epistola de față Vĕ trimit 3 fl. v. a. cu rugămintea să binevoiți a-mi speda și mie *„Convorbirele literare"* de pe semestrul II al a. c. începênd adică cu No. 7.

Sciu din fruntea *„Convorbirelor"* că abonamentele nu se primesc numai pe-un an intreg, însă dacă Veți considera împrejurările mele, că abia acuma am absolvat studiile și că nu ocup încă nici

un post, care mi-ar aduce ce-va venit, apoi și aceea că in Siretiŭ, unde mĕ aflu in presinte, nimene dintre Români n'au cetit incă poesiile D-lor Molna [4] și Petrino [5], precum și cuvĕntarea acestui din urmă și a D-lui Ganea [6], și ar voi să scie și ei căte ceva despre serbarea din Iași [7], cred că nu-mi veți refuza rugămintea, ci mi leți trimite. Căt pentru anii viitori fiți asigurați că mă voiu abona din capul locului căte pe-un an întreg.

Cu epistola aceasta Vĕ trimit totodată și vr'o căte-va anecdote și păcălituri ca să le publicați în Convorbiri.

Dacă Vă vor veni la socoteală apoi Vă poftesc să le publicați pre toate de-odată într'un număr, căci nemijlocit după dânsele mi-e voea să Vă trimit vr'o câte-va povești, trădiții și altele, așa că dacă ați avea loc pentru tot numărul din Convorbiri v'aș putea trimite câte-o poveste sau trădiție poporană, având de-acestea aproape la 70 și ocupându-mă acuma numai cu întocmirea lor [8].

Cât despre anecdotele și păcăliturile de față sincer Vă mărturisesc, că n'am adaos nemică dela mine, că le-am scris mai cuvănt din cuvănt dupre cum le-am auzit, prin urmare și versurile din ele sunt originale... nici un singur cuvințel să ziceți că l-aș fi adaogit eu [9].

Ce se atinge de spedarea Convorbirelor, apoi Vă poftesc să trimiteți Nr. 7 fără de învălitoare, ci amestecat printre coalele numerului 8 și numai cu învălitoarea acestui din urmă, ca să nu dee nemții peste dânsul și să mi-l confisceze, pentru că pre toate ziarele române ce au conținut căte vre un articul în contra „hahamului" germano-jidovesc din Cernăuți, nemții le-au confiscat.

In urmă rugăndu-Vĕ să-mi trimiteți N-rile 7 și 8 căt mai de grabă remăn al DV.

cu toată stima
S. FL. MARIAN

Siretiu in 3/15 Noem. 1875.
Adresa mea :

Simeon Fl. Marian
teolog absolvat
in
Sereth.
(Bucovina).

III

STIMATE DOMNULE !

Avĕnd de a mă adresà Principelui Mihail Sturza [10] într'o cestie foarte grabnică şi neştiindu-i adresa unde se află in presinte: in Iași, in București, ori in străinătate? îmi iau libertatea de a Vĕ intrebà și totodată a Vĕ intrebà şi totodată a Vĕ rugà pre D-Voastre, de cum-va i ştiţi adresa unde locueşte, să mi-o impărtăşiţi căt mai de grabă pintr'o epistolă. Rugăndu-Vĕ de ertare pentru asta indrăsneală a mea şi dorindu-Vĕ toate cele bune cu inceperea anului nou, mĕ subsemn al

D-Vostre cu toată stima

S. FL. MARIAN

Siretiu 1. Ian 1876.

IV

STIMATE DOMNULE !

In epistola de faţă Vĕ trimit 6 fl. v. a. ca abonament la *„Convorbiri literare"* pe anul următoriu precum și un articol intitulat *„Respuns D-lui E. Picot"* [11].

Convorbirile Vĕ poftesc să mi le trimiteţi ca şi pănă acuma la *Siretiu*, eară articulul să-l publicaţi in Convorbiri.

Totodată Vĕ esprim cu ocasiunea aceasta și sincera mea mulţămită pentru respunsul ce mi l-aţi dat mai dăunăzi in privinţa adresei principelui M. Sturza [12].

Al DV. cu tot respectul și stima

SIMEON FL. MARIAN

Siretiu 9/21 Mart 1876.

V

STIMATE DOMNULE !

Cetind in Nr. 11 al *„Convorbirilor"* din anul trecut darea

de samă asupra *„almanachurilor musicale”* pe anii 1875, 76, 77. ale D-lui T. Burada [13], ănsĕ neaflănd preţul lor şi nesciind adresa D-lui Burada, imĭ iaŭ libertatea de a mĕ adresa cătră D-Voastre, rugându-Vĕ, să fiţi aşa de buni şi să-mi trimiteţi, de se poate căt mai de grabă, aceste almanachuri, fiind că am mare lipsă de dĕnsele la studierea şi complectarea datinelor poporane române cu cari mĕ ocup de mai mulţi ani incoace.

Cănd D-l Burada ar voí, eŭ i-aşi trimite tom. I şi II. din poesiile poporane de mine adunate [14] in schimb, ear de n'a fi să voească, atunci Vĕ poftesc a-mi scrie căt coastă, şi eu, la primirea lor, voiu respunde preţul cu cea mai mare mulţămită. Asemene v'aş pofti ca, de-odată cu almanachurile mai sus amentite, să binevoiţi a-mi trimite şi Iliada şi Odisea lui Omer traduse de D-nul Caragiani [15]. Poate că şi D-nul Caragiani va voi să-mi dee opul D-sale in schimb pentru ce i-aşi fi foarte recunoscĕtoriu. In fine, rugăndu-Vĕ de ertare, pentru insărcinarea cu asemene comisii, ce de bună samă n'aş fi cutezat a face, dacă mi-ar fi fost cunoscut preţul cărţilor sus amentite şi mai ales adresa Domnilor autori, mĕ subsemn al D-Voastre cu toată stima şi veneraţiunea

SIMEON FL. MARIAN

Siretiu 30 Maiu 1877.

VI

STIMATE DOMNULE !

Intre Doinele ce Vi le-am trimis in luna trecută spre publicare in Convorbiri se află una care se incepe cu :

Frunză verde trei lalele,
Vai de pecatele mele,
Mĕ'nsurai luai muere

şi se sfirşesce cu :

Boul trecu Dunărea,
Sărăcuţ de maica mea,
C'am remas numai cu ea [16].

Frunzărind in zilele acestea in „Dorul" [17] din 1875 am dat la pag. 179 peste această doină că e publicată din cuvěnt în cuvěnt așa cum V'am trimis'o și eŭ.

Deci Vě poftesc, de cum-va nu s'a pus incă sub presă să binevoiţi a scerge această doină, căci eu nu vreŭ să am nemic străin, séŭ ce s'a adunat mai nainte de alţii, in colecţia mea. De cum-va ănsă s'a pus sub presa, atunci daţi-i pace.

Pre celelalte Doine Vě poftesc să le publicaţi pre toate căt mai de grabă ca să Vě pot trimite şi altele.

In urmă, mulţămindu-Vě din toată inima pentru publicarea celor 4 doine din Nr ultim al Convorbirilor [18], mě subsemn

Al D-Voastre cu toată stima

S. FL. MARIAN

Siretiu 15 Sept. 1877.

VII

STIMATE DOMNULE !

In mai multe rânduri am avut de gând ca să Vě trămit banii, carii V'am remas dătoriu pe anii 1878-79 și 79-80 pentru Convorbiri literare, dar', credeţi-mě, imprejurările mi-au fost astfeliu, că ori de câte ori am voit, nu mi-am putut implini dătoria. Astă-zi insă eată că Vě trămit *doi galbeni* pentru sus amintiţii ani, rugându-vě ca să-mi trămiteţi ori și cănd Convorbirile, că eu nici cănd nu mě voiu retrage cu plata.

In cas, dacă nu voiu fi acoperit intreaga-mi dătorie prin acești *doi galbeni,* Vě rog să mě insciinţaţi prin Convorbiri, și eu la inceputul anului viitoriu bucuros voiu suplini și restul. Cursul galbĕnului la noi e de 5 fl. 60 dz. v. a. nu sciu cum e in România ?

Acuma și-o rugăminte.

Eu m'am adresat D-lui I. Creangă [19] in privința *Ornitologiei pop. române* [20], dar' până azi n'am primit nici un respuns. Dacă aţi puté vorbi cu D-lui și l-aţi ruga in numele meu ca să-mi trămită macar câte-va datine, credinţe, legende etc. etc. *despre paseri* și deocamdată despre cele următóre, mi-aţi face un serviţiu foarte mare și eu v'ași fi totdeauna recunoscătoriu peentru aceasta. Paserile,

despre cari aşi voi să am de-ocamdată mai multe datine, credinţe, legende etc sunt :

1.) *Pĕscariul* séu *Pĕscariul vênĕt,* lat. Alcedo ispida. germ. Eisvogel. —

2.) *Albinărelul* sau *Vespariul.* lat. Merops apiaster. germ. Bienenfresser. —

3.) *Mulge-capre* sau *Păpăluda.* lat. Caprimulgus europeus. germ. Ziegenmelker. —

4.) *Drepneaua* sau *lastunul cel mare* (ce-şi face cuib mai ales pe la mănăstiri), lat. Cypselus apus. germ. Mauersehwalbe. —

5.) *Capintortura,* lat. Junx torquilla. germ. Wendel hals.

6.) Apoi despre tot soiul de *Ciocănitori* sau *Ghionoi,* şi'n urmă

7.) despre tot soiul de *Buhe* / : cucoveica, Ciof sau Ciuf, Cuivica, Huhurez etc. etc.).

Despre acestea dacă mi-ar scrie macar cât de puţin, m'ar ajuta foarte mult, şi mai ales dacă mi-ar putè scrie cat mai curênd, căci eu in scurt timp voiu să public intreaga *Ornitologie pop. rom.* într'un tom săpărat, care până acuma sper să fie de vro 20 coale de tipariu [21].

Din România, până acuma nu mi-a scris nime nemica, deşi eu socot ca acolo vor fi esistând numirile cele adevărate române ale paserilor [22].

Al D-Voastre cu toată stima şi Veneraţiunea

S. FL. MARIAN

Siretiu 2 Ian. 1881

P. S. Vĕ rog să nu Vĕ superaţi pe mine că sunt aşa de indrasneţ şi Vĕ dau comisiuni de acestea !

VIII

DOMNUL MEU !

Au trecut mai bine de trei luni, de când V'am trămis *Ornitologia pop. rom.* prin Domnul T. T. Burada [23], căruia i-am trămis mai multe esemplare spre vânzare. Nu sciu însă primitu-o-aţi, ori ba, ori ce va fi causa, căci pânĕ acuma nu s'a făcut nici macar amintire despre dânsa în Convorbiri literare, ceace ce de mult am sperat că se va face [24].

De cum-va n'ați primit'o, Vĕ rog să mĕ însciințați.

Totodată mi-ați face un servițiu foarte mare, și eu v'ași fi foarte mulțămitor pentru aceasta, când ați fi așa de buni și ați recomênda-o amicilor și cunoscuților D-Voastre, doară și-ar cumpĕra-o macar vr'o câți-va, căci pênĕ acuma, cu durere trebue să vĕ spun, că numai foarte puțini și-au cumpĕrat'o. Mi-e frică, că nici spesele tipariului nu le voiu putea scoate. Nu sciu singur, este lucrarea aceasta așa de rea că nu merită a fi cumpĕrată și cetită, ori oamenii noștri nu vor să-și mai bată capul cu de-asemenea lucrări.

Am cugetat, când a eșit Ornitologia de sub tipariu, că nu va trece mult timp la mijloc și voi fi în stare de-a tipări și alte lucrări, cari asemenea le-am gata numai să se tipărească, dar m'am înșelat amar. Mi-a trecut acuma gustul nu numai de tipărit, ci chiar și de lucrat.

Al D-Voastră cu toată stima și venerațiunea

S. FL. MARIAN

Catechet gimnasial

Suceava 27 Ianuar/8 faur. 1884.

P. S. Banii, ce vii dătoresc pentru Convorbiri literare, Vi i-oiu trămite în scurt timp. De-o cam dată fiți buni a mă scusa.

D-l V. Burla mi-a promis că mi-a trămite *Studiile* [25] sale filologice, dar pênĕ acuma vĕd că nu mi le-a mai trămis. De cum-va veți conveni cu D-sa Vĕ rog a-i spune că l-am poftit să fie așa de bun și să mi le trămită.

S. FL. M.

Izvoare: Biblioteca Academiei Române, Secția Manuscriselor: Autografe românești dăruite de *Iacob C. Negruzzi.*

N O T E

I

[1] *S. Fl. Marian* „Poezii poporale române" Cernăuți 1873—1875 (Vol. I Balade (1873), vol. II, Doine și hore (1875)). — Cfr. și nota 8 p. 187 în acest volum.

[2] *Iacob Negruzzi* „Copii de pe natură", București, 1874.

[3] In numărul dela 1 Iunie 1875 (p. 119) la bibliografia revistei s'a anunțat: *„Poesii populare române* adunate și întocmite de *Simion Fl. Marian.* Tom. II,

Cernăuţi 1875. Autorul urmăreşte cu multă răbdare lăudabila sarcină ce ş'a luat de a aduna poesiile populare necunoscute încă publicului, mai cu samă din Bucovina. Tomul ce au apărut acuma cuprinde 233 de poesii adunate din care multe frumoase".

II

[4] *Ştefan Molna* „Răpirea Bucovinei" în *Convorbiri literare*, 1875, IX, pp. 280—281. Şt. Molna este pseudonimul lui V. Alecsandri. Cfr. *I. E. Torouţiu şi Gh. Cardaş* „Studii şi documente literare", vol. II: scrisoarea lui V. Alecsandri din 7 Sept. 1875 către Iacob Negruzzi.

Poezia lui *V. Alecsandri* „Răpirea Bucovinei" se sfârşeşte cu acea cunoscută strofă de indignare şi protest:

„Zadarnic! acel sgomot, cât de puternic fie,
Nu 'mpedică pe bronzu-i, Istoria să 'nscrie
Pe lâng'a lumei fapte infame sau sublime
O fraudă, o crimă, şi două mari victime!"

Ea s'a publicat în *Conv. lit.* cu ocazia serbării comemorative pentru moartea Domnului *Grigorie Ghica Voevod*, ce s'a ţinut în Iaşi la 1 Octombrie 1875. Pentru alte amănunte vezi şi nota nr. 7.

[5] *D. Petrino* „La mormântul lui Grigore Ghica W." în *Convorbiri literare*, 1875, IX, p. 282. — Poetul bucovinean îşi exprimă indignarea contra poporului evreesc, pe care-l consideră periculos:

„Bucovina e 'n primejdie, Bucovina, fiică blândă,
Ah! şi pe morminte 'n care dorm eroii cei mai bravi,
S'adun jidovii grămadă, ca locusta cea flămândă,
Şi stăpâni vor să devie, ei ai omenirei sclavi!"

Iar în versurile finale cu ton iredentist cere:

„Nu cu vorbe, ci cu fapte româneşti şi glorioase
Pe-acel Domn mort prin trădare toţi Românii să-l cinstim:
Ghica-Vodă azi ne cere monument făcut din oase,
Deci de-o peatră pe mormântu-i spada noastră s'ascuţim!"

[6] *„Discursul D-nului N. Gane"* la serbarea comemorativă pentru moartea Domnului Grigorie Ghica Voevod, în *Conv. lit.* 1875, IX, pp. 290—292.

[7] In ziua de 1 Octombrie 1875 a avut loc în Iaşi serbarea comemorativă pentru moartea Domnului Moldovei *Grigore Ghica Voevod*, ucis de Turci în luna Octombrie 1777 la Iaşi. De fapt această comemorare trebuia să se celebreze în anul 1877, dar ea a fost anticipată de jubileul comemorativ al răpirii Bucovinei organizat de guvernul austriac, cu concursul neamurilor străine din Bucovina, în anul 1875 la Cernăuţi.

„Serbarea [din Iaşi] a urmat cu mare pompă atât la mitropolie şi în timpul procesiunii, cât şi la peatra mormântală din piaţa Beilicul, în faţa tuturor autorităţilor ce se adunase, a mai mulţi trimişi din Bucovina, a primarilor de Bucureşti şi din mai toate oraşele noastre şi a unui public foarte numeros care era grupat în jurul mormântului în haine de doliu şi cu doliul în suflet. După binecuvântarea bisericească a petrei şi depunerea de coroane de flori din partea femeilor şi bărbaţilor din Bucovina, din

partea comunei de București, a multor corporațiuni de femei și a unui număr nesfârșit de particulari și de jurnale, au rostit duscursuri *D. N. Gane* primar de Iași, *D. Petrino* și *D. N. Ionescu*. Publicăm din aceste discursurile colaboratorilor revistei noastre, d-nii *Gane* și *Petrino* care au binevoit a ne le comunica" *(Conv. lit.*, 1875, IX, p. 289). Discursul nuvelistului N. Gane arată în amănunte istorice, într'o formă literară frumoasă, cum s'a făptuit acel act criminal al uciderii lui *Grigore Ghica Voevod*, și se încheie cu următoarele rânduri: „Și această serbare de doliu a țărei să o repetăm și în anul viitor și în toți anii de-arândul și să o înrădăcinăm în deprinderile noastre și a copiilor noștri, căci exemplele mari ades amintite hrănesc sufletul și formează bunii cetățeni".

Intr'un ton energic și înflăcărat de cele mai curate accente de patriotism, poetul bucovinean *D. Petrino* își începe astfel discrusul său: „Românilor, dați-mi voe și mie, ca Român din Bucovina și ca fost cetățean al Austriei până la momentul umilitor pentru noi și rușinos pentru dânsa, când s'a hotărît serbarea seculară ce s'a celebrat în Cernăuți în memoria zilei fatale care a răpit Bucovina din brațele Moldovei, să rostesc și eu aice puține cuvinte, pentrucă vin să depun lacrimele sermanei Bucovine pe mormântul Domnului martir *Grigorie Ghica*, care pentru dânsa și cu dânsa împreună a căzut. — El în mânile ucigașilor, ea sub jug străin"...

Iar mai departe continuă: „Din Valea Colbului și până la malurile Nistrului, de prin codrii Munților Carpați, din trunchiul fiecărui brad care a fost martir al urgiilor acestui secul de desonor, din fiecare lan ce produce pânea de toate zilele și care-i adăpat cu sudoarea unui popor subjugat, din fiecare biserică ce adăpostește credința și primește ofrandele creștinilor pe altarul seu, mii de glasuri topite într'un singur țipet de indignare, lovindu-se de mormintele eroilor noștri și repetate de un echo secular, trec astăzi peste hotare, înfrunt pajurile înfipte în trupul Bucovinei în urma unei convențiuni frauduloase și pătrund până la acest mormânt unde vă strig ,că Bucovina este fiica Moldovei, că ranele ei sunt ranele voastre, că pruncii ce se nasc, cu întâia lor suflare, că moșnegii ce mor, cu ultimul lor suspin ,invoacă viitorul și că sacrilegiul comis asupra unui Domn martir, și-a unei țări răpite își cere răsbunarea sa".

[8] Tradițiile populare de care vorbește aici S. F. M. au apărut mai târziu într'un volum separat: *„Tradițiuni poporale române"*, Sibiiu, 1878.

[9] Anecdotele și păcăliturile amintite de S. F. M. n'au fost publicate în *Conv. lit.*, ele apar mai târziu în volum sub titlu: *„Satire poporane române"*, București, 1893. — Este interesant, în această scrisoare, pasagiul în care marele folklorist bucovinean își face „profesiunea de credință" în legătură cu felul cum a înțeles să adune materialul popular. Pentru acea dată (1875) și pentru întreaga și bogata sa activitate de culegător, această mărturisire își are valoarea sa istorică.

III

[10] *Princepele Mihail Sturdza* fost Domn al Moldovei, născut în anul 1795, mort la Paris la 8 Mai 1884.

IV

[11] Articolul lui *Sim. Fl. Marian* „Respuns D-lui E. Picot" n'a apărut în *Conv. lit.*

[12] Cfr. nota 10.

V

[13] *„Almanachurile musicale ale d-lui T. Burada, 1875, 76, 77, Iaşi"*. Dare de seamă în *Conv. lit.*, 1877, X, p. 441.

[14] Cfr. nota 1.

[15] *Ion Caragiani* „Omer. Odyssea şi Batrachomyomachia". Traducere în proză. Iaşi, 1876. Din *Iliada* s'a publicat numai cântul VI în *Conv. lit.* 1870, IV, pp. 53—60 cu următoarea notiţă referitoare la această traducere: „D. I. Caragiani profesor de limba şi literatura Elină la Universitatea şi Liceul din Iaşi, ocupându-se de mai mult timp cu traducerea Iliadei lui Homer în românesce, a cetit câteva părţi din traducerea sa în una din şedinţele societăţei „Junimea". Am socotit a face un serviciu lectorilor noştri comunicându-le ca probă de traducerea d-lui Caragiani, vestita rapsodie a şesea. Lăsând la o parte întâiele versuri care se rapoartă mai mult la cănturile anterioare, am început publicarea cu întâlnirea lui Diomede şi Glaucu". — Traducerea completă a *Iliadei* n'a apărut în volum, deşi *Ion Caragiani* o avea pregătită pentru tipar.

VI

[16] Această doină nu s'a publicat în *Conv. lit.*

[71] *Dorul* colecţie de poezii populare şi de multe ori şi nepopulare, a apărut în numeroase ediţii la Bucureşti, sub îngrijirea lui *H. C. Wartha* şi a altora. Cfr. şi nota 8, p. 187, în acest volum.

[18] *S. Fl. Marian „Doine din Bucovina*: Floarea streină, Puicuţia dragă, Cine strică dragostele şi Dragostea" în *Conv. lit.* 1877, XI, pp. 233—234.

VII

[19] *Ion Creangă* era recunoscut de toată lumea, ca unul dintre cei mai buni cunoscători ai literaturii populare. De aceea *Sim. Fl. Marian* se adresează lui, pentru a-i da informaţiuni în legătură cu datinele şi legendele despre păsări.

[20] *Sim. Fl. Marian*, „Ornitologia poporană română". Vol. I—II. Cernăuţi, 1883.

[21] Lucrarea a apărut în două volume, fiecare volum cuprinzând mai mult de 25 coale (volumul I are 438 p. iar al II-lea 423 p.).

[22] Ipoteza folkloristului S. Fl. Marian, în privinţa folklorului ornitologic din vechiul regat, aşa cum era ea pusă în anul 1881, s'ar putea adeveri astăzi, în urma numeroaselor culegeri publicate, printr'un studiu comparat, având ca bază criteriul geografic.

VIII

[23] *Teodor T. Burada* (* 1839 — † 1923). Cunoscutul folklorist şi istoric teatral, care a cercetat toate ţinuturile locuite de Români, interesându-se de literatura şi muzica lor populară.

[24] Notiţa bibliografică s'a făcut în numărul din Aprilie 1884: *„Ornitologia poporană română* de *S. Fl. Marian* membru al Academiei Române, 2 vol. 8°. V, 438 şi 423 pag. Cernăuţi, 1883. — Această însemnată scriere, interesantă şi ca studiu ştiinţific, umple totodată un gol în literatura poporană română".

[25] *V. Burlă* „Studii filologice", Iaşi, 1880.

Nicolae Volenti cătră Iacob C. Negruzzi

Scrisori din anii 1877—1894

I

STIMABILUL MEU DOMN,

Nu știu dacă Vă mai aduceți aminte de bunavoitoarea ospitalitate ce ați accordat în coloanele revistei ce redactați, — unor poesii semnate cu două inițiale, sunt acum trei ani [1]; în acest cas sarcina de a mă presentá singur mi-ar fi mai ușoară, totuși găsesc de cuviință a Vă asigura că cel ce vă scrie este animat de via dorință de a să instrui — pe or ce cale — fără ostentație precum și fără falsă modestie.

Aici în Paris, în mijlocul acestei lumi ocupate și indiferente, dese-ori *„Convorbirile literare"*, pe care le eau de la cei ce le priimesc îmi întreţin mintea, ca și odinioară în școală, când așteptam cu nerăbdare începutul lunei.

Am avut ideia de mai multe ori să vă triimet din încercările mele poetice, însă, credeţi-mă, n'am îndrăsnit și, aceasta nu știu pentru ce. Zilele trecute am priimit dela D-l Teodorescu [2], care se află încă aci, cartea dumisale asupra proverbelor Române [3], am avut curagiul să pun pe hârtie câte-va observații critice, pe care azi nu esitez a vi le triimite, poate că sunt inoportune, poate că au alt pacat, în tot casul nu pot resistà îndemnului de a vi le adresà. Dacă socotiți că merită lumina vă mulţumesc pentru publicarea lor [4]; dacă nu, eu voi căutá, cu altă ocasie, a'mi modulà mai bine gândirea și a mi-o îndreptà. Peste curând, dacă îmi daţi voe, vă voiu trimite poate ceva din poesiile mele.

Or care ar fi soarta dărei de samă ce alăturez cu aceasta, Vă rog nu'mi răspundeți în corespondenţa jurnalului [5], și daţi focului

ceiace nu a putut fi dat zilei; aceasta e o gratiositate nu' un privilegiu ce'mi permit a Vă cere.

Voiu fi forte fericit, din potrivă, dacă aţi bine-voi prin poştă să'mi notificaţi părerile Dv.

Priimiţi D-l meu, stima mea.

1877, Paris Mai 22 N. VOLENTI.

Rue Monge 12.

II

1877, Galaţ, August 20.

STIMABILUL MEU DOMN,

Am avut norocirea să priimesc scrisoarea ce aţi bine-voit am adresà, nu mă aflam acasă aşa în cât n'am putut să Vă răspund immediat. Vă mulţumesc de deslușirea ce mi-aţi dat în priivinţa versurilor ce V'am expediat fiind încă în Paris. Socot ca după o lună de zile când va trebui să mă reîntorc pentru continuarea studiilor în Paris; voiu trece pentru puţin şi prin Iaşi, când voiu avea occasiunea, dacă îmi permiteţi ,să Vă citesc şi să Vă las chiar cea mai mare parte din collecţiunea mea de poezii [6].

Dacă nu mă conform dorinţei Dv. de a vi le triimete chiar acum când aveţi timp mai mult, aceasta e din pricină că aşi dori ca însumi să Vi le presint. Cu modul acesta aşi culege prin mine însu-mi objecţiunile ce de, *vive voix* aţi avea a mi face, profitul mi-ar fi mai real.

Poate ca cu acel prilej Vă Voiu aduce şi un studiu asupra lui Alfred de Musset, pe care îl pregătesc acum [7].

Să-mi daţi voe să vă triimet cu aceasta şi o poesie; o mică cugetare care mi-a suris, n'am vroit să o las să treacă, fără a o prinde oarecum din sbor.

Nu ştiu dacă mai aveţi între dosarele Dv. literare, ca să zic astfel, critica mea asupra cărţii lui Theodorescu; aşi dori în acest cas să o daţi focului ,sau să o distrugeţi prin orce alt chip.

Mulţumindu-Vă încă odată din toată inima mea, Vă rog, să priimiţi consideraţiunea şi toată stima mea.

Al Dv. serv

N. VOLENTI.

III

1878 la 17 Septembrie, Galaţ.

STIMABILUL MEU DOMN,

In numărul din Septembrie am văzut că aţi avut buna voinţă de a da publicităţii încă câteva din poesiile ce de demult avusesem onoarea de a le presentà *Junimei* şi judicioasei Dv. aprecieri [8].

Ba încă ceva mai mult, de când eram în Paris am văzut că a'ţi primit în coloanele ziarului Dv. şi Noaptea de August poesia lui Alfred de Musset [9], şi cum ştiu că Junimea pronunciase un „Veto" condamnând-o să steie între virtuoasele încercări ce nu văd soarele, nu mi-am putut explica rehabilitarea ei de cât prin iniţiativa Dv. binevoitoare, şi de astă-dată ca în totdeauna.

Pe cât de norocit însă am fost în aceste, pe atât de fără noroc într'un alt fel de întreprindere; făcusem o critică asupra unei cărţi de Educaţiune a lui Spencer [10] şi o expediasem D-lui Vârgolici pentru a o supune Junimei; pe drum însă s'a perdut şi ast fel, oboseala mea n'a avut nici o roadă.

Se-o mai reîncep acum acea lucrare? Eată cestiunea ce 'mi pun. Ştiţi că în aşa trebi cea d'intăi impresiune e cea mai bună; aşi dori totuşi să am şi părerea Dv. asupra acestui punct.

Eu peste curând poate să viu în Iaşi, căci aşi voi să fiu acolo în magistratură, în mijlocul unui centru mai viu de inteligenţă şi activitate [11]. Mi s'a promis aceasta, şi până azi sunt numai în aşteptare.

Revenind earăşi la Poesie, Vă mai triimet cu aceasta două bucăţi, pe care Vă rog să le luaţi sub ocrotirea Dv., ca astfel fulgerile Junimei — căci ştiu că e cam fulgerătoare — să fie mai temperate.

Priimiţi, D-l meu, toată stima şi respectele mele

N. VOLENTI

P. S. Tesa mea de licenţă aţi primit-o ? [12]

IV

1879 Februarie în 21, Bârlad.

IUBITE DOMNULE NEGRUZZI,

Astăzi am priimit scrisoarea Dv., conținând resultatul aprecierilor „Junimei" asupra poesiei mele.

Cu riscul de a părea încăpățînat, îmi voiu permite și eu la rândul meu o serie de observațiuni asupra observațiunilor Junimei și aceasta pentru că'mi place să discut și să fiu discutat. Incuragiat spre aceasta și de prietenia ce'mi arătați și de care sunt voios, căci ea îmi este priincioasă, eată ceia ce gândesc:

Mai întâi asupra criticei generale cumcă ar trebui să dau vulturului meu niște caracterisări diferite de acele ce sunt a tuturor vulturilor, că ar fi fost mai nimerit să îmbrac în niște pene cu culori mai deosebite pe prietenul vultur a cărei ghiare le-am simțit, la aceasta răspund că nu s'a ține sama de adevărata situațiune a lucrurilor, când mi se face procesul; vulturul este tot vultur și nu 'i se poate schimba instinctele; dar eu l'am luat ca fiind cel mai rapace și mai crud dintre sburătoare, față cu o lume întreagă de alte animale blânde, încântătoare, și drăgălașe. Un vultur dușmănesc s'a apropiat de câmpul sau de prispa unde dormea un copilaș și l'a răpit, ducândul pradă la cuibul seu; un strigăt de durere scoate atunci sărmana mamă, și blăstămându-l, nu știe să'și răsbune alt fel de cât să'i zică: „n'ai teamă monstru înfiorător, or cât de falnic ești azi, mâni vei muri, căci și ție ți-a veni rândul !...

Sunt în joc doue feluri de instincte: unul selbatic deși puternic și fălos, ear altul nobil și resemnat. Celui slab nu'i rămâne de cât să amintească celui tare și fără milă, că sunt legi mai mari și mai grozave de la care nimeni nu se poate sustrage. Și cel mic va muri însă pentru dânsul aceasta nu este o scădere; este oare tot astfel și pentru *cel mare și tare ?*

Dacă sa zice ca să potrivește și la alte împărății ceia ce scriu eu gândindu-mă la un anume imperiu, aceasta nu face nimica, căci familia Vulturilor este mare, și nu se deosebesc în fond întru nimic unul de altul. Și dacă toți au aceleași porniri, de ce să nu fie cu toții

blăstămaţi ? Destul este că un gând românesc înţelege de cine'i vorba.

In ceia ce se atinge de partea specială, de detaliu a poesiei, acel

...azi toţi ţi se închină...

precum şi

şi'n piscu'ţi să'l striveşti,

eu unul, Vă mărturisesc că nu văd de ce aceste emisticuri ar fi cel d'intăi *neîngrijat,* ear cel de al doilea strident sau *şuerător* cum ziceţi Dv. Să poate să'mi se fi alterat fineţa de percepţiunea nervilor meĭ auditivi, căci eu unul precum nici alţii la care am arătat poesia pentru a mă controla pe mine însu'mi în acest punct n'au găsit că le ar produce acelaşi efect. In tot casul aceste sunt mici pacate, des *pêchés véniels* cum zice franţuzul.

Despre espresiunile care n'au parut estetice, nu mi-am putut explică atâta purism în Junimea şi eata pentru ce: gustul estetic este ceva relativ şi nu se poate subjuga la nici un fel de regulă fatală; ceia ce 'i estetic pentru mine nu este pentru un altul şi vice-versa... De aceia sa poate întâmpla ca cântarul în care să mesoară ceia ce este estetic după Junimea, să nu fie drept. Ar trebui să să întroducă mai multă libertate şi în ţara Esteticei, şi să să învoească de a se spune lucrurile pe numele lor, aşa cum zice mai nu ştiu unde Victor Hugo :

J'ai dît à la narine: „Eh mais ! tu n'es qu'un nez ! [13]

Bine înţeles aceasta cu oare-care restricţiuni, fundate pe bun simţ şi pe decenţa şi urbanitatea pe care trebue să le pună omul în tot ceia ce întreprinde. *Rutina* şi *convenitul* sunt două mari scaiuri care încă n'au fost deslipite din multe sfere a cugetării omineşti, între care eu număr şi pe Estetică.

Eu ştiam că Junimea tinzând tocmai să lucreze pentru cultura adevărat românească, păşeşte la aceasta pe calea de toleranţă literară care singura conduce la originalitate. Românul vorbeşte *verde,* nu ştie să să joace cu cuvintele; el nu are de cât noţiuni determinate, precise în limbă de aceia şi aceasta este atât de puţin nuanţiată. Aşa trebue să fie şi estetica sa.

De când simţul estetic sufere dacă pune cine-va pe hărtie expresiunile: *oase necurate,* sau cuvântul de *muscă ?*

Bag de seamă că prea lungesc vorba şi încheiu aici, scrisoarea mea.

Ţineam să discut aceasta cu Dv. şi de aceia am îndrăsnit să adresez umilitele mele aprecieri şi Dv. pentru că chiar dacă n'aşi avea dreptate să mi daţi desluşiri acolo unde mă încurc sau greşesc [14].

Peste curând studiul asupra „lucrului".

Priimiţi stimabilul şi Iubitul meu Domn, bunele mele amintiri şi stima mea.

N. VOLENTI.

V

1879, Maiu în 5, Bârlad.

IUBITE DOMNULE NEGRUZZI,

Intre virtuțile omineşti s'a spus că este şi aceia care îl întăreşte pe om întru atât, încât nu se descuragiază; Eu, o spun fără modestie şi asupra acestui punct mă potrivesc cu *Goethe*, nu sunt modest şi nu mă descuragiez. Am trecut de câte-va ori prin foarfeca judițioasă a „Junimei" şi poate că am lăsat şi *un bout de mes ailes* [15] cum zice francesul, căci mi s'a întâmplat câte-odată să văd citindu-se sentința de moarte la doue sau trei producțiuni de a mele. Dar totuşi socot că aceasta nu poate să mă desconcerteze şi de aceia luându'mi inima în mână, Vă triimit o poesie pe care o extrag din colecțiunea mea unde am crezut că nu e bine să o uit, dacă nu cum-va Junimea nu va fi de părerea contrarie.

„Qui ne risque ne gagne pas [16]" zice un proverb — daţi-mi voe să'l aplic şi să Vă rog să mă ertaţi dacă nu mi-a venit în minte un altul românesc.

Fiind că am sfârşit asupra acestui capitol, trec la o altă ordine de idei. Pe aici asistăm — sau mai bine asist căci toţi cei care mă încungioară au un rol mai activ — la ceia ce se numeşte de către dicționarul zilei: mişcarea electorală. Mai în toate sările reuniuni pline de învățăminte, un fel de babilonii de toate zilele, în care sunt supuse la o tortură perpetuă atât principiile liberale cele cinstite — sunt şi principii liberale necinstite — cât şi biata limbă româ-

nească care ea forma unui mixtum et compositum hidos și otrăvitor, în gura oratorilor Republicei Bărladului.

Fel de fel de teorii, care de care mai poznașe, minunate combinații politice pentru deslegarea cestiunei Ebreilor, în fine o stare patologică foarte acută, a cărei îndreptare nu se poate ușor realisa, căci fenomenul medical e ceia ce românul numește în limba sa plastică: prostie din născare, leac nu mai are.

Aceste sunt impresiunile ce mi-au lăsat patrioticile întâlniri, cele d'intăi de care mă împărtășesc și eu. Nu m'am putut opri de a nu Vă schița într'un mod general tabloul ce s'a presentat ochilor mei. In tot casul triste scene am văzut, multe anomalii, și mai cu osebire o reușită parodie a principiilor liberale din alte țeri. De aceia mă tem mult ca nu cum-va să mi se afecteze și modul meu de a cugeta de aceasta primă impresiune, și odată cu perderea ilusiilor să'mi pierd și speranțele.

Dar pentru a sfârși cum am început voiu repeta că nu mă decuragiăz ori-cum ar fi lucrurile; acum de o cam dată studiez oamenii și lumea după vorbă și după faptă.

Până la revidere Vă triimit o caldă strângere de mână, și mii de salutări.

Al. Dv.
N. VOLENTI

VI [17]

Mulțumesc, iubite C. C. Iacob, pentru publicarea poesiei mele în Numerul trecut a Convorbirilor [18]. Rog însă, să-mi dați luminei, cum se zice, și celelalte, care toate patru cred că ar merge împreună într'acelaș număr. Pari-că am avut prilejul de a vă destăinui că faptul publicării versurilor mele mă imboldește, cu mare îndemn, la nouă producțiuni.

Junimea s'a adunat regulat până acum, când la mine, când la Nicu Gane, însă cu părere de rău trebue să însemn că nu s'a cetit nimic nici într'o ședință. Nu știu ce să fie cauza. In privința scrierei lui Marcu [19], nu știu dacă n'ar fi bine să o publicați, cu îndreptările ce veți găsi cu cale a face; aceasta ar fi o încurajare foarte nime-

rită pentru tineretul autor, care nu lipsește de talent, și care mai are în buzunar încă câteva scrieri. Acum pentru Sâmbăta viitoare mi-a promis o mică comedie într'un act, care se va ceti la Junimea.

Este un băeat serios, lucrează mult, și credem că cu timpul ar putea deveni prețios. Deci solicit pentru dânsul *grațiosul* și *binevoitorul* concurs a directorului Convorbirilor. Deseară să joacă la teatru *„D'ale Carnavalului"* a lui Caragiali; sunt curios să văd cum va fi primită piesa [20].

Stiți că avem aici pe Aristița Romanescu [21], care este foarte aplaudată; de câte ori joacă, teatrul este plin, de unde pare a rezulta că nu publicul nostru este de vină, dacă teatrul nu este în stimă, ci domnii actori, cu jocul lor prost. Pe aici vreme urâtă, ceață și ploaie.

Până la revidere, primiți cordialele mele salutări.

Respectele mele Doamnei Negruzzi.

Vostrissimo

N. VOLENTI.

VII

1885, Maiu în 29, Iași.

IUBITE DOMNULE NEGRUZZI,

Imnul ce se zice că ași [fi] compus să află în ființă în alăturata hârtie [22]. Muzicescu [23] l'a pus deja în Musică și l'am ascultat chiar cântat în chor. Musica e frumoasă, poesia e foarte slabă, după cum vei judeca D-ta chiar, dar, ce vrei? *„Ce qui est trop mauvais pour être dit, on le chante"* [24]. Așa este casul meu cu imnul de comandă, căci mi-a fost comandat întocmai precum unui croitor i se comandează o pereche de pantaloni. De aceea, la începutul acestei scrisori, zic: *imnul ce se zice că ași [fi] compus....*

Nu îndrăznesc să mărturisesc o astfel de paternitate. In tot casul, eu vi-l trimet; în loc de a se publica poate că ar fi mai bine, de priință, o simplă mențiune despre existența lui [25], neuitându-se însă pe musicant, care a făcut *les plus clair de l'affaire* [26]. (Astăzi sunt în doaga lui Șuțu-Herodot [27]; citez franțuzește). In tot cazul

sunteţi un suveran director de gazetă, veţi face cum veţi găsi de cuviinţă. Am uitat să spun că sunt mulţi care-l găsesc bun. (Adică imnul, căci despre Directorul Gazetei, nici vre-odinioară contestare n'a fost). Pe aici ne-am pus pe lucru literar. Treaba are să meargă strună. Junimea să adună de vre-o câte-va Sâmbete în număr destul de numeros, mai cu seamă de când să vorbeşte despre venirea Esscell. Sale la minister [28]. Are să fie bine.

Cu acest prilej, triimet cele mai călduroase salutări.

Respectoasele mele complimente D-nei Negruzzi.

N. VOLENTI.

VIII

1885, Decembrie în 14, Iași.

IUBITE DOMNULE NEGRUZZI,

Pe aici omăt, frig, pâclă, iarnă, într'un cuvânt, aşa cum de mult nu s'a mai văzut.

Societatea „Amicii artelor" cu Alecu Suţu în cap, dă concerte peste concerte, de se minunează oamenii de unde au eşit atâţia musicanţi; iar Junimea săcetoasă ca o nemernică întreprindere. Neîncetat îmi pun întrebarea dacă are să meargă tot astfel, căci sunt îngrijit eu unul, să nu moară de inaniţiune.

Ce să-ți spun Cucoane Iacovache ? ! Tânjește Junimea și pace. Ba că-i una, ba că-i alta, lae ori bălae, destul că nu-i teafără. Ne adunăm, când ne adunăm, câte doi, trei până la patru, cinci, de-o bucată de vreme, și nici nu se citește nimic, nici nu se spune nimic. Oh! Durere! — Nici chiar nu se mai râde. Pogor, nu ştiu pe unde-i strălucesc ochii. Caragiani [29], Vârgolici, Creangă, Xenopol, Ianov şi c. l. nici nu se știe dacă or mai fi existând pentru biata Junime. Intr'un cuvânt rău de tot. Credincioșii se pot număra pe degete : Buiucliu [30] care a început să se desguste, Nicu Gane, care agitează drapelul, dar în zadar, Missir[31], care pentru un moment e deșalat, Zacharia Turcu [32], vorbărețul Jean Buicliu [33] și bietul Marcu, autorul refuzat [34]. Intre aceștia mă număr şi eu. Povestire jalnică! Să trec deci la alt *palagraf* [35]. Dacă iubite C. C. Iacobe n'ai avut dela

mine alte noutăţi decât acele a autorului care stărue să pună cuvânt pentru publicarea minunatelor sale opere, cauza este că prilejul aşteptat nu s'a înfăţoşat până acum...

Va fi însă pentru mine o adevărată plăcere, când voiu putea, şi desigur nu va trece mult, să întovărăşesc una din scrisorile mele cu oarecare anexe anume pregătite pentru D-ta.

Am avut o singură împrejurare în care erai absolut necesar, dar năucul de Irimescu, a scrântit lucrul din temelie într'aşa fel încât a rămas baltă. (Nu Baltă, ginerile lui Cerchez !).

Acţiunea politică a *„junimiştilor”* din Parlamente, a deşteptat o mulţime de răutăţi de pe aici, care toate îngrămădite fac un cor de detractori, unii mai zeloşi decât alţii; nu ştiu de ce, discursurile d-lor Carp şi Maiorescu au avut darul să deştepte animozităţile ascunse în neprietenii Junimei, astfel încât acum nu mai au margine clevetirele şi bârfelele lor. Să fie aceasta un symptom bun? Eu unul, care nu fac nici un fel de politică militantă, şi n'am decât numai sympatii profunde pentru câţiva oameni din ţara noastră, nu pricep ce poate să fie !

Cred că veţi fi ştiind că aici avem pe Doamna Aristiţa Manolescu [36], *o artistă,* apăs asupra cuvântului, din Bucureşti.

E angajată la teatrul nostru, şi interpretează rolurile cu o deosebită inteligenţă.

Am tradus pentru dânsa *Le Passant de François Coppée* [37], în versuri româneşti şi are să se joace zilele acestea. Dacă îmi dai voe, am să triimit această lucrare redactorului „Convorbirilor”. Apropos de piese de teatru, *„Firică”* a lui Cerchez a fost găsită foarte slabă şi într'adevăr şi mie mi se pare că nu samănă cu celelalte lucrări ale autorului [38]. Versul greu, idei poznaşe şi fără rost, iar acţiunea totală, nulă. Ceeace s'a părut mai cu samă defectuos este limba poetului.

Cât despre poesiile domnului Anonim din numărul trecut [39], care s'au atribuit pe drept sau pe nedrept unui oarecare Bonifaciu Florescu [40], sunt absolut apocaliptice! Sâmbăta trecută le-am cetit şi recetit cu toată bună-voinţa putincioasă, şi n'a fost chip să le dăm de înţeles. A rămas să se facă o cotisaţiune de către Caracudă [41] şi să expeduim pe un exprés la Bucureşti pentru a cere deslegări adâncului, mult adâncului poet. Vorbe goale rimate ca vai de

ele, și *alta nimichi*. Pentru ce n'a apărut continuarea minunatului articol a lui Theodor Rosetti [42], care a fost, şi cu drept cuvânt, foarte mult gustat ?

Până la revidere, primește, Iubite C. C. Iacovache sincerile și prieteneștele mele salutări.

Respectuoase complimente Doamnei Negruzzi.

Vostrissimo,

N. VOLENTI.

IX

1887, Noembrie 19, Iaşi.

IUBITE CUCOANE IACOVACHE,

Dacă n'am respuns *pă şân,* cum zicea răposatul Barbu Catargiu [43], pricina este că am vroit întâiu să procedez la un sondagiu sistematic pentru ca să scurm adâncimele.

Am căutat deci, pe departe, şi fără să compromit întru nimic resultatul effectiv, să-mi dau samă despre oamenii noştri.

Atât prietenul cel *prohir* cât și cel alb (banc cu zimţi) îmi par îndoelnici. Sunt întocmai ca niște cai de curse, care au o *cotă* mare fiindcă nu-s tocmai destoinici să iasă cei întâi la alergare, mai cu samă dacă steeple chase ar fi cu obstacole.

Cel dintâiu este prea șiret, cam așa cum îl știi, căci mi-a răspuns printr'un *vom vedea* la îndepărtatele mele cercetări; cel de al doilea este prea om de affaceri, și prea mult să conduce de Grigorie din Păcurari, acest din urmă însă, e probabil că va primi soluţiunea propusă *când a fi să fie,* fiindcă să ţine om consequent, așa în cât și accesoriul poate să-l imiteze. Dar totuși?! Nu e nimica sigur.

Eu cel puțin așa privesc lucrurile. Nu e vorbă mai este timp la *dică,* și eu nu voiu lipsi de a pune în serviciul prieteniei ce mă onorez ați purta, tot ce-mi va fi cu putință pentru un prielnic sfârșit.

In *predmetul* [44] litteraturei, eu m'am pus pe lucru după cât cu putință.

Pregătesc o mică povestire, care totuși va fi mai lungă decât tot ce am publicat în „Convorbiri”. La sfârșitul lunei, gândesc să

o trimet [45]. Deocamdată alăturez pe lângă aceasta o *poesioară privată,* recomandând-o iubitului nostru director [46]. Lui Missir şi la câţi am întâlnit le-am comunicat legitima domniei-tale exhortare.

Până la revedere rog complimentele mele respectuoase D-nei Negruzzi, iar Dumneata primeşte cele mai bune amintiri şi călduroase strângeri de mână a celui ce se înseamnă devotat amic.

N. VOLENTI.

X

1893, Octombrie 6, Iaşi.

IUBITE CUCOANE IACOBE,

Trimet câteva poesii, *comise* în vremile din urmă. Mai făgăduesc încă altele pentru un viitor apropiat.

Se vede că proverbul beţivilor *„qui a bu, boira”* [47] e cu desăvârşire adivărat.

Iţi doresc sănătate şi voe bună.

Respectuoasele mele salutări Doamnei Negruzzi.

Vostrissimo,

N. VOLENTI.

XI

1894, Martie în 8, Iaşi.

IUBITE DOMNULE NEGRUZZI,

Vă voi fi recunoscător dacă veţi bine-voi să-mi înapoiţi versurile ce v'am trimes acum vre-o cinci luni, şi care probabil nu sunt vrednice să figureze în coloanele „Convorbirilor” [48]. Rog puneţi-le la Poştă, pe adresa mea, fără timbru, fiindcă am de gând să le retrag din circulaţiune.

Primiţi salutările mele.

N. VOLENTI.

Izvoare: Biblioteca Academiei Române, Secţia Manuscriselor: Autografe româneşti dăruite de *Iacob C. Negruzzi.*

NOTE

I

[1] *N. V.* „Apusul soarelui", „Răsăritul soarelui", „O poveste" în *Conv. lit.* 1874, VIII, pp. 135—136; şi *N. V.* „La şezetoare", în *Conv. lit.* 1875, VIII, pp. 475—476. Cu ajutorul pasagiului respectiv din scrisoarea lui *N. Volenti* putem stabili paternitatea acestor poezii, care nu sunt trecute la autorul lor (N. Volenti) în tabla de materie a lui *D. Evolceanu*. (Cfr. *Conv. lit.* 1906, XL, p. 1215).

[2] *G. Dem. Teodorescu.*

[3] *G. Dem. Teodorescu* „Cercetări asupra proverbelor române", Bucureşti, 1877.

[4] Darea de seamă despre cartea lui *G. D. T.* n'a apărut în *Conv. lit.*

[5] Dorinţa lui N. Volenti a fost ascultată.

II

[6] Incepând cu numărul 6 din luna Septembrie 1877, colaborarea lui *N. Volenti*, la *Conv. lit.* se continuă regulat, mai mulţi ani dearândul (anii XI—XIX).

[7] Studiul asupra poetului *Alfred de Musset* n'a apărut în *Conv. lit.*; în schimb *N. V.* a tradus, mai târziu, poema lui *A. de Musset* „Namouna", care a apărut în *Conv. lit.* 1904, XXXVIII pp. 417—434 şi 708—720.

III

[8] „Tablou", „Din evul mediu" şi „O! lasă-mă" în *Conv. Lit.* 1878, XII pg. 227—228.

[9] „Noaptea din August" traducere din *A. de Musset* de *N. Volenti* în *Conv. Lit.* 1878, XII, 114.

[10] *Herbert Spencer* (* 27 April 1820 în Derby — † 8 Dec. 1903 în Brigton), celebru filosof englez. Darea de seamă a lui *N. Volenti* se referia la cunoscuta carte: „Education: intellectual, moral and physical" prima ediţie la 1861, iar la 1896 ajunsese la ed. a 38-a. Tradusă în mai toate limbile europene. In româneşte s'au tradus nu numai citata lucrare ci şi altele din vasta operă a filosofului englez. Credem că *N. Volenti* este primul român care face menţiune la 1878, asupra operii *„Despre Educaţie"*. Acest amănunt ar putea fi preţios pentru viitorul cercetător al lui *Spencer* în România. Dintre marii filosofi universali poate numai *Schopenhauer*, *Kant* şi *Descartes* contrabalansează numărul de traduceri, studii şi preocupări româneşti cu cele spenceriene.

[11] *N. Volenti* fu transferat ca judecător (dela Brăila) la Iaşi în 1880.

[12] (?).

IV

[13] „Am spus nării: Ei, ce vrei, nu eşti decât un nas!"

[14] Poezia lui *N. Volenti* care n'a fost publicată în *Conv. Lit.* era o alegorie politică, unde prin *vultur* se simbolisa rapacitatea Rusiei. La 1878 aceasta ne lua cele

trei judeţe din sudul Basarabiei, drept „recompensă" pentru sacrificiul României de a o fi ajutat la Plevna. *„Mama"* Ţară îşi plânge copilul răpit şi blastămă... *„vulturul"*.

V

[15] „vârful aripilor mele".

[16] „Cine nu riscă, nu câştigă".

VI

[17] Adnotaţie pe plic : *fără dată*.

[18] Scrisoarea nefiind datată, nu se poate precisa care este numărul *„Convorbirilor"* precum şi poezia .

[19] Scrierea lui *Marcu* n'a apărut în *Conv. Lit.*

[20] Piesa lui *I. L. Caragiale* „D'ale Carnavalului" s'a jucat întâia oară pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti în seara de 8 Aprilie 1885. Probabil tot în acest an s'a reprezintat şi la Iaşi, de unde am putea deduce că anul scrisorii prezente ar fi 1885.

[21] *Aristiţa Romanescu* (* 24 Dec. 1854 la Craiova).

VII

[22] N'a apărut în *Conv. Lit.*

[23] *Gavril Musicescu* (* 20 Martie 1847 la Ismail în Basarabia — † 1903), compozitor şi prof. de armonie la Conservatorul din Iaşi, după ce-şi câştigase mare renume în calitate de conducător al corului bisericii „Sf. Isac" din Petersburg. La 1872 este laureat al Conservatorului din Petersburg. Numele lui Musicescu este legat mai ales de muzica bisericească şi populară.

[24] „Ce nu se poate spune, se cântă".

[25] N'a apărut în *Conv. Lit.*

[26] „Cea mai strălucită afacere".

[27] *Alexandru Suţu* (născut în Iaşi la 30 Martie 1837, mort 30 Sept. 1895 la Iaşi), membru în Junimea dela 1879, colaborator la *Conv. Lit.* XIV, XVII, XVIII şi XXV şi la *Arhiva Iaşi* I, III şi IV. A tradus din *Herodot*; de aci *Suţu-Herodot*. Este şi traducătorul lui *M. Eminescu* în l. franceză.

[28] Excelenţa Sa *Petre P. Carp* a venit la guvern abia la 12 Martie 1888.

VIII

[29] *Ion Caragiani* (* 11 Februarie 1841 în Avella — Macedonia — † 1921).

[30] *Grigori Buiucliu* (* 15 Dec. 1840 în Iaşi — membru în soc. Junimea din 1866).

[31] *Petre Missir* (* 1856 în Roman — † 1929), om politic, profesor la Univ. din Iaşi, apoi Bucureşti, pentru dreptul intern. privat. A scris studii de drept.

[32] *Gheorghe Zaharia* (* 19 Sept. 1845 la Iaşi. „Intrat în Junimea în 1875. Nu scrie, dar tace. Porecla sa este Turcu, nu se ştie dacă din causa originii sale otomane, sau din causa oare căror obiceiuri orientale. Cunoscut pentru anecdotele sale şi impresiuni de călătorie, de care râde mult, dar singur". *(Iacob Negruzzi:* „Dicţionarul Junimii" în *Conv. Lit.* 1925, LVII, pg. 864'

[33] *Ioan Buiucliu*, născut la 16 Iulie 1838 în Iaşi; dela 1879 membru în Junimea.

[34] *Gheorghe Marcu*, născut la 12 Iunie 1860 in com. Tăcuta jud. Vaslui; dela 1885 membru în soc. Junimea.

[35] Cfr. autograful.

[36] In autograf: *„Aris-ţa Manolescu"*, pare o greşală; credem că e vorba de Aristiţa Romanescu.

[37] *„Trecătorul"*, comedie într'un act de *Fr. Coppée*, tradusă de *N. Volenti* în *Conv. Lit.* 1886, XX, pg. 643—661.

[38] *I. Cerkez* „Firică" (Comedie într'un act) în *Conv. Lit.* 1885, XIX, pp. 723—761. — I. C. publicase până la acea dată în *Conv. lit.* şi alte comedii: *I. P. Cerchez* „O sară la curte. Comedie în două acte. Domnilor Iacob Negruzzi şi Titu Maiorescu închin această încercare", în *Conv. Lit.* 1881, XV, pp. 15—28; şi *I. P. Cerchez* „Nino. Comedie într'un act" în *Conv. Lit.* 1882, XV, pp. 408—418.

[39] *B.* „E Destinul..." şi „De ce luna" în *Conv. Lit.* 1 Decembre 1885, XIX, pp. 794—796.

[40] *Bonifaciu Florescu* (* 1848 — † 1899) fost profesor la liceul Sf. Sava din Bucureşti. Istoric literar şi versificator.

[41] Cfr. nota 36 dela pg. 156 în volumul de faţă.

[42] *Th. G. Rosetti* „Mişcarea socială la noi" în *Conv. Lit.* 1 Noembre 1885, XIX, pp. 609—620. — Continuarea acestui articol a apărut în numărul din 1 Fevruarie 1886, pp. 911—920.

IX

[43] *Barbu Catargiu* (* 26 Octombrie 1807 — † 8 Iunie 1862). „Primele sale studii le-a făcut într'o şcoală grecească, şi apoi a plecat la Paris unde a studiat literatura, finanţele, economia politică. Se zice că pe când era în acest oraş, pe la 1830, consultând pe faimoasa ghicitoare *Lenormand*, aceasta i'ar fi prorocit că va muri asasinat. Intors în ţară pe la 1834 B. Catargiu, ia parte la formarea Societăţii filarmonice şi din legăturile sale prieteneşti cu mai mulţi membri ai acestei Societăţi, devine un factor important al opoziţiei contra guvernului Domnului A. Ghica. La 1842, se alege pentru prima dată deputat al Teleormanului şi pronunţă primul său discurs. La 1843, e numit director al Departamentului justiţiei, post pe care'l ocupă iarăşi după revoluţiunea dela 1848. In timpul acestei răscoli, Barbu Catargiu a călătorit prin Francia, Austria şi Anglia. — La 1848 Decembrie, el este numit membru suplementar la sfatul Vistieriei, la 1849 Vornic de poliţie, şi apoi sub domnia principelui Ştirbey, judecător la Inalta Curte, post pe care'l ocupă până la 1856. Partea cea mai marcantă a activităţei lui Barbu Catargiu începe la 1857, când printr'o broşură manifest apărută la 14 Martie, arată dorinţele ţărei faţă cu Europa, de şi el nu făcea parte din *Divanul ad-hoc*. Ales în 1858 deputat de judeţele Ialomiţa şi Olt, el se declară partisan al Unirei şi al alegerei lui Cuza ca Domn. După alegerea principelui Cuza, Barbu Catargiu este numit ministru de finanţe în ministerul de fusiune. Apoi demisionează spre a deveni preşedintele consiliului în primul minister care se formează la 22 Ianuarie 1862, după proclamarea defi-

nitivă a Unirei. — Dar peste câte-va luni, agitaţiile în ţară încep în urma votărei unei legi contra presei. Se vorbeşte despre comploturi, despre urzirea asasinărei preşedintelui consiliului şi la 4 Iunie, Barbu Slătineanu unul din amicii lui B. Catargiu, vine chiar să'l încunoştiinţeze despre şoaptele din oraş. — Vineri 8 Iunie 1862, preşedintele consiliului pleacă la Adunare; era vorba să se facă o mare întrunire de către liberali pe câmpul de la Filaret, în amintirea aniversărei de la 11 Iunie 1848; conservatorii cereau oprirea întrunirei şi guvernul se declară favorabil acestei din urmă cereri. Discuţiunea fusese aprinsă în Cameră şi la ora 5 şi jumătate, ridicându-se şedinţa, Barbu Catargiu se urcă în trăsură cu prefectul Poliţiei N. Bibescu, spre a se întoarce acasă. Sub tunelul care formează intrarea în curtea Mitropoliei, se auzi o detunătură de pistol şi preşedintele consiliului căzu mort, lovit pe la spate în osul craniului de un glonţ care'i rupse coloana vertebrală. Autorul crimei n'a fost descoperit niciodată. — Barbu Catargiu a publicat: *Câte-va idei asupra proprietăţei în Principatele-Unite* (1860). *Discursurile* acestui mare orator şi om politic au fost culese de d-nu Ang. Demetriescu şi tipărite de D-sa (1886)". — Cfr. *Dimitrie R. Rosetti* „Dicţionarul Contimporanilor din România (1800—1898)" Buc. 1898, pp. 50—51.

[44] *Predmet* = chestiunea, problemă.

„Acum, boeri d-voastră, să începem lucrările. Avem de regularisit trei predmeturi simandicoase: predmetul Ocnelor, predmetul Evreilor şi predmetul tinerilor bonjurişti care, precum ştiţi şi-au ridicat nasul pre sus de un timp încoace". Cfr. *V. Alecsandri* „Boeri şi ciocoi", în *Conv. Lit.* 1874, VII, p. 405.

[45] Probabil această „mică povestire" n'a mai fost trimisă revistei, deoarece n'a apărut nimic în proză de *N. Volenti*, până la numărul jubilar al *Conv. Lit.* din 1 Martie 1892.

[46] *N. Volenti* „Ţie" în *Conv. lit.* 1 Decembre 1887, XXI, p. 834.

X

[47] „Cine a băut, va mai bea".

XI

[48] Intre anii XXII (1888) — XXIX (1895) n'a mai apărut în revistă nici o poezie de N. Volenti.

Vasile M. Burlă cătră Iacob C. Negruzzi

Scrisori din anii 1889—1894

I

Iaşi în 19 Ianuariu, 1889.

DOMNULE NEGRUZZI,

In fine, deși cam târziu, vă trimet articolul promis : *„Fost-au dacii de origine celtică"* [1] ?. —

D-voastră știți, că originea celtică a dacilor și prin daci a românilor se susţine de un număr însemnat de bărbați străini și români de o reputație științifică nu tocmai mică. Dintre români vă pot cita pe reposații I. Maiorescu [2], C. Bolliac [3] și Obedenaru [4], și pe d-nii I. Brătianu [5], B. Maniu [6] și Hașdeu [7], al cărora număr va spori în curând cu un celtist nou-nouț, actualminte membru al Academiei Române etc... [8] care pregătește pentru tipariu un op foarte voluminos, în care veți găsi foind nume de localități române, născute ieri-alaltăieri, comparate și identificate cu nume celtice, vechi de mai multe secole.

Dacă D-voastră veţi afla cu cale de a publica acest articol, pe cari vi-l anexes aici, în *Convorbiri,* atunci mă oblig a vă trimete cât mai des diferite alte articole filologice de felul acestuia. Aș dori, dacă vă convine, să vă trimet chiar până la sfârșitul lunei curente o analiză critică a dovezilor filologice ale d-lui Hașdeu despre celtismul dacilor, publicate în *Columna* la 1874, care au făcut atâta tărăboiu în unele foi [9].

In fine, aș dori să ies din apatia, în care mă găsesc.

Cu toată stima al D-voastre devotat

V. M. BURLĂ

II

Iaşi în 30 Ianuariu 1889.

DOMNULE NEGRUZZI,

Figurând ca membru în comisiunea esaminatoare a aspiranţilor la catedra de limba germană dela externatul secundar de fete din Iași, am avut plăcuta ocasiune de a admira cunoștințele literare şi facilitatea de expunere a d-lui Em. Grigorovici [10], care a reuşit cu o notă superioară de a fi recomandat pentru numire.

Imi îndeplinesc o datorie de profesor de a atrage atenţiunea D-voastre asupra d-lui Grigorovici, rugându-vă să puneți un cuvânt pentru aprobarea rezultatului acestui concurs, ceeace nu va fi decât numai în folosul instrucţiunii publice din România.

Aş dori ca să cetiți măcar una din probele sale în scris, ca să vă convingeţi pe deplin de valoarea imcomparabilă a acestui aspirant.

Cu toată stima al D-voastre,
V. M. BURLĂ

III

Iaşi 26 Febr. 1889.

DOMNULE NEGRUZZI,

Anexată aici vă trimit o continuare la articolul meu din *Convorbirile* dela 1 Februariu curent [11]. Dacă cele cuprinse într'însa nu vor displace, o puteţi da la zăţuit. Restul de vr'o două coale și mai bine scrise, pentru complectarea căruia aștept pe mâne sau poimâne câteva informaţiuni din biblioteca din Cernăuţi, îl voiu trimite cel târziu până Joia viitoare. Acest rest va fi, cred eu, ceva mai interesant decât partea întâia.

D. Tocilescu mi-a spus odată că în București se găsesc literele sanscrite [12]. In casul contrar voiu trebui să suprim acele câteva caractere sanscrite. Literile *ç* și *č* le voiu trimite din Iași odată cu restul articolului.

Cu toată stima al D-voastre devotat

V. M. BURLĂ.

IV

Joi 3 Martie, 1889.

DOMNULE NEGRUZZI,

Iată vă trimet, cu o întărziere de o zi, și restul articolului despre origine[a] dacilor [13].

Această întârziare a avut loc din causă, că am tot așteptat oare-cari informațiuni, din biblioteca universității din Cernăuți, cari mi-au [venit] cam tărziu și incomplecte. De aceea am trebuit [să] scurtez restul articlului. Cu toate acestea nu cred să fie cu totul inutil.

In partea de 'ntăiu a articlului mă tem, că am comis o eroare față cu Apuleiu [14] și tractatul atribuit lui.

Vă rog, îngrijiți, dacă este posibil, ca acest pasagiu să fie rectificat astfeliu : ..în tractatul *„de herbarum virtutibus"* (despre proprietățile plantelor), o compilațiune făcută mai cu samă după Dioscoride [15] și Pliniu [16] pe la sfârșitul secolului al patrule sau pe la începutul secolului al cincile după Crist și atribuită platonicului și retorului L. Apuleiu [17] din Madaura în Africa, care a trăit pe timpul lui Antoniu Piu [18] și Marc Aureliu [19].

Primiți, vă rog, salutările mele.

V. M. BURLĂ.

V

Iași, 4 Decembrie 1889.

DOMNULE NEGRUZZI,

Alăturat aici vă trimet pentru *„Convorbiri"* o idee prosaică scrisă în versuri, în formă de acrostich. Vă puteți chiar din capul

locului închipui lesne, cât de sarbădă trebue să fie o poesie, toporită de un filolog.

Cu toate acestea îmi permit a crede, că îi veţi da ospitalitatea în foaea D-voastre [20], dacă veţi ave în vedere, câtă altă prosă, scrisă în versuri n'a ajuns la nemurire, strecurându-să prin censura severă a societăţii celei mai savante literare din România, şi fiind publicată în *„Convorbiri"*. O prostie poetică mai mult sau mai puţin nu vă aduce o mare stricăciune [21].

Numai vă rog, să binevoiţi a-mi trece cu vederea o eroare sintactică de concordare nu tocmai uşoară, care îmi apasă mai greu conştiinţa gramaticală decât cea poetică, însă care la urma urmei o puteţi considerea ca o licenţă poetică, care înghite atâtea şi atâtea nerozii. De ce n'ar mistui şi eroarea mea gramaticală: *„a tale buze"*, în loc de *„ale tale buze"*. Aici nici gelăul lui „Jos Spaci" nu mi-a putut ajuta [22].

Cu toată stima
V. M. BURLĂ.

VI

Iaşi, 27 Maiu 1890.

DOMNULE NEGRUZZI,

Primind scrisoarea D-voastre din 24 Aprilie a. c. m'am apucat să scriu articolul: *„Român ori rumân sau Roma ori Ruma"* [23]. Dar cu cât scriam mai departe cu atâta simţiam lipsa de diferite isvoare pentru proba teoriei mele; încât în urmă am fost silit să-l întrerup.

Ca să vă îndeplinesc, cu tot acest incovenient, dorinţa D-voastre, m'am hotărît, ca să vă scriu alte articule filologice mai mărunte, dintre cari, gătind în pripă unul, astăzi mă grăbesc a vi-l trimete. In câteva zile vor urma alte două de feliul acesta şi aşa mai departe. In vacanţe însă voiu topori articolul cu „Ruma" care va cuprinde mai multe coale.

Primiţi salutările mele.
V. M. BURLĂ.

VII

Iași, 16 Februariu 1894.

STIMABILE DOMNULE NEGRUZZI,

Vin a vă recomenda cu multă stăruință pe tânărul Andriescu, care împreună cu alți tineri ieste recomendat onorabilului Minister de Justiție pentru un post de copist la Tribunal, Sect. I, din Iași.

Actele de recomendare s'au trimes Ministerului la 15 l. c. cu adresa sub Nr. 136.

Știind, că un cuvânt al D-voastre nu poate să nu fie ținut în samă de D-l Marghiloman [24], vă rog să bi[ne] voiți a decide soartea D-lui Andriescu, un tânăr foarte brav și foarte activ, care merită pe deplin să-i veniți într'ajutoriu.

Vă salut cu toată stima,

V. M. BURLĂ.

Izvoare: Biblioteca Academiei Române, Secția Manuscriselor: Autografe românești dăruite de *Iacob C. Negruzzi.*

N O T E

I

[1] *V. M. Burlă* „Fost-au dacii de origine celtică ?", în *Conv. Lit.* 1889, XXII, pp. 992—996 și XXIII, pp. 44—57.

[2] *Ion Maiorescu* (* 1811 — † 1864) în studiile sale: „Refutarea părerei d-lui I. C. Șuller despre germana origine a limbii române", în *Foaia pentru minte, inimă și literatură*, Brașov, 1847, pp. 117 și urmare; „Studiu asupra limbii românești" în *Foaia pentru minte...*, 1850, pp. 57 și urmare.

[3] *Cezar Bolliac* (* 1813 — † 1881) în opera sa: „Călătorii arheologice în România", Buc. 1858. Ed. II, Buc. 1861.

[4] *Mihail Obedenaru* (* 1839 — † 1885) în opera sa: „Les Celtes dans l'Europe orientale". Comunicare la Societatea de Antropologie din Paris.

[5] *Ion C. Brătianu* (* 1821 — † 1891) în ce lucrare a sa?

[6] *Vasile Maniu* (* 1824 — † 1901) în studiile sale: „Disertațiune istorico-critică

şi literară despre originea Românilor din Dacia Traiană", Timişoara, 1857; „Zur Geschichtsforschung über die Rumänen", Leipzig, 1885, etc...

[7] *B. P. Haşdeu* (* 1836 — † 1907) în diverse studii de filologie şi istorie apărute în *Columna lui Traian* şi aiurea.

[8] Credem că este vorba de *Nicolae Densuşianu* (* 1846— † 1911) ales membru al Academiei Române la 6 Aprilie 1880 şi care a scris mai târziu un studiu foarte voluminos: „Dacia preistorică", Buc., 1913, publicat după moartea autorului de *Dr. C. Istrati.*

[9] Această „analisă critică" n'a apărut în revistă, probabil că nici nu a fost scrisă? In privinţa acestei făgădueli date şi nefăptuite, precum şi pentru altele, iată ce ne spune Iacob C. Negruzzi: ...„Deşi cerea regulat de la directorul Convorbirilor să i se reserveze pentru scrierile ce proecta câte-va coli în fie care număr, colile rămâneau vecinic nescrise de Burlă, aşa încât bietul Director trebuea să le umple la sfârşitul lunei în toată graba cu ce putea". Cfr. *Iacob Negruzzi* „Dicţionarul Junimei" în *Conv.* Lit. 1924, LVI, p. 388.

II

[10] *Em. Grigorovici* = *Emanoil Grigorovitza* (* 1857 — † 1915. Pentru aceste date cfr. *Gheorghe Adamescu* „Contribuţiune la bibliografia românească", Vol. III, Buc. 1928 p. 250 şi *Const. Loghin* „Istoria literaturii române din Bucovina 1775—1918". Cernăuţi, 1926, p. 199. Acelaş, însă, în „Scriitori Bucovineni. Antologie" (Buc., 1924, p. 253) dă alte date greşite. — „E născut în oraşul Rădăuţi [1] (Bucovina), iar familia îşi avea baştina în fruntaşul sat din apropiere: Horodnicul de sus. Şi-a petrecut copilăria sburdalnică în multe sate şi oraşe din Bucovina, tatăl său fiind învăţător, şi a trecut de tânăr în Regat (1879). Şi-a făcut studiile în Berlin, a cutreerat multă lume şi a cunoscut multe limbi. A fost profesor la mai multe licee şi şcoli similare din Bucureşti, dar din cauza unor intrigi n'a putut pătrunde în universitate, unde prietenul său, Tache Ionescu, îi crease o catedră de limba germană. Poate şi pentru acest motiv, idealistul Em. Grigorovitza a început să grijească mai mult de sporirea averii sale şi-şi petrecea vremea prin străinătate. In urma unor socoteli greşite cu clădirea de case, Em. Grigorovitza îşi pierde averea şi descurajat îşi sboară crierii. Bănuiala că ar fi fost spion german nu pare de loc întemeiată [2]. — Em. Grigorovitza a scris foarte mult. Are în limba română şi germană scrieri filologice, didactice, traduceri, mai ales din Eminescu în limba germană, dicţionare germane şi ruseşti, critici literare, foiletoane, un dicţionar geografic al Bucovinei, scrieri cari nu totdeauna sânt isbutite [3]). 1) După cum rezultă din cartea lui „Cum a fost odată, Bucureşti, 1911, pag. 4. — 2) A se vedea Prefaţa la: Em. Grigorovitza, Cucoana Raluca, Bucureşti, 1924. — 3) A se vedea „Jun. lit.", a. VI ,nr. 9 şi a. VII, nr. 2—3.). — Cfr. *C. Loghin* „Ist. lit. rom. din Bucovina", Cernăuţi, 1926 p. 199. — *Opera:* „Beiträge zum Studium der Frage des Beieinanderwirkens von Mytus und Geschichte in der Volkspoesie", Leipzig, 1892, „Rumänisch-deutsches und deutsch-rum. Schulwörterbuch". Leipzig, 1893; „Lexicon de campanie". Bucureşti, 1896; „Dicţionar ruso-român". Bucureşti, 1896; „Das Erd-

mannsdörfersche Manuscript zu Kleits Drama „Prinz von Hamburg". Berlin 1900; „Chipuri și graiuri din Bucovina". Berlin 1901; „Dicționar româno-rus". București, 1901; „Grave Fritz von Zolre der Oettinger als Heldengestalt in mittelarterlichen Chroniken" Leipzig, 1901; „Românii în monumentele literare germane medievale". Buc. 1901; „Kritik und Quellen Untersuchung zu Clemens Brentanos Drama „Die Gründung der Stadt Prag" Berlin, 1901; „Libussa in der deutschen Litteratur". Berlin, 1901; „Rumänische Elemente und Einflüsse in der Sprache der Siebenbürger Deutschen". Heidelberg, 1901; „Curente principale la Schiller". București, 1905; „Chipuri și graiuri din Bucovina" Ed. II Buc. 1905; „Studii germaniste" Buc. 1905; „De la hotare, istorii moldovenești" Buc. 1905; „Povești răslețe". Buc. 1908; „Schitul Cerebucului, povestire din trecutul Moldovii" Buc. 1908; „Dicționarul geografic al Bucovinei" Buc., 1908; „Piatra muerii" Buc. 1909; „Negru-Vodă" Buc. 1910; „Din cartea vitejilor" Buc. 1911; „Cum a fost odată" Buc. 1911; „Amintiri și schițe" Buc. 1912; „Călăuza militarului român dincolo de hotarele țării" Buc. 1913; „Povestiri din Bucovina" Buc. 1914; „Cucoana Raluca" Buc. 1924; etc....

III

[11] Cfr. nota 1.

[12] In tipografiile bucureștene existau caractere sanscrite încă din 1870—1875, când începuse B. P. Hașdeu să-și publice studiile sale de filologie comparată.

IV

[13] Articolul lui *Vasile M. Burlă* „Fost-au dacii de origine celtică?" a apărut în două numere din revistă. Prima parte în numărul din 1 Fevruarie 1889, iar a doua parte în numărul din 1 Aprilie 1889.

[14] Citatul în legătură „cu *Apuleiu* și tractatul atribuit lui" a apărut în partea a II-a din articolul lui *V. M. Burlă*, fără să fie rectificat exact cum a dorit autorul: „...în tractatul *„de virtutibus herbarum"* (despre proprietățile plantelor), o compilațiune făcută mai cu seamă din Dioscoride și Pliniu pe la sfîrșitul secolului al patrulea sau pe la începutul secolului al cincilea după Crist de platonicul și retorul L. Apuleiu din Madaura în Africa" (Cfr. *Conv. Lit.*, 1889, XXIII, p. 46).

[15] *Pedanios Dioscorides*, medic grec, născut prin anii 50 după Christos, este cunoscut mai ales prin opera sa *„De materia medica"* (5 volume), în care se ocupă de plantele medicinale. Evul mediu s'a folosit de lucrarea lui Dioscorides ca izvor pentru studii botanistice și de farmacologie.

[16] *Gaius Plinius Secundus Maior*, numit în mod curent *Pliniu cel Bătrân* (spre deosebire de fiul său adoptiv *Gaius Plinius Caecilius Secundus Minor — Pliniu cel Tânăr)*, învățat roman, născut la 23 d. Chr.; înalt demnitar de stat; moare la 79 în calitate de comandant al unei flote distruse la erupția Vesuviului. — Lucrarea sa *„Historia naturalis"* în 37 cărți este o enciclopedie cu caracter general, compilată din vr'o 2000 volume ale altora după însăși mărturisirea sa.

[17] Lucius Apuleius, retor roman, contemporan al celor doi Antonini, născut pe la 125 după Chr., în Africa (Madaura), a fost crescut şi a trăit acolo. Lucrările sale oglindesc mentalitatea şi gustul timpului din continentul vecin: *„Metamorphoses"*, în 11 cărţi; *„De asino aureo"* (Despre măgarul de aur) un fel de roman de moravuri; „Amor şi Psyche"; „De deo Socratis"; „De dogmate Platonis"; „De mundo" ş. a. Aceste scrieri dovedesc o altă preocupare decât acea din domeniul istoriei naturale, aşa că atribuirea operii „De herbarum virtutibus" pare să fie într'adevăr greşită. Situarea lui L. A. la sfârşitul sec. a IV-lea sau pe la începutul sec. al V-lea este o evidentă eroare a lui V. M. Burlă.

[18] *Titus Aurelius Fuluus Boionius Antoninus Pius,* împărat roman, născut la 86 d. Chr., mort la 161.

[19] *Marcus Aurelius Antoninus,* împărat roman (* 121 — † 180).

V

[20] „Ideia prozaică scrisă în versuri" n'a apărut în *Conv. Lit.*

[21] In acest pasagiu filologul V. M. Burlă este prea ironic faţă de poeţii junimişti...

[22] „Gelăul lui „Jos Spaci" = „10 Spako firma unui stoler din Iaşi, strada Primăriei. Poreclă dată de Pogor lui Vârgolici, fiindcă avea într'o vreme specialitatea de a corecta acele scrieri trimise Junimii care, îndreptate şi modificate s'ar fi putut publica. Când o voce sau multe din Junimea striga: Să dee la gialăul lui 10 Spako! aceasta însemnează: Să se dee lui Vârgolici spre îndreptare!" Cfr. *Iacob Negruzzi* „Dicţionarul Junimei", în *Conv. Lit.* 1925, LVII, p. 52.

VI

[23] Acest articol n'a apărut în *Conv. Lit.* — Dintre numeroasele studii filologice promise de V. M. Burlă, în această scrisoare, n'a mai apărut în revistă, decât unul singur: „Observaţiuni filologice. 1) Uzul dualului în limba greacă veche" *(Conv. Lit.*, 1890, XXIV, pp. 496—503) şi acela fără a fi sfârşit. Cfr. şi nota 9.

VII

[24] *Alexandru Marghiloman,* ministru de justiţie (18 Decembrie 1891 — 4 Octombrie 1895) în cabinetul prezidat de *Lascar Catargiu.*

Ion Creangă cătră Iacob C. Negruzzi

Scrisori din anii 1877—1885

I [1]

1877 Martie 6.

STIMABILE D-LE NEGRUTZI,

Fost'am și la p. rail... și la rop, rop... și s'au prins că întru un cuget vor mărturisi pentru chir., fiind rasasiați până 'n gât de frac... Și, că pentru chir. huludețe sunt informați și din partea altora în bine.

Insă n'ar fi rău să mai bateți ferul până'i cald, că știți cum e lumea la noi.

Vă doresc sanatate și ertare de păcate.

I. CREANGĂ

II [2]

Iași, 1885, Februarie 22.

STIMABILE D-LE NEGRUTZ,

Prin ziarul „Voința Națională" [3] de ieri, Joi 21 se vede publicată o „decisiune Ministerială" destul de aspră și, pe cât se pare, nepărtinitoare, în privința cărților didactice, de-o-cam-dată a celor de

parte științifică, după raportul comisiunei însărcinate cu esaminarea unor asemine cărți.

Desigur că și cele de partea literară vor trece prin asemene purgator degrabă, degrabă. Eu, împreună cu colegii mei : Rĕceanu, Ienăchescu și Grigorescu [4], încă de pe la 1868 am început a scoate la lumină asemine cărticele și anume: 1) *Metoda Nouă de scriere și cetire* pentru clasa I-a primară. 2) *Invățătorul Copiilor,* carte de cetire pentru clasele primare. 3) *Geografiea Județului Iași.* 4) *Harta Județului Iași.* 5) *Povățuitor la cetire prin scriere* [5]. Și al 6) *Regulele Limbei Române de D-l T. Maiorescu* [6], pentru clas. II primară, retipărite de mine cu învoirea *autoriului; „Metoda Nouă"* și *„Invățătorul Copiilor"* [7] sunt aprobate și prin decret domnes[c], din timpul *D-lui Moirescu* (sic) [8]. Celelalte încă sunt aprobate prin decisiuni ministeriale. Noi fiind ucenicii D-lui Maiorescu și ai Societăței literare „Junimea" [9] parcă nu ne-am prea teme, ca lucrările noastre să fie asvârlite cu despreț din școală, dacă, comisiunea însărcinată nu va judeca *muntenește*... Vorba ceea : (cimilitura rîmei) „Apără-mă de găini că de câni nu mă tem".

Dori[n]d dar cu nerăbdare a ști cam ce soartă ar avè cărțile noastre, Vă rugăm rĕspectuos a face, prin prietenii D-voastre, să aflăm cam ce ne așteaptă în privința cărților mai sus însemnate.

Ertați-ne, vă rugăm, de îndrăsneala ce am avut de a vă supăra, și primiți din parte-ne încredințare de stima și respectul ce vă păstrăm.

I. CREANGĂ

III [10]

Iași, 1885, Mai 15.

STIMABILE ȘI MULT IUBITE D-LE NEGRUZZI!

Văzând cele cuprinse în scrisoarea D-voastre din 12 ale curentei, m'am pus pe gânduri !

Pisemne D-voastrĕ nu mă credeți că sunt bolnav și aproape, dacă nu de tot, idiot. Apoi ocupat 30 de oare pe săptămână cu școala

primară [11], plus dusul şi întorsul de 2 ori pe zi, cine ştie de unde, prin ploae şi noroiu, ger sau arşiţă, cum se întâmplă, nu e lucru togmai uşor pentru omul vrâsnic şi greoiu. Se mai apropie încă şi esamenul cu multişoare formalităţi de îndeplinit.

Cu toate aceste, încuragiat de D-voastră, voiu mai încerca a scrie câte ceva. Timpul înse, pe când voiu ave ceva gata, nu vi'l pot hotărî; căci, ştiţi D-voastră tare bine că aceasta e treabă de gust, nu de silinţă [12].

Vĕ salut respectuos şi vĕ doresc sănătate şi bucurie!

I. CREANGĂ

Izvoare: Biblioteca Academiei Române, Secţia Manuscriselor: Autografe româneşti dăruite de *Iacob C. Negruzzi.*

N O T E

I

[1] Această scrisoare a fost publicată de *D. Furtună* în revista lui *Leca Morariu* „Făt-Frumos" Suceava, 1926, I, pag. 72. — Cuvântul *rasasiaţi* (greşit tipărit de păr. D. Furtună *rosaziaţi)* înseamnă săturaţi; lat. *satiare;* franc. *rassasier;* germ. *satt* (machen), *sättigen.* Fără îndoială că scrisoarea aceasta are un fond politic, care s'ar putea descifra cam în acest sens: Am fost la cutare şi la cutare şi aceştia mi-au făgăduit cu toţii că vor vota pentru *Chir* (P. P. Carp ?), fiind săturaţi până'n gât de *fracţionişti.* Cât despre candidat, ei sunt informaţi şi din partea altora în bine...

In sprijinul acestei interpretări poate veni şi scrisoarea lui N. Gane către Iacob Negruzzi din 30 Martie 1877 din care cităm: „Te previu că am avut aseară o lungă convorbire cu Liteanu, în privinţa candidaturii lui Carp, şi pe cât am putut pipăi lucrurile, pare-mi-se că Cogălniceştii combat pe sub mână pe Carp... De aceea având în contra noastră atâta pe dânşii cum şi pe fracţionişti mi-e frică să nu cădem. Şi cu toate aceste, cu orice preţ — nu trebue să cădem". Cfr. volumul de faţă pg. 125/6. O altă eroare în textul scrisorii publicate în revista *„Făt-Frumos"* este următoarea: „Şi, că pentrucă chir. huludeţe etc.". Corect.: „Şi, că *pentru* chir. huludeţe etc.". — Rectificăm deasemeni afirmaţia păr. D. Furtună: I. Creangă publică prima sa poveste în anul *1875 nu* 1876 din *Conv. Lit.* („Soacra cu trei nurori", 1 Oct. pg. 283—287).

II

[2] Publicată pentru prima oară de *Gh. T. Kirileanu* în „Ion Creangă" 1919, XII, pg. 101—102. Reprodusă, ca *inedită*, de *D. Furtună* în „Neamul Românesc Literar" 1926 nr. 17. Cfr. şi *Leca Morariu* în „Făt-Frumos" 1926, I, pg. 96. — *Neamul Românesc Literar* din 1926 nu a fost înregistrat de *N. Georgescu-Tistu* şi *R. Paul* în *Revista Periodicilor* 1925, 1926 extr. din *Dacoromania* V, Cluj, 1928.

[3] *„Voinţa Naţională"*, ziar naţional liberal, Bucureşti; apare dela Iulie 1884.

[4] *V. Receanu, G. Ienachescu* şi *C. Grigorescu*, institutori din Iaşi.

[5] Bogate amănunte despre colaboratorii şi ediţiile acestor manuale didactice se găsesc în *Leca Morariu*: „Institutorul Creangă", Cernăuţi 1925.

[6] *Regulele Limbei Române pentru începători (gramatică pentru clasa II primară)*, de *Titu Maiorescu*, retipărită de *I. Creangă*. Datată 1880 de *I. A. Rădulescu-Pogoneanu* în *Studii* Bucureşti 1910, pg. 123. Apud: *Leca Morariu, Inst. Creangă*, Cernăuţi 1925, pg. 75.

[7] Cfr. nota 5.

[8] *Moirescu*, cfr. autograful.

[9] *I. Creangă* a intrat în Junimea în 1875.

III

[10] Publicată întâia oară de *Gh. T. Kirileanu* în rev. „Ion Creangă" 1919, XII, pg. 102. Greşit o crede inedită publicând-o iar la *1926* în „Ramuri", XX, pg. 136, păr. D. Furtună.

[11] Cfr. *Leca Morariu*, Institutorul Creangă, Cernăuţi 1925.

[12] *I. Creangă* scrie ultima oară la *Conv. Lit.* în 1883. Cfr. mai amănunţit nota 44, pg. 145 în vol. de faţă.

Mihail Eminescu cătră Iacob C. Negruzzi

Scrisori din anii 1870—1887

I

Viena în 17/6 1870 st. n.

SCUMPE DOMNULE REDACTOR,

Alles in Deutschland hat sich in Prosa und Versen verschlimmert.
Ach, und hinter uns liegt weit schon die goldene Zeit ! [1]

Intr'adevăr așia-'și începe Schiller Ieremiada [2], numai că el făcea un compliment trecutului pe când aplicat la noi românii, mi se pare a fi un adevăr. — Daca în „Epigonii" [3] veți vedé laude pentru poeți ca Bolliac, Mureșan și Eliade, — acelea nu sûnt pentru meritul intern a[l] lucrărilor lor, ci numai pentrucă într'adevăr te mișcă acea naivitate sinceră, neconsciută cu care lucrau ei. Noi ceşti mai noi cunoascem starea noastră, sûntem trezi de suflarea secolului — și de-aceea avem atâta causă de-a ne descuragiá. Nimic — de căt culmile strălucite, nimic — de căt consciința sigură, că nu le vom ajunge nici odată. Și să nu fim sceptici? Atâta lucru, cele mai multe puteri sfărmându-se în van, în lupte sterile, cele puçine descuragiate, ameţite de strigătul gunoiului, ce înnoată asupra apei. Imi place să citesc printre șire. De și Dv. cercați a ride în „Copii" [4] — totuși adesea văd descuragiarea internă, convincțiunea amară, că nu veţi puté ajunge la ceva cu ele — căci e o generaţiune aceea cu care vă luptaţi.

Intre corespondenţele Redacţiunei, am vezut un respuns cătră *V.*

Dem. [5]. — Daca e Vasile Dimitrescu acela căruia i-aţi răspuns, aş avé a ve aduce a minte că o respingere preà aspră îl poate face să se îndoiască de sine însuşi, şi că poate e rar un om, care să se descurageze mai lesne ca Dimitrescu. Alt-fel veţi fi băgat de seamă, cumcă are mult talent, de şi fantasia înnécă reflecţiunea. Numai drept vorbind, mama imaginelor fantasia, mie-'mi pare a fi o condiţiune esenţială a poesiei, — pe când reflecţiunea nu e de cât scheletul, care 'n opere de arte nici nu se vede; de şi palidele figuri ale unor tragediani îşi arată mai mult ósele şi dinţii, de cât formele frumoase La unii predomină una, la alţii alta; unirea amândurora e perfecţiunea, purtătorul ei geniul. Dimitrescu nu e un geniu, de şi e poet. Poate că mi-o veţi ţine de rău, că V'am făcut observaţiunea aceasta, dar am cumpănit respectul ce Vi-l dătorez, cu iubirea ce-o am pentru descuragiatul meu amic. Dacă e rău ca să predomine iubire, îmi retrag cuvântul şi Vă rog a crede că n-am spus nimica.

Poate că „Epigonii" să fie reu scrisă. Idea fundamentală e comparaţiunea dintre lucrarea încrezută şi naivă a predecesorilor noştri şi lucrarea noastră trezită dar rece. Prin operele liricilor români tineri se manifestă acel aer bolnav de şi dulce, pe care Germanii o numesc Weltschmerz [6]. Aşa Nicoleanu [7], aşa Schelitti [8], aşa Matilda Cugler [9] — e oare-cum consciinţa adeverului trist şi sceptic, învins de către colorile şi formele frumoase — e ruptura între lumea bulgărului şi lumea ideei. Predecesorii noştri credeau în ceea ce scriau, cum Shak[e]speare credeá în fantasmele sale; îndată însă ce consciinţa vine că imaginele nu sûnt de cât un joc; — atuncia după părerea mea se nasce neîncrederea sceptică în propiile sale creaţiuni.

Comparaţiunea din poesia mea cade în defavorul generaţiunei noi, şi — cred cu drept.

Incă una. Mi se pare că strofa a treia nu se prea potrivesce cu întregul. Se poate cumcă: numai mi se pare; se poate cumcă şi multe altele mi s-or fi părând bune şi-or fi rele; în fine — ceea ce nu se va potrivi, puteţi scerge în buna voe. In cas de-a sterge strofa a treia, — apoi veţi fi bun de-a corege într-a patra — vorba *zidià* în *zidind:* „Eliad zidind...". Emitând strofa a treia ar suna mai bine cores ast-fel [10].

Vă rog de indulgenţă pentru timpul cât Vi-l răpesc cu citirea

epistolei mele şi încredinţându-vă despre deosebita stimă, ce Vă păstrez

remăn al D-voastră
M. EMINESCU

N. B. In cas de-a'mi rĕspunde în correspondinţa Redacţiunei, veţi bine-voi a o face fără loc şi nume sub cifra: YZ [11].

II

Viena 16/4 Septembre 1870

SCUMPE DOMNULE NEGRUZZI,

Numai Dumnezeu mai poate descurcá ce este omul. Ast-fel un individ, care crede că se cunoaşte bine pe sine, care-şi urmează liniştit treburile lui or concrete, or abstracte ţăsături de painjăn filosofice sau poetice — se trezeşte într-o bună dimineaţă c-o întâmplare oare-care — în sine aceeaşi pentru toată lumea —, că stârneşte în el porniri, de cari nici nu visa măcar, că esistă în sufletul lui; această întămplare nimiceşte toate ţesăturile combinate de mintea lui şi el singur se trezeşte de-o dată că e alt om, adesea negaţiunea individualităţiĭ lui de păn'-atuncea.

In fine schimbări de-astea psicologice de s-ar întâmpla numai sporadic — p'ici pe colea — în individul cutare or cutare, ar fi calea-vale; dar popoară întregi să le vezi suferind de această metempsicosă, or cum pustia i-aş mai zice ? Ai crede că sufletele germanilor a trecut în animale şi sufletele animalelor în germani [12].

O tăcuţii, gânditorii, umanitarii germani ! Unde sunt ei ? Vă 'ncredinţez că nu-i mai găseşti în nici o manifestaţiune a vieţii lor. Ziarele Germaniei sunt mai chauviniste şi mai poltrone de căt toate — de căt ale noastre chiar — implicând Columna ! [13] „die wülschen Mordbrenner ! [14] titlul unui articol de fond din unul din cele mai serioase ziare. Jurnalul „Blätter für litterarische Unterhallung" [15] aduce întotde-una titlurile cărţilor, ce es la lumină: „Das Germanenthum in Österreich" — „Die Feuerprobe des norddeutschen Bundes" — „Auf nach Frankreich !!" — „Vorwärts ! Geharnischte Sonette" —

„Der Krieg Deutschlands" [16] — 20 până la 30 de volume pe săptămână, toate de materia aceasta ! !

Inainte nu ţineau la naţionalitatea lor, pentru că nu prea aveau la ce ţine. Toată lumea lega de numele german epitetul nu prea măgulitor de „Holzkopf" [17]. Azi lucrul se schimbă. Azi îi veţi vedé tot aşa de tenaci, greu de desnaţionalisat, mândri de numele lor, cum sûnt francesii. Iată urmele ce întămplările istorice lasă în vieaţa psichică a popoarălor ! —

Dacă e v'o fericire pentru care Vă invidiez într-adevăr, apoi e aceea ,că puteţi găsi în ocupaţiuni literare mulţămirea aceea, pe care realitatea nu e'n stare de-a V'o dá. —

La mine e cu totul d'impotrivă; într-un pustiu să fiu, şi nu mi-aş puté regăsi linişteа.

Veţi vedé din stăngacele schimbări şi din neputinţa de-a correge esenţial pe Făt-frumos [18], că V-am spus adevărul. De-aceea Vă rog, mai cetiţi-l Dv. şi ştergeţi, ce veţi crede, că nu se potriveşte, căci eu nici nu mai ştiu ce se potriveşte şi ce nu!

In fine am vorbit cu Slavici, pentru articolele asupra Ungurilor [19]. Bietul om s'o cam descurajat, când a citit studiile de Xenopol [20], pentru că simţia că n-o să poată scrie nici odată astfel; dar asta a fost totodată impulsul de căpetenie, care-'l va face să Vă dea nişte articole într-adevăr bine scrise şi correct cugetate. Pentru asta însă şi-a destinat un timp de câteva luni — până la Crăciun.

Alături cu povestea [21] Vă trimit şi o notiţă asupra serbărei de la Putna [22]. Puneţi s'o tipărească cu litere căt se poate de mici; nu trebue să-i daţi nici în cea mai estremă aparinţă o importanţă pe care nu va fi capabilă de-a o avé [23].

In fine, rugându-vă să mă iertaţi ăntăiu: c'am scris aşa de negligent epistola [24], a doua: că Vă răspund aşa de tărziu, a treia, că vă răpesc atâta timp cu ea, — şi încredinţăndu-Vă totodată despre affecţiunea călduroasă, ce V-o păstrez

remân al D-Voastre prea suppus

M. EMINESCU

III [25]

Viena în 6 Februarie st. n. 1871

SCUMPE DOMNULE NEGRUZZI,

Am primit epistola D-voastră cu multă bucurie; pentru Slavici a fost și mai mult un eveniment fericit. Inchipuiți-vă, că din câte-a scris bietul om, „familia" [26] din Pesta nu 'i-a primit nimica, sub cuvânt că nu sunt destul de ușor scrise, nu sûnt pentru așa numitele spirite frumoase, c'un cuvânt pentru D-nul Redactoriu al familiei [27] nu erau destul de — fade. Și de și are multe scrieri, din care unele pline cu idei frumoase, totuși începuse a se 'ndoi despre talentul lui. Acuma însă a 'nceput a avé mai multă încredere în el însuși. Mi-a cerut epistola, ca să-și copieze critica asupra comediei [28] lui, spre a se feri în viitor de greșelele comise odată. Afară de studiu, care va fi 'n curând gata, el mai scrie într'un basm și într'o dramă populară [29]. Basmul e mai gata și în stil are ceva din maniera lui Pop-Florentin [30].

Asupra împrejurării, că din Transilvania căpătați scrieri a căror caracteristică e frasa patriotică, aș putea să Vă citez două cause. Una: că în genere Transilvănenii au foarte puțină aplecare și talent pentru artă și a doua: că într'adevăr sunt nenorociți cu căpcăunii ciea de Unguri. Dac'ați cunoaște mai deaproape tendințele de desnaționalisare ale Ungurilor, pe cari iei le rĕpĕd prin toate vinele, prin toate organele statului și esclud din viața publică tot ce nu e maghiar, atunci ați găsi o lămurire mai de-aproape a împrejurărei de mai sus. Nu sunt încercări vage și frase goale cele unguresti, ci e un sistem de ură, de desnaționalisare și de cutropire, premeditat până în amănunțimile sale. Nu vă puteți închipui apoi, ce mare e pericolul Românilor din Transilvania sub influințele *spiritului* maghiar. Chiar în protestările lor, în ura lor contra Ungurilor, e ceva unguresc: *modul de a le manifestà*. Ei au învățat până și naționalitatea la Unguri, și nu sunt naționaliști ca românii, ci cu acel esclusivism radical, care-i caracterisează pe Unguri înșiși. Afară deaceea, lipsa absolută de prospectul unui viitor în patria lor, sim-

țimântul neputinței față cu pericole ce'i amenință, iată ceea ce-i face nenorociți înainte de-a o fi chiar, iată ceea ce-i lipsește de liniștea sufletească cerută pentru produceri literare, ceea ce-i face necapabili de alte producte de cât frasa patriotică. E o idee impusă cu putere, care predomină și întunecă pe cele-lalte, tot așa precum o idee fixă face cu neputință liniștea sufletească, îndată ce se reflectează numai umbra ei pe țesătura celorlalte cugetări. Mie 'mi pare că nu sunt aspirațiuni momentane, cum le numiți c'o mică dosă de nedreptate, ci o întrebare de moarte sau viață. Apoi noi ne și ocupăm puțin de ei. De o mulțime de ani de când se chinuesc să ridice o facultate de drept și de la noi nu le-a venit nici un ajutor. Ei dau de unde au, dar de unde nu au, nici Dumnezeu nu poate lua. Cum că în ei simțământul de naționalitate e de o intensivitate neobicinuită la noi, găsim dovezi unde numai aceste pot fi găsite. Arătați-mi la noi un oraș patriotic ca Brașovul d. es. — și nota-bene Brașovul nu'i de cât parte romănesc; cei bogați și mulți sunt încă tot Sașii. Și cu toate acestea sunt nesiguri de esistența lor națională, îndată ce mașina desnaționalisătoare a statului maghiar îi va apuca — nu în corporațiuni — ci în indivizi; și 'i-ar fi apucat de mult, dacă Finanțele Austro-Ungariei steteau mai bine. Cu învățământu maghiar în școli comunale întreținute de stat și cu instituțiunea militară inaugurată, fără o reacțiune puternică din partea Românilor nici nu știm unde va ajunge această parte a poporului nostru. E destul de tristă starea unui popor, când trebue să se lupte pentru limbă și naționalitate în numele confesiunii religioase, careia-i aparține.

Cât despre noi — eu nu știu dacă mai e vr'un remediu contra antiteticității de idei și interese, care sfâșie viața noastră publică, sau dacă remediul principal nu e timpul, care cristalizează în conștiința comună trebuințele și mijloacele de-a le împlini. Imi scrieți că Vă urmărește un roman [31]; — și pe mine mă urmărește unul și sub influența acestei urmăriri am și scris multe coale dintr'un studiu de cultură, în care cerc a veni cu mine însumi în clar asupra fenomenelor epocelor de transițiune în genere și asupra miseriilor generațiunii presente în parte. Scrierea e complectă ca roman, ce s'atinge de scenele de sentiment, de descrierile locurilor etc., necomplectă ca studiu, astfel încât cartea mea de notițe e plină de cugetările, cu

care cerc a mă clarifica pe mine însumi şi cărora le-am destinat de pe-acuma locul în scheletul romanului. E intitulat: Naturi catilinare [32]. Astfel deşi el poartă signatura timpului, totuşi am cercat a pune în el şi un simbure, care să fie mai consistent decât părţile ce se aşează împrejurul lui.

Am citit Electoralele şi mi-a plăcut foarte mult, însă cu toate astea nu ştiu dacă nu e prea *locală în timp,* dacă nu e prea mult caracteristica picăturei de vreme, în care trăim, şi dacă peste o sută de ani vor mai esista oameni de tagma Lehăescului [33]). Altfel — pe cât pricep eu să judec — e foarte bine scrisă; şi Junimea are dreptate dacă Vă încuragează să urmaţi de-a scrie caracteristice de-acestea; numai că şi eu am dreptate. Tonul de conversaţiune, caracterele serii, situaţiunile ce le 'ntrebuinţaţi în novele sunt bune pentru comedia de salon, dar comedia e un teren foarte apt şi pentru desvoltarea ideilor satirice. Astfel ce risipiţi ici în novele, colo'n caracteristice isolate, le-aţi putea împreuna cu succes în comedie, ca într'o monas superior. Poate că să nu fiţi de idea mea, însă eu cred, că dacă aveţi vre-o scriere, în care elementul clasicităţii să predomine, apoi e: „Viclenie şi Amor".

De drama mea [34] n'are să fie nimica, pentrucă nu ştiu ce formă să-i dau, pentrucă nu e dramă. S'ar potrivi poate mai mult pentr'un epos, dar atunci aş prinde vioiciunea scenelor şi a caracterelor ce-'mi trec prin minte. Cum Vă spun, n'are să fie nimic din ea; simţ cum se desparte întregul ei în părţi constitutive, din cari fie-care îşi pretinde independenţa sa. De-ar fi fost să fie, apoi ar fi fost cam în maniera lui Faust, de şi nu totuşi.

Mă mir de ce mai cereţi autorisarea mea întru suprimarea strofelor rele, când eu V'am dat-o de mult cu atâta încredere şi, Vă asigur, cu atâta bucurie. Stergeţi numai, pentrucă nu sunt inamorat de loc în ceea ce scriu; ştiu numai prea bine, că chiar ce remâne neşters nu-i de v'o samă deosebită. Slavici asemenea Vă autoriseazǎ pe deplin pentru or-ce schimbare sau supresiune aţi găsi de cuviinţă.

O imprejurare V'aş ruga să nu mi-o luaţi în nume de rău ; aceea că nu Vă răspund imediat la scrisorile D-voastre. V'aş înşira scuze, însă ele nu V'ar puté spune pe deplin cum sunt eu. Eu pentru

a scrie o epistolă, trebue să am o dispoziţiune deosebit de uşoară, nepotrivită oare-cum cu caracterul meu, şi o asemenea disposiţiune nu mi se întâmplă s'o am de cât foarte rar. Prin confesiunea asta nu voiu să-mi dau doar un aer de greutate; însă în genere, de şi nu-s lugubru, totuşi nu sûnt comunicativ; şi scrisorile înseamnă la mine punctele lucii, în care sûnt de o comunicativitate neobicinuită. Dar' e drept că această nerăspundere la timp e nepoliticoasă şi imputarea asta mi-o fac şi eu adesa, fără însă de-a fi încercat ca să mă disvăţ de casualitatea disposiţiunilor mele. Vedeţi că sunt un om, care-şi recunoaşte greşelele, şi cine şi le recunoaşte, aceluia aud, că i se iartă.

Imi scrieţi de abonamente. De citit citesc oamenii noştri, dar de plătit... De-aceea nu Vă pot promite nimica în astă privinţă, care se poate să vă fie de-o plausibilă importanţă tipografică. O tipografi! umbre cari turburaţi visele cadenţate a sermanilor muritori, spre neliniştea fiilor lui Apolon v'aţi născut !...

Iată o esclamaţiune patetică, care s'ar potrivi în v'o dramă de-a lui Bolintineanu [35]. Cu toate astea, de mi s'ar presinta ocasiunea de-a Vă face abonamente, nu voiu lasa-o să treacă nefolosită.

Alt fel ştiu că V'am înşirat multe, cari puteau remâné şi neinşirate şi cu cari V'am răpit numai un timp preţios.

De-aceea încrediţându-vă din nou despre stima şi iubirea ce vă păstrez, remân ca tot-de-una

al d-voastră supus

M. EMINESCU

Incă o mică nepoliteţă în formă şi fond. In formă pentrucă nu se cuvine de-a scrie Nota bene după epistole, în fond pentrucă voim a Vă cere ceva: adică un esemplar din Conv. pentru Slavici. Şi adresa lui e asemene la Universitate.

IV

Viena în 11 Fevr. 1871.

SCUMPE DOMNULE NEGRUZZI,

Mă veţi erta, dacă nu v'am răspuns la stimata d-voastră epistolă; dar causele care m'au oprit, au fost cea mai mare parte independente de mine. La sosirea epistolei d-voastră, *eu* nu am fost aici; când m'am întors însă, nu eraţi *d-voastră* în Iaşi; ş'aşa s'a prelungit tăcerea mea până acuma. Apoi am avut şi supărări care de care mai minunate; pro primo: un proces de presă, al cărui capăt nu sânt încă în stare de a-l prevedea.

M'aţi întrebat de opiniunea mea asupra novelei de voiaj „Pe malul mării" [36]. O găsesc prea frumoasă, mai ales în caracterisarea consequentă şi fină a personagiilor şi în tonul conversaţiunilor; astfel încât aş fi de părere, că n'aţi face rău, de a cultiva cu deosebire comedia de salon.

Dacă o epistolă ar fi să fie expresiunea mai mult ori mai puţin clară a dispoziţiunii psichice, care se află un om când scrie, atunci aş avea multe de spus; mai ales că fie-care din noi e un organ central, care-şi asimilează într'un moment toate întâmplările lumii, care-i vin la cunoştinţă; dar am hotărît să nu vă mai scriu impresiunile ce le-am făcut şi le fac asupra mea raporturile de azi ale Europei în genere şi a ţării noastre în parte. Şi la ce v'aş şi spune, ceea-ce simt şi cuget, când în ori-ce cas nu pot schimba nimica din toate celea. Vă trimit o comedie compusă de Slavici [37]. Nu ştiu de vă va plăcea; — numai asupra unui moment aş vrea să vă atrag atenţiunea: frasele, ce vi se vor părea stranii, nu sânt străinismi, ci provincialismi: în genere e scrisă cu prea expres colorit local, deşi are scene de o gingăşie simplă şi într'adevăr rustică — scenele dintre Cimbru şi Aniţa. Eu am copiat-o, pentru-că era scrisă cu ortografia din Austria.

Apoi vă mai trimit nişte versuri de-ale mele [38]. Bune simt, că nu sânt; poate însă să nu fie cu desăvârşire rele. Stergeţi ce vi se va părea bun de şters.

Când eraţi la Viena, mă întrebaţi dacă nu port ce-va în minte.

Port și eu acum ce-va: o dramă epică [39], din care însă n'am scris pân' acuma nici-un șir. Nu sânt încă în clar nici cu forma, nici cu fondul; nici cu părțile singulare, nici cu raportul în care acestea să stee. Sânt mai mult umbre, ce le aruncă în închipuirea mea niște forme, care au să vie de-acu'nainte. Insă tare-mi pare mie, că va rămânea în veci nescrisă [40]. Alt-fel de împrejurări decât ale mele trebuesc, pentru a produce ce-va mare și bun totodată.

Slavici lucrează mereu la studiul asupra Ungurilor [41]. Greutatea cea mare e culegerea și critica datelor. Cum-că datele culese trebuesc criticate una câte una, resultă din împrejurarea, că toate, afară de aceea că nu-s contimporane, dar sânt și scrise sub influența mândriei și a exagerării maghiare. Ungurii ne seamănă în multe rele, nouă.

Sfârșesc pentru astă-dată și vă promit că'n curând va urma și studiul, de care am vorbit. Rămân cu tot respectul al d-voastră

supus
M. EMINESCU.

V

SCUMPE DOMNULE,

Viena, 16 Mai 1871 st. n.

Din cause, a căror înșirare nu cred că v'ar interesa, răspunsul meu a cam întârziat; — afară de aceea n'am voit a vă răspunde la epistola d-voastră fără de-a alătura și ce-va pentru „Convorbiri". Am copiat întroducerea și primul articol din studiile asupra Maghiarilor și vi le trimit [42]; v'aș ruga însă în numele lui Slavici, că ori-ce vi s'ar părea de prisos ori rău exprimat să coregeți în deplină libertate. Studiile asupra Maghiarilor sânt sfârșite în brouillon, trebuesc însă purisate. Ele cuprind afară de întroducere (punct de purcedere) 6 articole și anume: 1) Schiță istorică, 2) Individualitatea maghiară, 3) Cultura maghiară, 4) Constituțiunea, 5) Guvernul, 6) Noi și Maghiarii [43]. Din acest întreg vă trimit întroducerea și primul articol *schiță istorică*. Scrierea aceasta va fi cred așa de lungă, încât tipărită separat ar forma un volum destul de considerabil. Tocmai

de asta însă îmi vine să vă și întreb, dacă nu s'ar putea tipări și separat, ca să se poată lăţi mai tare; se 'nțelege, dacă tipărirea separată nu-i unită cu cheltueli mari.

Venind la cuprinsul scrierii însă-și, poate că vă va surprinde modul de cugetare din întroducere. Și mie mi s'a părut, că sistema creată de Slavici e cam forțată, și că omenirea nu e tocmai un organism așa de perfect, precum susține el; deși nu se poate nega causalitatea în istorie. In privința asta cred însă că disputele nu folosesc nimica ,mai ales dacă se 'ntâmplă, ca *toată* scrierea să fie turnată în calupul unui sistem, ast-fel încât negând calupul se neagă ordinea internă a scrierii însă-și. Când am citit eu întroducerea, mi-am adus aminte de omul lui Pascal [44]. „La suite des hommes — zice el — pourrait être considérée dans tous les temps et dans tous les lieux, comme *un seul* homme qui apprendrait toujours" [45]. Intr'adevăr nu se poate ca cine-va să caracteriseze mai bine și'n mai puține cuvinte: continuitatea în timp. Slavici desvoltă idea asta și face din ea un sistem.

Imi mai rămâne încă o îndoeală: dacă veți primi părțile, înainte de-a avea o privire în întreg. V'aș fi trimis originalul, însă parte limba, ce trebue coresă la tot pasul, parte înfățișarea exterioară a manuscriptului original mă silește să-l copiez eu și să vi-l trimit parte cu parte. In cas de voiți a citi manuscriptul întreg înainte de-a tipări ce-va din el, atunci îmi scrieți să vi-l trimit; înțelegându-se că atuncea v'ați însărcina d-voastră cu corectura lui. Calea aleasă de mine o cred prin aceea preferabilă, pentru-că, ori-unde s'ar ivi neînțelegeri asupra sensului, îl am pe autor aici, și-l pun sau să-mi explice pasagiile îndoioase sau să prelucreze textul mai limpede. Introducerea a fost prelucrată de trei ori după o-l-altă. Am fost odată la d. Carp [46]. Impresiunea ce dumnealui a făcut-o asupra mea a fost foarte plăcută, deși după prima vedere n'am putut să-mi formez o opiniune definitivă asupra d-sale. Atâta e sigur: că raționează foarte original. O a doa oară nu l-am găsit acasă și fiind-că a plecat după aceea la Berlin, am rămas pe deplin în nesigur, dacă și când se va mai întoarce prin Viena. „Naturile catilinare" de-or fi gata când-va, nu vor putea fi o imitaţiune a opului lui Spielhagen [47], din simpla causă, pentru-că eu nu cunosc „Problematische Naturen" decât după nume, și chiar acest titlu l-am auzit pentru prima oară de la d-voa-

stră când mi-o recomandaţi în anul trecut, ca s'o citesc. Apoi romanul [48] meu am început a-l scrie parte după impresiuni nemijlocite din anul 1868, pe când eram în Bucureşti, parte după un episod, ce mi l-a povestit un student din Transilvania.

Eu nu vă trimit acuma decât nişte nimicuri neînsemnate, căci pentru de-a corige şi a da o formă mai omenească unor operate mai întinse îmi trebue şi timp şi dispoziţiune. Dacă cele ce v'alătur de la mine, ar fi rele, nu vă jenaţi de fel şi aruncaţi-le 'n foc. Afară de asta însă am să vă fac o confesiune — confesiunea unei crime ce am comis-o acum doi ani. Fără cea mai mică teamă de procurori şi de judecători de instrucţiune, în ciuda organelor sigurităţii publice, am compus un tablou dramatic, a cărui figură principală e: — Andrei Murăşanu [49]. Vi l'aş trimite ,însă mă tem că atunci justiţia va pune mâna pe mine şi... Ba zeu; dacă titlul nu vă răpeşte a priori gustul de a arunca o privire în acest tablou, apoi vi l'oiu trimite c'o ocasiune viitoare, de veţi crede că obiectul său nu-l exclude dinainte de la critică şi publicare [50]. Dacă n'ar fi să fie, atunci va sta unde-a mai stat şi pân'acuma — în fundul lăzii mele.

Slavici îşi propusese să vă scrie, dacă nu v'a şi scris. Se poate cum-că articolii lui să producă în maghiarofagele noastre organe de publicitate un deosebit gust de reproducţiune, se poate chiar, ca unele din ele, de care cerul ar fi făcut bine să ne scutească, să facă capital politic din acele studii. De aceea vă pun întrebarea: n'ar fi oare bine să opriţi reproducerea ?

Autorul s'ar învoi pe deplin la aceasta. Cât despre versurile ce vi le trimit — de se vor primi spre publicare — mi-ar plăcea dac'ar eşi câte-şi trele piesele într'un singur număr [51].

Studiile le voiu copia încet-încet şi vi le voiu trimite succesiv.

Sfârşesc pentru astă-dată, rămâind ca totdeauna al d-voastră

devotat

M. EMINESCU.

VI [52]

DOMNULE NEGRUZZI,

In oraş circulează sgomotul, că ministerul [53] ar ,fi căzut. Acest sgomot ne neliniştește atât pe mine cât şi pe Bodnărescu [54]... Dacă

ştiţi ce-va positiv, vă rog să ne spuneţi şi noă cât şi despre vre-o nouă combinaţie, de care s'ar fi vorbind.

Pompiliu ş'a pregătit geamantanele şi vrea să fugă la Magyarorszag [55]. Panu se primblă cu nelinişte prin Copou, deşi omătul e pân'la brâu — Lambrior şede tăcut în cafenea la Max, şi pe câţi intră în cafenea îi întreabă ce s'aude.

Al d-voastră
M. EMINESCU.

VII [56]

Bucureşti 18 Martie.

IUBITE JACQUES,

Eartă-mă că nu ţi-am răspuns imediat şi crede că şi regalitatea e un lucru ce-l ia pe dinainte pe-un biet gazetar încât nu găseşte un minut liber spre a răspunde la scrisori primite [57].

Scrisoarea a IV-a [58] o are Maiorescu şi va aduce-o cu sine la Iaşi. Dacă treceai atunci seara pe la club, ţi-o dădeam, căci era pusă deja în plic. Dar a mai intervenit o Joi, am mai trebuit s'o citesc în Junimea locală şi aşa a rămas în mânile lui Maiorescu.

Salutări multe de la al tău
EMINESCU.

N. B. Salutări la caracuda [59] de toată mâna.

VIII [60]

Mânăstirea Neamţului, Ianuarie 1887.

IUBITE AMICE,

Iţi trimit deodată cu aceasta mai multe versuri [61], cărora, de ţi se par acceptabile, le vei face loc în „Convorbiri". Indealmintrelea mă aflu bine şi sănătos în mijlocul acestor munţi şi-ţi doresc asemenea.

Multe salutări d-lor Maiorescu, Teodor Rosetti, Mandrea, Nica, și sărutări de mână d-nelor Maiorescu și Kremnitz, precum și d-șoarei Livia.

Cu tot respectul al d-tale

credincios amic
M. EMINESCU.

Izvoare: Biblioteca Academiei Române, Secția Manuscriselor: Autografe românești dăruite de *Iacob C. Negruzzi*.

N O T E

I

[1] și [2] „In Germania totul a degenerat în proză și versuri.

„Ah, și ce departe de noi este trecutul de aur!

In autograf, textul german este scris cu caractere gotice. Cât de bine stăpânea Eminescu, limba germană, se poate deduce și din scrisul său gotic, curent, fără nici o ezitare, într'o impecabilă calegrafie.

Versurile citate de Eminescu în fruntea acestei scrisori sunt — precum ne mărturisește chiar poetul — dintr'o poezie a lui *Fr. Schiller*, care poartă titlul *„Jeremiade"*. Poezia germană are 20 de versuri de câte 16 silabe și cuprinde următoarea idee: atât proza cât și poezia sunt în Germania în plină decadență, iar vremurile de aur sunt departe acum de noi. Filosofii ne strică limba, iar poeții logica, și nu mai poți străbate prin viață cu mintea omenească. Virtutea e gonită din estetică, de acolo unde aparține, oaspe nedorit, este gonit în politică. Incotro mergem? Dacă ne păstrăm naturalețea, atunci ni se reproșează platitudine, iar jena înseamnă chiar absurditate. Frumoasă naivitate a *fetelor din Lipsca*, vino iar, vino înapoi sinceritate sglobie. Vino iar comedie, patriarhala vizită săptămânală; și tu *Siegmund*, dulce amant, și tu *Mascarill*, servitor glumeț! Tragedii sărate, pline de ace epigramatice, și tu pas de minuet din împrumutatul nostru coturn! Roman filosofic, păpușă, care stai liniștită când firea se răsvrătește împotriva croitorului! Bătrâna noastră proză, care spui totul cinstit și pe față, ce gândești și ce-ai gândit, și ce și-a gândit și cetitorul, vino iar înapoi!

In Germania totul a decăzut în proză și versuri. Ah, și ce departe de noi este trecutul de aur!

Acesta ar fi cuprinsul poeziei lui Schiller. Cetind-o, fugitiv, fără nici o interpretare, s'ar părea o elegie retorică, fără prea mare valoare poetică. In realitate însă poezia lui Schiller prinde și caracterizează o epocă literară trecută în contrast cu cea a timpului său, și aproape fiecare vers se referă la scriitorii trecutului și la opera lor.

Inainte de toate titlul *Jeremiade* — după „tânguirile" atribuite greșit profetului Ieremia — înseamnă tot atât cât plângerea căderii (la origine a Ierusalimului) — elegie, apoi în înțeles modern un cântec de durere și jeluire, sau și resignare amară în contrastul dintre ieri și astăzi, aducerea aminte cu jale a vremurilor fericite de altă

dată, de tinereţea pierdută, gânduri şi sentimente pe cari ni le trezeşte splendoarea trecutului faţă de nimicnicia prezentului. Evocarea vremurilor apuse şi dorinţa aprinsă ca ele să reînvie şi să reia locul celor meschine, pline de nimicnicie, cari le trăim noi. În această preamărire a măreţiei şi patriarhalismului ticnit al trecutului faţă de prezentul josnic, desgustător, găsim evident nota extaziat romantică.

Elegia lui *Schiller* ironizează pe unii scriitori ca *Fr. Nicolai*, cari se exaltau în admiraţia lor faţă de trecut şi nu se puteau adapta spiritului nou.

Punctul de plecare al lui *Eminescu* în *Epigonii* îl formează *antiteza ideologică a elegiei lui Schiller.*

In vreme ce poetul german parodiază, când exclamă: „In Germania totul a degenerat în proză şi versuri. Ah, şi ce departe de noi este trecutul de aur!", Eminescu este plin de admiraţie sinceră, când priveşte „zilele de aur a scripturilor române". Asemănarea între *Jeremiada lui Schiller* şi *Epigonii* lui *Eminescu* constă numai în exemplificări referitoare la trecutul literar evocate însă în contrast unul faţă de altul, după cum s'a spus mai sus.

[3] In *Convorbiri literare* 15 August 1870, IV, p. 185.

[4] „Cópii de pe natură".

[5] Răspunsul redacţiei: „*D-lui V. Dem.* Bucureşti. — Propunerea foaei respinsă. Poesiile respinse. Pentru ce nu urmaţi cu publicarea în foile unde aţi început? Dacă aţi urma însă consiliul nostru nu le publicaţi nici decum, ci folosindu-vă de etatea Dv., puneţi-vă serios pe studiu, pentru a desvăli talentul ce natura pare a vă fi dat", în *Conv. Lit.* 1870, III, pg. 416.

Eminescu l'a cunoscut pe Vasile Dimitrescu în cercul literar „Orientul" care s'a înfiinţat în Bucureşti la 1 Apr. 1869, subt conducerea lui *Gr. H. Grandea.* Aci V. D. figurează între conferenţiari. A publicat versuri în „Albina Pindului". (Cfr. G. Bogdan-Duică: *Eminescu în societatea „Orientul"* în *„Mihai Eminescu"* II, 1931, pg. 116—120.

[6] Weltschmerz = pesimism.

[7], [8], [9] *N. Schelitti* şi *Matilda Cugler-Poni*, poeţi junimişti, în opera cărora se simte nota melancolico-pesimistă, ca şi în opera lui N. Nicoleanu, căruia soc. Junimea îi tipărise primul volum de versuri cu iniţialele *N. N.* (Iaşi 1865) şi ed. II prefaţată chiar de I. C. Negruzzi (Bibl. Şaraga nr. 2, Iaşi).

[10] Redacţia nu i-a făcut nici o modificare.

[11] In *Conv. Lit.* 1870, IV, pg. 52 (1 Aprilie) se răspunde: „D-lui Y. Z. Pre bine. Se va publica cât mai curând", probabil tot lui *Eminescu*, referitor la altă poezie, iar la 15 Iunie pg. 136; „Y. Z. Meritul poetic e incontestabil, chiar când nu ne-am uni cu totul în idei. Mulţămiri sincere".

II

[12] Războiul franco-german dela 1870.

[13] „*Columna lui Traian*", revista lui *B. P. Haşdeu*, care apăruse chiar în acel an (2 Martie).

[14] „*die wälschen Mordbrenner* = în ms. s'ar părea că e „wülschen"; wälsch = welsch = fremländisch = străin, venetic; *vrb.* a vorbi o limbă străină şi în general a vorbi fără înţeles, confus. Apoi cuvântul s'a transmis as. Celţilor romanisaţi şi mai cu seamă asupra popoarelor romanice: de aceea azi tot atât cât francez, italian, valah;

aci die wälschen Mordbrenner = incendiatorii asasini francezi. Francezii sunt acuzaţi de către Germani că ar fi provocat războiul (1870), pentru a prăda, ucide şi incendia.

[15] *„Blätter für litterarische Unterhaltung"* — „Pagini pentru distracţii literare".

[16] „Germanii din Austria" — „Botezul de sânge al Uniunii germanilor dela nord" — „Inainte spre Franţa!" „Inainte! Sonete în armură" — „Războiul Germaniei".

[17] Cap de lemn.

[18] *„Făt-Frumos din lacrimă"* apărut în *Conv. Lit.* 1870, IV, pg. 277—286 şi 298—303.

[19] *I. Slavici*: „Studii asupra Maghiarilor" în *Conv. Lit.* 1871, V, pg. 153 şi urm.

[20] *A. D. Xenopol* publicase până la această dată următoarele studii istorice în *Conv. Lit.* *„Cultura naţională"* (II, pg. 159 şi urm.), *„Istoriile civilizaţiunii"* (II, pg. 105 şi urm.) şi *„Studii asupra stării noastre actuale"* (IV pg. 1 şi urm.).

[21] „Făt-Frumos din lacrimă".

[22] şi [23] Articolul lui *Eminescu* iscălit numai cu iniţiala *E.* a apărut sub titlul: *Notiţă asupra proiectatei întruniri la mormântul lui Ştefan cel Bun la Putna"* în *Conv. Lit.* 1870, IV, pg. 233/4.

[24] E numai o formulă convenţională de politeţe, deoarece scrisoarea lui Eminescu este extrem de îngrijită şi frumoasă, fără nici o ştersătură.

III

[25] Scrisoarea aceasta a fost publicată de *I. N.* în *Conv. Lit.* 1892, XXV, pg. 903—906, cu omisiuni şi erori de text.

[26] *Familia,* foae enciclopedică şi beletristică cu ilustraţiuni. Pesta apoi Oradea-Mare. 5 Iunie 1865 — 31 Dec. 1906. Redactor *Iosif Vulcan.*

[27] Iosif Vulcan.

[28] *I. Slavici*: „Fata de birău", comedie în două acte, în *Conv. Lit.* 1871, V, 1 Martie, pg. 1—12 şi 17—29.

[29] *I. Slavici*: *„Studii asupra Maghiarilor"* V, 1871, pg. 153 şi urm.; *„Zâna Zorilor"*, poveste, VI, 1872, pg. 91—115; dramă în sens de teatru: *„Toane sau Vorbă de clacă"*, comedie în 3 acte, VIII, 1875 pg. 417—432, — în *Conv. Lit.*

[30] *Ioan Pop-Florentin* (* în Poptelei Transilvania la 8 Aug. 1843), profesor de liceu în Regatul liber, nuvelist, ziarist, folklorist. In 1868 era membru la „Junimea", iar mai târziu în desacord cu societatea, polemizează cu unii dintre membrii ei (Creangă, Eminescu, etc.). La 1931, *Asociaţia Publiciştilor Români* i-a sărbătorit, într'o duioasă atmosferă, aniversarea naşterii, iar „adversarul" de altă dată, Iacob C. Negruzzi a emoţionat auditorul prin evocări frumoase şi preţioase din trecutul nostru literar care era şi al sărbătoritului.

[31] *Mihaiu Vereanu,* roman, Iaşi 1873.

[32] Romanul lui Eminescu *„Geniu Pustiu"*, pe care intenţiona să-l intituleze *„Naturi catilinare"*, apărut ca operă postumă, a fost pus de către *I. Negruzzi* în legătură cu romanul lui *Friedrich Spielhagen*: „Problematische Naturen". Din afirmaţia lui Eminescu însă rezultă că el n'a cunoscut romanul german; în schimb, *G. Bogdan-Duică* găseşte asemănări între *„Geniu Pustiu"* şi romanul lui *Karl Ferdinand Gutzkow*

(* 17 Martie 1811 — 16 Dec. 1878) *„Die Ritter vom Geiste"*, unde se descrie epoca reacționară postpatruzecișioptistă. Cfr.: *G. Bogdan-Duică:* „Eminescu, Eliade, Gutzkow" în *Conv. Lit.* 1904, XXXVII, pg. 167—174.

[33] *Lehăescu*, personagiu din poema satirică a lui I. C. N. *„Electorale"*, publ. în *Conv. Lit.* 1871, IV, pg. 389—392.

[34] *„Mureșianu"* ?

[35] Poetul *Dimitrie Bolintineanu* a publicat între 1865—1871 o serie de drame istorice, în care prinde figurile domnitorilor: Mihaiu Viteazu, Ștefan Vodă „cel berbant", Alexandru Lăpușneanu, George Ștefan ș. a.

IV

[36] *Iacob Negruzzi:* „Pe malul mării" în *Conv. Lit.* 1870, IV, pg. 201 și urm.

[37] Cfr. nota 28 și nota lui *Iacob Negruzzi* în *Conv. Lit.* 1899, XXXIII, pg. 2—4, unde se publică scrisoarea lui Em. către I. N.

[38] „Mortua est". — Cfr. nota *Iacob Negruzzi* în *Conv. Lit.* 1899, XXXIII, pg. 3.

[39] și [40] *Iacob Negruzzi* adnotează acest loc din scrisoare cu următoarele cuvinte: „Așa a și rămas" (Conv. Lit. 1899, XXXIII, pg. 3). Credem însă că poate fi vorba de una dintre fragmentarele sale drame istorice găsite mai târziu printre manuscrisele poetului: „Bogdan Dragoș", „Mira", „Mureșianu", „Alexandru Lăpușneanu" sau „Alexandru-Vodă" [cel Bun].

[41] Cfr. nota 19.

V

[42] Scrisoarea de față a fost publicată în *Conv. Lit.* 1899, XXXIII, pg. 4—8, iar Iacob C. Negruzzi o însoțește cu următoarea notă: „Directorul *„Conv. lit."* făcând cunoștință cu dd. I. Slavici și M. Eminescu la Viena în anul 1870, sfătui pe d. Slavici, în urma multor conversații ce avusese toți trei împreună, mai ales asupra deosebirilor de caracter dintre Români și Maghiari, să facă asupra acestui subiect un studiu care s'ar publica în revista de la Iași. Acest studiu a fost făcut și publicat în 14 numere din vol. V *„Conv. literare"* 1871—1872".

[43] *I. Slavici:* „Noi și Maghiarii" în *Conv. Lit.* 1873, VII, pg. 216 și urm. este un articol de concluzii la „Studii asupra Maghiarilor".

[44] *Blaise Pascal* (* 1623 — † 1662) în opera sa filosofică *„Pensées"*.

[45] „Șirul oamenilor poate fi considerat în toate timpurile și în toate locurile, ca un singur om care învață necontenit".

[46] *P. P. Carp* era în acel timp consulul României la Viena.

[47] Friedrich Spielhagen (* 1829 — † 1911), romancier, devenit celebru chiar prin primul său roman „Problematische Naturen" (1860) continuat cu romanul „Durch Nacht zum Licht" (1861). Urmează apoi: „Die von Hohenstein" (1864), „Im Reih und Glied" (1866), „Hammer und Amboss" (1869), „Sturmflut" (1876). Romanele sale răspundeau spiritului timpului: conflicte între clasele sociale, lupte în Parlament și pe câmpul de războiu. De aci și explicația marei sale popularități. Distractiv și inte-

resant pentru epoca sa, la sfârşitul vieţii era aproape uitat, iar astăzi poate fi doar instructiv. Afară de probleme sociale, în romanele sale se întâlnesc chestiuni de psihologie, de curente literare ş. a. Chiar în „Naturi Problematice" se vorbeşte de simbolul romanticilor germani *„Floarea Albastră"*. Astfel încă de pe atunci se trăda teoreticianul de mai târziu, care a scris: *„Despre teoria şi tehnica romanului"* (1883).

[48] Cfr. nota 32.

[49] Din tabloul dramatic „Mureşianu" s'a păstrat un mic fragment, în manuscriptele dela Acad. Rom. (nr. 2253 f. 74—80) şi a fost publicat în *Operele Complete* ale lui *Eminescu*, editate de *A. C. Cuza*, Iaşi, 1914, pg. 311—312.

[50] „Tabloul dramatic de care vorbeşte Eminescu, nu s'a trimis nici odată directorului Conv. Literare" — afirmă *Iacob Negruzzi* în *Conv. Lit.* 1899, XXXIII, pg. 7.

[51] Iacob Negruzzi adnotează: „Deşi Eminescu anunţase trimiterea a 3 poesii, în plic se găseau numai doă: *„Inger de pază"* şi *„Noaptea"*. Amândouă au fost publicate în *„Conv. lit."* vol. V, pg. 131" — în *Conv. Lit.* 1899, XXXIII, pg. 8.

VI

[52] „Scrisoarea e din anul 1876. Toate persoanele de care Eminescu vorbeşte în glumă în scrisoarea aceasta au şi fost prigonite de guvernul liberal". — Cfr. *Iacob C. Negruzzi* în *Conv. Lit.* 1899, XXXIII, pg. 8.

[53] La 31 Martie 1876 demisionează Cabinetul partidului conservator de subt preşidenţia lui *Lascar Catargiu* iar la 4 Aprilie noul guvern liberal este format de către generalul *I. Em. Florescu*. De unde putem deduce că scrisoarea lui Eminescu poate fi din zilele 31 Martie — 1 April 1876.

[54] Samson Bodnărescu.

[55] Ironic, întru cât Miron Pompiliu fiind originar din Transilvania şi în neregulă cu situaţia militară, nu se putea înapoia acasă.

VII

[56] Scrisoarea n'are dată. *Iacob Negruzzi* o datează 1881. (Conv. Lit. 1899, XXXIII, pg. 9).

[57] Eminescu a fost redactor la timpul între anii 1877—1883.

[58] *Scrisoarea a IV-a* în *Conv. Lit.* 1881, XV, pg. 206—208.

[59] Cfr. pg. 156 nota 36 din volumul de faţă.

VIII

[60] „După înbolnăvirea sa, Eminescu a petrecut cât-va timp la mănăstirea Neamţului, unde se găseşte cunoscutul institut de alienaţi. Eminescu avea săptămâni întregi de deplină luciditate. Aşa se explică cum a putut scrie câte-va poesii frumoase în acea epocă". — *Iacob C. Negruzzi* în *Conv. Lit.* 1899, XXXIII pg. 10.

[61] Poezia „De ce nu-mi vii" în *Conv. Lit.* 1887, XX, pg. 977—978.

Veronica Micle cătră Iacob C. Negruzzi

Scrisori din anii 1875—1888

I

16 Noembrie 1875 Iassy.

ONORABILE DOMN REDACTOR,

Ertaţi-mi Vă rog îndrăzneala care o iau, aceea de a supune savantei Domniei-Voastre aprecieri, câteva din micile mele încercări poetice.

In cazul, dacă le veţi găsi prea slabe pentru a puteà fi publicate în jurnalul „Convorbiri Literare", pe care aveţi onoare al redactà, cu respect vă rog, a mi le înapoi [1].

Primiţi Vă rog Domnule Redactor, cu această ocasiune asigurarea prea destinsei mele consideraţii.

VERONICA MICLE.

D-sale D-lui Redactor al jurnalului „Convorbiri Literare".

II

STIMABILE DOMN,

Fiind zilele trecute în Botoşani, am văzut pe Eminescu [2], care mi-a spus cu multă părere de rău că nu primeşte „Convorbirile".

Vă rog, fiţi bun şi dispuneţi să i se trimită.

Cu distinsă stimă şi consideraţie.

VERONICA MICLE.

17 April 1888.

III

STIMABILUL MEU DOMN,

Aflu în acest moment că comisiunea de petiţiuni a însărcinat pe D-l Pantazi Ghika [3] cu facerea raportului, că acel raport s'a făcut şi că prin el se însărcinează guvernul cu facerea unui proiect de lege.

Cunoscând toată stăruinţa şi buna voinţa ce puneţi în sprijinirea causei mele, Vă rog Domnul meu, fiţi buni, la facerea proiectului şi mai cu seamă la votarea lui să nu mă uitaţi. Scriu acum şi D-lui Pantazi Ghika; cred, că nu fac rău. Pe lângă interese şi puţină literatură, — am trimis sâmbătă la *junime* două poesii, care au fost primite; eu cred că aceste două sunt cele mai bune din câte am făcut.

Rugându-vă încă odată să nu mă uitaţi, rămân cu distinsă stimă şi consideraţie.

VERONICA MICLE.

Vă mai rog, Stimabilul meu Domn, a nu lua în nume de rău, dacă abuzând de bunătatea D-voastre îmi iau libertatea a vă ruga să cercetaţi la Ministerul Instrucţiunei — care sunt, sau pot fii cauzele, pentru care nu mi s'a eliberat încă mandatul pentru cărţile cumpărate de O. Minister?

Pentru toate vă mulţumesc de mii de ori, şi vă rog să mă iertaţi dacă vă importunez.

VERONICA.

ALBĂSTRELE [4]

Printre galbinele spice albăstrele mândre cresc,
Şi'n a dimineţei farmec soarele cu drag privesc,
Fermecaţi de-a lor privire şi cuprinşi de un tainic dor,
Mii de fluturi pe câmpie s'au lăsat din a lor sbor.

* * *

Prin frunzişul des şi verde se aud frumoase cânturi
Fluturaşii stau ş'ascultă legănaţi de blânde vânturi,

Lângă flori o zi de vară o petrec în desfătări;
Ş'a lor dragoste de-o clipă ei le-o spun prin sărutări !

* * *

Insă iată, noaptea vine cu a ei ceasuri de tăcere ;
Fluturaşii cu-a lor jocuri s'au tot dus ca ş'o părere,
Păsărele nu mai cântă, şi frumoasele — albăstrele,
După-o zi de fericire, rămân iarăş singurele !

VERONICA MICLE

GALATHEA.... [5]

Da, tu eşti ca peatra sură
Ce o calci sub pasul tău,
Fără suflet şi căldură,
Fără nici un Dumnezeu.

* * *

Galathea în picioare....
Dar şi de te-ar pălmui,
Cred, că tu n'ai fi în stare
Nici atunci a te 'ncălzi.

* * *

Prea frumoasă eşti.... de-aceea
Tu n'ai simţuri omeneşti, —
Unde-i, unde-i Galathea
Să te 'nveţe să simţeşti...! ?

VERONICA MICLE.

24 Ianuarie 1887, Bucureşti.

Izvoare: Biblioteca Academiei Române, Secţia Manuscriselor: Autografe româneşti dăruite de *Iacob C. Negruzzi*.

N O T E

I

[1] Chiar în numărul dela 1 Decembrie 1875 apar primele poezii, trimise de Veronica Micle la 16 Noembrie acelaş an: „Fugi îţi zic...", „In zadar privesc" şi „Drag mi-ai fost". (Cfr. *Conv. lit.* 1875, IX, p. 367).

II

[2] Este interesant de relevat acest amănunt biografic despre M. Eminescu. In Aprilie 1888 el era în Botoşani şi se interesa de *Convorbirile Literare*.

III

[3] *Pantazi Ghica*. Om politic, ziarist şi autor dramatic. Fratele mai mic al lui Ion Ghica. A murit în anul 1882. Deci scrisoarea de faţă, care nu are dată, trebue să fie anterioară anului 1882.

[4] şi [5] Poeziile: „Albăstrele" şi „Galathea" sunt inedite. De aceia le publicăm aici. — ... „Am aici trei poezii ale ei [Veronica Micle], din care două: *Albăstrele* şi *Galatea* sunt inedite. Nu-mi dau seamă din ce cauză ele n'au fost publicate în volumul tipărit la 1887". (Cfr. Iacob C. Negruzzi, Autografe române. Buc. 1923, p. 14).

Alexandru Vlahuţă către Iacob C. Negruzzi

Scrisori din anii 1881—1885

I

Târgoviştea 25 Ianuar 1881
Aceste-l privesc pe Redactor !

STIMABILE DOMNULE REDACTOR

Abià ieri putui citi scrisoarea D-voastră din 28 Decembre. Am lipsit din Târgoviştea aproape o lună şi jumătate.

Respect foarte mult şi vă sunt recunoscător pentru observaţiile ce îmi faceţi relativ la poesiele ce v'am trămis în urmă.

Am cerut fetiţei apă, e lipsită nu numai de inspiraţie dar şi de originalitate: D-na Dora d'Istria într'un studiu pre interesant: *Les Chants populaires de la Grèce (Revue des deux mondes* T. 70 din 1 Aug. 1867) apropos de Nereide citează un cântec din Creta.

„Une belle Néréide — en habit blanc — me rencontra dans un sentier... *Et je lui demandais de l'eau.* De l'eau elle ne m'en donna pas, — et dans sa bonté — *elle me donna les levres* [1], etc.... *Braţe de schijă* — vă mărturisesc că'mi plăcea mult la început, mai ales că şi D-l Beldiceanu, pe care în tot d'a-una l'am admirat şi — care e atât de norocos în alcătuirea figurelor de cuvinte, — leagă aceste două noţiuni (braţ şi schijă) în frumosul D-sale poem *Vornicul Groza* [2]. Indreptarea ce fac e cam slabă — dar în sfârşi etc.:

Păcătuit'a omul în vremuri fericite,
Când nu-i lipsia nimică, nici hrănă, nici odihnă,
Când n'avea a se teme de zile amărite...
etc., etc... [3].

Dacă câte o dată aţi ave timp să răsfoiţi şi caietul... ori nu.

Aţi făcut destul pentru mine şi nu's vrednic să vă mulţumesc. Mi-aţi deşteptat gustul de a scrie, şi ce e mai mult, m'aţi învăţat a'mi cântări fie care vorbă — vă voiu fi pururea recunoscător.

Cu adânc respect
VLAHUŢIA

II

Târgoviştea, Fevruar 12, 1881.

STIMABILE DOMNULE REDACTOR,

De găsiţi cevà bun în aceste versuri, daţi'mi voia să le închin D-voastră spre semn de adânc respect şi vie recunoştinţă ce vă păstrez. De nu veţi respinge-o în totul, voiu îndreptà, fără întârziere, greşelele ce mi se vor arăta.

Cu deosebit respect
VLAHUŢIA

LUTUL GÂNDITOR [4]

D-lui I. Negruzzi

Lut însufleţit de raza vecinicei Dumnezeiri,
Aluat în care cerul, cu pământu'i plămădit, —
Tainică verigă, care leagă cele două firi:
Vecinicia de-o clipire, — infinitul de finit.

Verme tăvălit în tină, care muşti din cer cu dinţii,
Urieş semeţ pe care o suflare te doboară!
Tu a cărui mână scurmă măruntaele ştiinţei,
Şi a cărui cugetare iè nimicul drept comoară;

In zadar te 'ncerci a rupe pânza care te desparte
De enigma nepătrunsă: *ce a fost? — şi ce va fi?* —
Cartea facerei e noapte; — eară cea-l-altă carte;
Nu e scrisă,... sau de'i scrisă, — nu ţi-e dat a o citi! —

Ai în faţă şi la spate două semne de 'ntrebare, —
Tu, sărmane-ţi trudeşti mintea ca să afli vr'un răspuns...
Dai cu sfredelul în aer, — caţi un strop perdut în mare,
Cerci zadarnică cercare în noianul nepătruns.

. . . .

Şi când mintea ta, sdrobită de nebuna'i alergare,
Abià poate să mai ieasă din a vremei adâncime,
Şi când vezi că Ziditorul n'a lasat un drum pe care
Să se urce micul verme pân' la a lui înnălțime.

Tu turbezi nesocotite! şi în oarba ta mânie
Strigi: O nu ! — Dumnezeirea nu e decât o părere,
O nălucă născocită de-a norodului prostie !
Creatorul e natura, — ea e singura putere.

. . . .
. . . .
. . . .
. . . .

Vreme, Chaos, ceruri — rideţi. — Microscopica furnică
Spânzurată de-o lunetă, vă pătrunde, vă striveşte.
Ea măsoară infinitul, — întunerecul despică. —
Inaintea creaturei — Creator te umileşte !

A. V.

III

STIMABILE DOMNULE REDACTOR,

Permite'ţi tânărului D-vs. şcolar ca, după un an aproape de tăcere, să vină earăşi cu slabele lui prinoase şi să abuzeze earăşi de răbdarea şi bunătatea D-vs.

Intre bucăţele ce vă trămit e una „Scrisoare unui bătrân" [5] care nu pare a fi de cât ţipătul unei uri personale, şi ca atare nevrednică de a figurà în bătrâna şi serioasa D-vs. revistă.

In realitate însă nu e așà. Poate că am tras puţin cu coada ochiului pe de lături, însă simburele concepţiei mele, vă mărturisesc cu sinceritate, a fost cu totul abstract, obiectiv, străin de patimele înguste ale zilei.

Am vrut să fac o poesie în sensul acesta, ear nu să insult; — și lucrarea a eșit astfel, pentrucă am năzuit la reliefuri, — am căutat să stabilesc o antitesă între ceace trebui şi ceace văd, între adeverata și venerabila icoană a bătrâneței și între ruginiţii (nu ruginitul) de cari zilnic ne lovim. Ori cum — dacă unele versuri *numai*, ar impedecà publicarea, le puteţi tăià.

De altmintrilea nu greu vă va fi să cunoaşteţi cât de mult 'mi place și mă silesc să fac în mic, ceeace face în mare D-l Eminescu, a cărui tăetură genială în versuri, nu o pot înde-ajuns admira. 'Mi va slujì de model acest mare maestru, care și cunoaște atât de bine limba, şi care 'și mlădie atât de artistic gândirea.

Iertaţi-mă, vă rog, de momentele prețioase ce vă răpesc.

Al D-vs. devotat și pururea recunoscător.

A. VLAHUȚĂ

Târgoviştea 6 Mai 1882.

IV

Dobrovăț 7 Iuliu 1885.

STIMABILE DOMNULE NEGRUZZI,

Imi pare rău că nu voiu puté decât foarte rar să vă mai trimet căte-ceva. — Nici o dată nu voiu înceta de a prețui revista D-voastră. Cu ea mi-am făcut, în mare parte, puţina mea educație literară. Ș'aș fi un ingrat, dac'aș uita simpatica încurajare, ce mi-ați dat'o, într'un timp, în care meritam și mai puţin de cât astăzi, prețioasa D-voastră atenție. Aș fi foarte fericit să-mi dau tot ce am mai bun „Convorbirilor Literare". Dar fiindcă nevoile mă târăsc aiurea, mă voiu mulţămi numai din când în când cu cinstea de a'mi vedé încercările publicate într'o revistă, care, ori ce s'ar face și s'ar zice de cei mititei, își va păstra, sunt sigur, şi de aci înainte rangul de cea mai bună și mai serioasă revistă literară la noi.

Vă trimăt aci două încercări. Nu știu de le veți găsi de publicat. Din cea de-a doua, mai ales, trebuesc multe versuri scoase și câteva refăcute : arare-ori s'a văzut o idee mai simplă, îmbrobodită în atâtea frase, — dar ce să'i fac ?...

Mi'i greu să mai reviu.

Cu deosebită stimă
A. VLAHUȚĂ

P. S. Stau la țară până 'n Septembre. Dacă cum-va ați avé buna intenție de a'mi răspunde câte-va linii, adresați-mi-le la „Dobrovăț (Județul Vaslui)".

A. V.

Izvoare : Biblioteca Academiei Române. Secția Manuscriselor : Autografe românești dăruite de *Iacob C. Negruzzi.*

N O T E

I

[1] „O frumoasă Nereidă — îmbrăcată în alb — mă întâlni pe o potecă"... „*Și eu îi cerui apă.* Apă ea nu-mi dădu, — și în bunătatea ei — îmi dădu buzele sale" etc.....

[2] *N. Beldiceanu* „Vornicul Groza. Poem istoric". în *Convorbiri Literare,* 1880. XIV, pp. 171—176.

[3] Citat din poezia „*Păcatul*" de *A. Vlahuță,* publicată în *Conv. Lit.* 1881, XV, pg. 40.

II

[4] Poezia „*Lutul gânditor*" nu a fost publicată în *Conv. Lit.*

III

[5] Publicată sub titlul : „*Scrisoare către un bătrân*" în *Convorbiri Literare* 1883, XVII pp. 32—33, iscălită numai cu inițialele *A. V.*

Anton Naum cătră Iacob C. Negruzzi

Scrisori din anii 1881—1915

I

1881, Iaşi, Noembre 22.

MULT IUBITE IACOB,

Fiindcă n'am ştiut ziua în care te-ai pornit la Bucureşti ca să-ţi vorbesc în chestiunea mea dela şcoala militară, chestiune pe care o cunoşti, îţi scriu două cuvinte amintitoare celor vorbite la Iaşi mai de mult.

Quintescu [1] care să întoarce marţi acolo, te va pune în curent cum stă lucrul la Ministerul de războiu. In urma intrigilor josnice şi mizerabile ce au urmat cu ocaziunea recomandărei mele, ţin foarte mult să fiu numit după recomandarea comisiunei şi nu altfel. Concurs nu este publicat; aceasta o ştiu pozitif: este numai o rezoluţie scrisă undeva, că să va publica — fără termen însă — şi s'a cerut la consiliul permanent al Instrucţiunei publice, o programă de concurs. Raleti a fost numit numai după raportul şi cererea directorului Şcoalei.

Fă cum îi crede mai bine. Berendeiu [2] mă cunoaşte din Paris [3] şi cred că are o bună ideie de mine. Ar fi nedrept lucru după aproape doi ani de când ţiu catedra cu atâtea sacrificii, (anul acesta mi s'a dat două oare mai mult pe săptămână, fără sporire de salar) să să deie altora, seau să fiu supus la vrâsta mea la un concurs supărăcios şi nefolositor pentru şcoală, care ar da încă odată prilej la intrigi stupide, ca cele ce s'au petrecut astăvară cu ocaziunea alegerilor. Crezi că este bine să scriu şi lui Carp? Mult m'aş bucura dacă mi-ai scrie doue cuvinte seau de-adreptul dacă poţi seau prin Quintescu.

Asară la „Junimea" s'a cetit poezii de-a D-nei Micle [4]: vecinic amor și vecinic amor. O nuvelă a lui Nicu-ti-Ganea. Aceasta s'a admis în unanimitate [5]. Nicu-ti-Gane a fost gentil în contra obiceiului său, și a primit o mică schimbare propusă de Lambrior și de mine. S'a cetit și o critică a lui Șuțu asupra Sarei Bernhard [6] — un caraghiozlâc de critică care a făcut pe toți să râdă prin colțuri, iar Pogor a râs pe față; după nobilul său obiceiu, a râs pân'ce i-a crăpat cămeșa și i-a sărit dinții cei noi din gură.

Trimit această scrisoare prin N. Gane, care îți va spune și despre un nou *parapon* descoperit de mine, din partea unuia din cei mai intimi amici ai noștri. Aceasta însă să rămâie între noi.

Prea respectuoase închinăciuni D-nei Negruzzi, iar eu, cel mai credincios și cel mai tânăr dintre junimiști [7], te îmbrățoșăz cu junețe și dragoste.

A. NAUM.

II

7 *Noembre 1885.*

Mult iubite Negruzzi, am primit observațiile asupra elegiei mele și respund la toate. Ieste adeverat că sânt în ea multe imitații din Horațiu, poetul mieŭ favorit ; unele sânt vrute, altele nevrute, cum să întâmplă la toți literatorii moderni. Nu voiu să le tăgăduiesc. Consimt, dacă vrei, să i să schimbe titlul, și ștergând motto, să să zică simplu: „După o lectură din Horațiu". Este cu neputință într'o elegie scrisă în stilul antic să nu să întrebuințeze cuvinte și idei identice ca acele a le autorului pe care 'l luăm ca model [8]. Imputarea imitațiunei s'a făcut poeților celor mari. La Fontaine cihăit de critici strigă adese ori: „Mon imitation n'est pas un esclavage" [9], iar Molière : „Je prends mon bien ou je le trouve" [10]. Nu găsești, de exemplu, că motto luat din Horațiu [11], arată îndestul imitațiunea mea și că nu voiu să fug de imputarea că imitez pe Horațiu ; din contra, o spun în gura mare. Este aice rea credință și un detractor poate să zică altă-ceva decât că am imitat pe cutare sau cutare poet din antichitate ?

Trec acum la a doua obiecțiune :

„Fruntea noastră altă dată
Se 'nălța *ca un stejar".*

Ca expresiune metaforică de mândrie în timpul tinereţei omului când merge cu fruntea sus ca vârful unui stejar. Câţi poeţi n'au întrebuinţat asemene comparaţii ? Munţii, de exemplu comparaţi cu cerbii şi munţişorii cu căprioarele ş. a. Dacă să rafinează astfel, atunci trebuie să zicem cu Voltaire „qu'il faut renoncer à faire des vers" [12].

„Priapii muierateci" am întrebuinţat în înţelesul „iubitoriu de femei" conform tradiţiunei acestor fiinţi din mitologia vechie iar nu în înţelesul de fiinţă muierită. Cred că să poate lua mai mult în sensul întrebuinţat de mine decât în celalalt.

„Parcă văd sbarcita *nonă"*. Romanii numiau *nonă, none* pe cele 3 Parce [13]. Am crezut că să poate lua cuvântul acesta precum s'au luat cuvântul : Parcă, parcele ca o variantă. Francejii au luat şi cuvântul *parque* şi cuvântul *noñe* deşi pe acest din urmă î-l întrebuinţază pentru ceia ce noi numim *călugăriţă*.

In sfârşit la întrebarea ta : *aibi* în loc de *ai*. Verbul acesta ieste, cum ştii foarte, neregulat. Dacă l'am întrebuinţa la imperatif *ai*, pierde noţiunea imperativului şi remâne ca interogatif mai mult : la a treia persoană nu să zice: „aibă" ? conjontivul: „să aibă". Pentru-ce nu s'ar întrebuinţa şi la a doua persoană a imperativului; am auzit foarte adese-ori *aibi*. Forma aceasta mi se pare mai energică, adecă mai poroncitoare şi prin urmare, mai potrivită în accepţiunea întrebuinţată de mine.

I-mi pare bine că vroiţi să daţi întrunirilor „junimei" de acolo caracterul vechiu Iaşian, întrunindu[-]vă în cerc restrâns, deşi cred că această măsură are să vă facă mulţi duşmani. Cât î-mi pare de rău că nu sântem în acelaş oraş. La „junimea" noastră n'am fost de la banchet. Nicu Gane a fost la vânat săptămâna trecută. Mi să pare că a fost o întrunire slabă la Volenti [14]. Cuza [15] mi-a scris de la Bruxelles. Mi să plânge în contra lui Xenopol şi a lui Missir [16] pentru-că aceştia au luat în contra lui procesul lui Şirager : Doi junimişti pentru un jidan în contra unui junimist.

Mi-ar părea bine dacă mi-ai scrie mai des. In aşteptarea unei asemenea favori, te rog să primeşti îmbrăţişările mele foarte călduroase şi respectuoase închinăciuni pentru D-na Negruzzi.

A. NAUM.

Adevărat este că „Drepturile omului" [17] au încetat ?

III

7 Noembre 1887.

SCUMPUL MIEU AMIC,

Din causa urâcioaselor mele ocupații am întârziet a respunde de primirea epistolei foarte măgulitoare ce mi-ai adresat [18].

Este ea menită a eși în publicitate ? și unde ? în calendarul dela Viena [19] și în *„Convorbiri"* [20]? Peste câteva zile pleacă din Iași scumpul nostru amic Carp, căruia î-voi încredința un mic poem al meu, intitulat *„Dona Serafina"* menit a eși întâiu în *Calendarul* băieților dela Viena [21] și în urmă în „Convorbiri" de se va crede demn pentru aceasta [22]. Vei avea dar bunătatea a întârzia publicarea poemului în „Convorbiri" până ce imediat va apărea în Calendarul băeților, căci așa le-am făgăduit de a li lăsa întâietatea prospețimei. Pogor, prin o aberațiune de acele la care este adese supus, a vroit să ne vâre în *„Societatea Amicii Artelor"*. Mais on a créé haro! sur le bandet e nous nous es timmes là [23]. Carp î-ți va povesti glumețul incident cu zimbetul său obicinuit în lucrurile cele mari ca și în cele mici. Te rog răspunde-mi ce să fac cu manuscrisul tău? Mă ocup în curând cu editarea poeziilor mele într'un volum sau două [24] ? Nu știu. Ce zici de această prostie? Ieste o afacere care vre să-mi stoarcă peste 1500 franci. Este vre-o cădere fericită de a căpătă un premiu Academic ? Ce himeră ?

Respectuoase închinăciuni doamnei Negruzzi. Sper că sănătatea merge mai bine. Am văzut la Iași pe generalul Berendeiu care mi-a spus că ieste cu totul bine, lucru ce m'a bucurat foarte mult.

Despre politică nu știu să-ți spun nici un cuvânt. Sânt cu totul strein și trăesc într'o lume cu totul neștiutoare. Am aflat numai că o ploaie de decorații a picat în abundență peste Ierusalimul Dacic, acum în ajunul alegerilor.

Al tău amic,
A. NAUM.

IV

14 Noembre 1887.
Iaşi

MULT IUBITE AMICE,

Era să-ţi trimit poemul meu prin amicul P. Carp, dar am mai schimbat ceva la el şi am scăpat ziua pornirei sale. Ţi-l voiu trimete în curând prin cineva, sau în lipsă de un amic, prin poştă, ne-fiind grabă mare, având tot timpul de a-l publica în urma celor ce ai regulat cu cei dela Viena. Asupra Epistolei ce mi-ai adresat cu atâta bunăvoinţă, î-ţi dătoresc pe lângă recunoştinţa mea, o mică explicaţiune. A trebuit să mă iei drept un prost când te-am întrebat dacă trebuie să trimit manuscrisul. Am înţeles atunce o înapoiere provizorie ca să scutesc copiarea lui, gândind că vei cere trimiterea lui înapoi dela Viena, după ce se va publica. Să venim acuma la Epistola din urmă, pe lângă care mi-ai alăturat şi înştiinţarea despre premiile Academiei. Pentru anul acesta, adecă pentru termenul de 1 Decembre nici că este vorbă, lucrările ne-fiind încă începute. Speranţele să mut dar pentru anul viitoriu, vai!... dacă nu să vor muta pentru totdeauna, ceea-ce mi se pare mai sigur, având, în calitatea mea de pesimist, o foarte rea opiniune despre speranţele lumei aceştia în general: în tot cazul, singurul lucru care mă va mângâia în timp de neizbândă ieste prieteşugul şi sprijinul ce-mi arăţi, acela al lui Maiorescu şi a altor foarte rari amici din Academie. Filosoficeşte dar vorbind, iluziunile şi speranţele sânt permise.

I-ţi cer un sfat: crezi că ar merita o nouă editare şi traducerele mele, înfiinţând un al triele volum în cas când din originale ar eşi numai unul? Eu aveam de gând să scot numai originalele; crezi că şi traducerile ar avea vre-un interes [25] ? Publicarea voiu face-o încet având tot timpul înaintea mea. Mă costă 65 fr. coala; în totul are să se urce fantazia aceasta aproape la 1500—2000 franci. Inchipuiţi ce spărtură într'o pungulită ca a mea !

Despre situaţiunea politică, lucrurile cum stau acolo? Aşteptăm pe Excelenţa noastră să ne spuie ceva... poate să să întoarcă la Iaşi ca să-şi iee familia. Aici, jurnalul opoziţiei *„Rezistenţa”* [26]

nu prea are mare trecere. A apărut sub rele auspicii și trece ca spuma din o mulțime de cauze. Aud că Leon[27] are mare cădere de a izbuti. Candidatura ta personală, după cât aud, pare a fi foarte în pericol. Mi s'a spus că magistratura din Iași ieste foarte încântată de proiectul de inamovibi[li]tate, numai pentru simplul *princip* de inamovibilitate, fără să mai ținem socoteală și de ploaia de *Decorații* ce a căzut asupra ei nu de mult. Mi-ai face mare bucurie dacă mi-ai scrie din când în când.

Dorindu-ți sănătate desevârșâtă, te îmbrățoșez; iar Doamnei respectuoase închinăciuni din partea noastră.

A. NAUM.

V

1889 Februar 16, Iași.

MULT IUBITE AMICE,

Ce mai faceți pe acolo? Cum o mai duceți cu nebunii ceia? Cu această Cameră care să face din ce în ce mai nepopulară, care consumă peste jumătate de milion pe an fără să facă nimic bun! Lumea-i desgustată și începe a da dracului și parlamentarism și libertăți și constituționalism și tot. Scepticismul și neîncrederea să întinde pretutindene. Este oare macar speranță să zmulgeți legea tocmelelor sau acea de vindere[a] pământurilor? Primăvara să apropie și lumea să îngrijești de o nouă rescoală. Nu s'a putut pune mai degrabă aceste două legi? Altfel cred că petreceți bine. Eu unul aici am suferit mult moralmente vorbind și n'am avut libertatea de spirit spre a-mi termina cele începute, nici am putut începe publicarea versurilor mele și din această cauză și de spaima cheltuelelor. Câștig atât de puțin, încât cu toată viața mea modestă, nu-mi ajunge să leg an cu an. Am pierdut pe bietul Melik[28] în 7 zile din bun sănătos ce era. Mi-a lăsat un gol în inimă căci eram foarte strâns cu el. A lăsat patru copii și este în casa aceia un doliu nesfârșit! Am mai pierdut pe colonelul Costiescu, vecin și amic al meu, cu care eram și puțin în înrudire prin femeea mea. Toate aceste nu mi-a

dat răgaz să mă ocup de tipar şi revederea versurilor mele. Vezi ce tristă scrisoare î-ţi scriu! Doamna Melik m'a rugat să te întreb dacă Ministrul a aprobat cărţile lui Melik [29]. Te rog răspunde-mi. Ea sperează mult în amiciţia prietenilor bărbatului său.

Cu această ocaziune te rog să spui Doamnei Negruzzi respectuoase închinăciuni din partea mea şi a femeei mele. Acum am rămas şi mai singur, şi mai izolat.

Am mai aflat încă că sermanul Eminescu iarăşi s'a bolnăvit [30]. Bietul Pompiliu merge tot pe această cale [31]. Unde este „Junimea" de altădată? Cel puţin acolo aveţi întruniri de acele? Cum merg „Convorbirile"? Te rog scri-emi un cuvânt într'un moment pierdut.

Te îmbrăţoşez.

A. NAUM.

VI

31 Mart 1889.

SCUMPUL MIEU AMIC,

In-sfârşit buboiul a spart! Ce zici? Ce zici? Ce zici?... Cine ar fi crezut că astfeliu va fi sfârşitul! Tocmai când să spera a trece sesiunea şi a merge pân' la toamnă, un incident de nimica, un incident grotesc, sfărămă totul. Mă gândesc la confuziunea ce va urma la skimbările în toate şi pretutindene: o mulţime de legi bune nevotate, atâtea lucruri începute, atâtea speranţe căzute, fierbere în spirite, nesiguranţe, uri şi răzbunări de săturat, bucuria duşmanilor dinăuntru şi de din afară, Dumnezeu ştie ce vom mai păţi, dar se vede că trebuie să trecem prin toate. Fie ca să scăpăm numai cu atâta [32]? Dar să lăsăm aceste.

Când am fost la Bucureşti mi-ai spus că dacă aş avea o traducere pentru *„Convorbiri"*, ar prinde bine. Am acum manuscrisul comediei lui Ponsard *„L'Honneur et L'Argent"* pe care o făcusem pentru teatru nostru. Dacă vrei pot să-ţi trimet treptat, treptat câte un act [33]. Iţi spun însă că am făgăduit-o şi lui Caragiali [34] ca să fie representată la toamna viitoare. Sper însă că el nu va mai

fi, în urma skimbărilor aceste, atunci Director de teatru. S'ar putea întâi publica și pe urmă să să reprezinte pe teatru? Sau întâiu să se reprezinte și pe urmă să să publice....

Scrie-mi doue cuvinte. Respectuoase închinăciuni Doamnei Negruzzi.

Te îmbrățoșează
A. NAUM.

Spune-mi doue cuvinte dacă e bine să-mi dau demisiunea din inspectorat, sau să las să mă revoace. Cum mă sfătuești. Aștept răspuns pentru aceasta cât mai curând. Numai doue cuvinte.

VII

1892, Mai 4, Iași.

IUBITE IACOBE,

Eri, Vârgolici [35], întorcându-se din București, mi-a spus că este bine să cer catedra de limba franceză ce s'a înființat prin budgetul anului curent la Școala Normală Superioară din Iași, că, fiind la București, a vorbit cu D-ta și că a vezut acolo la Minister o cerere tot pentru această Catedră din partea lui Sutzu [36], cerere care v'a cam scandalizat din partea acelui cumulard. Cererea însă a fost recomandată Consiliului Școlar. — Trimet și eu pe a mea pe care te rog să o dai îndată Ministrului și să o recomandați consiliului școlar. Cred că voiu fi preferit pentru mai multe considerații.

Știi că de mult caut să scap de Școala militară, unde nu este nici gradație nici inamovibilitate și o muncă din cele mai nefructuoasă.

Anul acesta este memorabil pentru mine:

Am căzut la premiul Eliadi Rădulescu [37]

Am căzut la Senat,

Am căzut la Academie !... [38]

Nu să poate zice că nu sânt om cu noroc. I-ți mulțămesc însă pentru sprijinul și stăruința ce ai pus în favoarea mea la Academie[39].

Te-aş ruga să-mi respunzi doue vorbe numai la scrisoarea aceasta.

Respectuoase înkinaciuni din partea noastră Doamnei Negruzzi.

Te înbrăţoşez

A. NAUM.

Cu poemul mieu am ajuns la cântul al 8-lea. Sper să-l înkeiu la al 12-lea [40].

VIII

15 Noembre 1892
Iaşi

MULT IUBITE IACOBE,

Am întârziet până astăzi a respunde la amicala ta scrisoare din 8 Noembre pentru-că am aşteptat o ocaziune sigură spre a'ţi trimete începutul poemului mieu eroi-comic „Povestea Vulpei" [41]. Astăzi î-ţi trimet prin amicul nostru Alexandru Cuza [42] doue numere, adecă doue cânturi, cântul I-iu şi cântul al 2-le, de 'npreună cu prologul, care este gia [43] publicat în numerul Jubilar al „Convorbirilor" din anul trecut [44]. Mai întâiu, doresc ca în numerul „Convorbirilor" de la întâiu Ianuar să publici cântul întâiu, iar nu mai degrabă; am pân acuma noue cânturi gata şi sper că voiu ajunge la capăt, dacă D-zeu, î-'mi va da viaţă. Dar grija mea cea mare nu este aceasta ci este în calitatea poemului. Te rog ceteşte'l de înpreună cu Maiorescu, care m'a încurajat mult şi scrie'mi imediat ce inpre[si]une veţi căpăta după-ce întâiu cetire. Vă rog pe amândoi să fiţi nemiloşi şi se întroduceţi or-ce skimbări şi or-ce variante veţi găsi de cuviinţă. Cu Maiorescu am avut vorbă astă vară când era să să porniască în străinătate să-'i trimet manuscrisul, iar neputându[-]l trimete înainte de pornire, î'l rugasem să'm deie adresa unde să va afla ca să-i'l trimet acolo; dar după aceasta n'am mai primit nimic. Şi acum când a fost în Iaşi pentru procesul Sturdza, n'am avut norocul să'l văd.

Am însărcinat pe Cuza să pipăie şi să să înţeleagă prin mijlocirea ta la Socec pentru editarea poemului cu gravurile imitate după

Caulbach [45]; aştept şi pentru aceasta respunsul şi povăţuirile tale.

Cred că amicii literari bine au hotărît să nu respunzi lui H... [46]. Cât pentru că da indiret, pe aice să crede că nu încă, dar dacă este aşa, găsesc că lucrul să face prea încet. Ca să revin la Hulpea mea te rog să nu publici înainte de 1-iu Ianuar.

Pentru Academie, ce crezi ?... Voi putea oare trece anul viitor macar fiind acum şi locul lui Sion vacant ?... [47].

Sfârşind, te îmbrăţoşez rugându-te să faci cum î-'i şti mai bine.

Inkinăciuni prea respectuoase D-nei Negruzzi din partea mea şi a femeei mele.

Al tău,
A. NAUM.

Te previu că altă copie de pe manuscris nu am, şi în caz de pierdere, aceasta ar atrage neexistenţa lui.

IX

1893 Ianuar 2
Iaşi

Iubite amice, am primit scrisoarea ta din 24 Decembre, pe care o aşteptam de-mult; gândiam şi eu că întârzierea ei a fost din cauza prea multelor ocupaţii. Kestiunea condensărei este curmată între noi având acolo voi cu toţii, mâna liberă de a tăie fără milă versurile ce le veţi crede de prisos. Maiorescu mi-a scris cu câteva zile înaintea pornirei sale şi i-am respuns la Bucureşti rugându-l ca să fie fără îndurare şi să taie cât va crede că ieste bine. El mi-a scris într'un mod prea măgulitor zicându'mi că la cetirea făcută într'un cerc restrâns, poemul şi spiritul lui general, a plăcut mult. Deie Domnul ca să fie aşa şi când va apăria în public !... La 9/21 Ianuar Maiorescu să întoarce şi cu venirea la Bucureşti a lui Cuza, î-i voiu încredinţa cântul al 3-lea. Am până acuma 9 cânturi gata şi am de gând să'l încheiu la 12 [48], dacă î-mi va veni bine, dar aceasta este încă ne lămurită în mintea mea.

Dorindu-ţi un an bun şi cum ţi-ar plăcea să'ţi fie, şi îmbrăţoşându-te, te rog să spui D-nei Negruzzi respetuoase înkinaciuni din partea mea şi a femeei mele.

A. NAUM.

X

14 Octobre 1893
Iaşi

IUBITE AMICE,

Ţi-am expediat alaltăeri prin Meisner[49] al 7-lea cânt din dobitocescul meu poem. Aş vrea să ştiu dacă l'ai primit şi dacă naraţiunea să susţine în tonul ei.

Am suprimat din acest cânt vr'o doue versuri cari mi s'a[u] părut prea crude. Dacă vei găsi că ele pot remânea, vei face corecţiunea următoare la versul al 2-lea: *Puişori vor face numai acei carii vor putea,* în loc de: *iar copii vor face numai acei carii vor putea*[50]. Asemenea te rog să judeci dacă versurile:

Acel dangăt de clopotniţi ce în aer zăngăneşte,
Care 'ntocma ca lătratul de căţei le aminteşte;

oare *lătratul de căţei* merge ?...[51] Ce vor zice mitropoliţii? Inlocueşte cu alt-ceva.

Reflexiunile aceste mă cam torturează.

Altfeliu, ce mai faceţi pe acolo? Auzim tot lucruri grave. Deie Domnul să nu fie nimic. Te rog scrie-mi macar doue cuvinte.

Te îmbrăţoşez şi respectuoase înkinăciuni din partea noastră.

A. NAUM.

XI

12 Noembre 1893, Iaşi.

IUBITE IACOBE,

Am primit epistola postală. I'ţi expeduiesc astăzi prin poştă cântul al 8-lea a *„Vulpei"*.

In cântul al 7-le din Noembre, s'a strecurat o greşală care

skimbă cu totul înțălesul cuvântului întrebuințat de mine. In loc de *„boghietă”* s'a tipărit *„bogate”*. Aceasta este la versul 157, pagina 565, versul al 6-le de la acea pagină. Te rog regulează *erata* în numărul viitor [52].

In curând voiu expedui Academiei discursul mieu de recepțiune [53]; nu știu când anume, dar în tot cazul înainte de 15 Decembre. Aș dori însă ca mai înainte de a trece în cartoanele Academiei spre cetirea celui ce are să'mi respundă să fie în particular vezut de D-ta și de Maiorescu, și să'mi scrii două, trei cuvinte de cum *„î'l găsiți”?*

Subiectul este o repede okire asupra poesiei lirice dela începutul ei și pân în zilele noastre, cu privire la înrâurirea ei asupra poeților noștri lirici în timpul regenerărei noastre politice și literare [54]; Bine înțeles că vă rog pe amândoi să reșluiți cât vă va plăcé.

Mulțumiri și înkinăciuni respectuoase D-nei Negruzzi. Al tău iubitor amic

A. NAUM.

XII

1894 Ianuar 28
Iași

IUBITE AMICE,

Am întârziet a-ți respunde la scrisoarea din urmă; cauza a fost că mai toată vacanța de creciun am fost în pat; sufăr de un început de bronșită și de dureri nevralzice în partea stângă a pieptului. Ce voiești ?... Nu am dreptul să mă plâng căci de la 17 a lunei acestia, am intrat în al 66 an al vieței mele [55]... Și...

Aceasta m'a împiedecat a lucra la poemul mieu. Cu toate aceste cântul al 10-le este gata și puțin mai am a drege la dânsul. Să să publice în Februar cântul al 9-le, al 10-le se va publica în Mart. Sper să ți'l trimet cam pe la 15—20 Februar. La 15 Mart voiu veni la București pentru Academie [56].

Te-aș ruga să'mi scrii dacă cuvântul meu de recepțiune s'a cetit și cine are să'mi respundă [57].

Sânt îngrijit înse în privinţa sănătăţei mele pentru celelalte doue cânturi al[e] poemului, din care puţine părţi sânt skiţate.

Respectuoase înkinăciuni D-nei Negruzzi din partea noastră.

Te îmbrăţoşez

A. NAUM.

XIII

1894 Mai 10

IUBITE AMICE,

Iartă-mi dacă n'am respuns la laconica ta carta-poştală din septămâna trecută. Am fost şi sânt încă hărţuit de urâcioasele mele ocupaţii. Mai păsuieşte-mă vr'o câteva zile ca să pot revedea încă cântul al 10-le, pe care ţi-l voiu trimete, cred, la sfârşitul lunei sau cel mult, la începutul lui Iuniu. Mai am încă de îndeplinit ştirbirile cuvântului meu de recepţiune la Academie; voiu să'l mai desvoltez partea poeziei lirice. Cred că'l vei publica în *Convorbiri* [58] precum a[i] publicat respunsul lui Maiorescu [59]. Dar sânt necăjit de o altă împrejurare: Eu am fost rugat pe Maiorescu încă în iarna anului 92 când am început publicarea Vulpei să se înţeleagă cu Socec pentru tragerea a 500 exemplare odată cu tipărirea poemului în Convorbiri ca să mă folosesc de cheltuiala tiparului, şi mi-aduc bine aminte că mi-a făgăduit aceasta stăruind ca să mi să facă cât mai lesnicioase condiţii. Să vede că a uitat, căci acum în Mart informându-mă la Socec, mi s'a spus că nici a fost macar vorbă de aceasta; şi când era să întreb pe Maiorescu, el şi pornise pentru Viena. I-am scris o scrisoare la care n'am nici un respuns.

Ai vroi oare să'l întrebi şi să'mi scrii doue cuvinte ?...

Sper că doamna Negruzzi s'a îndreptat de indispoziţiile sale de astă iarnă şi că vă gândiţi de pe acuma la vr'o călătorie plăcută şi trebuitoare pentru sănătate.

Aştept şi eu vacanţele cu multă nerăbdare ca să mă mai odihnesc puţin la răzăşia mea unde sper să mântui şi cele doue cânturi a[le] poemului meu .

Respectuoase înkinăciuni din partea noastră.

A. NAUM.

XIV

27 Iuniu 1894.
Iaşi

MULT IUBITE AMICE,

Am aflat cu ocaziunea venirei la Iaşi a lui Grigori Buiucliu [60] cea ce ţi s'a întâmplat la ochiu. Vestea aceasta m'a întristat cu desevârşire. Deie Domnul să te îndrepţi cât mai curând! Te aşteptăm la Iaşi. Dar aşa e soarta noastră pe pământ: Ne aşteptăm la bine nesiguri pe a-doua-zi.

Porheşte-te fără întârziere şi te caută cu îngrijire.

Dorindu-ţi o complectă însănătoşare, te rog să primeşti îmbrăţoşările mele.

A. NAUM.

XV

1898, 11 Februar [61].

MULT IUBITE AMICE,

Bătrânul şi vechiul tău amic Naum î-ţi mulţămeşte pentru trimiterea volumului al 6-le al operelor tale [62]. I-ţi mulţămeşte acum deodată prin aceasta şi cu mare nerăbdare aşteaptă să-ţi mulţămiască încă odată la Bucureşti când va veni pentru sesiunea Academiei din anul acesta.

A. NAUM.

XVI

4 Sept. 1902.
Iaşii

Iubite amice, iartă-mă dacă vin să-ţi ieu câteva momente de timp în favoarea unui om împovorat cu familie şi aruncat pe strade în urma unei neaşteptate destituiri urzite, să zice, de unii indivizi carii aleargă după locurile de administratori [ai] averei prinţului

Dimitrie Sturdza [63], cu lăcuinţa la Dieppe. Poate că ai auzit, în treacăt, că G. Roiu, fost membru la curtea de apel din Iaşi, a primit, acum un an şi jumătate, locul de administrator şi avocat al principelui Sturza, unde găsise pe lângă predecesorul său St. Teodoru şi pe Constantin Coroiu funcţionând ca inspector şi administrator sub Teodoru.

Deodată şi Roiu şi Coroiu şi alţi doi oameni luaţi din administraţia Sf. Spiridon, unul ca arhivar, altul ca plătitor casier, au fost revocaţi întocmai ca nişte slugi ordinare şi fără nici o vină. Această destituire neomenească a fost şi este încă subiectul de conversaţie în nenorocitul nostru oraş; mulţi să aşteaptă la un proces scandalos. Din Iaşi mulţi avocaţi (mai cu samă din cei fără procese) împing pe nenorociţii destituiţi, a cere sgomotos dispăgubiri fantastice principelui miliardar, contând mai mult, cred, pe nepopularitatea averei acumulate sub detestabila domnie a regulamentului organic [64], decât pe un drept real. Dar să las aceste. Obiectul scrisorei acestia este o rugăminte în favoarea lui Coroiu: dacă prin influenţa D-tale poţi să-i găseşti la societatea *Dacia-România*, sau aiurea, o ocupaţie care să-i deie macar un salar de 2—3 sute de franci pe lună, el ar veni la Bucureşti. Aice să găseşte într'o mare mulţime de duşmani şi ar vrea să'şi schimbe locul. El a fost inspector la Sf. Spiridon, liberalii nu'l pot suferi; este harnic şi onest.

Respectuoase închinăciuni Doamnei Negruzzi.

A. NAUM.

XVII

13 Decemvre 1911.
Iaşi

SCUMPUL MIEU PREŞEDINTE [65],

Am primit scrisoarea prin care î-mi comunici contribuţia propusă de Academie relativă la inaugurarea bustului lui Bariţ, drept care şi trimet acei doue-zeci franci, partea mea pe carii te rog să-i dai la Academie persoanei însercinate cu primirea cotizaţiunilor.

Scrisoarea aceasta este intimă şi numai pentru D-ta.

Cu ocaziunea aceasta, trimet Doamnei Negruzzi „Imnul" meu universitar [66] pe care D-ta l'ai cetit în Academie în sesiunea din Maiu trecut. Academia a tipărit Imnul și mi-a trimes în folii volante un număr de exemplare.

In afară de aceasta, cum s'aţi la Bucureşti ? Urmăresc şedinţele de la Cameră şi Senat. Tare s'au înverşunat patimele dintre conservatori şi liberali întăriţi aceştia şi de Tachişti. O înverşunare prea din cale afară mare ! Nu-mi aduc aminte să să fi râdicat vr'odată lupta parlamentară la culmea aceasta. Aici este o adevărată turbare ! Să uită la noi mai rău decum să uită Cuza la jidani.

Eu cu sănătatea o duc cam greu, şi cu multă grijă. Nu mă părăseşte tusa şi sânt condamnat a nu eşi din casă cu zilele, iar urâtul, singurătatea şi supărările vieţii mă prăpădesc ! Lectura, la care sânt redus — nefolositoare pentru mine de acum înainte — contribuie mult a-mi spori melancolia înnăscută temperamentului mieu.

Dar când gândesc că tocmai peste o lună de zile, voiu împlini 83 de ani [67], mai am dreptul de a mă plânge ?... Dar sânt amare momentele comparându-mă cu alţii şi câţi au dispărut pân' acum, din amici şi cunoscuţi mult mai tineri !

Presupun că în Maiu, vom fi chemaţi la Sibiiu pentru serbarea lui Bariţ. De câte ori gândesc că dacă s'ar fi izbutit, cum ne-am plâns adese-ori, să ni să deie drumul de fer în permanenţă, aş putea veni la Bucureşti şi peste an de câte ori aş vroi, dar ni s'a luat până şi *Monitorul,* încât sânt nevoit a'l cumpăra ca să fiu în curent cu cele ce să petrece în Cameră şi în Senat.

Te îmbrăţoşez cu cea mai sinceră iubire şi prietenie, trimeţând şi Doamnei Negruzzi închinăciuni respectuoase şi salutări cordiale din partea femeei mele.

A. NAUM.

XVIII

26 Decemvrie 1912.
Iaşi

IUBITE AMICE,

Iată că ne apropiem de un alt an, care, după numerul de 13 ce poartă în coada lui, nu-mi e simpatec defel ! Este adevărat că şi

acest care e gata acum să intre în vecinica vecinicie cu numeru 12 în coadă, remâne pentru noi, cei de dincoace de Prut, un an de doliu pentru cine ştie când, dacă nu pentru totdeauna ! [68] Dar nu voiu să mă deprind cu idea aceasta de o amărăciune nespusă !

Dar să lăsăm aceasta. Dela întoarcerea mea din vacanţele trecute, catarul meu cronic a făcut mari progrese; respiraţia mi-a devenit foarte grea şi de atâta timp sânt condemnat a nu eşi din casă.

Intre alte nemulţămiri am avut să deplâng şi moartea lui Gregori Buiucliu [69] la a căruia înmormântare n'am putut asista. Un prieteşug de 45 de ani nu e puţin lucru. Te-ai fi aşteptat ca toată averea lui să treacă Academiei ? [70] Foarte frumos din partea lui. In Ţara aceasta a câştigat milioanele lui, în Ţara aceasta le-a lăsat celei mai frumoase instituţii de cultură naţională. Fie ca mulţi să se inspire ca el !

Mi-a părut rău şi de Haret [71] şi atât de tânăr încă relatif se înţelege şi care nu era din partizanii capitalurilor excluzif naţionale!

Ce mai faceţi pe acolo ? Pe aici este o monotonie şi o posomorîre pe feţele oamenilor că nu-ţi vine să li dai bună-dimineaţa. Să împrăştie frica de rezboiu şi faimoasa *colaborare* nu este în stare să liniştească pe nimine, ba încă mulţi cred că — şi nu din cei mai gogomani — dacă nu ne cârpim cu nimic de la Bulgari, măcar cât de puţin, or cât de ridiculă ne-ar face acel puţin, *colaborarea* periclitează să cadă în cea mai patriotecă nepopularitate.

Ce mai face moşu Carp ? [72] Am auzit că a fost bolnav ? I-l vezi câte odată ? Ce face Teodor Rozeti ? [73]

Î-mi pare foarte rău că nu pot veni măcar la 2—3 luni odată la Academie să-mi văd prietenii.

Ce a devenit idea de odinioară ca să avem şi noi dreptul de liber parcurs. Ni s'a luat până şi Monitorul. Ce zgârcenie !

Respectuoase închinăciuni D-nei Negruzzi, şi din partea femeei mele cordiale salutări.

A. NAUM.

P. S. Fiiul meu Alexandru [74] numit conferenţial de Arion [75], este ameninţat a fi suprimat de Dissescu [76]. Este şi aceasta un efect a[l] colaborărei ? Poţi să-mi spui ceva în aceasta ?

XIX

Iaşi 1913.
[*17 Ianuarie*] [77].

SCUMPE AMICE,

Am cetit scrisoarea de mai multe ori mai, mai, cu lacrimile în ochi. Ce an mizerabil ! N'am apucat să ascundem în groapă pe bietul nostru amic Grigori Buiucliu [78] şi iată că acum îngropăm pe nu mai puţin iubit şi vechiu amic Gheorghieş Racoviţă [79], mort la Nisa, în urma unei rumperi-de-inimă, provocată, cred de obosala drumului. In spre ziua pornirei de aici din Iaşi, a fost la mine să-şi iee ziua bună şi era încă zdravăn; şi încă ne-am cam ciondănit împreună, à propos, de vestitul doctor Riegler, cel cu musca pe căciulă, din afacerea Brănişteanu, dacă-ţi aduci-aminte, pentru care şi Racoviţă şi doamna Dras... [80] au o admiraţie ne-înţeleasă. Grigori Buiucliu despre care să zicea că este indiferent şi rece în ceiace să atinge de dragostea lui pentru ţara noastră, a lăsat o mare parte din averea sa Academiei noastre [81], lăsând-o liberă judecătoare pentru întrebuinţarea acelei averi, şi foarte bine a făcut; dar aceasta dovedeşte şi încrederea nemărginită ce-i a înspirat înalta menire a Academiei: într'un cuvânt, averea lui Buiucliu rămâne în ţară şi excluzif pentru ţară. La Racoviţă, fenomenul este dureros.

Averea lui Racoviţă, provenită în mare parte prin succesiunea colonelului Alcaz, frate drept cu mama lui Racoviţă, se compune, fără exagerare la 5.000.000, dacă nu mai mult; ea va trece la francezi; tânărul Racoviţă rămas în Franţa şi căsătorit cu o franceză, nu cred că să va gândi să revină în Ţara sa vreodată... [82].

Ştii, că în urma călătoriei sale la Polul-Sud [83] i s'a propus o catedră la noi, şi crearea unui laborator la Constanţa sau aiure, dar el a remas surd la aceste avantaje, ceiace implică o culpabilă indiferenţă pentru Ţara sa [84]. Gheorgieş Racoviţă şi a vândut cele mai mari doue moşii: Muncelu, moştenit dela Alcaz şi Rediu, cumpărat de el, păstrând numai părinteştii Şorăneşti, ultima speranţă în caz de întoarcere a fiului său, credea el, dar slabă speranţă !

Revenind apoi la soarta noastră a Junimiștilor, vai ! câți au mai rămas ? *Rari nantes in gurgite vasto* [85]: patru în București și 2 în Iași ! Nu-s mulți, nu-e așà, după zgomotul care l'au făcut odată! [86]

Pe aici este o neliniște și o grijă, o pustietate pretutindene. Nu zărești pe nimine, magaziile deșarte, mulți să așteaptă să vadă Rușii trecând Prutu, falimente jidovești cu droaia; o iarnă, relatif blândă ne mângâie de toate neajunsurile și tot așteptăm de la București să ne vie vești și nu vine nimic. Ce facem cu Bulgarii ? Ce situație ciudată și cum soarta'ș bate-joc de noi !

Dela cei carii ne-au despoiet nu cerem nimic, și dela Bulgari carii nu ne-au luat nimic, noi vrem să luăm, și ce să luăm ?... O fâșie de pământ de nimic în comparaţie cu cele trei districte a le Basarabiei, pline de pământ bun și de ape bogate ! Ni să ia pământul nostru și ni să dă pământ strein, căci în sfârșit Dobrogea tot Dobrogea rămâne, cu toată stăpânirea vremelnică a lui Mircea cel Bătrân. La 77 pierdem 300.000.000 de franci și 50.000 de oameni, la Plevna scăpăm pe Ruși de o mare rușine; mulțămită acestei armate române, Rusia biruitoare, capătă o largă despăgubire în bani de la Turci, din care nu ne dă o carboavă măcar — ce infamie ! — iar în schimbul acestor sacrificii, aruncă între noi și între Bulgari, carii erau atunce ca nație independentă, în stare de protoplazmă, un măr de discordie, pentru care astăzi începem a ne certà, ba, pardon... mai căpătăm încă pentru regele nostru, după 36 de ani, și bastonul de camareșal al armatei rusești ! *Risum teneatis !...* [87] Nu erà acesta cazul exact al cucoarei, care — după-ce a scos osul din gâtlejul lupului, în loc de recompensă pentru operația sa hirurgicală, primește răspunsul plin de mirare a pacientului scăpat de la o moarte sigură în termenii următori: *„Ma commére, vous êtes une ingrate, ne tombez jamais sous ma patte !"* [88]

Ce zici ? Să nu invoci atunce toate furiile ceriului ș'a pământului, toate divinitățile infernale a tuturor theogoniilor cunoscute și necunoscute, boalele distrugătoare, apa și focul, asupra capetelor acelora care făptuesc în consiliile lor asemene criminale nedreptăți ! Și-s creștini, nu-i așa ?... Dacă vre-o dată un popor a fost expus să piară de pe pământ mai ușor și mai lung timp, am fost noi. Cum am scăpat nu știu, din ghiarele slavonismului. El ne-a compromis limba,

el ne-a prăbușit până astăzi în cea mai ticăloasă ramură a creștinismului, care este ortodoxia orientală. Această ortodoxie, a fost, este și va fi o mare piedecă pentru progresul nostru și pentru schimbarea moravurilor noastre !

Implinesc astăzi [89], în 17 Ianuar 1913, anul mântuirei cum se zice pe nedrept, 84 de ani, afară de acele noue luni de anticameră, despre care n'am păstrat nici o memorie. M'am născut în anul 1829 [90]; era atunci în Țara aceasta ocupația rusască și ciuma — nedespărțită de soldații cu coadă a împărătesei Ecaterina; m'am născut în Mahalaua Calicimei [91] (așa era numită) și într'o casă situată în fața casei tatălui d-tale Costachi Negruzzi, a-căruia versuri am început să le buiguesc dela vrâsta de 7 ani !

Ciocârlia cea voioasă în văzduh se legăna
Și 'nturnarea primăverei prin dulci ciripiri serba,
Plugariul cu hărnicie, ș. c. l. [92]

până departe; și când recitam bine, mamă-mea căreia î-i plăceau versurile, mă răsplătea câte c'un covrig sau cu vr'o prăjitură. Nu era cu putință unei vrăbii să zboare pe sub streșina casei părintești, sau vre unei rândunele să zboare pe deasupra capului meu, fără să nu intonez: *„Ciocârlia cea voioasă”*, și soarta a făcut ca să fiu în copilăria mea vecinul caselor D-voastre părintești și la târg și la țară, pentrucă toate vacanțele mele cele mari le petreceam la moșiile Băltenii, Stângăcenii și Vladomira lui Bogonos, pe care le avea tatălmeu în posesie pe lângă comerțul din târg [93]; și de multe ori spărieam bâtlanii și rețele sellbatece pe hotarele D-voastre la Hermeziu [94]. Și câte alte suveniri nu am eu din timpul copilăriei mele ! Când apoi am venit în contact intelectual cu D-ta în *„Junimea”* [95], ți-am devenit și vecin de inimă prin sfaturile și încurajările ce mi ai dat ca director al Convorbirilor ! Poate că, dacă nu aveam norocul acesta, remâneam un belfer de duzină ca vai de mine !

Vra-să-zică, născut la 1829, am apucat mai, mai domnia lui Ioniță Sturdza [96], ocupația rusască [97], Regulamentul organic de tristă memorie [98], întreaga domnie a lacomului Mihai Sturdza [99], anul 1848, domnia lui Grigori Ghica de patriotică aducere-aminte [100], ocupația austriacă, Căimăcămiile Balș, Vogoridi [101], Ștefan Catargiu [102], am cunoscut în persoană acea admirabilă pleiadă de oameni: V. Alexandri, Cogălniceanu [103], Negri [104], Panu [105], M. Iepureanu [106], Ralet[107],

apoi toată domnia lui Cuza [108], și toată domnia până astăzi, în urma emancipărei noastre, a regelui Carol I-iu [109] ! Este aceasta o longevitate invidiată ?... Un *longi ceri spatium,* cum strigă Tacit ! Și acum, adunându-mi suvenirile dela acea epocă depărtată a copilăriei mele, și până astăzi, câte bucurii am avut și câte suferinți, deceptii, amiciții moarte, iluziuni pierdute, așteptări zadarnice, crude realități și pierderi de prieteșuguri, iubiri cu sfâșieri amare, cari înrăutățesc inima cea mai bună a unui om; î-mi pun întrebarea următoare: Dacă mi s'ar propune o a doua existență în condițiunile cele de 'ntei exact, ai primi-o ? Nu, aș respunde fără șovăială. Odată e de ajuns. I-aș cita versurile lui Lamartine:

„Je ne veux pas d'un monde, où tout change, où tout passe; où, jusqu'au souvenire, tout s'use et tout s'efface; où tout est fugitif, perissable, incertain; ou le jour de bonheur n'a pas de lendemain" [110].

Ai să râzi de această lungă și abundă scrisoare ?... Așa mi-a venit în gând...

Femeea mea trimete doamnei Negruzzi: cele mai prietenești salutări. Eu sărutări de mână. Te îmbrățoșez. Rog răspuns de primire, cât de mititel.

A. NAUM.

XX

1913 Februar 18.

SCUMPE PREȘEDINTE,

Am expeduit astăzi acei 20 franci pentru fondul necesar la rădicarea monumentului prea regretatului coleg Haret. Altfeliu cum o duceți cu sănătatea în urma influenței ? Eu o duc foarte rău: insomnie, tusă spasmotică, și descurajare morală. Aici avem puține momente pe tânărul Emil Racoviță [111] care î-și încăsează milioanele remase de la părintele său. I s'a propus catedră, laborator și or-ce va vrea. Le-a refusat [112]. L'am avut elev la Institutele unite încă din cl. ai 4-a. E gia [113] sur și părinte a 3 copii franțuji [114] carii au să moștenească milioanele românești, remase pe urma colonelului Alcaz și G. Racovița precum Academia moștenește averea lui Gr. Buiucliu

care nu era român neaoş [115]. Cu alte cuvinte o averea românească trece la franţuzi, şi o avere armenească trece la Români. Cine crezi că a nimerit'o mai bine ?

Da cu rezboiu cum remâne? tot luăm Silistra, or tot n'o luăm. Nici sub „colaborare" nu să dă membrilor Academiei bilete de liber parcurs, cum era vorba odată să să deie ?

Salutări cordiale şi respectuoase Doamnei.

A. NAUM.

XXI

20 Octobrie 1913
Iaşi

MULT IUBITE IACOBE,

Scrisoarea ta din 16 a acestei luni am primit'o; ea mi a fost de o mare bucurie ! Venisem, nu de multe zile de la ţară în destul de bine, dar aice boala mi-a revenit cu furie. De atunci, emfizema mea chronică merge crescând din ce în ce mai mult în toate zilele. Ce va fi şi cum va fi ziua de mâne nu pot să-ţi spun, dar sufer mult de împreună cu cei de prin prejurul meu ! Ceia ce este amar pentru mine, e că nu am dreptul să mă plâng. Nu pot nici macar să ţin condeiul cum să cuvine; de aceea mă grăbesc a respunde la scrisoarea din urmă la cele ce-mi scrii între doue quinte de tusă convulsivă: Seveninirile mele de la 1848 [116] ? Am câteva confuze: ştiu că era holeră şi revoluţie, ştiu că M. Sturza arestase tineretul boerimei, la copou, în casa lui Mavrocordat [117]. Mi-aduc aminte de a fi asistat la fuga lui M. Sturdza din Iaşi, şi când a trecut trăsura pe sub balconul Casei lui Docan, o doamnă numită Harnav, bătea un câne ca să urle. Credeam că mai ştiu că M. Sturdza surgunise pe mitropolitul Veniamin la Monastirea Soveja [118], dar nu ştiu dacă nu confund datele; era Mitropolitul Veniamin sau Meletie [119]. In neştiinţa mea m'am adresat la vecinul meu Bonciu care trebue să aibă aproape suta şi iată ce mi-a spus: *„Pe cât î-mi aduc aminte, mitropolitul î-l chiema Meleti, era originar din Bucovina, ar fi murit de holeră, se zicea în lume că ar fi fost otrăvit de D*[*omnitoru*]*-l M. Sturdza, cu care Mitropolitul trăia foarte rău; atâta mi-aduc aminte"*. Dar cum

să poate ca Nefelo-geritul Iorga să nu știe lucrurile aceste, și nu sânt scrise aceste în cartea lui Erbiceanu, Istoria Mitropoliei Moldovei [120], carte care i-a deschis porțile Academiei ! [121] In privința otrăvirei mitropolitului mi-a remas în minte o frază vestită a lui Cogălniceanu prin care protesta contra ororelor lui M. Sturdza: *„Ș'apoi dă, mai este și holera doar în țară”,* făcând aluzie la moartea mitropolitului.

Dar ceea ce este istorie, adevărat și frumos de tot este că întreaga serie a mitropoli[ți]lor Moldovei, mari mitropoliți[,] a fost eșită din familiile cele mari a[le] Moldovei. Vedem astăzi ce ne-a dat stupida democrație !

Știiam și eu și femeea mea că sânteți în streinătate, căci vedem din când în când pe doamna Aneta Negruzzi precum și pe D-na Racoviță. Pe bietul Quintescu [122] l'am cunoscut și eu în tot timpul cât a fost la Iași. Pentru Nicu-ți Gane, î-ți voiu spune că stă și el foarte rău cu sănătatea. Au avut până acuma doue accese de paralizie, foarte grave, după mine, — dar știi că eu sânt pesimist — au avut picioarele paralizate [123].....

XXII

2 Iuniu 1915
Iași

Scumpe Iacobe, am sosit acasă în vechiul și uitatul Iași, obosit și buimăcit de căldura drumului. Bătrânețile mă string de aproape prin fel de fel de fenomene și simptoame. Ajuns aci, printre alte scrisori, am găsit și o carte-de-vizită purtând numele de *N. Docan* [124]. Nu mi aduc-aminte a propo de ce mi s'a adresat această carte de vizită. Vezi ce vrea să zică slăbiciunea memoriei la bătrâneță. Dar mi aduc-aminte că într'o zi mi ai spus ceva despre acest Docan. Și am uitat ce, și pentru-ce ni ai vorbit. Afară de acel vestit N. Docan de sub domnia lui Cuza Vodă, mi aduc aminte că am cunoscut cu vr'o 60 de ani în urmă la Paris un Docan dela Galați. Te rog să-mi scrii doue trei cuvinte cum și pentru-ce a venit vorba despre acest Docan în Academie [125] ? mi e rușine de uitare.

Te rog să nu te superi pe mine pentru-că te distrag de la mul-

tiplele ocupaţii, şi să fii indulgent pentru vechiul şi bătrânul amic Naum. Pe aici și pe drum am suferit de căldură cutropitoare, şi cu toate aceste nopţile sânt foarte reci.

Sărut mâna Doamnei.

Al tău pururea iubitor

A. NAUM.

P. S. Aici, ca pretutindine, tot fizionomii posomorâte întâlneşti; să zice că Rușii întăresc malurile Prutului [126], încât se confirmă scrisoarea învăţătorului din com. Hormuziu. Vezi, aceasta n'am uitat'o !

M Ă N I E [127]

Perfide comme l'orde.
(Schakspeare [sic]*)*

A fost fatală ziua când pentru 'ntâia oară
Pe calea vieţei mele pribeag te'-am întâlnit
Nemernică fiinţă cu inima uşcară,
Sirenă mlădioasă cu zimbet ipocrit !

Perdusem tot !... în juru'mi... furtuna spulberase
Ce are-un om pe lume mai scump, mai adorat,
Poeticele visuri, speranţele frumoase
Chiar cerul pentru mine era acum uitat !

Şi am crezut în tine... o crudă ironie !
Şi stupidă căinţă în tristul meu trecut !...
De mii de ori mai bine în crâncenă robie
In perfidele unde, mai bine-aș fi crezut !

Şi acum de mi mai remâne un dor pe lume eară,
De am vr'o rugăciune la cer a îndrepta
Aceasta este numai: „Din mintea mea să piară
Şi chipul tău și nume și suvenirea ta !"

A. NAUM.

Izvoare: Biblioteca Academiei Române, Secţia Manuscriselor: Autografe româneşti dăruite de *Iacob C. Negruzzi.*

N O T E

I

[1] *Nicolae Quintescu* (* 1841 — † 1913), profesor universitar la Iaşi până în anul 1881 şi după aceia la Bucureşti. Membru al Academiei Române.

[2] *Aron Berindei*. „General de divisie, născut la 6 Ianuarie 1838. A făcut studiile sale în străinătate urmând şcoala de la Metz, de unde a eşit la 1862 cu gradul de locotenent. Maior în 1868, colonel în 1877, e înaintat general de brigadă în 1885, şi conduce toate lucrările de fortificaţii din jurul Bucuresciului, fiind numit inspector general al geniului. Inaintat general de divisie în 1895, i se încredinţează comandamentul diviziei din Craiova. Generalul Berindei a fost în diferite rânduri secretar general al ministerului de resbel, iar în timpul resbelului independenţei a fost însărcinat cu stabilirea podului peste Dunăre şi a luat parte la luptele din faţa Plevnei unde comanda geniul. — La 1896, 25 Noembrie a intrat în ministerul de sub preşidenţia d-lui P. Aurelian, luând portofoliul resbelului. (Cfr. Dim. Rosetti, Dictionarul Contimporanilor. Buc. 1897, p. 26—27).

[3] *Anton Naum* îşi făcuse studiile universitare la Paris.

[4] *Veronica Micle* colabora la revista *Convorbiri Literare* încă din anul 1875. Cfr. şi nota 1 dela pag. 332 în acest volum.

[5] Probabil „Stejarul din Borzeşti" publicată în *Conv. Lit.* 1 Fevruarie 1882, XV, pp. 418—422.

[6] Desigur *Alexandru Gr. Şuţu* (* 1837 — † 1895).

[7] Ironie! De fapt *Anton Naum* era cel mai bătrân dintre junimişti. Numai *V. Alecsandri* era mai mare în vârstă decât el.

II

[8] Elegia s'a publicat cu titlul propus de *Anton Naum*: „După o lectură din Horaţiu", dar contrar dorinţei autorului i s'a păstrat motto: „Linquenda tellus et domus et placens Uxor. Hor."; în *Conv. Lit.* 1 Decembre 1885, XIX, pp. 705—706.

[9] „Imitaţia mea nu este un sclavaj".

[10] „Imi iau binele de unde îl găsesc".

[11] Cfr. nota 8.

[12] „Că trebue să renunţăm a face versuri".

[13] *Parce*, în mitologia greacă *moirai*, erau cele 3 zeiţe ale destinului: *Klotho, Lachesis* şi *Athropos*.

[14] Despre întrunirile societăţii „Junimea" la acea vreme se găsesc amănunte preţioase în scrisorile lui *N. Volenti*. Cfr. acest volum la pp. 291—292.

[15] *Alexandru C. Cuza*, născut în Iaşi la 8 Noembrie 1857.

[16] Cfr. nota 31 dela pag. 296, în acest volum.

[17] „*Drepturile omului*, ziar politic-social, cotidian". Bucureşti, 1 Fevr. — 11 Dec. 1885 şi Seria II, 15 Sept. 1888 — 3 Aprilie 1889.

III

[18] „Epistola V. Către A. Naum" datată 1887 n'a apărut în *Conv. Lit.* In schimb ea s'a publicat, după cum bănuia şi *A. N.*, în „Almanahul Societăţii «România Jună»" vol. II, Viena, 1888 şi în: *Iacob Negruzzi* „Scrieri complecte", Vol. II. Buc. 1894, pp. 103—108.

[19] şi [20] Cfr. nota precedentă.

[21] *A. Naum* „Dona Serafina" în „Almanahul Societăţii «România Jună»", vol. II. Viena, 1888.

[22] *A. Naum* „Dona Serafina" în *Conv. Lit.* 1 Iunie 1888, XXII, pp. 221—224.

[23] *„Mais on a crié haro! sur le baudet et nous nous en timmes là"* s'ar putea traduce româneşte cam aşa: „Dar s'a strigat, săriţi pe el, şi noi terminarăm cu asta". —

[24] *A. Naum* „Versuri", Iaşi, 1890.

IV

[25] *A. Naum* „Traduceri", Iaşi, 1890. Prima ediţie apăruse, cu acelaş titlu în 1875.

[26] „Rezistenţa". Iaşi, 2 Noemvrie 1887 — [Fevr.?], 1888.

[27] *Leon C. Negruzzi.* Cfr. notele 44 şi 45 dela p. 108, în volumul de faţă.

V

[28] *„Ioan Mir. Melic* născ. la Bucureşti în 15 Aug. 1840. In Junimea dela 1865. Odinioară Junimist înfocat, dar totdeauna tăcut. A scris multe cărţi, dar nimic în *Convorbiri.* La început foarte întreprinzător în idei, căci propunea serios ca Junimea să ia în întreprindere exploatarea unei mine de sare. Insă propunerea s'a respins. A fost întâiul administrator al tipografiei Junimii, dar pe scurtă vreme. Apoi mulţi ani a fost casierul Junimii la Aniversări. In vremea faimosului proces al lui Maiorescu se pasionase atâta, încât a provocat în duel pe reposatul Cocuţă Casimir, presidentul Curţii, fiindcă nu vrea să-l lase să intre în Curte, procesul fiind declarat secret. Se zice că ar fi vorbit 23 cuvinte de la începutul Junimii până la 1880, dar mulţi contestă această cifră, găsind-o exagerată. (Mort în 29 Ianuarie 1889)". Cfr. Iacob Negruzzi „Dicţionarul Junimei" în *Conv. Lit.* 1925, p. 131.

[29] Profesor de matematice la universitatea din Iaşi, *Ioan M. Melic,* care se iscălia: *Melik,* a publicat mai multe lucrări de specialitate: „Elemente de geometrie" (1873); „Elemente de aritmetică" (1876); „Equerul grafometru" (1885); „Curs practic de geometrie" (1888), etc.

[30] *Mihail Eminescu* a murit la 15 Iunie 1889.

[31] *Miron Pompiliu* s'a sinucis din cauza unei boli de nervi, de care suferea de mai multă vreme, la 19 Noembrie 1897.

VI

[32] La 30 Martie 1889 cabinetul junimist-liberal-conservator de sub preşedinţia lui *Th. Rosetti* având pe *P. P. Carp* la externe, pe *T. Maiorescu* la instrucţia publică şi

pe *Al. Marghiloman* la lucrări publice, etc.; demisionează şi în locul lui vine un guvern format din liberali şi conservatori, sub preşedinţia lui *L. Catargiu.*

[33] „Onoarea şi Banii. Comedie de François Ponsard. Traducere în versuri de A. Naum", în *Conv. Lit.* 1889, XXIII, pp. 406—427; 459—494; 572—598; 646—689 şi 739—749.

[34] *I. L. Caragiale* era atunci director la Teatrul Naţional din Bucureşti.

VII

[35] *Ştefan G. Vârgolici* (* 1843 — † 1897).

[36] *Alexandru Suţu.* Cfr. nota nr. 6.

[37] Premiu conferit de Academia Română.

[38] *A. Naum* fusese propus de mai multe ori membru la Academia Română, dar alegerea lui nu se face decât la 11 Martie 1893.

[39] *Iacob Negruzzi* a stăruit foarte mult pentru intrarea lui *A. Naum* la Academia Română.

[40] Poemul lui *Anton Naum* „Povestea Vulpei" are 15 cânturi.

VIII

[41] Inceputul poemului eroi-comic „Povestea Vulpei" apare în *Conv. Lit.* 1 Maiu 1893, XXVII, pp. 1—7. Vezi şi nota 44.

[42] *Alexandru C. Cuza* era membru în societatea *Junimea* din anul 1883.

[43] Cfr. autograful.

[44] *Prologul* poemei eroi-comice „Povestea Vulpei" apărut sub acest titlu în *Conv. lit.* (1893, pp. 1—3) apăruse mai înainte, în numărul jubilar al revistei, cu titlul schimbat: „Legenda Evei" şi însoţit de următoarea notă: „Aceste versuri vor servi de „Prolog" la romanul meu în versuri intitulat „Povestea Vulpei" la care lucrez acum, şi pe care gândesc să-l dau gata în cursul anului acesta. El va fi dedicat Directorului „Convorbirilor Literare" A. N." în *Conv. lit.* 1 Martie 1892, XXV, pp. 986—988.

[45] *Caulbach* corect *Kaulbach,* Wilhelm von, pictor german, născut la 15 Oct. 1804, mort la München de holeră în 7 April 1874. Celebre tablouri: Dărâmarea Ierusalimului, Bătălia Hunilor, fresca muzeului dela Berlin, în care se reoglindeşte năzuinţa şi lupta spiritului omenesc, dealungul veacurilor. *Wilhelm von Kaulbach* ar putea fi numit *Gustav Doré* al Germaniei, deşi nu lucrează în aceeaş manieră. Kaulbach a ilustrat opere din literatura germană şi engleză. Astfel, în sala tronului din München se găsesc 12 scene din bardietele lui *Klopstock* „Hermannsschlacht" şi „Hermannstod", din „Musarion" şi „Graziile" lui *Wieland.* Desene pentru Schiller („Verbrecher aus verlorener Ehre"), *Goethe* („Faust", „Reinecke Fuchs") şi *Shakespeare.* Principala şi completa operă dintre aceste desene este ilustrarea epopeei animalelor „Reinecke Fuchs"

(1846). — Deşi *Anton Naum* nu aminteşte nicăirea în scrisorile sale că „poema dobitocească" — pentru a ne exprima în termenii poetului — a fost creată subt impulsul epopeei lui *Goethe* „Reinecke Fuchs", totuşi singură citarea numelui „*Caulbach*" în această scrisoare, este şi o indirectă mărturisire din partea lui Anton Naum că a fost influenţat de Reinecke Fuchs, epopeea lui Goethe. Altfel, cum s'ar fi potrivit aidoma ilustraţiile textului german pentru Povestea Vulpei lui A. Naum? Insă şi fără de această menţiune, în istoria literaturii române s'a relevat că „epopeea eroi-comică „*Povestea Vulpei*", prezintă „reminiscenţe pronunţate din „Reinecke Fuchs" a lui *Goethe*". (Cfr. *M. Dragomirescu ,Gh. Adamescu* şi *N. I. Russu,* Lit. Rom. p. I, v. II. Bucureşti, 1931, pg. 30).

[46] *B. P. Haşdeu(?).*

[47] Gh. Sion a murit la 1 Octomvrie 1892, iar Anton Naum a fost ales membru al Academiei la 11 Martie 1893.

IX

[48] Poema s'a încheiat la cântul al 15-lea.

X

[49] *Constantin Meissner,* născut în Iaşi la 27 Mai 1854, membru în *Junimea* din anul 1878.

[50] Aceste versuri au fost suprimate din poemă la publicarea lor.

[51] Aceste versuri s'au tipărit în felul următor:

„Acel dangăt de clopotniţi ce în aer zăngăneşte
Care 'ntocma ca lătratul de căţei *te asurzeşte*"

(Cfr. *Conv. Lit.* 1893, XXVII, p. 564).

XI

[52] „Optsprezece puici *bogate,* douăzeci de cocoşei". Erata cerută de A. N. nu s'a publicat.

[53] şi [54] Publicat în Analele Academiei cu titlul: „Cuvânt de primire". Discursul de recepţie a lui *Anton Naum* a fost întâmpinat de răspunsul lui Titu Maiorescu.

XII

[55] *Anton Naum* s'a născut la *17 Ianuarie* 1829 în Iaşi.

[56] Pe acea vreme seziunea generală a Academiei Române începea la 15 Martie.

[57] Răspunsul a fost dat de Titu Maiorescu.

XIII

[58] Discursul de recepţie a lui *Anton Naum* n'a apărut în *Conv. Lit.*

[59] *T. Maiorescu* „Poesiile D-lui Naum (Răspuns la discursul de recepţiune al d-lui Anton Naum, cetit în Academia Română la 2/14 Aprilie 1894, sub presidenţa Regelui)" în *Conv. Lit.* 1 Maiu 1894, XXVIII, pp. 1—11.

XIV

[60] *Grigori Buiucliu* (* 1840 — † 1912) membru în Junimea din anul 1866.

XV

[61] Scrisoarea este trimisă pe o carte de vizită.

[62] *Iacob Negruzzi* „Scrieri complecte. Volumul VI. Traduceri din Schiller: Cabală şi Amor — Don Carlos, Maria Stuart" Bucureşti, 1897.

[63] Prinţul *Dimitrie Sturdza* logofăt pe vremea *Regulamentului organic*.

XVI

[64] Domnia *Regulamentului organic* în Moldova a început la 1 Ianuarie 1832.

XVII

[65] In anul 1911 *Iacob Negruzzi* era preşedinte al Academiei Române.

[66] Tipărit de *Academia Română*.

[67] La 17 Ianuarie 1913.

XVIII

[68] In anul 1912 s'a comemorat la Chişinău şi în alte părţi ale Rusiei, 100 de ani dela anexarea Basarabiei.

[69] *Grigori Buiucliu* a murit la 13 Decembrie 1912.

[70] *Gr. Buiucliu*, a lăsat prin testament, întreaga sa avere Academiei Române.

[71] *Spiru Haret* a murit la 17 Decembrie 1912.

[72] *Petru P. Carp* se născuse la 29 Iunie 1837, deci în 1912 era un „moş" de 75 ani.

[73] *Teodor Rosetti* (* 1837 — † 1923) membru fondator al Junimei.

[74] *Alexandru Naum*, profesor universitar la Cluj, poet şi traducător.

[75] *Const. C. Arion* (* 1855 — † 1923) ministru al Instrucţiunii Publice în anii 1900, 1910, 1912, şi după data acestei scrisori.

[76] *Const. G. Dissescu*, ministru al Instrucţiunii Publice în anii 1906 şi 1912.

XIX

[77] Această dată se poate stabili, după cuprinsul scrisorii. Vezi nota nr. 89.

[78] Cfr. nota 69.

[79] *Gheorghe Racoviţă*, născut în Iaşi la 29 Iunie 1839, a murit la Nizza la 9/22 Ianuarie 1913. In *Junimea* din anul 1864. „N'a scris, dar e stâlp al anecdotelor, mai ales ţigăneşti şi corosive, prin urmare indispensabil la aniversări". (Cfr. *Iacob Negruzzi „Dicţionarul Junimei"* în Conv. Lit. 1925, LVII p. 453).

[80] Cfr. autograful.

[81] Cfr. nota 70.

82 *Emil Racoviţă*, născut în Iaşi la 15 Noemvrie 1868. Fost, până în anul 1920, profesor de anatomie comparată la Sorbona, iar dela această dată la universitatea din Cluj.

83 In 1897—1899 *Emil Racoviţă* a luat parte la expediţia antartică belgiană pentru cercetarea polului Sud. Această expediţie a fost condusă de celebrul explorator norvegian Amundsen.

84 Această „culpabilă indiferenţă" a fost îndreptată după moartea lui *Anton Naum*, în anul 1920, când E. R. a venit profesor la universitatea din Cluj.

85 „Câţiva naufragiaţi plutind pe nemărginitul abis" vers din *Virgiliu* „Eneida" cartea I, v. 118.

86 Cei patru junimişti din Bucureşti, care trăiau în anul 1913 erau: *P. P. Carp, Iacob Negruzzi, Titu Maiorescu* şi *I. Slavici*, iar cei doi din Iaşi erau: *N. Gane* şi *Anton Naum*.

87 „Ţineţi-vă râsul"..., Horaţiu, Arta poetică, v. 5.

88 „Cumătra mea, d-voastră sunteţi o ingrată, nu-ţi cădea odată în laba mea".

89 Cu ajutorul acestui pasagiu putem data scrisoarea de faţă. Cfr. şi nota 77.

90 După cum am remarcat la o notă dela scrisorile lui *Nicu Gane*, (vezi pp. 143—144 în acest volum), tot aşa şi aici suntem siliţi să scoatem în evidenţă, greşeli de date biografice, în legătură cu *Anton Naum*, lansate cu multă uşurinţă în studiile noastre de istorie literară. In anul 1876 *Vasile Gr. Popu*, nu ştim de unde şi cum, dă următoarele date: „*A. Naum*, s'a născut *în Roman pe la an. 1835*, unde şi-a făcut studiele elementare..." (Cfr. „Conspect asupra Literaturei române..." vol. II, p. 83). Fără a mai fi controlate — deşi aceste afirmaţii fuseseră date cu rezerva cuvenită, — ele trec mai departe luând forma definitivă, şi se perpetuiază cu o îndârjită încăpăţinare în aproape toate studiile de literatură modernă. — După *V. Gr. Pop*, vine *Dim. R. Rosetti* („Dicţionarul Contimporanilor" Buc. 1897, p. 136), apoi: *E. Hodoş* „Elemente de istoria literaturii" Ediţie nouă. Nagyszeben, 1912, p. 79; *Gh. Adamescu* „Istoria literaturii române" Ed. II Buc. [1920], p. 491; *Gh. Adamescu* „Contribuţiune la Bibliografia Românească" Vol. I—III Buc. 1921—1928 (vol. I p. 136, II p. 213 şi III p. 156); *Mihail Dragomirescu, Gh. Adamescu* şi *N. I. Russu* „Literatura Română din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre" Partea I, vol. II, Buc. [1931], p. 30; etc. Bine înţeles nici străinătatea n'a fost cruţată de asemenea afirmări neexacte, prin superficialul *W. Rudow* (Cfr. „Geschichte des Rumänischen Schrifftums bis zur Gegenwart" Wernigerode, 1892, p. 144). — Ori după cum vedem din această scrisoare autobiografică, *A. Naum* nu s'a născut în Roman şi nici în anul 1835, ci *în Iaşi la 17 Ianuarie 1829*. Această dată este confirmată de T. Maiorescu în anul 1894 (Cfr. „Poeziile D-lui A. Naum. (Răspuns la discursul de recepţiune al d-lui A. Naum cetit în Academia Română la 2 Aprilie 1894, sub prezidenţa regelui) în *Conv. Lit.* 1894, XXVIII, pp. 1—11, reprodus în „Critice" vol. III. Buc. 1915, pp. 243—254) de albumul Junimii (Cfr. Sever Zotta „La Centenarul lui Vasile Alexandri", Iaşi, 1921, p. 90) şi de Iacob C. Negruzzi în „Dicţionarul Junimii" (Cfr. *Conv. Lit.* 1925, LVII, p. 201).

91 Un cartier mărginaş din oraşul Iaşi.

[92] Cu aceste versuri începe *Costachi Negruzzi* poema sa „*Aprodul Purice*" apărută în Iaşi la anul 1837. Când s'a tipărit poema lui C. N., *Anton Naum* avea 8 ani.

[93] Tatăl lui *Anton Naum* era comerciant, de origine macedoneană.

[94] Moşia părintească a familiei C. Negruzzi.

[95] *Anton Naum* a intrat ca membru la *Junimea* în anul 1872.

[96] *Ioniţă Sturdza* a domnit în Moldova dela 21 Iunie 1822 până la 5 Mai 1828.

[97] *Ocupaţia rusească* a ţinut dela 22 Iulie 1828 — April 1834.

[98] *Regulamentul organic* intră în vigoare în Moldova la 1 Ianuarie 1832.

[99] *Mihai Sturdza* a domnit în Moldova dela Aprilie 1834 — Iunie 1849.

[100] *Grigorie Alexandru Ghica* a domnit în Moldova din Iunie 1849 — 26 Sept. 1853 şi dela 14 Oct. 1854 — 26 Iunie 1856.

[101] şi [102] *Căimăcămia: Teodor Balş* şi *Neculai Vogoride* a fost dela 26 Iunie 1856 — Oct. 1858, iar aceia a lui *Ştefan Catargiu, Vasile Sturdza* şi *Atanasie Panu*, din Oct. 1858 — 17 Ianuarie 1859.

[103] *Mihail Kogălniceanu* în lupta patriotică pentru propăşirea culturii naţionale şi unirea Moldovei cu Muntenia.

[104] *Costachi Negri* (1812—1876) cel mai înflăcărat patriot moldovean, luptător până la sacrificiu de sine, pentru înfăptuirea unirei principatelor: Moldova şi Muntenia.

[105] *Anastase Panu* (* 1810 — † 1867).

[106] *Manolache Costache Epureanu* (* 1824 — † 1880).

[107] *Dimitrie Rallet*, cunoscut om politic, mort în anul 1858.

[108] 24 Ianuarie 1859 — 11/23 Februarie 1866.

[109] Dela 10 Mai 1866.

[110] „Eu nu vreau o lume, unde totul să schimbă, unde totul trece; unde până la amintire, totul se pierde şi totul se şterge; unde totul este fugitiv, trecător, nesigur; unde ziua fericirii nu are a doua zi".

XX

[111] şi [112] Cfr. notele 82 şi 83.

[113] Cuvântul „gia", pe care l-am întâlnit şi la pagina 346 din acest volum, tot în corespondenţa lui *Anton Naum*, este întrebuinţat, evident în sensul românescului *acum, şi*, sau a franţuzescului *dejà*, cunoscut curent şi în limba noastră. Cuvântul *gia*, după câte ştim, a mai fost utilizat, cu acelaş înţeles şi de *Maria P. Chiţiu* în „*Dante Alighieri*. Divina Comedia. Infernulu". Craiova, 1883.

Cântul II, strofa 27:

„Atâtu îmi e de plăcutu comandamentul tău, că supunerea, de ar fi fost *già*, mi ar părea târzie; mai multu nu trebue să'mi arăţi dorinţa ta" (p. 20).

Dante, *cântul II, t. 27*:

„Tanto m'aggrada il tuo comandamento,
Che l'ubbidir, se *già* fosse, m'è tardi
Più non t'è uopo aprirmi il tuo talento".

Vezi şi la pag. 384, etc. şi în Divina Comedia. „Purgatoriulu", Craiova, 1888:

Cântul II, strofa 1:

„*Gia* sórele sosise la orisontului, alu cărui cercu meridianu în punctu'i celu mai înaltu acopere Ierusalimul" (p. 19).

Dante, cântul II, t. 1:

„*Già* era il Sole all' orizzonte giunto,
La cui meridian cerchio coverchia
Ierusalèm col suo più alto punto".

Vezi şi pag. 63, etc. Dealtfel cuvântul „*già*" este curent şi în limba italiană de astăzi. Atât *Anton Naum* cât şi *Maria P. Chiţiu* erau de origină macedoneană. Ne întrebăm pe ce cale a venit cuvântul la noi?

114 *Emil Racoviţă* este căsătorit cu o franceză.

115 *Grigore Buiucliu* era armean de origină.

XXI

116 In anul 1848 *Anton Naum* era de 19 ani.

117 *Al. C. Mavrocordat*. Cfr. *Manolache Drăghici* „Istoria Moldovei pe timp de 500 ani", Iaşi 1857 şi *I. C. Filitti* „Domniile Române sub Regulamentul organic. Academia Română, Buc. 1915, p. 636.

118 Mănăstire în judeţul Putna, unde fusese surghiunit la 1846 şi *Alecu Russo*.

119 *Mitropolitul Meletie Brandaburul*, bucovinean de origină, a păstorit în Moldova la anii 1847—1848 şi se zice că ar fi fost ucis de Domnitorul Mihai Sturdza.

120 *Constantin Erbiceanu* „Istoria mitropoliei Moldoviei şi Sucevei. Bucureşti, 1888.

121 Aici bătrânul *Anton Naum* exagerează, aducând în mod subiectiv aprecieri nejuste şi false.

122 Cfr. nota 1.

123 Sfârşitul scrisorii lipseşte.

XXII

124 *N. Docan*, istoric şi diplomat cunoscut. Membru corespondent al Academiei Române.

125 Desigur cu ocazia alegerii lui *N. Docan* ca membru corespondent al Academiei Române, la 26 Maiu 1915.

126 Nefiind siguri de atitudinea României.

127 Această poezie n'a fost publicată în *Conv. Lit.* şi nici în volumul de versuri apărut în anul 1890: „Insoţesc scrisorile cu câteva poezii, dintre care una „Mânie" sau a uitat sau n'a voit s'o publice în volumul său din 1890" (Cfr. *Iacob Negruzzi* „Autografe române" Bucureşti, Academia Română, 1923, p. 17).

Ştefan G. Vărgolici cătră Iacob C. Negruzzi

Scrisori din anii 1867—1890

I.

Paris 16/4 Noemvr. 1867.
3 Rue de la vieille Estropade.

SALUTARE DOMNULE NEGRUTZI !

Am primit şi cetit cu mare plăcere amabila D-voastre scrisoare şi la căteva zile în urmă am şi primit colectiunea „Convorbirilor literare" [1]. Vă mulţumesc din tot sufletul pentru bunătatea ce aţi avut de a'mi procură satisfacţiunea nespusă ca să am în oarele mele de repaos o lectură plăcută, instructivă şi aşa de variată ca aceea a revistei D-voastre. Voiu căută de aseminea ca să profit, pe câtu'mi va fi cu putinţă, de gracioasa propunere ce'mi faceţi de a Vă trimite din când în când câte ceva [2].

Vă mărturisesc că de când sunt în streinătate puţin m'am ocupat cu ceva afară din studiile mele. Vă voi trimite însă din micele mele compuneri de altă dată [3], şi din când în când şi article de literatură [4].

Incepând dar chear de pe acuma, vă alăturez câteva bucăţele [5], pe care le veţi publica, dacă le veţi crede demne de a figură alăturea cu încântătoarele D-voastre poezii, şi acele a celorlalţi Domni colaboratori.

Drept să vă spun, ingenioasa şi, după mine prea severa critică a d-lui Maiorescu [6], m'a făcut să privesc cu un ochiu de compătimire, versurile ce făceam odată. Dar vina nu e a mea.

Pe când le scriam, cu 3, 4 sau 5 ani în urmă, d. Maiorescu nu dechiarase încă resbel înverşunat diminutivelor limbei noastre [7]; şi eu, neavând alţi călăuzi decât pe iubiţii noştri Alesandri, Bolinti-

neanu, Negrutzi [8], etc..., era natural să nu știu totdeauna videa *bunul* și *frumosul ;* seau se'l văd unde nu era !

Dacă acuma aș mai putea face versuri, desigur că aș stà cu cartea d-lui Maiorescu sub ochi, spre a nu mă face culpabil de *lèse-frumuseță* și *bun gust.*

Respectuoasele mele salutări lui C. C. Costachi [9], precum și d-lui Leon Negrutzi [10].

Salutându-vă cu sinceritate și recunoștință, vă rog să primiți afectuoase strângeri de mână, dela

Servul și amicul d-voastre
S. G. VÂRGOLICI.

P. S. — Cât pentru tipărirea numelui meu, dacă veți publica bucățile ce vă trimit, aceasta o las la vrointa D-voastre, cu toate că mai mult aș vroi să fie anonime [11].

II

Paris, 8 Martie 1869
3, Rue de la vieille Estropade.

SALUTARE IUBITE AMICE !

Ultima Dv. scrisoare a lăsat neatinse multe punte din a mea, asupra cărora aș fi dorit să am un răspuns. Dar timpul v'a lipsit negreșit, și vă mulțumesc că cel puțin asupra unui punt mi-ați răspuns într'un mod categoric.

Inţeleg foarte bine, ca dv. să aprobați fără rezervă articulul d-lui Maiorescu [12], căci fără îndoeală în convorbirile ce puteți aveà în fiecare moment cu D-lui, sunteți în pozițiune de a ceti mai afund în ideile D-sale, și a ști, de esemplu, că articolul în cestiune *„nu ucide tot ce s'a făcut până acuma, dar combate pe cei cari n'au urmat calea cea bună arătată"* de bătrânii campioni ai literaturei noastre. Sunt fericit de a auzi dela Dv. această declarare, căci sunt sigur că aceasta e și ideea D-lui Maiorescu. Vă mărturisesc însă că noi lectorii *„Convorbirilor"* cari nu avem plăcerea să fim împreună cu D-lui, nu putem vedea decât cele scrise în articol. Acest articol

este foarte categoric şi afirmativ, şi e cu neputinţă să se înşele cineva asupra înţelesului lungei tirade oratorice ce umple coloana întâia dela pag. 305 [13]. D. Maiorescu nu face acolo nici o excepţiune, ci condamnă tot fără îndurare.

Mă întrebaţi dacă toţi autorii, citaţi de mine, au merite, şi vă îndoiţi că-i cunosc. Mai cu seamă Eliade şi Mureşeanu nu au nici decum fericirea de a vă plăcea. Vă acord că aceşti poeţi n'au fost totdeauna de-o potrivă inspiraţi. Dar oare care e omul, fie şi cel mai mare geniu, ce a produs numai copo-d'opere în viaţa lui ? Eu unul nu cunosc nici într'o literatură, şi prin urmare nu pot nici într'un mod admite concluziunea dv. că dacă Bolintineanu bună oară a scris în timpurile din urmă poesii rele (pe care din nefericire am avut ocasiunea să le cetesc); el e rău poet; şi că n'a putut nici-odată să facă ceva de merit. Mai adăogiţi pe urmă că dacă aş cunoaşte în persoană pe Eliade sau pe Bolintineanu [14], grabnic m'aş convinge că am fost în eroare. Nu pricep ce înţelegeţi prin această frasă, şi'mi ar plăcea să mi-o explicaţi, căci nu pot crede că vreţi să ziceţi că fisicul acestor doi poeţi m'ar convinge că ei n'au putut niciodată să scrie bine, pentrucă aş vedea zugrăvită oarecum pe fata lor neinteligenţa — cu toate că acest înţeles pare a resulta din cuvintele dv. In adivăr, n'am avut mulţemirea să văd nici pe unul, nici pe altul în persoană, daru'i cunosc prea bine din scrierile lor, căci cunosc sentimentele lor intime, credinţele lor, inspiraţiunile lor patriotice, cunosc în fine tot sufletul şi inima lor; şi prin urmare mă pot dispensa de trăsăturile feţei lor, care nu fac nimic în cestiune.

Imi place să văd protestaţiunile ce faceţi în favoarea lui Alesandri; însă când gândesc că acest poet aşa de iubit de societatea Dv. n'a făcut decât vr'o câteva bucăţi care să satisfacă delicatul ei gust; când văd pe d. Maiorescu strigând că am fundat un teatru naţional, fără a avea *o singură piesă dramatică*... [15] (se vede că D-lui nu şi a dat niciodată osteneala să cetească repertoriul dramatic al lui Alesandri [16], atunci, zău mă întreb în ce consistă admiraţiunea d-voastre, şi pe ce motive se basează ea ? Iată pentru ce nu mă mir de loc că presa română în genere a primit cu indiferenţă articulul D-lui Maiorescu. Aseminea exagerări, vă mărtu-

risesc, mai că nu meritau un răspuns serios. Ele se nimiceau de sine, și oricât de competentă e pana D-lui Maiorescu, n'a reușit a le dà importanța ce vroea. Dv. însă explicați, lucru astfel: acesta e dreptul Dv., dar mie 'mi veți permite să am o altă părere. Nu-mi rămâne acum decât a aștepta răspunsul ce promiteți că se va face de unii din Dv., cu toate că aceasta are foarte mult aerul de a fi o mică manoperă. Nu vreau însă să prejudec întru nimica cestiunea, căci în curând voiu judeca prin mine însumi.

Cât pentru convicțiunea fermă ce aveți că întorcându-mă în țară o să mă apropiu în privirea aceasta de părerile Dv. vă pot asigura că vă înșelați, căci acestea nu sunt ilusii de tinerețâ, precum credeți dv. (aseminea ilusii pot avea domnii despre cari 'mi vorbiți, pentru mine ele au zburat de mult) ci opiniuni fundate, ce nu cred că le voiu schimba vr'odată. Deși sunt departe de țară, aceasta nu mă împiedică ca să știu ce se face în ea; ba poate pozițiunea mea e mai favorabilă, pentru că pot judeca lucrurile ca simplu spectator, fără să fiu eu însumi în joc, și prin urmare să pun de multe ori la mijloc pasiune și amor propriu.

Mă opresc aci, căci mă tem ca nu cumva ,continuând, să atrag earăși asupră-mi imputarea de a fi declamator.

Vă salut cu afecțiunea unui amic bun și sincer.

S. G. VÂRGOLICI.

P. S. De câte-va zile am început a lucra la continuarea „Studiilor asupra literaturei spaniole" [17]. Fiind însă că articulul are să fie data asta mai lung, nu cred că voiu avea timpul să'l termin înainte de paști, mai ales că peste o septămână am esamenu la școală. Sper că în vacanția de paști lu voiu sfârși, și prin urmare vi 'lu voiu putea trimite în întâia giumătate alui Aprilie, împreună poate și cu lucrarea asupra lui Esiod [18] și Virgil [19].

Cum se face că n'am primit însă numărul „Convorbirilor" din 1 Fevruariu ?

MEDITĂȚIE [20]

Luna în ceruri viu scănteiază
Unda prin luncă șoptește ușor;
Inimă'mi tristă jalnic oftează,
Când arunc ochii în calea lor.

Aura lină în tăinuire
Pe flori alintă gingasu-i sbor,
Sufletu'mi plănge de-o grea măhnire,
Ochi'mi de lacrimi fac un isvor.

Dalbele stele cu blănde raze,
In unde toate se oglindesc,
Insă nici una nu'mi luminează
Calea pe care eu rătăcesc.

Paserea căntă cu 'nduioșare,
Cu ea 'mpreună stâncele plâng
Dar eu la chinuri n'am îngânare,
Se nasc în pieptu'mi, și'n el se sting.

Căci steaoa dulce a vieței mele
Odată'n cale'mi s'a avâ[n]tat,
Ş'apoi degrabă prin alte stele
Razele sale 'și-au afundat.

Cel ce se naște fără vedere
Nu poate spune că'i soare'n cer,
Că noaptea'i lună, spre măngăere,
Stele ce'n unde s'arăt și per.

Dar cine oare poate se spună
Dorul acelui ce a văzut
Zile cu soare și nopți cu lună,
Şi de-odată toate-a perdut ?

1864.

ROMANȚĂ [21]

De-aș fi, iubito, părăul care
Leagănă'n valuri albia sa,
Vecinic în unde recoritoare,
Dragul tău nume l'aș îngăna.

De-aș fi, iubito, fluturul care
N'are odihnă în sborul său
N'aș sta'n viață pe altă floare
Decât pe floarea sinului tău.

De-aș fi, iubito, roua curată
Ce cade noaptea din ceru senin,
Ți-aș uda tainic grădina toată
Dar mai cu samă doi crini din sin.

De-aș fi, iubito, brăul de raze,
Ce'ncinge fruntea la aurori,
Din ele aș face una să cază,
Ca să te fure sus între zori.

De-aș fi, iubito, zefirii care
In primăvară prin flori șoptesc,
Și zi și noapte fără 'ncetare,
Cu drag ți[-]aș spune cât te iubesc.
1864.

III

Paris, 6 Apriliu 1869
3 Rue de la vieille Estrapade

SALUTARE AMICE !

După promisiunea ce v'am făcut prin ultima mea scrisoare, vă trimit acum continuarea „studiilor asupra literaturei spaniole" în care mă ocup de arta dramatică și în special de Lope de Vega [22]. Veți găsi-o poate cam lungă, dar nu puteam fi mai scurt cu un autor așa de însemnat, și care a jucat atât de mare rol în literatura spaniolă. — Mai tărziu mă voiu ocupa de Calderon [23]. Cât pentru

„Esiod şi Virgil" [24] Vă cer ertare dacă nici acum nu vi'l pot trimite, căci n'am avut timp să'l traduc, şi apoi, resgândindu-mă, mă întreb dacă o lucrare lungă, plină de citaţiuni grece şi latine, ar fi la locul ei în „Convorbiri".

Sper că în curând voiu avea plăcerea se primesc vr'o scrisoare de la Dv. In aşteptare vă salut cu afecţiune, şi vă felicitez de serbători macarcă ele sunt încă departe.

Al Dv. bun amic
S. G. VÂRGOLICI

IV

Paris, 10 Mai 1869
3, Rue de la vieille Estrapade

IUBITE AMICE !

Am primit cu mare plăcere scrisoarea Dv. mai ales că o aşteptam cu nerăbdare, după o tăcere cam lungă. Ştiu însă că aţi fost foarte ocupat, şi prin urmare înţeleg foarte bine înterumperea amicalei noastre corespondeţe.

Vă mulţemesc cu sinceritate pentru complimentul ce'mi faceţi, cu toate că'l găsesc prea linguşitor pentru mine. Il primesc însă, căci ştiu că vine dela un bun amic, care e deprins să spună adevărul curat şi fără mască, chear când el ar putea atinge susceptibilitatea cuiva.

Cu câteva zile mai înainte primisem „Convorbirile", în care am văzut inserată o parte din studiile mele asupra lui Lope de Vega [25]. Am observat tot odată cu plăcere că afară de omiterea titlului, şi acel nenorocit „vakoma" nu erau mai deloc greşeli de tipar, mai ales în testele spaniole, totdeauna susceptibile de aseminea greşeli. Sper că şi restul va fi tot aşa. Nu'mi remâne decât să vă mulţemesc pentru complăcenţa Dv. şi să vă promit şi pe viitor slabul şi neînsemnatul meu concurs.

Mă întrebaţi ce gândesc asupra lui „Decebal" [26] şi a „Copiilor depe natură" [27]. Neputând acuma a vă spune părerea mea în detail, fiind că nu am sub ochi numerile din „Convorbiri", ce le am îm-

prumutat la un amic, mă voiu mărgini numai a vă spune, în privirea lui „Decebal" cu franchețǎ că nu am înțeles ce a vrut să facă D. Florentin [28]. Un roman ? Un episod burlesc, o scriere istorică? Nu știu, și aceasta e și părerea amicilor mei de aice, cari au avut ca mine rabdarea de a'l ceti pǎnǎ la fine. In privirea limbei nu mai zic nimic, căci cu toate că nu cunosc pe autor, el trebue să fie de sigur Transilvanean [29], și Transilvanenii de astăzi nici nu scriu nici nu vorbesc mai bine. Contactul lor zilnic cu Nemții și cu Ungurii a aruncat în spiritul lor o obscuritate adese grea de pătruns, și'i a împins la neologisme fără cumpăt nici măsură [30].

„Cópiile de pe natură" le am cetit cu plăcere, ca tot ce ese din pana Dv. Inse oare în partea întâia, n'ați mers prea departe în critica Dv.? Nefericitul Hajdĕu ce v'a inspirat ingenioasa Dv. ironie, este el demn de atâta asprime? [31] Un om poate se facă poesii rele, și cu toate aceste se nu fie fără merit în altă specialitate [32]. Ș'apoi chear ceea ce ziceți despre numeroasele sale ocupațiuni, și manie de a se amesteca în toate (de și eu nu admit în totul incompatibilitatea ce stabiliți Dv.), nu se poate aplica la mai mulți din țara noastră? Mi se pare că fără a merge mai departe, aveți chiar sub ochii Dv. numeroase esemple. Eată pentru ce mi s'a părut că articulul în cestiune era puțin cam insuflat de personalitate. Mi ar părea bine să mă înșel, căci Dv. știți că în cestiuni de critică literară, personalitățile nu conduc la nimica folositor.

Sper că ne vom întâlni la Paris, dacă vara aceasta veți veni într'a coace. Până la revidere primiți salutările afectuoase a bunului Dv. amic

S. G. VÂRGOLICI

P. S. Aș dori foarte mult să pot avea o *Traianidă* [33]. Din nenorocire nu cunosc pe nime la București care să mi o poată procura. V'aș fi foarte recunoscător dacă ați avea bunatatea se mi o trimiteți Dv. bună oară cu venirea încoace a D- Balaișu [34], sau cu altă ocasiune.

V

Berlin, 5 Ianuariu 1871.
Krausenstrasse 72, III. Treppe.

IUBITE AMICE,

Am primit cu câteva zile înainte de plecarea mea din Würzburg epistola ta, la care am lăsat să'ţi respund din Berlin. Dacă nu am făcut'o mai degrabă, causa e că încă nu eram bine regulat, odaea nefiindu'mi încă gata. Acum însă mă aflu în locuinţa mea, tot într'o casă cu D. Xenopol [35], și mă grăbesc a lua condeiul în mănă, cu toate că nu am ceva important de spus. La Berlin am sosit de Sâmbătă 31. Decembre. Frigul însă care e mare aice m'a împedecat până acuma să es mai des din casă spre a'mi putea face o idee căt de mică de capitala Prusiei. Ceea ce m'a minunat mult e obiceiul dinspre zioa anului nou, pe care'l cunoști. Am văzut eu multe moravuri, mai mult sau mai puţin absurde, dar acesta [36] mi s'a părut cu totul nedemn de un popor, care pretinde a sta în capul civilisaţiunii moderne.

Hotărîrea ta de a părăsi cu totul politica, și desgustul ce ţi'au produs meschineriile oamenilor noștri de stat, nu pot decăt se fie în interesul literilor noastre. Ori căt de mare bine ai putea se faci ţerei pe acest terăm, tot mai mare va fi binele ce vei face literaturei noastre, care deja, 'mi place se o constatez, te numeră între neobosiţii săi campioni [37].

Asigurarea ce'ţi dăduse D. Carp [38] că paralele mi se trimisese, s'a realisat, înainte de primirea scrisorei tale. Banii sosise la un bancher din Ostenda, și după măsurile luate de mine, mi s'au trimis la Berlin, unde'i am și primit deja.

Schimbarea Ministeriului [39] nu mi a prea făcut bună impresiune, mai ales tocmai acuma când presa streină se ocupă de vuetele ce circulează asupra unei note ce Carol ar fi adresat Puterilor garante. Nu cunosc întru căt aceste vuete sunt fundate. Tu vei ști negreșit mai mult în privirea asta, ca unul ce ai trăit într'o atmosferă, unde puteai se afli mai lesne adevărul. După aceea schimbarea ministeriului 'mi desplace și dintr'un alt punt de vedere cu totul per-

sonal și egoist. Cât era D. Carp la culte și instrucțiune [40], eram sigur că cererile mele nu se rătăcesc prin archive. Tu știi că cerusem un suplement de 100 ‡. Zilele aceste voiu scrie la Ministeriu în privirea asta. Dar în situațiunea actuală a lucrurilor, nu sper că voiu avea curând un respuns favorabil. Ș'apoi nici nu știu cine va fi la Instrucțiune [41].

Acest suplement 'mi e indispensabil, atât pentru cumpărare de cărți, cât și pentru micul ajutor ce sunt nevoit se trimit familiei mele [42].

Soarta cărților mele, lasate la Paris, mă îngrijește foarte mult. Perderea lor ar fi pentru mine nereparabilă, cel puțin pentru mult timp.

Primește felicitările mele amicale de serbători și de anul nou, bine vroind a le comunica și D-lui Maiorescu, D-lui Culianu [43] etc.

Aștept respunsul tău după cum mi ai promis.

Al tău amic,
S. G. VÂRGOLICI.

P. S. Te rog fă se se înscrie și numele meu la operele complete a lui Alesandri [44].

VI

Iași, 8 Ianuarie 1887.

IUBITE AMICE,

Imi împlinesc făgăduința trimițindu-ți prin Melik [45], manuscriptul lui Don Chișot sau Don Chihote (?) [46]. Pe lângă capitulele de care-ți vorbeam, am mai tradus încă unul, prin urmare numerul foilor ce-ți trimit acum se urcă la mai mule de 100. Cred că vei avea material pentru anul întreg, căci de sigur îmi închipuesc că ai să-l dai cetitorilor în dose măsurate, spre a nu le produce indigestiune, și apoi (Doamne ferește!) moarte.

In alăturare îți trimit o hârtioară în care am tradus versuri spaniole din manuscriptul dela tine. Mi s'a părut mai nimerit să reproduc versurile prin versuri. Vei observa dar, când vei tipări cap. II, cele următoare [47].

Te rog de asemine să te uiți în manuscript, pe la sfârșitul ca-

pului al XI, unde se află o bucată de versuri intitulată *Antonio*, și pe care nu-mi aduc aminte dacă am pus-o, sau nu, în versuri românești. — Dacă nu, atunci trebue să o traduc [48].

Bine ar fi să mi se trimită mie întâia probă de tipar ca să o coreg eu, spre a nu se strecura prea multe greșeli, sau fă tu cea întăi, spre a mai introduce pe ici cole căte vr'o schimbare, în ceea ce privește stilul, și apoi mie să-mi trimiți a doua probă. Te asigur că voiu fi foarte esact în înapoirea lor la timp.

Vorbit-a[i] cu Socec despre tragerea în volum, după *Convorbiri ?* [49]

N'am primit încă numerul pe Ianuarie, prin urmare nu știu cum e făcut anunciul [50].

Și acum vorba Romănului, fie într'un ceas bun !

Frățești serutări de la al tău vechiu amic

S. G. VĂRGOLICI.

VII

Iași, 25 Ian. 1887.

IUBITE AMICE,

De vreme ce Teclu [51] nu se prinde a retipări în volum, n'am ce face, de și nu prea înțeleg bine îndreptările sale. Totuși îmi remăne o speranță în vorbele tale *nu tipăreşte de o cam dată.*

Episodurile de care mă întrebi, și care s'au tipărit în Convorbiri, nu fac parte din manuscriptul ce ai. Ele vin mai tărziu și anume: cel întâiu, *Curiosul nepriceput* [52], formează capitulele XXXIII și XXXIV, ear cel al doilea, *Captivul* [53], capitulele XXXIX, LX și LXI[54]. Prin urmare mai am încă de tradus, până voiu ajunge acolo.

Căt pentru versurile intercalate în text, cele mai multe sunt nerimate chiar în spaniolește, cum sunt acele de la cap. XI [55]. Eu am rimat când mi-a fost cu putință, chiar unde nu-i rimă în text, dar uneori am neglijat rima, care mi-ar fi dat prea mult de lucru. Tot nerimate în spaniolește sunt și mai toate poesiele populare [56]. Eu însă am rimat mai totdeauna în cele traduse versul II și IV din strofă.

Aprob cu totul hotărîrea luată de a tipări Don Quijote de la Man... (n'am putut descifra cuvântul).

Dar n'ar fi poate rău ca într'o notă jos să se spună cum se ceteşte spanioleşte, adecă j cu x grecesc gutural şi ch ca în englizeşte[57].

Pe Volenti nu l'am văzut. Pe Naum îl văd des, dar el pare pichirisit pe *Convorbirile Bucureştene* [58].

Eminescu care e la Niamţu [59] e cu totul bine, dar dacă ar veni în Iaşi, n'ar avea cu ce trăi. Nu s'ar putea face ceva pentru dânsul ? Vr'o rentă viageră, vr'o recompensă naţională ? s'au vr'o pensiune de la vr'un bogătaş de pe acolo ? E o adevărată ruşine pentru ţară ca un aseminea om să nu aibă cu ce trăi în viaţă când numele lui va trăi cât veacurile [60].

Amicale sărutări

S. G. VĂRGOLICI.

VIII

Iaşi, 9 Mart [*18*] *87.*

IUBITE AMICE,

De ce a eşit aşa târziu numerul de pe urmă al Convorbirilor. Abea azi l'am primit, şi încă necomplet, căci se sfârşeşte la pg. 1088, cu două strofe din poesia *Pribeagul* [61], lipsind prin urmare: Bibliografia, Corespondenţa şi tabla materiilor. Te rog regulează să mi se trimită ceea ce lipseşte, căci altfel nu pot lega volumul, ca pe toate celelalte. N'ar fi rău să se pue mai multă grijă în broşat, căci mie mi s'a mai întâmplat şi anul trecut ceva astfel. E probabil că lucrul se întâmplă la mai mulţi.

Acum văd şi eu că formatul actual [62] înghite multă materie. In particular cu Don Quijote, dacă se va urma tot aşa, vei termina curând manuscriptul. Pe aice lumea se cam interesează de această publicaţie; cel puţin mulţi mi-au vorbit deja şi m'au întrebat de nu se trage şi în volum [63], căci în modul acesta s'ar putea vinde foarte ieftin. Drept să-ţi spun că şi eu sunt de această părere, şi nu pricep de loc greutatea ce pune editorul a trage macar câteva sute (500 d. e.) în volum, de vreme ce cheltueala (numai acea a hârtiei), e cu

desăvârşire neînsemnată. Vorbeşte te rog din nou, şi la nevoe spune-i că eu plătesc hârtia pentru 500 exemplare.

Nu i-ar face onoare să easă din stabilimentul său o astfel de carte ilustrată ? Ar putea chiar să pue hârtie de lux, căci ar fi pentru el o reclamă de sigur profitabilă. Când nu s'ar lua de cât pentru premii vr'o 50 esempl. pe an, ceea ce se poate, încă ar fi profit. Ş'apoi între noi fie zis, eu nu sunt sigur că nu se face o tragere a parte [64].

Aştept respunsul tău. Mii de amicale sărutări.

S. G. VÂRGOLICI.

P. S. Pe copii mai ales interesează Don Quijote. Fetiţa mea (de 5 ani şi 3 luni) ce de abea a învăţat a ceti, aşteaptă cu nerăbdare *Convorbirile*, şi presupun că aşa va fi şi cu alţi copii.

IX

Iaşi, 3 Fevruarie 1889.

IUBITE AMICE,

Sunt încă sub impresia cumplitei lovituri ce am suferit prin perderea bunului nostru Melik[65]. Atât de degrabă ni-a fost răpit, încât tot parcă nu-mi vine să cred că el nu mai este.

Acum în numele vaduvei sale şi a copiilor (căci are patru) te rog fă demarşele necesare spre a i se recunoaşte dreptul la pensie. El are 24 ani de serviciu, din care 23 de profesorat [66] şi unul de inginer de mine în 1864. Informează-te de ce formalităţi e nevoe, pentru acest sfârşit, şi noi le vom face aice, ca lucrul să nu întârzie mult.

Pe de altă parte pentru suplinirea lui la universitate, până la concurs, gândeşte-te la Ralet [67], care l'a înlocuit deja pe Melik cât timp a fost secretar general la Minister.

Dar cu Arhiri [68] cum stă lucrul ? Repara-se-va nedreptatea ce i s'a făcut ? Cu Ghermani [69] cred că eşti bine şi poţi avea trecere la dânsul, mai multă decât la Vernescu [70].

Nu uita ce te-am rugat în privinţa cumnatu-meu doctorul C. Thiron [71], care a trebuit să intre în concurs la 1. Februarie.

Salutări amicale

S. G. VÂRGOLICI.

P. S. Dacă tu nu eşti în comisia bugetară, poţi cel puţin lucra prin cei care fac parte din ea.

X

Iași 22/2 89.

IUBITE AMICE,

Ți-aduci aminte că te întrebam în una din scrisorile trecute de ce întârzie numirea lui Gh. Buțureanu [72] ca revizor școlar pentru Iași-Vasluiu, numire recomăndată de reposatul nostru amic Melik, după cererea ministrului.

Acum aflu că numirea era făcută, dar că în ultimul moment ea s'a revocat. Pentru care motive ? Eu știu că Melik a stăruit mult pe lângă Buțureanu ca să primească acest post, numai pentru a putea împedeca și nimici curentul socialist lățit printre învățători [73] ! Renunțat-a acum ministrul la urmărirea acestui scop ? E lucru curios și foarte neplăcut pentru Buțureanu, care nici n'a gândit vr'odată să ceară asemine post, și a consimțit numai pentru hatârul lui Melik, să se vadă înlăturat, fără nici un motiv, afară doar numai că actualul titular are puternici protectori.

Nici până azi încă nu s'a trimis d-nei Melik nici salarul lui Melik de inspector, pentru Ianuarie, care i se datorește, nici cei 1500 lei oferiți de ministru pentru înmormântare. Greu se mai fac lucrurile pe acolo, și chiar cele mai simple.

Dar cu cele două concursuri de care te-am rugat în ultima scrisoare, făcutu-s'a ceva [74] ? Cred că nu se vor casa, cum se făcea în timpul lui Sturza [75], per fas et nefas [76]. Ar fi o nedreptate flagrantă. Stărue, te rog, să se aprobe numirile, așa cum sunt făcute de comisiuni, și cum te-am rugat. Și aice lucrul mi se pare foarte simplu și lesne de dislegat !

In sfârșit l'au sacrificat pe bietul Liciu [77]. Nu știu motivele, căci nu le-am cetit, dar îmi pare reu din inimă, căci eu am copilărit cu dânsul, și oricare ar fi pacatele lui, nu merită asemine lovitură, după o slujbă de mai bine de 20 de ani.

Amicale salutări dela al tău

S. G. VÂRGOLICI.

XI

Iași 20. Decemvrie 1889.

IUBITE AMICE,

Odată cu scrisoarea mea pleacă la minister o petiție a tinerului Neculai Iorga, care cere o suplinire la liceul din Focșani, cursul superior, de limba română sau latină, suplinite actual de aceeași persoană [78].

Acest tiner Iorga a trecut eri licența în litere, secția istorico-literară, cu un succes extraordinar de strălucit, după ce a urmat, fiind elev al școalii normale de aice, numai un an cursurile facultății noastre de litere. La Iunie trecut el a dat toate esaminile anului I, numai cu bile albe, și acum, la începutul anului curent, căpătând dela consiliul facultății dispensa de inscripțiuni a dat restul esaminilor de doi an, și în sfârșit esamenul general de licență, fiind admis *magna cum laude.* Este un băeat cu desăvârșire distins, cum n'am avut și probabil mult timp nu vom avea în facultatea noastră, un adevărat *fenomen,* și ca memorie, și ca putere de judecată, și are numai 18½ ani [79]. Este însă de o sanatate delicată și ar vrea o suplinire (căci e sarac), în așteptarea unui concurs, sau a unei burse pentru străinătate. Ar fi chiar pacat să nu meargă în străinătate, mai ales că e vacantă o bursă din fondul Nicolescu, pentru limba greacă, togmai partea în care el s'a specializat. Știe foarte bine limbile clasice, cunoaște franceza, spaniola și italiana, mai puțin germana, cu care însă se ocupă. El a făcut admirația noastră a tuturor și ar merita să se creieze o bursă anume pentru dânsul. Solicitez recomândarea și ajutorul tău pentru acest tânăr [80].

Gheorghe Buțureanu [81] m'a rugat să te îndemn a face să se dea curs unei petiții ce a adresat el ministrului, pentru ca o nepoată a lui, Maria Buțureanu, care a reușit astă toamnă la concurs pentru internatul școalei centrale, dar a fost cu câteva numere mai jos decât locurile vacante, să fie admisă acum în locul vacant ce e în școală. Cererea e dreaptă și ușor realizabilă. Te rog de asemine pentru tinerul Negrescu, judecător la Dorohoi, să fie trasferat la Iași, cu ocazia strămutărilor ce se proectează.

Scuzază lungimea aceștii scrisori.

Alegerea de senator la Universitate a lui Poni [82] este aproape sigură, în contra lui Vizanti [83].

Salutări amicale și felicitări de serbători

S. G. VÂRGOLICI.

XII

Iași 29/12 [18]89.

IUBITE AMICE,

Odată cu aceasta îți trimit un pachet conținând un studiu asupra Veronicăi Micle de tinerul nostru licențiat N. Iorga, despre care ți-am vorbit în scrisoarea trecută. Cred că-l vei publica în Convorbiri [84], de și vei găsi în el unele neajunsuri, datorite neesperienței, dar are și părți foarte bune, după părerea mea. Mi-a promis în curând un studiu lung asupra satirei la cei vechi și la moderni, pe care ți-l voiu trimite la vreme [85]. Scrie cu o nepomenită ușurință, de și cu o slovă foarte neceteață. Tu însă care ai esperiența multor scrisori, sunt sigur că'l vei ceti fără multă muncă.

El a dat un studiu asupra *Iubirei în Literatură,* la revista din Iași [86], și n'ar fi rău să apară întâi în Convorbiri studiul ce-ți trimit acum !

Am stăruit, împreună cu Culianu [87], pe lângă d. Roseti [88], ministru, să-i dea o bursă, de 3000 lei până la Sept. pentru o călătorie în Italia și Grecia, unde pe lângă căutarea sănătăței, să descrie impresiile ce-i vor face vizitarea acestor locuri pline de amintirile antichităței [89]. Apoi la Sept. va concura pentru o bursă în străinătate. D. Roseti a promis mult, și credem că va face. Consiliul facultăței și rectorul îl vor recomanda oficial pentru acest sfârșit. Cred că și sprijinul tău nu-i va lipsi [90].

Sincere felicitări de serbători și anul nou.

Al tău amic
S. G. VÂRGOLICI.

XIII

Iaşi 12 Mart 1890.

IUBITE AMICE,

Iorga aşteaptă totdeauna cu nerăbdare sosirea *Convorbirilor* ca să vadă de nu e publicat vre unul din articulele sale [91]. Asta e ambiţia sa. După biletul tău din 15 Februar, în care-mi spui că articulele *nu plac acolo,* aş înţelege că ele nu vor fi publicate de loc. In acest caz m'aş pune, faţă cu dânsul, sau mai bine, te-aş pune pe tine, într'o poziţie ciudată. Eu i-am cetit lui pasajul din scrisoarea ta din 27. Ianuarie, în care ziceai, relativ la dânsul: „Pentru publicarea articulelor tinerului Iorga, trebue aşteptat câteva numere. Le găsesc bine scrise dar cam abstracte pentru publicul român. Pe ici pe colo îmi voiu lua voe să fac câteva mici suprimări sau modificări".

Cum remâne acum lucrul, de nu se publică ? El şi eri m'a întrebut la universitate, unde a ţinut o conferenţă *asupra moralităţei în artă* [92], cam abstractă (acesta-i pacatul lui, de care cu timpul se va desbara), dar plină de fapte şi interesantă. Eu i-am spus că nu le-a venit încă rândul, că este materie foarte multă (?), dar ca să aibă rabdare. A publicat deja articule literare în *Lupta* [93], a publicat şi va mai publica în *Era nouă* [94] (ceteşte no. de eri). In numerul viitor al revistei din Iaşi apare ear un studiu al lui [95]. Cum vezi, este de o mare activitate şi trebue încurajat. El vine zilele aceste la Bucureşti, spre a se presenta la 15. Martie la un concurs de latină, cursul superior din Ploeşti. Vei avea ocazie să'l cunoşti şi să-l apreciezi. Roseti îi dă 2000 lei la 1 Aprilie pentru a merge în străinătate [96].

Fă cum va fi mai bine. Salutări amicale

S. G. VÂRGOLICI.

XIV

Iaşi 16 Aprilie 1890.

IUBITE AMICE,

Incă o rugăminte: D. Gheorghe Buţureanu [97] prin o petiţie din 2 Martie trecut a cerut dela minister pentru nepoata sa Maria Buţureanu bursa de la şcoala centrală de aice, devenită vacantă prin moartea elevei Elena Teodoru. Cererea sa e bazată pe concursul cu nota

7,15 ce a dat nepoata sa la Septemvrie, anul trecut, și pe certificatul constatător că ea frecventează la Externatul secundar, și are note bune. Cred că aceasta nu e un hatâr, prin urmare se poate face. El crezând că nu e nevoe de stăruință, cestiunea fiind foarte simplă, a trimis numai petiția, care s'a îngropat desigur în numărul hârtiilor ce se strâng la consiliul permanent [98]. Te rog interesează-te de dânsa, și fă-o să fie resolvită favorabil. Eu îți mulțămesc dinainte și din partea lui Buțureanu, și dintr'a mea.

Mi-a părut bine că ai publicat în Convorbiri studiul lui Iorga asupra *Veronicăi Micle* [99]. Cred că vei publica și pe cel asupra lui Creangă [100]. De sigur că tinerul n'are încă esperiența condeiului, dar nu se poate contesta că are un fond de idei foarte bogat și foarte original. Ori mă înșel eu, ori acest tiner e menit cu timpul a ocupa un loc însemnat în mișcarea literară de la noi [101].

Salutări amicale de la

S. G. VĂRGOLICI.

Izvoare: Biblioteca Academiei Române, Secția Manuscriselor: Autografe românești dăruite de *Iacob C. Negruzzi.*

N O T E

I

[1] Revista *Convorbiri Literare* apare la 1 Martie 1867.

[2] *Șt. G. Vărgolici* începe să colaboreze la *Conv. Lit.* la 15 Ianuarie 1868 cu poeziile „La un luceafĕru" și „Celu ce se nasce fără vedere" (pp. 314—315).

[3] *Șt. G. Vărgolici* a trimis în acel timp, pe lângă cele două poezii publicate în *Conv lit.* (vezi nota 2) încă alte două: „Meditație" și „Romanță", care nefiind publicate în revistă, le reproducem noi aici în volum. Toate aceste poezii poartă data: *1864.*

[4] *St. Vărgolici,* „Studii asupra literaturei spaniole. Miguel Cervantes autorul lui Don Quijote. I." în *Conv. Lit.* 1868, II, pp. 292—296. Acesta este primul articol de literatură publicat de St. V. în revistă.

[5] Cfr. nota 3.

[6] *T. Maiorescu* „Despre poesia rumână. I. Condițiunea materială a poesiei. II. Condițiunea ideală a poesiei" în *Conv. Lit.* 1867, I, pp. 2—9; 17—21; 38—41; 53—60; 61—65; 89—92 și 101—106.

7 In articolul „Despre poesia rumână" Cfr. nota 6.

8 Aici *St. Vărgolici* se referă la poeziile publicate de *C. Negruzzi.*

9 *Costachi Negruzzi* a murit la 25 August 1868.

10 *Leon Negruzzi* (* 1840 — † 1890) fratele mai mare al lui Iacob C Negruzzi.

11 Din motive redacţionale desigur, dorinţa aceasta a autorului n'a fost respectată.

II

12 *T. Maiorescu* „In contra direcţiunii de astăzi a culturei române", în *Conv. Lit.* 1 Decemvrie 1869, II, p. 301—307.

13 ...„Dacă străinii ştiu astăzi şi recunosc că noi suntem de viţă latină, meritul este nu al nostru, ci al filologilor străini Dietz, Raynouard, Fuchs, Miclosich, Max Müller şi alţii, cari nu prin ilusiuni pretenţiosae, ci prin legile solide ale sciinţei au dovedit latinitatea esenţială a limbei române. Ear cărţi de natura tentamenului critic şi al lexiconului de la Buda nu puteau decât să împedece adevărul, producându neîncredere în contra unei tese, care nu avea trebuinţă de argumente aşa de viţioase pentru a fi susţinută. — Direcţiunea falsă odată croită prin cele trei opere, considerate ca inceputul culturei noastre, inteliginţa română s'a precipitatu cu uşurinţă pe calea deschisă, şi cu acelaş neadevăr în lăuntru şi cu aceeaşi pretenţiune în afară s'au imitat şi s'au falsificat toate formele civilisaţiunii moderne. Inainte de a avè partida politică, care se simtă trebuinţa unui organ, şi public iubitor de sciinţă, care să aibă nevoie de lectură, noi am fundat jurnale politice şi reviste literare, şi am falsificat şi depreţiat jurnalistica. Inainte de a avè invăţatori sătesci, am făcut scoli prin sate, şi inainte de a avè profesori capabili, am deschis Gimnasii şi Universităţi, şi am falsificat Instrucţiunea publică. Inainte de a avè o cultură abundată peste confiniele şcoalelor, am făcut Atenee române şi Asociaţiuni de cultură, şi am depreţiat spiritul de societăţi literare..." (Cfr. *Titu Maiorescu* „In contra direcţiunii de astăzi a culturei române" în *Conv. Lit.* 1868, II, pp. 301—307).

14 In acea vreme Eliade şi Bolintineanu trăiau. Amândoi au murit în anul 1872.

15 ...„Inainte de a avè o singură piesă dramatică de merit, am fundat Teatrul naţional — şi am depreţiat şi falsificat toate aceste forme de cultură". Acesta este pasagiul lui *Titu Maiorescu* din articolul „In contra direcţiunii de astăzi a culturei române" din *Conv. Lit.*, 1868, II, p. 305.

16 Până la apariţia articolului scris de *Titu Maiorescu* (1868), *Vasile Alecsandri* publicase aproape întreg repertoriul său dramatic.

17 Până la acea dată (Martie 1869) Şt. G. Vărgolici publicase în ale sale „Studii asupra literaturei spaniole" numai articolul despre: *Miguel Cervantes.* Continuarea a urmat. Vezi mai departe.

18 şi 19 Lucrarea asupra lui *Esiod şi Virgil* n'a apărut în *Conv. Lit.*

20 Poezia „Meditaţie" n'a apărut în *Conv. Lit.*

21 Poezia „Romanţă" n'a apărut în *Conv. Lit.*

III

[22] *Șt. Vărgolici* „Studii asupra literaturei spaniole. Lope de Vega și teatrul lui." în *Conv. Lit.* 1—15 Mai 1869, III, pp. 83—86 și 90—96.

[23] *Șt. Vărgolici* „Studii asupra literaturei spaniole. Urmarea artei dramatice. Don Pedro Calderon de la Barca", în *Conv. Lit.* 1 Decembrie 1869—15 Ianuarie 1870, III, pp. 325—332; 347—355; 375—380 și 389—398.

[24] Cfr. notele 18 și 19.

IV

[25] Cfr. nota 22.

[26] *I. Pop Florentin*, „Decebal" în *Conv. Lit.*, 1869, III, pp. 1—9 și 21—32.

[27] *Iacob Negruzzi* „Copii de pe natură. Poeticale. Stărostii. Părintele Gavriil" etc. în *Conv. Lit.* 1869, III, pp. 13 și urmare.

[28] Cfr. nota 26.

[29] *Ion Pop Florentin* s'a născut în anul 1843 la Poptelei în Transilvania.

[30] Acest lucru îl remarcase și *Titu Maiorescu* în articolul „Limba română în jurnalele din Austria" în *Conv. Lit.*, 1868, II, pp. 97 și urmare.

[31] In „Copii de pe natură. Poeticale". *Iacob Negruzzi* face aluzie la B. P. Hașdeu în pasagiul următor : ... „Un Domn numit... dar nu-i voiu pronunța numele, de frică să nu fiu spulberat de ascuțita și necruțătoarea sa pană, — însă îl poți ceti sub o mulțime de articule — scrie totodată drame și versuri (foarte frumoase), și face tractate istorice (și mai frumoase), și scrie articule umoristice (minunate), și hotărește soarta țărei în adunări legislative (foarte bine), scrie articule politice (infocate) și face studii filosofice asupra diferitelor religiuni (nepărtinitoare) și... cum ? — me vei întrerupe, naive străin — filosof, om de stat, umorist, istoric și poet totodată, dar în care din aceste specialități se deosebește mai cu samă ?... O naive străin ! (Cfr. *Conv. Lit.*, 1869, III, p. 13).

[32] Exemplul cel mai elocvent pentru acea vreme era desigur *B. P. Hașdeu.*

[33] *D. Bolintineanu* „Traianida, poemă epică". Partea I—II. București, 1869-1870.

[34] *D. Balaișu(?)*

V

[35] Pe acea vreme *A. D. Xenopol* studia la Berlin. Pentru amănunte, vezi . *I. E. Torouțiu și Gh. Cardaș* „Studii și Documente Literare" vol. II.

[36] Obiceiul amintit de *Șt. G. Vărgolici* este foarte răspândit în lumea germană. Astfel în momentul când noul an își face apariția, poți îmbrățișa și săruta pe ori cine este în acel moment de față. Nu e deosebire de clasă socială, nu e deosebire de vârstă. Și această îmbrățișare și sărutare, nu este refuzată de nimeni și nu supără pe nimeni.

[37] Deși Iacob C. Negruzzi n'a renunțat cu totul la politică, totuși activitatea sa a îmbogățit și mai departe literatura românească, care l-a avut multă vreme „între neobosiții săi campioni".

[38] *P. P. Carp* a fost între 20 Aprilie — 18 Decembrie 1870 Ministru de externe și ad-interim la culte și instrucția publică.

[39] La 18 Decembrie 1870 a venit în locul lui *P. P. Carp*, ca ministru al instrucțiunii publice *Nicolae Gr. Racoviță*.

[40] Cfr. nota 38.

[41] Cfr. nota 39.

[42] *Șt .G. Vârgolici* era fiu de țăran din satul Borlești județul Neamț.

[43] *Nicolae Culianu* (* 1834 — † 1915) fost profesor de geodesie și astronomie la Universitatea din Iași... „In Junimea dela 1864. Tace mult, nu scrie nimic. E totdeauna vesel și e în genere foarte tolerant. Cuvintele cele mai aspre ce le-a pronunțat vreodată și cu care își exprimă indignarea sunt: acestea's prostii, încet și cu blândețe rostite. Chiar când e vorba de a califica un omor, o tâlhărie, etc., Culianu zice încet: a fost o prostie. Pe de o parte din această causă, pe de alta din causa aerului său venerabil el a fost poreclit: papa, după unii încă din vremea când era student, după alții după invenția lui Vârgolici. Unii susțin că vorbele de indignare: acestea's prostii, au fost pronunțate de Culian numai de două ori, 1) când a fost arestat de Grigoriță Sturza sub cuvânt că comploteazä ca să ucidă Jidani, 2) când guvernul roș dădu în judecată criminală pe Eminescu, Bodnărescu, și alți amici sub acuzarea născocită de repos. Petrino că au furat cărți și manuscripte din biblioteca Universității". (Cfr. *Iacob Negruzzi* „Dicționarul Junimei" în *Conv. Lit.*, 1924, LVI, p. 780). — Această notă completează pe cea dela pag. 41 în acest volum.

[44] Pe care le pregătea editura Socec din București. Vol. I a apărut în anul 1875.

VI

[45] *Ioan Melic*. Cfr. nota 28 dela pag. 363 în acest volum.

[46] In anul 1884—1885, XVIII din *Conv. Lit.* (pp. 219 și urmare), *Șt. G. Vârgolici* a publicat traducerea primelor VI capitole din romanul lui M. Cervantes, cu titlul *„Don Chișot de la Manșa"*. La 1 Fevruarie 1887 revista *Conv. Lit.* cu formatul schimbat, odată cu mutarea dela Iași la București, *republică* primele VI capitole ale romanului; deja apărute în revista cu formatul ieșan; cu ilustrații după G. Doré. și cu ortografia schimbată: *„Don Quijote de la Mancha"*. —

[47]
„N'a fost cavaler pe care
Mai bine să-l fi slujit
Damele, ca Don Quijote
Când din satu-i a sosit;
Domnișoarele pe dânsul
Princepesele pe Rocin".

(Cfr. *Conv. Lit.*, 1887, XX, p. 915).

[48] Poezia „Antonio" a apărut tradusă în versuri. (Cfr. Conv. Lit., 1887, XXI, pp. 60—63).

[49] Traducerea romanului „Don Quijote de la Mancha" n'a apărut în volum.

[50] In numărul pe Ianuarie 1887 n'a apărut nici un anunț referitor la traducerea lui *Șt. G. Vârgolici*.

VII

[51] Asociat al firmei Socec.

[52] *S. G. Vărgolici* „Curiosul nepriceput. Traducere după spanioleşte. Episod din Don Quijot de Cervantes (Partea I. Cap. XXXIII, XXXIV şi XXXV), în *Conv. Lit.*, 1881, XIV, pp. 413—426 şi 451—466.

[53] *Şt. G. Vărgolici* „Captivul. Episod din Don Quijot de Cervantes. (Cap. XXXIX, XL şi XLI, Part. IV), trad. din Spanioleşte", în *Conv. Lit.* 1882, XVI, pp. 336—345; 384—391 şi 437—446.

[54] Greşit scris în loc de: capitulele XXXIX, XL şi XLI.

[55] Cfr. nota 48.

[56] *S. G. Vărgolici* „Cântece populare spaniole" după „*Cancionero popular, coleccion escogida de coplas y seguidillas*, par D. Emilio Lafuente y Alcántara, 2 volume, Madrid, 1865", în *Cons. Lit.*, 1881, XV, pp. 252—254; 345—348; anul 1882, XVI, pp. 218—220; anul 1886, XIX, pp. 985—988 şi 1068—1072; şi anul 1888, XXII, pp. 274—285 şi 321—329.

[57] Această notă nu s'a dat.

[58] Incepând din 1 Aprilie 1885 revista *Conv. Lit.* apare în Bucureşti.

[59] In ospiciul de alienaţi dela *Mănăstirea Neamţului.*

[60] Indignarea sufletească a profesorului *Şt. G. Vărgolici* se ştie ce rezultat a avut pentru oficialitatea vremei aceleia, cum şi faţă de oamenii cu dare de mână din ţara noastră! *Eminescu* a continuat să trăiască în mizerie până la moarte.

VIII

[61] *Andreiu Bârseanu* „Pribeagul" în *Conv. Lit.* 1887, XX, pp. 1088—1091. — Din acest număr, primit de *Şt. G. Vărgolici*, lipseau 8 pagini, care cuprind: sfârşitul poeziei „Pribeagul", „Bibliografie", „Corespondenţă" şi „Tabla de materii" anuală (pp. 1089—1096).

[62] Odată cu mutarea revistei la Bucureşti (1 Aprilie 1885) s'a schimbat şi formatul din (21×27) în (16×24).

[63] Aceiaşi întrebare şi propunere venia direct la redacţie şi din partea lui *T. V. Stefanelli*. Cfr. volumul de faţă pag. 197.

[64] Extrase din traducerea lui Şt. G. Vărgolivi nu s'au făcut.

IX

[65] *Ioan Melik* a murit la 29 Ianuarie 1889. Despre viaţa şi opera lui vezi notele 28 şi 29 dela pg. 363 în acest volum.

[66] *Ioan Melik* a fost profesor de matematici la universitatea din Iaşi.

[67] Fost profesor de matematici în Iaşi.

[68] *Arhiri(?)*

[69] *Menelas Ghermani*, născut în anul 1839, originar din Macedonia. Mare fi-

nanciar şi economist. A fost ministru de finanţe în anii 1888, 1889, 1890 şi 1891.

[70] *George Vernescu,* născut la Buzău în 1833. Avocat şi politicean asiduu. Fost ministru de finanţe în anii 1889 şi 1891.

[71] *C. Thiron(?)*

X

[72] *Gheorghe Buţureanu* profesor în Iaşi.

[73] Desigur sub influenţa lecturilor socialiste. Pe acea vreme apărea: „Contemporanul", „Era nouă" etc.

[74] Cfr. notele 67 şi 71.

[75] *Dimitrie Sturdza,* fost ministru al cultelor şi instrucţiunii publice în anii precedenţi: 1886, 1888, etc.

[76] „Pe drept ori pe nedrept".

[77] Aicea nu este vorba de marele artist P. Liciu, care era atunci (1889) de 18 ani.

XI

[78] In anul 1889 *N. Iorga* a fost profesor suplinitor la liceul din Focşani.

[79] *N. Iorga* s'a născut la 5 Iunie st. v. anul 1871 în Botoşani.

[80] *Iacob C. Negruzzi* era membru în consiliul permanent al ministerului de instrucţie publică.

[81] Cfr. nota 72.

[82] *Petru Poni* (* 1841 — † 1925) fost profesor universitar la Iaşi, ministru al cultelor şi instrucţiei publice, membru al Academiei Române.

[83] *Andrei Vizanti,* născut în anul 1844, fost profesor de literatură la universitatea din Iaşi.

XII

[84] *Neculai Iorga* „Veronica Micle" în *Conv. Lit.,* 1 Aprilie 1890, XXIV, pp. 56—69.

[85] Acest studiu n'a apărut în *Conv. Lit.*

[86] *Neculai Iorga* „Iubirea în literatura modernă", în *Arhiva,* Iaşi, 1889, I, pp. 509—529.

[87] Cfr. nota 43.

[88] *T. Rosetti* era atunci ministru la instrucţia publică.

[89] *Neculai Iorga* „Amintiri din Italia (şi Giossuè Carducci)". Bucureşti, 1895.

[90] Cfr. nota 80.

XIII

[91] Cfr. nota 84.

[92] Acest studiu n'a apărut în *Conv. Lit.*

[93] *Lupta,* ziar liberal-opoziţionist. Iaşi, 19 Iulie 1884—7 Noembrie 1886; apoi

București, 23 Noemvrie 1886—30 Noemvrie 1895. Director politic : *G. Panu.*

[94] *Era nouă*. Iași, 8 Oct. 1889—25 Iun. 1900.

[95] *Neculai Iorga* „Pesimismul la artist" în *Arhiva* 1890—91, II, pp. 26—39 și 92—103.

[96] Călătoria de studii în Italia.

XIV

[97] Cfr. nota 72.

[98] Consiliul permanent al ministerului de Instrucție, avea atunci mai multe atribuții decât astăzi.

[99] Cfr. nota 84.

[100] *Neculai Iorga* „Incercări de critică științifică. II. Ion Creangă", în *Conv. Lit.* 1 Iunie 1890, XXIV, pp. 244—258.

[101] Prezicerea profesorului *Șt. G. Vârgolici* a fost făcută la *16 Aprilie 1890* când *N. Iorga nu împlinise nici 19 ani !?*

George Popovici către Iacob C. Negruzzi

Scrisori din anii 1886—1893

I

Cernăuţi în 9 Iulie 1886.

DOMNULE PROFESOR !

Iniţiat prin studiul dreptului german, m'am ocupat de studiul vechilor noastre aşezeminte, întrucât îmi permite insuficientul material publicat până acum. Studiile academice nu îmi ertau însă a da materialului cules o formă potrivită pentru publicitate; abie înainte de vr[']o căte-va luni mi-am permis a formula — cu prilejul unor documente inedite, ce le-am studiat şi le-am trimis d-lui Tocilescu pentu Revista sa [1] — unele din resultatele studiului meu.

Astă-zi primesc dela librariul meu: Blaremberg, Essai comparé sur les institutions et les lois dela Roumanie [2], o scriere ce pune în discuţie problemele trecutului organisaţiei noastre iuridice. Vă rog să'mi reservaţi dreptul a face pentru „Conv. Lit." o dare de seamă asupra neobicinuitei apariţiuni [3]. Eu aşi dori să o pot face ceva în detail; despuneţi D-Voastră asupra modului. Se înţelege că mă voi feri de-a atinge subtilităţi iuridice, inaccesibile publicului profan, silindu-mă din protivă a apropie materia interesului general.

Primiţi, Vă rog, expresia deosebitului meu respect.

GEORGE POPOVICI

Adresa: George Popovici, Cernăuţi, strada Franţ Nr. 43.

II

Cernăuţi în 17 Oct. st. n. 1886.

DOMNULE PROFESOR !

Vă rog să întărzieţi cu tipărirea recensiunei mele asupra scrierei d-lui N. Blaremberg pănă în cel mult 27 l. c. cănd veţi primi prin poştă o ediţie mai sistematică şi mai bine sprijinită în părerile emise [4].

V'āţi mira de această tărzie căinţă. Motivul este că am auzit cumcă dl Pič [5] pregăteşte încă o critică şi nu aş voi că din partea romănilor să fie chestiunea tractată mai superficial decăt din partea străinilor. Voi adaoge deci părţi positive în lucrarea mea până acuma mai mult negativă în resultat.

Cum am amintit — cel mult — în 27 l. c. aveţi manuscriptul în mănă şi cred că'l veţi pute întrebuinţa încă în n-rul de Novembre, ceia ce doresc foarte mult, pentru că n'aş voi să fiu prevenit [6]. Spaţiul ce'l va cuprinde lucrarea va fi îndoit: ceia ce Vă comunic pentru înlesnirea distribuirei aprioristice a materiei.

Vă rog d-le profesor să primiţi asigurarea deosebitului meu respect

GEORGE POPOVICI

III

Cernăuţi în 25 Oct. 1886.

DOMNULE PROFESOR !

Vă trimit în grabă 3 coli din manuscriptul ştiut, l'a noapte voi expedia ultima. Regret că graba nu mi-a iertat o expunere mai corectă în formă. Mă măngăi cu aceia că condeiul D-Voastre ghibaci va face îndreptările absolut necesare. Aş dori mult să să poată publica lucrarea într'un singur număr [7].

Vă rog să binevoiţi a dispune — cred că nu vor fi greutăţi — să mi să trimată un exemplar din colile pe cari va fi tipărită lucrarea, pentru ca să o pot presenta unui vechiu şi iubit profesor al meu.

Primiţi d-le profesor expresiunea respectului meu

GEORGE POPOVICI

IV

Cernăuţi în 1 Ianuare 1887

DOMNULE PROFESOR!

Răsfoind numărul opt al „Convorbirilor literare" am dat în studiul publicat de mine, peste două omisiuni provenite în polemica mea cu onor. dn. Alex. Papadopol-Calimah [8], destul de grave pentru a pute servi în casul unei replice ca nişte nemicuri maliţioase. Ele se vor fi întâmplat în graba — cum ştiţi mare — a transcrierei în curat. Or şi cum însă, nu cred că mă pot aştepta la o interpretare indulgentă, şi cred că o rectificare este de neapărată trebuinţă. Vă rog să binevoiţi a consacra acestui scop vr[']o căte-va rănduri de pe ultima pagină a n-rului 10 din „Convorbiri lit." publicând notiţa alăturată înca păna îşi va veni în fire dl Necolae B. sau un alt protivnic mai cu cunoştinţă de causă [9].

Pănă acuma cred că d-l N. B. încă nu s[']a pronunţat asupra întimpinării mele; nici nu am ştire despre vr[']o publicaţie relativă a dr. L. Pič, care după cum ştieam pregătise un asemenea lucru. In tot acelaş număr al „Conv. lit." în care aţi publicat studiul meu critic, este şi o lucrare a onor. domn Xenopol intitulată: „Ţăranii sub Mihai Viteazul" [10]. Interpretarea ce o face d-sa hrisovului din 1596 Febr. 1, este tot atăt de puţin admisibilă ca acea a d-lui Tocilescu, combătută de d-l Xenopol [11]. De acest din urmă, care este un istoric cu cunoştinţi serioase şi tot odată un iurist expert [12], mult mă mir, că l[']a putut duce găndul pe o potică atăt fără de eşire. In adevăr lipsa de prieteşug cu cele relative la „obiceiul pămăntului" începe a deveni simţită şi a se resbuna dureros [13].

Dară în genere cetitorii, istorici şi iurişti, ai studiului d-lui Xenopol nu cred că vor fi observat greşala d-sale. D-Sa are darul — şi l'a întrebuinţat mai cu deosebire în acest studiu — de aş[i] prezenta ideele sub o formă maestră şi convingătoare. Chiar un asemene admirator m'a făcut atent la „Ţăranii lui Mihai Viteazul", care studiu, ocupat fiind peste măsură, dealtminterea nu l'aş fi cetit acuma. Un prieten istoric cu viitor şi colaborator al „Conv. lit." [14], dar prin polemica sa nu tocmai în amicie cu d-l Xenopol mi-a declarat, că

studiul din nr. 8 este scrierea cea mai perfectă (!) a d-lui Xenopol [15]. Această laudă eşită din o gură pe care o socoteam competentă m'a făcut să citesc articolul, dar l'am aflat cum Vă zic: greşit în premise, greşit în conclusiune.

Im pare rău că nu posed şi nu pot afla aici la noi volumul al IV. al revistei dlui Tocilescu [16], unde este publicat documentul întreg; căci de-altminterea m'aş încerca să dau o a treia interpretare, bazată, precum cred pe principiile dreptului vechiu.

Am cetit în „Monit. of." procedura necualificabilă a ministeriului în afacerea codului de comerţ. Dar aveţ[i] drept: catedra şi nu tribuna parlamentară vor procura ţării motive raţionale de desvoltare.

Mă bucur, că am prilejul să Vă întreb, care este atitudinea bărbaţilor competenţi faţă cu publicaţiunea d-lui N. Basilescu (Revue général etc) [17]. Colaboratorii străini vor fi oameni iluştri, dară cei români? Eu nu'mi pot închipui pentru ce apare acea revistă în o limbă străină; scrierile străinilor s'ar pute traduce.

Dacă veţi afla că poesia alaturată nu este complet netrebnică şi s'ar pute publica, Vă rog să nu ştergeţi acel „Cernăuţi" dela urmă [18]. Rugămintea Vă va păre copilărească — şi poate şi este un lucru hazliu, dar, dar... Aş dori că publicul român să audă rădicându-se din când în când şi glasuri, cari să'i aducă aminte de uitata Bucovină — glasuri, fie ele, în lipsa evidentă de privighitori, chiar numai ciripiri de vrăbii.

Primiţi, dle profesor încredinţarea deosebitului meu respect

GEORGE POPOVICI

V

Cernăuţi în 15 Februar 1887.

DOMNULE PROFESOR!

Mica notiţă eşită în fascicola din 1 Ianuare a „Convorbirilor literare", mi-a luat o grijă şi vin a vă mulţămi pentru amabilitatea deosebită a D-voastre [19].

Innainte de vr'o câteva săptămâni, am primit din partea d-lui Dr. L. Pič (profesor în Praga), o broşură interesantă intitulată:

„Die rumänischen Gesetze und ihr Nexus mit dem byzantinischen und slavische Recht" [20]. Lucrarea a fost cetită în 8 Nov. 1886 în academia de știință din Praga și a apărut în decursul lunei Decembre. D-nul Pič începe prin a contesta cărții lui Blaramberg orice merit științific, dară nu se ocupă în detail de dânsa. El se declară contrar al tesei continuităţii dreptului roman în Dacia şi atinge în mod fugitiv *unele* din argumentele aduse de mine. Cele zise de d-sa, sunt prea puţin desvoltate, pentru a pute fi convingătoare; pentru mine însă ele au un preț deosebit, pentru că'mi procură comprobarea părerei mele prin rezultatul independent și original al unui altuia. De altminterea, scrierea este mai mult o resumare laconică a resultatelor *corecte* de până acum. Un lucru însă ce ar trebui respins, este încercarea de-a revărsà asupra instituţiunilor noastre vechi, un colorit cu desăvârșire slav. Pentru miezul romanic, d-l Pič nu are pricepere.

Imi cereţi părerea asupra studiului ce-l publică d-nul Mandrea, în coloanele „Conv. Lit" [21]. De bună samă că nu sunt competent a mă pronunța hotărîtor; dară impresia ce o am, este că acea lucrare este făcută de un bărbat, ce are cunoştinţi foarte temeinice în teorie și „sentimentul realității" în punerea în praxă a teoriilor sale.

Dacă ați bine-voi să comandaţi (la librăria în a cărei editură apare), volumul 4 al „Revistei" d-lui Tocilescu (în care este publicat doc[umentul] dela Mihai Viteazul, 1596 Febr. 1), să mi-l trimiteți cu rembursă poștală; încă în decursul acestei săptămâni, aș scrie pentru numărul de Marte al „Conv." un studiu asupra acelui chrisov în chipul despre care v'am scris în scrisoarea din urmă [22].

Lucrarea o am în concepţie gata, remâne se o aștern pe hârtie. Cel mult la 1 Martie st[il] n[ou], o puteţi avea în București. Pentru orientare, observ că cuprinsul ei nu va trece peste 12 pagine. Titlul: „Mihai Vodă Viteazul și megieșii din (Surlanul). O încercare interpretativă" [23].

Primiți, domnule profesor, asigurarea deosebitului meu respect.

GEORGE POPOVICI.

N. B. Presupun că stabilimentul Socec posedă litere slavone. La din contra, voi transcrie citatele slavone, cu litere latine.

G. POP.

VI

Cernăuţi în 29 Martie, 1887.

DOMNULE PROFESOR !

Colaborarea mea la „Conv. Lit.", este pentru D-voastră o adevărată nenorocire. Lucrările sunt mici şi puţine, dar corecturile mari şi dese.

Şi în articolul publicat în ultimul număr, s'au strecurat mai multe greşeli, ce în nici un chip nu pot fi lăsate fără rectificare. Cel puţin nu absurditatea iuridică, tipărită în al doilea pasaj pe pag. 1079 [24].

Cum s'a putut ea întâmpla, nu mai sunt în stare a constata. Insemnările maculare nu le mai am; socot însă că s'a pricinuit în graba transcrierii, dacă nu este o greşeală de tipar. Or şi cum însă ar fi, cred că o veţi fi observat de bună seamă, dacă manuscrisul nu vinea aşa în grabă şi pe fugă. Pentrucă întâi, idea în sine este imposibilă, apoi arată şi frazele premergătoare şi cele următoare, că adevărata stilisare a trebuit să fie alta. Pe pag. 1078 (al treilea pasagiu) zic: „In vechile documente rom[âneşti] ce atestă închieri de tocmele, observăm o întorsătură de frasă, ce reapare mai din act în act, ca un *element confirmativ*. Ea cuprinde mărturisirea, că tocmeala este făcută de bună voie"[25]. Este aşa dară evident că conced acestei mărturisiri de „bună voie", în genere numai rolul unui element confirmativ (din punct de vedere al socotinţei vulgare). Şi îndată după frasa castrată de pe 1079, zic: „Atât interesaţii particulari, cât şi organele confirmative *să încearcă* a o constata" [26]... Această întorsătură arată încă destul de bine înţelesul primitiv al propoziţiunei ce vine înaintea ei. Binevoiţi deci, on. domnule profesor, a publica notiţa ce vi-o trimit în proximul număr al „Convorbirilor" [27]. Şi Vă rog, tot odată să rectificaţi până atunce, în coloanele unui ziar politic, propoziţiunea ce cuprinde un atât de mare non sens iuridic. Se înţelege că nu pretind să o faceţi sub numele D-voastre şi în mod formal; ajunge dacă între ştirile zilei, redacţiunea respectivă aminteşte că în articolul cutare din „Conv. Lit.", propoziţiunea X este greşită şi are a se ceti aşa. Această precauţiune cred că este

de lipsă, pentrucă rectificarea în „Conv.", poate veni prea târziu. Aţi primit din partea d-lui N. Stamati [28], încercările poetice, pe cari le-am semnalat ?

Eu mă ocup acuma cu studiul elementelor germane în organizaţia veche a târgurilor române [29]; materialul polon şi transilvănean nu-mi lipseşte, dar cel român foarte mult, astfeliu încât lucrul trebuie să rămâie deplin provisor. Nu ştiu sub cari condiţii s'ar putea utilizà materialul Academiei ?

D-lui Socec încă nu i-am putut trimite suma ce-i sunt dător; o voi trimite-o la 1 April.

Primiţi, Vă rog, domnule profesor, asigurarea deosebitului meu respect.

GEORGE POPOVICI.

VII

Cern[ăuţi] în 30 Martie 1887.

DOMNULE PROFESOR !

Nu aţi avut timp poate să cetiţi ultima mea scrisoare, când iată Vă vine şi a doua. Vă veţi mira mult de boala mea de condei, dară ea este explicabilă. Posiţia în care mă aflu în urma omisiunei întâmplate în articulul meu este pentru mine atât de nesuferită încât nu mă pot linişti. Dacă aş fi scris *„Tentamen criticum"* al reposatului Laurian [30], sau *„Essai"* al d-lui Blaramberg [31] nu aş pute ave o conştiinţă mai împovărată, decât acum, când citesc numele meu sub „buna voie este un moment esenţial şi indespensabil la încheiarea tocmelelor!!" [32] Vă mărturisesc sincer, că din momentul când am cetit acest pasaj al articulului meu tipărit nu mă mai recunosc.

La noi lumea iuristică (se înţelege că cea română) este încă prea puţin sensibilă pentru de-a recunoaşte greşala la moment; până acum nu a băgat-o nimeni în samă. Fireşte, că profanii nici nu visează că proposiţia, ce le pare un postulat etern al dreptăţii, cuprinde o imposibilitate enormă. Astăzi când i-am arătat d-lui Onciul [33] pasajul şi nemângăierea mea, d-sa a fost foarte surprins a afla că locul este incorect din cap până în picioare şi că de regulă tocmai contrariul este de însemnat.

Poate ar fi remas lumea cetitoare și la D-Voastră încă sub impresia întâiului efect și nu va fi observat strania absurditate. Cel puțin eu mă mângăi cu această idee, pe temeiul că nu am vezut încă prin ziare nici o împotrivire. Vă rog domnule profesor să nu întrelasați a rectifica cât se poate de în grabă propoziția castrată în unul din ziarele capitalei, încă până o va face cineva altul. Căci idea, la care dă naștere fatala omisiune a șepte cuvinte, cuprinde o greșeală atât de elementară, încât mult nu poate remâne ascunsă. Și rectificată greșala odată de cineva străin, eu pierd dreptul de a mai reveni asupra ei.

Notița, ce am trimis pentru numărul proxim al „Convorbirilor", nădăjduesc că o veți publica! [34] Insă numai cu atâta nu pot fi scos din înfundătura în care mă aflu. Vă rog să nu pierdeți din videre, că rectificarea cuprinsă în notița menționată se face în un alt an (și volum) al revistei. Actualii cetitori vor ști poate de rândul rectificării făcute; dar cei de după câțiva ani? Cine va presupune că articulul este tipărit cu greșală, când nu o va afla indicată în volumul în care el este publicat? Trebuie să recunoaşteți, d-le profesor, că situația este nespus de penibilă. Cuprins de aceste îngrijiri, nu voi fi condemnat poate de D-voastră, când voi face o rugăminte, a cărei împlinire este mult mai mult decât se poate cere fără a fi nemodest. Casul particular va justifica poate ceiace sub împrejurări ordinare ar trebui respins. Iată ceia, pentru a cărei împlinire Vă rog mult și stăruitor: Binevoiți a emite cu numărul proxim și o țidulă, pe care șirul în care s'a întâmplat omisiunea să fie din nou tipărit, corect și deplin. Țidula va avea menirea de a fi lipită de abonenți deasupra șirului vițios (un lucru, cum se întâmplă el adese în cărți germane). Se înțelege de sine că literile noului tipar vor trebui să fie mai dese și poate și mai mici pentru ca să încapă șepte cuvinte mai mult; iar de nu ar încape s'ar pute retipări două șire, unde reparațiunea ar fi apoi mai puțin însemnată. Țidulica ar trebui pe a doua parte să fie gumiată, pentru a înlesni deplin lipirea. Ea s'ar pute prinde de fața interioară a copertei și în sus de dânsa pe copertă, va fi de lipsă o mică notiță adresată publicului pentru a explicà menirea lucrului (notița o alăturez pentru a nu Vă face osteneli cu această afacere supărăcioasă).

Pun toată nădejdea, domnule profesor, că veţi pute isbuti pe lângă d-l Socec, ca să facă această reparaţie [35]. Dacă şi nu pot invoca în favorul cererei mele legături din trecut, apoi una este sigur, că activitatea mea, câtă se va desvolta de acum înainte este tot atât de consfinţită „Conv.", ca şi cea de până acum. Şi lucrările aduse „Conv.", nici d-lui Socec nu-i sunt indiferente. Dară dacă Domnia lui nici în urma stăruinţei D-Voastre nu s'ar arătà dispus a m[i] face aceasta, din motive finanţiare poate, atunci la urma urmelor, cu toate că nu-mi vine tocmai uşor, sunt gata a lua cheltuielele lucrului asupra mea.

Nu ştiu, d-le profesor, care ar fi cuvântul potrivit, pentru a exprima acel desăvârşit grad de îndatorire, ce aş simţi-o către D-Voastră, când în păstrarea bunăvoinţei de până acum, nu mi-aţi respinge rugămintea. Se înţelege de sine că notiţa, ce V'am trimis va trebui să apară şi ea, pentru a preveni şi casurile eventuale în care abonenţii vor neglija a face întrebuinţarea de ţidulă. Vă rog mult de iertare pentru supărările, ce sunt silit a Vă face.

Incă în vara trecută am trimis d-lui Tocilescu 24 documente slavone pentru ca să publice. D-sa nu o face. Binevoiţi a le reclama — căci mie D-l T[ocilescu] nici nu-mi respunde — şi a le expedia eventual la adresa mea. Dacă primiţi le-aş publica însoţite cu note iuridice, din când în când în „Conv. lit." [36].

Vă rog să mă înştiinţaţi despre rândul lucrurilor. Primiţi d-le profesor încredinţarea respectului şi a recunoştinţei mele.

GEORGE POPOVICI.

VIII

Cern[ăuţi] în 3 April 1887.

D-LE PROFESOR!

Resgândindu-mă mai în linişte asupra locului omis depe pag. 1079 al ultimului număr, am aflat că prima mea încercare de a adaoga ceiace lipseşte nu este satisfăcătoare. Ideea este prea neclară, şi se poate uşor înţelege după cum nu voiesc. Incercarea de faţă pe care, Vă rog, să o primiţi în locul pasagiului respectiv din prima rectificare, îmi pare a reproduce fidel ceiace am voit să zic.

Vă rog, să binevoiţi a stărui pe lângă d-l Socec, căruia astăzi îi trimit suma restantă, ca să emită ţidulele de lipit deasupra locului greşit. De asemene Vă rog să-l rugaţi pe d-l Tocilescu să-mi înapoieze documentele, căci în nici un chip nu pot permite să se publice în „Rev." d-sale.

Vă rog primiţi încredinţarea deosebitei mele stime şi recunoştinţi.

GEORGE POPOVICI.

IX

Cernăuţi în 21 April 1887.

DOMNULE PROFESOR !

Relativ la obiecţiunile atât de juste şi la sfaturile atât de binevoitoare, ce mi-aţi scris cu prilejul încercărilor mele în stihuire, ce Vă pot respunde? Simţesc desăvârşita lipsă a acelei răbdări olimpice, ce trebuie să o aibă adevăratul artist în a rotungi asprimele formei şi a limpezi idea până la sensibilisare.

Dacă cu toate aceste s'ar întâmpla, că emoţiunea momentană să producă spontan câte-va strofe mai puţin banale, fie aceasta meritul necunoscutului T. Robeanu [37] şi nu al meu.

Vă mărturisesc aceasta d-l profesor în chip de autorisaţie. Aveţi dreptul de a nu publică fără scuză şi corespondenţă specială, tot ce veţi crede nepotrivit; şi iar de a publica încercările mai bune cu schimbările ce vor fi neapărat de lipsă. Alaltă eri am cetit nr. 1 (XXI) al „Convorbirilor"). Chipul cum aţi rectificat omisiunea din articolul meu din urmă este satisfăcător şi Vă aduc cele mai vii mulţămite [38].

Satira IX a făcut în cercurile noastre cărturare multă sensaţie, pentru că şi la noi persoanele descrise în ea trăiesc aevea. Mai cu samă „profesorul, membru al Academiei şi al mai multor societăţi" nu ne este străin; îl vid#em în toată zioa. Nu ştiu ce va fi zicând văzându-se atât de bine copiet depe natură [39].

Aş ave un interes deosebit să aflu, cari sunt scrierile d-l I. Calender asupra dreptului roman, pentru cari d-sa este ales membru corespondent al Academiei [40].

Dacă 'mi daţi voie voi face în vara aceasta iar întrebuinţare de ospitalitatea „Conv. lit." pentru a expune resultatele cercetărilor mele asupra organisaţiei târgurilor vechi în România [41].

Primiţi Vă rog, d-le profesor, încredinţarea deosebitului meu respect.

GEORGE POPOVICI.

X

Cernăuţi în 5 Sept. 1887

DOMNULE PROFESOR !

Inainte de vro căte-va luni am fost invitat să conlucru la almanahul ce'l va tipări în curănd România-Jună în Viena [42]. Consţiinţa mea de începător nu'mi da voie să mă pun în rândul persoanelor, despre care se zicea, că au făgăduit concursul lor şi cari fără excepţie sunt oameni cu renume literar. Dară societatea editoare a aflat, se vede, că numărul autorilor bucovineni contribuenţi ar fi fără proporţie de mic şi mi-a adresat un al doile apel, la care nu mai putem respunde cu un refus.

Intăi mă găndeam să scriu un mic studiu asupra mişeilor în înţelesul vechiu fiscal. Aş fi trebuit însă să încep o polenică încontra unor păreri emise pănă acuma. Dar ma'm [sic] convins, că un asemenea lucru n'ar fi sporitor intereselor României June şi am luat în urmă hotărîrea să fac un excurs asupra vechei pilde: „Liuzi între calaraşi" (v. Manuscriptul vornicului Golescu, Conv. Lit 1874/74, p. 71) [43]. In ea se oglindesc căte-va fărimături din trecuta organisaţie a ţării şi dau prilej a atinge o mulţime de amănunţimi interesante. Dară pentru o suficientă deslegare a problemei îmi lipseşte încă o mare parte din materialul neapărat şi mă sbucium în toate părţile pentru a['] l pute aduna destul de în grabă. Cea mai exactă informaţiune aş pute afla în acel „Catastih de cisle de ţărani de la toate ţinuturile şi curteni şi vataşi şi neamişi şi popi" pe care îl poseda în copie d-l Papadopul-Calimah şi despre care vorbeşte în „Sloboziile în România" (Conv. lit. XVII nr. 12, p. 446) [44]. Nu am putut afla însă chipul cum să'l rog pe on. domn pentru o copie a documentului din pricină.

Ştiindu-Vă în relaţii amicale cu d-l Papadopul-Calimah, îmi rămâne nădejdea în D-Voastră. Vă rog mult, d-le profesor să binevoiţi a fi rugătoriul pentru mine. Se înţelege de sine, că nu voi face abus de bunavoinţa d-lui P. C.; nu voi cade în ispită să public documentul in extenso de vreme ce ştiu că d-sa are acel gănd. Intrebuinţarea mea se va reduce la vro căte-va citaţiuni sublineare, întovărăşite şi acele de numele întăiului descoperitor.

Mă grăbesc să'l rog şi pe d-l Bianu [45] să-mi comunice cópii de condica de bir şi de documente nepublicate în cari sunt pomeniţi calaraşii fie cri în ce chip.

Dacă din întămplare aţi ave şi D-Voastră cunoştinţă de asemene acte, Vă rog, d-le profesor, să'mi daţi şi D-Voastră sprijin, dacă Vă iartă timpul scurt ce ne este sorocit din partea Romăniei-June.

Daţi-mi voie să nu întrebuinţez banala obicinuinţă de cuvinte pentru a Vă încredinţa despre respectul ce[-]l am cătră DVoastră şi despre recunoştinţa nemărginită ce Vă datoresc dela întăiele mele încercări incoace [46].

GEORGE POPOVICI

XI

Cernăuţi în 24 Oct. 1887.

DOMNULE PROFESOR !

Indoiala ce aţi arătat asupra înţelesului ultimului vers din „Cântec vechiu" [47] m'a făcut să modific alcătuirea întreagă; socot că în această a doua ediţie nu am stricat nemic din ceia ce erà bun în varianta dintăi.

Din încercările despre cari îmi scrieţi, că se află în depositul D-Voastre, singura „Azi" [48] îmi pare mai corectă, cel puţin în privinţa formei, şi s'ar pute alătura Cântecului vechiu dacă credeţi; cele lalte Vă rog a le păstrà deocamdată în ştiutul volum, despre care aţi făcut destăinuiri atât de interesante în un număr din acest an al Convorbirilor [49].

La mine nu mai am nimic disponibil, afară de vro câte-va strofe fragmentare.

De bună samă, că noi Bucovinenii trebuie să fim îndoit de silitori; dară silințele noastre, este greşit a le judeca din resultate.

Domnii Marian şi Stefanelli sunt ocupaţi, peste măsură în redacţia ziariului ce apare în Suceava [50]. Cel din urmă este unul din apostolii cultivării limbei corecte şi desvoaltă o activitate mai puţin arătoasă la aparenţă, dar foarte binecuvântată în urmări [51]. Vă mulţămesc sincer, d-le profesor, pentru ostenelele făcute în privinţa „Catastichului" [52].

Al D-Voastre mult recunoscător
GEORGE POPOVICI.

XII

Cernăuţi în 19 Oct. 1890.

PREA STIMATUL MEU DOMN,

Sunt patru ani de când am tipărit în coloanele Convorbireior întâia mea încercare literară [53]. Imi aduc aminte, că am avut atunci intenţiunea de a înzestra revista D-Voastre cu o serie foarte continuă de lucrări asupra vechiului drept român [54]. Spre binele meu şi al Convorbirelor intenţiunea aceasta a remas nerealisată.

Idea de a reconstrui din urmele remase sistemul vechiului nostru drept n'au încetat de a mă mişcà iresistibil, dar entusiasmu sanguinic de începător s'a liniştit şi a făcut loc dorului, sau poate este mai corect să zic unei trebuinţi sufleteşti de-a resolva problemele întimpinate în un mod demn.

Am mers în şcoala istoricilor de drept german şi am căutat să deprind metoda lucrării; apoi m'am reîntors la primul meu amor şi m'am ocupat iar cu puţinele isvoare de drept român, ce le avem aici la disposiţie.

Din ele mi le-am copiat pentru trebuinţa mea acele ce nu sunt edite încă.

Astfel am copiat şi 24 documente slavone ale mănăstirelor Moldaviţa şi Putna.Ele încep cu unul dela Alexandru cel Bun, sunt în adevăr interesante şi îmi dau prilej la unele stabiliri nouě.

Am de gând să le public, atât în text original cât şi în tra-

ducere română, relevând în note tot ce este interesant în text din punct de videre al istoriei de drept.

M'aş bucura mult să pot face aceasta în coloanele Convorbirelor literare.

Dacă admiteţi D-Voastră publicarea, ea ar pute începe chiar în numărul din Novembre [55].

In acest cas, aş ruga însă a dispune că întotdeauna corectura părţii slavone să fie scrupulos îngrijită.

Tot odată mi-ar fi plăcut, dacă mi s'ar putea înlesni şi o tipăritură separată în 50 de exemplare.

Manuscriptul l'aş trimite în parte pentru fie-care număr, la timpul, ce'l ve'ţi fixa.

Rugându-Vă, mult stimatule domn redactor, a mă înştiinţa despre cum aţi luat hotărîrea, remân al D-Voastre adânc stimător.

GEORGE POPOVICI.

XIII

Cernăuţi în 11 Dec. 1890.

MULT ONORATE, DOMNULE REDACTOR,

Inainte de mai bine de o lună V'am anunţat, că pregătesc pentru Conv. lit. un studiu privitor la o chestiune din istoria organizaţiunei voevodatului Moldovei.

Lucrarea era în bună propăşire, când un eveniment trist, întâmplat în familia mea, m'a nevoit să o curm. D-l Onciul, care tocmai pe atunci aveà să Vă scrie în o afacere de a D-Sale, a luat însărcinarea de a Vă comunicà casul şi amânarea, ce neapărat trebuia să urmeze. Sperez, că D-Sa a realizat făgăduinţa, şi că D-Voastră aţi binevoit a mă scuza [56].

Zilele aceste am reînceput studiul. Dar văd că el îmi presentă greutăţi mai mari decât am presupus la început.

O greutate mare provine de acolo, că trebuie să ieu în videre organisaţiunea polonă fiinţătoare în sec. XIII, XIV şi XV. Fiind însă studiul întocmirei interne a vechiului regat polon un ce încă foarte puţin şi numai superficial studiat, sunt nevoit să controlez

pas cu pas relațiunile autorilor poloni și să mă ajut adeseori chiar de resultatul propriei cercetări.

Astfel cred, că abie pe la mijlocul lunei vitoare voi pute sfârși lucrarea și trimite manuscriptul. Dar mai este un neajuns.

Am consultat pentru deslegarea problemei mele mancul material de documente *edite* ce'l avem privitor la Moldova pentru anii 1400—1450. Isvoarele aceste, sarace îndeobște pentru casul meu sunt cu deosebire seci. Aflu numai ici colo căte o indicațiune, destulă pentru a îmboldi imaginațiunea, dar prea puțină pentru a fi o călăuză sigură. Simțesc la fie care pas, ce voiesc a'l face, că departe de archivele române, mă aflu în un mediu cu desăvârșire infavorabil tendențelor mele.

Mă gândesc la colecțiunea de documente *inedite* din archiva Academiei române, în care trebuie să se găsească și materialii privitoare la chestiunea de care mă ocup, indicii, ce m'ar conduce poate sigur.

Cu privire la această colecțiune îndrăznesc a Vă face o rugăminte.

V'aș fi foarte recunoscător, dacă ați binevoi să-mi mijlociți în copie formulele de mărturie ale documentelor *inedite* dela Alexandru cel Bun (căci dela antecesorii acestuia nu cred să posedă Acad. ceva inedit) și dela fiii lui voevozii Ilie și Ștefan.

Formula de mărturie începe în fiecare document cu: a na to est viara..., („iar pentru aceasta este credința...") și sfârșește cu: ... i viara vesiah boliar nașih moldav. vel ... i ... mal ..." („și credința tuturor boierilor noștrii a mari și a mici...") Formula aceasta cuprinde înșirarea (nominală, întovărășită de titulaturi) a boierilor marturi și tocmai aceasta este ce'mi trebuie. Să înțelege că aș dori ca decopiarea să se facă după original și cu exactitate. Afară de aceasta aș ruga a fi informat ori de nu este vorba în acele documente (în afară de formulele de mărturie): *1)* despre persoane cu titlul de staroste (și în special ori de nu se află dăruiri de moșii făcute starostelui Jurj, numit Trutovschi) *2)* despre ținuturile Hotin, Țețina, Cernăuți și țara Șepin. Dacă s'ar afla asemene amintiri aș ruga să mi se copieze în un chip potrivit șirele respective din context.

Posedând aceste informațiuni aș ave satisfacția de a puté pune studiul meu pe o bază mai largă și mai solidă.

Vă rog mult să binevoiți a mi le mijloci, dacă 'i posibil și a iarta totodată înoita molestare din partea

adânc stimătoriului D-Voastre,
GEORGE POPOVICI.

XIV

Cernăuți în 11 Ian. 1891.

ILUSTRUL MEU DOMN,

Primiți, Vă rog, cele mai sincere urări cu ocasiunea anului nou.

Vă sunt viu recunoscător pentru binevoitoarea încercare de a mă sprijini în aspirările mele a la Tantalus, și îmi permit a anunța cum că pân în 25 Ian. st. n. sosește lucrarea mea în București.

Cu respect și înaltă stimă
GEORGE POPOVICI

XV

Cernăuți, 22 Iuniu 1893
Fleischergasse 9.

PREA ONORATE DOMNULE PROFESOR.

Indrăznesc a Vă molesta cu o rugăminte. Demult îmi propusesem a mă familiarisa cu terminologia iuristică română. In momentul de față mă invită la această ocupațiune un indemn chiar acut.

In urmărirea scopului meu aș trebui să percurg codicii de legi ai României și literatura respectivă, câtă există. Aceste ajutoare însă îmi lipsesc.

Imi permit deci a mă adresà cătră D-Voastră, prea stimate domnule profesor, cu respectuoasa rugare să binevoiți a'mi împrumutà privatim sau mai bine din o bibliotecă publică textele de legi și operele notate. In cel mult trei luni, mă oblig, ale reîntoarce cu

mulţămită. Bunavoinţa generoasă şi indulgenţa amabilă, ce aţi manifestat faţă cu mine, îmi dă curajul a crede, că îmi veţi ierta şi această nouă indrăznire.

Robeanu Vă roagă să permiteţi să Vă trimită o variantă „corectură".

Rămân al D-Voastre

mult îndatorat şi recunoscător

G. POPOVICI

1) Alexandrescu, Explicaţiunea teor. şi pract. a drept. civil român [57].

2) Missir, Dreptul de succesiune al străinilor.

3) Disescu, Originea şi condiţiunea proprietăţei în România, Bucureşti 1889.

4) Tocilescu, Curs de procedură civilă.

5) Un manual de drept penal

„ „ „ procedură penală.

6) Codicele penal şi de procedură penală. (ed. oficială).

7) Radoi, Codicele de comerciu, cel nou.

8) Ilie Philemon, Curs de drept comercial.

9) Un manual de drept cambial.

10) Stefănescu, Noţiuni elementare de economie politică, Brăila 1890.

11) Unul sau doi ani din o revistă iuridică română („Dreptul"?).

XVI

Cernăuţi, 5, XII, 93.

PREA ONORATE DOMNULE,

D-l Dionisiu Olinschi-Olinescu [58], mă roagă să recomând causa sa binevoitoarei considerări a D-Voastre.

Am obiectat, că fiind eu singur un necunoscut, nu pot lua atâta îndrăzneală.

Nu mai puţin însă e adevărat, că îl compătimesc din inimă pentru nemeritata sa soartă.

Pot testifica, cumcă d-l Olinschi-Olinescu e un om de bine, de o onestitate exemplară și de o extremă modestie.

E jurist absolvat, a trecut examenele bine și a fost până nu demult în serviciul statului. S'a ocupat foarte sirguincios cu istoria, dar mai mult încă cu archeolgia română. (E înfiinţătoriul societăţei archeologice române din Cernăuţi). Are mai multe publicaţiuni (în pregătire: un foarte întins dicţionar topografic al Bucovinei). In cercurile Românilor din Cernăuţi d-l O. are o oareș-care reputaţiune ca om de știinţă și specialist în archeologie [59].

Acestor ocupaţiuni știinţifice, cărora li s'a dedicat cu o abnegaţiune la noi proverbială, a căzut însă victimă cariera sa. N'aveţi închipuire cât de ticăloase sunt la noi împrejurările. Publicaţiunele lui i-au atras nefavoarea superiorilor, în consequenţă necontenite neplăceri, în urmă demisiunea. Această nedreaptă întâmplare îl silește a trece în România.

Cele mai călduroase urări de reușire din partea nostrora, a tuturor, îl întovărășesc.

Primiţi, Vă rog, rugările mele de scuză.

Remân cu deosebit respect și multă stimă al

D-Voastre prea îndătorit

G. POPOVICI

XVII

PREA STIMATE DOMNULE PROFESOR,

Imi ieu voia a Vă ruga să binevoiţi a schimba în articulul meu, ce'l aveţi la dispoziţia D-Voastre, subsemnătura numelui meu în modul indicat pe carta de faţă.

Respectuoase complimente.

GEORGE POPOVICI-BALOȘ [60].

XVIII

DOMNULE REDACTOR,

Greutatea corecturei manuscriptelor slavone, mă face să renunţ deocamdată la publicarea documentelor.

Vă trimit însă în două zile pentru numărul de Novembre un mic studiu (4 pagine), intitulat : *„Despre starostele din formulele de mărturie ale unor documente dela Alexandru cel Bun"* [61].

Primiţi, Vă rog, asigurarea deosebitei mele stime şi recunoştinţi.

GEORGE POPOVICI

REQUIEM [62].

E ger. Isvoarele murit-au
Şi sub troieni învineţesc.
M'abat pe-o stradă de mult uitată
Călcăiele 'n omĕt scărşnesc.

Tăcute rĕnduri de mausolee
Stau zidurile lângă drum,
Salcămii goi şi singuratici
Incă mai singuri par acum.

Pe-o creangă s'aşază paseri de aur
Cu glas de-argint şi legendar
Şi cântă dornic, şi cântă dulce
Şi'n lună ca un fantom dispar.

Extrase cutremură magic ramul,
Şi mi se rumpe inima,
Cu trupuri tinere şi nude
Acopăr flori visarea sa.

Şi veselă ca o speranţă
Oază candidelor vieţi
Suride ca o Fata-Morgana
In stepele mortalei gheţi.

Ceri zile, gingaşă minune ?
Realu 'i rege autocrat
Din legile lui din vecie
El nici o iotă n'a cedat.

Mori, chiar de te-ar sădi pumnalul
In sin entusiast, virgin
Să-i bei căldura lui. Peirea
E al ilusiei destin.

Visasem? Tu, întăi iubită,
Cu ochi plânşi mi-ai trecut pe 'n gând.
Rebel îmi strigă al meu suflet,
A mele tâmple bat arzând.
. . . .

Imi sună ca o notă falsă
Că te invoc în elegii ;
Simţirea ta a fost eroare,
N'ai fi putut a mea să fii.

Căldura — ascunsă — a sărutărei
Era al vârstei dor inclar
Nu intima mărturisire :
In tine am supremul har.

Tu eşti atât de fericită,
Iubeşti cu 'n dor aşe ardent ;
O, cât de sarbedă îmi pare
Cea aventură de student.

Nici în oglinda fantasiei
N'am dreptul să te mai rechiem ;
Ingrop o ultimă vibrare
In negre rime de poem.

Γ. ROBEANU.

Cernăuţi.

VOX ULTIMA [63].

Imi vine un dor să mă opresc
La vechia cărşmă din drum ;
Doi meri la poartă înfloresc,
Prieteni îmi par acum.

Trimite pomul o floare jos —
Ea cade pe tine, iubită ;
Ca mărul tânăr, aşa de mănos,
Ne'i inima 'nflorită.

Ascultă prietene cărşmar :
Vin negru, o cupă înaltă !
Eu plec din al morţilor mei hotar
Să-mi caut patrie altă.

Şi spuma, curată ca floarea de mirt,
Iubită ţie închin.
Nomada mea, banca murdară de birt
Nu 'ntunecă feliul tĕu fin.

Tu ochii tristă nu cobori;
Privirele toate îmi dai.
De-ar rupe speranţele noastre un vânt
Măni multe altele ai.

Pocalul remâne negru și orb,
Rădic și 'mi salut duşmanii.
Amabila gintă de cioară și corb
Mă numără la vultanii.

Şi stecla văjie 'ntr'un fag,
Iubită noi mergem în lume ;
In inima noastră 'i senin și drag
Şi rana 'n fag n'are nume.

T. ROBEANU.

Izvoare: Biblioteca Academiei Române, Secţia Manuscriselor : Autografe româneşti dăruite de *Iacob C. Negruzzi.*

N O T E

I

[1] „Revista pentru istorie, archeologie și filologie", București, 1 Octombrie 1882—1885, 1887, 1891, 15 Noembrie 1893—1894, Aprilie 1902—1903, Ian 1909, [continuă]. Până în 1909 director *Gregoriu G. Tocilescu.*

[2] *Nicolas Blaramberg* „Essai comparé sur les institutions et les lois de Roumanie depuis les temps les plus reculés jusqu'à nos jours". — Bucarest, Impr. du Peuple Roumain, 1885, in 8°, 811 p.

[3] *George Popovici* „O scriere nouă asupra vechilor noastre așezăminte". Dare de seamă asupra cărții: Essai comparé sur les institutions et les lois de la Roumanie depuis les temps les plus reculés jusqu'à nos jours par Nicolas Blaramber, Bucarest, 1886; un volum în 8° m. și 807 pagine; în *Conv. Lit.* 1 Noembre 1886, XX pp. 662—688.

II

[4] Cfr. nota precedentă.

[5] *Iosif Ladislau Pič,* cunoscut istoric ceh, profesor de istoria dreptului la universitatea din Praga. In rândul savanților străini, care au susținut continuitatea elementului românesc în Dacia, I. L. Pič stă pe primul plan. El a publicat între altele: „Über die Abstammung der Rumänien" (1880); „Der nationale Kampf gegen das ungarische Staatsrecht" (1882); „Zur rumänisch-ungarischen Streitfrage" (1886); „Die dacischen Slaven und Csergeder Bulgaren" (1888); „Die rumänischen Gesetze und ihr Nexus mit dem byzantinischen und slavischen Recht" (1886), etc.

[6] Darea de seamă a lui George Popovici a apărut, după dorința sa, în numărul pe Noembrie al revistei. Cfr. nota 3.

III

[7] Cfr. nota 3.

IV

[8] Cfr. *Conv. Lit.* 1 Noembrie 1886, XII. pp. 670—672.

[9] *„Notiță.* In darea de seamă critică: „O scriere nouă asupra vechilor noastre așezăminte' publicată de d. George Popovici în coloanele acestei reviste (an. curent, Nr. 8. pag. 662—688) s'au strecurat două omisiuni din pricina cărora afirmațiunile respective ale autorului par a fi incorecte. Ne grăbim a adăogi șirurile omise și a restabili înțelesul adevărat.

„La pag. 671 (notă sublineară) are a se intercala: între cuvintele „de verborum significatione" și „explicarea" propozițiunea „care este un excerpt din alcătuirea per-

dută şi homonimă a celebrului gramatic *M. Verrius Flaccus*"; ear între cuvintele „Aebutia" şi „astfel" vine a fi intercalată proposiţiunea „şi manţinute numai în causele centumvirale (şi pentru *damnum infectum)* cu modificări însemnate", în *Conv. Lit.* 1 Ianuarie 1887, XX, p. 891.

[10] *A. D. Xenopol* „Ţăranii sub Mihai Viteazul cu prilejul unui nou document", în *Conv. Lit.* 1886, XX, pp. 695—702.

[11] In articolul din nota precedentă.

[12] *A. D. Xenopol* făcuse doctoratul în drept la Berlin.

[13] In domeniul studiilor asupra vechiului drept românesc, *George Popovici* a fost primul istoriograf care a căutat să accentueze în studiile sale asupra „obiceiului pământului": *„jurământul cu brazda în cap", „frăţia de cruce"*, etc.

[14] *Dimitrie Onciul* (?)

[15] Cfr. nota 10.

[16] Cfr. nota 1.

[17] „Revue générale de droit et sciences politiques". Bucarest. 1 Iulie 1886 — 1/13 Aprilie 1887. Director: *Nicolae Basilescu*.

[18] Dorinţa poetului a fost îndeplinită. In numărul 10 dela 1 Ianuarie 1887 apare în *Conv. Lit.* (p. 889) poezia „Voevodul" iscălită *T. Robeanu*, pseudonimul lui *George Popovici*, cu însemnarea finală: „Cernăuţi".

V

[19] Cfr. nota 9.

[20] „Legislaţia românească şi legătura ei cu dreptul bizantin şi slav".

[21] *N. Mandrea* „Magistratura în Statul român" în *Conv. Lit.* 1886—1887, XX, pp. 721—743 şi 853—874; continuat cu titlul „Magistratura română", în *Conv. Lit.* 1890, XIII, pp. 918—958.

[22] *George Popovici* „Mihai-Vodă şi Moşnenii din Sularul. O încercare interpretativă", în *Conv. Lit.*, 1 Martie 1887, XX, pp. 1065—1086.

[23] S'a publicat cu titlul schimbat. Vezi nota precedentă.

VI

[24] „Din citatele fragmente documente reese, că în vechiul drept român, ca peste tot locul unde există tocmeli, *buna voie* (în înţeles juridic) este un moment esenţial şi indispensabil la încheierea lor". (Cfr. *Conv. Lit.* 1887, XX, p. 1079).

[25] Citat din articolul „Mihai-Vodă şi Moşnenii din Sularul. On încercare interpretativă".

[26] Citat din articolul semnalat la nota 22.

[27] *„Errata.* In „Mihai Vodă şi Moşnenii din Sularul", studiu publicat în fascicula din urmă (An. XX, No. XII) pag. 1079, s'au strecurat mai multe greşeli de tipar, invĕrtiri de litere şi omisiuni de frase pricinuite prin graba cu care manuscriptul a fost transcris şi tipărit.

Din aceste erori una reclamă o neapărată rectificare și anume următoarea: — Propoziția: „Din citatele fragmente documente reese, că în vechiul drept român ca peste tot locul unde există tocmeli, buna voe ,(în înțeles juridic) este un moment esențial și indispensabil la încheerea lor" are a fi cetită „Din citatele fragmente *documentale* reese, că în vechiul drept român, ca peste tot locul unde există tocmeli, buna voie (în înțeles juridic) este un moment esențial și indispensabil la încheerea lor *dacă este vorba a exclude apriori eventualele efecte de vis ac metus. De aici trebue explicată oarecum tendența de a o releva| inadins*". Cfr. *Conv. Lit.* 1 Aprilie 1887, XXI, p. 96.

[28] *N. Stamati* fiul poetului Costache Stamati. Cfr. volumul de față, p. 210.

[29] Această lucrare n'a fost publicată, dar probabil se găsește în manuscrisele rămase dela autor .

VII

[30] *August T. Laurian* „Tentamen criticum in originem, derivationem et formam linguae romanae in utraque Dacia vigentis". Viennae, 1840.

[31] Cfr. nota 2.

[32] Cfr. nota 27.

[33] *Dimitrie Onciul* era în acea vreme la Cernăuți. In București a venit la 1895.

[34] S'a publicat. Cfr. nota 27.

[35] In afară de „errata" menționată la nota 27, nu s'a mai făcut nimic.

[36] Aceste documente nu s'au publicat.

IX

[37] *T. Robeanu* pseudonimul poetului *George Popovici*.

[38] Cfr. nota 27.

[39] *Iacob Negruzzi* „Satira IX", în *Conv. Lit.* 1887, XXI, pp. 18—23.

[40] *Ioan Kalinderu*, ales mai târziu membru activ al Academiei (13 Martie 1893).

[41] Cfr. nota 29.

X

[42] In volumul II din „Almanahul soc. „România Jună" dela Viena n'a apărut nimic de *George Popovici*.

[43] *A. Lambrior*, *„Literatura poporană"*. Pilde, povățuiri și cuvinte adevărate și povești adunate de d-nealui Vornicul Iordachi Golescul, fiul reposatului banul Radul Golescu", în *Conv. Lit.* 1874, VIII, pp. 66—83. La p. 71 se găsește pilda: *„Liude* pintre călărași (se zice când pe lângă cei trebuincioși slujbași se mai adauge și alții de prisos)" pe care *George Popovici* vrea s'o studieze.

[44] „Noi cunoaștem și posedăm în copie un act foarte important, un *Catastih de cisle de țerani de la toate ținuturile și curteni, și vătași, și neamiși, și popi*, scris de Petru Șchiopul-Voevod, care a domnit în Moldova intăi de la 1574 până la 1580

şi a doua oară de la 1584 până la 1591, care *catastih* cu totul inedit şi necunoscut, él vom publica cu altă ocasie" (Cfr. *Alexandru Papadopul-Calimah* „Sloboziile în România. (O carte domnească inedită din 1662)", în *Conv. Lit.* 1884 XVII, pp. 445—451).

[45] *Ion Bianu,* Bibliotecar la Academia Română.

[46] Prima încercare a lui *George Popovici* de a colabora la revista *Conv. Lit.* datează din anul 1877, când istoricul şi poetul bucovinean nu avea decât 14 ani. Intr'o notă redacţională din acel an cetim: *„D-lui G. P. Cernăuţi.* Sunteţi prea tênĕr ăncă pentru publicitate. După un şir de ani vom vedeà". (Cfr. *Conv. Lit.* 1877, XI, p. 276.

„După un şir de" 8 ani *George Popovici* publică poezia „Finis", cu nota finală „Cernăuţi" şi iscălită cu pseudonimul: „T. Robeanu", (Cfr. *Conv. Lit.* 1885, XIX, pp. 189—190); iar în anul următor primul său studiu de istoria dreptului românesc: o dare de seamă amănunţită asupra cărţei lui N. Blaramberg, de care s'a vorbit în notele precedente, (Cfr. *Conv. Lit.* 1886, XX, pp. 662—688).

XI

[47] *T. Robeanu* „Cântec vechiu", în *Conv. Lit.* 1887, XXI, pp. 740—741.

[48] *T. Robeanu* „Azi", în *Conv. Lit.* 1887, XXI, p. 739.

[49] „Nu, eu n'am ars manuscriptele respinse, ci le-am păstrat, le am ăncă şi astăzi, legate până acum în trei mari volume care peste curând, se vor înmulţi cu un al patrulea mai mare ăncă". Cfr. *Iacob Negruzzi* „Scaeţi" în *Conv. Lit.* 1887, XXI, pp. 84—89.

[50] *„Revista politică".* Suceava. 3/15 Maiu 1886 — 1 Aprilie 1891.

[51] Pentru această „activitate mai puţin arătoasă la aparenţă, dar foarte binecuvântată în urmări", *Academia Română* l-a ales membru activ la 26 Mai 1910.

[52] Cfr. nota 44.

XII

[53] Cfr. nota 46.

[54] Aceste lucrări n'au apărut, decât în număr foarte mic, probabil majoritatea lor au rămas în manuscris.

Vom nota studiile de istoria dreptului românesc, publicate de *George Popovici* în coloanele revistei *Conv. Lit.*: „O scriere nouă asupra vechilor noastre aşezăminte" (anul XX); „Mihai Vodă şi moşnenii din Sularul" (anul XX); „Cronica lui Ureche despre ocoalele Iugaene" (anul XXIV); „Runc" Glossă la o colecţiune inedită" (anul XXV); „Postscriptum la „Stărostia sepenicensă" (anul XXXIV) şi „Anul dela Martie în Moldova, în timpul lui Alexandru cel Bun" (anul XXXIX).

[55] Cele 24 documente slavone ale mănăstirelor Moldaviţa şi Putna, n'au fost publicate în *„Conv. Lit.*

XIII

[56] „D-l Popovici mă roagă să Vă comunic că nu Vă poate trimite pentru numărul din Noembrie studiul promis, din causa că chiar ieri i-a răposat bunul seu.

ceea ce-l împiedecă a sfârşi lucrarea, acum aproape gata". (Cfr. Scrisoarea lui D. Onciul din 19 Oct. 1890 către Iacob Negruzzi, în volumul de faţă, pp. 214—215).

XV

57 Imediat după scrisoarea a XV-a urmează această listă de cărţi.

XVI

58 *„Dionisie Olinescu* (data morţii necunoscută) s'a născut la 8 Aprilie 1852 în Adâncata (Bucovina). După terminarea studiilor juridice, a fost câţiva ani în serviciul administrativ austriac. La 1893 trece în Regat, unde ajunge apoi profesor la Slatina şi Caracal. — Cât a fost în Bucovina, era într'o vreme, când Bucovina nu avea ziare şi reviste româneşti, unul din puţinii corespondenţi harnici ai revistelor şi ziarelor din Ardeal. A scris broşuri şi articole de cuprins istoric; astfel despre: Mormântul lui Ştefan cel Mare, despre: Rămăşiţe traco-dacice 1). — D. Olinescu are deosebite merite pentru descoperirile *arheologice* din Bucovina. Prin ziare, reviste, conferinţe publice a căutat să trezească în cercurile mai largi interesul pentru studiile arheologice. A pus la cale înfiinţarea celei dintâiu „Societăţi române arheologice din Cernăuţi" 2), al cărei zelos preşedinte a fost multă vreme. Societatea face progrese uimitoare, înfiripă legături cu societăţi similare străine. In urma prigonirilor D. Olinescu trebuie să treacă în Regat, iar societatea se desface, averea ei trecând în posesiunea muzeului internaţional din Cernăuţi. — 1) Ap. Cernăuţi 1908 ca reproducere din „Jun. lit." a. IV şi V. — 2) Despre povestea acestei societăţi vezi primul anunţ în F. S. I. No. 6, apoi amănunte în „Gazeta Bucovinei" II, No. 3, în „Viaţa Românească" din Iaşi 1908 VIII (1) 125". Cfr. *Constantin Loghin* „Istoria literaturii române din Bucovina. 1775—1918. Cernăuţi, 1926, p. 262.

59 Cfr. nota precedentă.

XVII

60 Pe o carte de vizită cu iscălitura: *George Popovici-Baloş.*

XVIII

61 *George Popovici* a publicat acest articol cu titlul schimbat „Starostia Sepinicensa. (Notiţă privitoare la istoria vechii organisaţiuni a Moldovei de sus)", în „Lui Titu Maiorescu Omagiu" Bucureşti, 1900, pp. 476—482 şi o completare „Postscriptum la „Starostia sepenicensă" în *Conv. Lit.* 1900, XXXIV, p. 432.

62 Poezia „Requiem" n'a apărut în *Conv. Lit.*

63 Poezia „Vox ultima" n'a apărut în *Conv. Lit.*

Ioan Caragiani cătră Iacob C. Negruzzi

Scrisori din anii 1877—1900

I

1877 Sept. 7 Bucureşti.

IUBITE NEGRUZZI !

Iţi trimit cu poşta de astăzi un pachet care conţine următoarele: Pasiunile „lui Aristotele" ! din cartea a III-a a retoricei, pe cari le ştii [1]. Pe lângă aceasta, caracterele vârstelor şi plăcerea tot din retorica lui Aristotele [2]. Separat cu altă numerotaţie câteva bocituri greceşti moderne [3]. Dacă crezi că merită a fi cetite şi de alţii pentru curiositate fă ca să easă la lumină. Aş dori ca să fac o cărticică din traducerile de mai sus din retorica lui Aristotele şi cu ocazia typăririi în Convorbiri ar fi economicos se le scoatem şi în carte în 1000 esemplare [4]. Dacă se poate, fă să se typărească şi aparte, şi când voiu veni la Iaşi regulăm socoteala la typografie.

Cu ocaziunea aceasta a trimiterii manuscriptului, pe care îl luasem cu mine ca se-l revăd, nu pot să mă opresc de a nu-ţi spune în câteva ce s'a întâmplat eri aici. Tot Bucureştiul era în picioare : dela gară până la ceealaltă gară era furnicărie de oameni, şi ferestrele din podul Mogoşoaie [5] ticsite de lume, mai cu seamă de neveste şi de fete cu buchete, ghirlante, cununi şi fel de fel de batiste îmbrobodite. Ce era? Treceau în paradă cei trei soldaţi, cari luaseră la Plevna steagul turcesc, cu pălăriile rupte de gloanţe pe cap şi legaţi la mâni de răni. Să fii văzut strigătele, ploaia de buchete, flori, ghirlante, cununi, batiste, etc. ce cădeau pe capul soldaţilor, să fii văzut bătrâni cum străbăteau mulţimea şi sărutau pe soldatul purtător al steagului şi cum îi umpleau buzunarele cu bani, să fii văzut lacrimele de bucurie de pe obrazii oamenilor, să fii văzut acestea toate, era

să zici că este un vis, o nălucă, nu era să crezi ochilor tăi. Intâia dată am văzut atâta lume serbând de bună voie și întâia dată am văzut șiruri de oameni cu lacrimi de bucurie. Nu-i așa că departe ne duce? zicea un burtă verde—Cine, îl întreb—Brătianu[6] și Vodă,—D-le. Săptămâna aceasta se adună 1000 de Turci aci să-i taie în București. — Prizonerii nu se taie, D-le, îi zic — Ce spui fleacuri ! D-le, îmi zise, da ei bine fac că ne omoară oamenii noștri la Plevna? auzi vorba, n'am să-i taiu pe prizoneri, o mie de turci, tang, tang, tang, le taiu binișor capul și alți la loc băete, tu nu știi cum trebue luată treaba cu Turcii. — Da dece nu mergi la resboiu, dacă ai așa poftă de tăiat capete ? — Am prăvălie, D-le, și multe daraveruri încurcate, alminterea să vezi tu cine este Gheorghiță ! Cu toată colica mea ce am de câteva zile, să vezi cum retezește Gheorghiță la capete de Turci ! Ce-mi spui tu daldeaste, Moldovean ovreiu fricos ! — D-le ! ia seama să nu-ți cărpesc o palmă, cu toată colica ta și cu toate daraverurile tale...

Pe când ziceam acestea îmbolzeala de oameni se dislocă fără a ne mai vedea cu acest voinic cu daraveruri.

Salutare

al tău,

I. CARAGIANI

Iași 12 Aprilie 1900.

II

IUBITE NEGRUZZI,

Am primit la București înainte de plecare în loc de un volum șease din operele complete ale Dtale[7], și sosind aici, m'am pus Duminică, Luni și Marți și am cetit din nou cu mare plăcere și cu mult ras nemuritoarele tale *copii de pe natură*[8], genul literar predilect naturei mele, în care ești un mare maestru și pentru care te felicitez, și'ți mulțumesc pentru delectarea ce mi-ai procurat în cele trei zile de sărbătorile Paștilor, deșteptându-mi dorința de a receti tot ce ai publicat.

In aceste dispoziţiuni plăcute îţi mulţumesc pentru întregul dar, ce mi-ai făcut şi-ţi urez ani mulţi, sănătoşi şi veseli să mai scrii şi să publici.

Salutare şi la revedere

al D-tale amic
I. CARAGIANI

Izvoare: Biblioteca Academiei Române, Secţia Manuscriselor: Autografe româneşti dăruite de *Iacob C. Negruzzi.*

N O T E

I

[1] şi [2] *I. Caragiani „Pasiunile* traduceri din Retorica lui Aristotele, Cartea a doua", în *Conv. Lit.*, 1877—1878, XI, pp. 318—328; 413—422; 457—462 şi anul 1878, XII, p. 69—72.

[3] *I. Caragiani „Bocituri.* Traduse din cântecele populare greceşti", în *Conv. Lit.* 1878, XII, pp. 290—293.

[4] Această traducere apare separat, după câţiva ani: *I. Caragiani* „Pasiunile din Retorica lui Aristotel" Bucureşti, 1884.

[5] *Calea Victoriei* de astăzi.

[6] *Ioan C. Brătianu,* preşedintele consiliului de miniştri la acea vreme.

II

[7] *Iacob Negruzzi* „Scrieri complecte", Vol. I—VI. Bucureşti, 1893—1897.

[8] „Copii de pe natură" este titlul general al unor satire în versuri şi proză, publicate de *Iacob Negruzzi* în *Conv. Lit.* şi în volumul I din „Scrieri complecte". La începutul acestui ciclu găsim ca motto, cunoscutele versuri al lui Boileau:

„La nature, féconde en bizarres portraits
Dans chaque âme est marquée à de différents traits
Une geste la decouvre, un rien la fait paraître"

Urmează un „Prolog" şi apoi popularele satire şi schiţe din care cităm: „Părintele Gavril"; „Poeticale"; „Christachi Văicărescu"; „Cucoana Nastasiica"; „Electorale"; „Un druma la Cahul", etc....

Mite Kremnitz cătră Iacob C. Negruzzi

Scrisori din anii 1879—1884

I

Str. Biserica Ienii 5.
Bukarest d. 28. Juli [18]79.

SEHR GEEHRTER HERR,

Sie hatten die liebenswürdige Absicht gehabt, meine Übersetzung der *La Rabbiata* [1] veröffentlichen zu wollen, mein Schwager aber, der erst heute von dieser Absicht Kenntniss nahm, widerräth auf das Entschiedenste, da derartige schülerhafte Leistungen, u. etwas anderes könnte meine Übersetzung ja nicht sein, nie u. nimmer publiciert werden durften. So danke ich also Ihnen für Ihre Liebenswürdigkeit u. füge mich froh dem Despoten, denn ganz geheuer schien mir, wie Sie ja wissen, die Sache nie. Wenn ich *Eminescus* [2] Erlaubniss eingeholt, schreibe ich einige seiner Gedichte ab, damit ich doch der Ehre nicht verlustig gehe, mit meiner Handschrift weningstens in Ihrem Redactionsbureau zu erscheinen.

Was mag Ihre entzückende, kleine Frau nur machen ! Mir ist das Herz weh nach ihr u. ich sehne mich nach ihren schönen, grossen Kinderaugen. Es war eine zu liebe Zeit, als sie Beide hier waren. Anicuța ist heute von meiner Schwägerin u. Livia nach Craiova gebracht und laut Depesche gut angekommen, die Begleiterinnen kehren morgen heim.

Küssen Sie Ihre reizende Frau von mir u. erlauben Sie meinem Mann u. mir herzliche Grüsse.

Ihre ergebene
MITE KREMNITZ.

I

Str. Biserica Ienii 5.
Bucureşti, 28 Iulie [18] 79.

MULT STIMATE DOMNULE,

Ai avut amabila intenţie să-mi publici traducerea mea din *La Rabbiata*, cumnatul meu însă, care abia azi a aflat despre intenţia aceasta, nu mă povăţueşte, deoarece astfel de producţii şcolăreşti, (şi altceva n'ar putea fi traducerea mea), nu se pot publica niciodată.

Iţi mulţumesc deci pentru amabilitate şi mă supun despotului, căci, după cum ştii, lucrarea şi mie nu mi-a părut vr'odată prea importantă. Dacă voiu obţine permisiunea lui Eminescu, voiu transcrie câteva poezii de-ale lui, pentru ca totuşi să am onoarea de a apare în biroul d-tale de redacţie cel puţin cu scrisul meu.

Ce-o fi făcând oare încântătoarea D-tale soţioară ? Mă doare inima de ea şi mi-i dor de ochii ei mari, de copil. A fost prea frumos timpul cât aţi stat amândoi aici. Cumnată-mea şi Livia au condus-o pe Anicuţa azi, la Craiova, iar telegrama vesteşte c'au ajuns bine, şi însoţitoarele se înapoiază mâne.

Sărută din partea mea pe fermecătoarea d-tale soţie, şi permiteţi-ne atât bărbatului meu cât şi mie să vă salutăm cordial.

A d-tale devotată
MITE KREMNITZ.

II

Den 14/26 Juni 1881.

LIEBER HERR NEGRUZZI,

Das war wirklich eine gar zu reizende Ueberraschung, die mir die Post aus Jassy brachte, u. ich sann u. sann, womit ich wohl soviel Liebenswürdigkeit verdient hätte, (wenn sich Liebenswürdigkeit überhaupt je verdienen lässt !) Ich hatte doch London [3], noch die „Prager Bruck" [4] noch waldibus tiefstibus Gründibus besser gesungen, als alle Uebrigen, woher mir die Prämie u. zwar die grösste u. höchstmöglichste ? Da fiel mir das deutsche Tageblatt in die Hand u. in ihm

ein Artikel ! — und nun weiss ich, dass ich mit jeder acadea den Lohn meiner Gesinnungslosigkeit esse, u. sie schmecken mir doppelt gut, seit dem ich mit ihnen meine eigenen Pricipien verspeise. Denn, wie schon Baby sagt, principe, c'est ce que je ne sais pas, u. nun ich einmal den breiten und süssten Pfad, der mit Bonbons gepflastert ist betreten, verspreche ich Ihnen, falls sie mir wieder Notizen geben, wieder gegen die Nation, der die Maid entstammte, vor der sich die halbe Menschheit noch heute im Staube niederwirft, zu schreiben. Den noblesse oblige, Sie haben mir Honorar für das ganze nächste Jahr vorausgezahlt ! Es steht unter meinem Schreibtisch u. Baby findet oft u. leicht den Weg dazu, er ist eben nicht umsonst seiner Mutter Sohn, u. wenn es möglich gewesen wäre, dass Domnul Negruzzi in seiner Liebe gestiegen wäre, so würde das hierdurch geschehen sein. Drei Seiten schon u. noch kein Wort des Dankens ! Sie sind sich doch Alle gleich, diese Journalisten-Bande, ob sie Männlein oder Fraülein, christlich oder judisch sind ! Und da ich mich nun mal zu ihnen bekehrt, will ich auch so schliessen u. Ihnen nur noch sagen, dass Ihre Güte u. Niedlichkeit mich förmlich gerührt.

Mit tausend Grüssen an Charimica

Ihre ergebene
(u. dankbare)
MITE KREMNITZ.

II

14/26 Iunie 1881.

IUBITE DOMNULE NEGRUZZI,

In adevăr, poşta mi-a adus dela Iaşi o surpriză pre de tot frumoasă şi mă gândesc şi mă gândesc cum aş fi putut obţine atâta amabilitate, dacă în general amabilitatea se poate obţine ! N'am cântat doar mai bine decât ceilalţi, nici London, nici „Prager Bruck", nici waldibus tiefstibus gründibus, pentru ce deci *premiul* şi chiar cel mai mare, cel mai înalt posibil ? Atunci mi-a căzut în mână Das deutsche Tageblatt în care am găsit un articol! iar acum îmi dau seama că înghit cu fiecare acadea preţul inconştienţii mele, şi-mi prieşte de două ori mai bine decând ştiu că înghit odată cu ele prin-

cipiile mele. Căci, cum zice şi Baby, principe, c'est ce que je ne sais pas, şi deoarece am călcat pe cărarea largă şi dulce, pardosită cu bomboane, îţi promit, dacă-mi vei da iar notiţe, să scriu din nou împotriva naţiunei căreia îi aparţine fecioara înaintea căreia şi azi încă se prosterne jumătate din omenire. Căci noblesse oblige, d-ta mi-ai plătit înainte onorarul pentru întregul an viitor ! E sub biroul meu şi Baby găseşte adese şi uşor drumul într'acolo, tocmai fiindcă e băiatul mamei, iar dacă ar fi fost posibil, ca domnul Negruzzi să crească în dragostea lui, atunci tocmai faptul acesta ar fi fost un motiv.

Trei pagini şi încă nici un cuvânt de mulţumire! Toţi sunt la fel, banda de ziarişti, fie bărbaţi, fie femei, creştini sau evrei!

Iar eu fiind acum irevocabil înregimentată lor, voiu încheia în acelaş sens mărturisindu-vă numai că bunătatea şi drăgălăşenia d-voastre, m'au mişcat mult.

Mii de salutări pentru Charimica

Devota şi recunoscătoarea d-voastră

MITE KREMNITZ.

III

Sonnabend d. 9/21. Junie [5].

LIEBER HERR NEGRUZZI,

Der erste Akt war gerade fertig als mir de Convorbiri mit dem 2. zugiengen. Ich spreche nämlich vom Hatman [6]. Wie steht es nun mit dem Clavierauszug [7] ? Haben Sie ihn bekommen, um den Text danach eventuell zu modificieren ? Soll ich die Prosa-Witzscenen nach eigenem Humor übersetzen, oder soll, je nach dem Aufführungsort, der Lokalwitz der Sänger sich dokumentieren ?

Mit besten collegialischen Grüssen

Ihr ergebener

GEORGE ALLAN [8].

Probe [9] :

Nie lächelte das Leben
Dem unglückselgen Mann,
Den nicht Gelabt die Reben
Des alten Dragaschan !

Willst du von allem Bittren
Die Seele dir befrei 'n
Füll schnell den grossen Becher
Mit Odobeschter Wein !

Und glaub mir, dass vergebens
Auf dieser Erde war
Dem nie geschäumt die Traube
Des Berglands von Cotnar !

Drum hoch den alten Reben
Füllt wiederum mein Glas,
Nur Bittres kennt das Leben
Ertränkt's im süssen Nass.

I. NEGRUZZI

III

Sâmbătă 9/21 Iunie.

IUBITE DOMNULE NEGRUZZI,

Tocmai isprăvisem actul prim, când îmi sosiră Convorbirile cu al doilea. Vorbesc adecă despre Hatman. Ce e cu composiţia pentru pian ? Aţi primit-o, ca după ea eventual să puteţi modifica textul ? Să traduc scenele comice în proză după umorul propriu, sau umorul local al cântăreţilor să se schimbe, după regiunea unde se reprezintă.

Cu cele mai bune salutări colegiale.

Devotatul d-voastre
GEORGE ALLAN.

Probă :

E soartă blăstemată
A celor bieţi sărmani
Ce n'au gustat vr'odată
Vin vechiu de Drăgăşani.

Dacă din piept amarul
V[o]eşti să-l îndulceşti,
Umple-ţi de grab paharul
Cu vin de Odobeşti !

Şi jur că pe-astă lume
Treci viaţa în zadar
De nu bei vin cu spume
Din deal de la Cotnar !

Trăească ! vinul, vinul !
Umpleţi paharul meu,
Să uit necazul, chinul
Să beu, să beu mereu !

Izvoare: Biblioteca Academiei Române, Secţia Manuscriselor: Autografe româneşti dăruite de *Iacob C. Negruzzi.*

NOTE

I

[1] *Paul Heyse* (* 15 Martie 1830 în Berlin — † 2 Aprilie 1914 în München) este după *Gottfried Keller* cel mai mare nuvelist german. El a dat şi o definiţie a nuvelei. (Cfr. *Victor Morariu,* Inceputurile nuvelei germane, Cernăuţi, 1928, pg. 3). Ca şi Goethe, P. Heyse este stăpânit de idealul estetic în tot ce creează: nuvele, romane, poezii şi teatru.

— *L'Arrabiata* (1855), cea dintâiu nuvelă a sa scrisă în vârstă de 22 ani, a rămas şi cea mai desăvârşită creaţiune dintre nuvelele lui Heyse. Titu Maiorescu o citează în articolul său „Lit. română şi străinătatea". (Conv. Lit. 1882, XV, pg. 368; cfr. şi volumul de faţă pg. 18).

[2] Când Mite Kremnitz scria aceste rânduri lui Iacob Negruzzi şi doria să apară în redacţia revistei cel puţin copiind unele poezii ale lui Eminescu, dacă nu cu o efectivă colaborare, punea condiţiunea: „dacă Eminescu îmi va permite". Ce să-i permită? Să-l ajute la transcrierea unor poezii. S'ar putea interpreta în sensul de „a traduce", în limba germană, căci doi ani mai târziu apar traducerile Mitei Kremnitz, în cari se găsesc şi poezii din Eminescu. Dar, în baza materialului documentar de mai

jos, putem afirma că e vorba chiar de transcriere. După care original şi cum ajungea Mite Kremnitz în posesiunea originalului lui Eminescu, înainte de a se fi publicat? In *Conv. Lit.* din 1 Sept. 1879 (XIII, pg. 241—243), aşadar cam o lună după data prezentei scrisori, apar următoarele trei poezii de Eminescu: „De câte ori, iubito..." ; „Rugăciunea unui Dac" şi *„Atât de fragedă"*... Reţinem pe aceasta din urmă. S'a afirmat de unii că poezia *a fost* inspirată de Mite Kremnitz, de alţii că poetul *s'ar fi gândit* la Veronica Micle. — *N. Zaharia* bazat pe o scrisoare a lui Eminescu(?) din 1886 către Veronica Micle publicată de O. Minar produce o diversiune în favorul Veronicăi Micle. (*Mihail Eminescu,* ed. II, Bucureşti, 1923, pg. 263/4). Ori, redacţia Convorbirilor Literare, însoţeşte articolul „Un Lenau Român" scris de Mite Kremnitz cu următoarea afirmaţie: ... „Fiind ea însă-şi autoarea foarte apreţiată a mai multor romane, doamna Kremnitz, nu numai se interesa de aproape de literatura noastră, ci chiar creiase în saloanele sale un fel de cenaclu literar, la care luau parte asiduă mai ales aceia dintre membrii „Junimei" care îşi făcuseră studiile în Germania. Eminescu de asemeni era nelipsit la aceste adunări, unde şi-a cetit pentru întâia oară multe din poeziile sale. Una din ele, „Atât de fragedă", a fost chiar dedicată d-nei Kremnitz" (1910, XLIV, pg. 783). — *G. Ibrăileanu*: „La Bucureşti, Eminescu a iubit pe Mite Kremnitz şi pe o doamnă Poenaru, dacă d-nii Iacob Negruzzi şi N. Petraşcu nu se înşală. Informatorii amintiţi citează şi numele câtorva poezii ale lui Eminescu inspirate de aceste femei"... „Când a apărut, în 1879 *Atât de fragedă* (inspirată, se zice, de Mite Kremnitz), Veronica Micle a văzut imediat că poezia e „simţită", cum zice ea, că nu e vorba de o femee imaginară şi că femeia reală nu este ea". (Studii Literare, Bucureşti, 1930, pg. 207/8). — In sprijinul ultimei păreri aducem afirmaţia lui *Hermann Kienzl,* biograful Mitei Kremnitz, afirmaţie, care şi-o întemeează chiar pe memoriile inedite ale autoarei germane: „Den Zauber, den Anmut und Geist der Hausfrau ausströmten, besang Eminescu in einem seiner schönsten Gedichte, das beginnt:

„Die Seide rauscht um deine Füsse,
Berührst den weichen Teppich kaum;
Vom Scheitel bis zum Sohlenrande
Schwebst du dahin, leicht wie ein Traum".

în lucrarea „Das Faulnis Rumäniens" (München, 1917, pg. 38).

[„Farmecul pe care graţia şi spiritul gazdei — doamna Mite Kremnitz — îl răspândea, l-a cântat Eminescu într'una din cele mai frumoase poezii ale sale:

„Abia atingi covorul moale,
Mătasa sună sub picior,
Şi de la creştet pân' în poale
Pluteşti ca visul de uşor"].

După toate probabilităţile, se pare că Eminescu a creiat poezia sub inspiraţia Mitei Kremnitz şi i-a dat-o aceleia, căreia îi aparţinea. Aşa că fraza „dacă Eminescu îmi va permite să transcriu unele din poeziile sale" trebue cetită „dacă Eminescu îmi va permite să divulg dedicaţia poeziei „Atât de fragedă".

II

[3] şi [4] In autograf indiscifrabil.

III

[5] Cu ajutorul primei fraze putem data această scrisoare *în anul 1884*. Cfr. nota următoare.

[6] *„Hatmanul Baltag.* Operă bufă în 3 acte şi 5 tablouri de I. C. Negruzzi şi I. L. Caragiali (muzica de Ed. Caudella)", în *Conv. Lit.* 1884, XVIII, pp. 56—68; 109—118 şi 157—166. Actul II al piesei a apărut în numărul dela *1 Iunie 1884* al Conv. Lit. Scrisoarea *M. Kremnitz* este din 9/21 Iunie *acelaş an*, deoarece ea scrie lui Iacob Negruzzi: „Tocmai isprăvisem actul prim, când îmi sosiră *Convorbirile cu al doilea*. Vorbesc adică despre *Hatman*". Cfr. şi nota 7 p. 52 din acest volum.

[7] „Composiţia pentru pian" a fost făcută de maestrul *Ed. Caudella*.

[8] *George Allan* este pseudonimul *Mitei Kremnitz*. Cu acest pseudonim ea a publicat: „Radu, Fürst Demeter, zwei Romane aus der rumänischen Gesellschaft", Leipzig, 1882 şi „Un caracter de artist" tradus de Livia Maiorescu, în *Conv. Lit.*, 1885, XIX, pp. 557—588.

[9] Această probă de traducere este făcută după versurile cântate de *Comisul Stacan*, personagiu din piesa „Hatmanul Baltag" a lui *I. C. Negruzzi* şi *I. L. Caragiali*. (Cfr. *Conv. Lit.* 1884, XVIII, p. 66).

Ioan Urban Iarnik cătră Iacob C. Negruzzi

Scrisori din anul 1888

I

PREA STIMATE DOMNULE,

Ieri am priimit o scrisoare din partea d-lui Socec, care mă face, să indrăsnesc a Vă scrie și D-vstre câteva rânduri. Gândind, că de câţi-va ani încoace Convorbirile Literare au trecut cu totul în proprietatea d-lui Socec, i am scris și l'am rugat, dacă se poate, să mi dee anii cei din urmă ai C-or Lit. de când au trecut în proprietatea lui, cu un preț scăzut și i-am și pomenit, că pe D-stră vă cunosc personal și dac'ar fi trebuința, ca D-stră să sprijiniţi cererea mea, l'am rugat, să vă spuie un cuvânt despre afacerea, ca să-l orientați dacă merit ori nu, să se facă o așa abatere dela pracsă pentru mine. Acuma aflu, că C. L. au tot rămas proprietatea D-iei V-stre și că atârnă numai dela D-stră dacă mi veţi acorda ceea ce cer. D-l Socec mi scrie, c'ar fi chiar cu putință ca D-stră să mi acordați un exemplar gratis. N'ar fi pentru întâiași dată, că mi s'ar face o așa concessiune, căci încă în vremea petrecerii mele la Viena căpătam toate (sau aproape toate) numerile, ce i se trimeteau gratis D-lui prof. Mussafia [1], care nu le cetea nici o dată, fiindcă n'ajunsese la atari cunoștințe practice de limba română, să fi putut a le citi și pricepe, fără osteneală.

Mi aduc foarte bine aminte, cu câtă bucurie băgam mâna la locul unde păstra numerile acestea pentru mine. Bucuria, ce o simţeam, se arăta așa de tare pe faţă'mi, încât totdeauna își râdea de mine în mod benevolent.

Cât de bine mi ar părea, dac'aș fi în stare, să mi procur toate cele trebuincioase pentru studiile mele de limba și de literatura română și orișicine, care nu știe, cum stă treaba, ar crede, că în posi-

ţiunea mea de profesor ordinar de Universitate lesne pot să cumpăr de toate. Durere, că nu e aşa: plata mea de profesor abia ajunge, să acopăr cheltuielele împreunate cu susţinerea unei familii număroase, din care cel mai mare băiat începuse să meargă în I-a clasă gimnasială. Dacă pentru seminarul limbilor romanice, al cărui director sânt, n'aş avea o mică dotaţiune, zău, nici n'aşi şti cum aş fi în stare să mi ţiu prelegerile mai cu seamă de limba şi literatura franţuzească, pe care s'înţelege, trebue s'o cultivez nainte de toate. Şi dacă cel puţin aş căpăta banii, ce mi se datoresc din partea Românilor [2], sau dacă aş câştiga ceva prin lucrările mele! Aşa tânărul Spirescu mi mai datoreşte 400 lei pentru ţinerea lui la mine acum 7—8 ani, traducerea Bunichii la Sibiiu [3] nu mi aduce nici un ban, şi nici lucrarea atât de obositoare cu glossarul mieu la *Doine şi strigături din Ardeal* [4] nu mi aduse nici un folos material (într'adevăr nici nu-l cerusem), numai în zilele din urmă am căpătat vro 7 floreni pentru articolul mieu despre Academia Română din Bucureşti, ce l'am scris pentru un dicţionar de Conversaţiune boem, care anul trecut a început să apară la Praga.

Să mă iertaţi, că scriindu-Vă pentru ântâia dată în viaţa mea (ba paremise că v'am şi scris odată ceva în privinţa traducerii mele *Pavel Cătană* [5] care avusese onoarea a fi primită în C. L.), m'am întins mai pe larg şi asupra lucrurilor, cari de sigur nu Vă interessează de loc.

Primiţi Vă rog, espressiunea sentimentelor mele distinse.

DR. IOAN URBAN IARNIK
Arsenská 3 - I.

Praga 18 17/10 88.

II

Praga 20, noemvrie 1888.

PREA STIMATE DOMNULE,

Mi a părut rău după ce am espediat scrisoarea mea cea din urmă, fiind-că nepriimind nici un semn de viaţă din partea D-vstre

am bănuit ca nu cumva să vă simțiți rău impresionat printro parte a ei și așa am și rugat pe d-l Socec, căruia și scrisesem acum 2-3 zile, să vă esprimă părerea mea de rău. Astăzi însă, întorcându-mă dela Universitate, aflaiu Convorbirile pe masă și mă grăbesc să vă mulțumesc din inimă, pentru înplinirea grațioasă cererii mele. Vă asigur, că voi aștepta cu sete fie-care număr al prețuitei reviste, pe care o publicați și că voiu fi dintre cei mai harnici și zeloși cititori.

Poate că și eu ajung acuma, să mi câștig o sumă bunicică publicând pe spesele mele edițiunea a doua [a] indicelui mieu la Dicționarul etymologic limbilor romanice al lui Diez [6]. Lucrarea această înlesnind întrebuințarea acestei opere temeinice a fundatorului filologiei romanice, trag nădejde, că cartea se va vinde iute și că are să mi aducă un câștig destul de însemnat. Partea cea mai mare a câștigului acestuia o aș întrebuința ca să mi procur cele trebuincioase pentru studiul mieu de predilecțiune al limbii poporlare române [7] și pentru o călătorie prin țările, lăcuite de Români [8], ca să mi împrospătez cunoștințele mele și să adun și cunoștințe noo, care să mă aducă să fac într'adevăr ceva mai însemnat pentru studiul limbei române decât am făcut până acuma.

Ce păcat, că ocupațiunile mele la Universitate mă silesc, să mă ocup mai mult cu alte studii, decât cu acelea, pentru cari de multă vreme am o tragere de inimă !

Aicea, unde lucru de căpetenie este, să pregătesc pe tinerii să devină buni profesori de limba franțuzească la școalele medii, s'înțelege că numai ici colea pot să rischez o prelegere despre limba română, mulțumindu-mă cu un auditoriu foarte restrins. Scrisoarea mea cea din urmă o trimesesem într'o vreme foarte nepotrivită, fiindcă erá ajunul alegerilor, cari de bună seamă V'au dat de lucru și D-vstre. Cu toate că nu mă amestec de loc în afacerile politice [ale] statului român, mă bucur tare, că s'a suit la putere un partid, care a pus la locul ce i se cuvine pe un bărbat, care poate să i aducă serviciile cele mai mari culturii poporului român. Este de prisos să-l numesc [9], căci acum 10 ani în casa D-lui am avut fericirea să fac preț-cunoștința cu D-vstră și cu atâția bărbați distinși pe terenul științii și al literaturii [10]. De sigur aveți adeseori ocasiune să-l vedeți

şi Vă rog să nu pregetaţi a i presenta sentimentele înaltei mele stime şi a-l ruga să binevoiască aşi aduce aminte de acela, care i a păstrat o stimă şi o alipire nemărginită.

D-stră însă priimiţi, Vă rog, încă odată espresiunea mulţumirii mele cele mai cordiale împreuna cu a sentimentelor mele cele mai distinse.

DR. IOAN URBAN IARNIK.

Izvoare: Biblioteca Academiei Române, Secţia Manuscriselor: Autografe româneşti dăruite de *Iacob C. Negruzzi.*

N O T E

I

[1] *Adolf Mussafia*, filolog romanist (* 1835 — † 1905), fost profesor de filologie romanică la Universitatea din Viena. Din opera lui ştiinţifică, menţionăm: O foarte răspândită gramatică a limbii italiene, în 1904 ediţia a 27-a; apoi: „Monumenti antichi di dialetti italiani", Viena 1864; „Darstellung des Altmailändischen nach Bonvesin", Viena 1868; „Beiträge zur Kunde der norditalischen Mundarten im 15. Jahrhundert" 1873 ş. a. — „*Eminescu* cerceta şi cursul de limbi romanice la renumitul profesor Dr. Mussafia" — zice *T. V. Stefanelli* în „Amintiri d. Eminescu" (pg. 54). — Lui Mussafia se datoreşte numirea profesorului *Dr. Matthias Friedwagner* la Universitatea din Cernăuţi, catedra de filologie romanică. *M. Friedwagner*, la catedra sa universitară a dat o deosebită atenţie limbii şi literaturii române. A adunat, tradus în l. germană şi comentat cântece populare din Bucovina, iar în domeniul literaturii culte a scris un temeinic studiu critic asupra operii prietenului său *M. Sadoveanu*, apărut în l. germană, cu prilejul congresului filologilor romanişti dela Frankfurt pe Main (1911). Distins filolog şi unul dintre cei mai sinceri filoromâni, Academia Română l-a ales printre membri ei corespondenţi (18 Mai 1911). In 1911 fu chemat la Universitatea din Frankfurt pe Main, pe atunci „Akademie für Handels- u. Sozialwissenschaften". Imediat după sosirea sa în Frankfurt p. Main, *Friedwagner* şi-a organizat catedra, înfiinţând şi un seminar special pentru limba şi literatura română.

[2] *Ioan Urban Iarnik* la seminarul catedrei sale de filologie romanică, dădea o deosebită atenţie limbei şi literaturei române. In afară de aceasta o serie întreagă de studenţi români găseau în casa marelui filo-român, adăpost şi sprijin. Exemplu de in-

gratitudine din partea unora, citat în această scrisoare, este foarte dureros pentru noi.

[3] „Bunica" de *Niemțova Bojena*, trad. de *Ioan Urban Iarnik*, în „*Tribuna*" și în ediție separată, Sibiiu, 1885. Ediția II, București, f. a.

[4] *Ioan Urban Iarnik* „Glossaire des Chansons populaire roumaines", București, 1885. Ediție separată și la sfârșitul volumului: *Ioan Urban Iarnik și Andrei Bârseanu* „Doine și strigături din Ardeal" București, 1885 și Ed. II, Buc. 1895.

[5] *I. U. Iarnik*, „*Pavel Cătană*. Trad. din limba boemească", în *Conv. Lit.* 1881, XV, pp. 96—112; 142—152 și 171—181.

II

[6] *I. Urban Iarnik* „Index zu Diez Etymologischen Wörterbuch der Romanischen Sprachen", Berlin, 1878. Ediția a doua, *Heilbronn*, 1889.

[7] In acest domeniu *I. U. Iarnik* a publicat câteva studii foarte interesante: „Sprachliches aus rumänischen Volksmärchen" Wien, 1877; „Glossaire des Chansons populaire roumaines", Buc. 1885; „Insemnări cu privire la limba basmelor poporane românești", Bârlad, 1913; „Dragoste de graiu și de viers românesc", București, 1922.

[8] *Ioan Urban Iarnik* „Un episod din călătoria mea prin Ardeal" în *Conv. Lit.* 1892, XXV, pp. 1140—1143; „Drumul pe care am mers", București, 1909; „Iar între Români" în „Transilvania" Sibiiu, 1921, pp. 162 și urmare; etc....

[9] *Titu Maiorescu*, ministru al instrucțiunei publice în cabinetul *Th. Rosetti*, 12 Martie 1888—30 Martie 1889.

[10] „Mare-mi fù bucuria, când în vara anului 1879, am văzut earăș locurile, prin care umblasem cu 3 ani 'nainte, dând raita de astă dată și pe la câteva orașe, pe care în cea dintâi călătorie a mea în 1876 nu le cunoscusem. Până a nu visita Ardealul, am stat mai mult de doue luni de zile în capitala României, lucrând în biblioteca centrală și făcând cunoștințe personale prețioase cu niște bărbați ca Alecsandri, Eminescu, Hașdeu, Ispirescu, Slavici *și alții*, în mare parte în casa ospitalieră a D-lui Titu Maiorescu". (Cfr. *Ioan Urban Iarnik* „Un episod din călătoria mea prin Ardeal", în *Conv. Lit.*, 1892, XXV, p. 1140).

I N D I C E

A

B

C

D

E

F

G

H

I

J

K

L

M

N

O

P

Q

R

S

T

U

V

W

X

Y

Z

CUPRINSUL

Timpul condus de Grandea în ian 1877 (pag 7) în Nov 1877 e la Bu[illegible] pag 9.
Creangă comp cu Ispirescu de T. M (pag. 9)
[illegible] Arhitect la T. M. pag 5
T. M despre val. scr lui I. Cr. pag 9

. poreclirile lui Grandea 7

pag. 14 [illegible] călătorii a munții noștri (14) la Nord-Cap (22)
Salzburg, Zermatt (28) 30